This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 795,586

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES ·

TONTEMBOANSCHE TEKSTEN

VERTALING

UITGEGEVEN DOOR

J. ALB. T. SCHWARZ,
Oud-Hulpprediker van Sonder c.a.

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
LEIDEN 1907.

PL
5424
T67x
1937
v. 2

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL — LEIDEN.

TONTEMBOANSCHE TEKSTEN.

Bladz.

87. Verhaal van Manimporok en Mololewo' 305
88. Verhaal van Manimporok en Mondolewo' 312
89. Verhaal omtrent Mailĕnsoen 314
90. Verhaal omtrent God Mailĕnsoen 316
91. Verhaal van Mamanoea 317
92. Verhaal van Warongan. 319
93. Verhaal van Se'e-Wene' 324
94. Verhaal van Se'e-Wene' 327
95. Verhaal van Moentoe-oentoe. 330
96. Verhaal betreffende Lintjambene' 333
97. Verhaal van Marĕndor en Lintjambene' 338
98. Verhaal aangaande Sopoetan. 339
99. Verhaal betreffende Mokointĕmpai. 341
100. Verhaal omtrent de Rijst 342
101. Verhaal omtrent Pamagian 348
102. Verhaal betreffende den berg Lolomboelan. 350
103. Verhaal van Tengker en Kawoeloesan 352
104. Verhaal van de Twee Vrienden. 364
105. Verhaal omtrent Maengkong. 367
106. Verhaal betreffende den naam, die luidt: „De Weg waarlangs Maengkong heeft gevaren" 368
107. Verhaal omtrent den god Talimpongo 368
108. Verhaal van Woewoen Sewe. 369

Groep IX. Goden-, en Scheppingsverhalen . . . . . 371—417

109. Verhaal van Loemimoe'oet en To'ar 389
110. Verhaal van Loemimoe'oet 394
111. Verhaal aangaande Loemimoe'oet 397
112. Verhaal aangaande het Zonnekind of het Schuimkind . . . 399
113. Verhaal van Loemimoe'oet 401
114. Verhaal omtrent Loemimoe'oet 402
115. Verhaal van den Mensch, uitgezweet door een Steen . . . 405
116. Verhaal betreffende Kərema. 406
117. Verhaal betreffende het ontstaan van het land Minahassa. . 407
118. Verhaal omtrent de kinderen der Zon 408
119. Lijst van Goden-, en Godinnennamen 410

Groep X. Vermakelijke Verhalen . . . . . 418—450

120. Vermakelijk of lachwekkend verhaal van twee Lieden, die garnalen hadden gevangen 422
121. Vermakelijke historie van de twee Hengelaars. 422
122. Verhaal van de twee Lieden, die gevischt hadden 423
123. Verhaal van de drie Vrienden 424
124. Verhaal van de Wilde-Zwijnenvangers, welke de wacht hielden bij de maïs, die door de wilde zwijnen werd geroofd . . 426

Bladz.

125. Van Wilde-zwijnenjagers 427
126. Van eenige Domooren 428
127. Lachwekkend verhaal van twee Lieden, die naar wilde zwijnen wilden gaan luisteren. 433
128. Vermakelijke historie van de twee Jongelingen, die met elkaar bevriend waren 434
129. Verhaal van den Bedrieger 435

Groep XI. Vertellingen . . . . . 451—465

130*a*. Verhaal van de Vrouw, die Man is geworden en daarna Koning werd 452
130*b*. Verhaal van de Vrouw, die Man is geworden. 456
131. Verhaal van den pas getrouwden Man, die uit visschen was gegaan 457
132. Verhaal van Pangerapan 461
133. Verhaal van twee menschen uit den ouden tijd, Angkol en Wala 462

Groep XII. Gezangen, gebeden, godsdienstplechtigheden, raadsels en wisseltermen. . . . . . 466—513

134. Klaagzang over een doode 467
135. Offergebeden 472
136. Over de werkzaamheden van de Tuinpriesteres en den Oppriester 475
137. Gezangen der Priesteressen aan de Godin die de aarde heeft bebouwd. 482
138. Tontemboansche versjes 483
139. Tontemboansche Raadsels. 485
140. Wisseltermen 503
141. Over de Besnijdenis (incisie). 511

De gebruikte afkortingen zijn behalve de algemeen bekende:

Bar. — Bare'e.
Bent. — Bentenansch.
e.n. — eigennaam.
Kk.-Rb. — Ka'kas-Rĕmbokĕn, het dialect van het Tondano-sch, dat in dat district wordt gesproken.
Kd. met volg. nummer. — Verslag eener Botanische Dienstreis door de Minahassa, door Dr. S. H. Koorders, met aangehaalde bladzijde.
Mak. — Makassaarsch.
Mk. — Makela'i-dialect van het Tontemboansch.
Mt. — Matana'i- „ „ „ „
Ponos. — Ponosakansch.
Sang. — Sangireesch.
Tb. — Tomboeloe'-sch (taal der Tombulu').
Td. — Tondano-sch.
Ts. — Tonsea'-sch (taal der Tonsea').
Tsw. — Tonsawangsch.
Tt. — Tontemboansch.

Bij de spelling zijn dezelfde regels gevolgd als in het Woordenboek; zie het in de Voorrede daarop gezegde.

GROEP I.

DIERENVERHALEN.

INLEIDING.

In tegenstelling tot de drie volgende groepen, zijn in deze groep, die 10 verhalen bevat, alleen de echte Dierenvertellingen opgenomen, n.l. zulke, die in aard niet verschillen van de „Dwerghert-verhalen" der Maleiers en Javanen, de „Spookaap-verhalen" der Toradja's en de Dierenverhalen, die van andere M. P. volken, in 't bizonder van de Indonesische, zijn bekend geworden. Deze Tontemboansche Dierenverhalen kan men niet naar den naam van een bepaald dier noemen, daar er geen vast dieren-type is, dat in al deze verhalen, of althans in de meeste, geregeld voorkomt in eene bepaalde rol. Alleen in de N°s. 4, 5 en 6 treedt de t u'a (Anoa depressicornis), de koe-antilope van Celebes, op in de rol van den sterken overmoedige, die den kleinen zwakke bespot en uitdaagt, maar het tegen dezen verliest, daar hij hem te slim af is. Ook de Aap komt in de Tt. verhalen een paar malen in die rol voor. Een vast type voor den slimmen zwakke treedt in de Tt. verhalen niet op. Het Spookaapje (Tarsius) komt in geen enkel Minahassisch verhaal voor, zoover mij bekend is; men zou anders uit den Tb. naam t a n g k a s i, die „slimmerd" moet beteekenen [1]), kunnen opmaken dat het dier wel in de rol van den kleinen slimmerd kan voorkomen in de Dierenverhalen [2]). Zoo is er ook een groote duikervogel, met fraai gekleurden hals, die veel op de rivier Posso en op het Posso-meer wordt aangetroffen en die in het Bare'e p a l a n d u heet, welk woord eveneens „slimmerd, listigaard" beduidt; toch komt deze vogel niet in de verhalen der Toradja's voor. Merkwaardig is de mededeeling van den Zendeling-Leeraar te Tanetteya, G. Maan, dat de Tarsius, die in het Makassaarsch a m p a-a m p a s a' heet [3]), in de verhalen i P u n d a n d o n g wordt genoemd, in welken naam p u n een titel-prefix is en d a n d o n g (dat ook als eigennaam voorkomt) identisch is met het Ngadjoesche l a n d o k „list", de stam van Mal. pĕ l a n d u k,

1) Over de afleiding en de beteekenis van dezen naam, zie Tijdschr. Bat. Gen. Deel XL, bl. 343, Noot (1) en Deel XLV, bl. 387 en 388.

2) In het Tt. heet de Tarsius s o s o t, naar zijn geluid.

3) Op bl. 388 van het laatst aangehaalde deel uit het Tijdschr. Bat. Gen. staat, dat het Mak. en Boeg. den Tarsius m e m u noemen. Dit is onjuist. De m e m u is een ander dier, grooter dan de Tarsius.

Bare'e palandu, enz. Dat de tu'a de rol van den lompen, sterken reus heeft, is niet vreemd. Hij is het grootste en sterkste wilde dier in de Minahassa, daarbij door zijne boosaardigheid dikwijls gevaarlijk. De naam tu'a moet „groot" beteekenen; wel is de enkele stam tu'a niet in die beteekenis gebruikelijk, maar wel de vorm tua'na, met de in 't Tt. zoo frequente verspringing der hamzah, van tu'a afgeleid met het demonstratieve affix -na. Zoo beteekent lalan tua'na „de groote weg", en is naast Rano wangko', ook Rano tua'na een riviernaam. De Tb. benaming voor de Anoa is langkow, Ts. dangkow, Td. langgow. Dit langkow kan een bijvorm zijn naast wangko' en wangkĕr „groot", in welk geval de Tb. en Tt. namen hetzelfde zouden beteekenen. Het dier is dus voor zijne rol in de verhalen aangewezen.

Thans volge eene bespreking der verhalen afzonderlijk.

N°. 1. Het algemeen bij de M. P. volken bekende verhaal van de Schildpad en de Apen, is hier in het begin kort en onvolledig verteld. Juist het thema van de „vriendschap" van Aap en Schildpad leent zich zeer tot eene breede uitwerking. De rest van het verhaal is behoorlijk uitgewerkt. Met wolai wordt steeds bedoeld de Baviaan, die op Noord-, en Midden-Celebes de eenige inheemsche aapsoort is (Cynopithecus nigrescens). In het Td. heet hij eveneens wolai, in het Ponos. en Mong. bolai, in het Tb. wale'. Dit laatste is waarschijnlijk een oorspronkelijker vorm, te vergelijken met wale'd „ebbenhout" en walĕ'd, eene kleur tusschen zwart en donkerbruin (voor honden en katten); wellicht heeft dus wolai oorspr. beteekend „zwart". De Landschildpad (mbila-mbilang) heeft haren naam van wilang „scheef, hellend", zonder twijfel naar haren waggelenden gang. Aan de opgave der parallellen in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLV, bl. 408, heb ik niets toe te voegen.

N°. 2. De Antilope, de Pitta en de Veerlat. Behalve de parallellen, genoemd door Dr. H. H. Juynboll in Bijdr. K. Inst. 5, X, bl. 714 (1894) N°. 5, die het eerste gedeelte dezer Tt. lezing van het verhaal betreffen, n.l. den wedstrijd in het schoppen, is er ook nog een Toradja'sche parallel, die het vermelden waard is: De Spookaap komt op een plantfeest; bij zulk eene gelegenheid is het de vaste gewoonte, dat de jongelieden kuitschoppen. De Spookaap daagt allen uit en zet zijn been schrap, vlak bij den stutwortel van een boom. Als de schop van zijn tegenstander zal aankomen, trekt hij snel zijn pootje terug, zoodat de man den rug van den stutwortel raakt en zich zoo geweldig bezeert, dat hij het opgeeft. Hij moet nu zelf zijne kuit aanbieden, om den Spookaap gelegenheid tot vergelding te geven. Het kleine Spookaapje, dat juist met zijn kop bij de kuit van den man kan reiken, geeft dezen voor de leus een schop, maar bijt hem tegelijk zoo vinnig in de kuit, dat de man zich terstond uit den strijd terugtrekt en niemand het verder meer tegen den Spookaap durft opnemen.

In het tweede gedeelte der Tt. lezing bespot de Pitta de krom gespannen veerlat van een vogelstrik en wordt door zijn overmoed in den strik gevangen. Van dit verhaal ken ik geen parallel. In Van Ophuysen's „Lampongsche Dwerghert-verhalen" komt voor, dat het Dwerghert op de koord der veer van een val, als op een muziekinstrument, gaat tokkelen en daardoor in de val

geraakt (zie Bijdr. K. I. 6, II (1896), bl. 134, 136), maar dit is niet geheel hetzelfde als hetgeen in deze Tt. overlevering wordt vermeld. In de Tb. redactie van dit verhaal komt nog een toevoegsel voor, dat de eigenaardigheid van den huppelenden gang der Pitta verklaart. Als de Antilope in den wedstrijd is overwonnen, geeft hij uit nijd aan de Pitta zoo'n harden schop, dat deze zijn poot bezeert en daarom voortaan met al zijne nakomelingen moet hinken. De Tt. verhalen, die eene bizondere eigenschap van eene diersoort vermelden, zijn door mij in de tweede groep bijeengebracht. De Tb. redactie heeft dus een verhaal uit Gr. I tot een uit Gr. II omgewerkt. De aanleiding hiertoe is dezelfde als die, welke tot de keus van de Pitta als hoofdpersoon van dit verhaal heeft geleid. Den naam mopow heeft deze vogel naar zijn geluid, hetgeen ook in den loop van het verhaal nog eens duidelijk wordt. De vogels, die tot het geslacht Pitta behooren, hebben ongeveer de grootte en de gestalte van lijsters, maar zijn hooger op de pooten en hebben een zeer korten staart, een fraai vederkleed en korte, afgeronde vleugels. Zij leven op den grond en loopen schielijk, vliegen niet hooger dan de laagste takken van boomen en struiken en maken ook hun nest laag bij den grond. Pitta Celebensis ziet er prachtig uit, met schitterend rood op borst en buik. Zijn trippelende en springende gang, waarom hij ook in dit verhaal wordt bespot, heeft aanleiding gegeven tot de onjuiste meening, dat zijn eene poot korter is dan zijn andere. In de Encyclopaedie van Ned. Indië wordt op het artikel sintau medegedeeld, dat Pitta Celebensis „op Celebes tenge-tenge heet." Tenge[2] is in 't geheel geen vogelnaam; tenge (tumenge, matenge, mětenge, enz.) beteekent in 't Tt. „geluid geven", van menschen en dieren. Men zou dus met zulk een naam wel alle vogels kunnen aanduiden.

De moraal aan het eind van dit verhaal is, zooals van zelf spreekt, het allerjongste toevoegsel.

N°. 3. De Aap en de Sagoworm, is ook bij de Toradja's bekend. Zie Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLV, bl. 417. De sagoworm (linsěn) is de worm, die in sago-houdende boomstammen wordt gevonden. Hij is zeer vet en wit van kleur, later wordt hij bruinachtig. Als pop of masker heet hij katui' (Tb. lalaminěn). Later wordt hij een groote tor, tetelewan (Tb. lowong). Zie ook de Aant. op Raadsel 6. De linsěn wordt door de Minahassers en de Toradja's gaarne gegeten. Alfred Maass vertelt van de Měntawai-eilanders, dat zij sago-stammen in het water laten rotten, om daarop het voorttelen dezer wormen te bevorderen, daar zij ze gaarne eten [1]). In de Minahassa is men gewoon de linsěn te eten, òf in bamboe gestoofd, met varengroente gemengd, òf eenvoudig boven het vuur geroosterd. Wallace zegt (Insulinde I, 273, vert. van Prof. Veth): „In de Molukken worden ook de maskers van zekere in de palmboomen levende torren (Calandra) geregeld in bamboezen ter markt gebracht en als voedsel verkocht." En Prof. Veth teekent hierbij aan (bl. 287):

1) Alfred Maass „Bei liebenswürdigen Wilden", bl. 12 en 18. Als Měntawai'schen naam geeft hij op: toik, als Maleischen: kapdung, waarmede wel kěděmpung zal zijn bedoeld.

„Dit geldt vooral van de korte, dikke larven van Calandra Schach, die veel in het merg van den sagoboom worden aangetroffen. Deze wormen worden in haar eigen vet gebraden, alleen de kop wordt afgesneden en weggeworpen."

N°. 4. De Antilope en de Bloedzuiger. De Tb. parallel staat in de Bijdr. Niemann—Wilken, op bl. VII, N°. 4: Un aasarĕm bia si Linta' wo si Langkow. De Toradja's vertellen hetzelfde verhaal van de Antilope en de Boomslak. In Bijdr. K. I. 5 X, bl. 713, vertaalt Dr. Juynboll dit verhaal naar de Tt. lezing, die te vinden is op bl. 53 van de „Bijdragen tot de kennis van het Tompakewasch" van E. J. Jellesma en A. L. Waworoentoe, uitgegeven in de Verhandelingen van het Bat. Genootschap, Deel XLVII, 1ste stuk. Ik moet hier echter opmerken, dat de Teksten I—X, die te vinden zijn op bl. 52—60 dezer „Bijdragen", zooals zij daar zijn uitgegeven, niet tot de letterkunde der Tt. mogen gerekend worden. Eene vergelijking met de Tb. teksten, in 1870 door Dr. Riedel ter Landsdrukkerij te Batavia uitgegeven, doet zien dat de Tt. teksten van Jellesma-Waworoentoe zoo goed als woordelijke vertalingen daarvan zijn en dat de onzuiverheid der taal in die Tt. teksten voor een groot deel aan de slaafsche navolging van het Tb. origineel is te wijten. Behalve de Nos. VI en VIII, zijn de teksten van Jellesma—Waworoentoe alle in de hier uitgegeven verzameling terug te vinden. Zij behooren dus wel tot de Tt. letterkunde, doch niet in den daar gegeven vorm. De nummers VI en VIII spelen dan ook buiten het Tt. taalgebied. Zie verder de aanteekeningen bij N°. 8 en N°. 10 in deze Inleiding, bij N°. 14 in de Inleiding op Groep II, bij N°. 33 in die op Groep IV, bij N°. 100 en 107, Groep VIII en de Inleiding op Groep IX.

N°. 5. De Antilope en het Schelpdier. Voor de parallellen zie men Tijdschr. Bat. Gen. Deel XL, bl. 362, Deel XLI, bl. 209 en bl. 55 van het aan Prof. Veth aangeboden Feestalbum.

N°. 6. De Antilope en de Muis. De Tb. parallel staat in de Bijdr. Niemann—Wilken, bl. VI, N°. 3: Un aasarĕm bia si Langkow wo si Peret, vertaald in Meded. Ned. Zend. Gen. Deel VII, bl. 380. Ook dit verhaal kennen de Toradja's; zij vertellen het in 't kort aldus: De Spookaap ontmoet den Aap; de laatste stelt het Spookaapje voor, dat zij elkaar in een bamboe zullen stoven. De Spookaap neemt het aan en kruipt het eerst in den bamboe, maar wijst vooraf den Aap een verafstaanden boom, waarvan deze bladeren moet gaan plukken, welke als prop in den mond van den bamboekoker zullen geduwd worden. Pas heeft de Aap den rug gewend, of de Spookaap kruipt uit den bamboe, springt vlug op een boomtak en verbergt zich in het loover. De Aap komt terug, propt den bamboe met bladeren dicht en laat dien zoolang in het vuur, totdat hij meent, dat de Spookaap daarin wel gaar zal zijn. Daarop gaat hij bladeren plukken, om het gestoofde vleesch er op uit te storten en in dien tijd kruipt de Spookaap weer vlug in den bamboe. De Aap komt terug, spreidt de geplukte bladeren op den grond, haalt de prop uit den bamboe en nu springt de Spookaap heelhuids er uit. Thans is het de beurt van den Aap, die nu vol moed in den bamboe kruipt en door den Spookaap levend daarin wordt gestoofd.

De To Napoe, die tot de Berg-Toradja's behooren, vertellen dat de Spookaap (i Ntimbo) de Stinkmuis of Spitsmuis (i Amuu) ontmoette. De Spookaap, de zwarte, fluweelzachte huid van de Stinkmuis ziende, vraagt hoe hij die zoo mooi blinkend krijgt. „Daartoe laat ik mij van tijd tot tijd in een bamboe stoven" is het antwoord. De Spookaap wil ook deze behandeling ondergaan, maar de Stinkmuis moet het eerst zich aan het proces onderwerpen, om den Spookaap moed te geven. De Stinkmuis laat nu twee bamboes kappen. Van den eenen steekt hij ongemerkt het bodemschot door, daarna kruipt hij er van boven in. Zoodra de Spookaap dien bamboe in het vuur heeft gezet, graaft de Stinkmuis een gat er onder in den grond en houdt zich daar schuil. Als de Spookaap den bamboe er uit wil nemen, kruipt de Stinkmuis er weer in en springt er van boven levend uit. Nu kruipt de Spookaap in den anderen bamboe en wordt levend gestoofd. Het is dus ditmaal de Spookaap, die bedrogen wordt.

N°. 7. De Wĕris en de Aap. Dit verhaal is in het Tb. uitgegeven in Bijdr. Niemann—Wilken, bl. XXXV, N°. 7, onder den titel: Un aasarĕm bia si Wale' wo si Wĕris, en vertaald in Meded. Ned. Zend. Gen. VII, bl. 381, N°. 3. Andere parallellen zijn mij niet bekend. De Wĕris is een Rallus en behoort tot de loopvogels. Zijn naam heeft hij naar de spikkels (wĕris) op zijne vleugels; ook zijne eieren zijn gespikkeld. Doorgaans loopt hij over den grond; hoog vliegen kan hij niet, zoodat hij den Aap, als deze op een boom is geklommen, dan ook niet kan bereiken.

N°. 8. De Marter, de Buidelbeer en de Aap. Dit verhaal is hetzelfde als de Tb. tekst I van Riedel's „Aasarĕn wo Raranian", bl. 6 bovenaan, te beginnen bij: Niitumo, vertaald in Bijdr. Jell.—Waw. tekst I, bl. 52, te beginnen bij: Siituoka, tot het eind van reg. 4, op bl. 53.

De drie gedeelten waaruit dit verhaal bestaat, zijn in de eerste plaats het overbekende gong-, of bijennest-verhaal. Voor de parallellen verwijs ik naar Dr. Juynboll's opgaven in Bijdr. K. I. 6, I, bl. 327, 328 en verder naar Tijdschr. Bat. Gen. Deel XL, bl. 350, 351 en Deel XLV, bl. 389. Het tweede gedeelte, het Spaansche-peperverhaal, is behalve bij Riedel (en Jell.—Waw.) ook te vinden in het Galelareesche verhaal N°. 2, op bl. 206 van Bijdr. K. I. 6, I. Van het derde gedeelte, het idjoek-verhaal, is min of meer een parallel het Toradja'sche „Verhaal van Wakoeka", vertaald in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XL, bl. 420, van af de tweede alinea op bl. 422. Daar wordt verteld dat Wakoeka, voorgevende de tanden der Apen te zullen zwarten, hen in eene rijstschuur verzamelt, waaronder hij hen vooraf een grooten hoop idjoek had laten bijeenbrengen. Als zij allen zijn opgesloten in de schuur, steekt hij de idjoek in brand en doet zoo de Apen omkomen, op eenige na, die zwart gebrand, toch nog in 't leven blijven en de stamouders zijn der nu nog altijd zwarte apen.

De laku, Paradoxurus Musschenbroekii, is met den krokodil het eenige roofdier van Celebes. Hij behoort tot de palmmarters. In het Tb. en Ts. heet dit dier longkoi; in de laatste taal heeft hij ook nog den bijnaam van asu ni Rumĕngan „hond van Roemĕngan" (een halfgod, zoon van To'ar en Lumimu'ut). Op Sangir heet hij longgoi, in het Bare'e langgoe. Een kleinere soort heet in het Bar. tinggalu (vgl. Mal. tĕnggalung, Bar.

nggaru „kat" en Mal. garuh „krabben"). Nog eene derde soort, die een korten staart heeft, en iets meer op een hond gelijkt, heet in het Bar. antimule. De To Napoe noemen deze eerste soort tindule, de laatste hulaku, de To Ampana tadulako. De naam laku keert ook terug in de Tominische talen, die la'u zeggen, en in het Bada'sche hulaku, (met ling. *l*), terwijl koe uit de taal der To Lalaki (Z.O. Schiereiland van Midden-Celebes) weder tot longkoi, longgoi, langgoe terugbrengt. In welke betrekking nu laku en longkoi weder tot elkaar staan, kan hier niet worden nagegaan. — Dit ter aanvulling van de Encyclopaedie van N. Indië, die zegt dat Paradoxurus Musschenbroekii op Celebes bij de Inlanders oengo no boeto heet. Zie aldaar op loewak.

kuse, Phalangista ursina, Sang., Ambonsche talen kusoi, een vorm die nog in de Minah. talen als eigennaam voorkomt. Dit dier speelt in de Indonesische dierenverhalen nagenoeg nimmer eene rol. Trouwens in dit verhaal doet de Kuse ook niet anders dan even verschijnen en verdwijnen.

N°. 9. De Krab, de Garnaal en het Schelpdier. De parallellen van dit verhaal zijn te vinden Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLV, bl. 449.

N°. 10. Het Hertzwijn, de Antilope en de Aap. Dit verhaal is het eerste gedeelte van het Tb. verhaal I van Riedel, bl. 5 en vertaald in Jell.— Waw. bl. 52, Verhaal I, tot de eerste alinea. De Tb. lezing en dus ook de Tt. vertaling zijn onvolledig, onduidelijk en droog; eene vergelijking met den hier gegeven tekst zal onmiddellijk in het voordeel van dezen laatsten beslissen. De vertaling van Dr. Juynboll vindt men Bijdr. K. I. 6, I, bl. 316.

De kalowatan, Tb. kalawatan (Babirusa alfurus) heeft volgens Graafland (De Minahassa, II, Appendix IV) zijn naam gegeven aan den berg Klabat (Kalawat). De onjuistheid dezer afleiding is overduidelijk, daar kalawat hoogstens eene afkorting van kalawatan zou kunnen zijn. De zaak is, dat èn de naam van den grootsten berg der Minahassa èn die van het Hertzwijn van een zelfde grondwoord lawat zijn afgeleid. De Tt. vorm kalowatan is uit kalawatan ontstaan. Lawat beteekent in het algemeen iets, dat de richting van een dwarse lijn of streep heeft, b.v. Tt. lawat „striem", lawata in tštěpi „striem van de zweep", nilawatan „gestriemd geworden", kalawatan „bij wien striemen ontstaan"; aldus is het Hertzwijn genoemd naar zijne talrijke huidplooien. Wellicht verwacht men een naam voor dit dier, die meer karakteristiek is, maar de benamingen van dieren, waarop jacht wordt gemaakt, zijn zeer dikwijls pantang-namen, die meer karakteristieke vervangen hebben. Verder: kalawat „wand van een huis of tuinhut, waarvan de planken liggende zijn gesteld, omheining van liggende balken of latten", Ts. alawat „dwarsboom", lawat „haag, afscheiding, van dwarsliggende balken of latten." De bergnaam kalawat die, behalve aan den grooten „Klabat", ook nog aan een berg bij Tombasian wordt gegeven, beteekent dus z.v.a. „sta-in-den-weg, dwars-in-den-weg, versperder." Verg. ook Bar. jawa (jawataka) „in den weg treden, weg versperren" en ajawa of ojawa „trapleuning".

1. Verhaal van de Landschildpad en de Apen, verteld door J. Roenkat van Kapoja.

De Schildpad had een pisang-aanplant. Zijne pisangboomen droegen reeds vrucht, en toen zij rijp zouden worden, kwamen de Apen er voortdurend naar kijken en namen telkens bij gedeelten de rijpe weg. Op een zekeren dag ging de Schildpad er naar kijken, en daar hadden de Apen al zijne pisangs opgemaakt. Toen zeide hij: „Wacht jelie maar, ik zal een val voor jelie stellen."

Nadat eenige dagen verloopen waren, kwamen de Apen opnieuw. Toen zij de pisangs weg gingen nemen, trapten zij op den vlonder, en de vlonder liet los, en één (van hen) kwam terecht op den gepunten bamboe en stierf. Nu kwam de Schildpad en toen hij zag, dat de Aap dood was, nam hij hem mee. Zijne beenderen brandde hij tot kalk. Toen richtte hij een feest aan, en noodigde de Apen, om te komen m a r e i n d e n g (den priesterzang zingen). In den namiddag gingen de Apen terug, zij hadden elk zijn deel kalk meegenomen, dat hun gegeven was door dengene, bij wien zij gezongen hadden. Toen zij nog niet ver weg waren, riep de Schildpad, zeggende: „Pruimt maar eens goed de beenderen van uw kameraad." De Apen antwoordden: „Wat?" De Schildpad zeide: „Kijkt goed uit, dat de kleintjes niet worden getroffen door een afgebroken tak." Weder riep de Schildpad: „Pruimt maar eens goed de beenderen van uw kameraad!" De Apen zeiden: „Houd je stil." Opnieuw riep de Schildpad: „Pruimt maar eens goed de beenderen van uw kameraad!" De Apen zeiden: „'t Is alsof hij zegt: de beenderen van uw kameraad. Nu, dan is hij het zeker, die onzen kameraad heeft omgebracht. Vlug, gaat naar hem toe!"

Toen gingen de Apen heen en zij pakten de Schildpad. Zij zeiden: „Wacht maar, gij zijt het dus, die onzen kameraad hebt omgebracht; neemt hem op, en stopt hem in een hollen boom." De Schildpad antwoordde: „Wel, dan heb ik een goede

woning!" De Apen antwoordden: „Stopt hem tusschen het riet." Toen weende de Schildpad: „Hi hi!" Toen hij door hen weggeworpen was, zeide hij: „Wel, ik heb een goede woning!" De Apen hernamen: „Hé, pakt hem, brengt hem naar het water!" Toen weende de Schildpad en zeide: „Hi, hi, ik vraag om genade!"

Zij wierpen hem dan in het water en hij kroop in het hol van een steen. De Apen zeiden: „Nu is de Schildpad toch gestorven, hoor!" Toen de Schildpad gehoord had wat een pret zij hadden, zeide hij: „Wel! nu heb ik tòch een goede woning." Hij nestelde zich in den steen, waarop de Apen zeiden: „Grijpt hem." Toen een van hen naar hem greep, beet de Schildpad hem in zijne vingers; daarop hield de Aap (zijne hand) op zijn rug en zeide: „Nu jij eens, vrind!" Nu verving hem een ander, dien ging het evenzoo. Zij vertelden volstrekt niet, dat zij door de Schildpad in de hand gebeten waren, totdat zij ten slotte allen gewond waren.

Nog waren zij daar, toen de Antilope voorbijging, en hij zeide: „Waarom blijft gij daar maar steeds zoo?" De Apen zeiden: „Wij willen u huren, Antilope, gij moet dezen plas leeg slorpen." De Antilope zeide: „Goed, maar gaat gijlieden een steen halen, en sluit daarmee mijn achterste toe." Nu ging de Antilope aan het slorpen, maar het water was nog niet op, toen de Antilope reeds verzadigd was, zoodat hij steeds hevig naar achteren moest en de Apen, die den steen vasthielden, dien gedurig met geweld tegen zich aan kregen, totdat zij allen werden weggeslingerd. Daarop gingen zij maar heen, omdat het geen nut had gehad.

2. Verhaal van de Antilope, de Pitta en de Veerlat, verteld door N. Roemokoi van Sondër en J. Roenkat van Kapoja.

Het gebeurde eens, dat de genoemde Antilope, volgens het verhaal der Ouden, aan het wandelen was in het bosch, en hoorde de Pitta al maar zingen; daarom ging de Antilope

naar de Pitta kijken. De Pitta nu was aan het heen en weder springen in de schaduw van een grooten boom. Zoodra de Antilope de Pitta zag, zeide hij: „Hé, ik dacht dat het iets groots was, waarvan ik zoo bang werd het te hooren schreeuwen. Het is maar klein, zijn pooten zijn maar als idjoek-pennen; en hij loopt nog mank ook." De Pitta zeide: „Nu, wat zou dat?" Maar de Antilope zeide: „Komaan, laat ons schoppen tegen den stutwortel van dezen boom, wie er wel een gat in kan maken." De Pitta zeide: Goed, gij maar eerst, Antilope, daarna ik." Inderdaad ging de Antilope schoppen, maar er kwam geen gat in. Maar terwijl de Antilope zoo aan 't schoppen was tegen den stutwortel, had de Pitta om den stutwortel heen geloopen, en had een gaatje gezien, 't welk hij met een boomblad bedekte. Toen de Antilope vermoeid was van het voortdurend schoppen, zeide hij: „Nu gij op uwe beurt." Nu ging de Pitta aan het schoppen, en raakte inderdaad het gat, dat hij met een boomblad had bedekt, zijn poot ging er heelemaal in. Toen werd de Antilope beschaamd, zoodat hij maar heelemaal zweeg. Hoe meer de Antilope zich schaamde, hoe meer de Pitta schik had, en hij zeide: „Ach, ik stakker, die straks zoo klein was; laat ons maar van elkaar scheiden, Antilope." Toen scheidden hij en de Antilope.

Toen zij uiteengegaan waren, roemde de Pitta steeds zichzelf, daar hij de Antilope overwonnen had, en zong aldoor: „Mopow, mopo-ow! mopow, mopo-ow!" Terwijl hij aldus aan het roepen was, kwam hij bij een strik en hij kreeg de Veerlat in het oog en zeide: „Wel, Bochel! waarom zijt gij daar zoo gebonden? gewis zijt gij een deugniet. Misschien hebt ge een pak slaag gehad, dat ge krom zijt geworden. Wellicht is dat ook de reden, dat gij daar gebonden zijt." Toen antwoordde de Veerlat, zeggende: „Waarover praat die Kreupele daar al maar door? Zoo kreupel en dan mij nog komen beschimpen! Wellicht zijt gij juist de deugniet. Hoe komt het, dat gij kreupel zijt geworden? Misschien hebt ge een slag tegen dien poot van u daar gehad, wegens uwe deugnieterij, zoodat uw poot gebroken is."

De Pitta zeide: „Heb nu maar niet veel praatjes, opdat ik u niet nog meer ga binden. Wat zoudt gij, stakker, mij kunnen doen, omdat gij gebonden zijt?" „Zoo waarlijk?" zeide de Veerlat, „zullen wij samen eens vechten? Zal ik u eens beetpakken? Want als gij door mij zijt beetgepakt, dan kunt gij nooit meer loskomen. Kom maar eens wat nader, dan zult gij het wel zien."

Nu kwam dan de Pitta nader. Niet lang daarna sprong de Veerlat terug, de Pitta werd door den strik gevat en gepakt aan den hals. Zoodra de strik strak was, schreeuwde de Pitta zeggende: „Genade, Bochel! laat me los, ik ga dood, heb medelijden met mij, o ik ga dood!" De Veerlat antwoordde: „Neen gij zijt het juist, die mij geminacht hebt. Trek hem goed aan, Strik! hij is het, die maar aldoor spot." Hoe sterker de strik werd aangehaald, hoe harder de Pitta schreeuwde: „O ik ga dood, heb medelijden met mij, o ik ga dood!" De Veerlat zeide: „Gij hebt uw verdiende loon! kom hier, kom hier, haast u terdege, mijn Heer! kom toch, neem hem mee."

Terwijl hij nog aan het roepen was, kwam de eigenaar van den strik en nam de Pitta mee, en zeide: „Wel, wel! de strik heeft toch een pitta gevangen. Ik zal dus toch nog pitta eten."

Zoo verging het de Pitta. Eerst won hij het van de Antilope, maar zijn uiteinde was ellende. Dat is gekomen van het zichzelf prijzen, daarom is het hem zóó vergaan.

3. Verhaal van den Aap en den Sago-worm, verteld door Elisa Tengor van Soeloe'oen,

Het gebeurde eens, dat de Aap aan het rondloopen was in het woud. Terwijl hij zoo rondliep, zag hij een onttopten arènpalm. Den stam beziende, keek hij er in en daar was iets, dat zich bewoog. Toen vroeg hij naar beneden zeggende: „Wat beweegt zich hier aldoor, hè?" De Worm antwoordde, zeggende: „Ik ben het, Aap." Toen spotte de Aap: „Bah,

bah! jij bent de Worm, hoe echt walgelijk! dat wurmt daar maar al door." Toen antwoordde de Worm, zeggende: „Nu, wat zou dat, en jij dan? zoo'n zwarte! die sukkel is ook nog steeds aan het spotten, bah, bah hoe zwart!"

Toen werd de Aap boos en zeide: „Heb niet zooveel praats, anders zal ik je nog pakken en in mijn neus stoppen." De Worm gaf er niet om. Toen pakte de Aap dan den Worm en stak hem in zijn neus, zeggende: „Daar dan! omdat je maar steeds het laatste woord wilt hebben." Toen werd de Worm op zijn beurt boos. Zoodra de Aap hem (in den neus) gestopt had, ging hij hem terstond in den neus knagen, totdat ook de Aap op zijn beurt er van gestorven is.

Maar terwijl de Aap nog leefde, smeekte hij voortdurend om genade, zeggende: „Genade!" Hij schreeuwde luid en zeide: „Ik roep al maar zoo hard, omdat ik sterf, Worm, kom terug, kom terug, Worm, het doet stekende pijn, Worm."

Maar hoewel hij aldoor schreeuwde of maar aldoor om vergeving vroeg, toch gaf de Worm er niet om, zoodat hij daar dan ook gestorven is.

De beteekenis hiervan is: Zoo is het loon voor hem, die zichzelven verheft of verhoogt en anderen veracht.

4. Verhaal van de Antilope en den Bloedzuiger, verteld door Natanael Roemokoi van Sondër.

Het gebeurde eens, dat de Antilope en de Bloedzuiger elkaar waren tegengekomen. Toen de Antilope den Bloedzuiger zag, zeide hij tot den Bloedzuiger: „Hè, wat rekt die stakker van een Bloedzuiger zich aldoor uit!" De Bloedzuiger zeide: „Nu, wat zou dat!" De Antilope zeide: „Komaan, laat ons tegen elkander om 't hardst loopen!" De Bloedzuiger zeide: „Goed! ik zal het dan maar probeeren."

Daarop gingen zij dan aan 't hardloopen. Bij den eersten stap van de Antilope, hechtte de Bloedzuiger zich aan den staart van de Antilope. Toen de Antilope tien vadem ge-

loopen had, zeide hij: „Bloedzuiger!" De Bloedzuiger zeide: „Ja!" Toen rende de Antilope opnieuw voort, en riep telkens den Bloedzuiger. De Bloedzuiger antwoordde maar steeds, zeggende: „Hier ben ik!".

Toen begon de Antilope zich te schamen, zoodat hij zeer hard ging loopen. Eindelijk viel hij op zijne knieën, omdat hij leeggelekt was van bloed, dat steeds opgezogen werd door den Bloedzuiger, totdat hij gestorven is.

5. Verhaal van de Antilope en het Schelpdier, verteld door Natanael Roemokoi van Sondër.

Het gebeurde eens, dat de Antilope eene rivier overstak. Terwijl hij midden in het water was, zag hij het Schelpdier vastgeplakt op een steen. De Antilope zeide: „Zoo dikwijls als ik hier voorbij kom, zit gij daar vastgeplakt." Het Schelpdier zeide: „Nu, wat zou dat! Hebt gij mij soms gemaakt?" De Antilope zeide: „Komaan! laat ons met elkaar om 't hardst loopen, de rivier volgende." Het Schelpdier zeide: „Goed, maar nu nog niet, kom morgen tegen den avond hier." Dat heeft de Antilope inderdaad goed gevonden.

Toen de avond was gedaald, maakte het Schelpdier bekend aan alle Schelpdieren de rivier langs, zeggende: „Ik heb met de Antilope afgesproken, morgen tegen den avond om 't hardst te loopen langs de rivier, maar ik zeg u aan, als gij door de Antilope geroepen wordt, zoo antwoordt hem."

Den volgenden achtermiddag kwam inderdaad de Antilope aan, en zeide: „Zijt gij daar, Schelpdier?" Het Schelpdier zeide: „Hier ben ik." De Antilope zeide: „Nu moet gij met mij meeloopen, want wij gaan rennen. Als ik roep, antwoord dan." Het Schelpdier zeide: „Dat is goed."

Daarop ging de Antilope dan aan het loopen. Toen hij eenige vadems ver geloopen had, riep hij het Schelpdier; en telkens antwoordden de Schelpdieren, als hij er een voorbijging, zoodat de Antilope dan maar weer voortrende en op

zijne knieën is gevallen, daar hij geen kracht meer had, en hij ten laatste daar is gestorven.

6. Verhaal van de Antilope en de Muis, verteld door Elisa Tengor van Soeloe'oen.

Deze beiden waren gelijkelijk aan het voedsel zoeken in het bosch. Al voedsel zoekende, ontmoetten zij elkander. Toen zij elkander ontmoetten, sprak de Antilope de Muis minachtend toe: „Zoo, ben jij de Muis?" De Muis antwoordde, zeggende: „Ja, die ben ik, Antilope." Toen zeide de Antilope: „Waarom loopt gij hier al maar rond?" De Muis antwoordde: „Ik loop hier rond om eten te zoeken." De Antilope zeide weer: „Ben jij aan het eten zoeken! en je bent zoo klein! ik zal je nog vertrappen, stakker." De Muis antwoordde daarop, zeggende: „Nu, wacht eens, zie maar niet zoo op mij, den kleine, neer." De Antilope zeide: „Zoo waarlijk! nu, als gij wilt, laat ons dan een wedstrijd aangaan." De Muis antwoordde: „Goed, al ben ik ook maar klein."

Toen zeide de Antilope: „Nu, we zullen een houtmijt maken; gij stapelt brandhout op mij, en zoo zal ik ook brandhout op u stapelen, maar ik eerst." De Muis zeide: „Goed, ik maar het laatst." Toen zeide de Muis: „Ga maar op de knieën liggen, dan zal ik hout (op u) stapelen." Toen stapelde de Muis brandhout op hem, maar de mijt brandde nog niet op de helft, of de Antilope stond op, zijn rug was reeds verbrand. Toen zeide hij: „Nu zijt gij het op uwe beurt, Muis, op wien ik hout zal stapelen!" De Muis zeide: „Ga je gang!"

Nu stapelde de Antilope hout op hem; nog was al het hout niet opgestapeld, toen de Muis onder de boombladeren kroop. De Antilope stapelde maar steeds op; zóóveel hout stapelde hij op de Muis, maar toch niet op de Muis, want deze groef maar steeds in den grond. Toen nu het hout ging sissen, zeide de Antilope: „Dat hebt gij er nu eens van, Muis! hè hij piept, misschien gaat hij dood."

Toen de brandstapel op was, zeide de Antilope: „Hè Muis, kom er eens uit." Zeer vlug kwam de Muis van beneden te voorschijn. Zoodra de Muis te voorschijn kwam, zette de Antilope het op een loopen, hij wist niet hoe hard hij loopen zou, want hij was bang voor de Muis, omdat van de Muis zelfs geen haar was gezengd.

7. Verhaal van den Wĕris (Rallus) en den Aap, verteld door H. Toembol van Lĕilĕm.

Het gebeurde op een zekeren dag, dat de Wĕris langs het water in het bosch aan het loopen was, al spelende op de mondharp. Onder het heen en weer loopen, ontmoette hij den Aap. Toen zeide deze: „Zeg, Wĕris! geef hier uw mondharp, dat ik die eens probeere." De Wĕris zeide: „Als gij er maar niet mee wegloopt." De Aap antwoordde, zeggende: „Neen Wĕris." Daarop gaf de Wĕris zijn speeltuig aan den Aap. Toen hij 't gegeven had, is de Aap er terstond mede weggeloopen, zeggende: „Ik heb hem tòch!" De Aap klom in een boom, en hoe hooger hij kwam, des te harder schreeuwde hij: „Ik heb hem tòch! Ik heb hem tòch! zeg Wĕris! kom je mondharp (eens) halen." Op die wijze bespotte de Aap den Wĕris. Daarom had de Wĕris terdege het land.

Terwijl hij dan zoo het land had, al heen en weer loopende in de schaduw van dien boom, zag hij de krab, en zeide: „Zeg Krab! ik wil je huren, ik zal je kokosnoot geven. Ga eens heen en neem mijn mondharp af van den Aap in den top van dezen boom." Zoodra hij dit hoorde, klom hij naar boven; hij is maar stilletjes voortgeslopen, zoodat hij niet werd gezien door den Aap. Toen hij den Aap bereikt had, kneep hij dezen hevig in zijn bil, zoodat de Aap huilde en gilde van de pijn. Terwijl hij zoo gilde, liet hij de mondharp vallen, en de Wĕris raapte ze op. Aldus heeft hij zijn mondharp wedergekregen.

8. Verhaal van den Marter, den Buidelbeer en den Aap.

Het gebeurde eens op een keer, dat de Marter in het woud liep. Terwijl hij aan het rondloopen was, bedacht hij hoe hij den eerste den beste, dien hij ontmoette, zou kunnen beetnemen. Zoo dan maar aldoor voortloopende, trof hij een kapoja-boom aan. Daar zijnde, ontmoette hij den Buidelbeer en zeide tot hem: Wel Buidelbeer, waartoe loopt ge aldoor maar hier?" De Buidelbeer antwoordde, zeggende: „Ik, ik ben bezig mos te vreten." Daar nu de Buidelbeer wist, dat de Marters zeer listig zijn, zoo wilde hij geen gesprek aanknoopen, trok zich terug en liep weg van den Marter.

Daarop vervolgde de Marter zijn weg. Steeds weer doorloopende, kwam hij den Aap te ontmoeten. Daarop begon hij met blijdschap een gesprek met den Aap en zeide: „Wel Aap, laat ons nu eens te zamen oploopen." Nu, daaraan is gevolg gegeven. Terwijl zij zoo aan het loopen waren, kwamen zij aan een waringin-boom, waar bijen huisden. Toen zij zagen, hoe de bijen zich met vroolijkheid verzamelden, vroeg de Aap aan den Marter: „Wel Marter, wat hangt daar zoo naar beneden aan den boomtak daar boven?" De Marter antwoordde met list, zeggende: „Dat is de gong van mijn grootvader en die heeft hij mij ter bewaking gegeven, daarom loop ik hier steeds heen en weder." De Aap hernam: „Hoe is de klank daarvan?" De Marter zeide: „O, zeer fraai!" Daarop vroeg de Aap aan den Marter: „Mag ik daar eens op gaan slaan?" De Marter antwoordde: „Neen hoor, opdat Grootvader niet boos op mij worde." De Aap antwoordde: „Ach, daar toch eens op te mogen slaan!" De Marter antwoordde: „Nu, als gij inderdaad begeert er op te slaan, dan mag het wel, maar ik zal mij eerst ver uit de voeten maken, opdat Grootvader niet boos op mij worde." Alzoo ging dan de Marter op den loop en de Aap nam een stuk hout en klom in dien boom. Toen hij zag, dat de Marter al ver was, sloeg hij op het bijennest. Zoodra hij ze had geslagen, gingen de bijen gonzen en vlogen

uiteen en zetten zich vast op hem, die hen had geslagen. Daar hij zoo hevig pijn had van het gestoken worden, daalde hij van den boom af en liep hard heen en weer, totdat hij gelegenheid vond om in het water te duiken, afwachtende totdat de bijen waren weggevlogen. Toen hij hoorde, dat het gegons der bijen er niet meer was, toen eerst kwam hij er uit en ging den Marter zoeken.

Wat den Marter betreft, die weggeloopen was, hij had geen enkelen keer gerust, doch ook hij liep maar steeds rond. Terwijl hij nu aan het loopen was, kwam hij aan een Spaansche-peperstruik, waarvan de vruchten reeds fraai rood begonnen te worden en daar rustte hij uit. Daar werd hij dan ook door den Aap aangetroffen. Zoodra de Aap den Marter had gezien, zeide hij met boosheid: „Daar heb ik u toch werkelijk gevonden, gij hebt mij een ongeluk berokkend, daar ge hebt gezegd, dat wat daar naar beneden hing aan den boomtak een gong was, vandaar dat ik er op geslagen heb." De Marter antwoordde: „Gij hebt mij immers gevraagd, of dat ding daar een mooien klank had. Heb ik u dan niet gezegd, dat dat ding een fraai geluid had?"

Terwijl zij zoo met elkaar praatten, kreeg de Aap de Spaansche peper in het oog en hij vroeg: „Wat is dat?" De Marter antwoordde: „Dat zijn de frambozen van mijn Grootvader; die heeft hij mij gegeven om er op te passen, opdat niet de een of ander ervan neme." De Aap vroeg weder: „Hoe is de smaak daarvan?" De Marter antwoordde: „O, zij zijn zeer smakelijk." Toen zeide de Aap: „Geef mij van die vruchten." Maar de Marter zeide: „Neen, opdat ik niet door Grootvaders toorn worde getroffen." De Aap zeide: „O, ik wilde zoo vreeselijk graag, als het soms kon, daarvan proeven." Daar nu de Aap zeer begeerig was, om van die vruchten te eten, zeide de Marter: „Het mag wel, dat gij van die vruchten eet, maar voordat gij eet, zal ik eerst op den loop gaan en als gij er van eet, moet gij een heeleboel nemen en ze ter dege fijn kneuzen." Zoo ging dan de Marter op den loop en

de Aap plukte de Spaansche peper en kneusde ze. Nadat hij ze had gekneusd, propte hij ze in zijn mond. Nadat hij ze had ingepropt, gevoelde hij hevigen brand, zoodat hem de tranen uit de oogen liepen. Terwijl nu zijne oogen traanden, wreef hij zijn gezicht en zijne oogen en zoo kwam het, door dat zijn gezicht in aanraking kwam met de Spaansche peper, dat hij het nog heviger voelde en nog erger pijn had, zoodat hij ten slotte daar over den grond rolde en het uitschreeuwde. Toen de brandende pijn voorbij was, zocht hij weder den Marter op.

Toen hij hem aantrof, lag hij op de idjoek, bij een arènpalm. De Aap zeide: „Ik zal het u hier betaald zetten, want ge hebt mij leed berokkend, eerst met die gong en nu weer dit." Maar de Marter zeide: „Hoe zit dat? Misschien was het een andere Marter? ik hier ben immers in het geheel niet van hier weggeloopen, want reeds lang zit ik op Grootvaders baadje te passen." Nadat hij dit had gehoord, vroeg hij den Marter: „Is dat goed om als baadje te gebruiken?" De Marter antwoordde: „Uitstekend en warm." Nu vroeg de Aap dringend aan den Marter om het als baadje te mogen aantrekken, tot dat ten slotte de Marter het toestond en zeide: „Als gij er dan op staat het aan te hebben, dan zal ik zelf het u aantrekken, opdat het niet verkeerd geschiede." De Aap zeide ja op zijne woorden en hij omwikkelde den Aap daarmede, en diens beide voorpooten bracht hij achter op zijn rug, daarop vroeg de Marter: „Nu, zit het niet warm?" De Aap antwoordde: „Ja 't is warm." De Marter hernam: „Het zal zeer fraai zijn indien uw kop er bij wordt omwikkeld." Dat vond de Aap goed. Toen hij hem nu geheel had ingewikkeld, zeide de Marter: „O, het zal nog veel warmer zijn, als er vuur aan wordt gebracht." De Aap antwoordde: „Laat zulks dan geschieden." Daarop nam de Marter vuur en stak daarmee den brand er in. Toen hij er den brand in had gestoken, zeide hij: „Nu, is het warm?"

Nu gilde de Aap en riep den Marter om hulp, maar deze

liet hem maar aldus aan zijn lot over, totdat hij heelemaal verbrand was bij dien arèn-palm.

9. Verhaal van de Krab, de Garnaal en het Schelpdier, verteld door S. Welei van Kolongan-atas.

Het gebeurde eens dat de Krab, de Garnaal en het Schelpdier met elkaar bevriend waren. Op zekeren dag maakten zij drieën een mapaloes en begonnen bij de Krab. De Garnaal en het Schelpdier nu gingen (op het veld) werken, de Krab echter ging het eten voor hen drieën koken. Zoo zette dan de Krab den pot te vuur, totdat (het water kookte en) hij de rijst er in stortte. Toen het water getrokken was in de rijst, die gekookt werd, wilde hij ze daarom van het vuur afzetten. Toen hij trachtte den pot op te nemen, vielen op eens zijn pooten met zijn lichaam in het vuur en hij stiert daar, zoodat hij rood werd door het vuur.

Daar het reeds middag geworden was, kregen de Garnaal en het Schelpdier terdege honger. Zij wachtten steeds, dat zij geroepen zouden worden door de Krab om te eten, maar (er gebeurde) niets. Zoo werkten dan de Garnaal en het Schelpdier maar door, zeggende: „Wel foei! wat zijn wij hongerig en nog worden wij niet geroepen door onzen mapaloesgenoot om te komen eten. Waarom zou dat toch zoo zijn? Wellicht is de kok van ons eten in slaap gevallen." Toen zeide het Schelpdier tot den Garnaal: „Ga gij daarom maar eens heen en weer naar hem kijken, misschien is degene bij wien wij zijn gaan werken, nog niet klaar met koken. Ik krijg zoo'n honger!"

De Garnaal ging — tot zijn ongeluk. Bij zijne komst zag hij dat de Krab in het vuur was terecht gekomen en reeds rood was geworden. Nu ging de Garnaal maar steeds om het vuur heen, al weenende, en zeggende: „Hoe komt het toch dat gij, stakker, in het vuur zijt terecht gekomen, o Krab! ach, ach! hij is al rood!"

Al weenende trachtte hij nu de Krab met zijne pooten uit het vuur te lichten. Maar het duurde niet lang, of ook hij viel in het vuur met scharen en lichaam, en ook hij werd rood zooals de Krab. Zoo stierven de Krab en de Garnaal beiden.

Het Schelpdier bleef maar aldoor op de Garnaal wachten, (maar deze) kwam niet terug; hij werd nu geheel uitgehongerd. Daar de Garnaal niet terugkwam, zeide het Schelpdier: „Ik zal ook maar gaan kijken naar onzen kok, hoe het wel met hem wezen mag."

Bij zijne komst zag hij de Krab en de Garnaal beiden in het vuur gevallen, reeds gestorven en rood geworden. Toen ging het Schelpdier aldoor om het vuur heen, steeds weenende en zeggende: „Ach, gij stakkers, Krab en Garnaal, hoe komt het toch, dat het u beiden aldus is gegaan!" Terwijl hij dan zoo voortweende, wilde hij snuiten. Met dat hij snoot, kwam in ééns zijn inhoud naar buiten, en ook hij stierf. Zoo stierven zij alle drie te dien dage.

Tracht niet een werk te doen, waartoe gij niet in staat zijt.

10. Verhaal van het Hertzwijn, de Antilope en den Aap, verteld door S. Pandei van Kapoja.

Het gebeurde eens dat het Hertzwijn zeer ver door het land ging, overal heen loopende om voedsel te zoeken, maar hij vond niet (zooveel) voedsel, dat hij daarvan verzadigd werd, zoo dat hij maar steeds hongerig bleef, hoewel hij reeds vermoeid was geworden van het overal rondgeloopen hebben. Om die reden haatte hij ieder en was boos op iedereen, wien ook, dien hij op zijn weg ontmoette, daar hij wist dat zij verzadigd en tevreden waren.

Aldaar voortloopende, kwam hij bij een zeer grooten maoembi-boom; daarin zat de Aap en daar beneden in de schaduw hield zich de Antilope op. Zoodra het Hertzwijn de Antilope zag, zeide hij tot hem: „Zoo vriend, zijt gij daar? Vanwaar zijt gij hier gekomen?"

De Antilope antwoordde: „Ik heb hier uitgerust, daar ik reeds verzadigd was en moede geworden van het rondloopen."

Uit nijd van het Hertzwijn daarover, zeide hij tot de Antilope: „Wat u aangaat, Antilope, ik heb van nacht gedroomd dat gij door mij moet worden opgegeten, het is derhalve zeer goed dat wij elkander zijn tegengekomen in de eenzaamheid." Zoodra de Antilope hoorde wat door het Hertzwijn was gezegd, werd hij zeer bang en stond van den grond op bevende, terwijl hij zeide: „Dat kan nimmer geschieden; zijn wij dan niet met elkaar bevriend, o Hertzwijn?"

Maar het Hertzwijn antwoordde wederom slechts dit: „Al is het tot mijn leedwezen, zooals het is gedroomd moet het geschieden." De Antilope zeide wederom: „Dat kan nimmer geschieden, maar wij zullen eerst naar onzen Koning gaan om zijne beslissing te verzoeken, daar het niet kan (geschieden) naar hetgeen gij hebt gedroomd."

Boven hen beiden nu was de Aap, aldoor luisterende benedenwaarts naar hetgeen zij elkander ten antwoord gaven, maar zij beiden zagen hem niet daarboven, daar hij was bedekt door de bladeren van den maoembi-boom. Zij beiden gingen dan op weg, achter elkander loopende, de Antilope vooruit, gevolgd door het Hertzwijn. Aangekomen op de gerechtsplaats, troffen zij het juist dat de Koning en de Rechters daar allen waren. Daar waren de Pythons en de Boomslangen en de Sowa-slangen; daar waren ook de Wilde Zwijnen en de Hertzwijnen en de Marters; daar waren ook de Jaarvogels en de Grijpvogels en de Roofvogels. Deze allen hoorden aan en overwogen en beslisten alles wat bij hen werd aangebracht. Zoo werd dan bekend gemaakt door de Antilope aan de Rechters wat zijn gemoed zoozeer bekommerde, hetwelk hij bij hen zou willen voorbrengen. Toen de Antilope en het Hertzwijn op weg gingen, riep de Aap uit: „Ach die arme Antilope! zoo groot en zoo krachtig, doch maar steeds dezelfde blijvende in domheid, zoodat hij wellicht wederom wordt bedrogen door het Hertzwijn." Uit medelijden daarover volgde

hij hen achterna, en sprong van den eenen boom over op den anderen, totdat hij was aangekomen en zich verscholen had in den hoogen boom die den Koning en de zijnen welke bezig waren met recht te spreken, overschaduwde. Daar zijnde, loerde hij naar beneden en luisterde naar hetgeen door de Antilope werd aangebracht en naar de antwoorden van het Hertzwijn en hoe de zaak wel door de Rechters werd uitgemaakt.

Nadat dan door de Rechters uitspraak was gedaan, zeide de Koning tot hen, die het vonnis geveld hadden: „Er moet maar gedaan worden naar het woord van het Hertzwijn, daar hij aldus heeft gedroomd."

Toen hunne zaak geheel was beslist, liet de Aap zich van boven uit den boom nedervallen, juist midden tusschen de Rechters en den Koning, zoodat zij allen, tot den Koning toe, verschrikten en aan den Aap vroegen: „Waarom doet gij dat?" De Aap antwoordde: „Wat mij betreft, o Rechters, ik was in slaap, maar ik was aan het droomen en daardoor kwam ik herwaarts te vallen." De Rechters zeiden wederom: „Wat is het dat gij hebt gedroomd, zoodat gij herwaarts zijt komen te vallen?" De Aap antwoordde: „Ik heb gedroomd, dat ik ging trouwen met de dochter des Konings."

Nu haastte zich de Koning om met toorn te zeggen: „Zulks kan niet geschieden." Maar de Aap bleef maar steeds met kracht volhouden te zeggen: „Zoo moet het geschieden, daar ik het heb gedroomd."

Toen werd zeer bijzonder haastig door den Koning dat vonnis geveld, zeggende tot de Rechters: „Het mag toch niet gebeuren dat het Hertzwijn de Antilope opeet."

Derhalve was de eindbeslissing der uitspraak van de Rechters tot de Antilope en het Hertzwijn gelijk de beslissing van het vonnis van den Koning tot hen (de Rechters). En zoo is slechts door het medelijden en de slimheid van den Aap de Antilope komen verlost te worden van het ongeluk dat het Hertzwijn voornemens was geweest hem te berokkenen.

GROEP II.

Legenden omtrent dieren, die eenige hunner eigenaardigheden verklaren.

De vijf verhalen (11—15) die in deze groep zijn vereenigd, onderscheiden zich van de echte Dierenverhalen, die groep I vormen, omdat zij klaarblijkelijk zijn ontstaan met het doel om zekere eigenaardigheden van deze of gene diersoort te verklaren. Hiermede is niet gezegd dat deze zucht niet een factor is geweest bij het ontstaan van de Dierenverhalen van groep I. Er is in de Dierenverhalen altijd nauwkeurig rekening gehouden met de bizondere eigenschappen der handelende dieren; van animistisch standpunt beschouwd, zijn die verhalen nimmer onmogelijk. Maar in de echte Dierenverhalen worden de eigenschappen der handelende dieren als karaktertrekken beschouwd, niet als later verworven eigenschappen, welker ontstaan door eene legende wordt verklaard. De verhalen van groep I zijn dan ook over een veel grooter gebied dan dat der Minahassische talen verspreid; die van deze groep doorgaans niet.

Het eerste verhaal dezer groep is **N° 11**, de Koeow en de Sokopet, die een wedstrijd in het schreeuwen aangaan. Het ontstaan van dit verhaal is duidelijk uit de waarneming der eigenschappen dezer twee vogels. De k u o w (Macropygia sp.) is een kaneelduif. Van de twee hier voorkomende soorten heeft de eene het geheele lichaam kaneelkleurig, de andere de borst gespikkeld. Het geluid van dezen vogel wordt door zijn naam zeer goed weergegeven; hij laat het telkens hooger en luider worden, zoodat het inderdaad schijnt alsof hij tegen een anderen vogel om het hardst schreeuwt. Maar al klinkt zijne stem luide, het geluid draagt niet ver. Er is ook een zwarte vogel die k u o w wordt genoemd, de lachvogel, maar de gewone naam van dezen vogel is k o k o w. Hij is geheel zwart en heeft een langen staart. Omstreeks één uur des nachts begint hij k o k o w te roepen. De S o k o p e t, ook s o k o p e' en s o k o genoemd, heet in het Tb. k o l o k u, in het Td. k o k o k u k. Vooral de Tb. naam geeft zijn geluid juist weer. Van dezen vogel is de stem niet luid, maar zeer ver hoorbaar. Zijn geluid klinkt als s o k o . . . p e' of s o k o . . . p e t, vandaar de drie vormen van zijnen naam. Als hij roept, zwelt zijn krop op en strekt hij zijn kop naar beneden; hiermede plaagt hem de kaneelduif.

Parallellen van dit verhaal zijn mij niet bekend. De tweede lezing **N° 11ᵇ** is levendiger verteld dan de eerste en doet nog beter uitkomen dat het geheele verhaal is ontstaan om het eigenaardige in het geluid dezer vogels te verklaren.

N° 12ª is het Verhaal hoe het is gekomen dat de Jaarvogel geen Koning der Vogels is geworden.

De vogels zullen tot koning kiezen den vogel die het hoogst vliegt. De Jaarvogel zou het hebben gewonnen, indien niet het Suikervogeltje op zijn rug was geklommen en zich zoodoende naar boven had laten dragen, zoodat het, toen de Jaarvogel geen kracht meer had om hooger te vliegen, zich nog boven hem kon verheffen.

De Galelareesche parallel van dit verhaal is te vinden Bijdr. K. I. 6. I, bl. 230. Zooals daar reeds door den uitgever van het verhaal, den heer M. J. van Baarda, is opgemerkt, komt deze vertelling grootendeels overeen met de onder ons bekende van het winterkoninkje, dat zich tot koning der vogels wist te doen kiezen. Ook de Toradja's kennen een verhaal waarin de dieren een koning kiezen. De Herten en de Varkens hielden eens eene vergadering, om een koning te benoemen De keuze viel op den Hond, die daarna op eene stelling ten troon werd verheven. Hierdoor kwam echter zijn schaamdeel te zien en zijne nieuwe onderdanen lachten hem daarom uit, waarop hij boos werd, de herten en zwijnen aanviel en zwoer hen niet met vrede te zullen laten zoolang zijne achterteenen nog niet den grond raakten

De lezing 12ª van dit verhaal is reeds in 1894 gedrukt in het 2e deel van mijn Tontemboansch Leesboek, uitgegeven bij G. C. T. van Dorp & C° te Semarang.

De tweede lezing **12ᵇ** geeft aan dit verhaal een anderen loop. Daar krijgen de Jaarvogel en het Suikervogeltje twist, omdat het laatste aan den wedstrijd in het hoogvliegen wil meedoen, wat de Jaarvogel aanmatigend vindt. Hij spert daarom den bek open om het Suikervogeltje op te slikken, maar dit vliegt hem de keel in, pikt zijn lever uit, en doet hem zoo omkomen.

De Jaarvogel naar zijn geluid u w a k genoemd (Cranorrhinus cassidix), is de grootste en sterkste vogel van de Minahassa en het Suikervogeltje of Honingzuigertje (Nectarinia sp.) is het kleinste hier bekende vogeltje. De ongelijke strijd is dus een zeer bruikbaar onderwerp voor een verhaal. Een Toradja'sch verhaal laat den Jaarvogel (a l o) en het Suikervogeltje (t o n t j i k u n i) met elkaar kuitschoppen, waarbij het kleine diertje den grooten vogel buiten gevecht weet te stellen. Het verhaal in 12ᵇ gegeven is echter eigenaardiger dan het Toradja'sche, daar niet de pooten, maar wel de snavels bij beide vogelsoorten karakteristiek zijn. Die van den Jaarvogel is groot en krom; hij spert dien wijd open en het Suikervogeltje vliegt er in; met zijn langen, fijnen snavel pikt het kleine diertje den grooten vogel de lever uit.

N° 13, het verhaal van den Grooten en den Kleinen Jaarvogel, heeft een parallel in het Toradja'sche verhaal, dat te vinden is: Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLV, bl. 450. Daar leent de Jaarvogel de halsketen van de Groene Duif (p u n e) en geeft die niet terug, zoodat de Duif tot nu toe met zware, klagende stem haar leed uit over het bedrog van den Jaarvogel, die nog steeds met de witte halsketen der Duif pronkt. Evenzoo heeft in het Minahassische verhaal de Groote Jaarvogel, die een grooten kam op den snavel heeft, dit sieraad geleend van den kleinen Jaarvogel (k a r o k o k), die er thans dan ook geen meer heeft,

daar de groote Jaarvogel den kam niet teruggeeft. Beide vogels zijn naar hun geluid genoemd. Karokok is ook de naam van het gekakel der kippen, wanneer zij eieren willen leggen: karokoka e ko'ko'. In het Ts. heet de kleine Jaarvogel kerĕk-kerĕk; bij de Toradja's kureu, eveneens klanknabootsingen. In dit verhaal wordt de naam van den Grooten Jaarvogel (uwak) afgeleid van den stam uwak „bedriegen". Dit is zeker onjuist, want de naam uwak geeft het geroep van den Grooten Jaarvogel zeer duidelijk weer, evenals de naam van zijn kleineren „bloedverwant" diens klagend geluid moet weergeven, waaruit wel de onderstelling zal zijn ontstaan dat hij door zijn sterkeren neef is bedrogen. Dat ook bij de Toradja's de uwak (Bar. alo) als een bedrieger bekend staat en men iemand die iets te leen vraagt toevoegt: „niet leenen zooals de Jaarvogel", doet vermoeden dat het Tt. w.w. muwak mauwak „bedriegen" oorspr. beteekent: „jaarvogelen, een bedrieger zijn als de Jaarvogel". Algemeen bekende verhalen geven wel meer aanleiding tot het ontstaan van nieuwe woorden. Zoo spreekt men op Midden-Celebes van tuwu² ngkurintji in de beteekenis „onvoordeelig opgroeien, zwak groeien", zooals een kind dat kwijnt. Deze uitdrukking is ontleend aan het antwoord dat den Aap in den mond gelegd wordt, als de Schildpad hem telkens vraagt hoe zijne pisangs groeien. Het antwoord van den Aap beteekent „telkens als er een spruitje uitloopt, scheur ik het af". Zie Tijdschr. Bat. Gen. Dl. XLV, bl. 405, 409. In deze spreekwijze heeft kurintji de beteekenis van „kwijnend" aangenomen.

N° 14 verklaart de reden waarom de visch Sunga een vergroeiden bek heeft. De benaming kempot wordt gegeven aan een wond aan de mondhoeken, die dikwijls ontstaat door framboesia en later tot het litteeken vergroeit, waardoor de mond klein of scheef wordt. Nu heeft de zeevisch Sunga een voor zijne grootte onevenredig kleinen bek. Bij de visschers is hij bekend om zijn luid snorken, vandaar het gezegde: toka tu'u ĕngkor e sunga „als het gesnork van de sunga". Vandaar dat hij in dit verhaal dan ook met een zware, grove stem spreekt (sangkĕr, angko.) In Riedel's Tb. teksten is dit verhaal N° V op bl. 10, de Tb. vertaling daarvan is N° II bij Jell.—Waw. bl. 53 en Dr. Juynboll's vertaling staat op bl. 318 van Bijdr. K. I. 6, I.

N° 15, het verhaal van 't ontstaan der Apen, is een staaltje van de verhalen die zijn ontstaan om het verworden van menschen tot apen te verklaren. Het geloof, dat de apen oorspronkelijk menschen zijn geweest, dus ook thans nog eene soort van menschen zijn, is begrijpelijkerwijze zeer algemeen onder de Indonesische volken. Dr. Matthes vermeldt het als bekend bij de Makassaren en Boegineezen in Bijdr. K. I. 4, X, bl. 476. Daar wordt het luie kind (een meisje) tot straf in eene braadpan gezet, die te voren was heet gemaakt. Als zij het niet meer kan uithouden vliegt zij op, gaat het bosch in, en wordt daar een aap. Volgens dit verhaal is de aap van Tb. afkomst. Tumbal in tarepe' kĕli a se Tombulu' ra'itja masĕra' wolai, „tot op den huidigen dag eten vele Tb. geen apenvleesch". Zeker zal van dit verhaal wel eene Tb. overlevering bestaan, maar zij is mij nog niet bekend geworden.

11*a*. Verhaal van de Kaneelduif en de Sokopet, verteld door S. Welei van Koentoeng en H. Kasiha' van Talikoeran, Sondër.

Het gebeurde eens dat de Kaneelduif en de Sokopet elkander ontmoetten aan den oorsprong eener rivier. Toen zij elkaar ontmoetten, zeide de Kaneelduif: „Foei! wat een manier van schreeuwen; gij buigt voorover en geeft een grof geluid, als 'k weet niet wat." De Sokopet antwoordde zeggende: „Nu wat zou dat? gij ook hebt wellicht een zeer hard geluid." Toen zeide de Kaneelduif: „Misschien wel, he?" De Sokopet antwoordde: „Nu, komaan dan!" Toen zeide de Kaneelduif: „Wat ik zeggen wil, aldus: gij gaat naar het Zuiden, naar den berg in het Zuiden, maar mijn slaaf moet met u medegaan Zuidwaarts; en ik van mijn kant ga Noordelijk, naar den berg in het Noorden, maar uw slaaf moet met mij medegaan, want wij zullen ons met elkaar meten, en onze getuigen zijn onze slaven". Toen zeide de Sokopet: „Goed, gaat gijlieden naar het Noorden en wij van onzen kant gaan naar het Zuiden. Maar onze slaven blijven gelijkelijk tusschen ons in, en wanneer nog niet gehoord wordt het geluid van een onzer, dan zullen zij het zijn die het telkens aanzeggen".

Toen zij afgesproken hadden, gingen zij vaneen: de Kaneelduif naar het Noorden, de Sokopet naar het Zuiden. Toen nu de Kaneelduif in het Noorden was aangekomen, begon hij te roepen, beginnende eerst zijne stem te matigen en daarop luider te roepen, aldus: „Koeoöe," enz. totdat de oogen van de Kaneelduif uitpuilden van het schreeuwen. Maar bij iederen kreet vroeg de slaaf van den Sokopet aan den slaaf van de Kaneelduif of hij het hoorde of niet. Maar telkens antwoordde de slaaf van de Kaneelduif dat hij het niet hoorde. Daarom spande de Kaneelduif al zijne kracht in om te schreeuwen, maar de Sokopet hoorde het niet; daarom hield de ander op met schreeuwen en de Sokopet op zijne beurt ging roepen.

Toen nu de Sokopet ging roepen, begon ook hij met zich

te matigen en hoe langer hoe harder te schreeuwen, zooals de Kaneelduif. Telkens als de Sokopet een kreet had gegeven, vroeg de slaaf van de Kaneelduif aan den slaaf van den Sokopet of hij het hoorde of niet. Toen de Sokopet misschien al drie maal had geroepen, had de Kaneelduif het nog niet gehoord. Doch zoodra de Kaneelduif het geluid van de Sokopet had gehoord, toen ging ten laatste de Sokopet uit alle macht schreeuwen, totdat de Kaneelduif bijna doof was geworden.

11*b*. Verhaal van de Kaneelduif en de Sokope'.

Het gebeurde eens, zegt men, op een zekeren dag, dat de Kaneelduif en de Sokope' elkaar ontmoetten. Op dien dag dan hadden zij een gesprek met elkaar, om tot overeenstemming van gedachten te geraken. De één van hen vroeg of zij niet eens een wedstrijd konden houden. Degeen aan wien de vraag gedaan werd, zeide: „Goed". Toen hun gesprek tot een goede beslissing was gebracht, gingen zij getuigen zoeken. Toen zij getuigen gevonden hadden, zeiden de beiden, die den wedstrijd hadden aangegaan: „Wij hier hebben een wedstrijd aangegaan, wie wel het luidste roepen kan, de Kaneelduif of de Sokope', daarom hebben wij u geroepen om getuigen te worden. Wij zijn tot overeenstemming gekomen, dat wij uiteen zullen gaan. De één zal Oostwaarts gaan naar den berg Lengko'an, de ander Zuidwaarts naar het gebergte ten Zuiden, den Godenberg. Elk van ons neemt zijn getuige mee. Maar aldus (moet het gebeuren): de Kaneelduif neemt deze sokope' mee als zijn getuige en desgelijks wordt de Sokope' als getuige begeleid door deze kaneelduif."

Toen dan hun overeenkomst en afspraak goed beslist was, scheidden zij: die Oostwaarts zouden gaan, gingen Oostwaarts, die Zuidwaarts zouden gaan, gingen Zuidwaarts. Alvorens te scheiden, hadden zij goed afgesproken, dat het de Kaneelduif zou zijn die het eerst zou roepen, dan pas de Sokope' op den berg in het Oosten. Toen naar berekening zijn tegenstander uitgerust was, zond hij (de Sokope') zijn

getuige Zuidwaarts, met het verzoek om asjeblieft te beginnen. Toen die getuige was aangekomen, begon hij (de Kaneelduif) dan ook. Maar wat gebeurde er? Zelfs het minste geluid werd niet gehoord. Toen zond hij wederom den Kaneelduif-getuige naar het Zuiden om te zeggen, dat het geluid van zijn kameraad door hen niet gehoord werd op den Lengko'an, en dat hij daarom nog harder moest schreeuwen. De Kaneelduif-getuige ging terug. Toen hij naar gissing teruggekomen was, ging de Kaneelduif weer aan het roepen, maar zooals het was bij het eerste roepen, zoo was het ook bij het tweede. Opnieuw zond hij (de Sokope') den getuige om te vragen asjeblieft nog wat harder te roepen. De Kaneelduif trachtte nog luider te roepen, maar desniettegenstaande werd het niet gehoord.

Verlegen vloog de getuige af en aan, maar het hielp niet. De Kaneelduif overschreeuwde zich, maar het baatte niet daar de Sokope' zijn tegenstander niet hoorde. Daar de Sokope' het geluid van de Kaneelduif niet hoorde, zeide hij: „Nu ik op mijn beurt." Toen ging hij roepen, hij trachtte zoo veel mogelijk juist zooals de Kaneelduif te doen, door eerst nog maar te trachten zachtjes te roepen, maar ofschoon hij het maar zachtjes deed, toch was het alsof het er was uitgegoten, zoo hard was het geluid. Zelfs ten Zuiden, op den Godenberg, was het niet onduidelijk. Op dien dag dan gingen zij uiteen; met schaamte scheidde de Kaneelduif van den Sokope', daar hij hem niet had kunnen overwinnen.

Dat zegt men, is de reden, dat tot nu toe de kaneelduiven deze zelfde wijze van roepen blijven volgen. Evenzoo de sokope's; tot nu toe roepen zij met zachte stem, maar die zéér ver draagt.

12*a*. Geschiedenis van den wedstrijd der Vogels wie het hoogste kon vliegen.

Het geschiedde eens dat de vogels bijeen kwamen om er over te spreken, dat een tot koning over hen zou verheven

worden, opdat zij konden aangevoerd en beschermd worden, wanneer zij tegenstand wilden bieden aan hunne vijanden.

Nu begeerde de Jaarvogel zeer om koning te worden; daarom toen de vogels wilden spreken, voorkwam de Jaarvogel hen, door met luider stem te zeggen: „Wij moeten een wedstrijd houden; want wie van de vogels het hoogst naar boven kan komen, dien moeten wij kiezen om koning te worden."

Uit hoofde nu van hun vrees voor een vogel die zóó groot, zóó sterk en zóo verschrikkelijk was, hielden alle vogels zich stil. Daarop haastte zich de J. weer te spreken met blijdschap en met luider stem, zeggende: „Ulieder plan is zeer goed, laat ons daarnaar dus doen."

Toen riep de J. nog eens uit: „Komaan, niet langer gedraald, laat ons thans die goede gedachte van ulieden ten uitvoer brengen. Wij moeten met elkaar wedijveren, wie wel het hoogste naar boven kan komen." Toen vlogen alle vogels op. Eerst toen zij allen opgevlogen waren, vloog ook de J. op. Na korten tijd had hij er velen voorbij gestreefd. Toen hij nu het Suikervogeltje wilde voorbijstreven, zette zich het S. neer op zijn rug en kroop terstond tusschen de veeren van den J.

Toen ten slotte de J. geen enkele van de vogels meer boven zich zag, daar hij ze allen was voorbij gestreefd, riep hij luide: „Welnu, wie is het nu wel, die het hoogste kan vliegen?" Toen vloog het S. op en zeide: „Hier ben ik nog." Met dat hij dit hoorde, vloog de J. nog hooger. Maar het S. zette zich weer neder op zijn rug en herhaalde telkens zijn geroep. Hoe meer het S. riep, hoe hooger de J. steeg, totdat hij uitgeput was en niet meer hooger kwam. Eindelijk viel hij uit de hoogte neder en was dood. Aldus heeft het S. den J. overwonnen.

12*b*. Verklaring hoe het gekomen is, dat de Jaarvogel geen Koning der vogels is geworden, verteld door S. Warow.

Het gebeurde eens op een keer, dat alle vogels een groote vergadering hielden, omdat zij één van hen zouden verheffen

om koning te worden over al het gevogelte. Toen al de vogels daar waren, nam de Jaarvogel het woord, en zeide: „Naar onze meening moet er iemand uit ons allen zijn, die tot koning wordt gemaakt, opdat er iemand zij die steeds de verschillende vogels beschermt. Naar mijne meening zijn het slechts de groote vogels, die zeer hoog in de lucht kunnen vliegen, welke in staat zijn het koningschap te handhaven. Daarom moet de te nemen koning gekozen worden uit de Jaarvogels, omdat slechts de Jaarvogels grooter zijn dan alle vogels, en ook slechts de Jaarvogel kan hoog in de lucht vliegen en op den grond nederdalen, zoodat hij met gemak rondom alles kan zien. Maar opdat er niemand zij die nijd koestert, of achterklap houdt en moppert, zoo laat ons een wedstrijd houden, wie het hoogste kan vliegen. Hij die het wint, wordt koning."

Toen antwoordde het Suikervogeltje, zeggende: „Dat is goed, wij zullen een wedstrijd houden." Nu werd de Jaarvogel woedend op het S. en lachte hem uit; met spot zeide hij: „Hebt gij den moed om met mij te wedijveren? Zijt gij niet beschroomd of bevreesd dat op u te nemen? Zoo klein en uitermate gering! Als ik u wil opslikken wat zult ge dan wel doen?" Het S. hernam: „Al ben ik maar klein, laat ons den wedstrijd houden!"

Nu werd de Jaarvogel ten hoogste vertoornd en wilde het S. opslikken. Terwijl nu de J. den bek opensperde en naar het S. wilde happen, vloog dit in den bek van den J. rechtdoor zijn lichaam binnen en nadat hij de lever van den J. had uitgepikt, kwam hij door diens achterste er uit, medebrengende wat hij had uitgepikt. Toen het S. er uit kwam, stierf de J.

13. Verhaal van den grooten en den kleinen Jaarvogel, verteld door S. Welei van Kolongan-atas.

Er wordt verhaald, dat de groote en de kleine Jaarvogel met elkander verwant waren. Eens waren deze beiden op

denzelfden boomtak gezeten en praatten samen. Terwijl zij dan met elkander praatten, zeide de groote Jaarvogel tot den kleinen: „Hoe zoudt gij 't vinden als ik eens uw kam probeerde, die zoo mooi is."

Toen stemde de kleine Jaarvogel, jammer genoeg, er in toe dat de groote Jaarvogel zijn kam probeerde en op zijne beurt probeerde de kleine Jaarvogel den kam van den grooten.

Nu zoo is het dan ook geschied. Daarna vroeg de kleine Jaarvogel zijn kam asjeblieft terug, maar de groote gaf hem niet meer terug, zoodat de kleine Jaarvogel eindelijk bijna huilde van het vragen. Zoo gaf dan de groote Jaarvogel den kam van den kleinen niet meer terug.

Daarop vluchtte de groote Jaarvogel weg, en kreeg nu op zijne beurt van den kleinen Jaarvogel den naam van Uwak, omdat hij hem bedrogen had.

14. Verklaring hoe het is gekomen, dat de bek van den Soengavisch scheefgetrokken is, verteld door W. Piri' van Moente.

Het gebeurde eens, dat al de visschen met elkander afspraken, dat zij op zekeren dag zouden bijeenkomen. Toen het dan gebeurde dat zij vergaderd waren, vroegen zij aan elkaar of zij er allen waren. Toen zeiden eenigen: „Onze jongere broeder, de Sangawirang, is nog niet hier." Daarom zonden zij de Loë's uit om hem te gaan zoeken. Toen zij terugkwamen zeiden zij, dat zij hem niet hadden gezien. Toen zonden zij weder de Kĕrĕntungan's uit, of dezen hem misschien zouden kunnen vinden. Zij nu gingen heen en riepen hem maar steeds in de branding, maar hij antwoordde niet. Aangezien hij niet antwoordde, gingen de Kĕrĕntungan's in eene rij geschaard den zeeoever langs. Aldus vingen zij de Sangawirang's en geleidden hen ter vergadering. Eerst toen zij daar waren, namen de groote visschen het woord en zeiden: „Wat kunnen wij als spijs gebruiken?"

Toen sprak de Soenga met zware stem, luidkeels uitroe-

pende: „Mijne meening is, dat gijlieden, de grooten, ons, de kleinen, kunt opeten."

Zoodra de Soenga aldus had geroepen, kwam er een onuitsprekelijke vrees over de kleine visschen, maar de grooten gingen terstond met vreugde hen vervolgen om hen op te eten. Daarop, gedurende het lawaai en het vreeselijk rumoer, haastte zich de Soenga het hol van den Paling binnen te gaan. Toen de Paling de Soenga zag, werd hij zóó toornig op hem, omdat hij zoo afkeurenswaardig had gesproken en zich zóó gedragen had tegenover zijne makkers, dat de Paling plotseling in den bek van den Soenga beet, zoodat deze scheefgetrokken is geworden.

15. Verhaal omtrent het ontstaan van den Aap, verteld door J. J. Manampiring van Kolangan-atas.

Volgens het verhaal der Ouden, waren er vroeger nog geen apen in dit land, maar de apen zijn eerst later geworden.

Het gebeurde eens dat in een zeker dorp in het Noorden de woonplaats was eener weduwe, die een zoon had. Toen dit kind groot was geworden, werd hij hoe langer hoe meer ongehoorzaam en lui en wilde zijne moeder niet helpen, maar dag aan dag was spelen slechts zijne bezigheid. Dikwijls werd hij door zijne moeder geroepen om naar den tuin te gaan, maar hij wilde niet, of wanneer hij toch naar den tuin ging, dan ging hij slechts spelen; het werken liet hij maar aan zijne moeder over. En om zijn dusdanig gedrag, gaf zijne moeder hem niet zijnen zin, wat hij ook vroeg. Eens op een keer, toen zijne moeder bezig was te werken, vroeg hij aan zijne moeder, zeggende: „Geef mij biraro om te roosteren, moeder!" Zijne moeder antwoordde: „Moet gij dan soms worden geplant?" Toen hernam het kind: „Geef mij dan maar maïs." Zijne moeder antwoordde: „Moet gij dan soms worden gegeten!"

Op zekeren dag wederom, terwijl moeder en kind in den

tuin waren, werd het kind herhaaldelijk met nadruk door zijne moeder geroepen, om naar het werk te gaan, maar hij wilde niet, hij bleef slechts in de hut spelen. Toen werd zijne moeder boos en roosterde maïs, deed die in den rijstpot en dekte dezen toe. Toen zij gaan zou, zeide zij tot het kind: „Kom straks naar uwe rijst zien, daar ik nu naar het werk ga." Daarna kreeg het kind honger en daarom ging hij naar den rijstpot zien, om daaruit zijn voedsel te nemen. Maar toen hij het deksel van den pot opende, zag hij dat de pot slechts vol was met geroosterde maïs. Toen zeide hij: „Daar moeder mij op die wijze heeft behandeld, zal zij het wel eens zien." Toen nam hij de maïs-roostpan en zette die op het vuur en toen die gloeiend heet was geworden, nam hij die op, keerde die nederwaarts om en ging er op zitten, totdat zijne zitdeelen openbarstten. Dit is, zegt men, de oorzaak dat bij de apen de billen met vleeschkwabben zijn.

Hij stond op van de pan waarin maïs wordt geroost en hij begon reeds te veranderen gelijk een aap en wilde maar op allerlei wijzen naar boven klauteren, maar hij vluchtte nog niet terstond, daar hij nog afwachtte dat zijne moeder in de hut zou komen. Toen zijne moeder terugkwam van te hebben gearbeid en nog een weinig ver was, riep zij haar kind in de tuinhut, zeggende: „Zijt gij daar, ventje?" Hij antwoordde: „Hier ben ik." Naderbij gekomen, hoorde zij dat er in de tuinhut iemand was die „ĕngek" riep. Zoodra zij dat hoorde, begon haar hart hevig te kloppen en ging zij rechtdoor de tuinhut binnen. Zoodra zij de tuinhut was binnengekomen, zag zij haar kind op en neer klimmende tegen de omwanding en aldus schreeuwende: „Ngek, ngok! ngek! ngok!", reeds voor de helft een aap geworden en met bilkwabben. Toen schreeuwde zijne moeder luide: „Och helaas! mijn kind is een aap geworden! kom ventje, kom! al wat ge vraagt zal ik u geven, kom, kom!" Het kind zeide: „Genoeg vooreerst, moeder. Gij hebt mij geen gerooste maïs gegeven, en geen biraro gegeven; vandaag hebt gij mij in plaats van rijst, slechts ge-

rooste maïs gegeven, daarom ben ik gaan zitten op het gloeiende gedeelte van de roostpan."

Toen sprong hij van beneden naar boven op de nok der hut aldoor „ngek" roepende en daarop heen en weder loopende. Terwijl zijne moeder hem bleef gadeslaan, veranderde zijne gedaante in een aap en hij sprong in de boomen en vluchtte in het bosch; tot nogtoe houdt hij daar nog steeds zijn verblijf. Hij is het, zegt men, die de apen in dit land heeft voortgebracht.

GROEP III.

Verhalen van Menschen in Dieren-, en Plantengedaante.

De hier volgende 7 verhalen, N°. 16—22, hebben alle tot hoofdpersoon een mensch, die het voorkomen heeft van een dier (in N°. 16 een Aap, in N°. 17 eene Slang, in N°. 21 een Bok), eene plant of vrucht (in N°. 19 een Jong Wokablad, in N°. 18 een Pompoen) of een ei (N°. 20). In N°. 22 heeft de held het uiterlijk van een stompje, een menschenlichaam zonder armen of beenen, maar daar het in wezen niet van de zes voorafgaande verhalen verschilt, is het bij deze groep gevoegd.

In het algemeen is het beloop van de verhalen dezer groep het volgende: Een echtpaar krijgt een zoon die er uitziet als een dier, enz. Zij voeden hem zelf op of ontdoen zich van hem, in welk laatste geval hij door eene Oude Vrouw wordt gevonden, over welke figuur beneden meer zal worden gezegd. De jongen spreekt en denkt als een mensch en is met wondermacht begaafd. Na eenigen tijd verlangt hij te trouwen en zendt hij zijne Moeder of Pleegmoeder er op uit, om eene van de Negen Dochters des Konings ten huwelijk te vragen. Zooals het gewoonterecht dat eischt, begint de Moeder van den Aap enz. met de Oudste en als deze haar smadelijk afwijst, wendt zij zich tot de Tweede. Ook bij deze en bij al de volgenden wordt zij afgewezen, alleen de Jongste stemt toe. Deze is n.l. een nederig meisje, dat geen hooge eischen stelt en met het aanzoek om hare hand vereerd is. Hare oudere zusters bespotten haar, maar zij houdt zich goed en blijft haar woord getrouw. Al spoedig legt de Aap, Slang, Pompoen, Bok zijn uiterlijk omhulsel af en verschijnt als een zeer schoone Prins, die door zijne toovermacht zich zelf en zijne Bruid in fraaie kleederen steekt en in een oogenblik tijds een schitterend feest aanricht. Uit spijt en afgunst trachten de oudere zusters der Bruid zich nu in hare plaats te dringen en hare jongere zuster uit den weg te ruimen, maar de toeleg mislukt en zij ontvangen hare verdiende straf.

Twee verhalen N°. 19 en 20 zijn van anderen aard. Daar is het eene jonge vrouw die in een omhulsel zit; in N°. 19 in een jong, nog niet ontplooid blad der Livistonia rotundifolia, in N°. 20 in een Ei. Het Blad en het Ei worden gevonden door een jongen man, die ze mede naar huis neemt en daardoor bizonderen voorspoed geniet, zoodat hij zich gaat beijveren het geheim daarvan te ontdekken. Hij bemerkt dan al spoedig dat het medegebrachte voorwerp het

omhulsel eener jonge vrouw is. Nadat hij haar ontdekt heeft, trouwt hij haar en leeft sedert met haar in weelde en overvloed.

Ditzelfde komt ook voor in de verhalen van Manimporok en Kalangi' (N°. 83—86), maar het is daar niet het hoofdbestanddeel van het verhaal, en daarom zijn zij ook niet in deze groep opgenomen. Ook in het verhaal van Lintjambene' (N°. 96) wordt terloops gerept van een Kind dat in de gedaante van een pompoen ter wereld komt, maar verder wordt er niets van verteld.

Hemellingen die eene **dierengedaante aannemen om zich daarin op aarde te vertoonen, komen** ook voor in het verhaal van Mamahoea en Loemaloeindoeng (N°. 91) en Warongan (N°. 92) en in het eerste verhaal van Se'e Wene' (N°. 93), doch die verhalen zijn in hun aard te veel verschillend van de in deze groep bijeengenomene, om ze er bij te nemen. Wel wordt ook in N°. 21 de Bok als een Koningszoon uit den Hemel voorgesteld maar het verhaal past in zijn geheel beter in deze groep dan in die der half-mythische verhalen, omdat de Prins uit den Hemel niet het karakter van een god of halfgod heeft.

Het uiterlijk omhulsel dat de hoofdpersonen van deze verhalen aan-, en uittrekken, wordt karai „bovenkleed, kleedingstuk", in N°. 20 wale „huis, woning" genoemd. Toch geven de verhalen van menschen in dierengedaante ook bij de andere Indonesische volken duidelijk te verstaan, dat degene die zich in het dierenomhulsel bevindt, gedurende dien tijd ook de eigenschappen van zulk een dier heeft. Bevindt hij zich in eene vogelgedaante, dan kan hij ook vliegen; is hij in eene slang gehuisd, dan kan hij ook kruipen; is zijn omhulsel dat van een aap, dan kan hij ook springen, boomklimmen, enz. als een aap. In de talrijke Toradja'sche verhalen van dit soort is dit nog duidelijker dan in de hier gegeven Minahassische. Men zie het daarover gezegde in het Tijdschrift van 't Bat. Gen. Dl. XL, bl. 368—371. Bij de Minahassers is de voorstelling reeds aan het verzwakken. Men zie bijv. de Tb. parallel van N°. 22, uitgegeven in de „Bijdragen Niemann—Wilken", bl. XIV, waar de hoofdpersoon, si Kusoi, niet in eene koeskoes-gedaante steekt, maar met eene koeskoes-huid is bekleed. Door eene scheur in den oksel zijner mouw kwam te zien dat hij onder zijne koeskoes-huid Europeesche kleederen droeg. Men vergelijke het ten onzent bekende sprookje van Prinses Ezelsvel, dat zeker ook eene verzwakte voorstelling van het oorspronkelijke verhaal geeft.

Allerlei dierengedaanten kunnen worden aangenomen door de helden in deze soort van verhalen. Zonder twijfel ligt eene animistische beschouwing hieraan ten grondslag. Naar de animistische voorstelling is er geen wezenlijk verschil tusschen mensch, dier en plant, dan alleen in het uiterlijk en in de van dit uiterlijk afhankelijke vermogens. Daar het bijv. naar de Toradja'sche voorstelling de hand is die slaat, de voet die loopt, het oog dat ziet, zoo is een levend wezen dat een of meer dezer organen mist, alleen maar een gebrekkige natuurgenoot van den mensch, die zich het binnenste van ieder levend wezen als het zijne denkt. De gang van het verhaal eischt doorgaans dat deze wezens als gewone menschen spreken, maar zorgvuldige auteurs doen dan nog min of meer volledige pogingen om apentaal, vogelentaal, zelfs spokentaal te

maken, wanneer zij apen, vogels, spoken, of in hulsels van apen, vogels, spoken verborgen menschen laten optreden. Men zie bijv. wat daarover te vinden is in Tijdschr. Bat. Gen. XLV, bl. 415, 416. En zoo kan dan ook een gebrekkig menschenlichaam het hulsel zijn van een geheel volkomen mensch, zooals in N°. 22. Behalve de in de hier volgende verhalen genoemde witte duiven van de N°s. 91 en 92 en de koeskoes van het boven aangetogen Tb. verhaal, zijn nog allerlei dierengedaanten bekend, die als het omhulsel van menschen worden genoemd, zooals krabben, hagedissen, varkens, zoodat men zou zeggen dat alle dieren daarvoor kunnen gebruikt worden. Toch zijn er dieren die daarvoor eerder in aanmerking komen dan andere. In de eerste plaats de vogels, de boden der voorvaderen die de gemeenschap tusschen hemel en aarde onderhouden; slangen, hagedissen, muizen, die met de onderwereld in gemeenschap staan; voorts apen, die uiteraard reeds als eene soort menschen worden aangezien. Van andere voortbrengselen uit het dieren-, en plantenrijk zijn vooral het ei, de pinangvrucht en de kokosnoot de drie bij uitnemendheid levenskrachtige voorwerpen, die geacht worden omhulsels van menschen te kunnen zijn. En ten slotte zijn boomen en struiken, vooral bamboe, de omhulsels waaruit later menschen te voorschijn komen. Deze bizonderheden zijn vooral aan de Toradja'sche letterkunde ontleend, waar het aantal verhalen van deze soort zeer groot is.

Het is ook een vaste trek van de menschen die eene dieren-, of plantengedaante tot hunne beschikking hebben, dat zij kunnen tooveren. Dit komt evenzeer in de Toradja'sche, als in de Minahassische verhalen uit. Trouwens, ook onze toovenaars kunnen van gedaante verwisselen.

Om nu de verhalen verder stuk voor stuk te beschouwen, N°. 16 „het verhaal van den Aap", heeft geheel het typische verloop van dergelijke geschiedenissen. In de Toradja'sche verhalen van dit soort wordt gewoonlijk nog de spot dien de Jongste Zuster en ook haar Man te verduren hebben, in bizonderheden vermeld. Van het omhulsel wordt soms nog verteld dat de Vrouw het wegneemt of verbrandt, zoodat de Man er nooit meer kan inkruipen. De Negen Zusters worden in de Toradja'sche verhalen soms vervangen door Lise, eene soort van boschvrouw, die enkelvoudig of meervoudig wordt voorgesteld [1]). Zij heeft het er vooral op gezet, om zich bij getrouwde mannen in de plaats van hunne vrouw te dringen. Het is hier niet de plaats om over deze figuur uit te weiden daar zij in de Tt. letterkunde nog niet is aangetroffen; alleen kan nog vermeld worden dat een bizonder vermaak van Lise of van Lise met hare Zusters is, in de bosschen op lianen te gaan zitten schommelen, liefst twee aan twee tegenover elkaar, zoodat zij bij het schommelen in voorwaartsche richting met de beenen in elkaar kunnen haken. Deze trek is terug te vinden in het schommelspel der acht zusters van de Vrouw van den Aap.

Verder verdient nog opmerking de raad van den Aap aan zijne vrouw om

---

1) De booze geest Kaipĕran („te drogen hout") in Wilken—Niemann's Tb. teksten (bl. XVII der „Bijdragen"), si sakit wewene, makangaran Kaipĕran, is juist zulk een figuur als de Toradja'sche Lise.

een ei en eene pinangnoot mede te nemen. Het ei, dat onder de meest zielestofhoudende zaken wordt gerekend, speelt ook in de Toradja'sche verhalen dikwerf eene dergelijke rol als in dit verhaal. Zoo bijv. in het verhaal van het Meisje dat terstond bij hare geboorte door haren Vader naar het leven wordt gestaan, doch door hare Moeder in het geheim wordt groot gebracht en later door haren Vader wordt ontdekt en weggeleid om gedood te worden. Bij het afscheid nemen van hare Moeder krijgt zij van deze een ei mede; nadat haar Vader haar heeft gedood, breekt het ei open, en komt er een haan uit die het gedoode Meisje opwekt en haar later allerlei diensten bewijst. Van de pinangnoot, die zich tot eene verblijfplaats voor de Jongste Koningsdochter uitbreidt, zijn nog geen parallellen in de jongste literatuur gevonden.

N°. 17. „Het Verhaal van den Python of Reuzenslang" is kort en droog gesteld. Voor het grootste gedeelte heeft het 't zelfde verloop als N°. 16. De Slang begeeft zich hier naar eene Weduwe of alleen wonende Oude Vrouw, die hij tot moeder aanneemt. Hier komt dus weder de bekende figuur der „Oude Vrouw" voor den dag, waarover reeds in Deel LV der Verhandelingen Bat. Gen. bl. 9 is gesproken, voor zoover het de Toradja'sche literatuur betreft. Wij zullen haar verder nog in een aantal der volgende verhalen aantreffen. De rol dezer „Oude Vrouw" of „Weduwe" is deze: vluchtelingen, zwervelingen of vreemdelingen die in een dorp aankomen, waar zij denken voorloopig te zullen blijven, vinden in of nabij dat dorp hare woning, nemen daar hunnen intrek en laten zich door de Oude Vrouw tot kinderen aannemen. Het huis dezer Weduwe is nu hun pied à terre; daar of van daar uit beleven zij verder de avonturen, die tot het slot van het verhaal voeren. In vele gevallen wordt deze aangenomen moeder ook door haren aangenomen zoon verzocht bemiddelaarster te zijn tusschen hem en het meisje dat hij ten huwelijk wil vragen, en het woord voor hem te doen bij den Vader van het meisje. Hier valt hare functie samen met die van Neneq Kĕbajan in de Maleische verhalen.

Het laatste gedeelte van N°. 17 komt overeen met een gedeelte van N°. 93, waar Se'e Wene' door een Python wordt afgehaald, die het hulsel van god Muntu-untu blijkt te zijn. De stiefzuster van het gelukkige meisje wordt tevreden gesteld met eene slang uit het gevolg van Muntu-untu, die haar opeet.

N°. 18 geeft aan den held van 't verhaal den vorm van een pompoen (Lagenaria vulgaris). Deze vrucht heeft allerlei vormen: die van een komkommer en die van een platten meloen zijn de meeste gewone. Vooral om den laatsten vorm, wordt de pompoen bij de Toradja's spreekwoordelijk gebruikt om iets lomps en onhandigs aan te duiden, of iemand die geen hand uitsteekt om zijne makkers te helpen. Indien bijv. iemand vraagt om in eene prauw mede te varen, waarbij stilzwijgend wordt aangenomen dat hij zal mederoeien, en hij roeit in 't geheel niet mede, dan hoort men wel de spottende opmerking: Wij hebben een pompoen geladen. Ook in dit verhaal treedt de Oude Vrouw (si Maĕsa-ĕsa „de Weduwe") in hare gewone rol op, nadat zij eerst den Pompoen die haar aansprak, heeft tot zich genomen. In dit verhaal treedt de tooverkracht van den Omhulde sterk op den voorgrond. Hij brengt daardoor eerst

zijne Pleegmoeder tot rijkdom en voldoet daarna aan de overdreven eischen die de Koning als koopprijs van zijn huis stelt. De huwelijksgift voor de daarna door den Onthulde gevraagde Koningsdochter is in dit geval eene dappere daad, zooals bv. ook in het overigens anderssoortige verhaal N°. 37. Verder wordt in dit verhaal het hulsel van den held door zijne Pleegmoeder weggenomen, zoodat hij er niet meer kan inkruipen.

N°. 19 is een lang verhaal dat reeds een goed eind loopt, eer de Jonge Vrouw in het hulsel van een lulun, een nóg niet volwassen en dus nog niet ontplooid, maar als een waaier ineengevouwen blad van de Livistonia rotundifolia (Mol. Mal. woka, Tt. simbĕl), optreedt. De lulun is in de Minahassa een veel gebruikt pakmiddel, vooral in de bosschen voorhanden en uitnemend geschikt om er vleesch en eetwaren in te bewaren. Geen wonder dus dat men het als een hulsel van een mensch laat optreden. Het begin van het verhaal schetst de armoede van den Jongen en zijne Moeder, maar ook den voorspoed dien hij heeft bij zijn ijver om voor zich en zijne Moeder te zorgen. Ook de hardvochtige Oom, de verachter en vernederaar zijner arme bloedverwanten, treedt hier op. Hij is niet gezind iets voor hen te doen, hoewel hij de natuurlijke beschermer van zijn Neef en diens Moeder is; hij bemoeilijkt zelfs zijn Neef, die hem op de jacht wil vergezellen. De Neef heeft grooten voorspoed op de jacht, de Oom niet, hetgeen reeds den eerste in 't gelijk stelt tegenover den laatste. Ten slotte vindt hij nog op die zelfde jachtpartij het Jonge Wokablad dat hem en zijne Moeder verder voor hun gansche leven gelukkig maakt.

Ook dit type is in de Toradja'sche literatuur te vinden. Een jongste broeder die door zijne oudere broeders, een arme neef die door zijn welgestelden oom wordt vernederd en op eene jachtpartij op allerlei wijzen geplaagd en te kort gedaan wordt, hoewel hij het is die den jachtbuit aanbrengt, vindt bij die gelegenheid een bamboe-staak, in ééne van welker geledingen eene jonge vrouw (soms twee) verborgen zit. Hij neemt het stuk bamboe mede naar huis en hangt het in zijn vertrek op. Den volgenden dag bemerkt hij dat er van zijn voorraad sirih en pinang is gesnoept. Hij vervangt de pinang door eene soort die eene lichte bedwelming veroorzaakt en vindt dan ook den volgenden dag het meisje (of de meisjes) in bewusteloozen toestand, zoodat hij haar bamboehulsel vernietigen, en haar dwingen kan zijne vrouw te worden. In de Tt. verhalen wordt het meisje beloerd en gevat, nadat de eigenaar van haar hulsel haar eerst in den waan heeft gebracht dat hij van huis is gegaan. Het wonder dat de Jonge Vrouw later verricht om zich en haren man te verdedigen, n.l. hare aanvallers in hunne houding te doen verstijven, dat ook in het volgende verhaaltje (N°. 20) voorkomt, is in de Toradja'sche letterkunde niet bekend, evenmin als de wraakoefening op den Oom aan het eind van dit verhaal door een wonder van dezelfde soort.

In **N°. 20** „het Verhaal van Repi", heeft de Omhulde een ei tot hulsel. Ook dit is in de Toradja'sche literatuur niet onbekend, evenmin in de verhalen der andere Minahassische stammen, zie bijv. het door den Heer Ten Hove uitgegeven Ts. verhaal van Tanod Mololipu (Tonsea') in Meded. N. Z. Gen. Dl. 47 (1903), bl. 373—377, dat intusschen van eene andere soort is dan het

hier besprokene. Aan het uitoefenen harer tooverkracht doet de Vrouw in dit verhaal nog een gebed tot hare Voorouders voorafgaan, dat in den gewonen vorm eener bezwering is gesteld.

Het verhaal **N°. 21** „Van den Koningszoon in den Hemel en de Koningsdochter op aarde", heeft behalve de verhalen in deze groep, nog tot parallel het Sangireesche Verhaal N°. XXXV (Bijdr. Kon. Inst. 5, X, bl. 132—138) „Het verhaal van Gansalangi' en Donan Sampakang". De Hemelprins heeft daar het hulsel (homa, vgl. Mal. rumah, Jav. omah, Bar. guma, enz.) van een Visch, hoewel zijn naam zou doen vermoeden dat hij in de gedaante eener gans uit den hemel was komen vliegen. In den Tt. tekst heeft hij de gedaante van een bok, misschien omdat hij langs een hoogen berg uit den hemel naar de aarde is afgedaald.

Het gedeelte van dit Verhaal dat begint met het op reis gaan van den Bok na zijn huwelijk met de Prinses, is ook in een aantal Toradja'sche verhalen weder te vinden. Een jong gehuwd paar krijgt om deze of die reden twist en de verongelijkte echtgenoot verlaat zijne vrouw en keert naar zijne ouders terug. Zijne vrouw volgt hem, haalt hem in, weet hem weder gunstig te stemmen, laat zich door hem luizen en slaapt, met het hoofd op zijne dij liggende, in. Daarop neemt hij eene pinangdoos, een stuk hout of wat ook, schuift dit onder het hoofd zijner vrouw en loopt verder. Dit wordt eenige malen herhaald, totdat de man eindelijk zijne vrouw den pas weet af te snijden en niet meer voor haar bereikbaar is. In enkele dier verhalen begeeft hij zich dan naar den hemel.

De geschiedenis van het opstijgen naar den hemel is in dit verhaal niet duidelijk verteld. Blijkbaar moeten de Berg en de Rijstvogel, die zingende worden uitgenoodigd om hulp te komen bieden, den Prins en zijn gemalin naar den hemel brengen, of moeten een van beiden de Prinses in staat stellen om haren gemaal in te halen, indien deze, zooals hier wordt verteld, zijne vrouw ontloopt. Verder loopt het verhaal weder parallel met het Sangireesche. De proeven waaraan de Prinses wordt onderworpen, mosterdzaadjes oprapen en waterscheppen in eene mand, waarbij zij door de Mieren en door de Palingen wordt geholpen, vindt men ook in een aantal Toradja'sche verhalen vermeld. Vergelijk ook nog de Sang. Teksten N$^{os.}$ 25, 26 en 28. Over de rivier Rano Makawuringĕn, zie de aanteekeningen achter Verhaal N°. 21.

Verhaal **N°. 22.** „Het Stompje" is de geschiedenis van iemand die eene menschengedaante zonder armen en beenen tot hulsel heeft. Ook in de Toradja'sche verhalen is een ziek of gebrekkig lichaam soms het hulsel van een gezond mensch. Dit verhaal loopt voor de laatste helft geheel parallel met den in de Bijdragen van Wilken—Niemann op bl. XIV uitgegeven tekst. In de Meded. Ned. Zendelinggen. Dl. XXX, bl. 295, staat eene eenigszins vrije vertaling van dit verhaal. Wanneer men nu de laatste helft van den Tt. tekst, die met 2. is aangeduid, met het Tb. vergelijkt, dan krijgt men den indruk dat het verhaal oorspronkelijk Tb. is. De Tt. tekst is geen vertaling van dien van Wilken—Niemann, hij is integendeel veel volledíger, maar in het liedje dat de weggeslingerde vrouw zingt, komt de Tb. stam taju voor (doch met

het Tt. prefix ai-) die in het Tb. „schommelen" (tatajuan „schommel") beteekent, in het Tt. „met de armen zwaaien of slingeren", eene beteekenis die hier niet te pas komt. In dat zelfde liedje wordt de man Kusoi genoemd, met den naam dien hij in het Tb. draagt, terwijl hij in het Tt. verhaal steeds si Pokol heet; de namen der zusters van zijne vrouw worden niet opgegeven, maar in het liedje wordt de oudste zuster Rintjitan genoemd [1]). Zonderling is ook het tooverwoord timbong, op hetwelk de eetvaten zoowel zich vasthechten aan de lippen der prinsessen, als deze loslaten. Dit woord is uit het Tb. niet te verklaren, want „vasthouden" is daar, evenals in het Tt. timboi. Dit laatste is in den Tb. tekst gebruikt en wel als Imperatief wat taalkundig onjuist is, want de Intrans. Imp. luidt tumimbo̤i, de Transit. timboiĕn, zoowel in het Tb. als in het Tt. en een w. w. vorm die gelijk is aan den zuiveren verbaalstam, kennen geen van beide talen.

De tweede lezing van het Tb. verhaal, op bl. XVII, is voor de eerste helft een geheel ander verhaal. Het gedeelte dat met de laatste helft van den hier besproken Tt. tekst parallel loopt, geeft geene aanleiding om hier besproken te worden. Wat de eerste helft betreft, deze behoort bij de IV^{de} Groep dezer Teksten, n.l. bij de verhalen van Dieren die bizondere hulp aan Menschen bewijzen. In de verhalen 25, 26 en 28 komt dezelfde trek voor: een visch die in 't leven wordt gespaard, geeft zijn redder macht om hem zoo dikwijls als hij hem noodig heeft te ontbieden. Voor het algemeene karakter der verhalen van die groep verwijs ik dus naar de Inleiding daarop.

---

16. Verhaal van den Aap, verteld door T. Diën.

Het kwam eens te gebeuren dat eene vrouw een nieuw kind had gekregen, maar dat kind was slechts een aap. Toen dat kind reeds groot was geworden, zeide het tot zijne Moeder: „Moeder, als gij wilt, breng dan geregeld eene mat uit huis naar beneden op het erf, waarop ik steeds zou kunnen gaan zitten, als ik mij in de zon warm." Zijne Moeder antwoordde en zeide: „Goed mijn jongen, maar iemand als gij,

---

1) Vandaar dat de gezusters in het Tb. verhaal met se Ringkitan (2^{e} n.v. ne Ringkitan) worden aangeduid. De noot bij de vertaling op bl. 296 zegt dat Ringkitan de collectieve naam der gezusters is. Dit is onjuist. Een eigennaam met het meervoudig lidwoord beteekent: „de drager van dien naam en zijne gezellen", bijv. se Maria „M en de haren, M en hare gezellen"; in het Minahassische Maleisch wordt dit vertaald met „d'orang Maria". In het Td. beteekent ringkit „een aanzienlijke roeien" en ringkitan is dus „de plaats waarheen een aanzienlijke zal geroeid worden" of „de aanzienlijke voor wien geroeid wordt".

stakker, daar gij er niet uitziet als een mensch, zal daar worden tentoongesteld op eene plaats waar u gedurig menschen voorbij gaan?" Hij zeide: „Al is dat zoo, Moeder, dat is in't geheel niets."

Zoo bracht dan iederen morgen zijne Moeder eene mat naar beneden op het erf en daar ging haar zoon steeds op nederzitten. Nu gebeurde het op een keer dat de oudste Koningsdochter ging baden en voorbijging langs de plaats waar de Aap steeds zat. Daarop overlegde de Aap en dacht: „Hè, als de Prinses toch eens met mij wilde trouwen." Daarop ging hij naar zijne Moeder en zeide: „Moeder, als gij wilt, ga dan de Prinses vragen, of zij misschien toch door mij gehuwd wil worden." Zijne Moeder zeide: „O foei, wat een inbeelding! zij wil toch niet iemand hebben die er niet uitziet als een mensch! En dan ten tweede: kunnen arme menschen zooals wij eene Koningsdochter huwen? Dat kan niet, mijn jongen, laat ons ons zelven niet te schande maken, dus laat dit voorloopig niet gebeuren, mijn jongen." Maar de Aap drong haar, zeggende: „Al is dat zoo, Moeder, ga het eens probeeren misschien wil zij toch wel."

Zoo ging dan de Moeder heen; toen zij in het huis van den Koning kwam, vroeg zij aan den Koning, zeggende: „Koning, ik ben gezonden door mijn zoon den Aap, ik moest komen vragen, zeide hij, of gij het goedvindt dat hij de oudste uwer dochters vraagt." De Koning zeide ten antwoord: „Goed, maar vraag aan het meisje of zij wil of niet." De Moeder van den Aap nu vroeg het aan het meisje en zeide: „Prinses, ik ben gezonden door mijn zoon den Aap, om te vragen of gij ook wilt dat hij u trouwt." De Prinses antwoordde: „O foei, wie wil er door een Aap worden getrouwd! al zou dan ook niemand mij trouwen tot mijn dood toe, er in toestemmen om door den Aap te worden gehuwd, ik niet, hoor! Maar probeer eens te vragen aan haar die op mij volgt, of eene van mijne andere jongere zusters, want wij zijn met ons negenen meisjes." Zij ging dan die acht vragen, alleen de Jongste stemde toe.

Toen de Jongste het jawoord had gegeven, keerde de Moeder van den Aap terug en ging vertellen aan haren zoon wat er was gebeurd. Daarop zeide de Aap tot zijne Moeder: „Moeder, breng mij van avond naar mijne verloofde, want wij willen eens uitgaan, wij gaan baden op hare badplaats." Toen het nu avond geworden was, bracht zij den Aap naar zijne verloofde. Toen zij aankwamen, werden zij door de Prinses ontvangen met een verheugd hart. Daarop zeide de Aap tot zijne verloofde: „Indien gij wilt, dan zullen wij beiden eens uitgaan, wij gaan baden op uwe badplaats." De Prinses zeide ten antwoord: „Komaan dan maar." En zij gingen heen.

Toen zij op de badplaats waren, trok de Aap zijn omhulsel uit en toen zag de Prinses dat de Aap een blanke Prins was. Toen zij gereed waren met baden, tooverde de Aap kleederen voor zich, zeggende: „Hokus, pokus, thans ligt hier voor mij een stel kleederen nog fraaier dan koningskleederen, en prinsessenkleederen daarbij." Terstond was daar alles wat de Aap had getooverd en zij verkleedden zich en keerden terug naar huis. De menschen nu die zij telkens voorbijgingen, verwonderden zich omdat de Aap was veranderd en een zeer schoone, blanke Prins was geworden, eveneens was ook de Koning verbaasd bij hunne aankomst, omdat de Aap was veranderd en hun beider kleederen zoo fraai waren. Daarop zeide de Koning tot den Aap: „Heer Aap, wanneer gaat gijlieden trouwen?" De Aap zeide: „Overmorgen, Heer Koning, want ik ga eerst nog het huis in orde maken."

Daarop dan ging de Aap tooveren en zeide: „Hokus, pokus! thans wordt dit leelijke huis veranderd in een huis dat nog fraaier is dan het fraaie huis des Konings, met het huisraad er bij." Terstond nu geschiedde dat alles aldus. Op den derden dag dan vervulden zij hunne belofte, met alle staatsie. Daarna zeide de Aap tot zijne vrouw: „Ik ga op reis, maar opdat gij niet door uwe oudere zusters wordt benijd, moet gij aldus doen: als gij door haar wordt uitgenoodigd om te gaan

schommelen aan den rand der zeekust, houd dan eene pinangnoot en een ei gereed, want als gij schommelt en zij duwen u met kracht de zee in, haast u dan het ei te breken en leg het dan boven op de pinangnoot, dan zal daar een haan uitkomen; want deze zal kraaien, en het mij daardoor doen hooren." En zoo ging dan de Aap onder zeil.

In den tijd nu dat hij op reis was, werd de vrouw van den Aap door hare oudere zusters uitgenoodigd om te gaan schommelen aan den rand der zeekust, maar zij hadden omtrent haar heimelijk aldus afgesproken: „Als de vrouw van den Aap aan het schommelen zal zijn, duw haar met kracht in zee, opdat zij verdrinke." Zoo is dan ook geschied. Terwijl de vrouw van den Aap aan het schommelen was, duwden zij haar met kracht in zee, zoodat zij in de diepte werd geslingerd. Daarop haastte zij zich het ei te breken en zij legde het op de pinangnoot, daarop kraaide de haan. Zoodra de Aap het gekraai van den haan hoorde, haastte hij zich er heen te gaan; toen hij er kwam, zag hij zijne vrouw rustig verblijvende op de pinangnoot, te zamen met den haan. Daarop nam hij zijne vrouw en stopte haar in eene mand en ging regelrecht door naar zijn huis. Daar aangekomen, zag hij dat de oudste der koningsdochters aldaar was. Daarop vroeg hij haar, zeggende: „Waar is mijne vrouw?" Het meisje gaf ten antwoord: „Ik ben toch uwe vrouw, twijfelt gij daaraan?" De Aap zeide: „Is 't waar?" Zij antwoordde: „Zeker."

Daarop ging de Aap naar den Koning en vroeg: „Is werkelijk zij die thans in mijn huis is, mijne vrouw?" De Koning antwoordde: „Ja." De Aap zeide weder tot den Koning: „Is 't werkelijk waar, Koning?" De Koning zeide: „Als zij het niet is, Aap, dan zullen wij man en vrouw en de oudere zusters uwer vrouw slaven worden bij u, maar als zij het wel is, dan moet ik u in stukken hakken." Daarop liet de Aap de mand waarin zijne vrouw was gestopt, open maken en daar kwam de Prinses die hij in die mand had gestopt, te voorschijn en de Koning en zijne dochters ontstelden. Op

dienzelfden dag nu werd de Aap Koning en de Koning met zijne vrouw en zijne dochters werden slaven bij den Aap.

17. Verhaal van de Python-Slang, verteld door P. Moemoe, Lëilëm.

Het gebeurde eens op zekeren dag dat een Python-slang een dorp was binnen gegaan. Daar kwam hij terecht aan de hut eener Weduwe. Toen de Weduwe de Slang zag, werd zij bevreesd. Daarp zeide de Slang: „Wees gij niet bevreesd, want ik zal u niet opeten. Maar indien gij wilt, zal ik u tot moeder aannemen." De Weduwe zeide: „Goed, ik wil wel door u tot moeder worden aangenomen." Toen zeide de Slang: „Ik zend u uit om te gaan naar ulieder Koning, indien hij wil, vraag ik eene zijner vijf dochters ten huwelijk."

Die Weduwe ging henen. Toen zij aan het huis van den den Koning kwam, vroeg deze haar: „Waarom komt gij?" De Weduwe antwoordde: „Ik ben gezonden door de Slang om den Koning te vragen, zoo gij het goed vindt, dan vraagt de Slang eene uwer dochters ten huwelijk." De Koning gaf ten antwoord: „Vraag haar maar, wie er wil." Daarop begon zij met de oudste te vragen, tot aan de op ééne na de Jongste, maar er was geene van haar die wilde. Nu vroeg zij het aan de Jongste, en die heeft er in toegestemd door de Slang ten huwelijk te worden gevraagd. Toen dit was afgeloopen, keerde de Weduwe terug. Toen zij was aangekomen, zeide de Slang: „Is er eene der Koningsdochters die er in heeft toegestemd door mij gevraagd te worden?" De Weduwe gaf ten antwoord: „De Jongste is het die „ja" heeft gezegd." Daarop zeide de Slang: „Dan moet ik naar den Koning gaan, of de Jongste werkelijk heeft ja gezegd of niet." Zoo ging dan de Slang heen en de Koning en zijne dochters waren zeer met hem ingenomen. De Koning zeide: „Daar ik reeds oud word, zoo moet degene die mijne dochter ten huwelijk vraagt, mij opvolgen." Aldus werd de Slang Koning en hij en de Koningsdochter traden te zamen in het huwelijk.

Toen zag zijne Echtgenoote dat de Slang een mensch was, maar dat hij steeds als uiterlijk omhulsel een slangenvel gebruikte. Daarop ging de Echtgenoote van de Slang naar hare zusters en zeide tot haar: „Die Slang, heb ik gezien, is geen slang maar hij is een groot heer." Toen hare zusters dit hadden gehoord, gingen zij kijken en het was werkelijk een mensch. Daarop zeide de Oudste: „Als dat zoo is, dan vraag ik dat er lieden worden gezonden om naar het bosch te gaan en een python-slang voor mij te zoeken, zoodoende zal ik worden als mijne jongere zuster." Zoo gingen dan de gezondenen uit en zij vonden eene python-slang en brachten die aan de Oudste Dochter des Konings. Daarop werd hij met haar in de kamer gezet, daarna zag men dat de Oudste Dochter des Konings door de Slang was opgegeten.

18. Verhaal van den Jongen als een Pompoen, verteld door F. Karewoer van Koentoeng.

Het gebeurde eens dat een man en eene vrouw een kind kregen, maar het had geen hoofd, armen en beenen, het was slechts als een Pompoen. Nog niet lang hadden zij hem opgevoed, of zij zeiden: „Wat bebben wij er toch aan om hem groot te brengen, het heeft geen nut, het is beter dat wij hem maar de rivier laten afdrijven, niet waar?" De ander zeide: „Dat is ook beter." Daarop wikkelden zij hem in een doek en lieten hem afdrijven.

Terwijl hij afdreef, kwam hij terecht in een draaikolk en spoelde aan op een platten steen. Daar zijnde, werd hij gezien door eene Weduwe. En die jongen als een Pompoen sprak en zeide: „Ach, Tante, als het kan, neem mij op en breng mij naar huis." De vrouw zeide: „Wat heb ik er aan u mede te nemen, daar gij maar zijt als een pompoen?" De Jongen zeide: „Er is wel nut aan mij, daarom, als het kan neem mij mede." De Vrouw zeide: „Och, waarom zou ik u ook niet medenemen!" Daarop nam zij hem op en bracht hem naar huis. Daar zijnde, zeide die Vrouw tot den Jongen als

een Pompoen: „Er is niets te eten." De Pompoen zeide: „Dek de tafel met een wit (kleed) en zet mij daarop neder. Maar ga gij eerst naar beneden en begeef u naar de buren en kijk geen enkelen keer om."

Aldus dan heeft de Weduwe gedaan. Toen zij terug kwam, stond er al opgebracht alle rijkelui's eten en drinken, en zij verbaasde zich. De Jongen zeide: „Eet maar en al wat er zal overblijven, gooi dat maar weg, want van avond krijgt gij weder te eten." Daarop ging zij eten. Nadat zij gegeten had, zag zij dat het ging regenen, en zeide: „O, het gaat regenen. Waar zult gij nu gelegd worden, want gij wordt bedrupt en het gaat misschien ook wel waaien. O foei, als dit (huis) eens omviel en gij verpletterd werdt!" De Jongen hernam: „Zet mij weer boven op de tafel en dek die weder met wit. Maar ga gij eerst weder naar beneden en kom niet na al te langen tijd weder hier!" Daarop ging zij naar beneden en begaf zich naar de buren. Daar zijnde, zag zij dat haar huis niet meer was als te voren, maar dat het anders geworden was en toen keerde zij terug.

Weder waren niet veel dagen verloopen, toen zijne Pleegmoeder zeide: „O foei, het huis is propvol geworden, want het huis is klein; als het groot was, dan zou het maar steeds door kunnen volgemaakt worden." De Jongen zeide: „Ga om het huis van den Koning vragen, of het ook te koop is." Zijne Tante zeide: „Wat zou daarvoor moeten gegeven worden?" De Jongen zeide: „Komaan, doe het maar eerst." Zijne Tante ging heen en deed de vraag. De Koning antwoordde: „Ik vind het goed, maar dan moet ge dien éénen kuil daar vullen met goud, en den anderen vullen met zilver." De Vrouw keerde terug en bracht de boodschap aan den Jongen. De Jongen zeide: „Goed, maar ga gij naar het huis van den Koning en als gij daar gekomen zijt, raap dan wat aarde op en laat die vallen in de kuilen, driemaal in den eenen en evenzoo ook in den anderen."

Daarop ging die Vrouw henen en deed zooals de Jongen

had bevolen. Toen zag zij dat de kuilen vol met goud en met zilver waren geworden. Daarna zeide zij tot den Koning: „Zij zijn vol geworden." De Koning zeide: „Dat is goed". Toen ruimden zij op, en verlieten dat huis. Toen de Koning het huis was uitgegaan, ging de Vrouw erin. Zij zag dat het niet mooi meer was. Daarop ging zij naar den Jongen en zeide: „Het is niet mooi meer, daar het hier leeg gemaakt is." De Jongen zeide: „Breng mij er heen en zet mij op den vloer neder." Zij bracht hem dan. Toen hij was aangekomen, zeide de Jongen: „Ga gij eerst naar beneden, en laat mij hier blijven."

Die Vrouw ging weder naar beneden. Toen zij terug kwam, was het huis vol kostbaarheden. Terwijl zij daar woonden, ging de Jongen baden, maar zijne Pleegmoeder had hem bespied en zij zag dat hij een schoon man was. Daarop nam zij zijn omhulsel en verbergde het. De Jongen ging het overal zoeken, het was er niet meer. Toen zeide hij: „Ik zal het niet meer aantrekken, maar ik zal met de dochter des Konings trouwen." Daarop ging hij de Dochter des Konings vragen. De Koning zeide: „Goed, maar gij moet niets voor haar geven, ga alleen maar strijden tegen een ander dorp, want dat zijn slechte lieden. Als gij hen kunt overwinnen, dan wordt gij koning en trouwt met mijne dochter."

Zoo ging hij dan heen en ging den strijd aan, totdat hij inderdaad overwon. Daarop keerde hij terug tot den Koning en zeide dat hij de overwinning had behaald. Daarom werd hij koning aldaar en heeft de Dochter des Konings gehuwd.

19. Verhaal van den Zoon der Weduwe en het Jonge Woka-blad.

Deze Moeder en haar Kind waren uitermate arm, zoodat zij slechts aten en bedelden. Op zekeren keer nu gingen Moeder en Zoon naar den Oom van dien Jongen. Maar toen zij gingen, werden zij slechts met afkeer behandeld door den Oom en de zijnen. Toen gingen Moeder en Zoon terug naar hunne hut, naar die vervallen hut.

Op zekeren keer overlegde die Jongen aldus: „Ik zal eens eene vischfuik maken." Dien zelfden dag nu heeft die Jongen eene vischfuik gemaakt. Toen het nu laat in den middag was, ging de Jongen de vischfuik stellen. Den volgenden morgen ging hij, des morgens vroeg nog, zien naar de door hem gestelde (fuik). Toen hij daar kwam, haalde hij die van beneden op en zij was zwaar. Hij zeide: „De fuik die ik heb gesteld, heeft toch nog (visch) gevangen." Daarop droeg hij die visschen naar huis. Terwijl hij te midden der huizen liep, zeiden de menschen: „Waar hebt gij die van daan, Zoon der Weduwe, hebt ge ook gestolen?" De Jongen antwoordde: „Neen, maar zij zijn in mijne fuik gevangen." Een (der lieden) vroeg: „Wat vraagt gij er voor?" Hij antwoordde: „Niet anders dan rijst". Hij kreeg die dan ook, maar in eene halve maat slechts, de stakker. Doch die Jongen heeft niets geantwoord. Daarop ging de Jongen naar zijne Moeder en zeide: „Wel Moeder, nu hebben wij dan rijst om te eten." Toen nu de Jongen had gezien dat hij met de vischfuik het een en ander kon verdienen, dacht hij: „Ik zal er nog maar eens een maken." Dien zelfden dag dan heeft hij er nog eene gemaakt. Toen het weder avond werd, is hij er dus twee gaan stellen. Toen de dag weder aanbrak, ging hij zien naar de fuiken die hij had gesteld. Hij zag dat zij geheel vol waren met visch. Hij droeg de visschen naar huis. Toen die Jongen weder in het midden van het dorp liep, vroegen de menschen weder: „Wat moet u voor uwe visschen worden gegeven?" De Jongen zeide: „Een baadje en een broek." Men gaf hem dan een baadje en een broek. Nu ging de Jongen terug naar zijne Moeder en zeide: „Moeder, naai voor mij mijn baadje en mijn broek, die men mij heeft gegeven voor mijn visch, gevangen in de fuik die ik heb gemaakt." Dien zelfden dag dacht hij weder: „Ik zal er nog maar eens eene maken." Toen het nu avond werd, ging hij er drie stellen. Den volgenden dag, des morgens vroeg nog, ging hij zien naar de door hem uitgezette fuiken. Hij zag dat die drie fuiken geheel vol waren met

visch. Nu droeg hij die visschen naar huis. Toen hij weder midden door het dorp liep, riepen de menschen weder tot hem: „Zeg, Armelui's Kind, wat moet men u weder voor uwe visschen geven?" Hij zeide: „Maar een mes." Die Jongen was maar steeds bevreesd, omdat hij een arme vent was. Men gaf den stakker ditmaal een mes, maar een afgebroken mes. Al was dit zoo, zijne gezindheid was niet veranderd. De Jongen ging nu naar zijne Moeder terug en zeide: „O Moeder, wij hebben nu een hakmes, maar ik zal er nog een steel aan maken, opdat ik het van een handvat kunne voorzien."

Daarop maakte hij er een handvat aan. Toen hij dat had afgemaakt, hoorde hij dat zijn Oom met eenige gezellen ging strikken zetten in het bosch. Hij ging naar zijn Oom en zeide: „Oom, als gij en de Uwen het goed vindt, dan ga ik mede." Zijn Oom en diens gezellen antwoordden: „Zelfs uw kapmes is niet behoorlijk in orde en dan wilt ge nog medegaan; als ge medegaat, dan zal u 't hoofd worden afgeslagen." Al werd hij nu met iets vreeselijks bedreigd, hij was er niet bekommerd om. De Jongen ging nu naar zijne Moeder en zeide: „Moeder, als het kan, wil dan voor mij teerkost gereed maken, dan ga ik met Oom en de zijnen mede, strikken zetten in het bosch." Daarop gingen dan de Oom en zijne makkers en hij ging hen achterna; telkens als de troep van zijn Oom eene kromming had gemaakt, haastte hij zich voort te gaan, opdat hij niet door den troep van zijn Oom zoude gezien worden.

De stakker, het trof nu dat er ongeveer een paal lengte tusschen de krommingen was en hij niet meer wist waar de troep van zijn Oom een zijweg had ingeslagen. Hij dacht nu: „Daar ik door mijn Oom en de zijnen in den steek gelaten ben, zoo zal ik hier maar blijven." Nu keek de Jongen op naar een arèn-palm en zeide: „Hier zal ik arèn-vezels loskappen." Nu maakte hij een hutje, ongeveer drie dekstukken van boschdekblad breed. Daarop draaide hij touw voor tien strikken en maakte daarvan strikken, maar hij

stelde ze op om de hut heen. Toen hij ze alle had opgesteld, ging hij in de hut. Hij was nog niet gezeten, of hij hoorde al grommen. Daarop ging hij het wilde zwijn dooden. Drie dagen lang was hij maar gelijkelijk bezig met wilde zwijnen stuk te snijden, zoodat hij eene vliering had gemaakt waar hij het vleesch maar bovenop had gegooid. Den vierden dag zeide hij: „Ik ga mijn Oom en de zijnen eens opzoeken."

Nu ging de Jongen heen en trof zijn Oom met de zijnen aan. Zij hadden één (wild zwijn) gevangen, groot, maar mager. Zijn oom zeide: „O die lamme jongen! die vent heeft ons toch werkelijk gevonden." De Jongen antwoordde: „Ik kom een beetje vleesch vragen aan Oom." Men wierp hem het benedenste deel van een poot toe, maar die werd niet met vriendelijkheid gegeven en vooraf was hij aldoor uitgescholden door zijn Oom. De Jongen zeide: „Oom, indien gij en de uwen wilt, gaat dan het wild inpakken dat ik heb gevangen." Zijn Oom zeide: „Is 't niet zooals ik heb gezegd, dat hij gek is? terwijl wij misschien vijftig strikken hebben gezet en in 't geheel één wild zwijn hebben gevangen, wat zoudt gij dan hebben?" De Jongen zeide: „'t Is waar Oom." Zijn Oom zeide: „Maar als het niet waar is, dan zullen wij u het hoofd afslaan." Daarop gingen zij op weg, maar zij zetten het kapmes op den nek van den Jongen. Nu kwamen de Oom en zijn troep aan en het was werkelijk waar. De Jongen zeide: „Één vracht zal ik nemen, de rest is voor ulieden." Toen zeide zijn Oom: „Ga eens jonge woka-bladeren voor ons afkappen."

Daarop ging die Jongen jonge woka-bladeren afkappen. Toen hij wilde afkappen het blad dat hij het eerst had aangetroffen, antwoordde dit aldus: „Heb deernis met mij en kap mij niet af." Doch het blad liet daarop volgen: „Doch al zoudt gij mij ook afhakken (van den boom), als gij maar niets van mij afkapt; zelfs geen enkel puntje moogt gij van mij afkappen. Maar als gij uwe vracht gaat dragen, hecht

mij dan daar achteraan en als gij naar huis zijt gegaan, doe mij dan leunen in een hoek." Daarop ging hij weder naar zijn Oom en de zijnen en zijn Oom wilde het (blad) nemen. Hij zeide: „Wees zoo goed en neem het niet, dan zal ik er nog voor u gaan afkappen en hier brengen." Zoo ging hij er dan nog voor zijn Oom en diens gezellen afkappen in de plaats van dat hetwelk hij het eerst was gaan halen. Toen ging hij dan naar huis en al wat het Jonge Blad had gezegd, heeft hij opgevolgd, doordat hij het in den hoek heeft neergezet. Den volgenden morgen, terwijl het nog zeer vroeg was, ging die Jongen uit en hij keerde terug daar het 't etensuur was. Hij ging dan naar zijne hut en daar zag hij dat het eten op tafel gereed stond. Hij verbaasde zich en zeide: „Wel verbazend, wie toch heeft dit hier gebracht?" Hij wachtte en wachtte, maar niemand kwam te voorschijn. Toen zeide hij: „Ik zal maar eten." Na het eten ruimde hij niet op de vaten waaruit hij had gegeten en ging weder uit. Des avonds keerde hij weder terug en zag dat de lamp reeds was aangestoken en dat weder het eten op tafel gereed stond. Hij verwonderde zich en zeide weder: „Wie brengt toch eten voor mij op?" Hij wachtte nog weder een weinig. Terwijl hij weder wachtende was, kwam er niemand voor den dag en zoo ging hij weder eten. Den derden dag ging het even zoo door als den eersten. Den vierden dag sprak het Woka-blad weder en zeide: „Ga gij vragen om het huis des Konings." De Jongen zeide: „Ach arme, wat zal ik toch voor dat huis geven: zelfs kleeren om aan te trekken heb ik niet eens naar behooren, en dan zou ik nog vragen om het huis des Konings!" Het Woka-blad zeide: „Kom ga maar!" Zoo ging dan de Jongen en begaf zich naar den Koning en hij vroeg aan den Koning: „Is uw huis niet te koop?" De Koning zeide: „Jawel, maar als gij dit soms wilt koopen, dan zal ik eerst er uit laten brengen alles wat in het huis staat." De Jongen zeide: „Dat kan wel." De Koning zeide: „Kom dan maar eerst eens hier." Toen dan de Jongen kwam, zeide de Koning: „Kijk daar die

putten: die twee nu moeten geheel gevuld worden met zilver. Indien gij dat niet kunt, dan moet u het hoofd afgeslagen worden." De Jongen keerde terug en zeide tot het Woka-blad: „Gij hebt mij terdeeg beschaamd gemaakt, want de Koning heeft mij eene voorwaarde gesteld en als ik daaraan niet kan voldoen, dan word ik opgehangen. 't Is ook geen gekheid, twee putten moeten geheel worden gevuld met zilver." De Woka zeide: „Ge behoeft daarvoor niet bang te zijn, maar ge moet twee bladpunten van mij nemen, maar die moogt ge niet laten zien, laat niemand het zien. Als gij dan zijt aangekomen, laat dan in elk van die putten er één vallen." Toen hij dan aankwam heeft hij aldus gedaan. Hij liet (die bladpunten) er in vallen en zag toen dat de beide kuilen tot boventoe gevuld waren met zilver. Daarop zeide de Koning: „Nu gaan wij inderdaad het huis uit." Nadat (de Koning) al wat er in was uit het huis had laten brengen, zag de Jongen dat dat huis zeer groot was. Toen zeide de Jongen: „Waarmede zal ik toch dit huis vullen? Bewoon ik dezen hoek wie zullen er dan nog weder wonen in de andere hoeken?" Hij keerde terug en zeide: „Nu hebt ge mij terdege beschaamd gemaakt; het is geen gekscheren, het noodige om er dat huis mee te vullen." Het Woka-blad zeide: „Houd u toch stil! Kom mij vannacht maar halen, laat het volstrekt niet gezien worden, ga heen en zet mij neer in de kamer in het midden, en sluit die toe, treed er niet binnen. Gij moet blijven in den hoek aan de andere zijde."

Aldus dan heeft de Jongen gedaan. Den volgenden morgen ging hij weder uit en toen hij terug keerde, zag hij dat het huis vol huisraad was geworden, nog meer dan het huisraad van den Koning. Hij zag weder dat het eten reeds was opgedragen. Hij zeide weder: „Wie toch heeft dit eten voor mij hiergebracht?" Hij wachtte en wachtte er op, maar niemand kwam te voorschijn; toen zeide hij: „Nu, ik zal maar eerst gaan eten." Na het eten ruimde hij de vaten waaruit hij had gegeten niet op en ging weder heen. Toen hij terug keerde,

was het wederom aldus. Drie dagen lang ging het op die wijze voort. Den vierden dag zeide die Jongen: „Ik zal er eens op loeren." Dien dag dan ging hij er op loeren.

Het Woka-blad nu meende dat de Jongen weder was uitgegaan, maar neen, want hij was op de loer gaan liggen voor degene die hem telkens zijn eten gaf; nog niet lang had hij op de loer gelegen, of het Woka-blad kwam te voorschijn. De Jongen zag nu eene schoone vrouw; hare oogen waren als de glans der zon, hare nagels waren van goud en ook hare tanden waren van goud. De Jongen greep haar vast en zeide: „Gij zijt het dus die mij steeds mijn eten geeft." De Vrouw antwoordde: „Die ben ik, maar gij moet deze kamer binnengaan, dan zal ik uwe kleederen verwisselen." Zoo gingen zij dan binnen en daar zag de Jongen dat het jonge woka-blad er niet meer was. Nu trok de Jongen Europeesche kleederen aan en zij gingen te zamen wandelen. Zij werden door een man gezien en deze ging het aan den Koning berichten, zeggende: „O Koning, wellicht is het een koning die woont in uw vroegere huis;" daarop ontstelde deze en was bevreesd dat hij hem wellicht zijn koninkrijk zou ontrooven. Daarop zond hij zeventig zijner soldaten uit, om hem en zijne vrouw zoo mogelijk gevangen te nemen. Zij gingen dan heen en terwijl zij nog op den grooten weg waren, wilden de soldaten schieten en legden hunne geweren aan, doch zij bleven maar in die houding en konden niet meer gebogen worden. Toen de Koning hoorde dat zijn soldaten er slecht aan toe waren, zond hij nog weder soldaten, ongeveer honderd. Zij dan gingen heen, en terwijl zij nog op den grooten weg waren, legden zij de geweren aan. Terwijl zij met de geweren opgeheven stonden, bleven ook zij in die houding staan.

Toen nu wederom de Koning hoorde dat het opnieuw maar aldus met zijne soldaten was gegaan, zeide hij: „Dan zal ik er maar eens bij komen." Zoo nam hij dan zijn sabel en ging heen. Toen hij aankwam, zag hij dat inderdaad die man een

zeer schoone blanke was, evenzoo was ook de vrouw zeer buitenmate schoon. Toen hij boven was gekomen, trok hij zijn sabel en wilde daarmede naar den man en de vrouw houwen; met dat hij zijn sabel had opgeheven, bleef hij maar in die houding staan. Daarop zeide het echtpaar: „Laat hem eerst maar eens zoo blijven staan, een uur lang, dat hij niet meer kan gebogen worden." Ten slotte vroeg dan de Koning om vergeving en zeide: „Als het kan, herstel mij dan weder, dan zult gij Koning zijn, doch ik de tweede na u." Het werd dan beslist op dien dag dat hij koning was en toen zeide hij: „Laat ons nu een feest aanleggen, daar ik de hoofden die onder mij staan, wil uitnoodigen en mijne familieleden."

Daarop liet hij zijn Oom en de zijnen halen. Toen de uitgezondenen naar hen heengingen, ontstelden zij en zeiden: „Hoe komt het toch zoo dat wij genood worden op een feest van den Koning?" De gezondenen zeiden: „Ons is opgedragen (te zeggen) dat gijlieden moet gaan." Zij gingen dan ook en toen zij aankwamen, was al het eten gereed en de voornaamsten des lands waren allen aanwezig. Daar nu allen aanwezig waren, zeide de Koning: „Daar alles gereed is, zullen wij gaan zitten". Daarop gingen zij eten. Bijna waren zij klaar met eten, toen de Koning zeide tot degenen die de spijzen opdienden: „Als men klaar zal zijn met eten, laat dan dien drank daar rondgaan."

Zij lieten hem dan rondgaan, begonnen zijnde bij den Koning, doorgaande naar de hoofden die aan hem ondergeschikt waren en vervolgens naar den Oom des Konings en de zijnen; toen zij zich nu naar het drinkvat bogen, kwam het drinkvat hun aan de lippen vast te plakken en ook hunne billen plakten aan hunne zetels vast, zoodat zij om genade smeekten aan hunnen neef. De Koning gaf ten antwoord: „Nu voelt gijlieden het eens; toen ik nog een jongen was, hebt gijlieden mij maar steeds vernederd, maar nu zult gijlieden eens mijne wraak aan u ondervinden. Daarom zult gijlieden eene maand lang daar blijven. En als gijlieden hebt afgedaan met deze

straf, dan zult gij allen, mijn Oom, Tante en uwe kinderen, mijne slaven worden." Aldus zijn zij slaven geworden van hunnen neef, zij man, vrouw en kinderen. Zoo is het.

20. Verhaal omtrent Repi, verteld door A. Soemoeai, van Soeloe'oen.

Het gebeurde eens dat eene vrouw een zoon had, dien zij Repi had genoemd. Toen die Jongen groot was geworden, zond zijne Moeder hem uit om bamboe te hakken, waarin zij hunne spijs kookten, en die thuis te brengen. Daarop ging die Jongen hakken. Terwijl hij nu ééne geleding aan het afkappen was, zag hij daar een ei en dat nam hij en bracht het mee naar huis, waar hij het neerlegde in de mand die tot bergplaats voor zijne kleederen diende; daarop ging hij werken.

Toen het avond werd ging hij naar huis, om naar het ei te zien dat hij in de mand had verborgen. Toen hij aankwam, zag hij eene vrouw in huis. Die Vrouw zeide: „Waarom zijt gij aan het zoeken naar dat ei? Ik heb het opengebroken, want dat is mijn hulsel. Maar daar gij het hebt genomen, zoo zijt gij mijn echtgenoot." Den volgenden morgen ging de zoon des Konings voorbij en hij zag de Vrouw zitten aan het venster. Daarop ging de zoon des Konings het huis van Repi binnen, maar Repi heeft hem weggejaagd en hij keerde naar huis terug om tien soldaten te gaan halen en de Vrouw van Repi te komen wegnemen.

Die soldaten nu kwamen aan toen Repi bezig was hout te vellen op zijde van het huis. Daarop ging hij het vertellen aan zijne vrouw. Zijne echtgenoote zeide: „Wees niet bevreesd." Zijne echtgenoote kwam het huis uit, ging naar het erf en zij riep uit: „O mijne voorvaderen! indien gij waarlijk mijne voorvaderen zijt, maakt mij dan eene verschansing rondom het erf." Toen de soldaten dat zagen, keerden zij terug en gingen het vertellen aan den Koning. Daarop zond

de Koning al zijne soldaten, om die Vrouw te gaan weghalen. Maar toen de soldaten schoten, zeide die Vrouw: „Alles wat zij uit hunne geweren schieten, moet daarheen gaan." Overal nu waar die Vrouw had heengewezen, daar gingen hunne schoten heen. Toen zij nu zagen dat zij die verschansing niet konden nemen, gingen zij terug. Toen zij teruggingen, zeide die Vrouw tot Repi: „Waar gij ook henen gaat, moet gij mij medenemen want ik kan weder in het ei kruipen." Daar zij nu bevreesd waren om in dat dorp te blijven wonen, gingen zij naar een ander dorp en woonden aldaar.

21. Verhaal van den Koningszoon in den hemel en de Koningsdochter op de aarde, verteld door A. Mokaloe' van Sondër.

Bij de komst van den Koningszoon uit den hemel op de aarde, had deze de gedaante van een bok aangenomen. Op zekeren dag zond de Bok iemand uit om te gaan vragen, of de oudste dochter van den Vorst in het dorp waarheen hij terstond bij zijne aankomst was gegaan, mogelijk door hem kon ten huwelijk genomen worden. De gezondene ging dan heen en hij deed de vraag aldus: „De Bok laat u eerbiedig groeten en wil vragen of gij genegen zijt door hem ten huwelijk te worden genomen." De Prinses antwoordde, zeggende: „Wie is er die wil ten huwelijk worden genomen door een Bok!" Zoo keerde dan de gezondene terug en verhaalde dat de Prinses slechts dit had geantwoord: „Wie is er die wil ten huwelijk genomen worden door een Bok!"

Daar slechts dit het bescheid der oudste Prinses was, daarom zond hij weder ten tweeden male, om de tweede Prinses te vragen, zooals de vraag aan de Oudste (was geweest). Zij antwoordde evenals het antwoord der Oudste. Daar er geene was onder de beide Prinsessen die hem wilde, zoo liet hij de Jongste vragen, evenzoo als de vraag was geweest aan de twee op wie zij volgde. De Jongste antwoordde en zeide: „Zeg, met mijne eerbiedige groete aan den Bok, dat ik ge-

negen ben, door hem gehuwd te worden." De gezondene keerde terug en verhaalde dat de Jongste had geantwoord, zeggende: „De Prinses heeft met hare eerbiedige groete aan den Bok gezegd, dat zij genegen is door u te worden gehuwd."

Op dien avond dan was het huis van den Vorst zoo licht als bij dag, door de lampen die de Bok had getooverd. Toen verbaasden zij zich allen, zeggende: „Hoe komt dat toch!" Op den tweeden dag dan zeide de Bok: „Laat ons trouwen." Op den derden dag geschiedde het, toen zij waren getrouwd en feest vierden op dien avond, dat de Bok ook is komen zitten bij de aanzienlijken. Op den tweeden dag dat zij gehuwd waren, zeide de Vrouw van den Bok tot haar dienstmeisje: „Van avond moet er water worden gereed gezet, waarin ik morgen het gezicht kan wasschen." Zoo maakte dan het dienstmeisje water gereed en zette het in den hoek der kamer, waar zij naar gewoonte haar gezicht placht te wasschen. Den volgenden morgen zocht zij het water, waarin zij haar gezicht wilde wasschen, toen zij zag dat daarin reeds de een of ander zijn gezicht had gewasschen. Zoo spoedig mogelijk riep zij haar dienstmeisje en vroeg haar wie wel zijn gezicht had gewasschen in het water dat zij den vorigen dag had gereed gemaakt. De Vrouw van den Bok zelve echter zeide tot haar dienstmeisje: „Gij zelve zijt het die uw gezicht hebt gewasschen in het water, niet waar?" Maar het dienstmeisje antwoordde: „Niet ik." Toen werd de Vrouw van den Bok boos en daarom sloeg zij haar.

Het gebeurde op den tweeden avond, dat haar dienstmeisje zich in de vingers sneed, opdat zij niet meer zou kunnen slapen van de pijn die zij voortdurend voelde. Toen het dag werd, zag haar dienstmeisje dat de Bok bezig was met zich het gezicht te wasschen, daarom kneep zij de Vrouw van den Bok en deze werd dan ook wakker. Zij zag aandachtig derwaarts, dat de Bok bezig was met zijn gezicht te wasschen, maar hij was een blanke geworden. Daarom vloog zij op hem toe om hem te omvatten en zeide: „Ik laat u werkelijk

niet meer los." Van dien dag af waren zij steeds bij elkaar.

Daarna zeide de Bok tot zijne Vrouw, dat hij eens uitging om visch te zoeken. Aldus verkleedde hij zich en nam weder de bokkenhuid aan en begaf zich naar de zee. Daar de Bok was gegaan, zeiden de oudere zusters der vrouw van den Bok tot haar: „Als hij herwaarts terugkeert moet gij, terwijl hij nog op de trap is, heet water op hem storten opdat gij daardoor bemind moogt worden door hem." Zoo kwam dan werkelijk de Bok. Terwijl hij nog op de trap was, stortte zij in eens al het heete water over hem uit. De Bok zeide: „Waarom stort gij heet water over mij uit?" Zijne Vrouw antwoordde: „Daardoor zal ik door u bemind worden. Zoo hebben mijne oudere zusters gezegd." De Bok zeide: „Gelooft gij nog aan hunne verleidelijke praatjes?"

Ettelijke dagen daarna weder verloopen zijnde, zeide de Bok: „Ik ga er weder op uit, om visch te vangen aan het strand." Aldus ging hij wederom heen. Nu kwamen weder de oudere zusters der Vrouw, zeggende: „Wanneer hij wederom terugkomt, laat dan terwijl hij nog op de trap is, een kapmes op hem vallen, opdat gij daardoor bemind moogt worden door hem." Zoo kwam hij dan weder herwaarts terug. Toen hij dan nog op de trap was, liet zij het kapmes op hem vallen. Daarop zeide de Bok: „Waarom word ik aldus door u behandeld?" Zijne vrouw antwoordde, zeggende: „Dan zal ik door u bemind worden, hebben mijne oudere zusters gezegd." De Bok zeide: „Goed, dewijl gij mij aldus behandelt, zal ik, stakker, maar terugkeeren opwaarts tot mijn vader in de lucht." Zoo spoedig mogelijk maakte hij zich gereed en ging henen, maar zijne vrouw achtervolgde hem ook. Aldus gingen zij verder, de Bok vooraan; hij liep maar van zijne vrouw weg. Daar hij medelijden met haar had, zoo wachtte hij op haar, op zekeren berg. Toen zijne vrouw was aangekomen, legde zij zich terstond neder op den schoot van den Bok, daar zij vermoeid geworden was. Toen de Bok wederom was uitgerust, nam hij zijne vrouw op en zong aldus:

„Gij o berg, gij o berg!
Breng het kind van vader en moeder naar boven."
En zoo vervolgde de Bok wederom hunne reis.

Niet lang nadat de Bok zich van daar had verwijderd, werd zijne vrouw wakker en zij volgde wederom den Bok tot dat zij hoe langer hoe dichter bij hem kwam. Dewijl de Bok zag dat zijne vrouw wederom moede was geworden, wachtte hij wederom op haar, totdat zij hem had ingehaald. Toen zijne vrouw de Bok had ingehaald, legde zij zich weder terstond neder op den schoot van den Bok. Nadat de Bok was uitgerust, nam hij zijne vrouw op en zong hij, zeggende:

„O Rijstvogel, o Rijstvogel!
Breng het kind van vader en moeder naar boven."
En de Bok ging weder op weg.

Terwijl de Bok steeds voortging, werd hij gevolgd door zijne vrouw. Daar inderdaad de plaats van opstijgen naar den hemel reeds nabij was, wachtte hij op haar aan den oever der rivier genaamd „Zwartmakend water." Daar zijnde, sprak hij af met zijne vrouw: „Indien gij mij wilt volgen opwaarts naar den hemel, dan moeten wij ons in dit water baden." Zij nu baadden zich in dat water. Nadat zij zich hadden gebaad, zeide de Bok: „Indien gij met mij naar boven wilt gaan, zal ik boven maar zeggen dat gij mijn dienstmeisje zijt, niet waar? daar mijne ouders het niet goed vinden dat ik op de aarde gehuwd ben."

Aldus stegen zij op ten hemel. Daarboven aangekomen, vroegen hem werkelijk zijne ouders: „Wat is zij van u?" Hun zoon antwoordde: „Mijn dienstmeisje." Toen men toebereidselen ging maken dat de Koningszoon door zijne ouders zou worden uitgehuwelijkt, werd er werk gegeven aan zijn dienstmeisje. Ten eerste werd door de Vrouw des Konings eene mandvol mosterdzaden uitgestort op den grond. Nadat zij die had uitgestort, zeide zij tot het dienstmeisje van haren zoon: „Raap gij al die mosterdkorrels daar op den grond op." Toen zij dat had vernomen, ging zij naar haren man om hulp

te vragen, zeggende: „Ik heb van uwe moeder het bevel gekregen om een korf vol mosterdzaden, die zij ineens op den grond heeft uitgestort, op te rapen en die weder in dien korf te doen, maar zij heeft gezegd dat er ook zelfs geen enkel mocht overgelaten worden, zij moeten alle in den korf worden gedaan." De Koningszoon zeide tot zijn dienstmeisje: „Als gij daar zijt aangekomen, spreek dan aldus: De Koningszoon heeft bevolen, dat alle mieren deze mosterdzaden moeten komen oprapen en in den korf doen en dat niet één enkele korrel mag overgelaten worden, zij moeten alle in den korf worden gedaan." Inderdaad kwamen toen de mieren bijeen en raapten ze op en deden ze in den korf. Toen zij alles in den korf hadden gedaan, ging het dienstmeisje van den Koningszoon naar de Vrouw des Konings, zeggende: „Het is af, ik heb alles reeds opgeraapt." De Vrouw des Konings zeide wederom: „Neem deze mand en ga daarmede water halen." Zoo spoedig mogelijk ging zijn dienstmeisje naar den Koningszoon en zeide wederom: „Uwe Moeder heeft bevolen dat ik de mand neme en daarin water ga halen, hoe zal ik dat dan doen?" De Koningszoon zeide: „Als gij aan het water zijt gekomen, dan moet gij zeggen: De Koningszoon heeft bevolen dat alle palingen hier komen om zich te kronkelen om de mand." Toen zij dan aan het water kwam, zeide zij: „De Koningszoon heeft bevolen, dat alle palingen moeten komen en zich kronkelen om de mand." Tevens wierp zij de mand in het water; toen zij er naar keek, zag zij dat die reeds door de palingen was omslingerd; toen nam zij die op en schepte er water in, en bracht dat naar het huis des Konings. Toen zij was aangekomen, zeide zij tot de Vrouw des Konings: „Hier is het water." De Vrouw des Konings zeide: „Goed, zet het daar neder."

Daarna zeide de Vrouw des Konings: „Van avond zal mijn zoon in het huwelijk treden, daarom zult gij de hars-toorts vasthouden, om hen bij te lichten." Toen het nu avond was geworden, kwam het oogenblik daar dat zij gingen zitten en de fakkel werd door het dienstmeisje van den Koningszoon

vastgehouden. Toen de Koningszoon was gezeten, wendde hij de oogen Westwaarts naar achteren, zijn dienstmeisje weende maar aldoor, want op hare hand kwamen blaren, daar de hars er op vloeide. Daarom bestreek hij die ook Westwaarts en zij werd weder beter. Ten tweeden male wendde hij zich weder Westwaarts naar achteren, zijn dienstmeisje stond te weenen daar de hand waarop de hars afvloeide, ontveld werd en zoo bestreek hij die weder Westwaarts en zij werd weder genezen. Toen hij ten derden male zich omkeerde, greep hij zijn dienstmeisje vast en zeide: „Kom, laat ons maar afdalen naar de aarde." Toen gingen weder uiteen degenen die zouden hebben aangezeten op het feest, zeggende: „Welnu, is zij niet werkelijk zijne Vrouw?" De Koningszoon en zijne Vrouw gingen heen en kwamen op de aarde. Tot zooverre.

22. Verhaal van het Stompje, verteld door K. Mongko' van Kolongan-atas.

1. De Moeder en de Vader van het Stompje waren arme lieden. Eerst nadat de Vader van het Stompje was gestorven, werd deze geboren; hij nu was een jongen.

Toen hij geboren werd, had hij geen armen en beenen, zooals andere menschen. Daar er nu nog niemand in dat dorp aldus geboren was, of zelfs ook in dat geheele land, zijn vele menschen naar hem komen kijken, benevens de grooten en de rijken in dat land, maar zij brachten allen geschenken mede, en gaven die aan de Moeder van het Stompje. Genoeg hiervan; zijne Moeder bracht hem groot, totdat hij kon spreken en verder totdat hij verstand kreeg. Toen hoorde hij wat er verteld werd van de schepen, dat zij gingen en kwamen naar, en van andere landen. Het Stompje kreeg nu de gedachte dat hij grooten lust zou hebben om te gaan varen. Hij zeide tot zijne Moeder: „Moeder, als gij het goed vindt, zou ik wel willen gaan varen." Zijne Moeder antwoordde: „Maar Jongen, dat kan immers niet gebeuren, want gij hebt geene armen of beenen. Hoe zoudt gij naar een ander land kunnen

gaan?' Hoe zoudt gij daar iets kunnen doen? Daarom wil ik niet dat gij gaat varen."

Doch het Stompje heeft er maar steeds op aangedrongen, totdat zijne Moeder hem zijn zin heeft gegeven. Het Stompje zeide tot zijne Moeder: „Indien ik ga varen, maak mij dan gereed één pakje pompoenen-pitten en één pakje komkommerpitten en een mes, een hakmes en eene bijl." Toen het schip dan zou gaan, werd het Stompje door zijne Moeder opgenomen en in eene mand gedaan, te zamen met de pompoenen-, en komkommerpitten en het mes en het kapmes en de bijl, alles te zamen daarbij gedaan. Toen alles gereed was, droeg zijne Moeder hem op haar hoofd naar het strand, en heeft hem nedergezet, waar de gewone landingsplaats der matrozen was.

Toen de matrozen hem zagen, zijn zij verschrikt geworden, daar zij nog nooit zoo iemand hadden gezien. Het Stompje zeide: „Als gijlieden wilt, matrozen, gaat gij dan zeggen tot Mijnheer den Kapitein dat ik wil medevaren." De matrozen keerden dan terug naar het schip en maakten bekend aan den Kapitein wat het Stompje had gezegd. De Kapitein zeide: „Goed, gaat hem maar halen." De matrozen gingen weder heen om het Stompje te halen. Maar voordat het Stompje naar het schip werd gebracht, vroeg hij aan de matrozen: „Als ik op het schip ben, zet mij dan niet neer in het ruim, maar zet mij boven op het dek." Aldus deden dan de matrozen. Toen hij aldaar was aangekomen, zag hem de Kapitein en de Kapitein heeft zich verwonderd, evenals de matrozen. Het Stompje werd nu op het dek gezet; aldus, zeide hij, kon hij zien alles wat zij voorbij voeren want er kwam maar een klein stukje van hem boven de mand uit.

Het schip nu voer weg. Na verloop van eenige dagen zag het Stompje een eiland. Op dat eiland waren geen menschen. Daarop verzocht hij aan den Kapitein: „Als het kan, zet mij dan af op dit eiland, maar zet mij neer op de plaats tot waar de vloed komt." De Kapitein vond dit goed, zoodat hij de matrozen uitzond om het Stompje te brengen naar het strand

van dat eiland. Aldaar aangekomen, zetten zij dan het Stompje op het strand, zooals hij had verzocht. De matrozen keerden terug, maar terwijl zij heengingen, hebben zij zich telkens omgewend en naar het Stompje gekeken, daar het hen zeer aandeed om te denken aan het Stompje, dat werd achtergelaten op een land, dat niet door menschen was bewoond. Genoeg, het schip vertrok en ging weder verder. Terwijl het Stompje het schip natuurde, zeide hij: „Terwijl ik het schip reeds moet naturen, hoeveel te minder kunnen zij mij nog zien." Daarop deed hij zijn omhulsel uit. Nadat hij dit had uitgedaan, was hij een Europeaan geworden, een groote en lange man. Die verminkte gestalte was slechts zijn omhulsel.

Nu stond hij op en stopte zijn omhulsel in de mand en nam die onder den arm en ging het bosch in. Het bosch ingaande, nam hij het kapmes en maakte een hutje; dat waarvan hij het hutje maakte, was woka, want aldaar waren veel woka-palmen. Nadat hij dat had gemaakt, nam hij het mes en maakte daarmede vuurstokken. Den volgenden morgen nam hij het kapmes en kapte een stuk bouwgrond open; toen hij zag dat het opengekapte stuk reeds groot was, nam hij de bijl en hakte daarmede de boomen om. Niet vele dagen daarna zag hij dat het hout reeds droog was geworden. Daarop stak hij het in brand, totdat het geheel en al door het vuur was verteerd, te zamen met het zware hout. Den volgenden dag plantte hij de komkommers en de pompoenen; hij plantte die maar door elkaar. Na verloop van drie dagen zag hij dat zij reeds uitliepen, drie dagen daarna raakten de bladeren der planten elkaar reeds, na nog drie dagen zag hij dat zij reeds vrucht gingen zetten. Het duurde niet lang of de vruchten begonnen reeds geel te worden.

Daarop liep hij rond om naar de vruchten der pompoenen en komkommers te kijken. Al voortgaande, zag hij dat er waren waaraan de muizen hadden geknaagd. Den dag daarop zag hij dat één pompoen reeds bijna door de muizen was opgegeten. Daarop zeide het Stompje: „Wel zoo! wacht, ik

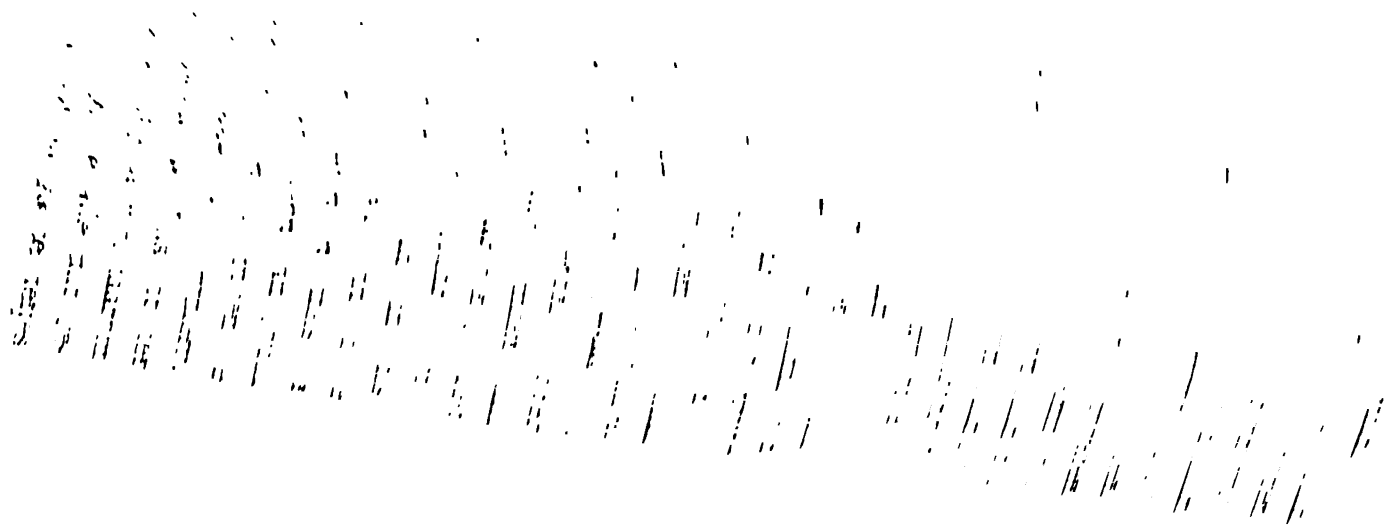

ordenen, want als gij dat alles hebt gereed gemaakt, zal er zeer spoedig een schip voorbijvaren. Als het schip zal voorbijvaren, roep het dan aan en vraag of gij daarin al de pompoenen en komkommers moogt laden. Zooveel als de Kapitein voor het laden daarvan vraagt, geef hem daarvoor één pompoen, maar dat is geen pompoen of komkommer, maar goud. En als het (schip) in uw land zal zijn gekomen, laat er dan vijftig achter aan het strand en de overige breng die allemaal op het erf van het huis uwer Moeder. Maar voordat gij weggaat, pluk drie snorharen van mij uit. Als gij daar zijt aangekomen, neem dan dat knevelhaar van mij en steek dat in het vuur en blusch het in de zee, dan zal ik weten dat gij zijt aangekomen."

Daarop ging dan het Stompje terug en er heengaande, zag hij dat de pompoenen en komkommers reeds rijp waren. Daarop plukte hij ze en droeg ze naar het strand en ging ze daar in orde leggen, totdat er een schip zou zijn dat voorbijging, zooals de Muis hem had bevolen. Toen hij die alle had in orde gelegd, kwam er een schip voorbij. Toen het schip nog ver was, riep hij het aan, tot dat het stilhield. Hij zeide tot den Kapitein: „Kunt gij mijn goud laden?" De Kapitein antwoordde: „Goed." Daarop laadden zij het goud. Toen het was geladen, zag hij dat één kant van het schip overhelde tot onder het water, daar het goud zooveel was. Volgens de opdracht van de Muis gaf hij één stuk aan den Kapitein, als vrachtprijs voor het geladen hebben zijner goederen. Daarop voer het schip heen. Toen het schip voor anker ging, losten zij het goud van het Stompje. Toen zij dat alles hadden gelost, ging het Stompje naar zijne Moeder en zeide: „Ik ben weder hier gekomen." Zoo spoedig mogelijk gingen zij nu naar het strand en gingen de goederen wegdragen en legden die op hun erf. Maar voordat zij die wegbrachten, legden zij er eerst vijftig van afzonderlijk. Toen zij de rest hadden overgebracht, ging het Stompje weder naar het strand terug en ging kijken naar die vijftig stuks die waren achter-

gelaten. Toen hij heenging, was er niemand meer aan het strand.

Daarop nam hij de snorharen van de Muis en hield ze in het vuur en bluschte ze in de zee. Toen haalde hij weder zijn omhulsel voor den dag en trok het aan. Aldus werd hij weder het Stompje. Niet lang duurde het, of de Muis kwam weer voor den dag, met duizend zijner medemuizen. De groote Muis zeide tot het Stompje: „Hier ben ik. Waar zal het huis worden opgericht?" Het Stompje zeide: „Op dit erf." De Muis zeide weder tot het Stompje: „Maak mij nu bekend al wat gij wenscht." Zoo zeide dan het Stompje wat hij wenschte. Daarop gaf de groote Muis bevelen aan al de muizen die met hem waren. Zoo spoedig mogelijk maakten de muizen dat huis. Zij poepten er maar aldoor op en dat werd dan een huis. Wat zij maar steeds uitpoepten, dat was weder enkel goud. Dat was het goud dat het Stompje aan het strand had achtergelaten, maar dat hadden zij in het voorbijgaan opgegeten. Inderdaad zeer snel hebben de muizen dat huis gemaakt, in een halven dag slechts. Dat huis nu was geheel van goud; van af de palen tot aan de nok en alles wat binnen in het huis was, was alles van goud. Dien zelfden avond keerden de muizen terug.

2. Den volgenden dag zagen de lieden in dat dorp dat dat huis voortdurend schitterde, zoodat alle lieden zich zeer verwonderden want het was als of het reeds dag was, hoewel het toch nog duister was. Niet lang daarna wenschte het Stompje te trouwen. Hij zeide tot zijne Moeder: „Wel moeder, ik wensch te trouwen." Zijne Moeder antwoordde: „Dat is goed." Daarop zond hij zijne Moeder uit, zeggende: „Ga gij, Moeder, eens naar den Koning en vraag het hem; zoo 't mogelijk is, wensch ik te trouwen met eene der dochters des Konings." Zoo ging dan de Moeder van het Stompje naar den Koning en ging zeggen wat haar zoon had gezegd. De Koning antantwoordde: „Goed, maar breng hem dan hier." De Moeder van het Stompje keerde terug, ging hem halen en droeg hem op haar hoofd naar het huis van den Koning. Toen hij daar

was aangekomen, zeide de Koning: „Daar zijn mijne negen dochters. Maar volgens de gewoonte moet gij de Oudste het eerst vragen." Nu had het Stompje een gouden pinangdoos meegebracht. Degene nu die deze aannam, zou met hem trouwen en zijne vrouw worden. Eerst deed het Stompje de vraag aan de Oudste. Maar de Oudste heeft geantwoord: „Ach, gij zoudt met mij trouwen? zoo'n stomp!" Toen kwam hij bij de Tweede en die sprak evenzoo, en zoo ging het steeds voort met alle acht. Toen de Negende, en die wilde wel en nam die gouden pinangdoos aan. Die Jongste nu is bespot door hare oudere zusters, omdat zij zeide wel te willen gehuwd worden door het Stompje.

Daarop vroeg de Stomp aan den Koning of zij ook den volgenden dag zouden kunnen trouwen. De Koning antwoordde: „Dat kan niet gebeuren, want spijs en drank voor de genoodigden zijn nog niet gereed." De Stomp antwoordde: „Wat dat aangaat Heer Koning, dat zal niet moeilijk zijn gereed te maken, alleen maar zijn zij die het eten opdienen gereed te maken." Dat vond de Koning goed. De genegenheid van den Koning voor den Stomp was zoo groot, dat hij hem eene kamer om er te slapen voor dien nacht aanwees; de Koning wilde niet meer dat hij naar zijn huis ging. De Stomp zeide weder tot den Koning: „Als het Mijnheer den Koning belieft, dan zult gij van avond eens probeeren of het waar is wat ik heb gezegd of niet." De Koning deed naar zijne woorden en noodigde de aanzienlijken uit om in zijn huis te komen eten op het avonduur. Toen het avond was geworden zeide de Stomp tot den Koning, zijne vrouw en de kinderen des Konings: „Als het kan, gaat dan eerst allen in de kamer en laat niemand naar buiten komen. Daarop gingen zij allen de kamer in, zelfs ook de Stomp en zijne Moeder zijn de kamer binnen gegaan. Daar zijnde, tooverde hij, zeggende: „Doet er uitkomen spijze en drank en al wat de genoodigden wenschen." Toen gingen zij zien naar wat op tafel stond en daar was alle spijze en drank en al wat

de genoodigden wenschten gereed. Daarop beval hij zijne Moeder aan de deur der kamer van den Koning en zijne vrouw te tikken, en aan de kamer zijner kinderen. Toen zij er uitkwamen, zagen zij dat op de tafel alle spijs en drank stond.

De Stomp en zijne Moeder gingen daarop naar binnen en de Stomp trok zijn omhulsel uit en liet zijn omhulsel van Verminkte achter in de kamer. Daarop ging hij naar buiten en was weder als een Europeaan geworden, een lange en groote man. Toen de acht dochters van den Koning hem zagen, keerden die acht meisjes terug naar hunne kamer en zij gingen weenen, daar zij terdege spijt hadden, omdat zij den Stomp hadden versmaad, terwijl hij toch geen verminkte was, maar een schoon man.

Niet lang daarna kwamen de aanzienlijken die door den Koning uitgenoodigd waren voor den dag. Toen aten de aanzienlijken. Maar de vrouw van den Koning wilde niet eten, daar de Moeder van den Stomp niet was aangezeten met de aanzienlijken en ook de acht meisjes wilden niet aanzitten, daarom bleven de stoelen waarop zij zouden gezeten hebben, onbezet. Nadat de aanzienlijken hadden gegeten, liet de Stomp alles wat op tafel stond afnemen en trad hij weder de kamer binnen en ging weder eten tooveren. Nadat hij had getooverd, liet hij zijne Moeder uit de kamer komen en zij zat aan met de Vrouw des Konings. Zooals de spijzen waren geweest die straks op tafel hadden gestaan, zoo was het ook nu.

Den volgenden dag verzocht de Koning den Stomp en de Prinses hun voornemen om te trouwen te vervullen. Nu noodigde hij de aanzienlijken, die onder zijne bevelen stonden en de voornamen uit en de Koning richtte eene feesthut op die hij tot plaats om te eten gereed maakte voor het zoo groote aantal menschen. Toen zich dan alle genoodigden hadden verzameld, tooverde de Stomp weder het eten. Zooals het den vorigen dag was geschied, zoo geschiedde het weder te dier stonde, wat aangaat de verschillende soorten van eten

en drinken. Nadat de aanzienlijken hadden gegeten, geleidden zij zijne vrouw naar het huis van den Stomp.

Drie dagen daarna ging de Stomp weder op reis en liet zijne vrouw te huis achter bij zijne Moeder. Niet vele dagen nadat de Stomp was uitgezeild, maakten hare acht zusters met elkaar een geheime afspraak tegen zijne vrouw, dat zij door haar zou in 't ongeluk gestort worden, omdat zij haar benijdden, dewijl zij door den Stomp was gehuwd. Daarom noodigden hare oudere zusters de Vrouw van den Stomp uit en zij gingen schommelen op een schommel aan den oever der zee. Naar hare afspraak zouden zij de Jongste, als deze aan het schommelen was, met kracht in zee duwen, en zoo zou zij verdrinken. Toen zij dan gingen schommelen, ging de Oudste het eerst en de anderen volgden haar op, tot aan de Jongste toe. Toen de Jongste schommelde, duwden zij haar met kracht naar de zee, zoodat zij om genade smeekte, maar zij duwden haar des te krachtiger.

Aldus werd de vrouw van den Stomp naar een eiland toe geslingerd, dat niet door menschen was bewoond. Aldaar klom zij in een boom aan den zoom van het strand en schreeuwde aldoor: „Koesoi, Koesoi, ik ben het, door mijne oudere zuster Rintjitan weggeslingerd." Dag en nacht was het dat wat zij steeds schreeuwde in den top van dien boom. Op het einde daarvan zag zij dat er een schip aankwam. Daarop schreeuwde zij weder, zeggende: „Koesoi, Koesoi, ik ben het, weggeslingerd door mijne oudere zuster Rintjitan." Het schip kwam nader en de Stomp was er op. Toen Pokol hoorde dat er iemand was die zijn naam noemde, liet hij het schip ophouden. Hij begaf zich van boord en ging zien en daar zat iemand in den top van een boom. Zij was zeer mager en bleek geworden, als het voorkomen van gestorvenen. Daarom keek hij haar scherp aan, bijna had hij haar niet meer als zijne vrouw herkend. Toen hij haar had herkend, werd Pokol zeer bewogen over haar, hij ging heen en omhelsde haar en zij weenden. Daarna bracht hij haar op het schip.

Toen vertelde de vrouw van Pokol aan Pokol wat er gebeurd was, zoodat zij op dat eiland was terecht gekomen. Aan boord gekomen, gaf Pokol haar te eten al wat zij wilde. Toen nam Pokol eene kist en deed er de goederen uit en maakte er een ademgat in. Toen hij dat had gemaakt, deed hij zijne vrouw daarin benevens eten voor haar. Toen Pokol tehuis was gekomen, zeide hij: „In die kist zijn kostbaarheden geborgen, draag die dus voorzichtig, dat zij niet bederven." Daar zijnde, zeide hij tot zijne Moeder: „Moeder, waar is mijne vrouw?" Zijne Moeder antwoordde: „Zij is hier afgehaald door hare oudere zusters en sedert heb ik haar in het geheel niet meer gezien." Pokol zeide: „Goed." Daarop ging hij naar den Koning en vroeg waar zijne vrouw was. De Koning antwoordde: „Dat is nu de reden waarom ik die kinderen heb gestraft." Weder vroeg Pokol aan de dochters van den Koning, waar zijne vrouw was. Zij antwoordden: „Wij weten niet waar zij is."

Toen het etenstijd was, zaten zij allen aan met Pokol. Bij het begin van het eten vroeg Pokol opnieuw waar zijne vrouw was. Maar alle acht meisjes hielden vol er niets van te weten. Toen zeide Pokol: „Daar dit zoo is, zal ik ulieden straffen." Aldus sprak Pokol. Niet lang daarna sprak Pokol aldus: „Houdt vast, eetschalen, houdt vast, eetschalen." Toen Pokol aldus sprak, kleefden aan hare lippen de borden met rijst en vleesch. Daarop zeide Pokol tot den Koning en zijne vrouw: „Ik ga thans mijne vrouw zoeken, of ik haar ook kan vinden, daarom ga ik weder op reis." Toen nam hij de kist waarin hij zijne vrouw had verborgen en ging onder zeil. Drie dagen was hij op reis geweest, toen hij weder terugkeerde. Hij keerde terug met allerlei soorten van koelintangs en andere muziekinstrumenten. Zoo was dus het schip nog ver, toen de lieden van dat land het reeds hoorden, zoodat veel volk en aanzienlijken zijn gaan kijken op den oever der aanlegplaats van het schip.

Toen Pokol was aangekomen, is hij terstond naar den Ko-

ning gegaan. De Koning maakte niet veel praatjes, maar zeide tot Pokol: „Als gij wilt, dan zult gij koning zijn, indien slechts de borden van de monden mijner kinderen worden losgemaakt, omdat ik erg veel medelijden met haar heb." Pokol zeide: „Goed, als het gebeurt zooals gij zegt, maar voordat dit gebeurt, moet eerst worden bekend gemaakt aan allen die onder uwe bevelen staan, dat ik koning word." Deze boodschap werd dus bekend gemaakt aan alle lieden zoodat alle menschen zich verheugden. Daarop zeide Pokol: „Laat los, eetschalen, laat los, eetschalen." Aldus was weder het woord van Pokol, en toen raakten alle borden los van de lippen dier acht meisjes.

Zoo is dan Pokol koning geworden. Die acht meisjes nu zijn gebleven in de macht des Konings en gehoorzaamden aan alles wat hij en zijne vrouw bevalen. En de Koning heeft niet toegestaan dat iemand ze trouwde tot haar dood toe. Zoo is het.

GROEP IV.

Verhalen van Dieren die bizondere hulp aan Menschen hebben bewezen.

In deze groep zijn 10 verhalen bijeengenomen, de N°s 23—33, welke alle dit met elkaar gemeen hebben, dat er dingen in worden verteld die alleen hebben kunnen geschieden door de hulp van dieren. De dieren treden in deze verhalen wel niet op als menschen maar toch als de bondgenooten der menschen, die de eigenschappen welke de menschen missen in dienst dezer laatsten stellen en hen daardoor hindernissen doen overwinnen die hun anders te machtig zouden zijn geweest. De reden waarom de dieren in deze verhalen zulke gewichtige diensten aan de menschen bewijzen, is tweeërlei: òf de menschen zijn arme stakkers, die zonder de hulp der dieren hunne ellende niet zouden te boven gekomen zijn, òf de menschen hebben den dieren barmhartigheid bewezen, vooral door hen in 't leven te sparen terwijl zij het in hunne macht hadden hen te dooden, en daarvoor vergelden de dieren hun wederdienst. In het eerste geval kan men aannemen, dat deze helpende dieren boden der gestorven voorouders zijn, zoo niet verschijningsvormen dier voorouders zelf, die zich ontfermen over hunne hulpbehoevende nakomelingen.

Het eerste verhaal van deze groep, **N°. 23**, behandelt een geliefkoosd thema: hoe arme stakkers, door hunne natuurlijke verzorgers verlaten, uit hunne ellende worden geholpen door een dier, dat later blijkt een buitengewoon exemplaar zijner soort te zijn. In dit verhaal is het een kekekow, een bevallig, vlug diertje, met een helder geluid, waarnaar het zijnen naam heeft. Hij behoort tot de kwartels en is zeer strijdlustig van aard [1]). Vergelijkt men de rol van de kekekow met die van de Koe in het volgende verhaal N°. 24, die een door hare stiefmoeder slecht behandeld meisje op allerlei wijzen te hulp komt, en die later blijkt een verschijningsvorm van de gestorven moeder van het meisje te zijn, dan kan men voor zeker aannemen dat de kekekow òf de verschijning van een gestorven ouder of voorouder is, òf een door een gestorven verwante afgezondene, die zich het lot der verwaarloosden aantrekt. In N°. 29 en 30 is het eene Slang, in N°. 33 eene Hagedis die de in

1) De Encyclopaedie van Ned. Indië zegt i. v. kwartel: „De kwartel van Celebes wordt onderscheiden onder den naam Turnix rufilatus.

nood verkeerenden beschermt; vogel, slang en hagedis nu zijn omineuze dieren, boden der gestorven voorouders. Evenzoo in de beide verhalen van Se'e Wene' (N°. 93 en 94), die ook in deze groep hadden kunnen geplaatst worden, is het duidelijk dat het een gestorven voorvader is, die in een dergelijken vorm de ongelukkigen op aarde komt helpen. In N°. 93 is het een slang die zich weldra als god Moentoe-oentoe openbaart, en het meisje naar den Hooge brengt, in N°. 94 wordt zij regelrecht voor god Moentoe-oentoe ten huwelijk gevraagd. Hier treedt dus de gestorven voorvader nog in eigen persoon op, al heeft het verhaal reeds een romantisch karakter aangenomen.

De Tb. lezing van dit verhaal, N°. IV, bl. 10 van Riedel, is kort en droog en van de vertaling daarvan in N°. IV, bl. 54 en 55 van Bijdr. Jell.—Waw. valt hetzelfde te zeggen [1]). In Bijdr. K. I. 5, X, bl. 716 heeft Dr. H. H. Juynboll deze laatste in 't Holl. overgezet en de hem bekende parallellen aangehaald. Parallelle verhalen in het Bare'e, Mal. en Boeg. zijn vermeld in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XL, bl. 367, 368. Sedert zijn nog andere parallellen gevonden bij de Toradja's; van twee daarvan volge hier de korte inhoud. Twee kleine meisjes, zusters, worden door hare ouders weggejaagd, omdat zij van zekeren boom hadden gegeten. Zij gaan heen en op eene mooie plek gekomen, bouwen zij zich eene hut en planten pitten van genoemden boom, die na eenigen tijd opgroeien tot eeñ wonderboom die stukken katoen tot bladeren, gongs tot vruchten heeft, enz. enz. Nadat zij eene poos in overvloed hebben geleefd, komen twee jongelieden, i Ngalitau Labee en Ng. Sanepa, een paar welbekende figuren in de Toradja'sche letterkunde, op de meisjes af en trouwen ze.

Het andere verhaal is dit: Een wilde-zwijnenpaar wordt getroffen door gescherpte bamboes. De Beer wordt gedood en opgegeten, de Zeug sleept zich nog voort naar haar leger, op aansporing van haar Jong, dat haar telkens eene vrucht in den bek stopt, om haar kracht te geven. Aan de traditioneele „Negende Hoogvlakte" gekomen, sterft de Zeug, het jong kruipt uit de varkensgedaante en wordt een jong meisje. Met het water van zeven kokosnoten begiet zij het lijk harer moeder en deze wordt weder levend. De beenderen van den Vader worden nu verzameld en begraven. Deze groeien op tot een wonderboom waar van alles aan hangt, zoodat Moeder en Dochter verder onbezorgd kunnen leven.

De wiwinsonĕn die aan het eind van dit verhaal staat, is een staaltje van de gezangen, die gedurende den rijstoogst, te beginnen bij het offerfeest manĕmpo' (zie Inl. Gr. VIII, N°. 100), elken avond op het dorpsplein werden gezongen. Het refrein kam beru (kan wĕru, nieuwe rijst) is aan het Tb. ontleend, zie het daarover medegedeelde in Med. Ned. Zend. VII, 314—317. Het liedje is op zich zelf duidelijk, na het voorafgaande verhaal. Alleen wordt in den derden regel nog de vogel wĕris te zamen met de kekekow genoemd. Vogels die zich in het rijstveld ophouden, worden van zelf beschouwd als beschermers der rijst, zooals bijv. de djekuli (Bar.), dikoli, dekuli

---

1) Op bl. 55, reg. 3 is de zin: Wo ĕn du'i iitu, enz. terecht ingevoegd, daar het ontbreken daarvan in den Tb. tekst voor den samenhang storend is.

(Morisch), dunduli (Napoesch) bij de Toradja's. Vgl. Med. Ned. Zend. XLIV, 228, 229. De dekuli-zangen der Moriërs zijn dan ook zeer goed te vergelijken met de oogstzangen der Minahassers. Het klapwieken van de kekekow wordt verondersteld zegen in de rijst te brengen, vgl. hetgeen gezegd is van den offerhaan bij het Manĕwas, Med. Ned. Zend. XLVII, 110. Zie voorts nog de verhandelingen van Alb. C. Kruyt „De Rijstmoeder in den Indischen Archipel", Versl. en Meded. der K. Acad. v. Wetenschappen, Afd. Lett. 4e Rks. Dl. V, bl. 374.

N°. 24. Het Verhaal van het Stiefkind en de Koe is in hoofdzaak gelijk van beloop met N°. 23 en de daarmee parallelle verhalen. De verteller is hier nog verder gegaan en heeft uit de beenderen der koe de gestorven moeder weder levend laten worden, terwijl de parallelle verhalen niet verder gaan dan het doen opgroeien van een boom uit de beenderen van het gedoode dier. Hier wordt het dus duidelijk dat men zich het dier, dat tijdens zijn leven de in nood verkeerenden hielp, als eene incarnatie van een gestorven verwante heeft te denken. Trouwens zorg voor elkander vindt men in de Inlandsche maatschappij bijna uitsluitend onder verwanten. Dat de beenderen, tot een boom opgegroeid, voortgaan met de behoeftigen te voorzien van al wat zij noodig hebben, is opnieuw een staaltje van het geloof dat de beenderen het onvergankelijke bestanddeel van den mensch zijn en hij daaruit weder vernieuwd kan worden. De boom die uit de beenderen opgroeit, is in dit verhaal niet dan terloops vermeld.

De Zondag, het kerkgaan en de Koe zijn natuurlijk nieuwigheden in dit, naar zijn kern, oude verhaal.

N°. 25, Het Verhaal van Woeloer, **N°. 26,** dat van Woetoel en **N°. 28,** dat van Kĕrisĕn zijn in hoofdzaak dezelfde verhalen. N°. 26 is het volledigste. Het vangt, evenals N°. 25, aan met de vermelding van het vangen van een visch, die de groote helper in den nood wordt voor de hoofdpersonen in de drie verhalen, omdat zij hem weder loslaten, na hem eerst te hebben gevangen. In N°. 26 komt eerst nog eene vrij onnoozele verklaring van den naam van den held voor. In N°. 28 wordt de Visch eerst gevangen als de schaking van het meisje reeds is geschied, die op dezelfde wijze verteld wordt als in N°. 26, doch anders dan in N°. 25. In alle drie de verhalen stelt de Visch zich beschikbaar om zijn redder te komen helpen, zoo dikwijls als deze hem noodig heeft, in N°. 25 en 26 behoeft hij hem slechts te roepen, in N°. 28 geeft hij, evenals de Muis in N°. 22, drie knevelharen aan den man, die deze slechts behoeft te verbranden om zijnen helper terstond vóór zich te zien. Deze trek in die beide verhalen berust op de voorstelling dat de haren, die een deel der zielestof van het gansche lichaam bevatten, niet kunnen verbrand worden (ook al zijn zij op verren afstand van het lichaam waartoe zij vroeger behoorden), zonder dat ook het lichaam dit pijnlijk gevoelt. Iemands haar te verbranden is een middel om hem leed aan te doen, zelfs hem te dooden. Men geeft zijn haar dan ook niet aan iemand wiens gezindheid men vreest.

In N°. 25 heeft vóór de schaking zijner Prinses, Woeloer nog eene weldaad aan een Mier bewezen, die hem later wordt vergolden. Als hij n.l. later voor

den traditioneelen tyrannieken kolano het „Levend Water" moet halen en daarin dan ook slaagt, komt het te worden uitgestort, nog voor dat hij het aan den koning heeft gegeven en nu zijn het de mieren die het uitgestorte vocht weder uit den grond opzuigen en terugbrengen in den koker waaruit het gestort is. Een dergelijken dienst bewijzen de mieren aan Mamirahi, in het Sangireesche Verhaal N°. XXV, Bijdr. K. I. 5, IX, bl. 75. Deze bizonderheid heeft alleen dit Verhaal van Woeloer, dat overigens van de drie het minst volledige is.

Na de vlucht met de Prinses komen de schakers in een dorp waar zij de bekende „Oude Vrouw" vinden, zie de Inleiding op Groep III, N°. 17. Alleen in N°. 25 wordt dit niet vermeld. Daarop volgt het afhandig maken van zijne Vrouw aan den held van het verhaal door den Koning, 't geen in N°. 25 en 26 niet onaardig wordt verteld in de passage van den Koeherder die zoo geheel verzonken is in bewondering voor de Schoone Prinses, dat hij zijne geheele kudde vergeet en niet merkt dat de koeien den aanplant der menschen vernielen. In N°. 28 ontbreekt dit, in N°. 26 is het tot vier malen toe herhaald, waardoor dit verhaal noodeloos wordt gerekt. Na de Prinses te hebben geroofd, wil de Koning haren Echtgenoot van kant maken en gelast hem daarom in zekeren kokosboom te klimmen, wat met levensgevaar verbonden is. De te hulp geroepen visch stelt hem gerust, zoodat hij het met goed gevolg waagt. Hoe de visch hem in staat stelt het kunststuk te volvoeren, wordt niet gemeld. In een Toradja'sch verhaal dat dezen zelfden trek bevat, wordt van dien gevaarlijken kokosboom gezegd, dat hij zóó hoog was, dat niemand hem kon beklimmen tot den top, waar de vruchten hingen. Dit werk wordt voor den held verricht door een Spookaapje, dat hem zijne hulp heeft beloofd. In N°. 28 ontbreekt deze passage. De kokosnoten die Woeloer en Woetoel uit den boom halen, bevatten voor hen eene Prinses, die hun het gemis der hun ontroofde ruimschoots vergoedt, daar zij nog schooner is. Over de kokosnoot als omhulsel van een mensch, zie de Inleiding op Groep III.

Nu komen, in alle drie de verhalen, de tochten van den held om zekere Wonderwaters te bemachtigen, in N°. 25 het „Levend Water", in N°. 26 het „Sprekend Water" en daarna nog de matte toevoegsels van het Gouden en het Zilveren Water, in N°. 28 het „Water aan den Opgang" en dat „aan den Ondergang der Zon". De beteekenis van het water in 't algemeen en vooral van water dat door zijn hevig ruischen of stroomen een bizonderen naam heeft gekregen, is uitvoerig besproken in de Inleiding op Groep V, naar aanleiding van Verhaal N°. 43 (Kombangan), waarheen dus hier kan worden verwezen. Zie verder nog de Inleiding op Groep VII, bij Verhaal N°. 65 (het Menschenoffer op Pinĕwetengan). In N°. 26 en 28 worden deze wonderwaters dan ook gebruikt om den gestorven held van het verhaal weder levend te maken. In N°. 28 wordt er weder uitdrukkelijk bij gezegd dat Kĕrisĕn uit zijne beenderen wordt opgewekt.

Ten slotte komt nog de Uilespiegel-streek van Kĕrisĕn in N°. 28, van het voorgeven dat hij uit de Onderwereld is teruggekeerd. In N°. 25 ontbreekt deze, in N°. 26 wordt het doel, den Koning van kant te maken, op andere

wijze bereikt. Omtrent de Minahassische Uilespiegel-verhalen zijn reeds voorloopige mededeelingen gedaan in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLVI, bl. 310 vlgg. De aldaar op bl. 313, onder N°. 5 genoemde streek, is geheel dezelfde als die welke aan het eind van N°. 28 voorkomt. Het is een gedeelte uit Verhaal N°. 120, Groep X, vgl. de Inleiding daarop; men zal denzelfden streek ook verhaald vinden in N°. 31 (de Huilebalg). Dat hij ook in Toradja'sche verhalen voorkomt, blijkt uit het medegedeelde op bl. 124 van hetzelfde deel van 't aangehaalde Tijdschrift. Verder zijn nog te vermelden als parallellen de verhalen uit de kleine Soenda-eilanden beoosten Lombok, uitgegeven door Dr. Jonker in Bijdr. K. I. 7, II, bl. 280—282 (Bimaneesch) en bl. 288 (Sawoesch).

In het Verhaal van Kĕrisĕn, N°. 28 worde nog gewezen op den naam van den held, die „kaskado-lijder" beteekent. Die naam is n.l. met het suffiix -ĕn afgeleid van kĕris „ichthyosis", Bar. karisa, Sang. kĕhe (schurft), vgl. woorden als Mal. kĕris, garis, waaruit zich laat opmaken dat de grondbeteekenis van dit woord „krabben, schrappen" is. Dat de man die in dit verhaal zijne streken uithaalt, met die huidziekte is behept, is in overeenstemming met den trek van vele parallelle verhalen, waarin de slimme Bedrieger het een of ander lichaamsgebrek heeft, wat zijne persoon nog interessanter maakt, door de tegenstelling van zijn scherp vernuft met zijn onoogelijk voorkomen. Vgl. bijv. de figuur van Mobangku-bangku, in Tijdschr. Bat. Gen. XLVI, bl. 124.

N°. 27. Het Verhaal van Roemangoe en Rameitjaoe', had ook in Groep II kunnen geplaatst worden, omdat daarin ook allerlei eigenschappen van dieren verklaard worden. Dit geschiedt echter niet anders dan terloops en het geheel is geen dierenverhaal, de dieren treden daarin slechts op als helpers van het Meisje, dat haren weggeloopen Geliefde wil inhalen. Gelijksoortige verhalen kennen ook de Toradja's, doch het zou te ver voeren daarvan hier staaltjes te geven.

In Verhaal **N°. 29** (de Jongen en de Python) wordt eerst eene kat ter sprake gebracht, die echter niet bestemd is eene rol te spelen en door verwarring met Verh. 30 (de Eéne Duit) in dit verhaal schijnt geraakt te zijn. De Python, die door den Jongen in het leven wordt gespaard, bewijst zijne dankbaarheid op dezelfde wijze als de Muis in N°. 22. Hier worden weder dieren die in den grond leven (slangen), voorgesteld als bewaarders van schatten en toovermiddelen.

N°. 30 (de Eéne Duit) is een Dick Whittington-verhaal. Hierom en om het sterk moraliseerend karakter dat deze vertelling heeft, schijnt zij mij niet oorspronkelijk toe; zij is dan ook niet als een stuk Tontemboansche letterkunde, maar als een stuk Tt. taal opgenomen.

N°. 31 (de Huilebalg) is min of meer een Uilespiegel-verhaal. Het kind dat door zijn voortdurend huilen zijn bijnaam heeft gekregen, houdt eerst den Koning voor den mal door een dwaas antwoord op diens vraag, ontkomt met behulp eener kat aan het gevaar van om te komen als hij levend wordt begraven, en haalt ten slotte weer den streek uit van voor te geven dat hij uit de Onderwereld komt. Hierdoor wreekt hij zich op den Koning, die hem had willen ombrengen, geheel zooals in de bovengenoemde verhalen dezer groep.

In plaats van in het ouderwetsche baadje, komt hier de held van het verhaal in rok, hoed en schoenen uit de Onderwereld terug.

N°. 32 (de Twee Gebroeders Weezen) is een onbeduidend verhaaltje, dat aan N°. 20 (Repi) herinnert. Hier ontstaan uit eieren allerlei dieren, waaronder een zeer bizonder Paard, dat den Gebroeders goeden raad geeft, waardoor zij hun pas verworven vee behouden.

N°. 33 (de Jonggehuwden, de Krokodil en de Hagedis) is eene andere, en wel naar taal, stijl en inhoud veel betere lezing van het onvolledige verhaal III op bl. 7 en 8 van Riedel's Tb. teksten. De Tt. vertaling is N°. III op bl. 53 van Bijdr. Jell.—Waw.; Dr. Juynboll's Hollandsche vertaling daarvan staat Bijdr. K. 1. 6, I, bl. 318. Aldaar wordt de man Sambow Mokosambur en de vrouw Kapes genoemd en van haar wordt gezegd dat zij zwanger (maowa-owako) was. In de hier behandelde lezing speelt de Krokodil dezelfde rol als Lise in de Toradja'sche verhalen (zie Inleiding op Groep III) n.l. die van de vrouw die zich in de plaats van jonggetrouwde vrouwen wil dringen, na dezen eerst in 't ongeluk te hebben gestort. Hier is het de Huishagedis (sopit, in het Mal. tjĕtjak), die het geheim verraadt en den man helpt om zijne vrouw terug té krijgen. De Toradja'sche parallellen van dit verhaal hier mede te deelen zou tot te groote uitvoerigheid leiden.

---

23. Verhaal van de Kekekow en de Twee Gebroeders, verteld door N. Roemokoi van Sondĕr.

Deze Gebroeders waren jongens en buitengewoon arm. Zij hadden geen ouders meer. Daarom was het nog maar hun Oom, die voor hen moest zorgen, maar hij droeg geen zorg voor hen, maar zij werden door hem voortdurend slechts aan hun eigen lot overgelaten, zoodat toen zij groot werden, zij dagelijks niets deden dan slechts hier en daar gaan oprapen het gruis van rijst en maïs dat gewoonlijk door de stampsters wordt weggeworpen.

Wanneer het door hen opgeraapte gruis veel was geworden, gingen zij groenten plukken en jonge bamboe halen, om daarin het gruis te koken. Aldus deden zij iederen dag.

Het gebeurde op een keer toen zij bezig waren jonge bamboe te kappen, dat er een vogel was die onder de alang-alang in hunne nabijheid voortdurend zong, aldus zeggende: „Kekekow, haalt mij van hier, o Gebroeders, en ik zal eieren

leggen." De naam van dien vogel was Kekekow, een kleine vogel, die zeer dikwijls gewoon is verblijf te houden tusschen de rijstplanten; hij is zeer bevallig van gedaante en zijn gezang is zeer liefelijk. Terwijl hij voortdurend zong, gingen zij naar hem zoeken onder de alang-alang en brachten hem naar huis.

Ook daar zong hij: „Kekekow, bedek mij in eene mand en ik zal eieren leggen." Toen bedekten zij hem dan. Niet lang daarna zong hij weder aldus: „Kekekow! ontdekt mij, Gebroeders!" Toen ontdekten de Gebroeders hem en zagen dat de mand was vol geworden met rijst. Nu waren zij verbaasd. Na den middag zong de vogel weder zeggende: „Kekekow! zet mij in het rijstvat en laat mij van nacht bedekt." Toen het dag was geworden, zong hij weder, zeggende: „Kekekow! ontdekt mij, o Gebroeders, en kijkt er eens in naar beneden." Zij keken werkelijk in het rijstvat en het was vol met mooie rijst. Nu was de blijdschap der Gebroeders niet meer te zeggen, toen zij de rijst in hun vat zagen. Aldus is de Kekekow voortgegaan te doen, dag aan dag, totdat het huis der Gebroeders vol was geworden met goede rijst.

Nu werd het bekend bij de omwonenden, dat hunne rijst zeer veel was geworden. Daarom kwam hun Oom er naar kijken. Daar aangekomen, werd hij verbaasd, ziende dat hun huis bijna zou instorten van de rijst. Hij benijdde zijne neven en zeide: „Zoo, hebt gijlieden helaas! gestolen?" De Gebroeders antwoordden: „Neen, Oom, maar kom hier eens zien naar degene die al deze rijst als eieren heeft gelegd, hier is zij." Terwijl de neven nog gehurkt zaten bij de plaats waar zij den vogel gezet hadden, daar hun Oom intusschen rondkeek naar hét hem omringende, met steeds vermeerderende begeerte naar hunne rijst, die zooveel was, zong werkelijk de Kekekow, zeggende: „Kekekow! overdek mij in eene mand en ik zal eieren leggen." Wederom bedekten zij haar. Niet lang daarna zeide de Kekekow weder: „Kekekow, ontdekt mij, Gebroeders!" Zij ontdekten haar dan. Toen hun Oom dat zag,

werd zijn afgunst jegens hen nog heviger en zeide hij: „Ja, het is werkelijk waar. Wat ik zeggen wou, geeft haar ook eens aan mij, neven!" Hierin stemden zij toe en zeiden: „Goed, maar laat haar niet aan haar lot over, Oom!"

Toen ging hun Oom terug en nam den vogel met zich mee. Toen hij tehuis gekomen was, zong weder de Kekekow zeggende: „Kekekow, overdek mij in eene mand en ik zal eieren leggen." Nu haastte hij zich om den vogel in eene mand met eene wan te bedekken. Niet lang daarna zeide weder de Kekekow: „Kekekow, ontdek mij, Oom der Gebroeders!" Zoodra de Kekekow zong, ontdekte hij haar terstond, met groote vreugde over het krijgen van voorspoed. En toen zag hij dat hetgeen in de mand was, geen rijst was, maar niets dan wilde maïs. Toen hij zag dat het slechts wilde maïs was, werd hij daarover zeer boos; hij pakte den vogel beet, doodde hem en at hem toen geheel en al op. De beenderen wierp hij alle op den haard.

Dewijl er dagen verliepen en de Gebroeders niets meer te weten kwamen van hunne Kekekow, gingen zij naar hunnen Oom en vroegen om de Kekekow. Hun Oom zeide: „O, die heb ik opgegeten, daar zij geen rijst legt, maar slechts legt wat niet te eten is." Zoodra zij dit antwoord hoorden, werden zij terneergeslagen en weenden, omdat degene die hen hielp was opgegeten. Toen zij weenden zeide hun Oom: „Wel foei, gij neven, gij weent dus om iets dat geen nut heeft en waardoor de menschen slechts gefopt worden." De Gebroeders antwoordden: „Als het Oom belieft, geef ons de beenderen, dat wij die verzamelen." Zij namen dan de beenderen van den haard en gingen die in het bosch planten. Nadat zij die geplant hadden, deden zij eene gelofte zeggende: „Op den derden dag komen wij hier." Na verloop van drie dagen gingen zij er heen en zagen dat zij reeds waren opgekomen. Zij deden opnieuw de belofte: „Na drie dagen komen wij weder hier." Toen zij kwamen, zagen zij dat er reeds takken en bladeren aan waren. Nu deden zij opnieuw de gelofte:

„Over drie dagen komen wij opnieuw hier." Toen zij opnieuw gekomen waren, zagen zij dat de bladeren van dien boom van zijde waren. Nu deden zij opnieuw de belofte: „Over drie dagen komen wij weder hier." Op den derden dag kwamen zij werkelijk weder en zagen dat er reeds vruchten aan waren. De vruchten van dien boom waren koelintangs en gongs en gouden halskettingen; indien de wind daartegen aan waaide, dan gaven zij geluid met zeer schoone klanken, het was alsof men steeds daaraan hoorde de muziek van feestvierenden in de wolken. Op dien dag was de vreugde der Gebroeders onuitsprekelijk, daar zij rijk geworden waren.

Toen de Koning hoorde dat de Gebroeders rijk geworden waren, gelastte hij den wachters te gaan zien, wat de reden was, dat zij rijk geworden waren. De Gebroeders vertelden het niet, maar zij hielden het zoo mogelijk geheim voor den Vorst. Daar de Vorst er herhaaldelijk naar vroeg, zeiden de Gebroeders het den Vorst, aldus: „De Vorst denke toch niet dat wij maar stelen; de Vorst zelf ga in het bosch den boom zien, waarvan wij deze schatten plukken."

De Vorst zag dat het waar was. Toen zeide de Vorst: „Aangezien ik de Vorst ben en de macht bezit over alles wat door mijne onderdanen is verworven, zoo zal ik eerst deze schatten plukken. Maar de Gebroeders wilden dat niet. Daar zij het hem weigerden, werd de Vorst boos en zond zijne drie maal negen wachters om dien boom te gaan omkappen. Zij gingen dan heen en trachtten hem om te kappen, maar konden hem niet omkappen, daar hij in ijzer werd veranderd, terwijl zij aan het kappen waren. Toen die boom ijzer was geworden, werd de Vorst zeer van toorn vervuld en zeide tot de Gebroeders: „Daar zij die ik gezonden heb dien boom niet kunnen omhakken, zoo behoort gij u te haasten dien om te kappen, want indien gijlieden hem niet kunt omkappen, zal ik u voortdurend straffen, totdat gij vernietigd wordt."

Zoo trachtte de Vorst hen bevreesd te maken, maar zij zijn niet kleinmoedig geworden. Terstond maakten zij bam-

boe-mesjes en sneden daarmede hunnen boom door, zoodat hij omviel.

Nadat die boom was omgevallen, werd de Vorst ontroerd en met vrees zeide hij tot hen: „Daar ik ulieden dezen boom niet heb kunnen afnemen, zoo weest gijlieden bezitters van mijn koninkrijk."

Aldus zijn deze Gebroeders geëindigd met Vorst te worden.

Op de volgende wijze nu werd door de liefhebbers van het mawinson vroeger in den oogsttijd de herinnering gehouden aan de Kekekow en de twee Gebroeders, in hunne zangen:

De Kekekow!
Nieuwe rijst, o goden!
Heeft tot zich gewenkt de beide gebroeders,
Nieuwe rijst, o goden!
De Kekekow en de Weris,
Nieuwe rijst, o goden!
Wenken al klapwiekende de rijst,
Nieuwe rijst, o goden!

24. Verhaal van het Stiefkind en de Koe, verteld door G. Raintoeng van Lëilëm.

Er wordt verteld van dit Kind, dat het een Stiefkind was; maar het werd steeds op allerlei wijzen bedrogen door hare Stiefmoeder. Elken Zondag vroeg zij ter kerk te mogen gaan, maar zij werd maar gedurig bedrogen door hare Stiefmoeder, die zeide: „Op den komenden Zondag zult gij wel naar de kerk gaan." Toen die Zondag dan weder was gekomen, vroeg het kind wederom aan hare Stiefmoeder, zeggende: „Wel, Tante, nu ben ik het, niet waar, die ter kerk zal gaan?" Hare Stiefmoeder antwoordde: „O, gij gaat nog niet naar de kerk, daar gij nog moet wasschen; maar gij neemt een ei mede en vergelijkt daarmede wat door u gewasschen wordt; als het zoo wit is als dit ei, dan brengt gij het hier."

Toen het kind naar het water ging, zag zij dat er eene koe was vastgebonden in de nabijheid van het water. Toen de Koe zag dat het Kind een ei medebracht, zeide zij: „Waarom brengt gij een ei mede?" Het Kind antwoordde: „Om er het waschgoed mede te vergelijken! als het zoo wit is als dit ei, dan moet ik het terugbrengen, heeft (Tante) gezegd." De Koe zeide: „Geef het mij hier om het te wasschen." Het kind gaf aan de Koe ten antwoord: „Ik ben maar bang dat ge het zult scheuren." De Koe hernam: „Wees maar in 't geheel niet bang dat ik het zal scheuren." Toen gaf het Kind het aan de Koe, om het te wasschen. Het Kind zag dat de Koe het slechts uitkauwde en zij werd bang en zeide: „De Koe wascht het slechts door het uit te kauwen." De Koe sprak: „Het scheurt immers niet." Toen het door de Koe was gewasschen, vroeg het Kind het (terug). De Koe gaf het gewasschen (goed) en (het Kind) bracht het naar huis.

Toen zij was aangekomen, zeide hare Stiefmoeder: „Wie heeft geholpen toen gij hebt gewasschen?" Het Kind was voornemens het niet te zeggen. Maar hare Stiefmoeder zeide: „Als ge het niet zegt, dan zal ik u slaan." Toen zeide dan het Kind tot hare Stiefmoeder: „Het is de Koe toch die mij heeft geholpen, toen ik heb gewasschen." Toen zeide hare Stiefmoeder: „Morgen moet ge haar van beneden hier halen en zal zij worden opgegeten."

Toen het dag werd, ging het Kind naar beneden en zeide het Kind tot de Koe: „Tante heeft gezegd dat gij zult worden opgegeten." De Koe antwoordde: „Daar zij gezegd heeft dat ik zal worden opgegeten, zoo moet gij mijne beenderen gaan begraven, hoor!" Het Kind ging terug naar huis en hare Stiefmoeder gaf haar weder werk op, maar de Koe werd nog niet door haar naar huis getrokken. Nu kwam weder een Zondag. Het Kind vroeg: „Nu ga ik toch naar de kerk, niet waar, Tante?" Hare Stiefmoeder antwoordde, zeggende: „Gij gaat nog niet naar de kerk, daar gij nog eten moet

koken." Het arme Kind gehoorzaamde. Toen zeide hare Stiefmoeder wederom: „Haal de Koe en kook haar." Terwijl de Stiefmoeder naar de kerk ging, haalde het kind de Koe en kookte die. Toen hare Stiefmoeder terug kwam, na in de kerk te zijn geweest, was het kind klaar met koken, maar het was niet tehuis. Hare Stiefmoeder zocht haar, zij was namelijk de beenderen der Koe gaan begraven, zij had ze goed begraven. Toen het Kind terug kwam, had hare stiefmoeder reeds gegeten. Daarop deed zij haar maal.

Nadat eenige dagen daarna waren verloopen, ging het Kind zien naar de beenderen der Koe die zij begraven had, zij waren opgekomen en hadden reeds allerlei soorten van vruchten voortgebracht. Na ettelijke dagen ging het Kind wederom kijken, waar het de beenderen had begraven en daar was hare Moeder weder levend geworden. Toen ging het Kind het zeggen aan haren Vader, zeggende: „Vader, Moeder is weder levend geworden, daar waar ik de beenderen der Koe heb begraven." Toen haar Vader dat hoorde, joeg haar Vader hare Stiefmoeder weg. Nadat zij waren gescheiden, trouwde de Vader weder met met de Moeder van het Kind.

Zoo heeft hij dan de Stiefmoeder van het Kind weggejaagd. Tot hiertoe.

25. Verhaal van Woeloer, verteld door A. Soemoeal van Soeloe'oen.

Een arme vrouw kreeg een zoon en zij noemden hem Woeloer. Op een keer, toen hij groot geworden was, speelde hij in het vuilnis en raapte eene speld op. Toen maakte hij een hengelhaak van dien speld; nadat hij dien had gemaakt, ging hij hengelen aan het strand. Hij ving een klein vischje. Woeloer zeide: „Wel, wel er is dan toch visch voor Moeder en mij om die te eten." Doch de Visch zeide tot Woeloer: „Als het kan, wil mij dan vooral niet opeten, daar gij toch nog

nut van mij zult hebben." Woeloer zeide: „Als dat zoo is, is het goed." Toen zeide de Visch weder: „Als gij iets noodig zult hebben, roep mij dan hier."

Toen liet dan Woeloer den Visch los en hij keerde naar huis terug. Nog op weg zijnde, zag hij de dochter des Konings die ging baden. Zoodra Woeloer die Prinses zag, wilde Woeloer haar gaarne tot vrouw nemen en dat ging hij aan zijne Moeder vertellen. Maar hij werd slechts door zijne Moeder bespot, zeggende: „Wij zijn zoo arm en dan zoudt gij de Dochter des Konings tot uwe vrouw nemen!" Maar Woeloer verlangde maar met liefde naar de Koningsdochter. Den volgenden dag ging hij weder hengelen aan het strand. Aan het strand gekomen, riep hij den Visch: „Ach Visch, ach Visch!" Toen kwam de Visch aan en hij vroeg aan Woeloer zeggende: „Wat hebt gij voor reden?" Woeloer zeide: „Gisteren heb ik de Dochter des Konings gezien en zij is het die ik tot vrouw wil nemen, maar het kan niet, want ik ben slechts een armelui's kind." De Visch zeide tot Woeloer: „Ga naar den Koning en vraag hem of hij wil dat gij die Prinses tot vrouw neemt, wees niet bevreesd."

Daarop ging Woeloer naar zijn huis terug. Terwijl hij nog onderweg was, zag hij eene mier, die zich steeds in de rondte bewoog. Woeloer vroeg aan de mier: „Waarom doet gij dat?" De Mier antwoordde: „Geef mij water." Toen gaf Woeloer de Mier water. De Mier hernam: „Indien gij iets van mij zult noodig hebben, roep mij dan herwaarts." En de Mier ging heen. Ook Woeloer keerde terug naar hun huis.

Den volgenden morgen ging hij naar den Koning en vroeg of hij asjeblieft die Prinses tot vrouw mocht nemen. De Koning zeide: „Vraag het aan haar." Hij vroeg het haar en zij heeft aldus geantwoord: „Indien gij mijn ring kunt krijgen, die gezonken is in het diepste der zee, wil ik door u gehuwd worden." Woeloer ging terug en ging hetgeen de Prinses had gezegd overbrengen aan den Visch. De Visch zeide: „Morgen moet gij hier komen en dan zal ik hem u

wel geven." Woeloer ging weder naar het huis zijner Moeder terug. Den volgenden morgen nog heel vroeg, was hij al aan de zee en riep den Visch: „Ach Visch, ach Visch!" Niet lang daarna was de Visch weder daar en zeide: „Daar hebt gij hem." Nadat de Visch den ring aan Woeloer had gegeven, keerde de Visch terug en Woeloer op zijne beurt bracht den ring aan de Prinses. Zoodra de Prinses dien zag, verheugde zij zich zeer, daar zij haren ring had teruggekregen. De Prinses zeide tot Woeloer: „Daar gij mijn ring toch hebt teruggevonden, zoo wil ik wel door u getrouwd worden." Woeloer dan zeide tot den Koning wat de Prinses tot hem had gezegd, doch de Koning weigerde maar dat de Prinses met Woeloer zou trouwen. Daar het aldus was, zoo vluchtte Woeloer met de Prinses naar een ander dorp en zij vonden daar een huis waarin zij bleven wonen.

Langen tijd nu daarna ging de vrouw van Woeloer baden. En zij werd gezien door den herder van de koeien des Konings. De Koeherder bleef maar steeds naar die vrouw kijken en dacht volstrekt niet meer aan de koeien die hij hoedde, zoodat deze den aanplant der lieden van dat dorp opaten. Toen de lieden zagen dat hun aanplant geheel en al was opgemaakt door de koeien van den Koning, zoo gingen zij kennis geven aan den Koning aangaande den Herder dier koeien. De Koning dan riep den Herder dier koeien en zeide: „Waarom hebt gij mijne koeien maar aan haar lot overgelaten, zoodat zij den aanplant der menschen opvreten?" De Koeherder antwoordde: „Wat de oorzaak is geweest dat ik de koeien heb laten begaan om den aanplant der menschen op te eten, dat is omdat ik een vrouw bekeek, die nog schooner is dan de vrouw des Konings." Toen ontbood de Koning Woeloer, den echtgenoot dier vrouw en de Koning nam de vrouw van Woeloer, om zijne vrouw te worden. En de Koning zeide: „Woeloer, indien gij kunt klimmen in dien kokosboom, dan zal ik u niet in stukken hakken." Die kokosboom kon namelijk door niemand worden beklommen; al

wie hem beklom, die stierf maar. Daarop ging Woeloer den Visch roepen en vertelde dat aan den Visch. De Visch zeide: „Wees niet bevreesd, klim slechts, maar als gij reeds boven zijt, zoo neem een jonge kokosnoot en breng die mede naar beneden, breng die naar uw huis en splijt haar in tweeën." Daarop keerde Woeloer terug en klom in dien kokosboom. Toen hij boven was, nam hij een jonge kokosnoot, zooals de Visch had gezegd. Toen bracht hij die kokosnoot naar zijn huis en spleet die in tweeën. Nadat hij die door midden had gespleten, kwam daaruit een schoone vrouw te voorschijn en die nam hij tot echtgenoot.

Op zekeren dag was de vrouw van Woeloer naar het venster opgeklommen om de koeien van den Koning te zien. Toen zij daar was, werd zij gezien door den Herder dier koeien en toen hij haar had gezien, ging hij kennis geven aan den Koning omtrent die vrouw. De Koeherder zeide: „Ik, o Koning, kom u berichten omtrent Woeloer, dat hij weder eene vrouw heeft, die nog schooner is dan zijne vroegere vrouw." Daarom liet de Koning wederom die vrouw van Woeloer weghalen. De Koning zeide tot Woeloer: „Indien gij het Levende Water kunt halen, zal ik u niet dooden." Wederom ging Woeloer naar de zee en riep den Visch: „Ach Visch, ach Visch!" Daarop kwam de Visch weder aan en zeide tot Woeloer: „Wat hebt gij voor reden?" Woeloer verhaalde hem wat er met hem was gebeurd. De Visch zeide: „Stijg op mijn rug en ik zal u brengen naar het land waar dat Levende Water is." Woeloer zeide: „Gij zijt maar zóó klein en zou ik u kunnen bestijgen?" Toen werd die Visch groot en Woeloer besteeg hem en zij gingen de zee in. Terwijl zij aan het varen waren, zag de Visch in de verte een stuk land. Toen zeide de Visch tot Woeloer: „Daar ginds is het Land waar het Levende Water zich bevindt." Toen zij aan dat land waren gekomen, liet de Visch Woeloer aan land gaan. Woeloer zag dat er eene Vrouw was gezeten aan den rand der waterleiding en zij vroeg aan Woeloer: „Waar

gaat gij heen?" Woeloer antwoordde: „Ik kom hier om dit Levend Water te halen." Die Vrouw zeide: „Indien gij mij tot uwe vrouw neemt, dan is het goed, en kunt gij water nemen." Woeloer antwoordde: „Goed, daar de Koning mijne vroegere vrouw heeft genomen." Nu nam Woeloer een bamboekoker en daarin deed hij het Levend Water. Nadat dit door hem was gereed gemaakt, bestegen zij beiden den Visch, om terug te keeren. Toen zij in zijn land waren aangekomen, bracht Woeloer het water bij den Koning. In de nabijheid van des Konings huis, kwam de bamboekoker te vallen, zoodat het Levend Water werd uitgestort.

Woeloer nu gevoelde zich zeer bezwaard, daar hij door den Koning zou worden gedood, omdat hij dat Levende Water niet medebracht. Toen riep hij de Mier. De Mier kwam en vroeg: „Wat hebt gij voor reden?" Woeloer antwoordde: „Heb medelijden met mij, want ik heb dat Levende Water uitgestort. En de Koning heeft gezegd, als ik hem dat Water niet bracht dan zou hij mij dooden." De Mier zeide: „Daar gij mij vroeger hebt geholpen, zal ik u op mijne beurt helpen." Toen ging die Mier zijne medemieren roepen en zij kwamen dat Levende Water opnemen, dat uitgestort was, totdat het geheel door hen was opgenomen en toen bracht Woeloer het Water bij den Koning. Maar Woeloer en zijne vrouw waren slechts bevreesd om in die plaats te blijven, daarom namen zij de vlucht. Zij beiden nu bestegen den Visch en gingen naar het dorp van Woeloer en gingen wonen in het huis zijner Moeder. Tot dusverre.

26. Verhaal van Woetoel, verteld door E. Tengor van Soeloe'oen.

Toen dit Kind groot werd, liet hij door zijn Vader eene schuit en een hengelhaak maken. Alles werd door zijn Vader op zijn verzoek gemaakt. Toen begon hij geregeld uit hen-

gelen te gaan. Toen hij ging hengelen ving hij niets en hij keerde terug naar zijn Vader, zeggende: „Hij vangt niet Vader! Ik zal dezen nog maar eens overmaken." Toen maakte hij hem over; toen hij dien had overgemaakt, zag zijn Vader hem en zeide: „Waarom hebt gij dien in orde gemaakt?" Woetoel antwoordde daarop, zeggende: „Daar ik van u den naam Woetoel heb gekregen, zoo is deze in orde." Daarop ging hij weder hengelen.

Aan het strand gekomen liet hij den haak neder. Toen hij hem van beneden naar boven ophaalde, had de haak een grooten visch gevangen. Toen deze reeds boven water was, wilde hij hem in de schuit leggen, maar de Visch vroeg om genade, zeggende: „Genade, o Woetoel." Woetoel antwoordde: „O, dat kan niet, daar ik reeds langen tijd aan het hengelen ben en nog niets heb gevangen, dan pas nu." Daarop zeide de Visch: „Zoo het mogelijk is, verschoon mij, en wat gij mij ook zult vragen, daaraan zal ik u ook helpen en ik zeg u: zoo gij mij om hulp vraagt, zoo roep aldus: o Visch, uwe belofte aan mij! Zoodra ge mij roept, zal ik terstond voor u staan." Toen zeide Woetoel: „Is dat werkelijk zoo?" De Visch antwoordde: „Werkelijk." Woetoel hernam: „Goed, dan laat ik u los."

Daarop keerde Woetoel terug naar den wal, maar hij is niet meer naar zijn Vader teruggekeerd; de plaats waarheen hij is teruggekeerd, is dat hij is gegaan naar de Vorst der Mohammedanen. Toen hij nu daar was gekomen, hield hij zich goed verborgen. Hij zag dat de Koning eene Dochter had. Die Prinses was verloofd met den schrijver des Konings. Hij hoorde dat de Prinses en de Schrijver met elkaar afspraken, aldus: „Om drie uur vertrekken wij van hier; laat dus op dat uur gereed zijn de paarden waarop wij zullen rijden, want wij gaan naar het land aan de overzijde." Dat alles nu werd door Woetoel afgeluisterd. Toen lette hij goed op de kleeding door den Schrijver gedragen, die was geheel wit. Daarop trok Woetoel een ander baadje en broek aan, juist

zooals die welke de Schrijver droeg. Toen het drie uur was, zeide hij tot de Prinses: „Laat ons opstijgen." Daarop stegen zij te paard en gingen op weg. Terwijl zij op weg waren, werden zij door het daglicht overvallen en zag de Prinses dat het Woetoel was en niet de Schrijver. De Prinses zeide: „Wat zal ik nog doen? Ik zal u dan maar nemen. Laat ons maar verder gaan." En zij kwamen aan in het land aan de overzijde. Terwijl zij daar waren zagen zij een huis, het huis eener Weduwe en daar gingen zij aan. De eigenares van het huis vroeg: „Wat voor lieden zijt gijlieden?" Zij antwoordden daarop: „Wij zijn lieden gekomen van het land van de overzijde, maar wij wenschen u tot moeder aan te nemen." De Weduwe antwoordde daarop: „Iemand zoo arm als ik!" De Prinses en Woetoel zeiden: „Wij zijn nog armer." Daarop zeide de Weduwe: „Goed, indien gijlieden wilt, neem ik ulieden tot kinderen aan." Zij bleven dan daar wonen.

Den volgenden morgen kwam de Koeherder voorbij, de koeien voortdrijvende. Toen hij de Prinses zag, zeide hij: „Wel verbazend, wat is die Prinses mooi!" Terwijl hij daarheen bleef kijken, verspreidden zich de de koeien en liepen den aanplant binnen. Toen de eigenaars van den aanplant de koeien gezien hadden, gingen zij den Herder aanklagen bij den Koning. De Koning ondervroeg den Herder. De Koeherder antwoordde: „'t Is waar, want ik keek maar steeds naar het huis der Weduwe, daar was eene schoone Prinses. Zij is zelfs nog schooner dan de Vrouw des Konings." Daarop zeide de Koning: „Dus het is werkelijk waar?" De Koeherder antwoordde: „'t Is waar, al zoudt ge haar laten roepen." Daarop zeide de Koning: „Ga haar dan roepen." Men ging haar werkelijk halen. Daarop werd ze vergeleken met de Vrouw des Konings, en inderdaad was zij de mooiste. De Koning zeide tot Woetoel: „Wat u betreft, gij gaat kokosnoten uit den boom halen. Indien gij niet tot bovenin kunt komen, zoo moet gij worden opgehangen, daar ik de Prinses van u afneem." Daarop keerde Woetoel terug naar hunne aangenomen Moeder; hunne Moe-

der vroeg: „Waarom zijt gij ternedergeslagen mijn jongen?" Hij antwoordde: „Dat zal ik u zeggen: de Koning heeft de Prinses weggenomen en heeft mij gelast om uit den kokosboom de noten te halen, en als ik niet boven kom, zeide hij dat ik zou worden opgehangen." Daarop zeide hunne Moeder: „Is er mogelijk niet iemand die u kan helpen?" Woetoel zeide: „Ja, die is er wel." Daarop ging hij den Visch roepen en zeide: „O Visch, uwe belofte aan mij." Zoodra hij hem had geroepen, kwam de Visch te voorschijn, vlak vóór hem, en zeide: „Wat is het?" Woetoel zeide: „De Koning heeft mij uitgezonden om kokosnoten uit den boom te halen." De Visch zeide: „Dat is goed, ga maar klimmen." Hij klom dan en kwam niet te vallen, doch heeft twee kokosnoten gehaald, de eene heeft hij naar beneden geworpen, de andere heeft hij naar beneden gebracht. Den volgenden morgen, toen de zon hoog stond, kreeg Woetoel dorst. Toen spleet hij de kokosnoot die hij naar beneden had gebracht in tweeën. Zoodra hij die had gespleten, kwam daaruit eene Prinses te voorschijn, die was nog schooner dan de Prinses die de Koning had genomen.

Ondertusschen kwam wederom de Koeherder aangeloopen en kreeg de Prinses in het huis der Weduwe te zien. Wederom bleef hij naar haar kijken en weder verstrooiden zich de koeien en gingen den aanplant binnen. De eigenaar van den aanplant ging weder eene klacht indienen bij den Koning. De Koning ondervroeg den Koeherder. Deze antwoordde: „Ik heb weder eene Prinses gezien in het huis der Weduwe, die nog schooner is dan de Prinses die de Koning heeft genomen." Daarop werd weder de Prinses gehaald en wederom hield de Koning haar. Aan Woetoel gaf hij het bevel: „Gij gaat het Sprekend Water zoeken." Daarop ging Woetoel weder naar zijne Moeder. Toen hij bij haar kwam, was hij terneergeslagen. Zijne Moeder zeide: „Waarom zijt gij weder neerslachtig?" Hij antwoordde: „Dat ik terneergeslagen ben, is omdat de Koning wederom de Prinses heeft genomen en

mij weder heeft gelast het Sprekend Water te zoeken." Zijne Moeder hernam: „Is er niet weder iemand die u kan helpen?" Woetoel antwoordde: „Die is er wel." Zijne Moeder vroeg weder: „Wie dan?" Woetoel antwoordde: „De Visch." Daarop ging hij den Visch roepen, zooals deze het hem had geleerd. Zoo kwam dan de Visch weder uit de diepte te voorschijn en zeide: „Wat is het weder?" Woetoel antwoordde: „De Koning heeft mij weder een bevel gegeven; ik moet, zegt hij, het Sprekend Water zoeken." De Visch zeide: „Goed, kom hier, dan zal ik u brengen."

Terwijl zij gingen, wees hem de Visch de Prinses die de wacht had bij het Sprekend Water en hij gaf Woetoel dezen raad: „Ga gij naar haar toe, zeg tot haar dat gij zoekt naar het Sprekend Water, indien de Prinses, die daar de wacht heeft, het vraagt, hoor!" Woetoel ging heen en de Prinses, die daar was vroeg het hem werkelijk. Woetoel gaf het antwoord dat de Visch hem had geleerd. Daarop vroeg Woetoel om water. De Prinses zeide: „Neem er maar een kalebas vol van." Nadat Woetoel water had genomen, wilde hij heengaan, maar de Prinses zeide: „Woetoel, waar gaat gij heen?" Woetoel antwoordde: „Ik keer naar huis terug." De Prinses zeide weder: „Ik wensch u te volgen, daar gij het zijt die mij hebt gevonden. Derhalve, waarheen gij gaat, daarheen ga ik." Woetoel antwoordde: „Iemand zoo arm als ik!" De Prinses zeide: „Als is dat zoo, gij zijt het die mij hebt gevonden." Woetoel antwoordde: „Goed." Regelrecht gingen zij door naar het huis der Weduwe.

Terwijl zij daar waren, kwam weder de Koeherder daar aangeloopen en keek weder daarheen. Terwijl hij weder daarheen bleef kijken, verstrooiden zich weder de koeien in de aanplanting. Weder gingen de eigenaars der aanplantingen er den Koning kennis van geven. Toen de Koning de zaak weder behandelde, gaf de Koeherder het volgende ten antwoord: „Ik heb weder eene Prinses in het huis der Weduwe gezien; die is nog schooner dan de Prinsessen die de Koning

heeft genomen." Daarop liet de Koning die Prinses halen. Toen zij aankwamen, zeide de Koning tot Woetoel: „Haar houd ik maar weder, doch gij moet het Zilveren Water zoeken." Wederom ging Woetoel naar zijne Moeder, wederom was hij neerslachtig. Zijne Moeder vroeg hem er naar en hij antwoordde: „Helaas, de Koning heeft maar weer de Prinses genomen en hij heeft mij wederom gelast om het Zilveren Water te zoeken." Zijne Moeder vroeg hem wederom: „Is er mogelijk iemand die u kan helpen?" Woetoel antwoordde: „Ja wel, dat is weder de Visch." Daarop ging hij weder naar het strand en riep den Visch. Zoodra hij hem riep, kwam de Visch uit de diepte voor hem staan en vroeg: „Wat is het weder?" Woetoel antwoordde: „Ik moet, zegt hij weer, het Zilveren Water zoeken." De Visch zeide: „Goed, volg mij." Zij gingen weder op weg naar het Zilveren Water. Terwijl zij gingen, zeide de Visch: „Ga maar door, ga gij maar, ik ga slechts tot hier. Indien gij gaat, zeg dat gij zoekt naar het Zilveren Water, als zij het vragen." Toen Woetoel daar was aangekomen, werd hij door degene die op het Zilveren Water paste ondervraagd. Hij antwoordde daarop gelijk de Visch het hem had geleerd. De Bewaakster van het Zilveren Water zeide: „Waar gij heengaat, daarheen ga ik." Daarop gingen zij naar het huis der Weduwe. Terwijl zij daar waren, kwam wederom de Koeherder aangeloopen en hij kreeg weder de Prinses daar in het huis der Weduwe te zien. Onderwijl raakten wederom de koeien verspreid en de eigenaar van den aanplant ging dat weder bekend maken aan den Koning. De Koning ondervroeg den Koeherder en hij antwoordde aldus: „Ik heb wederom eene Prinses gezien in het huis waar ik de onderscheiden Prinsessen heb gezien die de Koning reeds heeft genomen en terwijl ik stond te kijken, zijn de koeien de aanplant binnen gegaan." De Koning zeide: „Haal haar hier." Toen de Zilver-Prinses was aangekomen, nam de Koning haar maar weder en hij gelastte wederom aan Woetoel: „En gij, gij

gaat het Gouden Water zoeken en hier brengen. Indien gij dat water niet vindt, zoo wordt gij gehangen."

Woetoel kwam bij zijne Moeder. Daar aangekomen, was hij wederom terneergeslagen. Zijne Moeder vroeg hem: „Waarom zijt gij niet meer opgewekt?" Hij antwoordde daarop: „De Koning heeft maar weer de Prinses genomen en hij heeft mij gelast om het Gouden Water te zoeken." Zijne Moeder vroeg: „Is er wellicht niemand meer die u kan helpen, gelijk hij die u heeft geholpen bij de onderscheiden Prinsessen?" Hij antwoordde: „De Visch wellicht weder." Toen ging Woetoel weder den Visch roepen. De Visch kwam voor hem te voorschijn en vroeg: „Wat is het weder, Woetoel?" Woetoel antwoordde: „De reden waarom ik u roep is, dat ik weder het Gouden Water moet zoeken." Toen zeide de Visch: „Goed, kom, ga met mij mede." Zij gingen weder op weg, zij gingen steeds voort, totdat zij dat Water zagen. Woetoel vroeg om het Water. De Prinses zeide: „Goed, gij kunt het krijgen, maar waar gaat gij heen? Ik wensch u te volgen." Woetoel antwoordde: „Goed, al ben ik arm."

Daarop kwamen zij aan. Toen zij weder waren aangekomen, ging het maar weder gelijk de Koning telkens met hem had gedaan, ten aanzien van zijne onderscheiden Prinsessen. Toen zeiden deze Prinsessen: „Wat Woetoel betreft, wij verzoeken den Koning dat hij worde fijn gehakt." Zij hakten hem dan inderdaad fijn. Nadat hij was fijngehakt, besprengden de Prinsessen al het haksel met al de verschillende waters die hij had gezocht. Zoodra zij die waters hadden uitgestort, leefde Woetoel weder op en was hij schooner dan de Koning. Zoodra de Koning zulks zag, vroeg hij om te worden fijn gehakt. De Prinsessen hakten nu den Koning fijn, maar zij deden niet (met hem) wat zij (met) Woetoel hadden gedaan. Daarna is Woetoel den Koning opgevolgd, zoodat hij alleen Koning werd van alles waarover de fijngehakte Koning had geregeerd.

27. Verhaal van Roemangoe en Rameitjaoe'.

Roemangoe en Rameitjaoe' woonden te Roemo'ong; zij beiden waren met elkaar verloofd, maar dikwijls pruilden zij tegen elkaar en dikwijls ook waren zij lief tegen elkaar, daar hunne liefde niet meer uit te spreken was.

Het gebeurde eens dat Rameitjaoe' weder gepruild had tegen Roemangoe en dat Roemangoe zeide: „Ach, als gij telkens zoo tegen mij pruilt, dan zal ik maar wegloopen." Rameitjaoe' antwoordde: „Als gij vlucht, dan zal ik u naloopen, waarheen gij ook vlucht." Roemangoe dan maakte zijn zeggen waar, daar hij wegliep, gaande langs, en stroomopwaarts in Zuidelijke richting volgende de rivier Rano i Apo'. Zoodra Rameitjaoe' was te weten gekomen dat Roemangoe was gevlucht, ging zij hem achterna en zocht naar hem en zij zag aan de voetsporen, dat Roemangoe in Zuidelijke richting stroomopwaarts de Rano i Apo' was langs gegaan. Zij bleef steeds deze voetsporen volgen. Rameitjaoe' liep maar steeds door, totdat zij steeds verder kwam en een paling zag en aan hem vroeg: „Zeg Paling, hebt gij Roemangoe niet gezien?" De Paling antwoordde: „Ach, hij is zooeven voorbij gegaan, hij is uitgegleden over mij, kijk daarom eens hier naar mijn staart, die is plat geworden doordat hij er over uitgegleden is." Dit is de oorzaak er van, dat de staart der palingen plat is geworden, daar hun vroegere staart rond was.

Zoodra Rameitjaoe' had gehoord dat Roemangoe door den Paling was gezien, haastte zij zich met te loopen. Terwijl zij aan het loopen was, zong zij aldus:

„Roemangoe, Roemangoe! wacht, wacht
op Rameitjaoe', daar zij verdriet heeft."

Toen zij had uitgezongen, zag zij eene krab en zeide tot haar: „Zeg Krab, hebt gij Roemangoe niet gezien?" De Krab antwoordde: „Ach, dat ik nu scheef ben geworden, komt doordat hij zooeven tegen mij heeft aangestooten." Daarom dat de krabben zulk eene gedaante hebben, komt daar van-

daan, dat Roemangoe er tegen aan heeft gestooten, daar zij vroeger niet anders dan recht waren.

Rameitjaoe' ging weder op weg en zong zooals zij zooeven had gezongen:

„Roemangoe, Roemangoe! wacht, wacht
op Rameitjaoe', daar zij verdriet heeft."

Terwijl zij maar steeds aan het zingen was, zag zij een zuigvisch, en vroeg hem: „Zeg Zuigvisch, hebt gij Roemangoe niet gezien?" De Zuigvisch antwoordde: „Ach, dat ik maar blijf vast gehecht aan de steenen, dat komt omdat hij met de teenen tegen mij heeft gestooten en ik hierheen ben geworpen." Dat is nu ook de oorzaak geworden, dat de zoogenaamde Zuigvisschen zich vasthechten of vastplakken aan de steenen, ja zelfs bij hevige strooming van het water komen zij niet af te drijven, maar blijven zich slechts vastklemmen.

Rameitjaoe' liep weer verder en zong gelijk zij reeds vroeger had gezongen. Zij zag een moddervisch en vroeg hem: „Zeg, Moddervisch, hebt gij Roemangoe niet gezien?" De Moddervisch antwoordde: „Ach, hij is zooeven voorbijgegaan en heeft mij in de modder getrapt." Dat nu is de oorzaak er van dat de verblijfplaats van deze moddervisschen slechts is op slijkerige plaatsen, zoodat zij „Moddervisch" worden genoemd.

Rameitjaoe' ging weder op weg en wilde weder gaan zingen, maar zij hoorde dat de Moddervisch haar achterna riep, zeggende: „Hij is daar den zijweg ingeslagen, hij is naar zijn huis gegaan, dewijl daar zijn huis is." Toen volgde Rameitjaoe' de woorden van den Moddervisch; niet ver meer had zij geloopen, toen zij het huis van Roemangoe zag. Rameitjaoe' ging daarheen en daar woonde hij. Toen zij elkander zagen, omhelsden zij elkaar, en de blijdschap van Rameitjaoe' was niet meer te zeggen, daar zij Roemangoe gevonden had. Roemangoe sprak, zeggende: „Komaan, laat ons tooveren." Zoodra Roemangoe maar had getooverd, kwam er een harde regen aan, met donderend geraas, zonder ophouden een dag en een

nacht lang, zoodat zij beiden kwamen opgesloten te worden in het huis van Roemangoe. Toen de regen op had gehouden, tooverde Roemangoe wederom; wat door hem werd getooverd, was een wagen met de paarden er bij. Toen spraken zij tot elkander, om terug te keeren naar hun dorp, opdat hunne familieleden mochten zien dat zij getrouwd waren. Doch zij reden maar in het rijtuig, zij gingen niet meer te voet. Zoo zaten zij in het rijtuig en reden afwaarts. Toen zij te Roemo'ong kwamen, waren hunne familieleden verbaasd, dat zij teruggekeerd waren, daar zij hen overal hadden gezocht en hen niet hadden gevonden; temeer waren zij verbaasd te zien dat Roemangoe rijk was geworden, een wagen had en met Rameitjaoe' was gehuwd. Toen haastten zich hunne familieleden geschenken bijeen te brengen, niet te zeggen in menigte.

28. Verhaal van Kĕrisĕn (den Kaskado-lijder), verteld door N. Lantang van Soeloe'oen.

Het kwam eens te gebeuren dat een Jongeling verloofd was met de Dochter des Konings. Maar de Jongeling kreeg geen toestemming van den Koning om de Prinses te huwen. Toen spraken de Jongeling en de Prinses met elkaar af, dat zij zouden vluchten daar aldus de gedachte des Konings was. De Prinses zeide tot dien Jongeling: „Zóó moeten wij doen: wanneer de lachvogels roepen, komt gij de paarden van vader gereed maken, waar wij op zullen rijden. Als gij alles hebt gereed gemaakt, kom dan en por mij met een stok door eene opening en vang mij op aan het venster." De Jongeling antwoordde: „Goed, zoo zullen wij doen." Hunne afspraak nu was geheel beslist, daarom keerde de Jongeling terug naar zijn huis.

Het gebeurde nu dat Kĕrisĕn (die aan kaskado lijdt) in dien tijd de wacht hield bij den Koning; daardoor had hij geheel en al gehoord wat de Jongeling en de Prinses hadden afgesproken. Nog vóór dat de lachvogels hadden geroepen,

ging Kĕrisĕn de paarden gereed maken, daar hij de Prinses wilde schaken. Toen hij de paarden had gereed gemaakt, ging hij de Prinses porren door eene opening en ving hij haar aan het venster op; hij deed geheel en al zooals het was afgesproken door den Jongeling en de Prinses. Toen hij de Prinses te paard had doen stijgen, steeg ook hij op en vluchtten zij zeer ver weg, totdat zij niet meer door den Koning te bereiken waren. Dewijl het nog donker was, zoo had de Prinses niet kunnen onderscheiden dat het slechts Kĕrisĕn was die haar geleidde. Toen nu de tocht reeds ver was gevorderd en zij het groote bosch waren binnengegaan, werden zij door het daglicht verrast. Zoodra het goed dag was geworden, bemerkte de Prinses, dat het werkelijk slechts Kĕrisĕn was die haar geleidde. Toen zeide zij: „O Kĕrisĕn, hoe hebt gij mij zoo bedrogen! Ik meende dat gij mijn verloofde waart." Kĕrisĕn antwoordde: „Wat wilt gij dan, terugkeeren of mij volgen? daar ik maar wil doorgaan." De Prinses antwoordde: „Wat zou ik toch doen? u niet volgen? want ik ben bevreesd om terug te keeren."

Toen gingen zij beiden verder, totdat zij aan het strand kwamen. Terwijl zij langs het strand reden, zagen zij een visch en dien ving Kĕrisĕn. Toen zeide de Visch: „Ach Kĕrisĕn, eet mij niet op." Kĕrisĕn antwoordde: „O neen, ik moet u opeten." De Visch zeide: „Eet mij toch niet op, maar doe aldus: neem drie mijner knevelharen en zoo gij van dit oogenblik af moeite krijgt, neem dan één daarvan en verbrand daarvan een klein beetje en terstond zal ik daar zijn." Toen nam Kĕrisĕn drie knevelharen en liet dien Visch los.

Aldus verwijderden zich Kĕrisĕn en de Prinses vandaar en gingen het bosch in. Terwijl zij verder gingen, zagen zij eene rivier waarin eene limoen-vrucht afdreef. Daarop zeiden zij: „O, er moet reeds een dorp dicht bij zijn, daar er reeds eene limoen-vrucht is gezien." En zij volgden die rivier stroomopwaarts, totdat zij aan het huis eener weduwe kwamen. Aldaar aangekomen, zeiden zij tot de Weduwe: „Grootmoeder, wij

verzoeken eerst u tot moeder te mogen aannemen." De Weduwe antwoordde: „Ach, wilt gij mij, och arm, tot moeder aannemen? Kijkt eens hier, bij mij is niets dat gijlieden erven kunt." Kĕrisĕn en de Prinses zeiden: „Al is dat ook maar zoo, maar het is onze wensch dat wij u moeder mogen noemen." De Weduwe zeide: „Goed, zoo zij het dan." Toen bleven Kĕrisĕn en de Prinses in het huis hunner moeder.

Het was gebeurd bij het vluchten der Prinses, dat zij het toovergereedschap van haren vader had medegenomen; derhalve eenige dagen pas nadat zij bij hunne aangenomen moeder waren komen wonen, tooverden zij een gouden huis, te zamen met hetgene waarmede versierd wordt het inwendige van een huis, alles was daar voorhanden. Zoodra de Koning in dat dorp had gezien de fraaiheid van het huis van Kĕrisĕn en de Prinses die hij had medegebracht, toen verwonderde hij zich en bewerkte voor Kĕrisĕn een ongeluk, opdat hij het huis met de Prinses zou kunnen krijgen. Het ongeluk dat de Koning voor Kĕrisĕn bewerkte, was dat hij hem Oostwaarts zond naar den opgang der zon. Indien namelijk iemand Oostwaarts ging, keerde hij gewoonlijk niet meer terug, daar hij gewoonlijk slechts gedood werd door de lieden daar. De Koning dan riep Kĕrisĕn en zeide: „Wel Kĕrisĕn, gij moet een kalebas nemen en daarin water halen uit het Oosten aan den Opgang der Zon." Toen de Koning had uitgesproken tot Kĕrisĕn, ging deze heen. Maar hij ging op weg naar het Oosten met een hart vol kommer, daar hij zeer wel wist dat hij niet meer zou terugkomen, maar zou omkomen daar in het Oosten. Terwijl hij zoo voortliep, herinnerde hij zich en bedacht: „Wel, ik heb toch de knevelharen van den Visch bij mij." Daarop verbrandde hij een weinig van een dier knevelharen en terstond kwam de Visch aan en zeide: „Welke moeielijkheid hebt gij, dat gij mij hebt laten roepen?" Kĕrisĕn antwoordde: „Ik ben door den Koning gezonden om water in het Oosten van den Opgang der Zon te gaan halen. Als men nu Oostelijk daarheen gaat, keert men gewoonlijk niet meer

terug, gewoonlijk komt men om daar in het Oosten." De Visch zeide: „Aldus moet gij doen: ga op mij zitten, dan zal ik u Oostwaarts brengen, maar te beginnen van hier en verder Oostwaarts, totdat wij daar in het Oosten zijn gekomen, moogt gij volstrekt niet spreken, al willen zij wat ook doen, geef volstrekt geen geluid, opdat gij niet moogt omkomen."

Toen de Visch had uitgesproken tot Kĕrisĕn, gingen zij op weg. Toen zij in het Oosten waren aangekomen, aan de bron waar water wordt gehaald, aan den Opgang der Zon, zeide de Visch tot Kĕrisĕn: „Schep hier water." Toen schepte hij water en zag de Prinsessen die bij dat water de wacht hielden, hoevelen wel! Niet lang was Kĕrisĕn aan het water scheppen, toen er eene Prinses aankwam en zeide: „O dief! waarom steelt gij het water dat wij bewaken?" Kĕrisĕn gat volstrekt geen geluid, totdat hij geheel gedaan had met water scheppen. Toen hij klaar was met water scheppen, besteeg hij den Visch en zij gingen naar het Westen. Terwijl zij op weg gingen, zeide de Prinses: „Nu, ik zal ulieden maar liever volgen, ik ben bevreesd om nog hier te blijven: van het water is gestolen, daarom is de heer van wien het water is, boos op mij." Toen is die Prinses Kĕrisĕn gevolgd. Toen zij in het Westen waren aangekomen, ter plaatse waar Kĕrisĕn den Visch had geroepen, scheidden zij van elkaar, de Visch ging naar zijn verblijf, Kĕrisĕn en de Prinses gingen Westwaarts naar het huis van Kĕrisĕn. Toen zij tehuis gekomen waren, liet Kĕrisĕn daar de Prinses en het water achter. Daarop ging Kĕrisĕn naar den Koning en zeide: „Ik ben teruggekeerd." De Koning zag dat hij er was, en daarom was hij zeer verbaasd. Toen zeide hij: „'t Is goed, dat gij zijt teruggekomen." Daarna zond de Koning Kĕrisĕn weder uit, Westwaarts, naar den Ondergang der Zon, dewijl het daar ook was als bij het Oostwaarts gaan, naar den Opgang der Zon. Toen ging Kĕrisĕn Westwaarts, naar den Zonsondergang, evenals hij had gedaan toen hij Oostwaarts ging naar

den Zonsopgang, want ook van het Westen heeft hij eene Prinses medegebracht. Toen zij in het Oosten waren aangekomen aan het huis van Kĕrisĕn, liet hij daar de Prinses en het water achter en ging hij naar den Koning. Hij zeide tot den Koning: „Ik ben teruggekomen." De Koning zag dat Kĕrisĕn er weder was, hij verbaasde zich zeer dat Kĕrisĕn maar weder was teruggekeerd. Toen zeide de Koning: „Het is goed dat gij weder zijt teruggekeerd."

Daarna, dewijl de Koning inzag dat Kĕrisĕn niet omkwam, zond hij zijne lieden om zeer veel hout op te stapelen, omdat Kĕrisĕn daar in zoude geworpen worden. Terwijl nu de brandstapel op zijn hevigst brandende was, werd Kĕrisĕn daarin geschoven, opdat hij omkomen zou. Nadat hij was gestorven zeide de Koning: „Het is afgeloopen, hij is werkelijk dood." Toen de Prinses, die Kĕrisĕn Westelijk van den Zonsondergang had gehaald en de Prinses die hij van het Oosten van den Zonsopgang had gehaald, gezien hadden dat Kĕrisĕn was gestorven, zeiden zij: „Wij zijn geen vrouwen, zoo wij niet in staat zijn hem te doen herleven." Daarop baden zij om regen om den houtstapel te blusschen, opdat de beenderen van Kĕrisĕn niet zouden opraken. Toen het vuur uit was, verzamelden zij de beenderen en voegden ze aaneen. Toen zij die geheel aan elkaar gevoegd hadden, verzamelden zij ook de asch en strooiden die op de beenderen die zij hadden aaneengehecht. Daarop begoten zij dit met het water, dat door Kĕrisĕn uit het Oosten van den Opgang der Zon was gehaald en dat hij uit het Westen van den Ondergang der Zon had gehaald. Toen zij dat alles hadden begoten, stond Kĕrisĕn van den grond op; hij was weder een mensch geworden als te voren.

Daarna vond Kĕrisĕn ook op zijne beurt een middel om den Koning te vernietigen. Hij ging vragen aan zijne moeder: „Moeder, weet gij wat voor een kleed de vader des Konings aanhad bij zijn dood?" Zijne moeder antwoordde: „Zeker weet ik dat, wij zijn het die het genaaid hebben." Kĕrisĕn

antwoordde: „Wil toch eens een kleed naaien, zooals dat wat hij toen heeft aangehad, want ik heb nog iets te doen." Toen naaide inderdaad zijne moeder een kleed, zooals de gestorven Koning had aangehad. Toen het afgenaaid was, wikkelde Kĕrisĕn zich er in en ging een bezoek brengen bij den Koning, te zamen met de Prinsessen. Toen de Koning Kĕrisĕn had gezien, ontstelde hij, zeggende: „Wel verbazend, zijt gij daar, Kĕrisĕn? gij die verbrand zijt?" Hij antwoordde: „Hier ben ik." Daarop vertelde hij, zeggende: „De oorzaak waarom ik nu zoo ben, is deze: niet lang nadat ik op den brandstapel was geschoven, is de plaats waar ik lag onder den grond geraakt en kwam ik te staan in eene buitengewoon fraaie stad. Toen ging ik de Groote straat langs; Noordwaarts gaande, werd ik door een zekeren aanzienlijke aangeroepen, dien ik niet kende; hij zeide: „Waar komt gij vandaan?" Ik zeide: „Van boven de oppervlakte der aarde." Hij zeide weder: „Ik ben Koning hier onder de aarde, de Vader van den Koning boven op de aarde: gaat het goed met den Koning daar boven?" Ik zeide: „O, zij allen zijn gezond van lichaam." Hij hernam: „Ga gij opwaarts en zeg dat de Koning met zijne vrouw en allen die deel hebben aan het bestuur te zamen met hem, hier moeten komen; alleen de prinsessen moeten worden achtergelaten om op het huis te passen." De Koning van boven de aarde zeide: „Is dat werkelijk waar? Houdt gij ons niet voor den gek?" Kĕrisĕn antwoordde: „Opdat de Koning niet zegge dat ik hem voor den gek wil houden, hier is het kleed van den Koning onder den grond, door hem zeide hij, gegeven tot een teeken, opdat gij er niet aan twijfelt." Zoodra de Koning het kleed zag, herkende hij het als dat waarmede zijn vader was bekleed geweest bij zijnen dood. Toen was de Koning in zijn schik en vroeg aan Kĕrisĕn: „Waar is de weg dien wij moeten volgen naar beneden?" Kĕrisĕn antwoordde: „Wel, ge moet in den brandstapel worden geschoven, zooals ik ben gegaan. Maar daar gijlieden talrijk zijt, moet ge den brandstapel zeer

groot maken." Daarop zond de Koning lieden uit om hout te verzamelen. Toen er al veel hout was verzameld, werd het aangestoken. Toen de brandstapel op zijn hoogst brandde, zeide Kĕrisĕn: „Werpt u allen er in." Toen wierpen de Koning met zijne vrouw en zijne medebestuurders zich allen in den brandenden houtstapel. Toen zij allen er in waren, zeide Kĕrisĕn: „Nu ben ik hier koning." Zoo werd Kĕrisĕn koning in die stad, daar de Koning aldaar was gestorven, met zijne medebestuurders. Aldus is het verhaal van Kĕrisĕn.

29. Verhaal van een Kind en een Python-slang, verteld door S. Rawoeng.

Het gebeurde eens dat de Koning van eene zekere stad een zoon had. Die Koning toch had zeer veel geld in een put gestopt. Toen hun kind groot geworden was, stierf de Koning. Nu geschiedde het op een keer dat dat kind door zijne makkers werd bedrogen en dat zij tot hem zeiden: „Kom makker, laat ons duiten draaien en laat ons tegen elkaar spelen wie het wel wint." Toen ging het Kind geld halen buiten weten zijner Moeder en hij ging spelen met zijne makkers. In het begin won hij nog, maar daarna verloor hij totdat al het geld, verkregen of nagelaten door zijn Vader, is opgeraakt, slechts tien centen bleven over in handen zijner Moeder. Verdrietig keerde hij naar zijne Moeder terug en veinsde te weenen en vroeg aldoor om eten. Toen zeide zijne Moeder: „Wat is er nog waarvoor wij eten kunnen koopen iederen dag, mijn kind, daar waarlijk al het geld, nagelaten door uwen Vader, door u is weggegooid met het dobbelspel." Nadat zij geeindigd had hem eene vermaning toe te voegen, nam zij vijf centen en overhandigde die aan het Kind en zeide: „Neem deze centen en ga er gestampte rijst voor koopen voor ons om te eten." Toen nam het Kind de centen en ging naar de markt. Daar zag hij eene kat en die kat kocht hij voor het geld dat hij had

medegebracht en daarop keerde hij naar huis terug. Toen hij was aangekomen, ontstelde zijne moeder, daar de Jongen geen ontbolsterde rijst had gekocht, maar slechts een kat had gekocht en daarom werd zij boos op hem.

Niet lang daarna gaf zijne Moeder hem weder vijf centen en zond hem uit om naar de markt te gaan en rijst te gaan koopen. Maar het Kind ging weder heen en kocht een kleine python-slang, voor de centen die hij had medegebracht. De python dien hij had gekocht leefde nog, daarom nam hij dien python, om er voortdurend mede te spelen. Toen de Jongen te huis was gekomen, ontstelde zijne Moeder, zoodat zij hem sloeg en beknorde. Daarna liet zij het Kind den python halen, daar zij hem zou koken. Maar toen de Jongen naar den python ging, zeide de Python: „Als gij wilt, slacht mij toch vooral niet en ik zal u helpen en u gelukkig maken op mijne beurt, want ik heb daareven gehoord, dat gij door uwe moeder zijt beknord om mijnentwil." De Jongen antwoordde hem en zeide: „Goed, maar wat is het waarmede gij mij kunt gelukkig maken?" De Python zeide: „Indien gij mij niet doodt dan zal ik u geleiden naar het huis van mijn grootvader en ik zal u geven het toovermiddel, waarmede gij kunt tooveren al wat gij wilt. De Jongen antwoordde: „En als uw grootvader naar mij hapt?" De Python hernam: „Wees volstrekt niet bang, ik zal op u passen en als gij hierheen terugkeert, dan zal ik u ook weder herwaarts geleiden, daarom loop maar achter mijn staart aan en waar ik heen ga, ga gij daar ook heen."

Zoo gingen zij dan heen. Toen zij aan het hol waren gekomen, zeide de Jongen: „Daar wij het huis van uwen grootvader binnengaan, zoo kan het, denk ik, niet anders of daar zijn vele slangen; dus als ik dan door hen word gebeten?" De Python antwoordde: „Vrees ganschelijk niet, want als er bijvoorbeeld zijn die u willen ophappen dan zal ik ze berispen, dat zij u niet aantasten; ga dus maar mee!" Toen gingen zij naar binnen. Toen zij waren gekomen aan het verblijf der

slangen, zeide de grootvader van den kleinen Python: „Dat is goed, kleinzoon, dat gij ons vleesch brengt." Toen antwoordde de kleine Python: „Gij moogt hem volstrekt niet aantasten, want als ik niet door hem was beschermd, dan zou ik thans wel niet hier zijn. Ik heb hem uitgenoodigd met mij mede te gaan hierheen en het toovermiddel te halen. Want daarmede zal ik hem beloonen daar hij mij niet heeft gedood en mij niet heeft opgegeten." Daarna gaven zij het toovermiddel aan den Jongen en hij keerde terug, maar hij werd teruggeleid door den kleinen Python, totdat hij uit het hol op de aarde was gekomen. Gekomen aan den ingang van het hol, scheidden zij en de Python zeide: „Ga gij terug naar het huis uwer Moeder en ga daar doen zooals ik u heb ingelicht omtrent dat toovermiddel."

Het was nog duister toen hij in hun huis aankwam en hij ging boven op de tafel staan en tooverde, zeggende: „Hokus, pokus! terstond worde deze gansche tafel vol met spijzen." Aldus duurde het niet lang, of het was op de tafel vol met spijzen en dranken. Daarop ging hij zijn Moeder wekken, dat zij zou gaan eten. Toen zijne Moeder er bij kwam, zeide zij met verbazing: „Wel kind, waar is dit vandaan en wie heeft dit gekookt?" Hij antwoordde: „Wel Moeder, dit komt nergens vandaan, maar dit is door mij getooverd, daar de Python mij heeft begiftigd met eene tooverroede."

Daarna wederom tooverde de Jongen veel geld totdat al de putten met geld dat op was, wederom werden gevuld. Daarna wederom tooverde hij een fraai huis met meubelen en dat kwam ook te voorschijn. Moeder en Zoon zijn nu rijk geworden in alles, zoowel in geld als in hun huis en bovenal in ontelbaar veel vee. Toen nu dat geheele dorp wist, dat zij veel hadden verworven, toen verhieven zij dien Jongen tot koning over die stad. Zoo is die Jongen koning geworden en zoo lang als hij regeerde, leefden de menschen aldaar in rust en vrede. Tot hier toe.

30. Verhaal van de Eéne Duit.

Het gebeurde eens dat er een zeer machtig koning was. Maar hij was niet zooals het behoort, daar hij zijne macht uitoefende met minachting van zijne onderdanen, zoodat hij wel zéér rijk was geworden, maar zijne onderdanen zéér arm waren geworden. Toen die Koning nu was gestorven, kreeg zijn Zoon de erfenis van zijn Vader in handen. Die Koning nu had een broeder, of wel een oom van zijn zoon. Deze zeide tot den Zoon des Konings: „Laad de geheele erfenis van uwen Vader in eene schuit." Hij laadde ze en het was eene schuit geheel vol. Nu droeg zijn Oom hem op: „Ga naar de diepe zee en gooi deze gansche erfenis in het water; al wat niet zinkt, dat is niet met geweld genomen door uw Vader." Daarop voer hij naar de diepe zee. Hij wierp inderdaad al het geld en de lijnwaden en wat niet al in het water, doch slechts één duit was er die niet is gezonken. Die nam hij dan mede. Volgens opdracht van zijn Oom bracht hij die aan zijne Moeder.

Toen hij was aangekomen, gaf hij die aan zijne Moeder. Zijne Moeder zeide tot hem: „Ga maar het een of ander koopen op de markt voor die duit." Hij ging en zag iemand die eene kat bij zich had, daarop vroeg hij: „Is die kat te koop?" Degene die de kat bij zich had zeide: „Ja." Hij vroeg wederom: „Hoeveel zal ik er u voor geven?" De verkooper der kat antwoordde: „Eén duit." Daarop gaf de Koningszoon die eene duit en nam de kat mede.

Na verloop van eenige dagen hoorde hij dat er lieden waren die gingen varen naar andere landen. Toen zij onder zeil zouden gaan, gaf hun de Koningszoon de kat en zeide: „Als gij wilt, neemt dan mijne kat ook nog mede." Degenen die op reis zouden gaan zeiden: „Wij willen wel, maar wat krijgen wij er voor, dat wij haar medenemen?" De Koningszoon zeide: „Och, neemt haar maar eerst mede."

Daarop namen degenen die onder zeil zouden gaan de kat

mede. Zij zeilden uit en maar steeds doorvarende, zagen zij een eiland. Toen liepen zij daar binnen. Toen zij daar binnenliepen, gingen zij naar den Koning. Toen zij daarheen gingen, vroeg de Koning: „Wat voor lieden zijt gijlieden?" Zij antwoordden: „Wij komen van een ander eiland en doen dit eiland aan." De Koning zeide: „Hebt gij er lust in dat ik u iets laat verdienen?" Zij antwoordden: „Jawel, maar wat zal het werk zijn?" De Koning zeide: „De muizen in mijn huis doodmaken, want in dit land zijn vele muizen, zoodat men niet kan eten, voortdurend moet men het aan de muizen betwisten. Doch gaat maar eerst terug en komt weder juist op den tijd waarop ik ga eten."

Zij gingen dan weder heen, zooals de Koning had gezegd. Toen de Koning zou gaan eten, gingen zij er heen. Toen zij aankwamen, werd het eten voor den Koning opgedragen. De kat nu hadden zij met zich medegebracht, doch zij hadden haar ingepakt. Toen dan de muizen kwamen aangeloopen, lieten zij de kat op hen los en deze maakte veel gedruisch (zoo ijverig) als zij de muizen ving, totdat zij al de muizen in het huis des Konings had gevangen, die zoo talrijk waren. Toen de lieden in dat dorp dit hoorden, zeiden zij: „Bij den Koning is, zegt men, eene kat." Daarop riepen de lieden in dat dorp hen die de kat met zich voerden en zij wilden hun huur geven voor dat de kat de muizen in hunne huizen ving. En zoo geschiedde het dan, zoodat toen zij teruggingen, zij zooveel huur hadden, dat zij het niet meer in het schip hebben kunnen laden.

Toen zij nu in het land hunner inwoning kwamen, gaven zij dat vele geld over waarvoor de kat was verhuurd geworden. Toen de Oom van den Koningszoon dat alles zag, zeide hij tot zijn neef: „Kijk nu eens, dat daar is niet met geweld verkregen."

31. Verhaal van den Huilebalg, verteld door A. N. Sarajar van Soeloe'oen.

Toen dit kind geboren werd, huilde het voortdurend; al waren zijne Moeder en zijn Vader aanwezig, het huilde maar door, hetzij bij het eten, hetzij bij het loopen, het huilde maar voortdurend. Eens werd het door zijne ouders achtergelaten, daar zij varkensvoeder gingen halen. Toen zij waren heengegaan, ging het kind de huistrap af en liep overal rond, steeds huilende, in het midden der dorpsstraat. Toen de Koning het hoorde, wilde de Koning het niet hebben en de Koning liet hem roepen, en de Koning zeide: „Zeg, jij kind, waarom huilt ge toch voortdurend?" De Huilebalg antwoordde en zeide: „Zoo ben ik van nature." De Koning vroeg wederom: „Waar zijn je Moeder en je Vader heengegaan?" Hij antwoordde: „Zij zijn kap-af schiet-op gaan halen." De Koning hernam: „Wat?" De Huilebalg zeide: „Zij zijn kap-af schiet-op gaan halen." De Koning zeide: „Wat noemt ge kap-af schiet-op?" De Huilebalg hernam: „Dat is kap-af schiet-op." Daarop, wijl de Koning niet begreep wat de Huilebalg antwoordde, zond hij hem weg en zeide: „Nu Huilebalg, ga maar terug."

De Huilebalg ging terug, opnieuw al huilende. Toen zijne Moeder en zijn Vader waren teruggekeerd, liet de Koning hen roepen en zeide: „Ulieder kind, de Huilebalg, moet levend gedood worden, want dat voortdurend huilen is afschuwelijk." Zij zeiden: „De Koning heeft het slechts te zeggen."

Den volgenden dag liet de Koning het bevel uitroepen aan de menschen, dat alle menschen den Huilebalg moesten begraven, dat zij een grafkuil voor hem moesten graven van negen vadem diepte. Toen de Huilebalg hoorde dat hij zou gedood worden zeide hij: „Ach Moeder en Vader, daar ik zal worden begraven, zoo geeft mij eene kat en een kapmes mede in het graf." Dit werd door zijne ouders goedgevonden.

Toen de grafkuil voor hem werkelijk was gegraven door

de menschen, werd hij gehaald en begraven. Toen hij beneden in den grafkuil was gekomen, ging hij aan het uitgraven en zeide tot de Kat: „Krab, Kat, de aarde weg op een hoop, ik ben aan het uitgraven, daar (de steen) nog niet is aangebracht." Daarop ging de Kat de aarde wegkrabben tot een hoop. Toen zij reeds een heel eind hadden uitgegraven, viel naar beneden de steen, dien men aldaar aangebracht had; daarom zijn zij niet door den steen komen geraakt te worden. Zoo verliepen er verscheiden dagen, dat de Huilebalg voortdurend aan het uitgraven bleef en de kat aan het wegkrabben. Eene halve maand reeds waren de Huilebalg en de Kat onder den grond, toen zij boven de oppervlakte der aarde uitkwamen; het trof des nachts.

Hij kwam met de Kat aan het huis zijner Ouders; dezen zeiden: „O, daar is de Huilebalg." De Huilebalg zeide: „Ik ben het." Zij hernamen: „Hoe hebt gij het gedaan, dat gij nog hierheen hebt kunnen terugkeeren?" De Huilebalg zeide: „Ik heb gegraven, de Kat heeft de aarde weggekrabd, daarom hebben wij nog hier heen kunnen terugkeeren." De Huilebalg zeide nog: „Koop mij een rok en schoenen en een kastoren hoed, als het u blieft." Zijne ouders zeiden: „Waarom houdt gij ons toch voor den mal?" De Huilebalg zeide: „Komaan dan!" Toen stemden zijne ouders er in toe, zoodat de Huilebalg in een grootelui's pak werd gestoken en daarin rondwandelde. Terwijl hij rondliep, zag hem de Koning, zoodat deze hem liet roepen en zeide: „Hoe hebt gij het gedaan, dat gij herwaarts zijt teruggekeerd, Huilebalg?" De Huilebalg antwoordde: „Wat mij betreft, ik heb er bijna spijt van herwaarts te zijn teruggekeerd, maar ik ben slechts hierheen gezonden door uwe Grootmoeder en uwe Moeder; zij zeggen dat gij, Koning, een pak kleeren voor u moet komen halen. Dit alles wat ik hier draag, hebben zij mij gegeven." De Koning zeide: „Is dat waar?" De Huilebalg antwoordde: „Zeker. De Koning zelf weet, of er wel iemand is, die zulke kleederen heeft als deze hier."

Den volgenden dag liet de Koning het volgende uitroepen: „Alle lieden moeten gaan graven een pad dat ik begaan kan." Daarop gingen de lieden graven. Maar de Huilebalg slechts was het, die heeft aangewezen de plaats waar men heeft gegraven. Nadat (de kuil) was gegraven, werd de Koning begraven, totdat de kuil weder geheel goed was dichtgeworpen. Daarna vroeg de Vrouw des Konings, zeggende: „Zeg, Huilebalg, wanneer kan de Koning terugkomen?" De Huilebalg antwoordde: „Hij kan hierheen terugkeeren, wanneer het reeds Donkere Maan is." Men wachtte voortdurend op hem, maar de Koning kwam niet meer terug, zoodat ten slotte hij die den naam van Huilebalg had gekregen, koning is geworden in dat dorp.

32. Verhaal van de Twee Gebroeders Weezen, verteld door P. Moemoe van Lëilëm.

Deze beide Gebroeders hadden geen fokdieren. Op zekeren dag nu zond de Oudste zijn Jongeren broeder uit en zeide: „Ga voor ons kippen zoeken om te koopen." Daarop ging zijn Jongere Broeder heen om kippen te zoeken die te koop waren. Toen hij aankwam, vroeg hij kippen te koop. Daar er niemand was die kippen te koop wilde geven, zoo keerde hij terug naar zijn Ouderen Broeder. Bij zijne aankomst vroeg zijn Oudere Broeder, zeggende: „Hebt gij kippen gevonden en medegebracht?" De Jongste Broeder antwoordde: „Niemand wilde ze geven." De Oudste antwoordde: „Nu, daar niemand kippen te koop heeft willen geven, ga er dan maar eens op uit om eieren die te koop zijn mede te brengen."

Daarop ging hij kippeneieren zoeken die te koop waren. Toen hij aankwam vroeg hij naar eieren. Hij vond er inderdaad, wel negen eieren. Daarop keerde hij terug naar zijn ouderen Broeder. Toen hij aankwam, vroeg hem de Oudste: „Komaan, hoeveel eieren hebt gij wel gevonden en medegebracht?" De Jongste antwoordde: „Negen." De Oudste

zeide: „Maak nesten voor de eieren; daar er negen zijn, zoo maak er dus negen, voor elk ei één nest." Zoo is dan ook geschied. Geruimen tijd nu daarna hinnikte er een paard. De beide Broeders zeiden: „O wonder! één ei is inderdaad een paard geworden, het tweede eene koe, het derde eene geit, het vierde een varken, het vijfde een kip, het zesde een gans, het zevende een eend, het achtste een hond en het negende een kat." De Oudste zeide daarop tot den Jongste: „Richt het paard af om bereden te worden."

De Jongste heeft dan alzoo gedaan. Toen het paard was afgericht om te worden bereden, bond hij het vast. Den volgenden morgen ging hij het halen, maar het was reeds weggenomen door hunnen Koning. Daarop ging hij zeggen aan zijn Ouderen Broeder: „Ach, het Paard is weggenomen door den Koning." De Oudste zeide: „Wat zullen wij arme kerels aan het dier doen!" Aan den avond van dien dag kwam het Paard terug en zeide: „Gijlieden behoeft niet bevreesd te zijn, maar gij moet vluchten uit dit dorp." Het Paard zeide ook nog: „Gaat gijlieden maar eerst, want ik zal wel volgen."

Zij gingen dan heen en kwamen aan het dorp waar zij zich heen begeven hadden. Nog niet lang waren zij daar, of het Paard hinnikte hun toe. De beide Gebroeders zeiden: „O gelukkig, het Paard is ons dus gevolgd." Eenigen tijd daarna kwamen lieden die uitgezonden waren om het Paard te halen. Het Paard zeide: „Ik ga niet meer heen." Daarop zeiden de door den Koning gezondenen: „Wij zullen maar eerst teruggaan." Toen zij bij den Koning kwamen, vroeg hun de Koning: „Waar is het Paard dat gijlieden zijt gaan halen?" De uitgezondenen antwoordden: „Het heeft gezegd dat het niet meer komt." De Koning zeide: „Laat het dan maar loopen."

33. Verhaal van de pas gehuwde Echtgenooten en den Krokodil en de Hagedis.

Wat betreft de Echtgenooten, zij waren pas gehuwd en hadden hunne woning aan den kant van de monding eener groote rivier, waarin veel krokodillen waren. Op een keer begaf zich een krokodil aan land en ging recht door naar het huis der genoemde Echtgenooten. Bij de omheining gekomen, ontmoette hij de Hagedis. Zoodra de Hagedis den Krokodil had gezien, werd zij bevreesd en wilde zich versteken tusschen het gras. Maar nadat de Krokodil had gezien dat de Hagedis zich wilde versteken, zeide hij: „Wel Hagedis, verberg u niet voor mij; zijn wij dan soms geen aanverwanten?" De Hagedis zeide: „Aldus is ook hetgeen mijn oom Leguaan vroeger tot mij heeft gezegd, maar ik blijf maar steeds vreezen voor ulieden, Krokodillen." De Krokodil zeide, vragende: „Zijn de bewoners van dit huis tehuis?" De Hagedis antwoordde, zeggende: „Van ochtend is de man naar het bosch gegaan, daar hij een net droeg en de honden geleidde, dus is alleen de vrouw thuis."

Toen ging de Krokodil regelrecht door naar de Vrouw. Toen hij daar aankwam, verschrikte de Vrouw en wilde wegloopen van hetgeen zij aan het koken was. Doch zij werd slechts tegengehouden door den Krokodil, zeggende: „Loop toch niet weg, want ik zal u immers niets doen." Zoo bleef zij dan koken. Daarop zeide de Krokodil, de Vrouw vleiende: „Kom, laat ons koepa-vruchten gaan halen." De Vrouw zeide: „Goed, maar wie zal in den boom klimmen?" De Krokodil antwoordde: „Ik zal wel in den boom klimmen." Zoo gingen zij dan heen. Terwijl zij aan het koepa's eten waren, zeide de Krokodil wederom: „Geef mij uwen armband, dat ik dien eens probeere." Dit werd door de Vrouw opgevolgd, zoodat de Krokodil haren armband aan zijn voorpoot deed. Toen hij dien had aangedaan zeide hij: „Hoe fraai! maar de halskralen zijn nog fraaier, geef mij die ook nog eens eerst." Ook die werden door de Vrouw gegeven. Toen

GROEP V.

Verhalen van Spoken, Geesten, Dwergen en Reuzen.

In deze groep zijn vereenigd 10 verhalen, de N°s. 34—43, waarvan de inhoud is: ontmoetingen en avonturen van menschen met denkbeeldige wezens, die hen dikwijls in groot gevaar brengen, waaruit zij zich toch weder weten te bevrijden.

N°. 34 en 35 behandelen beide op verschillende wijze de geschiedenis van een Palmwijn-tapper, die een Boschmannetje (lolok) betrapt op het stelen van palmwijn, den dief gevangen neemt en door dezen wordt overgehaald om barmhartig te zijn, waarop van de zijde van het Boschmannetje eene betooning van overvloedige dankbaarheid volgt. Lolok worden in het Tt. genoemd de boschmannetjes; soms ook heeten zij lumilintĕr (Tb. maririntĕr) „schrik-aanjager". Volgens de beschrijving zien zij er geheel uit als menschen, maar zijn niet grooter dan kinderen; het lange haar binden zij niet op, maar laten het slepen. Indien de menschen door hen worden bezeten (tuanan i lolok, itjalolok), worden hun de oogen verdraaid, zoodat zij den weg naar huis niet kunnen vinden en van het pad waarop zij hebben geloopen, geheel en al de herinnering kwijt zijn. Zij loopen dan als krankzinnigen het bosch in. Van twee Timboekarsche vrouwen, eene weduwe en een jong meisje, wordt verteld dat zij, in het bosch zijnde, door Lolok's werden bezeten. Het jonge meisje was bezig woka-bladeren af te hakken, toen zij plotseling het bosch inliep en daar, wild en schuw, voor iedereen vluchtte, totdat zij na zeven dagen werd gevonden en teruggebracht. Niemand heeft later met haar willen trouwen. De weduwe zou ongeveer eene maand in het bosch hebben rondgeloopen. Eerst nadat zij door eene talrijke menigte was omsingeld, kon men haar vatten. Men wreef haar daarop de oogen met Spaansche peper in, waarop de verblinding verdween en zij weder gewoon werd. Zij was niet eens hongerig toen zij in het dorp terugkwam.

Sommigen beweren van de Lolok's toovermiddelen te krijgen, waardoor zij onkwetsbaar worden, of anderen kunnen benadeelen. Weder anderen zeggen Lolok's aan zich te hebben dienstbaar gemaakt, door hen te vangen en hen daarna te begenadigen. Hierdoor behalen zij op de jacht steeds grooten buit. Trekt men den Lolok's een haar uit, dan sterven zij.

Het eerste gedeelte van de verhalen **34** en **35** is gelijk: de Tijferaar betrapt

een Lolok op het stelen van palmwijn, vangt hem en begenadigt hem. In N°. 34 vergeldt de Lolok hem dit, door hem een grooten jachtbuit te verschaffen. De Boschmannetjes, die steeds met het wild in de bosschen verkeeren en daarbij tooverkundig zijn, hebben natuurlijk macht over het wild en zijn dus hoogst gewenschte bondgenooten op de jacht. De man wordt daarop door den Lolok naar diens huis geleid, langs een weg die voor hem onbegaanbaar zou zijn geweest, indien de Lolok hem niet telkens de middelen had aangewezen om al die hinderpalen te boven te komen. In het huis van den Lolok doen zij hun maal met den wasem der rijst; hier worden de Lolok's dus voorgesteld te leven zooals de geesten der gestorvenen; ook de man voedt zich in het Lolok-verblijf aldus. Omtrent zijn geheele wedervaren wordt hem strenge geheimhouding opgelegd.

N°. 35 is uitvoeriger. Hier wordt verteld dat de man macht krijgt over den Lolok, door hem zijn hoofddoek af te nemen, een kleinen, groenen hoofddoek aan mos gelijk. De Lolok doet al zijn best om dien terug te krijgen, maar het bezit ervan geeft den man macht over den Lolok en hij wil hem dus niet afstaan. De reden daarvan is dat die hoofddoek het voornaamste kleedingstuk van den Lolok is, volgens sommigen het eenige. Het kleedingstuk dat iemand dagelijks draagt, en dat doordrongen is van zijn zweet en lichaamsvuil, is min of meer een bestanddeel van hem geworden en bevat een deel zijner zielestof. Wie het in handen krijgt, heeft dus macht over den drager. Geeft een Toradja iemand een stuk dat hij lang op het lijf heeft gedragen, bijv. den lijfband eener vrouw, dan verzoekt hij uitdrukkelijk het niet te verbranden, daar hij (zij) anders ziek zou worden; er zou n.l. zielestof van hem (haar) los komen. En bij schuldoffers wordt een stukje, of een draad van ieder kleedingstuk van den schuldige, met het zoenoffer in een schuitje de rivier afgedreven.

Verder ook weder het bezoek van den man aan het Lolok-verblijf, het vriendschapsverbond en daarna een gezamenlijke vischvangst, waarbij de man ook onder water kan blijven, zonder te verdrinken. Daarna krijgt de man nog goeden raad en een mes dat hem geluk bij het tuinen verschaft. Deze beide verhalen geven dus een goed denkbeeld van hetgeen zich de Minahassers van de Lolok's voorstellen.

N°. 36 (de Jongen en de Menscheneter), **N°. 37** (de Mawĕris en Mengkat), en **N°. 38** (de Menscheneter) bevatten alle drie het verhaal van een menschenetend wezen, dat door een moedigen en slimmen jongen wordt gevangen met de volgende list: hij gaat te zamen met den Menscheneter of den Mawĕris een doodkist maken, verzoekt den ander er in te gaan liggen, om te zien of er ook nog reten in zijn en doet er het deksel op, dat hij daarna stevig vast bindt; zoo is de booswicht gevangen en kan gemakkelijk worden afgemaakt. Dit is hoofdzakelijk de inhoud van N°. 36, welk verhaal verder een onbeduidend samenvoegsel is van bestanddeelen die tot andere verhalen behooren. Waarschijnlijk te onpas, laat de verteller den held van dit verhaal bij den Menscheneter nog een gouden aanbeeld rooven, waarop dan zeer onnoozel nog volgt, dat van den Opgang en van den Ondergang der Zon ook nog zulk een gouden aanbeeld wordt gehaald. Avonturen die daarbij worden beleefd en

waarom het juist te doen is, laat de verhaler weg. Met die beide aanbeelden is waarschijnlijk de Zonneschijf bij haren opgang en haren ondergang bedoeld, zoodat het aanbeeld geheel ten onrechte bij den Kannibaal wordt geplaatst.

De list, die hier is vermeld, wordt ook medegedeeld in het Toradja'sche verhaal van Mariala, waarvan in Tijdschrift Bat. Gen. XLVI, bl. 123 de inhoud is opgegeven. Ook in een Spookaap-verhaal dat nog niet is uitgegeven, wordt op die wijze de Spookaap gevangen en voor zijne talrijke bedriegerijen gestraft.

Ook het Wind-paard (si Tjawajo Rĕgĕs), dat eveneens in N°. 37 voorkomt, treedt hier op de verkeerde plaats op, daar het den man die het gouden aanbeeld uit het O. of uit het W. haalt, in staat moet stellen om den tocht te volbrengen, zooals het in N°. 37 Mengkat helpt het Levendmakend Water van den Opgang der Zon te halen. Ook in de Toradja'sche verhalen wordt de Menscheneter, die daar Tolo of Ta nTolo heet, in het bezit gedacht van een Wonderpaard, dat zeer snel loopt en zeven koppen en zeven staarten heeft. De oorspronkelijke voorstelling is waarschijnlijk wel die welke nog in het Toradja'sche verhaal Sese nTaola voorkomt, waar de held van het verhaal met zijn zwager den Windvorst op den Wind door het luchtruim rijdt. Trouwens de Mawĕris zelf is de verpersoonlijkte Stormwind, die door de bergkloven giert, door zijne kracht wolken voortdrijft, de planten, zelfs de laagst bij den grond groeiende, beweegt en door zijne guurheid ziekte en dood verspreidt. De benaming Mawĕris, van den wortel ris, is blijkbaar eene nabootsing van het geluid van den wind, als deze scherp fluitend blaast, door nauwe spleten giert, in kloven en bergengten huilt. Mawĕris is te vertalen met „de wĕris roepende." Te Ka'kas noemt men hem Mawĕri-wĕris. De Tt. gelooven dat de Mawĕris het vermogen bezit om telkens groot te worden en daarop weder klein, hoog op te schieten en zich weder in te krimpen: sia mawangkĕr-ako e matĕkek, marangka'-mako e makumpe' (of makolĕk). Naar het volksgeloof is si Mawĕris een reusachtig monster in menschengedaante met een schrikwekkend uitzicht en lange scherpe nagels. Hij bezit het vermogen om de gedaante aan te nemen van een vogel, soms klein, soms met reusachtige afmetingen en vliegt dan des nachts of bij duister weer met groote snelheid door de lucht, voortdurend zijn naam roepend, riis, wĕriis! menschen en dieren doodend, het bloed uit de lichamen zuigende, lever en hart verzwelgende, boomen beschadigende. Dat een mensch of een dier door den Mawĕris is gedood, blijkt uit de talrijke krassen, die zich op borst en buik van het lijk bevinden. De woning van dit mythische monster denkt men zich gelegen te midden van een groot en somber woud, tusschen steenachtige bergen en rotsen. De Tontemboan wijzen die woning aan in de kloof tusschen de bergen Lengko'an en Wowis.

Op een lateren trap van ontwikkeling, toen de Tt. begonnen zich rekenschap te geven van de oorzaak van het kwaad, is Mawĕris in hunne voorstelling geworden de verpersoonlijking van het negatieve of vernielende beginsel in de natuur, zich openbarende in storm, ziekte, dood, in natuurrampen, die mensch en dier doen verongelukken, zoodat overal waar de natuurkrachten

dood of onheil veroorzaakten, de schuld daarvan aan Mawĕris werd gegeven. Niindo i Mawĕris, zegt men bij de Tt. wanneer men denkt dat een dier is gestorven, doordat Mawĕris het bloed er van heeft opgezogen.

De Mawĕris wordt telkens geheel of gedeeltelijk geïdentificeerd met wezens, die andere namen dragen, doch vele trekken met hem gemeen hebben. Zoo wordt hij wel verward met si Mapo'pok, een geheimzinnig monsterachtig groot wezen, dat des nachts door de lucht zwerft om menschen te verderven; het vreet het hart der slapenden op. Om dit te voorkomen, moeten de menschen die op den rug liggen te slapen bij het hooren van zijn geroep po'pok direct op een der zijden gaan liggen. Mapo'pok is ook de naam eener vleermuis-soort en als w.w. beteekent mapo'pok „een gat maken"; wrsch. „doen zooals de mapo'pok", want po'pok staat voor pokpok, de naam van het geroep van de groote vleermuis des nachts. Vgl. het straks te noemen pikpik.

Verder valt hij van tijd tot tijd samen met si Sĕra' Tow „de Menschenëter, de Kannibaal", een monster dat in de verhalen optreedt in dezelfde rol als bij ons de Reus in „Klein Duimpje". Zijn gewone eten is menschenvleesch; vooral kinderen eet hij graag. Hij vangt de menschen, mest ze vet, slacht en kookt ze en eet hen dan op. Vergelijkt men de verhalen 37, 38, 41 en 43, dan zal men zien dat Sĕra' Tow en Mawĕris daar twee namen voor dezelfde figuur zijn. Men vergelijke het over den Toradja'schen Tolo of Ta nTolo gezegde, in Verh. Bat. Gen. Deel LV, 1e stuk, bl. 11, de daar aangehaalde parallellen en de noot op bl. 21 en 22.

Verder nog wordt de Mawĕris verwisseld met Tontulus of Tumontulus, een god die wordt aangeroepen door eene walian of door een geneesmeester, wanneer dezen iemand behandelen die eenig lichaamsdeel heeft gebroken. Zij bidden dan: e wa'ilan Tumontulus! tumutulus-ai se kinara'i-ra'ian a si tow anio'. Ja iitjo ĕ matulus im baja-waja. „O god T. hecht voortdurend (of: alles) aaneen wat is komen beschadigd te worden aan dezen mensch. Gij zijt het die alles aaneenvoegt." Een ander gebed nog tot Tumontulus luidt: tulusĕn-ai ĕn ĕnda' wo n o'at ipakaki'i-tji'it-ai ang kĕema' i nimema' in ĕnda' wo n o'at, wo itjaupus-ai wo ipaĕnto'-mio' an tana' tinulian se tow rĕrĕgĕsan. „Voeg aaneen het bloed en de spieren, geheel en al naar het maaksel van hem, die het bloed en de aderen heeft gemaakt en ontferm u over, en doe wonen op welbevestigden grond, de bewoners der aarde." En zoo bidt ook eene walian of iemand anders, die vrede wil stichten tusschen lieden die elkaar vijandig zijn geworden: e wa'ilan Tumontulus! tumulus-ai in ateera „o god T., voeg hunne harten aaneen." De eerste beteekenis van tulus is „hard, vast ineen of aaneengesloten", van daar ook dat bezoar-steenen of andere harde ronde steentjes, aan welke zielsterkende kracht wordt toegeschreven, watu tulus heeten. Zie het opstel „Ethnographica uit de Minahassa" in Int. Arch. f. Ethnogr. 1905.

Bij de Tb. is si Mawĕris bekend onder den naam van si Siow Kurur „de Man met Negen Kniegewrichten", een naam die ongetwijfeld wijst op de snelheid van beweging van het Monster, alsook op zijn vermogen om zich

hoog te verheffen. Niet met kleine stappen, maar met reuzenschreden rent hij voort, overal het spoor zijner verwoesting nalatende in de door hem aangerichte verwoesting. Behalve si Siow Kurur, heet hij ook Tontulus bij de Tb. en een dagelijksch gezegde bij hen ter aanduiding van iemand die zéér lang is, luidt: tanu-mokan si Tontulus „gelijk T."

Nog een andere naam van dit mythisch monster bij de Tb. is Pikpik, naar zijn geluid, het geschreeuw van een nachtvogel, vgl. het Tt. pokpok en po'pok. De stam pikpik bet. in het Tb. „afschudden, uitschudden", bijv. het water, wanneer men is nat geworden, zooals bijv. de kippen doen door te klapwieken, of zooals men de prop, die op een sagoweer-bamboe zit, uitschudt (Tt. pĕ'pĕs). Ook de Tb. vertellen van Tontulus, Pikpik, Siow Kurur, dat hij zich zoo hoog kan uitrekken, dat hij tot den hemel reikt en zich zoo laag en klein kan maken, dat hij zich onder de sukur (Kaempferia rotunda, zeer laag groeiend, de bladeren liggen bijna op den grond) kan versteken. Ook wordt hij nog genoemd: asu ne wa'ilan „de hond der goden", omdat men gelooft dat een jager die het geluid pikpik heeft vernomen en terstond op de jacht gaat, wild zal vinden. Zoodra de jagers wild hebben gevangen, offeren zij hem (een stukje van het rechter schouderbeen van het wilde zwijn), want wanneer men dat verzuimt, zal hij het bloed van het wild opzuigen, zoodat het spoedig bederft.

In N°. 37 wordt behalve de Mawĕris, ook nog de Songko' of Vampyr genoemd. In de Inleiding op Groep VI zal er, naar aanleiding van de verhalen 48 en 49 betere gelegenheid zijn deze figuur uit het volksgeloof ter sprake te brengen.

De verhalen **N°. 37** en **38** verloopen in het begin nagenoeg geheel gelijk. Men denkt het verhaal van Klein Duimpje voor een deel te hebben teruggevonden bij de Tt.; de verwisseling der kinderen en de vlucht der geredden is geheel hetzelfde. In N°. 37 wenden de gebroeders Mengkat eene list aan, om te kunnen ontsnappen zonder te worden vervolgd, die ook in het Toba'sche verhaal van Sangmaima en Datu Dalu wordt aangewend, (zie bijv. Pleyte's Bataksche Vertellingen, bl. 150,) n.l. het binden van eene toorts aan den staart van een varken.

De volgende passage, het stelen van de gouden deken van den Mawĕris om de hand der koningsdochter te kunnen krijgen, is ook in de Toradja'sche Tolo-verhalen weer te vinden. Het Goudpoepend Paard van den Menscheneter in N°. 38, dat ook in N°. 39 wordt genoemd, is eene variatie op het Stormpaard van N°. 36 en 37. De geheele passage zit zeer los in den samenhang van het verhaal.

N°. 39 en **40** zijn twee dwergenverhalen. Sangarangan, het één span lange, maar bizonder sterke ventje, treedt ongeveer in dezelfde rol op als de vleesch-, of visch-stelende boschreuzen in het Toradja'sche verhaal dat in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLV, bl. 438 vlgg. is vertaald en waarvan de parallellen op bl. 443 zijn opgegeven. Van deze twee verhalen valt in hun verder verloop N°. 39 samen met het type dat in deze verzameling door N°. 102 en 103 wordt vertegenwoordigd. Het éénspans-dwergje doet weder aan een lolok

denken. In N°. 39 wordt nog een wichelarij met hoeden vermeld, die waarschijnlijk aldus moet worden uitgelegd: De hoed wordt in de Toradja'sche verhalen dikwijls als een vervoermiddel voorgesteld; in sommige verhalen varen de personen in hunnen hoed over zee of vliegen er in door de lucht. Hier laat men dus door den koers dien de hoed neemt, de richting van zijnen tocht bepalen. Verder vergelijke men de Inleiding op Groep VIII, vooral op de Nos. 102 en 103.

N°. 40 heeft een eenigszins ander verloop. Daar komt de held terecht in het dorp der Mawĕrissen, die ook hier als enkel vleeschetters worden voorgesteld. Het Dwergje, dat door Rompas is overwonnen, blijft zijn trouwe bondgenoot en doet hem slagen in zijn doel, n.l. de geroofde Prinses terug te brengen. In het laatste deel van het verhaal beleeft hij nog een klein avontuur waardoor hem bijna zijne vrouw was ontgaan.

N°. 41 is een verhaal van een armen Jongen, die door de welwillendheid welke hem de Koning (in dit verhaal een goedig type) bewijst, jachthonden krijgt, met welke hij veel voorspoed heeft en die hem ook als hij in het bosch in handen van den Mawĕris valt, uit de gevangenschap van dezen redden. Ook hier is de Mawĕris een menscheneter, die zijne gevangenen vetmest om ze later op te eten.

N°. 42. Het Verhaal van Kombangan, den Gulzigaard, is uitgegeven in de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap, Deel LVI, 3e stuk, met nog eene Sangireesche en twee Toradja'sche parallellen, onder den titel: „Het Verhaal van den Gulzigaard, in het Tontemboansch, Sangireesch en Bare'e; Tekst, Vertaling en Aanteekeningen, uitgegeven door J. Alb. T. Schwarz en N. Adriani." Doordat dit Tt. verhaal door de bijgevoegde parallellen en door de vergelijking met „het Verhaal van Sese nTaola" (Verh. Bat. Gen. LV, 1e stuk) belangrijk kon worden toegelicht, is de uitgave op uitvoeriger wijze geschied dan die der andere verhalen. Aan de Inleiding kan nog worden toegevoegd eene verwijzing naar de Tt. teksten, Nos. 39 en 40, waar de figuur van Sangarangan overeenkomt met die van den Sangireeschen Sĕndango', ook een ventje van één span lang, dat echter buitengewone kracht bezit en het zelfs tegen drie reuzen kan opnemen. In sommige opzichten is dit ventje met een lolok te vergelijken, zooals reeds boven is gezegd, maar zijn optreden in N°. 40, waar hij „Koning der Mawĕrissen" wordt en met groote graagte deelneemt aan den vleeschmaaltijd dien deze carnivore wezens aan hunnen gast Rompas voorzetten, doet hem weder met den Mawĕris gelijkstellen, die zich ook zoo klein kan maken, als hij maar wil.

N°. 43. Het Verhaal van de Twee Meisjes, die bij de Oude Vrouw terecht komen en waarbij de vlijtige, gehoorzame, maar door hare stiefmoeder miskende, door de Oude Vrouw voor haar braaf gedrag wordt beloond, en de door hare moeder steeds verwende praatjesmaakster met schande naar huis wordt teruggestuurd, herinnert ons terstond aan het sprookje van Vrouw Holle. Maar ook bij de Toradja's is het verhaal te vinden en wel in dezen vorm: Een ouderloos meisje woont samen met Lise; op een keer gaat zij naar het water om haar bamboe te vullen, doch deze drijft weg en zij loopt haar watervat na,

totdat zij komt aan het huis van den Ouden Man, wiens testikels zijn geheele huis vullen. Deze verzoekt haar boven te komen en voorzichtig te loopen, om zijne teedere deelen niet te bezeeren. Zij begeeft zich behoedzaam naar de stookplaats en de Oude Man zegt haar te koken een stukje van eene rijstkorrel en als toespijs een haneveer. Het stukje rijstkorrel wordt een pot vol rijst, de veer een groote haan en beiden doen zich daaraan te goed. Na het eten krijgt het meisje een stel kleederen en een citroen die nog groen is; dien moet zij aan het water gekomen, middendoor snijden en de helft gebruiken om zich het haar te wasschen, de andere helft moet zij ter zijde leggen. Zij doet dit en de halve citroen wordt een schoone jongeling, die haar trouwt en met wien zij in triomf thuiskomt. Door dit succes verleid, gaat Lise den volgenden dag ook naar de rivier, laat haren bamboe afdrijven, loopt dien na en komt ook bij den Ouden Man, gaat naar boven en loopt zoo onverschillig langs hem, dat zij hem op de testikels trapt. Zij krijgt dezelfde opdracht als hare voorgangster, doch gehoorzaamt niet. Daar zij een heele korrel rijst in den pot doet, barst deze; in plaats van een haneveer, neemt zij een haan. Bij het naar huis gaan krijgt zij een gele citroen mede, die een oude man wordt, met wien zij zich als echtgenoot moet tevreden stellen.

De Oude Vrouw is reeds in de Inleiding op Groep III besproken. De aardigheid der verwijzingen naar een telkens talrijker gezelschap, is ook in N°. 102 te vinden.

---

34. Verhaal van een Palmwijntapper en een Boschgeest.

Wat betreft dezen Palmwijntapper, (de boom) dien hij aftapte was in het bosch; elken ochtend en namiddag nu ging hij tappen. Telkens wanneer hij ging, was er geen palmwijn dien hij tehuis bracht. Toen zeide hij: „Daar ik geen palmwijn krijg van (den boom) dien ik bewerk, zal ik trachten hier op de loer te gaan liggen wie of wat het toch wel mag zijn die mijn palmwijn steelt."

Den volgenden morgen ging hij op de loer liggen; hij was begonnen des morgens vroeg (en bleef) tot des namiddags. Toen het dan namiddag was, zag hij daar iemand bij den palmwijnboom. Hij zeide: „O, daar hebt ge dan wel dengene die den palmwijn steelt." Toen zag hij hem naar boven klimmen en hij bemerkte dat het een Boschgeest was en dacht: „Laat hem maar eerst begaan, totdat hij beneden komt." Toen hij dan zag dat hij de ladder afging, loerde hij hem

op aan den voet van de ladder. Nog niet was de Boschgeest tot op den grond afgedaald, of hij werd door den Palmwijntapper beetgepakt. Toen vroeg de Boschgeest om vergeving en zeide: „Vergeving, vergeving!" Maar de Palmwijntapper antwoordde slechts: „Neen, hoor! Gij zijt het die mijn palmwijn steelt." Maar de Boschgeest hield niet op met maar steeds vergeving te vragen en zeide ten slotte tot den Palmwijntapper: „Vergeving, als het u belieft vergeef mij, opdat wij vrienden worden." Dit vond de Palmwijntapper goed. Toen hij zijn zin had gekregen, vroeg de Boschgeest aan den Palmwijntapper: „Wel, Broeder, zijn er arèn-vruchten op de schoongemaakte plaats om uw boom hier?" Hij antwoordde: „Ja." De Boschgeest hernam en antwoordde: „Dat is goed. Ga gij nu een net halen, dan gaan wij tegen den avond wilde zwijnen vangen, maar gij, als ge het net zult hebben uitgespannen, moet ze hierheen gaan opjagen, daar ik bij het net zal blijven en dan zult gij zien: zooveel wilde zwijnen als er tegen het net aanloopen, zooveel zal ik dooden."

Zoo ging dan de Palmwijntapper heen om het wild op te jagen, negen wilde zwijnen waren op éénmaal tegelijk tegen het net aangeloopen. De eigenaar van het jachtveld hoorde dat zij tegelijk hadden geschreeuwd. Hij ging er op af en inderdaad waren er negen wilde zwijnen gestorven. Daarop gingen zij ontweiden en de Boschgeest zeide: „Voor mij, neem slechts een weinig van alle deelen der wilde zwijnen en pak dit in en geef het mij." Daarnaar werd dan ook door den man gehandeld. Toen hij het aan den Boschgeest had gegeven, droeg hij den man het volgende op: „Broeder, als gij naar uwe vrouw gaat, ga dan vooral niet over mij spreken, hoor, opdat niet uw geluk worde verbroken, want indien gij in het geheel niet over mij spreekt, dan voorspel ik u in den naam van uwen God en mijnen God, dat gij zult verkrijgen met groot gemak alles waarnaar gij streeft, en verkrijgen zoowel rijst als toespijs. En ik spreek met u af dat over negen nachten en negen dagen wij hier elkander

zullen komen ontmoeten, niet waar?" Toen zeide nog de Boschgeest: „Broeder, wilt gij dat ik u geleide naar mijn huis?" De man zeide: „Goed, ik. wat mij betreft, wil uw huis wel zien." Zoo werd hij door den Boschgeest geleid, die zeide: „Kom, volg mij."

Zij gingen dan op weg, eerst hebben zij geloopen over den grond, vervolgens hebben zij over de rotanstengels geloopen, ten derde zijn zij in een waterwel gedoken, maar bij het loopen daar over de rotanstengels, werd hij aldoor door de dorens gestoken; toen zeide hij tot den Boschgeest: „Zij steken mij, ik kan niet loopen, broeder!" De Boschgeest zeide: „Wrijf uwe voeten driemaal met aarde en loop dan voort." Dit deed de man. Zij liepen voort en de dorens staken hem niet meer, toen gingen zij naar de waterwel en de man zeide wederom: „Ik verdrink, broeder!" De Boschgeest zeide wederom: „Maak gij uw gezicht nat met water, wederom driemaal." Aldus deed hij wederom. Daarop doken zij daarin en gingen naar beneden onder de aarde. Zij liepen maar steeds door en klommen op in het huis van den Boschgeest. Daarop werd er eten voor hen opgezet en zij deden hun maal, maar zij hebben geen rijst gegeten, en toch was de man verzadigd geworden, hij was verzadigd door den wasem der rijst. Toen vroeg de man om terug te keeren naar zijn huis. De Boschgeest vond het goed en zeide: „Zeg, kinderen, gij allen pakt het wilde-zwijnenvleesch in en dat dragen wij voor onzen broeder." Toen zij gereed waren met het vleesch in te pakken, gingen zij heen, te zamen met drie kinderen, die allen vleesch droegen. Maar toen zij op weg waren, had de Boschgeest het volgende aan hem opgedragen: „Broeder, als wij aan ulieder huis zijn gekomen, spreek dan niet met uwe vrouw over mij, opdat niet mislukke datgene waarnaar gij streeft, hoor!" Tot dusverre.

35. Verhaal van den Tijferaar in het Bosch en den Boschgeest, verteld door Koemolontang van Sëndangan, Sonder.

Het gebeurde eens dat er een man was die woonde in een dorp aan het strand. Die man was gewoon te gaan tijferen, maar (de boom) waarvan hij tapte was in het bosch, ver van het dorp. Elken morgen en namiddag ging die man tijferen.

Het gebeurde eens op een' keer, dat hij weder wilde tappen, doch wat was er geschied? Toen hij den palmwijn wilde tappen, zag hij dat er reeds van was getapt geworden. Alzoo keerde hij eerst naar huis terug. In den namiddag ging hij wederom tijferen, maar toen hij ging was er weder reeds van getapt geworden. Daarop keerde hij terug naar zijn huis. Drie dagen lang was er voortdurend van den palmwijn getapt geworden door den een of ander. Daarop zeide hij: „Wacht maar, na den middag ga ik den dief beloeren." Toen het nu namiddag was geworden, ging hij hem beloeren. Hij verschool zich bij een boom in de nabijheid van den palmwijnboom waarvan hij palmwijn tapte. Het duurde niet lang of hij hoorde dat er iemand aankwam die krakende geluiden maakte. Toen hij daarheen keek, was het een boschmannetje (lolok), daar hij uiterst klein was; zijn haar was lang en sleepte over den grond. Hij droeg een hoofddoek, een kleinen hoofddoek van groene kleur, aan mos gelijk en hij droeg een bamboekoker van meer dan ééne geleding over den schouder. Toen hij aan den palmwijnboom was gekomen, hing hij den palmwijnkoker aan den band op en klom naar boven om te gaan tijferen. Toen hij gereed was met tijferen, liet hij weder den palmwijnkoker naar beneden en hij daalde de ladder af.

Toen hij dicht bij den grond was, misschien nog twee treden dan zou hij op den grond zijn, vloog hij op hem af en pakte het boschmannetje beet en hield hem aan zijn haar vast. Niets anders heeft die man zich gehaast te nemen, dan dat hij hem zijn hoofddoek heeft afgetrokken en dezen heeft hij haastig in zijn mond gestopt, omdat het dien man bekend

was, dat er in dien hoofddoek kracht zat. Daarop zeide de Man: „Wel verbazend, gij zijt het dus die gewoon zijt mijn palmwijn te komen stelen." Het Boschmannetje gaf ten antwoord: „Het is waar, vriend, maar ik ben uitgezonden door mijne makkers, want wij hebben thans een feest aangericht. Daarom, als gij wilt, schenk mij dan vergeving en laat mij los en geef mij mijn hoofddoek." De Man gaf ten antwoord: „Nooit geef ik u dezen hoofddoek weder." Daarop hernam de Boschman: „Als dat zoo is, wanneer mijn vriend zin heeft, zal ik u naar ons dorp geleiden." De man antwoordde: „Goed, vooruit maar, laat ons gaan."

Daarop gingen zij op weg, naar het huis van het Boschmannetje toe. Steeds voortloopende, kwamen zij aan eene steil opstaande rots en in die steilte was een kleine spleet. Daarop zeide het Boschmannetje: „Zeg vriend, houd u vast aan mijne schouders en volg mij." Daarop gingen zij die spleet binnen. Zij waren nog geen twee vadem gegaan, of de Man zag dat daar een groote weg was, die regelrecht doorging naar eene ruime open vlakte. Toen zij aankwamen, waren er velen die een krijgsdans uitvoerden op het dorpsplein. Daarop zeide een Oude te midden dier vele krijgsdansers, vragende aan hem die steeds op palmwijn werd uitgezonden: „Wat is er met dien man?" Degene die steeds op palmwijn werd uitgezonden, antwoordde: „Deze man is de eigenaar van den palmwijn dien ik telkens hier breng. Maar ik ben door hem betrapt geworden, daarom heb ik hem hierheen geleid." Toen zeide de Oude tot den Man: „Broeder, het is goed dat gij hier zijt gekomen; zoo gij wilt, ga dan niet heden terug. Morgen vroeg kunt gij gaan, te zamen met hem die palmwijn gaat halen, gij hoeft niet bang te zijn dat gij geen eten zult krijgen."

Dit heeft de Man goedgevonden, zoodat hij daar heeft gegeten en dien nacht ook daar heeft geslapen. Des morgens vroeg van den volgenden dag, gingen de Man en het Boschmannetje weder tijferen. Zij hebben geloopen volgende den-

zelfden weg als zij gisteren waren gegaan. Gekomen aan den boom welken zij aan het aftappen waren, zeide het Boschmannetje: „Vriend, ik zal er wel in klimmen." De Man zeide: „Goed." Toen het Boschmannetje gereed was met tappen, kwam hij weder naar beneden en zij dronken. Nadat zij gedronken hadden, zeide het Boschmannetje: „Als gij wilt, vriend, geef mij dan den hoofddoek terug dien gij geroofd hebt." De Man zeide: „Geef mij dien hoofddoek ten geschenke, want ik heb geen ander middel om aan een' hoofddoek te komen zooals deze. Gij kunt nog wel een anderen hoofddoek krijgen, maar ik niet; ik heb hem gekregen omdat hij vroeger aan u heeft toebehoord." Daarop heeft het Boschmannetje nagedacht hoe hij zijn hoofddoek wel zou krijgen. Het Boschmannetje kreeg een inval en zeide tot den Man: „Als gij wilt, vriend, zullen wij beiden vriendschap sluiten, wij zullen één zijn in ons bedrijf. Vrees in geenen deele dat het zal opraken (wat wij verkrijgen), wat slechts door ons gewenscht wordt, dat zullen wij verkrijgen." Dit verzoek werd door den Man toegestaan. Op dienzelfden dag nu maakten zij eene hut om in te verblijven.

Den volgenden dag zeide het Boschmannetje: „Vriend, thans zullen wij naar zee gaan en visschen." Voor dat zij naar de zee gingen, hakten zij rotan af, om er de visschen aan te rijgen. Aan de zee gekomen, doken zij in het water, maar het Boschmannetje ging vooraf. Terwijl zij onder water waren, voelden zij zich niet verdrinken, het was alsof zij maar gewoon liepen op den wal. Onder water zijnde, vingen zij steeds maar visschen, zoo velen als zij er zagen en die regen zij maar steeds aan. Toen zij zagen dat het al het uiterste was van wat zij konden dragen, keerden zij terug naar de hut en al die visschen rookten zij. Het overschot van al wat zij hadden opgegeten, ging de Man verkoopen in het dorp. Drie maal zeven dagen zijn zij steeds zoo blijven doen.

Toen het Boschmannetje besefte dat hij zijn hoofddoek niet zou kunnen wegnemen, nam hij een klein mes en zeide:

„Vriend, neem nu ook maar dit mes en voeg het maar bij dien hoofddoek, en dan geef ik u dezen raad: als gij een tuin aanlegt, maak dien dan liever niet te groot; al hebben uwe dorpsgenooten ook groote tuinen, toch zal er niemand zijn die zooveel rijst en maïs zal krijgen als gij. Zoo gij handel drijft, tref dan het juiste met het zeggen van de waarde, want zooals gij het hebt gezegd, daarvan moet gij niet meer afwijken. Als gij varkens fokt, zal er niemand zijn die varkens heeft zoo vet als uwe varkens." Daarop nam de man het mes aan en zeide: „O God, heil mij, als het mij gaat naar uwe belofte."

Hierna groetten zij elkaar en gaven elkander de hand en ook wenschten zij elkaar over en weer heil en lang leven, en alzoo scheidden zij en de Man keerde terug naar zijn dorp. Die Man nu ging te werk zooals het Boschmannetje hem had geheeten. In den loop der jaren geschiedde het werkelijk naar het woord van het Boschmannetje. Die Man kreeg veel rijst en maïs en zijne varkens waren steeds de vetste. De rijst nu en de maïs en de varkens werden geregeld door hem verkocht, zoodat hij veel geld kreeg. Ten slotte is die Man handelaar geworden en is rijk geworden. Tot dusverre.

36. Verhaal van den Jongen en den Menscheneter.

Wat dien Jongen betreft, die was schuldig; de zaak werd door den Koning beslist en de Koning zeide: „Wat u betreft, gij gaat naar den Menscheneter. Indien gij hem door list kunt vangen, dan wordt gij niet opgehangen. Maar als gij gaat, dan is hetgeen gij moet medenemen: alle gereedschappen van timmerlieden, daar gij een kist gaat maken om hem in te stoppen."

Toen ging dan werkelijk die Jongen heen. Toen hij daar aankwam, werd door den menschenvretenden man gevraagd: „Wat is het doel van uwen tocht?" De Jongen antwoordde en zeide: „Ik ben herwaarts gezonden door den Koning om

hier eene kist voor u te maken." Toen zeide de Menscheneter: „Dat is goed." Nadat hij die had afgemaakt, zeide de Jongen: „Ik heb haar al geheel af." De Menscheneter antwoordde: „Goed." De Jongen zeide: „Maar er zijn nog reten; kom gij eens probeeren en zeg mij waar de reten zijn, opdat ik die nog kunne verbeteren." Inderdaad ging hij er in liggen, daarop sloot (de ander) haar toe en vroeg hem: „Welnu, waar zijn nog reten?" Hij zeide: „Er zijn nog zeer vele." De Jongen zeide: „Wacht nog eerst, dan zal ik dat in orde maken." Maar de Jongen deed het niet, daar hij pinnen sloeg in de vier hoeken. Nadat hij daarin pinnen had geslagen, zeide die Jongen: „Wel, Kannibaal, zijt gij nu slimmer dan ik?"

Die Menscheneter nu was buitenmate rijk. De Jongen nu was in het land aan de overzijde en toen nam de Jongen het gouden aanbeeld en laadde dat op het Stormpaard van den Menscheneter, en ook laadde hij daarop de kist waarin de Menscheneter was gestopt. Daar hij alles er op had geladen, sloeg hij het paard en het rende voort zonder op te houden en kwam aan het strand. Toen laadde hij in de schuit de kist waarin de Menscheneter was gestopt en het gouden aanbeeld. Daarop sloeg hij wederom het paard, daar hij het derwaarts liet terugkeeren. De Jongen keerde weder naar het strand en voer henen. Toen hij aan wal kwam, vroeg de Koning: „Welnu, waar is hij, om wien gij zijt gegaan?" De Jongen zeide: „Daar is hij, ik heb hem goed opgesloten in de kist."

De Koning zeide: „Goed, maar ga gij uit het Oosten hierheen halen het gouden aanbeeld, Oostwaarts aan den Opgang der Zon." Daarop voer hij weer Oostwaarts. Naar het Oosten gegaan, bracht hij ook dat herwaarts en bood het den Koning aan. Daarop hernam de Koning: „Ga gij weder uit het Westen halen het gouden aanbeeld aan den Ondergang der Zon; indien gij dat hierheen brengt, dan wordt gij Koning." De Jongen ging dan nu Westwaarts, in Westelijke

richting varende. Naar het Westen gegaan, zag hij dat er niemand was die oppaste en dat aanbeeld werd door hem in de prauw geladen.

Nu voer hij terug. Toen hij bij den Koning was gekomen, zag de Koning dat de Jongen weder het aanbeeld had gehaald. De Koning zeide: „Volgens hetgeen ik heb bepaald, zijt gij het dan inderdaad die koning zijt." Zoodat werkelijk die Jongen kwam te bereiken het koningsambt in dat land.

37. Verhaal van den Mawĕris en Mengkat, verteld door S. Oembo van Tompaso', Onderwijzer te Tombasian-atas.

Het gebeurde eens dat in een zeker dorp de woonplaats was van twee vrienden, den Mawĕris en den Vampyr. Zij beiden hadden gelijkelijk twee kinderen. Het eene kind van den Vampyr heette Mengkat, van het andere is de naam niet bekend. De Mawĕris en de Vampyr nu hadden elkander wederzijds beloofd, dat indien een hunner het eerst kwam te sterven, de weezen moesten verzorgd worden door den nog levende. Daarna stierf werkelijk de Vampyr, de vriend van den Mawĕris. Inderdaad vervulde de Mawĕris hunne belofte en hij riep Mengkat en zijn broeder tot zich. Daarom gingen zij werkelijk naar zijn huis. De Mawĕris heeft behoorlijk voor hen gezorgd, totdat zij langzamerhand vet waren geworden, gevoederd door den Mawĕris.

Nadat de weezen geheel vet geworden waren, spraken de Mawĕris en zijne vrouw met elkaar af, dat de gebroeders Mengkat moesten opgegeten worden. Doch hun gesprek was gehoord door Mengkat. De slaapplaats nu der gebroeders Mengkat, was steeds op eene vaste plek. Zoo was het ook met de slaapplaats der beide kinderen van den Mawĕris. Eens op een avond zag Mengkat dat de Mawĕris een ijzeren priem nam en dien heet maakte. Daarop kwamen in zijne herinnering de woorden van den Mawĕris en zijne vrouw. Daarom, terwijl de Mawĕris bezig was den ijzeren priem heet te maken, haastten zich de gebroeders Mengkat de kinderen

van den Mawĕris op te nemen en hen neder te leggen op hunne slaapplaats en zij wisselden om, met te gaan liggen op de slaapplaats der kinderen van den Mawĕris.

Inderdaad duurde het niet lang of de Mawĕris kwam voor den dag, medebrengende den ijzeren priem, die gloeiend rood was geworden en daarmede doorstak hij zijne beide kinderen. Daarop kookten zij die beide kinderen en aten ze op. Toen zij gingen zitten om te eten, zeiden de gebroeders Mengkat: „Steek volstrekt geen licht aan, daar wij zeere oogen hebben." Terwijl zij aan het eten waren, lieten de gebroeders Mengkat vleesch op den vloer vallen en dat is terstond door op de aarde gevallen. Toen huilden Mengkat en zijn broeder, en de Mawĕris zond hen naar beneden om dat vleesch te gaan zoeken, maar zij namen een brandend stuk hout mede. Dat stuk brandend hout nu hebben zij aan den staart van een varken gebonden en daarna liepen zij weg. De Mawĕris zag dat daar beneden het brandend stuk hout gedurig werd heen en weer gezwaaid, maar hij wist niet dat het de staart van het varken was, die aldoor heen en weer zwaaide.

De gebroeders Mengkat nu liepen weg rechtdoor opwaarts naar den Vorst en zij bleven aldaar wonen. De Koning nu had twee dochters. Niet lang waren Mengkat en zijn broeder aldaar, of hij stoeide maar gedurig met de eene dochter des Konings, genaamd Woelangkaoe'. En ten slotte deed Mengkat aanzoek om haar bij den Koning. Dit nu werd door den Koning goedgevonden. Maar de Koning gaf hem deze opdracht: „Indien gij hier kunt halen de gouden deken van den Mawĕris, dan kunt gijlieden trouwen."

Toen ging dan Mengkat heen en legde zich te slapen onder de slaapplaats van den Mawĕris. Toen de Mawĕris reeds sliep, begon Mengkat te trekken aan die gouden deken. Maar telkens als Mengkat er één keer aan trok, werd de Mawĕris weder wakker. Daar nu Mengkat verscheiden keeren er aan trok, stond de Mawĕris op, om te zoeken dengene die telkens bleef trekken aan zijn gouden deken.

Toen zag hij dat het Mengkat was. Daarop bond hij hem en zeide: „Nu zal ik u opeten." En de Mawĕris zeide tot zijne vrouw: „Zet den grooten kookpot te vuur, want ik ga bamboe halen om er vleesch in te koken." Nadat zij den grooten kookpot had te vuur gezet, zou de Mawĕris hout gaan klooven. Maar Mengkat zeide: „Grootmoeder, laat mij het hout klooven, maar maak mij eerst los, en bind mij dan wederom vast." Nadat hij geheel was losgemaakt, nam hij de bijl op en hieuw daarmee het hoofd der vrouw van den Mawĕris af. Daarop ging hij heen, nam de gouden deken van den Mawĕris en ging op de vlucht. Hij bracht die aan den Koning.

De Koning nu zeide wederom: „Er is nog iets waarom ik u wil uitzenden; indien gij dat herwaarts haalt, dan kan ik u toestaan met Woelangkaoe' te huwen. Ga uit het Oosten halen in eene flesch het Leven-makend Water in het Oosten bij den Opgang der Zon." Om nu dat water uit het Oosten te halen, moest hij te paard gaan, want het kon alleen maar gehaald worden als er zeer snel om gegaan werd. Terwijl nu Mengkat er over nadacht, hoe hij dat uit het Oosten zou gaan halen, herinnerde hij zich het paard van den Mawĕris, dat bizonder vlug was en hij zeide: „Daarop moet ik naar het Oosten rijden." Zoo ging hij dan het Storm-paard van den Mawĕris stelen. Maar dat paard hinnikte, als het door een ander werd genomen. Mengkat dan ging henen. Ettelijke malen poogde hij het paard te nemen, doch het hinnikte telkens maar, zoodat de Mawĕris telkens opstond. Maar hij zocht telkens naar den dief, doch vond hem niet, daar deze zich schuil hield. Ten laatste stond de Mawĕris niet meer op als het paard hinnikte, want de Mawĕris dacht dat het maar eigen verkiezing van het paard was om te hinniken. Daarop nam dan Mengkat het paard en besteeg het om er mee uit het Oosten te halen in eene flesch het Leven-makend Water en dat bracht hij aan den Koning.

Toen zeide de Koning: „Één ding nog moet gij halen,

en daarmede is het uit: ga gij den Mawĕris hier halen, breng hem tot mij, want hij is zeer boosaardig." Toen zocht Mengkat een middel, opdat hij den Mawĕris zou kunnen vatten. Mengkat ging heen en kapte een boom om van den Mawĕris in zijnen aanplant. Terwijl hij dien aan het omhakken was, kwam de Mawĕris aan. De Mawĕris zeide: „Wel zoo, is daar toch werkelijk Mengkat?" Mengkat zeide: „Ik ben Mengkat niet, maar Mengkat is gestorven. Voordat hij stierf, heeft hij gezegd, dat ik hier moest gaan omhakken een boom van zijn vader om er een doodkist voor hem van te maken." Toen zeide de Mawĕris: „Zeer goed, (om)dat hij gestorven is." Toen hielp de Mawĕris Mengkat bij het maken van een doodkist. Nadat die was afgemaakt, zeide Mengkat: „Ik zie dat Mengkat en Grootvader even groot zijn. Daarom moet Grootvader eens trachten er in te gaan liggen, dan zal ik (de kist) sluiten en dan moet gij mij zeggen waar eene reet is." De Mawĕris ging inderdaad er in liggen. Terwijl hij er in lag, vroeg Mengkat aan den Mawĕris: „Waar is eene reet?" De Mawĕris nu wees die aan. Overal waar de Mawĕris die aanwees, bond Mengkat die dicht. Toen Mengkat alles had dicht gebonden wat de Mawĕris had aangewezen en toen hij alles sterk had gebonden, toen sprak Mengkat, zeggende: „Ik ben tòch Mengkat, dien gij telkens hadt willen opeten. Maar nu zijt gij op uwe beurt mijn slachtoffer geworden, daarom komt gij niet meer uit die kist." Toen hij dit had gehoord, werd de Mawĕris toornig en spande zijne krachten in om er mogelijk nog uit te komen, maar het kon niet meer. Dewijl inderdaad de Mawĕris zeer sterk was, zoo rees de kist telkenmale omhoog. Maar telkens als de kist oprees, duwde Mengkat haar neder. Op die wijze is Mengkat doorgegaan, totdat hij het huis van den Koning bereikte. De Koning zeide: „Is dat werkelijk de Mawĕris?" „Ja hij is het," zeide Mengkat; „maar hoe zoudt gij hem kunnen zien? Als hem (de kist) wordt geopend, dan zal hij waarlijk alle menschen hier opeten." Daarom zeiden zij: „Schiet eerst op hem

en maak dan (de kist) open." Daarop schoot men hem dood. Toen hij gestorven was, werd de kist open gemaakt. Men zag toen dat het inderdaad de Mawĕris was.

Daar nu Mengkat alles had verricht waartoe hij door den Koning was uitgezonden, stond de Koning toe dat Woelang-kaoe' de echtgenoot van Mengkat werd. Tot dusverre..

38. Verhaal van den Menscheneter, verteld door S. Rawoeng.

Het gebeurde eens dat die Kannibaal bevriend was met een Koning. Het gebeurde nu op zekeren keer dat zij tweeën een afspraak maakten die zij geen van beiden zouden mogen verwaarloozen. Een van hen zeide: „Als ik het eerst sterf, neem gij dan mijne vrouw tot uwe echtgenoot en desgelijks, als gij het eerst (sterft) dan moet ik op mijne beurt uwe vrouw nemen, dat die mijne vrouw worde." Zoo was hun beider belofte.

Toen eenige maanden daarna verloopen waren, stierf de Koning. Volgens hunne afspraak nu moest die weduwe de vrouw van den Menscheneter worden. Niet vele dagen nadat de Koning overleden was, werd die Weduwe door den Menscheneter gehaald en werd zijne vrouw; en met de twee jongens, hare kinderen, geleidde hij haar naar zijn huis. Toen eenige dagen daarna verloopen waren, was het vleesch van den Menscheneter op en daarom begeerde hij ook zijne beide stiefkinderen op te eten. Wat hij te verrichten had opgedragen aan die beide kinderen, dat was hout aanbrengen om te branden onder de pan waarin hij gewoon was de menschen te koken die hij wenschte op te eten. Zoo was het hout dat de beide broeders steeds aandroegen, tot een grooten voorraad geworden.

Op zekeren avond maakte de Menscheneter voor die beide kinderen een schikking te zamen met zijne beide kinderen. De naam van den oudsten zijner stiefzonen was Sebat, die van den anderen Kebat. Hen had de Menscheneter in het wit gekleed, zijne eigen kinderen had hij in het zwart gekleed.

Ook had hij hunne slaapplaatsen van elkaar afgescheiden, want zijne stiefkinderen had hij met het hoofdeinde naar het Noorden te slapen gelegd, maar zijne eigen kinderen met het hoofdeinde naar het Zuiden. Aldus had hij het met hen ingericht. Toen hij hen nu allen in de kamer had te slapen gelegd, ging hij naar buiten en zette de pan te vuur. Terwijl hij bezig was de pan aan 't koken te brengen, hadden Sebat en zijn broeder hunne kleederen verwisseld met die hunner makkers aan de andere zijde en tevens hadden zij met elkander van slaapplaatsen verwisseld. Aldus, toen de Menscheneter had gezien dat het water kookte, trad hij de kamer binnen en ging Sebat en Kebat halen, om ze in de pan te stoppen. Hij nu ging af op hunne kleeding en de plaats waar zij lagen te slapen, daarom nam hij mede degenen die met het hoofdeinde naar het Noorden sliepen. Hij meende dat het zijne stiefkinderen waren, maar neen, het waren zijne eigen kinderen. Toen zij nu goed gaar waren, sneed hij voor elk van de slapende kinderen een gelijk stuk af en trad binnen om zijne kinderen in de kamer te gaan roepen. Hij zeide tot hen: „Staat op en komt eten, kinderen!"

Daarop stonden die beide stiefkinderen op en gingen hun deel ontvangen, maar zij aten het niet op, want zij wisten dat het gekookt menschenvleesch was. Daarom lieten zij het door een gat vallen en zeiden tot hunnen stiefvader: „He, ons vleesch is gevallen. Geef eens vuur aan, dan gaan wij naar beneden om het vleesch bij te lichten." Zoo gingen zij dan naar beneden op den grond, met een stuk brandend hout bij zich. Doch zij waren naar beneden gegaan niet om het vleesch te halen, maar zij gingen op de vlucht, daar zij zeer bevreesd waren toen zij gezien hadden dat hunne beide makkers door hun vader in de kookpan waren gestopt. Dien eigen nacht nu vluchtten zij uit dat dorp weg.

Den volgenden morgen nu zagen de beide jongens dat zij zich bevonden te midden der braaklanden van de lieden uit een ander dorp. Zoo gingen zij dan steeds voort, bergop en

bergaf, het eene bosch in, en het andere uit. Weinige dagen daarna kwamen zij aan een dorp en dat dorp nu was de verblijfplaats van een Koning. Daar zijnde, spraken zij met elkaar af, dat zij in dienst zouden treden bij den Koning aldaar. Aldus gingen zij naar den Koning en traden bij hem in dienst. Sebat nu kreeg tot werk om de paarden op te passen, Kebat om brandhout aan te dragen. Eenige dagen daarna vertelden zij aan den Koning om welke reden zij waren weggevlucht uit het huis hunner ouders. Toen de Koning het verhaal van den Menscheneter had gehoord, zeide hij tot hen: „O, al het bedrijf van dien man ken ik heel goed."

Weder niet lang daarna, zeide Sebat tot den Koning: „Wil de Koning een paard koopen dat goud poept?" De Koning antwoordde: „Jawel, maar waar kunt gij zulk een paard vinden?" Sebat antwoordde: „In het huis van mijn vader." De Koning zeide: „Goed, breng het maar hier." Daarop vertrok hij. En zoo kwam hij daar dan aan; met dat hij het erf van het huis van den Menscheneter betrad, hinnikte het paard in den stal. Toen de Menscheneter het gehinnik van het paard hoorde, zeide hij bij zich zelven: „Wellicht tracht men het paard te stelen." Daarop ging hij het huis uit, met een fakkel bij zich, om bij het licht daarvan naar het paard te zien. Sebat nu had zich in het onderste deel van den stal begeven, daarom werd hij niet gezien door den Menscheneter. Toen nu de Menscheneter zag, dat het paard er was, keerde hij weder terug om te gaan slapen. Toen nu Sebat het paard wilde medenemen, heeft het weder gehinnikt. Daarop ging de Menscheneter opnieuw het huis uit en ging het paard met een brandend stuk hout of eene flambouw bijlichten, maar omdat het paard er toch was, werd hij bang en dacht bij zich zelven: „Misschien is er een spook dat rondom den stal loopt." Daarom ging hij het huis binnen en ging weder slapen. Toen trok Sebat het paard mede en bracht het aan den Koning. Hun koop gelukt zijnde, betaalde de Koning hem.

Daarop zeide de Koning tot Sebat: „Ik zou den Menscheneter wel eens willen zien." Sebat gaf ten antwoord: „Dat kan niet gebeuren, want als gij naar hem toe gaat, dan zal hij u opeten, maar indien gij hem wenscht te zien, dan zal ik hem wel vóór u brengen." De Koning gaf ten antwoord: „Goed, als gij hem hier brengt, zonder dat hij u opeet, dan zal ik u begiftigen met een deel van mijn geheele vermogen." Zoo begaf zich Sebat dan op weg. Toen hij aan den rand van het erf van des Menscheneters huis kwam, raapte hij een stuk houtskool op en wreef daarmede over zijn geheele lichaam, daarop ging hij naar den Menscheneter. Daar gekomen, zeide hij: „Ik ben gezonden door den Koning om kennis te geven aan Mijnheer, dat Sebat, die Mijnheers paard is komen stelen, gestorven is, en daarom, heeft hij gezegd, als gij wilt, zoo vraagt hij hier om hout, om eene doodkist te maken."

Toen hij deze boodschap hoorde, verbaasde hij zich, zich tevens verheugende, en zij gingen naar beneden en maakten de doodkist. Toen zij die hadden afgemaakt, zeide Sebat: „Daar wij ze hebben afgemaakt, is het het beste dat Mijnheer er in gaat liggen, dan zal ik het deksel er op doen, dan kan ik zien of er misschien ook nog reten in zijn." Daarop ging hij daarin liggen en hij (Sebat) zette het deksel er op en bond die twee halve kisten met een touw op elkaar. Terwijl hij het touw aan het vastbinden was, sprak hij aldoor den Menscheneter aldus toe: „Nog niet, wacht nog even, beweeg u nog niet, want ik ben nog aan 't onderzoeken of er misschien nog reten in zijn." Nadat hij de kist nu geheel en al had vastgebonden, nam hij haar op zijne schouders en ging naar den Koning. Terwijl hij aan het loopen was, sprak hij aldoor aldus: „Ik ben tòch Sebat, ik ben tòch Sebat." Toen de Menscheneter het hoorde en begrepen had dat hij door Sebat was bedrogen, wrong hij zich krampachtig om te trachten zich te verlossen, maar hoewel hij dat deed, zoo zette Sebat (zijn last) niet meer neer, maar bleef hem op de

schouders voortdragen, totdat hij aankwam. Toen hij aan het huis van den Koning kwam, vroeg de Koning of hij het gezicht van den Menscheneter zou kunnen zien. Maar dit heeft hij niet toegestaan, want hij zeide tot den Koning: „Als hem door ons wordt opengedaan voordat hij is gedood, worden wij allen door hem gepakt." Daarop doorstaken zij met een priem het hoofd van den Menscheneter, totdat hij gestorven was. Toen hij dood was, deed Sebat de doodkist open. Daarna werd hij begraven.

Het gebeurde dat op den zooveelsten dag daarna de lieden in het dorp van den Menscheneter hoorden dat het Sebat was die den Menscheneter had overwonnen. Daarop hebben zij de beide broeders tot vorsten verheven. Sebat werd koning en Kebat hebben zij tot onderkoning gemaakt. Zoo is het!

39. Verhaal omtrent Één-span, verteld door S. Rawoeng.

Het gebeurde eens dat in eene zekere stad, waar een Koning woonde, eene weduwe was, die drie zoons had. De Koning nu aldaar had ook drie kinderen, maar dochters. Die drie prinsessen werden zéér door haren Vader bemind, daarom had hij voor haar gemaakt eene plaats waar zij steeds konden baden, aan eene waterwel, waar niemand te zamen met haar kon komen baden. En hij had haar voorgehouden dat, telkens als zij gingen baden, zij moesten teruggekeerd zijn in huis, nog vóórdat de tijd voorbij was waarop de zon heet gaat worden. Aldus waren zij gewoon te gaan baden.

Op zekeren keer, nog zéér vroeg in den morgen, gingen zij drieën gezusters weder baden. Terwijl zij aan het baden waren, kwam er plotseling een man voor den dag, die uiterst klein was, zijne lengte was slechts één span; deze is die drie Prinsessen komen halen en hij bracht haar benedenwaarts onder de aarde. Deze Eénspan nu was een zeer wonderlijk wezen, daar hij gewoon was zich zelf telkens te veranderen, van zeer klein tot zeer groot, zooals slechts zijn wil was.

Telkens als hij opsteeg naar de oppervlakte der aarde, maakte hij zich zeer klein, maar als hij op den terugweg naar zijn koninkrijk was, werd zijn lichaam groot. De zon nu stond reeds hoog en nog waren die drie Prinsessen niet naar huis teruggekeerd. Daarop zond de Koning een zijner wachters uit, om naar haar te gaan zien aan hare badplaats, wat wel de reden mocht zijn dat zij nog niet naar huis waren teruggekeerd. Zoo snel mogelijk ging die wachter heen, maar toen hij ging kijken, waren zij er niet.

Daarop haastte hij zich aan den Koning te gaan zeggen, dat hij niets van haar had gezien. Toen de Koning dat hoorde, liet hij de lieden van het dorp oproepen om te helpen zoeken naar die drie gezusters Prinsessen. Gedurende twee dagen waren zij overal aan het zoeken, maar zij konden ze nog niet vinden. Den derden dag liet de Koning alle lieden van dat dorp bijeenkomen en hij vroeg hun of er nog iemand onder hen was die nog niet naar die Prinsessen had gezocht. Toen alle lieden ondervraagd waren, waren het slechts de drie zonen der Weduwe die nog niet hadden gezocht. Daar zij nog niet hadden gezocht, liet de Koning vragen of zij die Prinsessen konden vinden. Men ging het hun vragen en de Oudste van hen gebroeders heeft dit geantwoord: „Zelfs alle menschen hier hebben haar niet kunnen vinden, hoeveel te minder wij drieën, die daarbij zoons eener weduwe zijn, maar mijne jongere broeders moeten het maar zeggen." Men vroeg het aan dengene die op hem volgde, zijn antwoord was als dat van zijn ouderen broeder. Maar toen het aan den Jongste kwam, antwoordde hij aldus: „Laat ons eens probeeren te zoeken."

Toen hij aldus had gesproken, werden zij voor den Koning gebracht. Toen zij vóór den Koning stonden, ondervroeg hij hen, zeggende: „Kunt gijlieden gebroeders mijne verloren kinderen vinden? Indien gij haar vindt en bij mij brengt, dan zult gij drieën met haar trouwen en diegene van u die haar vindt, die zal Koning worden in mijne plaats." De Oudste

antwoordde: „Zelfs al de menschen hier hebben haar niet kunnen vinden, hoeveel te minder nog wij drieën, die daarbij nog zoons eener weduwe zijn." Ook de Middelste antwoordde zooals de Oudste had geantwoord. Toen het aan den Jongste kwam, antwoordde hij den Koning, zeggende: „Koning, laat ons maar eens beproeven of wij ze kunnen vinden of niet." Toen de Koning dat had gehoord, zeide hij: „Al wat gijlieden moet medenemen, kunt gijlieden hier krijgen." Zij zeiden, ten antwoord: „Wat wij moeten medenemen, is slechts dit: rijst en vleeschspijs tot teerkost, een kookpot en een kapmes, een bijl en een hoed, ieder één. Toen de Koning wist al wat zij zouden medenemen, gaf hij het terstond.

Daarop gingen zij zoeken. De plaats waar zij zijn begonnen te zoeken, was daar ginds bij het water waar de Prinsessen gewoon waren geweest te baden. Toen zij daar waren aangekomen, zeide de Jongste tot den Oudste: „Laat uwen hoed er in vallen, dan zullen wij eens zien hoe wij wel zullen gaan." Hij liet dan zijn hoed vallen en toen zagen zij dat hij steeds werd omgedraaid en medegevoerd door het water. Toen zij zagen dat die hoed door het water werd medegevoerd, zeide weder de Jongste tot dengene op wien hij volgde: „Nu laat gij ook nog uw hoed vallen." Ook hij liet hem vallen, en het ging evenals het was gebeurd bij den Oudste. Ten slotte liet ook de Jongste zijn hoed vallen en zij zagen dat het er ook mee ging zooals geschied was bij zijne oudere broeders. Daarop gingen zij heen, die rivier volgende. Den negenden dag dat zij die rivier volgden, hoorden zij het gebruis der golven. Toen hielden zij op en maakten eene hut aan den oever der rivier, om daar te verblijven, terwijl zij rotan gingen zoeken. Nog vroeg op den morgen van den tienden dag gingen de Jongste en degene op wien hij volgde rotan zoeken in het bosch, maar de Oudste bleef achter om eten te koken.

Terwijl hij bezig was de rijst naast het vuur gaar te laten worden, zag hij een man die uiterst dwergachtig was, die tegen den stroom der rivier in aankwam en regelrecht naar

de hut ging en de rijst opat die naast het vuur stond gaar te worden. Daar hij die geheel opat, werd hij aangevallen door dengene die gekookt had, maar deze heeft den Dwerg niet kunnen overwinnen. Toen degenen die rotan gezocht hadden terug kwamen, vertelde hun de Oudste wat er was gebeurd, zeggende: „Ik heb zooeven geworsteld met een dief, die gekomen is om de rijst geheel en al op te eten, hij is uiterst dwergachtig, niet meer dan één span in lengte, maar zijn haar laat hij slepen. Hij kwam van beneden, stroomop de rivier en hij is ook het rivierbed naar beneden volgende teruggekeerd." Degene die op hem volgde zeide: „Morgen zal ik op mijne beurt koken." En zoo geschiedde het. Den volgenden morgen ging hij dan koken. Terwijl hij de rijst naast het vuur liet gaar worden, zag hij weder Eénspan die tegen den stroom der rivier aankwam en hij kwam terstond de rijst opeten, totdat er niets meer was overgebleven. Daarop ging hij hem te lijf maar ook hij heeft hem niet kunnen overwinnen. Toen degenen die rotan hadden gehaald terugkwamen, vertelde hij wat er weder was gebeurd. Daarop zeide de Jongste: „Morgen zal ik op mijne beurt koken en dan zal ik het eens met hem probeeren."

Den volgenden morgen, toen zijne oudere broeders weder op rotan waren uitgegaan, nam hij paaltjes en sloeg die in den grond rondom de kookplaats, daarop ging hij koken. Terwijl hij bezig was de rijst bij het vuur gaar te maken, zag hij dat Eénspan daar weder aankwam en regelrecht de rijst ging opeten. Terwijl hij met eten bezig was, heeft de Jongen zijn haar aan de paaltjes gebonden. Toen Éénspan verzadigd was, wilde hij wegloopen, maar hij kon niet meer. Daarop sloeg de ander hem met den rijststamper, totdat hij bijna dood was, toen maakte hij hem los en liet hem de rivier afdrijven. Toen degenen die rotan hadden gehaald terugkeerden, zeide hij tot hen dat hij Eénspan had afgeranseld en de rivier had laten afdrijven.

Daarna gingen zij afwaarts naar de monding der rivier.

Toen zij aan het strand kwamen, vroeg de Jongste: „Hoe doet deze rivier naar ulieder meening, stroomt zij nog op zich zelve door in de zee, of lost zij zich op?" Zij antwoordden: „Dat weten wij niet." Daarop zeide de Jongste: „Zij gaat op zich zelve door, midden in zee, daarom zullen wij een vaartuig tooveren en daarin verder roeien." Aldus tooverden zij een vaartuig en zij voeren voort. Den negenden dag kwamen zij aan eene draaikolk, zoodat zij de schuit niet meer verder konden krijgen. Toen zij daar waren, zeide de Jongste tot den Oudste: „Laat ons hier naar haar (de Prinsessen) duiken, daarom laat ons u eene lijn om de lendenen binden, dan kunt gij duiken, maar als gij het niet kunt uithouden, schud dan aan den rotting, dan zullen wij u weder optrekken." Ongeveer tien vadem diepte was hij naar beneden gedoken, toen hij aan den rotting schudde en zoo werd hij dus opgetrokken, daar hij het niet meer kon uithouden. Hij werd opgehaald in de schuit, waarop de Middelste ging duiken. Tien vadem had hij gedoken, toen hij aan den rotting schudde en ook hij werd weder opgetrokken, daar hij het ook niet meer kon uithouden.

Toen kwam de beurt aan den Jongste en deze zeide: „Indien ik nog niet aan den rotting heb geschud, mag ik nog niet worden opgetrokken." Twintig vadem diep had hij reeds gedoken, toen hij een zeer fraaien weg zag. Daarop bond hij den rotting aan een paal en volgde verder dien weg. Het eerste waar hij aankwam, was het huis eener Weduwe. Hij vroeg haar: „Tante, waar is het huis van den Koning alhier?" De Weduwe zeide ten antwoord: „Wat zijt gij voor iemand, dat gij het huis van den Koning niet weet? Het huis van den Koning moet ge vragen aan degenen die daarginds met haar beiden rijst stampen." De Jongen antwoordde: „Ik ben een knijpdokter boven op de aarde, maar als gij wilt, zal ik u tot moeder aannemen." Daarop zeide zij: „Ik wil wel, maar waarom zoudt gij mij tot moeder aannemen, daar ik eene arme vrouw ben?" De Jongen antwoordde: „Ik voel

genegenheid voor u, omdat mijne moeder net zoo is als gij." Zoo gaf zij den Jongen een naam en zond hem naar de twee die te zamen rijst stampten. De Jongen ging haar vragen, doch zij gaven slechts ten antwoord: „Ga het vragen aan degenen die met haar drieën stampen." Hij ging weder naar de drie stampsters, doch zij antwoordden slechts: „Ga het vragen aan degenen die met haar vieren stampen." Hij ging naar degenen die met haar vieren, vijven, zessen, zevenen, achten stampten, doch het ging slechts op dezelfde wijze door, doch toen hij kwam aan haar die met haar negenen stampten, antwoordden zij: „Het huis van den Koning is dat daarginds."

Hij ging naar het huis van den Koning en vroeg aan de slaven aldaar waar de Koning was. Zij antwoordden: „De Koning is reeds negen dagen ziek, daarom blijft hij liggen in de kamer daarginds. Toen hij de deur naar het Oosten opendeed, zag hij in het Oosten de drie Prinsessen die hij zocht, zittende met het aangezicht naar het Zuiden tegenover den Koning. De Koning vroeg hem, zeggende: „Waarom zijt gij hier gekomen?" Hij antwoordde: „Ik ben gezonden om den Koning te masseeren." Daarop zeide de Koning tot hem: „Als gij mij beter maakt, dan zal ik u tot loon geven mijn paard dat goud poept en mijn toovermiddel en de kippen die kunnen zingen." De Jongen gaf ten antwoord: „Gij zult door mij wel genezen worden." De Koning hernam: „Met welk geneesmiddel moet gij mij behandelen?" De Jongen zeide: „De wijze waarop ik u masseer, mag geen enkel mensch zien; daarom, als het den Koning belieft, laat de menschen hier naar beneden gaan." Zoo gingen dan allen die daar waren naar beneden, benevens de drie Prinsessen. Toen zij allen beneden waren, zeide de Jongen tot de Prinsessen: „Gaat het paard en het toovermiddel en de kippen halen, brengt ze naar het huis der Weduwe en wacht daar op mij." Terwijl zij zich uit de voeten maakten, ging de Jongen naar boven en hij ging den Koning slaan, totdat hij gestorven was. Toen de Koning dood was, ging hij naar beneden en

zeide tot de slaven aldaar: „Gaat op den negenden dag de kamer opendoen, want dan is de Koning hersteld."

Daarop begaf hij zich naar het huis zijner Moeder en ging zich gereed maken, daar zij naar de oppervlakte der aarde zouden opstijgen. Toen zij gekomen waren aan den rotting dien hij had vastgebonden, gingen zij in een draagstoel zitten en lieten zich optrekken. Toen zij waren opgetrokken tot in de schuit, voeren zij heen, koers zettende naar de rivier waarin de drie Prinsessen vroeger gewoon waren te baden. Toen zij aan dat water gekomen waren, namen de zonen der Weduwe een koelintang van hout en de Prinsessen bespeelden die aldaar. Maar die drie mannen verbergden zich in de nabijheid dier badplaats, terwijl de Prinsessen steeds door bezig waren met de koelintang te bespelen. Als er iemand kwam kijken naar haar die bezig waren de koelintang te bespelen, dan stonden zij niet toe dat haar gelaat werd gezien, maar zij wendden steeds het hoofd van hem af. Toen de menschen haar herkenden als de dochters des Konings, gingen zij het aan den Koning zeggen. Toen de Koning dat hoorde, haastte hij zich de paarden te laten gereed maken, waarop hij en zijne echtgenoote konden rijden, benevens zijne lijfwachten. Toen hij en zijne vrouw aan het water kwamen, namen zij de Prinsessen op en zetten haar op de paarden.

Daarop kwamen de Gebroeders, zonen der Weduwe, voor den dag en ontmoetten den Koning en zijne Vrouw en ook zij werden te paard gezet, te zamen met de Prinsessen en gingen terug naar het huis des Konings. Toen zij dan in het huis des Konings waren, zeide de Koning dat hij geen Koning meer was, daar hij vervangen was door den Jongste van de zonen der Weduwe en zijne beide oudere broeders onderkoningen waren geworden. Aldus werden die Prinsessen gehuwd door de Gebroeders en is de Jongste koning geworden in die stad. Tot dusverre.

40. Verhaal van Rompas, Rompis en Eén-span.

Het gebeurde eens dat Rompas en Rompis van den Koning in last hadden gekregen om te zoeken naar de jongste zijner dochters, die was verloren geraakt en reeds langen tijd werd gezocht. De Koning nu had hun beloofd dat hij die haar vond, dat die Koning zou worden in zijne plaats.

Toen Rompas en Rompis het bosch ingingen, nam elk zijn geweer met zich mee. Zij spraken af dat zij elkaar zouden verbeurten bij het zoeken, de een zou op het pad gaan en de andere zou blijven koken. Den eersten keer is Rompas gaan schieten, Rompis ging koken. Nadat hij gekookt had, ging hij zijn jachtmes slijpen. Terwijl hij bezig was met slijpen, kwam Eén-span daar aan en heeft terstond Rompis aangesproken, zeggende: „Wel Rompis, laat ons met elkaar worstelen." Rompis nu verbaasde zich toen hij Eén-span zag daar Eén-span regelrecht op hem afging om hem om te wippen. Daarop namen zij het tegen elkaar op en Rompis zeide: „O, als gij het maar zijt, komaan dan maar!" Eén-span zeide: „Maar als gij het van mij wint en mijn hoofd met den schedel in den grond steekt, dan zal ik de rijst die gij hebt gekookt niet eten, maar zoo niet, dan zal ik die geheel en al opmaken." Dat vond Rompis goed en zij gingen dan aan het worstelen. Nadat zij langen tijd hadden doorgeworsteld, werd Rompis steeds zwakker, hij kon Eén-span niet aan. Ten slotte bleek het dat Eén-span de sterkste was en zoo at Eén-span de rijst en die heeft hij geheel en al opgemaakt.

Daarop kwam Rompas en vroeg Rompis om de rijst. Rompis zeide dat Eénspan die had opgemaakt. Den volgenden morgen was het weder Rompis die was blijven koken, daar Rompas zeide eens te willen zien of Eén-span weder zou komen om de rijst op te maken die hij kookte. En inderdaad, de rijst die hij had gekookt is Eén-span weder komen opmaken. Den daarop volgenden dag bleef Rompas koken. Toen hij gekookt

had, ging ook hij zijn jachtmes slijpen. Het duurde niet lang of Eén-span kwam voor den dag en terstond weder zeide hij: „Laat ons met elkaar worstelen, Rompas. Als gij mij mijn hoofd met den schedel in den grond stampt, dan zal ik de rijst niet opeten, maar zoo niet, dan moet ik die geheel opeten." Zoo gingen zij dan samen worstelen. Na geruimen tijd zou Rompas het niet meer tegen Eén-span hebben uitgehouden. Daarop nam hij het jachtmes dat hij aan het slijpen was geweest, en hieuw daarmede naar Eén-span, zoodat deze door Rompas overwonnen werd. Daarop zeide Eén-span: „Dat is nog eens een kerel, maar die Rompis is niet sterk. Kom mee, volg mij, ik zal u geleiden om te zoeken de Prinses, de jongste dochter van den Koning die u heeft uitgezonden."

Rompas dan volgde Eén-span. Zij liepen steeds door tot aan een zeer breed en zeer diep water. Eén-span onderrichtte nu Rompas omdat deze bevreesd was over te steken, en zeide: „Houd gij u maar vast aan mijn baadje, hoor, want gij zijt bevreesd over te steken. Kijk daar ginds die huizen in de verte, die zullen wij één voor één gaan bezien, want dat is het dorp der Mawërissen. Maar gij gaat naar boven, ik blijf op den grond en wanneer zij eten voor u klaar zetten, dan moet gij tegenover het venster gaan zitten, om mij daardoor vleesch toe te werpen." Dit vond Rompas goed.

Nadat zij waren overgestoken, besteeg Rompas het eerste huis. Eén-span was beneden op den grond gebleven. De huisbewoners hebben voor Rompas vleesch opgedragen; hij deed zijn maal en heeft gedaan naar hetgeen Eén-span hem had gezegd, namelijk telkens vleesch voor hem naar beneden geworpen en Eén-span heeft het opgevangen. Zoo gingen zij van het eene huis naar het andere. Zij gingen steeds verder, altijd verder en de stukken vleesch, die voor Rompas werden opgedragen, werden hoe langer hoe meer en hoe grooter Toen zij aan het negende huis kwamen, had Rompas grooten schik. Toen zij gekomen waren aan het huis van den Koning der Mawërissen, zeide Eén-span: „Zeg, als gij daar boven

komt, ga dan vechten met den Koning; als gij hem niet meer aan kunt, fluit dan om mij, dan zal ik u komen helpen." Rompas ging naar boven en is regelrecht op den Koning en zijne gemalin afgegaan, om hen zoo mogelijk te dooden. Het eerst heeft hij den Koning aangevallen, maar hij kon het niet van hem winnen, daar velen hem zijn gaan bevechten; daarom floot Rompas en terstond was Eén-span aanwezig. Nu vochten zij met hun beiden tegen de bewoners van het huis des Konings. Het duurde niet lang of zij hadden allen die daar waren tot den laatste toe gedood.

Daarop openden zij de verschillende kamers en toen zij aan de negende kwamen, zeide Eén-span: „Rompas, kijk daar naar degene die gij aldoor zoekt, als zij er is, leid haar dan heen." Rompas nu bekeek degenen die daar op rijen nederzaten, want er waren daar een groot aantal prinsessen. Hij zag haar die hij zocht en riep haar, zij verwisselden hunne ringen en keerden terug. Teruggaande, gingen zij aan boord van een schip. Eén-span echter was gebleven in het dorp der Mawërissen, hij was namelijk koning geworden in plaats van dengene die door hem en Rompas was gedood. Toen zij aan boord kwamen, voeren zij heen. Eens legde het schip aan, aan de wal. De gezagvoerder zeide tot Rompas: „Wel, Rompas, ga gij naar den wal en haal dien boom daarginds, want dien wil ik medenemen." De arme Rompas ging heen. Toen de Gezagvoerder zag dat Rompas aan wal was, haastte hij zich het schip te doen voortgaan, daar hij de Prinses ging ontvoeren. Aan dien Gezagvoerder had namelijk Rompas verteld, dat de Prinses die met hem was, de dochter des Konings van dat land was en hoe de Koning had beloofd dat, als iemand zijne dochter vond, hij met die Prinses zou trouwen en dat hij ook koning zou worden in zijne plaats. Toen hij daar was aangekomen, ging de Gezagvoerder naar den Koning en zeide dat hij het was die zijne dochter had gevonden.

Rompas nu was achtergelaten op het land waar de Ge-

zagvoerder hem aan land had laten gaan, om daar dien boom te halen. Nu kwam het te gebeuren dat Rompas een geloofsvogel zag en hij leidde hem om den tuin, zeggende: „Och, Vogel, ik zal u hier te drinken geven, maar breng mij op uwe vleugels naar dat gindsche dorp." Rompas had daar namelijk iemand die hij tot moeder had aangenomen, daarom bracht hem de Vogel op zijne vleugels regelrecht naar zijne Moeder. Toen het avond was geworden, hoorde Rompas kanonnen en geweren. Hij verbaasde zich want er waren tevens koelintangs en trommen en muziekinstrumenten, niet te zeggen hoeveel en van allerlei soort. Rompas zeide: „Moeder, voor wat wordt die muziek daar gemaakt?" Zijne Moeder antwoordde: „O, de Koning viert feest, want hij heeft zijne dochter gevonden, die verloren was, en die wordt thans ten huwelijk genomen." Rompas zeide: „Laat ons er heengaan, Moeder, om te gaan kijken." De Moeder antwoordde: „Beware! wie gaat daar zoo maar naar toe!" Rompas hernam: „Neen, wij gaan slechts bij de omheining er naar gluren." De Moeder zeide weder: „Nu, ga gij dan maar, doch maak het niet lang eer ge weder hier komt, hoor!" Zoo ging dan Rompas en hij zag de Prinses zitten naast den Gezagvoerder. Zoodra Rompas de Prinses' had gezien, zond hij iemand uit en zeide: „Zeg jij, haal eens wat te drinken voor ons, breng maar hier dat wat vóór de Prinses ginds staat en ga haar zeggen als volgt: „Iemand heeft mij gezonden om den drank te halen die vóór de Prinses staat."

De man ging heen en bracht aan Rompas wat hij had gehaald. Terwijl Rompas dien drank dronk, trok hij zijn ring van zijn vinger en legde dien neer in den beker waaruit hij had gedronken, terwijl hij zeide: „Ga gij heen en breng dezen terug, maar zet hem niet zoo maar neer, overhandig hem aan de Prinses, hoor!" De man ging weer heen en overhandigde aan de Prinses dien drinkbeker. Toen de Prinses den ring had gezien, stond zij zoo snel mogelijk op en zeide: „Waar is de man die u gezonden heeft om mij dit te bren-

gen?" Die man geleidde nu de Prinses tot Rompas. Toen zij bij hem was gekomen, bracht de Prinses Rompas naar haren Vader en vertelde dat het niet de Gezagvoerder was die haar had gevonden, maar Rompas. Daarom liet de Koning dien Gezagvoerder dooden en dienzelfden avond huwde Rompas met de Prinses. Tot dusverre.

41. Verhaal van den Kleinzoon der Arme Vrouw en den Mawĕris.

Toen dit Kind reeds groot was geworden, zeide hij tot zijne Grootmoeder: „Ik ga eens kijken naar honden om te koopen." Zijne Grootmoeder antwoordde: „Wat zult gij dien stakkers te eten geven?" De Jongen zeide: „Laat ik dan maar een beetje minder nemen van mijn eten." Zijne Grootmoeder hernam: „Dat moet gij maar zelf weten."

Daarop vroeg hij geld, twee geldstukken, en ging van huis om honden te zoeken. Terwijl hij daar zoo rondliep, zag hem de Koning; de Koning zeide: „Waarom loopt gij zoo heen en weer, Jongen?" Hij zeide ten antwoord: „Ik zoek honden om te koopen." De Koning zeide: „Indien gij honden zoekt, ga dan mijne honden zien." Daarop ging die Jongen naar het huis van den Koning. De Koning zeide: „Daar hebt ge dan de honden." De Jongen vroeg: „Hoeveel wordt er voor gevraagd?" De Koning zeide: „Omdat ik medelijden met u heb, elk van hen één geldstuk." Toen betaalde dan de Jongen twee geldstukken en de Koning gaf den Jongen twee honden en de Jongen nam ze mee naar zijne Grootmoeder. Toen hij bij zijne Grootmoeder kwam, zeide zijne Grootmoeder: „O foei, als ge ze eens hadt gestolen!" De Jongen antwoordde: „O, in 't geheel niet, de Koning en ik hebben met elkaar gehandeld."

Vervolgens brachten zij de honden groot, en ten laatste werden zij zoo groot als geiten. Daarna zeide de Jongen weder tot zijne Grootmoeder: „Ik ga een kapmes koopen."

Zijne Grootmoeder hernam: „Van wien zult ge het koopen, stakker?" De Jongen zeide: „Ik ga eerst maar weer eens naar den Koning." Daarop daalde hij de trap af en ging op weg. Terwijl hij zoo heen en weer liep, zag hem de Koning; de Koning zeide: „Waar gaat gij heen, Jongen?" De Jongen antwoordde: „Ik zoek een kapmes te koop." De Koning zeide: „Hier is mijn kapmes, maar het heeft den prijs van één gulden." De Jongen zeide: „O, een gulden heb ik bij mij." De Koning zeide: „Neem dan mijn kapmes maar." Toen nam de Jongen het kapmes en betaalde er een gulden voor. Hij ging terug naar zijne Grootmoeder en zeide: „Hier is het kapmes." Zijne Grootmoeder vroeg: „Van wien is het afkomstig?" De Jongen zeide: „Van den Koning." Zijne Grootmoeder zeide: „Wel, wat een welwillendheid van den Koning voor u."

Denzelfden dag zeide de Jongen tot zijne Grootmoeder: „Grootje, wil morgen heel vroeg nog rijstepap voor mij koken." Den volgenden morgen kookte de Grootmoeder het. Nadat de pap was gekookt, at de Jongen de pap en na het eten riep hij de honden en ging op weg. Voortgaande, kwam hij binnen de drinkplaats van den Koning. Toen hij aankwam, zeide de Koning: „Waar gaat gij heen, Jongen?" Hij zeide: „Ik probeer de honden eens te laten loopen." De Koning zeide: „Ga zitten en drink eens." Toen hij ging zitten, bespatten de mede-tijferaars van den Koning hem met de prop, zoodat het lichaam van den Jongen volraakte met palmwijnmoer. De Koning zeide, verbiedende: „Foei, gijlieden hebt in 't geheel geen medelijden." Degenen die hem bespatten gaven ten antwoord: „Waarvoor zouden wij medelijden met hem hebben en waarvoor hem ontzien?" De Koning zeide: „Kom dan maar eten en drinken met mij." De Jongen antwoordde: „O, dat ben ik niet gewoon." Daarop drong de Koning bij hem aan, zoodat hij eindelijk heeft gegeten. Na het eten gaf niemand der tijferaars den Jongen te drinken. De Koning zeide: „Drink dan maar van mijn drank." Daarop dronk

de Jongen. Na het drinken gingen zij uiteen, de Koning en zijne medetijferaars gingen naar huis terug.

De Jongen ging ook heen, het bosch in. Niet lang was hij het bosch ingegaan, of hij zag dat de honden rondom een bamboestoel heenliepen. Hij zeide bij zich zelven: „Ik zal er eens in porren, misschien zijn het wel wat men muizen noemt." Hij porde er dan in, de muizen kwamen er uit en de honden vingen ze, zoodat hij dien dag een groot aantal muizen ving. Toen keerde hij terug. Terugkeerende liep hij weder langs de drinkplaats van den Koning. Toen hij aan de drinkplaats van den Koning kwam, was daar de Koning. De Koning zeide: „Nu, ge hebt waarlijk veel gevangen!" De Jongen zeide: „Wat ik zeggen wou, Koning, laat ons de muizen roosteren en ze als drinkspijze gebruiken." De Koning zeide: „Ja, dat is goed, maar haast u er mede, dat de medetijferaars u niet aantreffen (dat doende)." Toen zij de muizen geroosterd hadden, kozen zij er eenige als drinkspijze. Nadat zij gedronken hadden, zeide de Jongen: „Ga gij maar later, Koning, ik ga maar vooruit, opdat ik niet weder door uwe medetijferaars worde bespat." De Koning zeide: „Goed, loop maar op, ga maar vooruit."

Daarop ging dan de Jongen heen, terug naar huis. Toen hij aankwam, zeide hij tot zijne Grootmoeder: „Hier hebt ge de muizen." Zijne Grootmoeder zeide: „Wel verbazend, wat veel!" De Jongen hernam: „Die zijn om te verkoopen, deze zullen wij eten." Dienzelfden dag zeide de Jongen tot zijne Grootmoeder: „Grootje, wil morgen eten voor de honden koken en pap voor mij." Den volgenden morgen dan had de Grootmoeder het eten voor de honden en de pap tot spijze voor den Jongen gereed gemaakt. Daarop voederde hij de honden en hij at de pap. Nadat hij en de honden hadden gegeten, riep hij weder de honden en ging opnieuw op weg. Al loopende was hij weder bij de drinkplaats van den Koning gekomen. Toen hij daar aankwam, zeide de Koning: „Waar gaat gij weder heen, Jongen?" De Jongen zeide:

„De honden weer eens probeeren." De Koning zeide: „Ga zitten en drink wat." De Jongen ging zitten en werd weder door de medetijferaars van den Koning bespat met de prop. De Koning zeide weder, verbiedende: „Waarom ontziet gij dezen Jongen niet?" Zij zeiden: „Waarvoor zouden wij dien Jongen ontzien?" De Koning zeide tot den Jongen: „Kom dan maar hier, dan zullen wij eten en drinken." De Jongen zeide: „O, dat ben ik niet gewoon." Doch de Koning hield bij hem aan, zoodat de Jongen ten slotte weder heeft gegeten en gedronken. Nadat zij hadden gedronken, gingen zij uiteen, de Koning en zijne gezellen keerden naar huis terug. Hij daarentegen ging naar het bosch.

Het duurde weder niet lang, of eene antilope loeide, daar zij door de honden was gepakt, zoodat de antilope werd buitgemaakt. Toen de antilope was gedood, ging hij weder naar de drinkplaats des Konings. Toen hij daar aankwam, was de Koning er weder. De Koning zeide: „Wel, hebt gij buit gemaakt?" De Jongen zeide: „Het is eene groote antilope die de honden hebben gepakt. Maar wat ik zeggen wilde, Koning, wil uwe medetijferaars gelasten de antilope te gaan halen." De Koning zeide: „Ik zal die later laten halen, want zij zijn nog niet hier." Het duurde inderdaad niet lang of de tijferaars waren er. De Koning zeide: „Wel, gij moest eens, zegt hij, hier halen de antilope die door de honden van dezen Jongen is gevangen." De tijferaars zeiden: „Deze Jongen is een arme sukkel, en die zou eene antilope buitmaken!" De Koning zeide weer: „Gaat maar, het is waar wat deze Jongen zegt." Daarop gingen zij inderdaad heen. Zij gingen er naar kijken en het was waar. Zij droegen (het wild) naar de drinkplaats en sneden het in stukken. Toen zij het in stukken gesneden hadden, hoorde de Jongen hen aldus fluisteren: „O help, wij hebben dezen Jongen niet ontzien, wij hebben den stakker aldoor met de prop bespat, totdat hij heelemaal vol palmwijn-moer was. Kijk nu eens, nu krijgen wij antilopenvleesch te eten." Toen zij gereed waren met de antilope te

ontweien, kregen zij en de Koning hun deel van den Jongen. Toen hij klaar was met van het vleesch rond te deelen, zeide de Koning: „Gij allen neemt het vleesch van den Jongen mede, brengt het aan zijne Grootmoeder." Aldus hebben zij gedaan.

Toen zij waren aangekomen, zeide zijne Grootmoeder: „Gij hebt dus buit behaald!" De Jongen zeide: „Een antilope is de buit. Dat is om te verkoopen en dit zullen wij eten." De Grootmoeder zeide: „Dat zullen wij doen." Toen het weder avond werd op dien dag, zeide de Jongen tot zijne Grootmoeder: „Grootje, wil voor mij en de honden voor drie dagen eten gereed maken, daar ik een grooten tocht ga maken." Den volgenden morgen had zijne Grootmoeder gereed wat hij had besteld. Daarop ging hij op weg, hij begaf zich naar een woud aan den anderen kant. Daar aangekomen, maakte hij eene hut waar hij het vleesch kon rooken. Na die gemaakt te hebben, ging hij op weg. Gedurende dien dag maakte hij vijf wilde zwijnen buit. En die wilde zwijnen bracht hij naar de hut en dat vleesch rookte hij. Den volgenden morgen was zijn buit dezelfde, den daarop volgenden dag evenzoo. Den vierden dag keerde hij naar huis terug. Naar huis gaande, bracht hij telkens bij gedeelten het vleesch een eind verder, daar er zoo veel was. Al voortloopende, kwam hij terecht bij het huis van den Mawĕris. De Mawĕris maakte het geluid: „Ris, ris, wĕris!" Daarop werd hij gevangen door den Mawĕris, te zamen met de beide honden en hij sloot hen op in zijn huis. De Jongen zag dat zijne honden werden opgesloten in een vierkant hok en hij zag ook dat er een hok om hem in te bergen werd opengemaakt, totdat hij er in opgesloten zat. Hij zag ook dat daar een man was, die ook door den Mawĕris was gevangen, en die was reeds vet geworden. Op dien zelfden dag hoorde hij den Mawĕris aldus spreken: „Morgen zal ik den Vette opeten." Toen het avond werd op dien zelfden dag, doodde hij den Vette en den volgenden dag at hij hem op.

Toen de Jongen een tijd lang had doorgebracht in het hok waarin hij was opgesloten, werd hij vet. Toen hij gevoelde dat hij vet was geworden, dacht hij na: „Wel, het zal niet lang meer duren of ik zal worden opgegeten, daar ik reeds vet ben geworden." Daarop hoorde hij zijne honden janken en hij sprak, zeggende tot de honden: „Kleinkinderen, als ik nog als heer door u ben erkend, bijt dan het hok stuk waarin gij zijt opgesloten." Zoodra de honden dat hadden gehoord, hebben zij zich terstond gewrongen en beten het hok waarin zij waren opgesloten stuk, zoodat het vernield werd en zij er uit kwamen. Toen zij er uit waren, zeide de Jongen: „Kleinkinderen, als gij mij nog als uw heer erkent, staat Zuidwaarts op om den Mawĕris te bijten opdat wij, ik en mijne kleinkinderen, in het leven blijven." Terstond richtten zich de honden in Zuidelijke richting op en beten den Mawĕris en daar hij in slaap was, zoo werd hij door de honden opgegeten. Daarop weder sprak de Jongen en zeide tot de honden: „Kleinkinderen, als het kan, bijt dan het hok stuk waarin ik ben opgesloten." Daarop beten zij ook het hok stuk waarin die Jongen was opgesloten, totdat hij er uit was gekomen.

Toen zij er uit gekomen waren, zag de Jongen dat er zeven Prinsessen uit het huis afdaalden. Zij zeiden: „O Jongen, wij zullen u volgen, daar gij den Mawĕris hebt gedood, gelukkig dat gij hem gedood hebt. Wij met ons zevenen hebben hier ons dorp niet, maar zijn ook door den Mawĕris gevangen, evenals gij, maar wij zijn in 't leven gelaten, omdat wij voor hem kookten wat hij gewoon was te eten, daarom zullen wij u volgen." De Jongen antwoordde: „Waarom zoudt gijlieden mij, stakker, volgen? ik ben de Kleinzoon eener Arme Vrouw." De Prinsessen zeiden: „Dat doet er niet toe, als wij maar niet verloren raken. Alle toovermiddelen van den Mawĕris moeten wij medenemen." De Jongen zeide: „Laat ons dan gaan." Daarop keerde hij naar huis terug, met de zeven Prinsessen. En zij liepen steeds door, totdat zij aankwamen aan den

rand van het dorp. Zoodra hij gezien werd door de kinderen die bezig waren met toe'is-vruchten te plukken, zeiden zij: „O, daar is waarlijk de Kleinzoon der Arme Vrouw." Daarop liepen zij hard heen en gingen het aan zijne Grootmoeder vertellen; zij zeiden: „Uw kleinzoon komt hier!" Zij zeide: „Zeg dat niet, het is al lang dat hij niet meer terugkomt." De kinderen hernamen: „Het is waar. Hij komt met een heelen troep."

Het duurde dan ook niet lang of zij zag een aantal lieden en daar kwamen werkelijk de Jongen en de zeven Prinsessen die hij met zich bracht, totdat zij gekomen waren aan het huis zijner Grootmoeder. Zijne Grootmoeder zeide: „Wat heeft u verhinderd, dat het zoo lang heeft geduurd eer gij hier zijt gekomen?" De Jongen zeide: „Ik ben werkelijk door den Mawĕris gevat, maar het was goed dat ik de honden bij mij had." De Grootmoeder zeide: „Hoe is het gekomen dat gij er uit zijt geraakt?" De Jongen zeide: „De Mawĕris was in slaap, toen sprak ik en zeide tot de honden: „Kleinkinderen indien gij mij nog tot heer hebt, zoo wringt u en bijt het hok waarin gij zijt gestopt, kapot." Dit deden zij dan ook, zoodat zij er uit geraakt zijn. Toen zij er uitkwamen, zeide ik: „Staat op en gaat naar 't Zuiden om den Mawĕris te bijten." Toen stonden zij op en gingen Zuidwaarts, zoodat zij hem gedood en opgegeten hebben. Ik zeide weder: „Kleinkinderen, indien gij mij nog als heer erkent, komt dan vernielen het hok waarin ik gestopt ben." Zoo hebben zij dat vernield en ik kwam er uit. Toen ik er uitgekomen was, kwamen deze zeven Prinsessen naar beneden, die ook vroeger door den Mawĕris gevat waren." De Grootmoeder zeide: „'t Is maar goed! het heeft niet veel gescheeld met ulieden! gelukkig dat de Mawĕris door de honden is gedood." De Jongen hernam: „Grootje, al de zeven Prinsessen die ik hierheen heb gebracht, geef dien eten en kleeren, want ik ga eene vrouw zoeken." De Grootmoeder zeide: „Goed, maar ach! wie zult gij nemen?" Hij zeide: „Ga de oudste der dochters van

den Koning vragen?" De Grootmoeder zeide: „Wat zult gij, stakker, haar ten geschenke geven? och arme!" De Jongen zeide: „Doe het maar, want alle toovermiddelen van den Mawĕris heb ik hierheen medegenomen."

Daarop ging de Grootmoeder het meisje vragen aan den Koning en zeide: „Ik ben hierheen gezonden door mijn Kleinzoon, om te vragen, zegt hij, de oudste uwer dochters." De Koning zeide: „Goed, ik stem er in toe, maar vraag aan het meisje of zij wel wil." Zij vroeg het aan het meisje en deze wilde wel. De Koning zeide weder: „Daar uw Kleinzoon mijne dochter wil hebben, zoo moet hij dit geheele huis vullen met goederen." Daarop keerde zij terug en zeide tot haren kleinzoon: „De Koning heeft ja gezegd en het meisje heeft ja gezegd, maar de Koning heeft gezegd, dat het geheele huis des Konings door u moet worden gevuld met goederen." De Jongen zeide: „Goed, wees maar niet bevreesd, Grootje. Het zal geheel vol worden." Wederom zond de Jongen zijne Grootmoeder uit en zeide: „Grootje, ga zeggen, dat men er om hierheen zende en de goederen hale."

Daarop is zij het dan gaan zeggen, zoodat de Koning lieden heeft gezonden om de goederen weg te dragen. Zij droegen maar steeds weg en vulden het huis van den Koning. Daarop verbaasde zich de Koning en zeide: „Wel verbazend, wat is die Kleinzoon der Arme Vrouw rijk geworden!" Toen ging de Grootmoeder van den Jongen terug, nadat haar was beloofd: op den zevenden dag zullen zij trouwen. Toen de zevende dag was gekomen, trouwden zij en zij noodigden den adel des lands. De adellijken des lands aten dan en zij zeiden telkens: „Wel, wat is die Jager rijk geworden!" Nadat de adellijken hadden gegeten, gaf de Koning zijn koninkrijk aan zijn schoonzoon over, zoodat zijn schoonzoon, de Kleinzoon der Arme Vrouw, koning werd.

42. Verhaal van Kombangan, den Gulzigaard.

Zie bl. 119.

43. Verhaal van hetgeen de Oude Vrouw heeft doen overkomen aan Twee Gezusters.

Er was eens eene Moeder die twee dochters had, de Oudste was hare stiefdochter, de Jongste haar eigen kind. Met haar lijfelijk kind was zij in hooge mate ingenomen, maar hare stiefdochter behandelde zij met afkeer en minachting op verregaande wijze. Het Jongste Meisje verzorgde zij goed met kleeren en eten en zij voorkwam haar in alles, maar ach, alles wat harè stiefdochter betrof, verwaarloosde zij slechts; temeer nog als deze het werk dat zij haar had bevolen te doen, niet geheel naar behooren had verricht, dan sloeg en kneep zij haar.

Het gebeurde eens dat zij op de stiefdochter boos was geworden om het werk (dat deze niet goed had gedaan) en dat zij haar daarom had gelast water te gaan halen. Het meisje nam den bamboe op, onder voortdurend geween, en daalde af naar het water. Aan het water gekomen, trok zij haar baadje uit, om het te gaan wasschen op eene plaats waar het water stroomde. Door haren ijver bij het wasschen, ontglipte haar het baadje dat zij bezig was te wasschen en zij hield het in het oog terwijl het wegdreef; maar zij vond het jammer en daarom ging zij het achterna. Steeds liep zij voort, den stroom van het water volgende, telkens vooruit kijkende en achterom kijkende of zij het misschien ook reeds voorbijgeloopen was, maar zij kon het nog niet inhalen. Op die wijze was de door haar afgelegde weg steeds verder geworden. Daarop ontmoette zij een man. Toen zij dien man zag, vroeg zij aan hem: „O gij ééne, hebt gij mijn baadje niet gezien?" De ééne man antwoordde: „Neen meisjelief, maar ga het vragen aan hen die met zijn tweeën zijn." Zij ging naar hen die met hun tweeën waren en vroeg hun: „O, gij beiden, hebt gij mijn baadje niet gezien?" Zij antwoordden: „Neen, maar ga het vragen aan hen die met hun drieën zijn." Zoo ging het maar steeds voort, totdat zij kwam

aan hen die met hun tienen waren. Toen vroeg zij aan de getienen: „O, getienen, hebt gij mijn baadje niet gezien?" Zij antwoordden: „Wij hebben het gezien, het is opgeraapt door de Oude Vrouw, die woont in het huis daarginds, ga het dus maar aan haar vragen."

Het Meisje ging heen en vroeg: „Grootmoeder, hebt gij mijn baadje niet gezien?" Zij antwoordde: „Wel, hier is het, ik heb het pas in de rivier opgeraapt, maar help mij eerst en geef voer aan mijn kippen en voeder de varkens en kom dan rijst voor mij koken, want je Grootmoeder is zwak." Zoo spoedig mogelijk riep het Meisje de kippen; zoodra zij ze riep, vlogen de uilen af op den grond en pikten de maïs op die zij voor hen had gestrooid. Daar dat Meisje een goed hart had en niet spotziek was, of gewoon tegen te spreken, zoo liet zij zich geen woord ontvallen bij het zien van de uilen, die door de Oude Vrouw hare kippen werden genoemd. Toen zij alles aan de kippen had gegeven, nam zij varkensvoer. Zoodra zij tegen den varkenstrog sloeg, verzamelden zich de slangen: daar waren zwarte slangen, pythons, gifslangen, eierenvreters, gordelslangen, klapperslangen en alles wat maar slang heet. Het Meisje verbaasde zich, ziende al die slangen uit den varkenstrog eten, maar zij durfde niet te spotten. Toen zij klaar was met de varkens te voederen, ging zij koken en vroeg aan de Grootmoeder, waar de kookpot was. De Oude Vrouw wees haar den pot, doch het Meisje verbaasde zich, want hare Grootmoeder wees haar slechts een kokosdop. Desniettegenstaande zeide zij er niets van, zij keek slechts toe en haastte zich den pot te vuur te zetten, totdat zij er de rijst in stortte. Toen zij gereed was met koken, ging zij zeggen aan hare Grootmoeder, dat zij wel zou willen terugkeeren. Hare Grootmoeder zeide: „Goed meisjelief, maar ik zal u een korten weg toonen, volg dien, want die is nader. En hier hebt ge uw baadje, het is wel versleten, maar het speet u toch ervan."

Daarop vertrok zij, daar de weg dien hare Grootmoeder

haar had gewezen door haar werd gevolgd, hoewel zij dien nog niet kende. Het meisje liep dan voort, met opgeruimdheid en blijdschap, omdat zij haar weggedreven baadje toch nog had gevonden. Terwijl zij ijverig voortliep, werd zij behangen met baadjes en lijnwaden van allerlei soort, voorts met haarnaalden en kralen en halssnoeren om te dragen. Toen verheugde zich het Meisje steeds meer en haastte zich met te loopen, daar zij dit alles ging laten zien aan hare Moeder en hare zuster. Toen zij aan huis was gekomen, liet zij het zien, maar hare stiefmoeder zeide: „Wellicht heeft zij die dingen gestolen, hoe komt het dat zij die kostbaarheden heeft gekregen?" Terwijl zij al die vernederingen aanhoorde die hare Stiefmoeder haar aandeed, werd haar hart steeds bedroefder en steeds meer terneergeslagen. En toen vertelde zij volledig wat er met haar was gebeurd. Op hetgeen zij verhaalde werd door hare Moeder goed gelet, totdat het Meisje alles had uitverteld.

Op zekeren dag bepraatte zij hare dochter, zeggende: „Mijn kind, hoor eens, ik zal je slaan en ga dan naar beneden en laat je baadje wegdrijven, maar loop het na en ga naar de Oude Vrouw aldaar, dan zult gij op uwe beurt die kostbare dingen krijgen." Het Meisje stemde toe en zoo werd zij dan door hare Moeder geslagen. En inderdaad ging het haar juist als hare Oudere Zuster. Maar het gebeurde dat toen zij voer aan de kippen gaf, zij er mede spotte en zeide: „Wel Grootmoeder, uwe kippen zijn uilen" Hare Grootmoeder antwoordde: „Gij zijt eene spotster." Toen gebeurde het weder dat zij de slangen zag, die de Oude Vrouw hare varkens noemde, en ook daarmede spotte zij. Zoo heeft zij ook gespot met den kookpot harer Grootmoeder, omdat het slechts een kokosdop was.

Toen zij gereed was met het werk dat hare Grootmoeder haar had te doen gegeven, sprak zij er van om terug te keeren. Ook aan dit Meisje heeft de Grootmoeder den weg gewezen, maar niet den weg die door hare zuster was begaan,

zij wees haar slechts een toepad dat zeer glad en zeer slijkerig was, zeer begroeid en vol steenen. Daar de Grootmoeder haar dien weg had gewezen, zoo moest zij daar wel gaan. Zoo ging zij dan naar huis, maar bij iederen stap dien zij deed gleed zij uit, totdat zij bedekt was met modder en door dorens gestoken aan gelaat en handen en vooral hare voeten waren bedekt met wonden. Toen hare Moeder zag dat zij vreeselijk was om aan te zien, zoo vroeg zij: „O foei, hoe komt gij in dien toestand?"

Toen verhaalde het Meisje haar al wat zij had gedaan en hoe haar gedrag was geweest jegens hare Grootmoeder en hoe het haar gegaan was. Toen hare Moeder dit alles wist, dacht zij na en vermaande hare dochter aldus: „Dit alles is gebeurd, omdat gij eene spotster zijt, maar uwe Oudere Zuster is ijverig als haar iets is opgedragen." Sedert dien tijd zijn de beide zusters door hare Moeder altijd gelijk behandeld. Tot dusverre.

GROEP VI.

Verhalen die op het Volksgeloof betrekking hebben.

De volgende 12 verhalen (N°. 44—56) behandelen onderwerpen uit het volksgeloof, voornamelijk verteld om uit te leggen wat men al zoo te wachten heeft van de wezens die daarin een rol spelen. De drie laatste verhalen (53—55) handelen over offers uit den ouden tijd.

Het eerste verhaal, **N°. 44**, van den Landbouwer Rorong, is goed en eenvoudig gesteld en geeft een duidelijken blik in de vroegere godsdienstige toestanden der Tontemboan. Ook hier blijkt weder te allen overvloede, dat het oude Minahassische Heidendom zijn centrum had in de verschillende plechtigheden die het slagen van den oogst ten deel hadden. De tona'as im pangumaan of „tuinpriester" en de walian in uma of „tuinpriesteres", waren dan ook de voornaamsten van allen die in godsdienstige zaken leiders en raadgevers waren. De namen der beide tuinpriesters in dit verhaal, Groote en Kleine Wangkar, zijn zeer waarschijnlijk authentiek, daar men anders niet dien naam zou hebben gekozen, want de stam wangkar beteekent „verraden"; nu treedt wel de Groote Wangkar als bedrieger op, maar de Kleine Wangkar juist als eerlijk en bekwaam. De onderscheiding in „groote" en „kleine" kan naar lichaamsvorm, stand of invloed zijn geweest.

Wat de voorschriften van den tuinpriester betreft, de ontginner moet steeds het te ontginnen terrein aan zijne linkerzijde houden, daar hij aan de rechterzijde van den te openen tuin moet blijven. Het bosch houdt hij dus aan de rechterzijde, omdat de gevaren die hem bij het ontginnen dreigen van daar komen. De slang die hij doodt heet wĕwĕngkalĕn, van den stam wĕngkal „omgorden", als subst. ook de naam eener liaansoort. De vorm met reduplicatie en suffix -ĕn beteekent „dat waarmede omgord wordt"; de naam zou dus te vertalen zijn met „gordelslang." Volgens het volksgeloof zou deze slang twee koppen hebben. De reden waarom het noodzakelijk is eene slang te dooden, eer men tot het bewerken van den tuin overgaat, is deze: men houdt de slangen voor bizonder gevaarlijk voor het gewas; zij zouden zich om de rijstplanten slingeren en deze naar beneden halen opdat de muizen er op af zouden komen en de slangen deze gemakkelijk zouden kunnen vangen. Door vooraf eene slang den dood aan te doen, brengt men ook aan de andere slangen den dood, of schrikt ze althans af en vrijwaart men zijn veld. Het

zelfde geloof bestaat t. o. der muizen. Rustdagen worden door den priester voorgeschreven na het offer. De bedoeling daarvan is waarschijnlijk om het offerfeest grooter te maken; al wordt op die dagen niets geofferd en zijn zij dus feitelijk ledige offerdagen, de eer aan hen die met het offer worden bedacht is er des te grooter door.

De landbouwer neemt alle voorschriften nauwkeurig in acht en is dan ook zeer voorspoedig. Zijn gewas en zijn palmwijn zijn overvloedig en nu krijgt hij er zelfs nog slaven bij. Zeven lieden, wier herkomst niet wordt vermeld, hebben zijne rijst opgegeten en zijn palmwijn opgedronken zonder zijne vergunning. Hij betrapt hen en mag hen dus tot zijne slaven maken. Het wordt in dit verhaal als eene leiding der goden beschouwd, dat die zeven lieden zich eerst tegenover Rorong schuldig maken, opdat hij recht op hen zou krijgen.

Merkwaardig is nog de vervloeking van den leugenachtigen priester door zijn eerlijken ambtgenoot, voor welken vloek het woord tiwa' wordt gebruikt. Zie daarover de Aanteekeningen op N°. 44.

N°. 45 en **46** zijn twee pontianak-verhalen. Het geloof aan de Pontianak is onder het Tt. volk hoogstwaarschijnlijk niet oorspronkelijk, maar van het strand door vreemdelingen, vooral door Mohammedanen ingevoerd. Thans echter wordt er algemeen en zeer vast aan geloofd dat eene vrouw, die vóór hare bevalling overlijdt, haar graf verlaat, om van den avond tot den morgen rond te dwalen, zoekende een volwassen man te pakken, en dien mede in het graf te voeren, met het doel om aan het op aarde niet geboren kind een vader en verzorger te geven. Zoodra het begint te ochtendschemeren, haast zich de Pontianak terug te keeren naar het graf. Is het kind ter wereld gekomen, dan wordt de vrouw geen Pontianak ook al zou zij onmiddellijk daarna sterven.

Met dit geloof hangen samen de gebruiken die men in acht neemt bij de behandeling van het lijk eener in zwangerschap overleden vrouw. Men legt er zich op toe om het der overledene onmogelijk te maken zich te bewegen, op te staan, en iets of iemand te grijpen. In de palm van elke hand wordt een ei gelegd, in de toppen der vingers, tusschen de nagels, wordt iets zeer scherps gestoken, zooals dorens, spelden, naalden; in den oksel van elken arm wordt ook een ei gelegd. Het hoofdhaar wordt van achteren opgenomen en naar voren over het gezicht gelegd. Soms wordt er ook in de voetzolen allerlei scherps gestoken en wordt de kist met scherpe dingen, als gebroken flesschen, glasscherven, enz. aangevuld. Dit alles moet de overledene beletten zich te bewegen of op te staan. Zoodra zij wil gebruik maken van hare handen, verliest zij de eieren, wil zij hare armen oplichten, dan vallen eveneens de eieren; de dorens en naalden maken haar het gebruik van vingers en voeten onmogelijk; het over haar gelaat gekamde hoofdhaar belet haar gebruik te maken van hare oogen, en de glasscherven in de kist verhinderen haar op te staan. Over het mawinson zie de Inleiding op Groep III en over de lesar i ro'ong, zie die op Groep VII.

In **N°. 46** wordt de toestand eener in het kraambed overleden vrouw voorgesteld, als die van eene vrouw of een meisje die in zwangeren toestand door den vader van haar kind is in den steek gelaten, en die er nu op uit is om

hem te dwingen weder bij haar te komen, om haar bij te staan in het grootbrengen van hun kind. Daar zij in hare ontevredenheid over haar lot maar den eersten den besten man dien zij vindt wil dwingen met haar mede te gaan in den dood, zoo is voor iederen man eene ontmoeting met eene Pontianak levensgevaarlijk. Bestaat er vrees voor eene Pontianak, dan loopen de mannen, wanneer zij 's avonds uit moeten, steeds in gezelschap van vrouwen, daar de Pontianak geene vrouw kwaad doet, en de vrouwen bij eene ontmoeting met de Pontianak, de mannen kunnen beschermen, door tot haar te zeggen: „Ra'itja malawi' katangka-tangka'oka? ra'itja sia si amang i toja'ang" (schaamt gij u niet naar iedereen zoo maar te pakken? dit is niet de vader van het kind).

N°. 47 is op zichzelf duidelijk genoeg. Met mu'kur zijn hier geesten van afgestorvenen bedoeld, die het karakter van boosaardige spoken hebben en zieken of ook gestorvenen, die niet behoorlijk worden bewaakt, wegrooven. Vandaar dat men zelden of nooit zieken of dooden een oogenblik alleen laat.

N°. 48 en **49** zijn vampyr-verhalen. Songko' is de benaming voor een mensch, hetzij man of vrouw, die door gebruik te maken van een zeker toovermiddel, sosongko' genaamd, de macht bezit om des nachts zich het hoofd met de ingewanden uit het lichaam te trekken en daarmede door de lucht te vliegen, nu en dan roepende: pok, pok! Bij het hooren van dat geluid roepen de lieden: komangĕn, komangĕn! en moet een slapende terstond op zijde gaan liggen en den mond goed gesloten houden. Zij zetten zich neer op personen, om hem het bloed of de lever uit te zuigen. Dit is de meest algemeen aangenomen voorstelling. Sommigen gelooven echter ook van den songko', dat deze zich nederzet op het plantsoen van den mensch: zijne groenten, vruchten, rijst, maïs, en zich daarmede voedt. Deze laatste voorstelling is bij velen in Tompaso' de heerschende. Een probaat middel om den songko' terstond naar zijn ledig lichaam te doen terugkeeren, is het roepen van: komangĕn, komangĕn! dan wordt de songko' bang en spoedt zich terug naar zijn ledigen romp. Sommige menschen beweert men, kennen een middel om den songko' door langzame uittering te dooden. Dit middel is een smeersel, waarmede zij de in den romp ontstane opening insmeren, wanneer de songko' op zijn rooftocht is uitgegaan. Wanneer hij bij zijne terugkomst zich weer in zijn romp steekt, dan worden hals en ingewanden door het smeersel vergiftigd en beginnen langzaam weg te teren. Velen verwarren in hunne voorstelling den songko' met den pontiana, anderen weder met den mawĕris. Om te voorkomen dat men door een songko' wordt uitgezogen, moet men zich in acht nemen bij het slapen. Men mag niet op den rug liggen, en niet met geopenden mond slapen.

songko', Bar. pongko, Gor. ponggo vgl. Wilken, Animisme, bl. 29, 30, Meded. Ned. Zend. Gen. XXXVI, 400, en Mal. pungguk „een nachtvogel van het geslacht der uilen" (v. d. Wall). Verder: Alb. C. Kruyt. „De Weerwolf bij de Toradja's van Midden-Celebes", Tijdschr. Bat. Gen. Dl. 41, bl. 548, vlgg. en Meded. N. Z. G. 39, bl. 16, 17 (1895). Verder Sang. songko' „vrouw die door tooverij des nachts als heks kan rondspoken, eenzaam wonende

vrouwen en kinderen verontrust en de versche graven plundert. Onder het geroep k o', k o'! port zij met een scherp gepunten stok van onderen door den vloer"; dit heet m a n o n g k o', vgl. s o n g k a h ĕ „porren, poken, oprakelen", p o n g g o', p o n g g o / ĕ', Bis. p o n g g o t. Tag. p o n g k o k „afgebroken", bijv. de staart eener hagedis.

Verhaal **N°. 49** is òf nieuwerwetsch omgewerkt, òf van nieuwe vinding, wat geen wonder is, daar het geloof aan vampyrs nog volstrekt niet ouderwetsch is geworden.

N°. 50, het verhaal van Marintĕk, behoort naar zijne inkleeding te worden samengevoegd met de verhalen van S e' e W e n e' (N°. 93 en 94), dat van de Slang op Pinĕwetengan (N°. 67) en het Stiefkind en de Koe (N°. 24), doch deze verhalen zijn, om hare eigenlijke beteekenis, elk tot eene andere groep gebracht. In dit verhaal komt het geloof aan den dag, dat men door het eten van een t ĕ r i o i-ei in zulk een vogel kan veranderen. T ĕ r i o i is de naam van een nachtvogel, die aldus is genoemd naar zijn geluid. Ook het later in dit verhaal volgende: I n t ĕ k m a t ĕ r i o i is eene nabootsing van het geluid van dezen vogel. Het verhaal kan dus zeer goed door het uitleggen van dit geluid zijn ontstaan, gegeven het bestaande geloof, dat ook uitkomt in het vervolg, waar de stiefmoeder eene slang wordt, door het eten van slangevleesch. Vgl. N°. 67, waar hetzelfde plaats heeft.

In Toradja'sche verhalen geschiedt hetzelfde, door het eten van slangeneieren. Dit geloof is overal verbreid in den O. I. Archipel.

N°. 51 legt het een en ander omtrent de N g i u n g uit, een geest of spook die geacht wordt de vogels w a r a' w ĕ n g i, t i t i t j a t, k u o w of m ĕ n e' a te bezielen, wanneer deze des avonds een zeker geschreeuw doen hooren. N g i u n g is een klanknabootsend woord, dat het zachte geschrei van een kind aanduidt, of ook het zacht klagende gejank van een hond die zijn meester ziet. Zulke geluiden voortbrengen, heet n g u m i u n g, m a n g i u n g.

N°. 52 is een verhaal dat een afdoend middel ter bestrijding van den Maw ĕ r i s aangeeft, n.l. het verbranden van Spaansche peper op het vuur. In het algemeen worden spoken en geesten ondersteld voor scherpe of stinkende geuren uit den weg te gaan. Daar hun lichaam zelf min of meer aetherisch is, tasten zulke dampen hen veel meer aan dan de menschen.

N°. 53—55 geven den oorsprong aan van het verrichten van 't offer m a n o' o r a p i. Omtrent den naam en de beteekenis van het m a n o' o r a p i valt het volgende te zeggen:

M a t o' o r i n a p i „des nachts opstaan, om het vuur te onderhouden", bijv. s i T i l a' a r ĕ m a k a w e t e n g i m a t o' o r i n a p i a s i w ĕ n g i i a s a, „Tila'ar heeft de beurt om van nacht telkens op te staan om het vuur te onderhouden", (bij de verdeeling van het werk der wachtdoenden); p a t o' o r ĕ n-a k o n a p i „sta op en kijk Westwaarts naar het vuur", zegt men als de slaper aan de Oostzijde van het vuur ligt; m a n o' o r a p i wordt volgens sommigen syn. gebruikt met m a r a m p e r, m ĕ a m p e r (Mt.), m a' d a m p e r (Mk.), dus m a r a m p e r s e r a, m a' d a m p e r s e i l a = m a n o' o r a p i s e r a. De beteekenis is: des nachts in de tuinhut opstaan en met een flambouw (i p a ĕ l a' b) in de

linkerhand en een stuk hout in de rechterhand in den tuin rondgaan, om de muizen, die het maïsplantsoen bederven, door aan de jonge vruchten te knabbelen, met het stuk hout dood te slaan. Volgens anderen zegt men mano'or api uitsluitend van het in het bovengenoemde verhaal bedoelde offermaal. Het wordt gehouden in het huis in 't dorp in den nanacht, terwijl nog alle menschen slapen en het nog geheel duister is. De tijd is die waarop het rijstgewas in het stadium is, dat te Sondër en omstreken wordt genoemd manu'iso, het oogenblik waarop de aar nog puntig uitloopt, als een tu'is-vrucht, maar spoedig reeds zal gaan uiteenstaan. Het is de tijd waarop de bevruchting begint. Op andere plaatsen, zooals te Tompaso' en omstreken, verricht men dit offer wanneer de rijst in het stadium is dat daar heet mangětolěm ěm bene' „de vrucht der rijst is strak gespannen," de vrucht vult zich en zwelt en daardoor is de schil strak gespannen. Voor het offermaal wordt gebruikt: pasil of offerrijst, eieren gekookt in een aarden rijstpot en zout. Alles wat voor dit offermaal noodig is, wordt in gereedheid gebracht vóór den avond. Alle keukengereedschappen moeten geheel nieuw zijn en voor 't eerst in dien nacht in gebruik worden genomen n.l. kure' karapi in tjěkělěw of loto „aarden kookpot met deksel, of bord" (van inlandsch aardewerk, dat tevens het deksel is van den rijstpot,) kopit „tang", kakajo' „lepel" om mede te roeren en de eieren uit het water te scheppen, m'ata' (Mt.), ta'um (Mk.) „versche bamboe" waarin de pasil moet worden gekookt, en aasu „bamboe om water in te halen." In den nanacht, terwijl de menschen nog slapen en het in het geheele dorp nog overal stil is, en er diepe duisternis heerscht, staan degenen die het mano'or api gaan verrichten op, koken de rijst en de eieren en houden daarna het offermaal. Bij alles wordt de diepste stilte in acht genomen, men mag nergens tegenaan stooten, spreekt slechts fluisterend, spreekt ook de woorden bij het mawelet zachtjes uit, en ruimt na afloop terstond alles op.

Het offer mano'or api moet door den tona'as in uma in den loop van het plantjaar (ta'un) vijf maal worden verricht, door de andere menschen tweemaal, n.l. bij het manende' en het mapawua'. Volgens het algemeen geloof was dit offer noodzakelijk om een overvloedigen rijstoogst te krijgen.

De beteekenis van dit offer wil men verklaren in de bovengenoemde verhalen N°. 53, 54 en 55. De meeste oude lieden, tona'as en walian geven als eenige reden van dit gebruik op, dat het zoo hoort, omdat het van de Voorouders is overgenomen. Het is intusschen mogelijk dat het mano'or api verricht wordt in het stadium waarin de bevruchting der rijst gaat beginnen, om deze te bevorderen. Het wordt in stilte en duisternis verricht, om eene voorstelling te geven van de wijze waarop de bevruchting in haar werk gaat, geheimzinnig, buiten het gezicht en het gehoor der menschen. Het offer wordt gebracht aan de geesten die bevruchting der rijst bewerken, zooals waarschijnlijk wordt gemaakt door de beteekenis van de namen dergenen aan wie wordt geofferd. Wulansinde en Pakomalutu' zijn n.l. twee dochters van Kariso. Deze laatste is een oude Vuurgod, zie de Inleiding op Groep VIII, bij N°. 103.

De naam zijner dochter Wulansinde is daarmede in overeenstemming. Het bestanddeel wulan beteekent, „geel, goudgeel," sinde is de naam eener soort versiering om een priesterhoed, bestaande uit geregen koralen. De naam duidt dus op blinkende, glanzende dingen. In den naam Pako malutu' (Mt.) of Pako moluto' (Mk.) is malutu' een wisselwoord voor wowos „rijp"; het wordt gebruikt van de vrucht der rijst, wanneer het pĕli'i is deze wowos te noemen. Pako kan identisch zijn met pĕku' „geknakt, gebroken," zooals de stengels der rijstplanten, wanneer die reeds te droog zijn geworden. Wuntuambene' is eveneens een vrouwennaam; wuntu is Tb. „berg, heuvel;" de naam is dus te vertalen met „rijst als een berg opgehoopt." In N°. 54 is zij het die Wulansinde en Pakomalutu' redt en opneemt, en voor het eerst het latere mano'or api verricht, op aanwijzing van de twee door haar geredden. In N°. 55 is deze persoon de vrouw van Kariso. Daar dit verhaal in het Mk. is geschreven, heet Wuntuambene' of Untuambene' daar Untaimbene', hetwelk dezelfde beteekenis heeft. Het familielid van Kariso waarmede hij samenwoonde, heet Woleambene' welke naam beteekent: „rijst in overvloed." Zij speelt geen andere rol in dit verhaal dan dat zij het huwelijk tusschen Kariso en Untaimbene' tot stand brengt. De drie kinderen van dit echtpaar zijn Wulansinde, de oudste dochter, gehuwd met Suwo'bene', een naam die ook weder aan den landbouw herinnert; in het Mt. luidt die naam Tuwo'wene' waarin het bestanddeel tuwo' id. is met tuwu', Tb. Td. „jong woka-blad." De naam is dus waarschijnlijk met rijstspruit te vertalen. De kinderen die afdrijven tot Lelema' waar Wulansinde sinds haar huwelijk woont, zijn haar jongere broeder Rorong Tino'or en beider jongere zuster Pako molutu'. In den eersten naam beteekent rorong „in groote menigte zich vertoonende of te voorschijn komende," tino'or is de bamboe-beker waarin het drankoffer wordt aangeboden. Nadat zij tot Lelema' zijn afgedreven, is het Wulansinde die hen redt en opneemt. In N°. 54 zijn de kinderen twee jongens, wier namen niet worden genoemd. De vrouw die hen opneemt en voor hen het mano'or api uitvindt, heet Topowene'; van dezen naam is topo in het Tb. de stam van manopo de benaming van een offerfeest bij de Tb. gehouden voor iemand die een kop had gesneld. Wene' is „rijst in den bolster." Topowene' die hier weder de rol der „Oude Vrouw" speelt, heeft dus het gebruik mano'or api bedacht om die huilende kinderen tot bedaren te brengen. Toen het middel bleek te helpen, is het gebruik in stand gebleven. Ook Verhaal 55, dat wel de beide vorige aanvult, maar niets verklaart van het gebruik dat het heet te verklaren, geeft eene dergelijke voorstelling. Terwijl Wulansinde over een rotanstengel als brug naar huis gaat, om de ouders, die over de verloren kinderen treuren, gerust te stellen, houdt zij de kinderen zoo lang zoet met hen het stille spelletje te laten doen, dat later als „offer mano'or api" in gebruik is gebleven. Het is zeer waarschijnlijk de stille wijze waarop deze gansche plechtigheid wordt verricht, die aan deze verklaring het aanzijn heeft geschonken.

Ten slotte worde ook de volgende verklaring overwogen. Rekening houdende met het algemeene karakter der tuinoffers bij de Oude Minahassers, n.l. die

van plechtige inwijding der landbouw-werkzaamheden, kan men in het mano'or api zien het officieel een begin maken met de rijst voortaan in stilte te koken. De nieuwe rijst zet vrucht, zal er dus weldra zijn, en nu moet het voor haar worden verborgen gehouden dat de menschen rijst koken; dit zou haar ten zeerste grieven en haar tot heengaan brengen. Vandaar dat men het oude kookgerei ongebruikt staan laat; al neemt men nu intusschen nieuw gereedschap, de rijst weet daar niet van, zij ziet den rijstpot, enz. ongebruikt staan en is dus gerust. Het koken behoort nu voortaan in het geheim te geschieden, tot na den oogst; dit doet men nu wel niet, omdat het niet zou vol te houden zijn, maar het koken der rijst is door het mano'or api toch tot eene heimelijke bezigheid geworden, die buiten weten der opgroeiende rijst geschiedt.

N°. 56 is eene opsomming der tuinoffers. Zie hierover de Inleiding op Groep VIII, bij N°. 100.

---

44. Verhaal van Rorong, den landbouwer, verteld door J. Rorong.

Er wordt verteld, dat volgens de gewoonte der menschen van vroeger, als men een nieuwen akker ging ontginnen, dan moest men gaan naar de tuinpriesters. De namen nu dier priesters waren de Groote Wangkar de eene, en de Kleine Wangkar de andere.

Zoo ging dan Rorong, een arme man, naar den tuinpriester en zeide tot hem: „Ik wensch een nieuwen akker te openen, maar als ik het gras en de struiken ga kappen, hoe moet dat?" De tuinpriester Kleine Wangkar zeide: „Daar gij wenscht een nieuwen tuin te openen, ga dan eerst (een stuk grond voor een weg rondom den tuin) openkappen, zoo groot als het stuk dat gij wilt openkappen, doch zoo gij het pad gaat openen, loop dan steeds aan de rechterzijde van het terrein, niet aan de linkerzijde." Zoo ging hij dan terug naar zijn huis en hij zeide tot zijne vrouw: „Wij gaan een nieuwen tuin openen." Zijne vrouw zeide: „Als gij den tuin gaat openen, wat zult gij dan aldoor eten, daar wij in het geheel niets in huis hebben?" De man zeide: „Er is toch groente, die ik ergens langs den weg aangaande kan plukken."

Toen ging hij op weg en ging voorbij pas braak liggenden tuingrond en daar zag hij pisangstammen en zeide: „Het kan niet anders, of pisangstammen moeten door mij als groente worden gebruikt." Daarop kapte hij een pisangstam van een vadem lengte, om dien als dagelijks voedsel te gaan gebruiken. Aldus begon hij open te kappen. Reeds negen vadem had hij opengekapt, toen hij eene slang zag en deze doodde hij en begroef haar. Nadat hij haar had begraven, keerde hij naar huis terug en ging tot den tuinpriester, zeggende: „Ik ben gaan openkappen, reeds negen vadem had ik opengekapt, toen ik eene slang zag. Daarom ben ik hierheen teruggekomen." De tuinpriester zeide: „Gij moet morgen een offerfeest houden, in drie dagen moogt gij niet gaan naar het terrein, dat gij bezig zijt open te kappen. Den vierden dag moet gij weder gaan." Zoo ging hij dan op den vierden dag weder naar het terrein dat hij aan het openkappen was. Negen vadem had hij opengekapt, toen hij weder eene slang zag. Daarop doodde hij haar en begroef haar. Na haar te hebben begraven, keerde hij weder terug en ging naar den priester, zeggende: „Alweder heb ik eene slang gezien." De priester zeide: „Morgen moet gij een offerfeest houden en nog niet gaan naar het terrein dat gij openkapt, drie dagen moogt gij niet gaan. Op den vierden dag gaat gij wederom. Maar zoo gij gaat en het is slechts weder aldus, dan moet gij steeds drie dagen overspringen en op den vierden dag gaat gij wederom, totdat gij den geheelen akker hebt geopend." Zoo dan van af dat hij begonnen is, totdat hij geheel klaar was met openkappen, heeft hij negenmaal eene slang gedood.

Toen hij klaar was met openkappen, ging hij opstapelen en branden. Toen hij daarmede gereed was, plantte hij maïs. Toen de maïs flink begon te groeien, ging hij naar den tuinpriester en zeide: „Ik ben gereed met openkappen, de maïs is flink aan het groeien; van af dat ik ben begonnen met openkappen totdat ik klaar was met branden, heb ik

negenmaal eene slang gezien." De tuinpriester zeide: „Hebt gij reeds eene tuinhut gemaakt?" Hij zeide: „Nog niet." De priester hernam: „Gij gaat een tuinhut maken van negen dekstukken (in het front), in het midden van uwen tuin." Dit voorschrift nu volgde hij op. Nadat hij de tuinhut had gemaakt, nam hij een suikerpalm, om daarvan palmwijn te tappen. De maïs stond fleurig, het haar er van was reeds bezig droog te worden. En de palmwijn vulde een bamboe van vijf geledingen lang.

Op een keer was hij teruggekeerd naar het dorp, om palmwijn te brengen aan den priester Kleinen Wangkar. In de tuinhut had hij achter gelaten rijst en palmwijn. Den volgenden morgen ging hij er heen en zag dat de rijst en de palmwijn er niet meer waren. Ook zag hij dat er vuur in de hut was. Hij werd bang en zeide: „Wie is wellicht hier gekomen om mij te dooden! Wacht, ik zal weder palmwijn en rijst in de hut achterlaten." Daarop keerde hij naar zijn huis terug. Den volgenden morgen ging hij weder naar den boom dien hij tijferde, en toen zag hij weder dat de rijst was opgegeten en de palmwijn opgedronken. Hij werd nu nog meer bevreesd en zeide: „Overmorgen zal ik een varken slachten." Zoo slachtte hij dan een varken en nam de lever en bracht die aan de priesters. Eerst aan den Grooten Wangkar en die priester zeide: „Gij zult veel rijst en goederen van dien tuin van u krijgen." Vervolgens bracht hij de lever van het varken aan den Kleinen Wangkar. Deze nu was blind; hij proefde de lever en sprak, zeggende tot Rorong: „Wat heeft de Groote Wangkar tot u gezegd?" Hij antwoordde: „Dat ik, zegt hij, veel rijst en goederen uit dien tuin zal krijgen." De Kleine Wangkar zeide: „God mag mij zien, als ik tot u zeg: van avond zal hij sterven, want dat is niet de beteekenis van deze lever, en toch heeft hij aldus tot u gesproken." Daarop vertelde hij de beteekenis van de lever, aldus: „Wat die lieden betreft, daar ginds in de tuinhut, al lang zijn zij daar, maar gij hebt hen nog niet kunnen betrappen.

Zij zijn met hun zevenen. Ga gij morgen naar den tuin en dan kunt gij hen betrappen." Zoo is het dan ook geschied; toen het avond geworden was, hoorde hij dat inderdaad de Groote Wangkar gestorven was, omdat hij door den Kleinen Wangkar was vervloekt.

Den volgenden morgen zeer vroeg ging Rorong weder heen. Hij was nog ver af, toen hij zag dat daar in de hut menschen waren. Toen hij nader bij de tuinhut was gekomen, kwamen die lieden op handen en voeten loopende hem tegemoet. Zij zeiden: „O heer, dood ons niet! als mijnheer wil, dan blijven wij bij u." Rorong vroeg hen: „Waar komt gijlieden vandaan?" Zij zeiden: „Wij komen uit het Zuiden. Er is niemand meer die voor ons zorgt. Dus als gij wilt, blijven wij bij mijnheer." De arme man antwoordde: „Goed." Zoo zijn zij dan bij hem gebleven en hebben voortaan bij hem gewerkt, dat wil zeggen: zij zijn zijne slaven geworden. Zij waren met hun zevenen, louter mannen. Nadat zij eenige dagen in den tuin waren geweest, bracht Rorong hen terug naar het dorp en hij richtte een offerfeest aan. Hij slachtte een varken en bracht de lever van het varken aan den priester en gaf die den priester. Hij proefde die en zeide: „Zij zijn daar reeds werkelijk, niet waar?" Rorong zeide: „Zij zijn heden reeds voor den zooveelsten keer ginds in de tuinhut, thans zijn zij reeds hier." De priester antwoordde: „Goed, gij moet een groot offerfeest maken, negen dagen lang, en negen groote varkens slachten, tot offer aan den Grooten God en de Goden in het N., Z., W. en O., want die zijn het die u dit groote geluk hebben geschonken."

De beteekenis hiervan is, dat als een mensch zich zeer arm gevoelt en hij arbeidt met vlijt, de Goden bereid zijn hem grooten voorspoed te geven. Tot hiertoe.

45. Verhaal van de Pontianak die het mawinson heeft verricht, verteld door N. Lantang van Soeloe'oen.

Het kwam te gebeuren dat eens in een zeker dorp eene zwangere vrouw was gestorven. Zoodra het avond werd op den dag waarop zij was begraven, schreeuwde de Pontianak; elken nacht deed zij aldus. Zij veranderde telkens in een mensch. Eens op een nacht voerden de menschen het mawinson uit op het plein van dat dorp. Terwijl zij bezig waren met het mawinson, gebeurde het plotseling dat er eene vreemde vrouw met hen aan het mawinson was. Die vrouw kenden zij niet; daarom trachtten zij haar te leeren kennen, ten slotte begrepen zij dat zij de Pontianak was. Daarom bonden zij met een draad het kleed der Pontianak van achteren. Nadat zij gedaan hadden met het mawinson, gingen zij uiteen. De Pontianak ging heen, zich richtende naar de begraafplaats en de menschen keerden terug naar hunne huizen.

Degenen die den draad hadden gebonden aan de Pontianak dachten er voortdurend aan om den volgenden morgen op het graf te gaan kijken naar den draad, gebonden aan de Pontianak. Toen het goed dag was geworden, gingen zij naar het graf. Zij zagen werkelijk dat de draad nederwaarts was binnengegaan in de plaats waar de zwangere vrouw, die gestorven en Pontianak was geworden, begraven was. Toen werd aangezegd aan alle menschen de waarheid hiervan, dat indien eene zwangere vrouw overlijdt, het niet anders kan of zij moet Pontianak worden. Tot hiertoe.

46. Verhaal omtrent eenige lieden die gevochten hebben met een Pontianak, verteld door K. Lantang van Soeloe'oen.

Het gebeurde eens op een keer dat in een dorp eene zwangere vrouw was gestorven, daarom was zij Pontianak geworden. Die Pontianak nu was buitengewoon kwaad, zoodat de mannen bij donker nergens meer konden loopen; zij ver-

volgde hen maar steeds, omdat zij voortdurend zocht naar den vader van haar kind. Indien zij een man, wien ook maar, had vastgegrepen, en hij het niet van haar kon winnen, dan moest hij sterven en nam zij hem met zich mede, om het kind groot te brengen.

Het geschiedde op zekeren nacht, reeds voorbij middernacht, terwijl de maan flauw scheen en het regenachtig was, dat er drie mannen waren die van het strand kwamen en dat dorp voorbij gingen. Zoodra zij dat dorp binnengingen, hoorden zij de Pontianak die hun tegemoet kwam, aldus schreeuwende: „Ngek, ngek!" waarop het kleintje telkens antwoordde: „sk, sk!" Toen zeiden zij: „Houdt u gereed, slaat haar als zij komt." Inderdaad duurde het niet lang, of de Pontianak was daar, zij vloog om hen heen, zij geleek, zegt men, op eene gans wanneer zij naderbij kwam; wanneer zij zich verwijderde, kwam zij te veranderen in eene witte koe, en veranderde als een stuk wit lijnwaad, van den grond af oprijzende en op hen toeschietende. Telkens als zij op hen toeschoot, gaven zij haar een slag, totdat de Pontianak in hevigen toorn was geraakt en zij regelrecht toeschoot om hen te pakken. Toen gingen zij eene worsteling met haar aan, zij hadden haar vastgegrepen in de holte op den rug. De Pontianak trachtte zich telkens los te maken, maar zij kwam niet meer los, totdat het bijna begon te dagen. Dewijl het morgenrood reeds begon te gloren, daarom vroeg de Pontianak aanhoudend om vergeving, biddende dat zij zou losgelaten worden als het kon, maar zij lieten haar niet los. Daar het nu werkelijk begon te dagen, veranderde weder de Pontianak en werd een stuk pinangbladscheede en dan weder een stuk vermolmd hout. Toen het geheel dag was geworden, bleef zij een stuk vermolmd hout. Dat stuk vermolmd hout nu staken zij in brand; de rook er van was buitengewoon blauw, de lucht bizonder stinkend, riekende, zegt men, naar een lijk. Tot dusverre dit verhaal.

47. Verhaal, hoe Piri' van Soeloe'oen door de Geesten is weggedragen, verteld door N. Lantang van Soeloe'oen.

Het kwam eens te gebeuren, ten tijde dat die van Soeloe'oen aan het oogsten waren, dat Piri' door eene hevige buikziekte werd aangegrepen. Volgens de gewoonte nu der oogsters, moeten zij des nachts het mawinson uitvoeren. Nu gebeurde het op een keer dat de vrouw van Piri' was gaan mawinson, maar voordat zij ging, had zij eerst goed de deur afgesloten en tevens de trap ter zijde geschoven.

Terwijl zij nu bezig was met mawinson, kwamen de geesten in hun huis, om den zieken Piri' weg te dragen. Daar nu werkelijk de geesten zijn als wind, zoo kunnen zij even goed overal gaan, door de deur heen of door een gat, zelfs al is het een smalle reet. Toen zij dan Piri' wegdroegen, gingen zij met hem door eene reet van den wand aan de Noordzijde. En zij brachten hem in Noordelijke richting naar den poel bij den koffo-pisang. Terwijl zij trachtten met hem te klimmen in den bombonganboom ten Westen van den weg, liet hij een wind. Toen hij nu dien wind kwam te laten, werd hij terstond door de geesten losgelaten. En zij schreeuwden luidkeels aldus: „Ik ben het niet, o kwakende kikker!" De geesten nu waren bang, omdat naar hunne meening Piri' op hen had geschoten, daarom schreeuwden zij zoo luide.

Toen de geesten zoo hard schreeuwden, hoorden de lieden het. Daarom gingen zij erheen, naar het Westen. Naar het Westen gaande, zagen zij dat het Piri' was, om wien de geesten zoo schreeuwden. Daarop namen de lieden hem op en brachten hem Zuidelijk naar het huis van hem en zijne vrouw, op het erf van het tegenwoordige huis van Andreas. Tot dusverre.

48. Verhaal omtrent den Vampyr.

Het gebeurde eens op een keer dat er eenige lieden waren gaan zout maken. Toen het donker was geworden, gingen zij

slapen. Toen zij wakker werden, zagen zij dat een hunner makkers geen hoofd meer had. Daarop ontstelden zij en werden bang en zeiden: „Wie heeft onzen makker het hoofd afgeslagen? zijn hoofd is er niet meer." Daarop bleven zij wachten op hetgeen er nog zou gebeuren.

Toen het reeds nabij den dag was, zagen zij dat het hoofd er reeds was. Daarop zeiden zij: „O onze makker is werkelijk een vampyr. Laat ons aldus doen: laat ons krabben verzamelen en daarmede zijn lichaam volstoppen, indien hij morgenavond weder wegvlucht." Toen het dag was geworden, verzamelden zij krabben. Toen het avond was geworden, gingen zij weder slapen. Ongeveer te middernacht zagen zij dat het hoofd er weder niet meer was. Aldus stopten zij hem vol met krabben. Tegen den morgen kwam weder de vampyr aan; terwijl hij beproefde zijn lichaam binnen te gaan, werd hij door de krabben geknepen. Daarop stiet de vampyr hard met het hoofd tegen hem die de krabben in zijn romp had gedaan. Daarop smeekte de door hem gestootene herhaaldelijk om genade aan den vampyr zeggende: „Als gij wilt, zal ik de krabben er uit halen, die ik in uw romp heb gestopt." Toen hij dan de krabben uit den romp van den vampyr had verwijderd, ging de vampyr weder in zijn romp huizen.

Dat waarmede de vampyrs vliegen, zijn de longen en hetgeen als vonken naar beneden valt, is bloed. Dit is de reden waarom de Heidenen zeer dikwijls gelooven aan de vampyrs; als dezen geluid geven, dan roepen zij (de menschen): „De krabben zullen je knijpen, de krabben zullen je knijpen."

49. Verhaal hoe het is geschied dat de Vampyrs zijn verbrand.

Het gebeurde eens dat in een zeker dorp een man was, die getrouwd was met eene vampyr, maar voordat zij trouwden, wist de man nog niet dat zij vampyr was, daarom had die man die vrouw willen trouwen.

De wijze waarop de man dat is komen te weten, was de volgende: Op zekeren nacht ontwaakte die man uit zijn slaap en zag dat het hoofd der vrouw er niet meer was. Dien zelfden nacht nu begreep hij dat zijne vrouw vampyr was. Den volgenden dag nu zeide de man tot zijne vrouw: „Als gij het goedvindt, wil ik van avond met u medegaan." Maar zijne vrouw gaf ten antwoord: „Daar ben ik bang voor, want als iemand die geen vampyr is naar de bijeenkomst der vampyrs gaat, dan wordt hij door hen opgegeten." Maar hij gaf ten antwoord: „Ga hun zeggen dat ik vampyr wensch te worden." Zijne vrouw zeide: „Goed, maar aldus moet het gaan: vannacht te middernacht moet gij u aan mijn haar vasthouden."

Toen het nacht was geworden, heeft hij aldus gedaan. Zij gingen en kwamen steeds dichter daarbij; toen zij nog verat waren, snoven de vampyrs aldoor en zeiden: „Er is een niet-vampyr aangekomen." Toen hij aankwam, wilden zij hem dan ook opeten. Maar hij zeide tot hen: „Ik wil vampyr worden, maar als gijlieden het goedvindt, wil ik boekhouder worden van hen die gewoon zijn vleesch aan te brengen en die het niet doen." Zij zeiden: „Goed." Daarop schreef hij de verschillende namen der vampyrs op. Nadat hij ze allen had opgeschreven, keerden zij terug. Toen zij waren thuis gekomen, bracht hij regelrecht naar den Koning datgene waarop hij de namen der vampyrs had geschreven. En hij heeft aan den Koning gevraagd dat, als het kon, de vampyrs gedood zouden worden.

Daarop liet de Koning alle vampyrs bijeenkomen. Toen zij vergaderd waren, sprak de Koning hen aan: „Gijlieden en uwe familieleden moet een feest gaan aanleggen, ginds op het schip, gij moet u vermaken met dansen en daarbij vioolspelen. Maar het vioolspelen doet alleen gij vampyrs." Doch voordat zij op het schip gingen, heeft men buskruit gereed gemaakt, om dat binnen in het schip te bergen. Toen dat alles was gereed gemaakt, werden zij gehaald om te komen spelen op het schip, te zamen met drie heeren, die hen gevolgd zijn. Ter-

wijl zij aan het spelen waren, hebben zich die drie heeren verborgen en zijn in eene schuit afgedaald en weggevlucht. Toen zij reeds ver waren, hebben zij het schip met eene lont in brand gestoken en het vloog in brand, zoodat de vampyrs allen zijn omgekomen.

50. Verhaal betreffende Marintĕk.

Marintĕk had nog een vader en hij had eene moeder, maar niet meer zijne moeder die hem had grootgebracht, hij had slechts eene stiefmoeder. Hij had ook nog jongere broeders en zusters, doch het waren slechts halve broers en zusters, van één vader. Zijne stiefmoeder nu had hare eigen kinderen zeer lief, maar op haren stiefzoon was zij telkens boos en zij uitte telkens haren weerzin en haren haat tegen hem. Alle zwaar en moeilijk werk liet zij steeds door Marintĕk doen en zijn eten werd door haar op allerlei wijze verwaarloosd. De reden waarom hij aldus door zijne moeder met afkeer werd behandeld, was omdat zij zag dat Marintĕk zeer geliĕfd was bij zijn vader.

Het gebeurde eens dat de moeder van Marintĕk dreigde om hem nog eens in het ongeluk te brengen. Eens wilde de vader van Marintĕk er op uit gaan om te jagen, maar vóórdat hij naar het bosch ging, heeft hij gelast dat Marintĕk niet zou mishandeld worden door zijne vrouw. Maar wat is er gebeurd? De vader van Marintĕk ging op weg. Zoodra hij was heengegaan, kookte zijne vrouw lekkere spijzen, zij slachtte kippen en kookte eieren. Nadat zij gekookt had, riep zij hare kinderen om te eten, maar zij behandelde Marintĕk slechts schriel. Toen bedroog zij Marintĕk en zond hem om water te halen, dat zij zouden drinken bij het eten, zeggende: „Daar, Marintĕk, ga water halen, hè! Haast u om terug te komen, maar maak den waterbamboe goed vol, en kom volstrekt niet terug indien die niet geheel is gevuld, hoor! Daar hebt ge een ei, ga dat aan het water opeten; kom ga

nu!" De waterbamboe dien Marintĕk medenam, daarvan was door zijne moeder het bodemschot doorgestoken en daarom keerde Marintĕk in het geheel niet weer terug; zij had hem gelast om niet terug te keeren, indien de waterbamboe niet geheel was gevuld. Het ei dat zij aan Marintĕk had medegegeven, was een tĕrioi-ei. Men zegt, indien een ei van die vogels bij het water wordt gegeten, degene die het heeft gegeten gewoonlijk in een tĕrioi verandert.

Marintĕk dan daalde af naar het water; daar aangekomen, zette hij den waterbamboe tegen den bamboe die dwars vóór den waterstraal was aangebracht en waschte zijn gezicht. Na zijn gezicht te hebben gewasschen, nam hij den waterbamboe op, hij voelde dat die slechts licht was, daarom ving hij daarmee nog water op, maar hij werd niet zwaarder. Toen keek hij naar het bodemschot, en daarin was een gat. Zoodra hij zag dat daarin een gat was, huilde hij, daar hij bang was den toorn te gaan beloopen van zijne moeder; derhalve was hij bevreesd om terug te keeren. Marintĕk bleef met de borst liggen op den steen aan den rand van het water. Toen hij zijn gelaat ophief, zag hij dat de zon reeds ten ondergang neigde, het was reeds dicht bij den avond, en toen viel zijn blik op het ei. Daarop gevoelde hij dat hij honger had en hij pelde het ei om het te gaan eten. Zoodra hij het had gegeten, kwam hij te veranderen in een tĕrioi.

Daar het steeds later werd in den avond, werd de moeder van Marintĕk er aan gedachtig dat hij door haar was uitgezonden om water te halen. Zij zeide: „Laat ons naar Marintĕk gaan kijken, of hij wellicht nog daar is." Zij ging kijken, hij was daar niet meer, daarom liet zij zich onverschillig over hem uit: „Och, wat geef ik om hem! hij zal wel niet meer bij mij terugkomen, ik zal zeggen dat hij gevlucht is."

Den volgenden dag keerde de Vader van Marintĕk terug. Bij zijne terugkomst zocht hij nog niet naar Marintĕk, daar het kon zijn dat zijne Moeder hem ergens heen had gezonden. Maar toen het reeds avond was, zeide hij: „Wel vrouw,

waar is Marintĕk?" Zoodra hij dat had gevraagd, hoorde hij de terioi zingen rondom de tuinhut aldus: „Intĕk is tĕrioi geworden, Intĕk is tĕrioi geworden!" De vader van Marintĕk zeide: „Wel, waarom roept deze vogel dat Intĕk tĕrioi is geworden? (Immers naar de gewone uitspraak van „Marintĕk" wordt ook gezegd „Intĕk.") O foei, misschien is het mijn kind wel, vreeselijk! O vrouw, wellicht hebt gij hem een tĕrioi-ei laten eten, niet waar? Dat zal het, helaas, zijn! Maar wacht gij nog maar eerst, hoor! Ge zult wel eens zien wat het is dat ik u zal doen!"

Toen ging hij het woud in, daar hij een zwarte slang ging zoeken. Zoodra hij de zwarte slang had gevonden, nam hij ze en kookte haar en bereidde haar smakelijk toe, hij had haar gekruid, met alle kruiden, met kurkuma, met Spaansche peper, en kookte haar in bamboe. Nadat hij dit had gekookt, keerde hij terug naar zijne vrouw zeggende: „Wel vrouw, kijk eens hier, dit is vleesch, neem er rijst bij, dan gaan wij eten." De vrouw haalde rijst en schudde het vleesch uit den bamboe, toen gingen zij zitten om te eten. De man zeide: „Kom, eet gij maar vleesch, ik wil niet meer, daar ik al veel vleesch heb gegeten." De vrouw at inderdaad het vleesch, totdat zij het geheel had opgegeten. Nadat zij het vleesch had opgegeten, ging zij liggen; terwijl zij nederlag, werd zij eene slang. Nadat zij in eene slang was komen veranderd te worden, was zij een bonte slang, die gaarne naar alles beet, daarom werd zij python-slang genoemd. Toen zij aan het kruipen ging, verstak zij zich achtereenvolgens in alle hoeken der tuinhut en kroop op naar de nok van het dak en kronkelde zich daar. Haar man keek naar haar op en zeide: „Wel, hoe is het met u? Ge hebt mijn kind gestraft, ge hebt het in een vogel veranderd, nu zijt gij op uwe beurt in eene slang veranderd. Maak je spoedig vandaar weg, ga naar het bosch. In dalen en in holen en in gaten en in de woeker-varens, daar is je woonplaats."

Toen viel die slang naar beneden en schoof voort naar

het bosch. Aldus is, zegt men, die vrouw de stammoeder der pythonslangen.

51. Verklaring omtrent het geloof der Ouden aan de Ngioengs, verteld door E. Tengor van Soeloe'oen.

Wat den Ngioeng betreft, het is een teeken, dat als hij zijn geluid komt maken in huis of op den akker, dan komt hij waarschuwen dat iemand in dat huis of op dien akker zal sterven. Indien het niet iemand is van de menschen aldaar, dan is het een der broeders of zusters in hetzelfde dorp, of een broeder of zuster in de verte of in de nabijheid. Dit ten eerste.

En wanneer wederom de Ngioeng zijn geluid maakt onderweg, voor en achter gaande bij den mensch, vertelt men gewoonlijk dat deze in zulk een geval is gevat door een geest of door een spook of door den Verzoeker.

Wanneer hij tot den mensch roept: Ngioeng! Ngioeng! en die mensch niet bevreesd is, dan houdt hij terstond op met vrees aanjagen. Maar als die mensch bevreesd wordt, dan gaat de Ngioeng nog luider schreeuwen zoodat hij ten slotte niet meer kan loopen en hij vervolgt hem steeds, tot aan zijn huis of tuin. Tot dusverre.

52. Verhaal omtrent Sendow en zijn zoon Sokooeb en den Mawĕris, verteld door N. Lantang van Soeloe'oen.

Het gebeurde eens dat de priester Sendow, een man uit Wawa', een tuin maakte op Ko'kor. In dien tijd werd zijn zoon, genaamd Sokooeb, ziek, doch in den tuin; zijn vader paste hem op. Op zekeren nacht, naar gissing kon het zijn te middernacht, hoorde Sendow den Mawĕris, schreeuwende in de verte: „Ries, ries, wĕries!" in de richting hunner tuinhut. Toen maakte hij scherp een stuk bamboe van negen geledingen en den zieke verborg hij onder de rustbank. Inderdaad duurde het niet lang, of er kwam een wervelwind aanwaaien,

boven op de tuinhut, zoodat al de dekbladeren in de war raakten. Sendow zeide tot den Mawĕris: „Zoo, zijt gij gekomen?" De Mawĕris antwoordde: „Ik ben gekomen, ik kom hier den zieke halen." Daarop stak toen Sendow opwaarts naar hem den bamboe, maar de Mawĕris wilde niet weggaan. Daar hij dan niet wilde weggaan, zoo nam Sendow kleine Spaansche peper voor hem en legde die op het vuur. Zoodra de geur er van beneden door den Mawĕris werd geroken, vluchtte hij weg.

Toen de afstand door den Mawĕris afgelegd reeds ver was en zijn geluid niet meer werd gehoord, werd Sokooeb door zijn vader op den rug genomen en naar huis gebracht. Terwijl zij juist trachtten de trap van het huis te beklimmen, kwam eensklaps de Mawĕris daar, maar Sendow heeft zich gehaast het huis binnen te treden. En toen legden zij wederom kleine Spaansche peper voor hem (den M.) op het vuur. Toen de Mawĕris kwam te ruiken de prikkelende lucht daarvan, vluchtte hij weder zeer ver weg en is nimmermeer herwaarts teruggekeerd.

53. Verhaal omtrent de Twee Kinderen die de rivier zijn afgedreven tot Lelema'.

Op een keer waren er twee kinderen achtergelaten door hunne moeder en hunnen vader in huis, toen zij naar den tuin gingen. Op dien dag nu speelden die kinderen in den stortvloed. Toen kwam hun speelgoed af te drijven en zij gingen dat na, zoover totdat het kwam aan eene groote rivier. Zij dreven steeds verder af en spoelden Westelijk aan te Lelema'.

Daar werden zij gezien door eene weduwe, genaamd Topowene'. Zij riep die kinderen en zeide: „Komt gerust hier, ventjes, dan gaan wij naar huis." De kinderen gingen mede naar boven, terwijl zij steeds door weenden. Te huis gekomen, werden zij getroost met alle eten waarmede kinderen zouden

kunnen getroost worden, maar zij werden niet stil. Toen zij den negenden dag nog steeds aan het weenen waren, verzon Topowene' het volgende: „Weest stil, ventjes, dan zal ik eieren voor u halen en die koken in een nieuwen pot, en ik zal er een nieuwen spatel bij halen en een nieuwen waterbamboe en daarmee ons eten koken." Daarop waren de kinderen stil.

Toen werd het avond op dien dag. Het was reeds bijna dag geworden toen zij dat kookte. Nadat zij gekookt had toen het nog duister was, maakte zij de kinderen wakker zeggende: „Staat op, kereltjes, en komt de eieren halen." Zoolang zij aan het koken was geweest, had zij niet het minste leven gemaakt, maar groote stilte in acht genomen. Zoo doen thans de Heidenen; wanneer zij dit (gebruik) volbrengen, dan maken zij niet het minste geraas en zij zijn gewoon dit te doen plaats hebben, wanneer de rijst reeds bezig is vrucht te zetten elk jaar.

54. Verhaal omtrent den oorsprong van het Mano'or api, verteld door A. Tewoetow van Lĕilĕm.

Woelansinde en Pakomaloetoe' waren op den Lengko'an en kwamen te worden afgedreven. Terwijl zij wegdreven, kwamen zij te worden gestuit op Lina'oenan en op Ĕrĕngĕn en op Ari'i. Daarop kwamen zij regelrecht te worden afgevoerd naar Lelema'. Terwijl zij daar waren, werden zij gezien door Woentoeambene'. Toen liet Woentoeambene' een langen staak naar haar neder, waaraan zij zich vasthielden, totdat zij kwamen stil te liggen. Daarna vroeg haar Woentoeambene' aldus: „Wat is gewoonlijk uw voedsel?" Woelansinde en Pakomaloetoe' antwoordden aldus: „Wat door ons gewoonlijk wordt gegeten, dat is rijst en eieren, maar wat wij gewoonlijk eten, dat eten wij steeds alleen uit een nieuwen aarden schotel en koken het steeds in een nieuwen pot, waarbij ook de waterbamboe en de roerlepel nieuw moeten zijn. Maar wij kunnen geen lawaai verdragen."

Daarom wanneer de menschen het m a n o'o r a p i verrichten, moet dat slechts geschieden terwijl het duister is, opdat de menschen geen enkelen keer worden gestoord door lawaai bij het offeren. Dewijl, als men het m a n o'o r a p i verricht, men een offer brengt aan de beiden die geen lawaai kunnen verdragen. Tot dusverre.

55. Verhaal over Kariso en zijne Kinderen, verteld door Winoewoes Mondow, priesteres van Talikoerang, te Tompaso'.

Wat betreft Kariso, hij bezat een huis, te zamen met eene aanverwante van hem, genaamd Woleambene', bij een grooten waringinboom, zich bevindende op de vroegere vestiging der bewoners van Tompaso'. Terwijl zij beiden daar woonden, zeide Woleambene': „O Kariso, gij moet gaan trouwen, doch niet met wie ook, maar gij moet niemand anders van boven gaan halen, dan de dochter van Karema, dochter van Loemimoe'oet, in den hemel, genaamd Oentaiwene'.

Het geviel dat deze raad van Woleambene' naar den zin was van Kariso. Daarna steeg Kariso ten hemel en haalde Oentaiwene' herwaarts, om zijne vrouw te worden. Zij daalden te zamen neder en kwamen wonen bij den boom waar de woonplaats was van Kariso en Woleambene'. Daarna kregen Kariso en Oentaiwene' drie kinderen; de namen hunner kinderen waren: ten eerste Woelansinde, ten tweede Rorong Tino'or, ten derde Pakomoloetoe'. Wat Woelansinde betreft, die werd getrouwd door een man die woonde benedenwaarts in het dorp Lelema', zijn naam was Soewo'bene'. Rorong Tino'or en Pakomoloetoe' woonden nog bij hun vader en hunne moeder.

Maar eens op een dag zeide Oentaiwene' tot deze hare beide kinderen, aldus: „O Rorong Tino'or en Pakomoloetoe', blijft gijlieden maar tehuis, daar ik Westwaarts ga om varkensvoer te halen in den tuin, dat de varkens nog kunnen eten. Oentaiwene' ging op weg. Zij was niet lang op weg gegaan,

of die beide kinderen volgden haar voortdurend Westwaarts. Westelijk gaande en willende de rivier Masĕm overtrekken, zijn zij beiden weggedreven, dewijl er op dat oogenblik stortvloed was in de rivier. Toen die kinderen kwamen af te drijven Noordwaarts, kwamen zij in 't benedenland aan te spoelen dicht bij het dorp Lelema'. Toen zij afdreven, zag hen Woelansinde en zij riep hen op te komen naar haar huis in het dorp Lelema'. Woelansinde vroeg hun: „Waarom zijt gijlieden door het water komen weggedreven te worden?" Toen vertelden zij aan Woelansinde wat geschied was met hen, gelijk hetgeen hiervoren is verhaald. Woelansinde nu sprak, zeggende: „Nu zijn Moeder en Vader werkelijk zeer in vrees en zoeken u beiden overal, daarom moet ik Zuidwaarts er bericht van geven en terugkomen."

Onderwijl nam Woelansinde een nieuwen rijstpot met een nieuw deksel, en nam zij jongen bamboe en zeide tot hare jongere broeder en zuster: „Gaat gijlieden koken in dezen nieuwen pot en in dezen jongen bamboe, maar als gijlieden aan het koken zijt, spreekt dan in het geheel niet, maar handelt in stilte; het is geoorloofd te spreken, maar slechts fluisterende. Gaat koken wanneer het bijna dag gaat worden." Deze verrichting is geworden tot een offerplechtigheid, genaamd m a n o' d a p i, verricht door de Heidenen, ten tijde dat de rijstvrucht spoedig zal uitkomen. Op dien dag nog ging werkelijk Woelansinde Zuidwaarts naar hare moeder en haren vader. De weg dien zij heeft gevolgd in Zuidelijke richting, was dat zij Zuidwaarts over een rotan als brug heeft geloopen, die zij in Zuidelijke richting heeft doen omvallen, totdat de top van die rotan heeft gereikt tot het huis van Kariso en Oentaiwene'.

Toen Woelansinde Zuidwaarts was aangekomen keek zij met aandacht Kariso en Oentaiwene' aan en zag dat zij verdriet hadden en aldoor weenden, daar zij hunne beide kinderen hadden verloren. Onderwijl sprak Woelansinde, aldus: „O Vader en Moeder, gij moet niet weenen daar mijn jongere broeder en zuster in het Noorden in huis zijn, ik heb hen

opgevischt, toen zij naar het benedenland waren afgedreven in de rivier de Nimanga. Thans zijn zij bezig met koken in een nieuwen rijstpot en in een nieuwen bamboe in stilte."

Toen dit was gehoord door Kariso en Oentaiwene', hielden zij op met weenen, nu hunne kinderen werkelijk daar waren. Daarna keerde Woelansinde Noordwaarts terug en Kariso en Oentaiwene' droegen op aan Woelansinde: „Pas goed op, op uwen jongeren broeder en uwe jongere zuster, laat hen niet aan zichzelf over."

56. Offerfeesten der Heidenen met betrekking tot den akker, medegedeeld door A. W. Rompas, van Woewoek.

Eerst vieren zij een offerfeest met een varken; de naam van dat offerfeest is manguseẅ; elk gezin viert het feest tehuis, het eene het andere afwisselende, binnen ééne maand. Als allen het offerfeest met een varken hebben gevierd, dan hebben allen de reeks der tuinoffers geopend en zenden de priesters lieden uit om vogelkreten te hooren voor het bewerken van den tuin. Eerst den kreet van den geloofsvogel om den toegang tot het dorp te verbieden; als zij dien hebben verkregen, zenden de priesters weder lieden uit om vogelkreten voor het bewerken van den tuin te gaan hooren. Als die alle zijn gehoord, dan houden zij weder het offerfeest genaamd mẽkan. Zij houden dat niet in het dorp: de priesters in de feesthut, aan den Zuidelijken rand van het dorp, het volk op de drinkplaats. Daarna weder houden zij het feest mange ang kaju en dan beginnen zij tevens het terrein open te kappen. Als zij allen gereed zijn met openkappen en het hout droog is geworden, dan gaan zij weder uit op kreten van den nacht-geloofsvogel.

Dan krijgt men weder het offerfeest sumende' in to'-ngaw, waarbij zij hanen offeren.

Als de rijst begint vrucht te zetten, dan gaan zij „de keker's wegjagen"; keker's zijn booze geesten in het dorp en den tuin. Als zij zullen beginnen rijst te plukken,

houden zij een groot feest, namelijk het offerfeest manĕmpo'. Na het manĕmpo' vieren zij weder het offerfeest tumumbal genaamd; op dien tijd gaan zij het offervarken doodsteken in den tuin. Als zij tegen den avond thuiskomen, gaan er drie of wel tot vijf meisjes met elkaar, elk bij zich hebbende ééne geleding droge bamboe waarin biraro-boonen zijn gedaan. Zij houden stil op den grond onder het huis, op het voorste gedeelte en stampen met die bamboekokers op den grond; er is een plank waarop zij daarmee stampen, en dan zingen zij:

Stampt vriendinnen,
Want wij kijken naar beneden,
Kijken neder op de smeekenden,
De smeekenden — Nieuwe rijst!

GROEP VII.

Verhalen omtrent plaatsen en plaatsnamen.

In deze groep zijn 20 verhalen bijeengebracht, de N°s. 57—76, verhalen die deels van legendarischen aard zijn, deels historie bevatten en vermelding van gebruiken die vroeger in zwang waren bij het stichten van nieuwe dorpen. De waarde dezer verhalen is dan ook zeer verschillend; sommige geven een duidelijken kijk in oude toestanden en vermelden gebruiken die voor de ethnologie van veel beteekenis zijn; andere geven verzinsels, bedacht naar aanleiding van etymologieën van plaatsnamen, die op den klank af zijn gemaakt, andere weder bepleiten het recht van eene bepaalde familie om een harer leden in dit of dat dorp tot hoofd te doen kiezen, omdat een harer voorouders het dorp heeft gesticht, daar hij het met de bewoners zijner oorspronkelijke woonplaats niet best kon vinden. Daar de verhalen onderling sterk verschillen, is het noodig ze één voor één te bespreken.

N°. 57, 58 en **59** kunnen bijeengenomen worden. Het eerste en tweede dezer 3 nummers vertellen hoe het is toegegaan bij de stichting van Kapoja en naar de uitvoerigheid en de duidelijkheid van deze verhalen, mag wel worden aangenomen dat zij weergeven wat bij de stichting van een nieuw dorp alzoo behoorde te gebeuren. Kapoja is de naam van een dorp in het district Sondĕr en ligt ruim één paal ten N. van Pinamorangan, welk laatste dorp 4 paal ten O. van Toempaän (aan de baai van Amoerang) is gelegen. Kapoja ligt op 305 M. zeehoogte. De naam van dit dorp is ontleend aan het gelijknamige riviertje, dat weder is genoemd naar den boom Saurauja callithrix waarvan de beschrijving en afbeelding bij Kd. bl. 351 is te vinden. Een meer algemeene naam voor dezen boom is kakapojaan, hetwelk ook de naam is van den toestel waarmede de priester oudtijds vuur maakte. (Zie hierover de Inleiding op Gr. VIII, bij N°. 103). Naar den boom kapoja worden ook bij de Tb. genoemd de kerfhoutjes welke de priesters gebruikten bij het luisteren naar vogelgeluiden, omdat die van het hout van dezen boom werden genomen. In de oude taal der Tb. heeten zij kataw, in het Tt. rĕrĕt.

In de nabijheid van het dorp Kapoja vindt men twee heilige plaatsen (kapĕli'ian). De eene is een stuk bosch aan den oever der Lelema', bij het riviertje Rerentek, tusschen Kapoja en Pinapalangkow. De andere is eene plaats genaamd Masawukow, (naam v. e. boom, ook masambukow, Ficus Edelfeltii), ten W. der huidige begraafplaats, waar nog eenige groote boomen worden gevonden. Hier is de verblijfplaats der beschermgoden van

Kapoja, Manĕmbir en zijne vrouw Tumimperas, die arme lieden zijn. Daarom kan geen inwoner van Kapoja ooit rijk worden. Op de laatstgenoemde heilige plaats verblijft ook de god Lumimbawa.

De namen der lieden in dit verhaal genoemd, kan men als echt beschouwen. Kapoja is dus gesticht door lieden van Sondĕr, Roemoŏng-atas en Pinapalangkow. De definitieve gang, om het dorp te stichten, moest (zooals alle belangrijke tochten om te oorlogen, koppen te snellen, te jagen, eene handelsreis te ondernemen) onder goede voorteekenen plaats hebben. Waar men bij minder gewichtige reizen of tochten het met de voorteekenen wel eens minder nauw neemt, en de gevolgen van een ongunstig teeken afweert door slechts een oogenblik te gaan zitten, totdat men eene sirihpruim heeft uitgekauwd, of door een poosje voor de leus te gaan slapen, om alzoo „een nieuwen dag te maken", of wel door een klein hutje op te richten en daarin een haar of een draad van een kleedingstuk, met eene sirihpruim achter te laten, om de voorstelling te geven dat men er heeft overnacht, daar hebben de beide makkers hier de zaak zeer ernstig opgevat en zijn telkens gebleven op de' plaats waar een voorteeken hen verhinderde.

Zoo zijn zij ettelijke nachten op weg geweest, hoewel de afstand tusschen Sondĕr en Kapoja niet meer dan een halve dagreis bedraagt. En toen zij waren aangekomen en eene voorloopige hut hadden opgericht, konden zij zich nog niet onder dit afdak vestigen, zoolang zij vanwege de „eigenaars van den grond" nog geen gunstig vogelgeschreeuw hadden gehoord. Deze makatana' zijn de geesten der gestorven voorouders, die daar vroeger kunnen gewoond hebben, het land hebben bebouwd en van de vruchten des lands hebben geleefd. Dezen zijn feitelijk verpersoonlijkt in de Apo' nimema' in Tana' of Lumimu'ut, zie Inl. op Gr. IX. Ook kunnen er mede bedoeld zijn: de geesten die in de bosschen ronddwalen, aan wie het wild toebehoort en al wat er aan de woudboomen eetbaars of bruikbaars is te vinden. Naar algemeen Indonesische opvatting zijn deze geesten de aloude eigenaars van den grond; doorgaans beschouwt men oerbosch als eigendom der boschgeesten, gewezen bouwgrond als eigendom der voorvaderen. Om nu de toestemming dezer voorvaderen, n.l. een aantal gunstige vogelkreten, uit te lokken, fluit men op een bamboekoker en doet de kreten der geloofsvogels na, opdat deze ze beantwoorden en aldus het verlangde aantal geluiden geven. Nadat de noodige toestemming op deze wijze was verkregen, dorsten zij in het voorloopige hutje het vuur aan te maken, ten teeken dat zij er in gingen wonen. Den volgenden dag gingen zij de bijlen slijpen, om de groote boomen te vellen. Het uitspreken van het voornemen daartoe is eene kennisgeving, tevens een verzoek om verlof aan de „eigenaars van den grond." Nadat eene groote plek woud was ontgonnen, en een voorloopig woonhuis kon worden opgericht, moest opnieuw daarvoor toestemming verkregen worden en wel door 300 kreten van den wara' wĕngi, eene soort nachtuil, en 300 van den wara' ĕndo, eene soort koekoek, met fraai roodbruine vederen, een langen zwarten staart en een heldergelen bek. Van dezen vogel hebben vier kreten afzonderlijke namen, n.l. lowas, ke'ke', kĕte' (ook tĕnga' wowos genaamd) en mangolo'. De drie eerstgenoemde

kreten worden o.a. in N°. 60 (Stichting van Kiawa) vermeld. Van den wara' wéngi is aldaar de kreet manguni genoemd; drie andere geluiden van hem heeten: imbuang, paapian en kitj. Het spreekt wel van zelf, dat zonder het bovengenoemde lokken (sumorin) met het bamboe-fluitje (sosorin) niet zulk een groot aantal kreten als 300 zouden te verkrijgen zijn. Het orakelen met vogelgeluid heeft bij de Oude Minahassers eene groote ontwikkeling bereikt. Geen wonder dat het nog lang niet overal is verdwenen. Bekwame vogellokkers konden het zoover brengen, dat de vogels op hunne schouders kwamen zitten en alle kreten gaven die de sumosorin hun voorfloot, zoo dikwijls als deze maar wilde. De Heer Wilken beweert echter in Meded. Ned. Zend. Dl. VII, bl. 124, dat de vogelhoorders dikwijls logen bij de opgave van het getal der gehoorde vogelkreten.

Nadat het eerste voorloopige huis van het nieuwe dorp was gezet, werd eene plechtigheid verricht die ook in N°. 60 is vermeld, n.l. mapakukuk si tjo'ko' „den haan doen kraaien." Volgens de uitlegging in N°. 60 gegeven, dient dit hanengekraai om de nieuwe vestiging spoedig te bevolken, daar de kraaiende hanen de menschen zouden lokken om in het nieuwe dorp te komen wonen. Dat het aldus wordt opgevat, blijkt uit de daarbij geuite wenschen. Toch is waarschijnlijk de beteekenis van dit gebruik daarmede niet geheel juist weergegeven. Het is eerder aan te nemen dat met dit „hanengekraai verwekken" wordt geanticipeerd op de gehoopte dichtheid van bevolking en dat ook het daarop volgende mawinson de levendigheid en de drukte van een groot oogstfeest moeten voorstellen, om het gewenschte bij voorbaat tot werkelijkheid te maken en zoodoende de verwezenlijking daarvan in de toekomst te verzekeren.

Het verhaal N°. 60, dat uitvoeriger is, laat op de eerste werkzaamheden der ontginning terstond volgen het zoeken, en naar het nieuwe dorp overbrengen van één of meer heilige steenen, die op een daartoe zorgvuldig schoongemaakt plein (lesar in do'ong) worden opgericht. De verhalen 58 en 59 spreken over de beteekenis van dezen steen of deze steenen, want in sommige dorpen was er één, in andere waren er twee of drie, weder in andere nog meer, wanneer bijv. een aantal kleine steenen rondom één of meer groote waren geplaatst. De naam van deze steenen is tumotowa, Mt., tumotowa', Mk., hetwelk „roeper" beduidt, of ipĕro'ong, ipĕwale „waarmede een dorp wordt gesticht." In de nabijheid van de tumotowa (te Kapoja, volgens N°. 58 op 9 voetstappen ten O. van de steenen) werden in den grond begraven de gesnelde koppen en de stukjes idjoek-balein, die de gehoorde vogelkreten voorstelden, welke twee zaken bij het stichten van een nieuw dorp vereischt waren. Zij worden in N°. 58 genoemd de „kracht van het dorp." In de stukjes idjoek zijn n.l. vastgelegd de toestemmende kreten der vogels, z. v. a. de bijvalsbetuigingen der goden of voorvaderen; deze worden dus met die stukjes balein bewaard en vastgehouden. Zij worden daarom ook als het heil (kamang) der dorpsbevolking beschouwd. De koppen zijn meer in 't bijzonder de kracht (kětĕr, de Toradja zou zeggen tanoana, de levenskracht of zielestof) der dorpsbewoners. De waarde van de schedels der gesnelde koppen zit hierin, dat gelijk gelijk zoekt en dus schedels en scalpen in staat zijn de

levenskracht of zielestof der dorpelingen vast te houden en te binden aan den grond waarop het dorp is gesticht, zoodat zij zich niet ver van het dorp kan verwijderen, of zooals wij het zouden zeggen, zoodat de gezondheid niet van de bewoners van den grond wijken kan. Ook heeft men in die koppen steeds een machtig middel om ontvloden of geroofde zielestof terug te krijgen. Wie het dorp voor langen tijd verliet, zorgde dan ook iets mede te nemen van de aarde waarin de zielestof verborgen lag en die dus daarvan was doortrokken. Hierdoor kon hij van zijn eigen leven en gezondheid zekerder zijn, daar deze niet licht van hem zouden wijken, aangetrokken door de aarde die hij bij zich droeg. Vgl. Alb. C. Kruyt. „Het Koppensnellen der Toradja's van Midden-Celebes en zijne beteekenis," in Versl. en Meded. der K. Acad. v. Wetensch. Afd. Letterk. 4e Rks. 3e Dl. 2e stuk (1899), vooral hoofdstuk II (bl. 196 vlgg.).

Wat nu de tumotowa of ipĕro'ong, ipĕwale betreft, die wordt, volgens N°. 59 beschouwd als de drager eener persoonlijkheid, aan wie moet geofferd worden (paragesĕn) en welker gunst moet worden gewonnen door een geschenk in goederen, bij den aanvang, opdat de steen worde een „stut van het dorp" (tundĕk im bale). Verg. ook de verhalen N°. 60 (Stichting van Kiawa), 71 (Tintjĕp), 77 en 78 (Makarende-verhalen), waar eveneens over deze heilige steenen wordt gesproken. In N°. 59 wordt de naam tumotowa opgevat als „roeper om zegen voor het rijstgewas," daar de beide steenen waarvan hier sprake is, de namen krijgen Pokalambene' dat een mansnaam moet zijn, en Rĕwumbene', een vrouwennaam. De eerste naam is van pokal „afgestorte grond, aardstorting" en wene' „rijst" en duidt aan dat de steen een zoo grooten overvloed van rijst zal geven, dat die over den rand van het rijstvat naar beneden stort. Rĕwung, in den tweeden naam, is „jonge bamboespruit", rĕwumbene' beteekent „rijst welke pas uit den grond begint te spruiten"; de steen wordt aldus genoemd om aan te duiden dat hij leven en groeikracht geeft aan het rijstgewas. De eerste steen, de mannelijke, stond rechtop, de vrouwelijke lag plat op den grond. Bij gelegenheid van de plechtigheid aitowa nam de tona'as van de knapen die hem bij zijn werk dienden er drie, tusschen de 6 en 12 jaar oud, mede naar de tumotowa en zette hen aan de Westzijde van de tumotowa, met het gelaat naar het Oosten; de jongens legden dan hunne handen op den steen en hun gelaat er vlak bij, en riepen dan uit wat de tona'as hun voorzeide, waartoe o. a. behoorde: ipakua e Matu'a: Lokom-busei „door de Ouden genoemd: Mannelijk en Vrouwelijk schaamdeel." Hieruit blijkt dat er eene beschouwing omtrent de tumotowa heeft bestaan als van eene mannelijke en eene vrouwelijke godheid, van wier zegen de voorspoed van het veldgewas afhing. Dit is echter niet overal zoo geweest, zoodat men het kan toeschrijven aan den toevalligen vorm der steenen die tot tumotowa waren genomen en die wellicht later meer algemeen in gebruik is gekomen, toen men eenmaal begonnen was van een mannelijken en een vrouwelijken steen te spreken. Het is bekend dat de Indonesische volken met eene dergelijke onderscheiding van soortgelijke voorwerpen, of van in elkaar passende deelen van een geheel zeer vlug zijn.

Volgens de verklaring der priesteressen van Tombasian-atas is Rorot de

god van de tumotowa aldaar, en ook in elk ander dorp. Hij is de kleinzoon der godin Rampabene', die een der beide beschermgoden (ipĕwale) van Tombasian-atas is; de andere is Tineintĕman. De voornaamste eigenschap van Rorot is, dat hij zich bizonder snel overal heen kan bewegen; hij is bijna op hetzelfde oogenblik in den hemel, op de aarde en in de onderwereld. Hij bezit dus eene soort van alomtegenwoordigheid en kan op hetzelfde oogenblik in verschillende dorpen worden aangeroepen en die gebeden ook hooren en beantwoorden, vandaar dat hij de Tumotowa is van alle dorpen. Hij heeft negen vrouwen, die aangeduid worden met den algemeenen naam se Lĕ'dos (Mk.) of Lĕndos (Mt.) „de schoonen" of ook: se Mĕngala'un „de Maagden". Rorot zelf wordt bijgenaamd: si Poponga' of si Tjĕli Nuwu' „de Veelprater, de Babbelachtige". Uit dezen bijnaam (vgl. rĕgĕs, wind, gerucht, tijding) en uit zijne verbazende vlugheid is het duidelijk dat met Rorot (of ook vaak in het meerv. se Rorot) de wind wordt voorgesteld. Trouwens rorot bet. „vlug, gezwind", syn. met tateron „hardlooper". Men geeft hem dan ook weder den titel rorot in do'ong „hij die het dorp snel zal doen vooruitgaan", wat zeker eene gewild omineuze vertaling is. Zie over de Rorot's nog het opstel: Manĕwas, Meded. Ned. Zend. Dl. 47 (1903) bl. 114.

De meest waarschijnlijke verklaring van de tumotowa komt mij voor deze te zijn: steenen zijn, evenals kralen, ijzer en andere zeer harde en vaste zelfstandigheden, door hunne onverslijtbaarheid en soliditeit in de animistische wereldbeschouwing de houders van levenskracht of zielestof. Een Toradja, die zich slap of zwak gevoelt, hangt zich terstond een snoer kralen om den hals; de kracht die aan bezoar-steenen en belemnieten wordt toegeschreven, is bekend en van de vast en stevig makende kracht van het ijzer heeft de heer Alb. C. Kruyt een aantal voorbeelden gegeven in zijn opstel „Het IJzer in Midden-Celebes" (Bijdr. Kon. Inst. 6, IX, bl. 148 vlgg.). De steenen zijn de vastigheid der aarde en het onvergankelijke deel daarvan, evenals de beenderen dat zijn van den mensch. De steenen waren er vóórdat de aarde nog was gevormd. Zie ook de Inl. op Gr. IX. De dorpssteen is de vastigheid van het dorp, de kern of pit ervan, die alles stevig bijeenhoudt en van zijne vastigheid en onveranderlijkheid aan de bewoners mededeelt, waardoor zij lang leven en bestendige gezondheid verkrijgen. De naam „Roeper" kan, dunkt mij, op niets anders slaan, dan op den levensgeest der dorpsbewoners welken de steen vasthoudt en tot zich lokt en roept wanneer die zich geheel of gedeeltelijk mocht verwijderd hebben, d. i. wanneer er ziekte heerscht in het dorp. Ook thans nog laat een zieke Minahasser zich gaarne naar zijne woonplaats brengen, als hij buiten zijn dorp ziek wordt en een zieke Toradja denkt ook steeds in het dorp zijner inwoning zijne verloren zielestof te zullen terugvinden. Heimwee of verlangen naar huis verklaart hij aldus, dat zijne tanoana daar voor een deel is achtergebleven en nu het deel dat nog in, aan en om hem zit tot zich lokt. Hadden de Toradja's een tumotowa in hun dorp, dan zouden zij zeggen dat die hen riep (Tt. patowan i Tumotowa), als zij door verlangen naar hun dorp werden bezocht.

Uit Verh. N°. 60 is te zien dat er nog al kosten verbonden waren aan het

oprichten van een nieuw dorp. De stichters van Kapoja hebben aan de districtshoofden moeten betalen bij het zetten der tumotowa-steenen en bij het „hanengekraai verwekken". Ook de daarop volgende avonden moesten er gasten worden onthaald, die aan het mawinson deelnamen. En zoo hadden de beide stichters van Kapoja geen vermogen meer om de plechtigheid te bekostigen, die tumĕ'tĕk panga „het huren (van het zetten) der palen" heet. Dit gebruik bestaat hierin, dat degenen die een dorp stichten, lieden van andere plaatsen huren (tĕ'tĕk) om de palen (panga, gevorkte takken) voor de voorloopige woningen in den grond te planten. Hierdoor wordt zegt men, met eene anticipeerende daad (pata'ndian) voorspeld, dat de bewoners later rijk zullen worden en voortaan dergelijk werk door huurlingen kunnen laten verrichten. Het komt mij echter voor, dat deze uitlegging niet de ware is. Tot in dezen tijd toe bestaat er vrees om op zekere gronden, soms midden tusschen de huizen in, eene woning te bouwen. Daartoe behooren o. a. de pinala'usan im bara', de plaats waar men eerst aanging als men pas terug kwam van het luisteren naar vogelkreten; men mocht dan n.l. niet terstond naar zijn huis gaan, maar moest zich op eene bepaalde plek, meestal bij den ingang van het dorp, nederzetten om pinang te kauwen, even voor de leus te slapen, of wat dan ook te doen, eer men zijn huis binnen ging. Zoo had men ook de pinala'usan in do'kos, de plaats waar men eerst aanging, als men van een sneltocht terugkwam. Besloot men later toch op zulke plaatsen te bouwen, dan zette men er eerst een voorloopig huis, maar betrok dit niet, doch liet het vervallen en eerst daarna dorst men er een huis te zetten en het te bewonen, omdat nu de grond al eens bebouwd was geweest. Wellicht is het dus oorspronkelijk de vrees geweest om zelf de palen in den nog maagdelijken grond te zetten, die de stichters van een nieuw dorp er toe bracht om daarvoor lieden van andere dorpen te huren, die dit veilig konden doen, omdat zij er toch niet gingen wonen en dus voor de wraak der „eigenaars van den grond" veilig waren.

De bedoelde plechtigheid werd dus verricht voor rekening van een derde, Angkol, een vermogend man van Pinapalangkow, dat ruim 2 paal ten N. van Kapoja ligt. Er werd nu een groot feest gegeven, waarbij de nieuwe stichting officieel door de hoofden van het district werd erkend en de drie stichters, met hun nageslacht, voor de ambten van 1e en 2e dorpshoofd en priester werden aangewezen. En vervolgens werden raadgevingen omtrent de te vieren tuinoffers gegeven. Daarover is in de Inleiding op Gr. VIII het een en ander gezegd. Naar dezelfde Inleiding wordt verwezen voor de beschrijving van het maken van vuur met de kakapojaan.

N°. 60 en **61** hebben beide betrekking op de stichting van het dorp Kiawa, hoewel zij van geheel verschillenden inhoud zijn. Die van N°. 60 is reeds zoo goed als geheel bij het bovenstaande behandeld. De geschiedenis in N°. 61 verhaald, heeft plaats gehad voordat het huidige dorp Kiawa is gesticht en wil alleen verklaren hoe dit dorp aan zijn tegenwoordigen naam komt. De naam Kiawa wordt hier afgeleid van kiowa, waartegen op zich zelf geen bezwaar is. Kiowa beteekent „twijfelachtig, half en half, niet van de juiste grootte of afmeting, half wijs, half gek, niet volgens den regel of de gebruiken."

De tona'as Ite', die te Motolin al met de reeks der tuinoffers was begonnen en zijn naam en de kans op een goeden oogst niet wilde verspelen door de begonnen reeks af te breken, nam een rijststoel uit zijnen tuin mede, plantte dien op de plaats die hij nog vóór het invallen van den nacht had kunnen bereiken en zette daar, zoo goed en zoo kwaad als het ging aan dien miniatuur-tuin de reeks der tuinoffers voort, totdat hij de weinige aren, die hij van die ééne rijstplant had geoogst, behoorlijk in de hut had geborgen. Eerst toen ging hij door naar Sondĕr, waarheen men hem had ontboden. Men bleef het echter twijfelachtig vinden of de man alle plechtigheden wel naar den eisch had verricht, en noemde de plaats waar zijn hutje had gestaan kiowa „slechts ten halve volbracht." Die plaats lag aan het beekje Lunoi, bij de kleine vlakte ten W. van het huidige Kiawa, op de plaats waar vroeger Sondĕr lag. Een zekere Lunoi had daar zijne palmwijn-drinkplaats en is daar vermoord door een Tonsawanger, die koppen kwam snellen. Naar hem zou het riviertje zijn naam hebben gekregen. Thans is daar de begraafplaats van Kiawa; het dorp is n.l. later wat naar het O. verplaatst.

N°. 62, het verhaal der stichting van Pinapalangkow, geeft een staaltje van etymologie op den klank af en naar aanleiding daarvan gemaakte verhalen. Allereerst wordt de naam Kalewo'an verklaard, die ook nu nog aan Pinapalangkow wordt gegeven; volgens dit verhaal beteekent hij „verdwaling", omdat de stichter, die oorspronkelijk de plaats waar thans Kapoja ligt had willen opzoeken, welke hem door Langkun, een der latere stichters van Kapoja, was aangeduid, te veel Noordwaarts ging en verdwaalde. Met eene afleiding van den stam lewo' „slecht, verkeerd, mis", zegt men aitjalewo' „verkeerd te pas gekomen, verkeerd terecht gekomen, kwaad ondervonden hebben", waarbij doorgaans wordt gedacht aan booze machten, die den reiziger het spoor hebben doen bijster worden, tegenover aitjasama' „het goed getroffen hebben, gunstige voorteekenen (vogelgeschrei in de eerste plaats) hebben gekregen." Volgens anderen moet kalewo'an hier worden opgevat in de beteekenis „met steile, gevaarlijke hellingen, in slechten of moeilijk begaanbaren toestand verkeerende", in welken zin het dikwijls van een weg wordt gebezigd. Inderdaad ligt het dorp Pinapalangkow of Kalewo'an op zeer bergachtig terrein, zoodat slechts weinige huizen op gelijke hoogte zijn gelegen.

De naam Pinapalangkow wordt hier in verband gebracht met een verhaal dat aan de zwerftochten van Makarende is ontleend. Over dezen held handelen de verhalen N°. 77 en 78, waar men ook deze geschiedenis zal terugvinden. De afleiding van het woord Pinapalangkow die hier wordt gegeven, kan niet juist zijn. Het woord wordt hier vertaald met pinailĕkan si langkow „plaats waar de langkow is gezien". Vooreerst is langkow een Tb. en geen Tt. woord. Het wordt hier voorgesteld als de naam voor een bizonder groot exemplaar van de Anoa depressicornis, maar dit is onjuist, want dit dier heet in het Tt. steeds tu'a [1]). Doch ondersteld dat langkow

1) Zijdelings wordt hierdoor bevestigd wat in de Inleiding op Gr. I over de beteekenis van tu'a en langkow is gezegd.

hier in de beteekenis van tu'a is gebruikt, dan kan pinapalangkow nog niets anders beteekenen dan „wat men langkow heeft gemaakt of doen worden". Dit kan op den steen doelen, die aan de samenvloeiing der beide riviertjes Kěkělor en Sapalalum ligt en in het verhaal wordt gezegd eene versteende antilope te zijn, dus regelrecht tegen de mogelijke beteekenis van den naam in. Volgens eene andere afleiding is Pinapalangkow samengetrokken uit pina'pa' i langkow „vernield, verwoest door de langkow"; de stam pa'pa' (ma'pa', mapa'pa') beteekent „vernielen", door dieren, bijv. door stooten of wroeten, se wawi mapa'pa' n an umaami „de varkens vernielen wat in onzen tuin is", se tu'a nima'pa' in tandeami „de antilopen hebben onze maïs vernield". Houdt men deze afleiding voor juist, dan moet men, behalve de onderdrukking der hamzah's in de uitspraak en die van de i, ook aannemen dat langkow eenmaal in het Tt. heeft bestaan in de bet. „antilope".

De afleiding van Kěkělor kan er etymologisch al even min door. Het woord kan met reduplicatie zijn gevormd van den stam kělor, het algemeene woord voor „rijst zaaien", 't zij dit geschiedt door uitstrooien (tarar), of door het leggen der zaailingen in pootgaten, die men met een stok in den grond steekt (taruk). In dat geval beteekent kěkělor „werktuig waarmede men het makělor verricht". Ook kan het met het voorvoegsel kě- van kělor zijn gevormd en dan beteekent kěkělor „ten tijde dat het makělor werd verricht". Maar in geen geval mag kělor worden genomen uitsluitend in de beteekenis van „steken" en nog wel in die van „met de lans steken" (tura'), zooals in deze afleidingen is geschied. De Kěkělor is een klein stroompje, dat op den Tareran ontspringt, zich eerst met het riviertje Sulu'un vereenigt en daarna, even vóór Pinapalangkow, in de Sapalalum valt.

Ook de afleiding van Sapalalum is geheel onaannemelijk, daar het met salu in verband wordt gebracht, hetwelk „goot, waterleiding" beteekent, en in de w.w. vormen „een weg, eene rivier volgen". Het bestanddeel sapa van dezen naam is het nu nog in het Tt. gangbare sapa' [1]) doorgaans met het demonstratieve suffix sapa'na „beek, stroompje". Lalum is in het Td. (dial. van Ka'kas) „dicht belommerd", bijv. lalum a'kěl „dicht belommerd door arèn-palmen", nilalum ing kokoian „beschaduwd door zware bamboe". Is deze afleiding juist, dan beteekent Sapalalum „belommerde beek".

Mangajojong ten slotte is af te leiden van den stam rojong, „stroomen, afdrijven", rojongan „rivier". Mangajojong staat dan voor Mangarojong en beteekent „in menigte afdrijvende" Het is de naam van een kolk, die zich in den rotsbodem heeft gevormd aan de samenvloeiing van de rivieren Kěkělor en Sapalalum, en eene veel grootere capaciteit heeft dan de rivierbedding. Daar blijft dus gewoonlijk veel achter van wat de rivier afdrijft. In eenige steenen in die kolk heeft men den kop en de horens eener antilope willen herkennen.

---

1) Sapa' heet o. a. het riviertje dat men midden in het dorp Sarongsong overgaat en dat in de Nimanga valt.

N°. 63 handelt over den naam Sondĕr, thans de naam van een district dat zich van Kawangko'an heeft afgescheiden (zie N°. 64 en 65) en van de hoofdplaats daarvan, een complex van vier kampongs. Deze plaats lag vroeger aan het riviertje Sondĕr, waar thans het dorp Kiawa ligt, zooals reeds boven is gezegd, 3 paal ten Z. van het huidige Sondĕr. Dit riviertje, dat men aan den N.lijken ingang van Kiawa overgaat, zou zijn naam hebben gekregen naar den Megacephalon maleo, die in het Tt. songkĕl heet, naar den kam dien hij op het hoofd draagt (Tb. sangkawor te Tomohon, sangkaor te Sarongsong). Het is intusschen zeer onwaarschijnlijk dat het bedoelde riviertje ooit Songkĕl heeft geheeten; de verteller laat trouwens deze overlevering ook voor hetgeen zij is en leidt den naam Sondĕr liever af van sondek „iets wat vooruitsteekt, bijv. uit eene rij, een uitspringende hoek, de spitse uithoek van een tuin", enz. sondeka in do'ong „uithoek van het dorp". Nu ligt Kiawa (dus oud-Sondĕr) slechts één paal ten N. van Kawangko'an en kan dus zeer goed als een uithoek van dit dorp gelden. Er is dus historisch geen reden om de juistheid dezer afleiding te betwijfelen, ook taalkundig zijn er geen overwegende bezwaren tegen.

N°. 64 en **65** geven twee verhalen van de wijze waarop Sondĕr, dat vroeger tot het district Kawangko'an behoorde, een afzonderlijk district is geworden. Beide verhalen komen op hetzelfde neer: die van Sondĕr hebben het er op aangelegd om als een afzonderlijk district te worden beschouwd, door aan de oproeping om heerendienst te komen verrichten te Menado en aan de verplichte houtlevering te voldoen, geen gevolg te geven. Die oproeping was n.l. aan het districtshoofd te Kawangko'an gericht; maar om nu gedaan te krijgen dat aan hem eene afzonderlijke oproeping zou worden gedaan, ging het dorpshoofd van Sondĕr niet met de lieden van Kawangko'an mede, totdat hij afzonderlijk werd ontboden, wat voortaan de gewoonte bleef, zoodat Sondĕr nu voortaan van Kawangko'an was gescheiden. Dit is de inhoud der beide verhalen, maar de bizonderheden zijn bij beide onderling verschillend. In N°. 64 heeten de hoofden van Kawangko'an (districtsh.) en Sondĕr (dorpsh.) resp. Lengkong en Pĕsitj, in N°. 65 Mangowal en Tambuwun, in N°. 64 gaan de hoofden zelf, in N°. 65 zenden zij vertegenwoordigers, die het werkvolk aanvoeren. Ook het werk dat in N°. 64 wordt genoemd, is anders dan dat in No. 65 opgegeven, al wordt ook in beide verhalen het leveren van balken genoemd, waarnaar de districten den naam walak zouden hebben gekregen. Dit is echter onjuist; het echt Minahassische woord walak beteekent „geslacht" of „tak van een groot geslacht, dat op zich zelf weder een geslacht kan heeten, de gezamenlijke nakomelingen van éénen voorvader, die hunne gemeenschappelijke afkomst nog niet zijn vergeten"; verder ook „plaats waar een geslacht is gevestigd, volksstam met zijn gebied" en ten slotte wat men thans noemt: district. De titel tu'ur (later: kapala) im balak of e walak „geslachtshoofd, hoofd der families" is een echt Minahassische titel, buiten vreemden invloed aan de hoofden gegeven. De afleiding van het Holl. „balk" is een verzinsel van Europeanen.

Wanneer de afscheiding der beide districten heeft plaats gehad, laat zich

met deze niet overeenstemmende gegevens niet uitmaken. Reeds in 1776 is er sprake van een Resident, terwijl de scheiding heeft plaats gehad toen de O. I. C. nog door een sergeant te Menado werd vertegenwoordigd. Het bericht van Valentijn, dat van Sondĕr en Kawangko'an als van één geheel spreekt, dateert van 1682.[1]) Nu noemt N°. 64 de opvolgers van het districtshoofd Lengkong en uit hunne namen blijkt dat de 7de opvolger, Laurens genaamd, de eerste Çhristen is geweest. Ongeveer in het midden der vorige eeuw is de overgang in het groot te Kawangko'an begonnen. Daar nu tusschen Lengkong en Laurens zeven districtshoofden worden genoemd, kan men aannemen dat het hier vertelde ongeveer in 1750 zal zijn geschied, indien men althans de opgaven kan vertrouwen. De in N°. 65 genoemde Mangowal komt in het geheel niet in de opgave van N°. 64 voor, hij moet dus vóór Lengkong hebben geleefd. Ook Tambuwun wordt niet onder de opvolgers van Pĕsitj genoemd; hij moet dus ook diens voorganger zijn geweest.

Over het mangali tjaka'is, zie de Inl. op Gr. VIII.

Het verhaal om de verdeeling van het werk aan den weg te verklaren, is wellicht van historisch belang maar het spreekt wel van zelf dat deze verdeeling thans niet meer bestaat.

Ook de N^os^. **66, 67** en **68** behooren bijeen. Over N°. 66 is uitvoerig gehandeld in een opstel „Ethnographica uit de Minahassa", dat in 1906 in het „Internat. Archiv. f. Ethnographie" is verschenen. Alleen enkele kleinigheden kunnen nog daaraan worden toegevoegd. Tombarian, de moeder van het slachtoffer Porong Takoi, wordt in Riedel's Tb. Panth. bl. 7 genoemd als de vrouw van den god Totokai, den beschermer der koppensnellers. Porong Suling, hun zoon, heet aldaar enkel Suling en als derde zoon wordt genoemd Sumanti, die in Verh. N°. 100 als de jongere broeder van Tumilĕng optreedt. N°. 67 herinnert sterk aan N°. 50, het Verhaal van Marintĕk, waar eene booze stiefmoeder op dezelfde manier te pas komt; haar man geeft haar n. l. slangelever te eten, waardoor zij in eene slang verandert en wel in een mannetjes-slang. Dit is waarschijnlijk verteld, omdat later wordt gezegd dat de Slang weder een mensch wordt en wel een man, die naar Ka'kas trekt en daar eene vrouw trouwt. Omdat de Slang nu een mannetje is, moet Senduk, dien hij rooft, eene vrouw worden, hoewel in N°. 68 wordt gezegd dat hij een man is en de naam Senduk ook zeer bepaald een mannennaam is. De legende is dus met opzet veranderd.[2])

N°. 69 is eene voor de geschiedenis nagenoeg waardelooze poging om de afkomst der verschillende stammen in de Minahassa te verklaren. Over dit onderwerp zijn nog geen betrouwbare overleveringen bekend. De verhalen daaromtrent hebben grootendeels een mythisch karakter. Er zijn er die gewagen van een overtocht op eene Schildpad (rumangen) van het echtpaar Kirangen. In het bovenstaande verhaal wordt gesproken van een overtocht met een schip, dat na de landing versteende. Aan den Z. W. hoek der golf

1) Zie Graafland, De Minahassa, 2e dr. Dl. I, 85 en Tijdschr. Bat. Gen. XLVI, bl. 115.

2) Volgens eene andere opgave was de naam der vrouw Pangatapan.

van Amoerang ligt eene kaap, die den naam Watu Kapal draagt, omdat eene rots aan het uiteinde daarvan in de verte gezien, eenigszins den vorm heeft van een schip. Hieraan heeft de hiergenoemde overlevering haar ontstaan te danken. Ook in het Tb. bestaat dit verhaal; het heet daar: Pinahawetengan u nuwu' „de Verdeeling der taal."

Niet weinig zonderling is het verhaal over de afkomst van een gedeelte der Minahassers van het eiland Timor. De verhaler, die wel wist dat timur in het Maleisch „Oost" beteekent, begreep dat de lieden die het eerst op de Oostkust der Minahassa waren geland, vandaar moesten gekomen zijn, daar de juiste ligging van Timor hem niet bekend was. Nog zonderlinger is het, dat hij op Timor eene plaats Pangkei-Mariri onderstelt, waarnaar het huidige district Tombariri (hoofdpl. Tana'wangko') zijn naam zou hebben gekregen. Pangkei is een mannennaam en Mariri is de naam van eene Minahassische vestiging in Bolaäng nabij de Westkust. Die naam is afgeleid van riri „geel" terwijl Tombariri met to- is afgeleid van wariri, Tb. Ts. Td., waliri, (Bent.), de Eleusine Indica, Kd. 273, die in het Tt. rĕngkei heet. Dit gras wordt, wanneer het in vetten grond staat, 1 tot 2 voet hoog; de bladeren buigen zich dan naar alle zijden om, terwijl de bloeiwijze in het midden rechtstandig blijft, zoodat het geheel wel op eene springende fontein gelijkt. Nu vertelt men dat op de plaats der eerste vestiging van dezen stam te Tula'u een bron was, welker water met zulk een kracht uit den grond opwelde, dat men het met een wariri-plant vergeleek en het riviertje dat er uit voortkwam en het volk dat er zich vestigde Tombariri „liefhebbers van de wariri" noemde. Het bedoelde riviertje loopt ten W. van het huidige Sarongsong. Vroeger waren daar de Tombariri gevestigd, één stam vormend met die van Sarongsong. Nadat een Sarongsongsch jongeling bij een spel een Tombaririsch man met een scherpen tu'is-stok had doodgestoken, ontstond er twist, die op scheiding uitliep. Die van Tombariri verhuisden naar Katingĕlan en verdeelden zich in twee deelen; één deel ging naar Woloan („menigte van wolo-boomen"), één deel naar Tana'wangko'. Tot heden toe wordt Woloan onder het volk nog steeds Tombariri genoemd.

Ambon en verderop Saparua worden door den verhaler genoemd, omdat hij die namen kende. Dat de Minahassers niet van die streken afkomstig zijn, staat geheel vast.

Wentenan wordt hier afgeleid van wenten, waarvan de vormen menten en mawenten beteekenen „opstapelen, bijv. aarde, steenen, hout, enz. om een dam te maken en daarmee een stroom af te dammen of tegen te houden, een touw spannen, een stuk zout of bamboe ter zijde van den rijstaanplant aan aan den weg binden, om het neervallen der rijstplanten te voorkomen," ipawenten „wat men als schans of dam ophoopt." Wewenten is dan het touw, enz. waarmede men tegenhoudt, de dam dien men opwerpt; itjawenten, „tot een dam, versperring, schans geraakt, aangedreven, aangespoeld en op die wijze tot een dam of schans opgehoopt," kowenten, tambentenĕn, mĕngawenten „die telkens het water afsluit, afdamt," mĕkiwenten, mapawenten „laten afdammen, laten tegenhouden, doen afsluiten." Het stam-

woord wenten beteekent „schans, dam" en Wentenan, de naam van het eiland aan het Zuidelijke gedeelte der Oostkust van de Minahassa, beteekent dus „een verschanste plaats, plaats waar een dam of schans is." Als vreemdelingen op dit eiland aankomende, moesten de bewoners zich verschansen tegen de aanvallen hunner vijanden zoowel van die welke hen van hunne oorspronkelijke woonplaatsen hadden verjaagd, als tegen die der Minahassers in wier land zij zich kwamen vestigen. Hier is echter door den verteller de naam Wentenan opgevat in de beteekenis van „plaats van aanspoeling, aandrijving," omdat de eerste bewoners daar zouden zijn aangedreven. Dien naam kan intusschen het eiland even goed hebben gekregen, omdat er allerlei door de zee werd aangespoeld en opgehoopt. Toen de bewoners later naar den vasten wal tegenover het eiland verhuisden, kreeg hunne vestiging aldaar ook den naam Wentenan en tot nu toe wordt deze stam met dien naam genoemd.

Verder wordt er verhaald dat de tegenwoordige Gorontaleezen zich het eerst voorgoed van de overige Minahassers hebben afgescheiden. Het is intusschen zeer onwaarschijnlijk dat dit volk ooit in de Minahassa heeft gewoond.

Vervolgens wordt de naam Belang in verband gebracht met Wenang (de inlandsche naam van Menado), wat geheel onjuist is. De naam wenang is een boomnaam (Macaranga hispida, Kd. 586); de bewoners van Belang spreken Ponosakansch, een dialect van het Mongondousch. Wel is het onmiddellijk daaraan grenzende Bentenansch met het Bantiksch en verder met het Sangirsch nauw verwant, wat de Minahassers ook zeer wel weten, maar de verteller heeft zich hier door de schijnbare verwantschap der namen Belang en Wenang laten verleiden, om de Bantiks van de Belangers te laten afstammen.

N°. 70, de legende van Kaju Uwi, brengt ons weder op het terrein der legenden die aan den Watu Pinĕwetengan en zijnen omtrek zijn verbonden. Kaju Uwi, het riviertje waaraan het gelijknamige dorp ligt, ontspringt ten Z. van de Nialiran of Kinaaliran (Kinaalidan), een groote kuil bij den berg Sĕmpo', waarsch. een voormalige krater van den Sopoetan. Die kuil wordt, zooals ook uit den naam blijkt, beschouwd als de plaats waar ontworteld (alir) is de hooge levensboom, Kaju Uwi, die zijn grooten penwortel zoo diep naar beneden had geschoten, dat alleen de witte mieren in staat waren dien door te knagen en den boom te doen vallen. Wat zoo dikwijls van zeer hooge boomen wordt geloofd, dat zij eene verbinding vormen tusschen hemel en aarde, werd ook van dezen boom gedacht. De verbazende hoogte van den boom blijkt uit de mededeeling dat hij bij zijn val met den top tot Lahendong reikte.[1]) Hij moet dus over het tegenwoordige Kiawa en langs den Westelijken rand van den berg Lengko'an zijn gevallen en, ruw geschat, een 6 paal gemeten hebben! Het vellen van den boom was noodzakelijk geworden, omdat hij geesten herbergde, die plotseling de menschen deden verdwijnen. Het zoeken van wua'na im paku „varenvruchten" is iets dergelijks als bij ons het zoeken naar een klaverblad van vieren, daar de

1) Zie echter de Inleiding op Groep VIII, bij No. 100.

Minahassers zeer goed weten dat varens geen vruchten dragen. Ook de Toradja's kennen de spreekwijze „als de varens vrucht dragen," z. v. a. „als de kalveren op 't ijs dansen."

Over god Lĕmpow-Palit, zie ook het boven aangehaalde opstel in Intern. Archiv f. Ethnographie.

De vier volgende verhalen, de Nos. 71—74, geven staaltjes van eenvoudige dorpskronieken. N°. 71, de stichting van Tintjĕp, waarbij de plaatsing der heilige steenen (tumotowa) en het mapakukuk si tjo'ko' worden verhaald, vermeldt gegevens waaruit te berekenen valt dat het dorp Tintjĕp in 1821 is gesticht. De afleiding van den naam is ook met juistheid gegeven. Voor verdere bizonderheden zie men de Aanteekeningen.

N°. 72 en **73** geven verhalen van de stichting van dorpen door ontevredenen, die geen rang in hun eigen dorp konden verkrijgen. Als zoodanig zijn deze verhalen teekenend, daar zij ook historisch betrouwbaar zijn, al is de inhoud op zich zelf ook niet bizonder belangrijk.

N°. 74 is de kroniek van een dorp in het district Kawangko'an, dat den naam draagt van den boom wuwuk, Canarium Minahassae. Zie over dezen merkwaardigen boom Kd. 376, 377. Ook hier is sprake van de tumotowa en het getal der steenen wordt opgegeven als twee, de eene lager dan de andere, waarschijnlijk is die dus ook als de vrouwelijke en de grootste als de mannelijke steen beschouwd. Van af het vijfde dorpshoofd is het aan de namen te zien dat zij Christen zijn geworden. De priesters houden natuurlijk op bij dengene die Christen is geworden; in hunne plaats worden de onderwijzers, tevens voorgangers der Christelijke gemeente, opgegeven. De kroniek van Woewoek is dus de meest nieuwerwetsche der hier gegeven dorpskronieken.

N°. 75 vertelt eene geschiedenis die gegrond is op de verklaring van het geroep van twee vogels, de ki'kis (Sauropatis chlorus) en de tangkalioliowan (Oriolus Celebensis). De beide vogels zijn genoemd naar hun geluid; nu beteekent ki'kis „vijlen, afvijlen, kort afscheren" en daarom laat men dezen vogel zeggen: maki'kiso ĕn tana' in Tjinilow „het land van K. wordt geheel kaal", wat dan moet beteekenen „kaal gebrand". In den rollenden, helderen slag van den tangkalio-liowan is wel een uli-ulit „zeer zeker" te herkennen en de volgende woorden zijn eene herhaling van wat de ki'kis zeide. De vorm ki'kis, die naar het Tt. taaleigen eigenlijk ki'tjis moest luiden, maar als klanknabootsend woord buiten de klankwetten valt, luidt in het Tb. kiskis; de hamzah is dus de plaatsvervanger der s. De tangkalioliowan heet in het Tb. kilo-kilo, in het Ts. en Td. kikiliawoi. In het Bare'e heeft hij de namen gurio, sanggurio en koriowala, die alle zijn geluid moeten weergeven. In gurio herkent men het kalio van den Tt. naam, in het voorvoegsel sang van sanggurio het tang- van het Tt. en wala in koriowala geeft het wan van tangkalio-liowan terug. Het geheele verhaal geeft een merkwaardig staaltje van het hooren van voorspellende woorden in vogelgeluiden. Het verhaal zal wel uit het Tb. zijn overgenomen, daar Kinilow een Tb. dorp is.

Het laatste verhaal van deze groep, **N°. 76**, is de legende van den steen

Warĕso, een grooten steen, die vroeger aan het W. uiteinde van Kolonganatas lag, zoodat de weg naar Sonder niet Westelijk kon doorgetrokken worden, daar niemand dien steen dorst te verwijderen, totdat in Juni 1888 eenige lieden daartoe bereid waren. De weg naar Sonder buigt daarom midden in Kolongan-atas N.lijk; en een weinig ten W. van dezen driesprong, op een erf aan de N.zijde van den weg ligt thans de steen. In het gezang dat op het proza-stuk volgt, wordt de naam warĕso verklaard met airĕsow, van den stam rĕsow, de naam van de jonge plantjes die onder een boom bij menigte opkomen, uit de afgevallen vruchten, zooals bijv. bij pinang-, of koffieboomen. De vorm airĕsow beteekent dan „wat op die wijze onder een boom is opgekomen, wat men op die wijze in menigte heeft doen opkomen." De godheid die in en bij dien steen woonde, zou n.l. van zelf met dien steen zijn opgekomen, daar die steen er sedert menschengeheugenis altijd is geweest en men niet weet hoe hij er gekomen is. Daargelaten nog het gezochte van deze verklaring, kan zij reeds hierom niet voldoen, omdat warĕso en airĕsow geheel verschillende woorden zijn.

---

57. Verhaal der stichting van het dorp Kapoja, verteld door W. Regar van Kapoja.

Er wordt verhaald dat Asa', een inwoner van Sondĕr, van het Oosten herwaarts nederdaalde naar het dorp Roemo'ongatas en zijn intrek ging nemen bij een zekeren Langkoen. Daar aangekomen vroeg hij aan Langkoen, zeggende: „Wel broeder, hebt gij niet (een stuk land) gevonden, waar eene nederzetting kan gevestigd worden?" Langkoen antwoordde: „Jawel, maar wij beiden." Asa' antwoordde: „Dat is goed." Aldus is hunne afspraak vast bepaald geworden, zoodat zij van het Oosten herwaarts zijn gekomen.

Telkens als zij wat waren voortgegaan, wachtten zij, want telkens als zij ongunstig vogelgeschrei hadden gehoord, hielden zij weder op, of als eenig dier den weg dien zij begingen kruiste, hielden zij ook op, zoodat zij wel ettelijke nachten op weg waren. Maar toen zij inderdaad waren aangekomen op de plaats waarheen hen Langkoen leidde, maakten zij eene verblijfplaats en richtten een afdak op. Toen zij het afdak hadden opgericht, zeiden zij: „Wij kunnen nog niet on-

der dit afdak gaan, indien wij nog geen gunstig antwoord van de eigenaars van den grond hebben gehoord."

Daarna werd het nacht en gingen zij dan vogelgeluid uitlokken. Toen zij gedaan hadden met vogelgeluid uitlokken, zeiden zij: „Haal het vuur hier, want de eigenaars van den grond hebben toegestaan dat wij onder dit afdak verblijven." Toen het ongeveer dag werd, spraken zij aldus af: „Laat ons de bijlen gaan slijpen, want wij gaan het woud ontginnen." Onder de boomen die zij hebben geveld waren sommige zoo groot, dat zij door vijf man moesten omspannen worden. Toen zij reeds ettelijke dagen bezig waren met woud ontginnen, zagen zij dat er eene hut kon opgericht worden, daar de opengekapte plek reeds groot was. Wat zij aten bij het ontginnen, was sago-meel; wat zij als groente gebruikten, was wilde pisangstam. Daarna stapelden zij op en verbrandden zij het hout zooveel als ze hadden geveld. Toen zij dat alles hadden verbrand, gingen zij opnieuw vogelgeluid uitlokken, driehonderd maal van den nachtgeloofsvogel en evenveel malen van den daggeloofsvogel.

Toen dit was gedaan, zeiden zij weder: „Laat ons een hut gaan oprichten." Nadat zij gereed waren met het oprichten der hut, zeiden zij weder: „Nu gaan wij nog eene plechtigheid verrichten; en de naam dier plechtigheid is: den haan laten kraaien." Toen dat was gedaan, vroeg Asa' aan Langkoen: „Of wij beiden het wel zouden aan kunnen, om lieden voor het zetten der palen te huren?" Langkoen antwoordde: „Ach, broeder, mijn vermogen is al opgegaan bij het laten kraaien der hanen." Asa' antwoordde: „Wij zijn beiden al even berooid geworden, daarom laat ons deze vestiging maar in den steek laten." Langkoen antwoordde: „Kom, dan zal ik je brengen naar Pinapalangkow, dan gaan wij naar het Noorden om een rijken man te zoeken."

Toen gingen zij naar het Noorden en vonden een zekeren Angkol en deze vroeg aan Asa' en Langkoen, zeggende: „Waarmede zult gijlieden mij beloonen, als ik naar het Zui-

den ga en zorg voor het zetten der palen?" Zij antwoordden: „Wij drieën zullen hoofden van het dorp worden." Angkol antwoordde: „Dat is goed." Aldus werd de afspraak van hen drieën vastgesteld. Toen zeide Angkol: „Komaan gij beiden, gaat gij naar het Zuiden, om een huis in het Zuiden op te richten en als het is opgericht, komt mij dan hier halen." Toen gingen zij van het Noorden weder terug. Teruggekomen zijnde, richtten zij een huis op. Nadat het huis was opgericht, gingen zij Angkol uit het Noorden halen. Toen Angkol was gekomen, zeide hij: „Gaat nu uit het Oosten te Sondër de voorgangers en de districtshoofden halen." Toen zij gekomen waren, hielden Asa', Langkoen en Angkol een feest. De voorgangers vroegen: „Wat voor een feest is dit?" Zij antwoordden: „Het huren der palenzetters." De voorgangers spraken: „Gijlieden moet halen negen lange bamboestaken, genomen tot het uiterste stameind en tot aan het bovenste topeinde." Nadat door hen die negen lange staken alle waren gehaald, zeiden de voorgangers: „Begint gijlieden maar (om de lijnwaden) op te hangen, daar wij aan het feestvieren gaan." Deze werden opgehangen des morgens en (bleven hangen) tot des avonds. Toen het feest was afgeloopen, namen de voorgangers de lijnwaden, opgehangen aan de negen staken, want dat was de betaling aan de voorgangers. Des nachts begroeven zij de stukjes idjoek-balein van de vogelkreten, die tot de 700 behoorden, te zamen met de drie koppen der gesnelden.

Toen het dag werd, spraken de voorgangers aldus: „Wij gaan terug, maar wij beloven ulieden: uit u drieën tot in uw nageslacht moeten steeds gekozen worden de dorpshoofden en priesters. Wij gaan naar het Oosten, gijlieden moet het lumoang vieren en tuinen gaan aanleggen en een priester gaan aanstellen en eene tuinpriesteres, maar wij dragen ulieden op, om helpers voor de priesters te nemen die eerst door ulieden moeten uitgezonden zijn om in het bosch op vogelgeluid uit te gaan: één maal het geluid ke'ke' en dien

éénen vogelkreet k e'k e' moet gij noemen: de afsluiting van het dorp." Den volgenden morgen moeten zij gaan halen viermaal den kreet l o w a s en éénmaal het geluid k e'k e' en op dien dag moeten alle oudsten de helpers der priesters tegemoet gaan aan den rand van het dorp en de helpers moeten t a i a p u-hout snijden in veel kleine stukken en steken aan het uiteinde van elk stuk een a r a w-blad, en die moeten door al de oudsten hierheen worden gebracht. Zoodra als een dergenen die betiteld worden als oudsten ze in de hand neemt, moet hij den krijgskreet aanheffen."

Hierna keerden de voorgangers terug. Maar alvorens te vertrekken, vroegen zij aan die drie, Asa', Langkoen en Angkol: „Hoe wordt dit nieuwe dorp genoemd?" Zij antwoordden: „De naam van dit dorp is Kapoja, want op een keer terwijl wij op weg hierheen waren, is ons vuur uitgegaan, ten Oosten van den oorsprong dezer rivier en toen namen wij een stuk hout dat k a k a p o j a a n heet en daarvan hebben wij vuur gekregen, daarom zullen wij dit dorp K a p o j a noemen." Allen die Kapoja hebben gesticht, zijn ook aldaar overleden. Tot dusverre het verhaal omtrent het dorp Kapoja.

Wat Asa' betreft, deze trok uit Sondër ten tijde dat Mama'it hoofd van Sondër was. Deze Mama'it was de zoon van Soemolang en Soemolang was de zoon van Tamboewoen. Asa' nu gewon Sarajar, Sarajar gewon Simbar, Simbar gewon Sondak, Sondak gewon Pariei, Pariei en Soe'ot gewonnen Wolo en deze is het die, toen hij Christen werd, den naam heeft gekregen van Dirk Regar. En deze Dirk Regar of Wolo Regar had tot zoon Israel Regar.

De beschermgeesten van Kapoja zijn Manëmbir en zijne vrouw Tumimperas. Hunne verblijfplaats is ten Westen van het dorp Kapoja, op de plaats genaamd Masawoekow.

58. Verhaal van de drie Menschenhoofden, begraven aan den rand der plaats waar de Heilige Steenen zijn neergezet, te zamen met de teekenen der vogelkreten, verteld door A. Soe'ot.

Dewijl de plaats die zij hadden uitgekozen om de Heilige Steenen te plaatsen, schoongewied was, zeide Langkoen: „Wel, broeder Asa', wat ons betreft wij zullen ons werk verdeelen; ik blijf om voor de vogelkreten te zorgen en gij op uwe beurt gaat drie menschenhoofden zoeken en die komt gij samen doen met de stokjes die de vogelkreten voorstellen." Hij zeide nog daarbij: „Binnen den tijd van negen nachten zullen wij deze dingen zoeken."

Op dien dag nog ging Asa' op weg. Op weg zijnde, trof hij lieden van Mongondou aan. En het gebeurde dat hij op den negenden dag drie menschenhoofden had gekregen. En zoo ook was het aantal vogelkreten voltallig geworden en dat deden zij te zamen in een nieuwen kookpot en dit wikkelden zij in ettelijke lappen idjoek en begroeven het aan den rand der plek waar zij de Heilige Steenen zouden nederzetten. De plaats waar zij dien pot begraven hebben is 9 maal één voetstap ver Oostelijk van de Heilige Steenen.

Wat nu aangaat de beteekenis van de hoofden der gesnelde menschen, die worden de kracht van het dorp, daar zij in vroegere tijden nog omringd waren door oorlogen. En ook wat betreft de stukjes idjoek-balein die de vogelgeluiden voorstellen, ook die zijn geworden de kracht der dorpsbewoners en het heil van de ingezetenen der plaats, daar aldus de voorspelling was van Langkoen en Asa' in vroeger tijd.

En daarna zijn er velen geweest die gevolgd hebben de voorspelling van Langkoen en Asa'. Want wanneer de een of ander wil op reis gaan naar een ander land of zijn levensonderhoud gaat zoeken op de nederzetting van anderen, dan moet hij met de vingers een weinig aarde nemen van de plaats waar de koppen der gesnelden en de stukjes balein

begraven zijn, daar dit kracht wordt op zijnen tocht en geluk voor hem bij zijn pogen, waar ook maar.

59. Verhaal betreffende de Heilige Steenen, hoe die door de Ouden vroeger zijn gezocht en door hen zijn genomen om er het dorp mede te stichten, verteld door S. Moemoe van Lĕillĕm.

Wat het eerste werk is der stichters van een nieuw dorp, dat is steenen zoeken om te gebruiken tot Toemotowa. Daar al de vogelkreten dergenen die het dorp gingen stichten er reeds waren, zoo spraken zij, die op zich namen om priester te worden in het te stichten dorp, aldus: „Wat ons betreft, wij gaan trachten de vogelkreten voor de Toemotowa te verkrijgen, n.l. viermaal l o w a s en eenmaal k e'k e'."

Zij gingen dan heen en liepen steeds door, totdat zij werkelijk te hooren kregen het vogelgeluid dat zij zochten. Daarop keerden zij naar hun huis terug. Toen zij te huis waren, riepen zij eenige menschen op, die sterk genoeg waren om steenen op te lichten die tot Toemotowa zouden genomen worden. Aan die steenen hadden zij te voren een teeken gemaakt. Toen de lieden gereed waren, gingen zij heen en brachten lijnwaad mee, één overtrek. Toen zij gekomen waren bij die steenen, sprak de Priester aldus: „Gij zijt wel steen, maar wij nemen u om aan te offeren en wij noemen u R ĕ w u m b e n e' en P o k a l a m b e n e'; hier is een stuk lijnwaad waarmede wij u koopen." Toen legden zij het stuk lijnwaad neer. Nadat zij het hadden neergelegd, keerden zij wederom naar huis terug. Terwijl zij op weg waren, zeide de Priester: „Wij luisteren voortdurend of er ook gunstig vogelgeluid komt en dan gaan wij ze halen."

Tehuis gekomen, wachtten zij eenige dagen daarna. Op zekeren nacht dat zij waren gegaan, om vogelgeluiden door lokken te verkrijgen, kregen zij goed vogelgeluid om de steenen te gaan halen, en dat was: éénmaal k i t j. Toen zij in het bosch waren, floot degene, die verstand had van vogels

te fluiten, tot hen: ot, ot! De geloofsvogel antwoordde: „kitj." Hierop gingen zij naar huis terug en maakten zij zich gereed, want in dienzelfden nacht zouden zij regelrecht naar de steenen gaan, die zij tot Toemotowa zouden maken.

Daar gekomen, omwikkelden zij dien steen terdege met lijnwaad-overtrek hetwelk te voren daarheen was gebracht. Nadat zij gereed waren met hem in te wikkelen, droegen zij hem herwaarts en brachten hem naar het te stichten dorp. Daar gekomen, groeven zij hem in den grond en richtten hem op. Nadat hij was opgericht en geheel en al in orde was gebracht, sprak de Priester aldus: „Gij zijt wel een steen, maar wij nemen u tot Roeper en Beschermheer van het dorp." En toen maten zij nog in Oostelijke richting negenmaal ééne schrede van af de Heilige Steenen naar het Oosten en daar begroeven zij den nieuwen kookpot, waarvan de opening met rood katoen was overdekt, waarin waren gedaan de stokjes die de vogelkreten aanduidden, die waren verzameld bij den aanvang der stichting van het nieuwe dorp.

Toen het dag was geworden, was dat alles reeds geheel in orde gebracht. Daarop begonnen de oude lieden den grond schoon te maken in den omtrek van de Heilige Steenen en goed van onkruid te reinigen en dat stuk grond wordt genoemd l e s a r. Na afloop van dit alles kwamen er steeds meer menschen bij en werden de feesten bepaald. In den tijd van één jaar vierden de priesters driemaal feest op het Heilige Erf. Dat is: ten eerste het m a m u'm b u r, ten tweede het m a p a w u a' en ten derde het m a n é m p o'. Elk dezer drie feesten duurde in het geheel twee dagen, maar dat werd slechts voor één gerekend. Den eersten dag werd een varken geslacht, en op den avond van dien dag kwamen alle lieden offerrijst halen en gingen daarvan offeren in huis en op den tweeden dag slachtten de Priesters kippen; dan haalden de menschen geen offerrijst meer, maar de Priester die den naam m a s a i n s a n g draagt, deelde vleesch rond bij alle menschen op dien dag.

60. Verhaal betreffende de stichting van het dorp Kiawa, verteld door Loemanaw van Kiawa.

Hij die een nieuw dorp wilde stichten, zocht voordat hij ging ontginnen, eerst iemand van degenen die verstand hebben van het stichten eener vestiging. Toen vond hij iemand met name Mongkaren, een inwoner van Tonélët; hij is betaald met een stuk lijnwaad. Bij den aanvang van het ontginnen hebben zij viermaal het geschreeuw l o w a s van den dag-geloofsvogel gehoord. Die dag, waarop het ontginnen begon, werd gerekend voor een geheelen dag en drie dagen (rustte men), toen werd de arbeid vervolgd. Toen men den arbeid verder ging vervolgen, hoorde men vogelgeschrei, wederom viermaal het geschreeuw l o w a s en viermaal het geschreeuw k e'k e'.

Den derden dag waren zij gereed met het openkappen en toen hielden zij vijf dagen ermee op en toen werd het werk weder voortgezet. Den vijfden dag gingen zij opnieuw naar den dagvogel hooren. Zij hoorden weder viermaal het geschreeuw l o w a s en viermaal het geschreeuw k e'k e' en eenmaal het geschreeuw kété'. Toen hielden zij zeven dagen rust. Op den zevenden dag gingen zij naar het Westen om eene hut op te richten. Zij richtten eene hut op van 25 vakken dekblad breed. Den dag nadat men de hut had opgericht, maakten zij teerkost gereed en kochten roode hanen en eene zwarte kip. Die nacht was het in welken het koopen van het dorp plaats had. Er werd betaald: 16 stukken lijnwaad, en 4 stukken wit katoen. Den volgenden morgen gingen zij op weg. De hanen werden door mannen gedragen, de kip door eene vrouw. Onder het gaan werd de trom geroerd en de gong geslagen. Zij gingen Westelijk naar Kiawa. Regelrecht gingen zij Westwaarts door naar de opgerichte hut. Dien dag gingen alle hoofden, vanaf de districtshoofden, mede naar het Westen, met het dorpshoofd en de beide onderhoofden: Mangowal en Tololioe. Op dien dag ontvingen zij wederom ge-

schenken. Het dorpshoofd ontving nog twee stukken lijnwaad, de beide onderhoofden gelijkelijk één stuk wit katoen. Toen hun dat was gegeven, gingen zij eten. Toen zij klaar waren met eten, keerden zij naar het Oosten terug. Toen ging het volk eten. Nadat zij hadden gegeten, bebouwden zij die plaats met hutten, ieder een voor zich. Toen het avond werd, zonden zij iemand die Noordwaarts den berg beklom, om van den nacht-geloofsvogel negenmaal den kreet manguni te hooren. Dat nu was het teeken geworden, dat men het vuur kon aansteken, dat verdeeld werd in elk van de hutten der menschen.

Den volgenden morgen zochten zij een steen van meer dan drie kwart vadem lang. Toen het avond was geworden, gingen zij dien steen aandragen. Toen zij er mee aankwamen, lieten zij hem liggen aan den buitenrand van het dorp. Toen het nacht was geworden, hoorden zij vogelgeschreeuw, den kreet manguni, negenmaal. Dien steen groeven zij in den grond en plaatsten hem in het midden van het dorp en noemden hem tumotowa. Den volgenden dag gingen al de priesters en priesteressen in de vroegte water halen, om er de offerrijst mede te koken. Terwijl zij in Oostelijke richting naar het water liepen, zongen zij.

Het eerste gezang was aldus:

„O Goden, die onze gezellen zijt, toont ons den weg
[der rechtheid!
Doet ons niet wandelen op den weg der kromheid!"

Het tweede:

„Op den weg, die naar het Westen gaat, scheidt de
[nevels vaneen.
Laat ons als broeders wandelen, ons niet van elkaar
[verwijderen."

Toen zij in het Oosten aan het water waren gekomen, lieten zij de watervaten leunen en wieschen zich het gezicht. Toen spraken zij aldus: „De ziektegeesten worden Westelijk

afgedreven door het water. Geef ons allen in de plaats een gezond lichaam. Wij gaan water scheppen om er de offerrijst in te koken, daar wij het offer manĕwas gaan brengen. Tot in lengte van tijd zullen wij steeds water scheppen uit dit water."

De naam van die rivier is Na'nap. Toen keerden zij terug naar het Westen en gingen de offerrijst in bamboes koken. Toen ook begonnen zij een offergebed uit te spreken, zeggende: „O Godin die de Aarde heeft bebouwd, kom hier offerrijst eten. Volgens hetgeen gij hebt onderwezen aan onze voorvaderen vroeger, zoo offeren wij tot nu toe aan U, Godin. Daarom bidden wij: geef ons allen een lang leven en gezondheid des lichaams." Des avonds werd er een plaats gemaakt waarop zich de hanen konden nederzetten, zij deden hen nederzitten met de koppen naar het Oosten gewend. Daarop gingen de menschen slapen en toen de hanen kraaiden, gingen de priesters en de priesteressen er op letten. Toen de hanen kraaiden, volgden zij dit al sprekende. Wat zij zeiden, was het volgende: „Mogen door het gekraai onzer hanen de menschen worden herwaarts gelokt naar dit dorp en niet weder Oostwaarts terugkeeren." Telkens als een der hanen kraaide, herhaalden zij dit, tot aan den morgen. Toen het goed dag was geworden, gingen de menschen winson-gezangen zingen, gelijk zij doen bij het eten der nieuwe rijst, en van dien dag af hebben zij iederen avond het mawinson verricht, tot negen avonden toe.

Nu zonden zij drie lieden om de vogels tot fluiten uit te lokken, om het geluid van den geloofsvogel te vragen 95 maal. Maar bij elken kreet van den geloofsvogel legden zij een teeken neer, daartoe braken zij een stukje zwarte idjoek-balein af, naar gelang van de kreten van den geloofsvogel. Zoo kregen zij 95 stukjes idjoek-balein. De priesters nu gingen ze halen; zij namen een jongen knaap mede, om de stukjes idjoek-balein terug te brengen. Bij hunne terugkomst gingen zij regelrecht door naar den ingegraven steen in het

midden van het dorp, dien zij tumotowa hadden genoemd. Daar namen zij een nieuwen kookpot met een deksel, en deden daarin de stukjes idjoek-balein en toen namen zij daarvoor een lap idjoek en wikkelden hem daarin, daarna werd door hen gemeten van dien steen af negenmaal een voet naar het Noorden, in rechte richting naar den hoek der Aarde en daar begroeven zij den pot waarin zij de stukjes idjoek-balein hadden gedaan. Hiermede eindigde het en toen bleven zij in dat dorp wonen. Degene, die dat dorp heeft gesticht, is Loemanaw. Zeventig menschen heeft hij naar het Westen medegebracht.

61. Verhaal van den oorsprong van den naam Kiawa, verteld door L. Loemanaw van Kiawa.

Een zeker iemand genaamd Ite', een inwoner van Sondĕr, ging zich vestigen te Motolin. Daar zijnde, werd hij tot priester gekozen. Terwijl hij priester was, kregen de bewoners van Motolin veel rijst, maar die van Sondĕr kregen geen rijst meer. Daarom werd hij gehaald door een zekeren Ondang, die gezonden was door het districtshoofd met name Tambuwun.

Toen hij gehaald werd, was hij juist de knoopen aan het leggen (de dagen aan het bepalen) voor het offer manende', daarom wilde hij liever niet komen. Maar men gaf hem een rood bewerkt halssnoer ter waarde van zeven stukken sampuri-lijnwaad en daarop ging hij. Toen hij ging, trok hij ééne rijstplant uit den grond en wikkelde die in woka-blad. Op de heenreis werd hij door den nacht overvallen, aan deze zijde van de vlakte ten Noorden van het riviertje genaamd Lunoi. Daar zijnde, richtte hij eene hut op, om er in te verblijven en daar plantte hij die ééne rijstplant. De knoopen (dagen) vóór het offer manende' waren op, en Ite' hield het offer.

Daarop legde hij de knoopen voor het offer mapawua', ten eerste negen nachten, ten tweede zeven nachten, ten

derde vijf nachten, ten vierde drie nachten. Toen die afgeloopen waren, richtte hij eene hut op van één stuk atap breedte en noemde die de rijstschuur. Daarna verrichtte hij een offer en slachtte een varken. Vervolgens verrichtte hij een offer waarbij een kip werd geslacht.

Daarna legde hij de knoopen voor het offer manĕmpo': negen nachten, daarop zeven nachten, daarop vijf nachten, daarop drie nachten. Toen die verloopen waren, offerde hij weder een varken, daarop verrichtte hij een offer en slachtte eene kip. Daarop hield hij het offer tumumbal en slachtte een varken. Toen dit gedaan was, plukte hij de rijst die hij had geplant en legde die in het hutje dat hij genoemd had de rijstschuur. Vervolgens hield hij opnieuw een offer en slachtte een kip; dat offer nu werd genoemd masǫ'. Hierna zuiverde hij de rijst van het kaf en slachtte eene kip; dat offer werd genoemd majat. En na afloop daarvan droeg hij de rijst naar de hut waarin hij geregeld verblijf hield.

Daarna verrichtte hij het offer musĕw en slachtte een varken. Na afloop daarvan ging hij naar het Westen in eens door naar hier. De plaats, waar hij zich had opgehouden, noemde hij Kiowa omdat hij zijne offerfeesten was misgeloopen in het plant-seizoen op zijne reis van Motolin naar Sondĕr. Zoo gebeurde het dat toen Loemanaw later daar een dorp stichtte, hij dat dorp Kiawa noemde.

62. Verhaal van de stichting van het dorp Pinapalangkow of Kalewo'an, verteld door P. Sinjal van Pinapalangkow.

Dit dorp is een dorp in het district Sondĕr. Wat dit dorp betreft, het is gesticht door Wumbene', den zoon van Silap en Litjĕp.

Wat Wumbene' betreft, die woonde vroeger te Sondĕr, maar op een zekeren dag ging hij steeds dieper het bosch in, om te zoeken naar de vlakte, waarvan hem Langkun had gesproken, op welke thans het dorp Kapoja is gelegen.

Gekomen aan die vlakte, ging hij zeer vlug terug naar Sondër om eenige makkers te roepen, om een dorp te stichten in de vlakte die hij had gezien. Niet langen tijd daarna gingen zij de vlakte opzoeken die Wumbene' gezien had. Maar terwijl zij zoo liepen, verdwaalden zij en zagen niet meer die vlakte en zij zagen eene vlakte aan de overzijde ten Zuiden van het water en dit hebben zij gehouden voor het water van Kapoja. Daarop stichtten zij Pinapalangkow of Kalewo'an.

Dit dorp wordt gewoonlijk ook Kalewo'an genoemd, omdat toen het gebeurde dat Wumbene' kwam om de plaats te verkennen voor het stichten van het dorp, hij hierheen verdwaalde, terwijl hij toch door Langkun was gezonden naar de plaats waarop thans Kapoja is gelegen. Daarom, nadat door Wumbene' Pinapalangkow was gesticht, ging Langkun Noordwaarts de plaats bezoeken. Toen zij elkaar ontmoetten, zeide Langkun: „Wel, vriend, aldus zal ik deze plaats noemen: Kalewo'an, omdat gij slechts zijt neergekomen op een verkeerde plaats, het is dus een „misse boel" (kalewo'an).

Wat nu betreft den naam van Pinapalangkow, de reden dat die aldus is, is dat het volgende aldaar is geschied: Er was eens iemand van Roemoöng-atas, genaamd Makarende, aan het jagen. Zij nu bevonden zich in het Zuiden op het Tareran-gebergte en volgden Westwaarts den loop der rivier Këkëlor. Terwijl ze aldus aan het loopen waren, vervolgden de honden een groote antilope, een zeer groote, die langkow wordt genoemd; voortdurend door de honden vervolgd wordende, werd het dier door hen omringd in het Westen bij de samenvloeiing van de Këkëlor en de Sapalaloem.

Toen de honden aan het omsingelen waren, kwamen de jagers hen helpen en deze staken er maar op los, alsof zij aan het rijstplanten waren. Terwijl zij maar steeds aan het steken waren, staken zij plotseling op steen, daar de groote antilope tot steen was geworden. En thans, volgens het verhaal, is de romp van die groote antilope, die een groote steen is geworden, nog te zien en de dijen, die tot steen zijn geworden,

zijn ten Westen der samenvloeiing van de Kékélor en de Sapalaloem en de kop en de horens zijn aangespoeld op de plaats in het Westen, die wordt genoemd Mangajojong.

Dit nu is de aanleiding, omdat de plaats waar die langkow was gezien in de nabijheid van dit dorp was, dat zij het dorp Pinapalangkow noemden.

En omdat zij alsof zij aan het rijst poten (makélor) waren, met hunne lansen staken, daarom gaven zij de rivier ten Z. den naam Kékélor.

En omdat de jagers den loop der rivier in het N. hadden gevolgd (salu), noemden zij die Sapalalum.

En omdat de kop en de horens waren afgedreven (rojong), noemden zij de plaats waar die zijn aangeland Mangajojong.

De voetsporen van hen, die naar de antilope hebben gestoken, zijn ingedrukt in den vlakken steen ten Z. van de plaats waar zij hebben gestoken; er zijn, zegt men, voetsporen van ouden en van kinderen.

63. Overlevering hoe het is gebeurd dat de rivier Sondër met den naam Sondër wordt genoemd, verteld door P. Rintjap van Woewoek.

Er wordt verhaald dat zeker iemand, met name Roemondor, een man van Kawangko'an, aan het jagen was en op zijn tocht terecht kwam bij eene waterwel en daar de vogels zag, die maleo worden genoemd, die daar kwamen drinken. Toen gaf hij daaraan den naam Songkél. Zoo was in het eerst de naam van dat water, naar de plaats waar hij maleo's had gezien die daar aan het drinken waren. Maar de reden, dat dat water niet Songkël wordt genoemd, is omdat men genomen heeft den naam van het dorp dat daar is gesticht. De naam van dat dorp nu was Sondek. De reden nu waarom dat dorp Sondek is genoemd, was omdat dat dorp toch slechts een uithoek was van het dorp Kawangko'an, daar de bewoners van Kawangko'an (die daar woonden) een ander dorp stichtten.

Dat nu is de oorzaak dat die rivier en dat dorp Sondek werden genoemd. Maar op den langen duur zochten zij eene gemakkelijke uitspraak van den naam van dat dorp, totdat zij de benaming van dat dorp in Sondĕr hebben veranderd. En zoo is tot nu toe Sondĕr de benaming van dat dorp en van die rivier.

64. Verhaal betreffende de Scheiding van het district Kawangko'an en het district Sondĕr, verteld door E. Poloeakan en J. Tiwa' van Kawangko'an.

Het kwam te gebeuren dat het districtshoofd van het district Kawangko'an genaamd was Wolo, en deze droeg zijn zoon, genaamd Karamoi, op om Sondĕr te stichten. Karamoi nu gewon Kiwol, Kiwol gewon Legi, Legi gewon Tiwa', Tiwa' gewon Sorongan, Sorongan gewon Wilar. Aan Lengkong, Mongilala en Toembol viel het bestuur ten deel. Districtshoofd van Kawangko'an was Lengkong.

Het geschiedde nu dat Kawatoe tot zoon had Awon, Awon gewon Pĕsitj. Deze Pĕsitj ging naar Sondĕr en werd daar dorpshoofd. Het geschiedde nu bij de verdeeling door den Sergeant, dat het aandeel van Kawangko'an werd bepaald op vijftig balken. Toen men het verplichte hout ging leveren, werd aan alle mannen bevel gegeven; zij gingen dan ook aan den heerendienst, maar die van Sondĕr gingen niet aan 't werk. Toen gingen zij de balken naar Menado sleepen. Toen zij daar aankwamen, vroeg de Sergeant: „Is al het hout daar?" Lengkong, het districtshoofd van Kawangko'an antwoordde: „Het zijn er vijfentwintig, die hier zijn gebracht." Daarop vroeg de Sergeant: „Hoe komt het, dat de andere vijfentwintig nog niet hier zijn gebracht?" Lenkong antwoordde: „Ik heb de lieden van het andere dorp herhaaldelijk laten roepen, maar zij zijn niet komen werken." De Sergeant vroeg: „Welk nieuw dorp is het, dat niet is komen werken?" Lengkong antwoordde: „Sondĕr." De Sergeant zeide: „Goed, dan

zal ik het dorpshoofd van Sondĕr laten roepen." De Sergeant vroeg nog: „Wie is het dorpshoofd daar?" Lengkong antwoordde: „Pĕsitj." Inderdaad ging Pĕsitj naar den Sergeant en de Sergeant zeide tot hem: „Hoe komt het, dat gij, zooals men zegt, geen hout hebt geleverd?" Pĕsitj, het dorpshoofd van Sondĕr, antwoordde: „Wij hebben verhindering gehad." De Sergeant vroeg weder: „Zult gijlieden het nog doen?" Pĕsitj antwoordde: „Wij zullen het doen." De Sergeant zeide tot Pĕsitj: „Ga terug en ga het werk doen, haast u er mede." Zij gingen dan het werk verrichten; toen zij er mede klaar waren, sleepten zij het hout naar Menado en leverden het in bij den Sergeant. Toen zeide Pĕsitj, het dorpshoofd te Sondĕr, tot den Sergeant: „Daar wij zijn afgescheiden geworden van de districtshoofden te Kawangko'an, kunnen wij niet meer door hen bij de verplichte levering worden ingedeeld, maar wij van Sondĕr moeten eene afzonderlijke afdeeling vormen, daar wij door de districtshoofden te Kawangko'an aan ons zelven zijn overgelaten." De Sergeant antwoordde: „Dat is goed."

Toen daarna weder de verdeeling der verplichte houtlevering plaats had, werd Sondĕr als een afzonderlijk district en Kawangko'an ook als een afzonderlijk district beschouwd. Sedert is Sondĕr een afzonderlijk district genoemd, het district Sondĕr. Toen Lengkong, het districtshoofd van Kawangko'an stierf, werd hij opgevolgd door Toemiwa'. Toen deze was overleden, werd hij opgevolgd door Oembas, Oembas werd opgevolgd door Rondonoewoe', Rondonoewoe' werd opgevolgd door Toejoe; toen Toejoe stierf, werd hij opgevolgd door Kapantow; Kapantow werd opgevolgd door Toemila'ar; toen Toemila'ar stierf, werd hij opgevolgd door Laurens; toen Laurens stierf, werd hij opgevolgd door Alanus Waroka; toen A. W. stierf, werd hij opgevolgd door Daniel Mambo'; toen D. M. stierf, werd hij opgevolgd door Hendrik Waroka; toen H. W. stierf, werd hij opgevolgd door Jansen Waroka; toen J. W. stierf, werd hij opgevolgd door Th. Gĕroengan, het tegenwoordige districtshoofd.

Te Sondĕr werd Pĕsitj districtshoofd. Pĕsitj gewon Pandei, Pandei gewon Mangowal; Mangowal gewon Wilhelmus.

De zegslieden van dit bovenstaande zijn het dorpshoofd te Oenĕr, genaamd E. Poloeakan en Jozef Tiwa', vroeger districtshoofd, te Kawangko'an.

65. Verhaal betreffende de Scheiding van Sondĕr en Kawangko'an, verteld door A'tas, van Sondĕr.

De toedracht daarvan is aldus: alle districtshoofden hadden deel gekregen aan het werk om eene omheining van djarak te gaan maken te Menado. De bestuurder te Menado te dien tijde werd nog niet resident genoemd, maar nog sergeant.

Daarop gaf Mangowal, het hoofd te Kawangko'an, het bevel om te gaan. Toembol nu was de aanvoerder en hij ging in het voorbijgaan aan bij Koitjob te Sondĕr. Deze was de zendeling van het dorpshoofd van Sondĕr, genaamd Tamboewoen. Toembol dan kwam en vroeg wie aanvoerder was op Sondĕr. Tamboewoen zeide: „Dat is Koitjob, maar daar die van Sondĕr nog bezig zijn met teerkost te verzamelen, daarom gaan zij niet met ulieden te zamen, maar zij komen achterna."

Die van Kawangko'an dan gingen heen. Zij gingen en maakten hun aandeel alleen af. Toen zij terugkeerden, werd hun een brief gegeven, dat die van Kawangko'an hun aandeel niet hadden afgewerkt. Daarop kregen die van Sondĕr de boodschap van die van Kawangko'an om te gaan afmaken het aandeel van die van Kawangko'an, dat dezen voor die van Sondĕr hadden overgelaten. Zoo gingen dan die van Sondĕr. Toen zij terugkeerden, is ook hun een brief gegeven, gelijk aan die van Kawangko'an. Zoo was het. Daarna werd wederom ten tweeden male door den Sergeant werk gegeven aan alle districtshoofden om ieder gelijkelijk twee lange balken te halen. Wederom aldus zouden die van Kawangko'an die van Sondĕr afhalen. Toen zij kwamen, zeide Tamboewoen weder: „O die van Sondĕr gaan nog niet, daar zij nog het offer mangali tjaka'is moeten verrichten."

Daarop lieten die van Kawangko'an weder die van Sondĕr achter. Zij gingen wederom slechts één balk bewerken, keerden toen terug en lieten den anderen voor die van Sondĕr over. Toen zij weder terug waren, zonden zij weder aan die van Sondĕr de boodschap om den anderen balk te gaan halen, welken die van Kawangko'an voor die van Sondĕr hadden overgelaten. Die van Sondĕr gingen heen, zij gingen den balk halen. Toen zij terugkeerden, is hun weder een brief gegeven, dat zij het waren die den anderen balk hadden bewerkt. De Sergeant noemde voortaan die van Sondĕr een afzonderlijk district, zoo ook die van Kawangko'an. Sedert deelde zich het werk van die van Sondĕr en die van Kawangko'an steeds, daar het door de Compagnie werd gedeeld: die van Sondĕr afzonderlijk werk en evenzoo die van Kawangko'an. Dit is de oorzaak dat die van Kawangko'an een afzonderlijk hoofd zijn geworden, desgelijks die van Sondĕr.

Betreffende den weg nu, waaraan men hen liet arbeiden is het aldus geschied: De Sergeant te Menado zond bericht aan alle districtshoofden, dat zij hem zouden tegemoet gaan te halver wege. De Noordelijk van hier wonenden zijn hem zeer spoedig te gemoet gegaan. Die van Sarongsong (hebben hem opgewacht) op het punt dat die van Lotta Zuidelijk opkijkende zien; daarom zeide de Sergeant: „Tot hiertoe moet gijlieden den weg onderhouden." Die van Tomohon kwamen hem tegen op den Ĕmpoeng, daarom is het dat gedeelte dat door hen onderhouden wordt. Die van Tompaso' hebben den Sergeant ontmoet bij het groote bosch ten Z. van Sarongsong, daarom moeten zij dat gedeelte onderhouden. Die van Kawangko'an hebben hem ontmoet Oostelijk van hier, aan de Matĕnĕm. Die van Sondĕr zijn hem slechts tegemoet gegaan aan de Noordzijde van het dorp, daar is de plaats waar Tamboewoen den Sergeant is tegemoet gegaan, daarom is het gedeelte van den weg, dat die van Sondĕr gewoon zijn te onderhouden, nabijgelegen.

66. Verhaal over den Mensch, geslacht bij de vroegere Verdeeling, verhaald door J. Loemënta' van Kanonang.

Het kwam te gebeuren dat de Voorouders met elkaar er over hebben gesproken om eene vergadering te houden, om te verdeelen de woonplaatsen van elken stam; de plaats hunner vergadering was aan den voet Noordelijk van den berg Tondërukan. De god Kopero ging zitten aan de Noordelijke helling van den Tondëroekan, Zuidelijk boven hunne vergaderplaats. Daar zag hij voortdurend neder in Noordelijke richting op de vergaderenden en lette steeds op hetgeen door hen werd beslist. De god Muntu-untu, een staf houdende, was gezeten aan den voet, ook Noordelijk van dien berg, dicht bij den grooten steen en op eenige steenen rondom hem waren gezeten de leiders van elken stam. Bij elke beslissing der Oudsten van hetgeen besproken werd, gaf god Moentoe-oentoe met zijn staf een schrap. Maar indien dit niet in overeenstemming was met hetgeen door Kopero was overwogen, stond hij dat niet toe aan Moentoe-oentoe, totdat deze daarvoor in de plaats een schrap zette naar de juiste verdeeling.

Nadat het besprokene door de Voorouders was afgedaan, zeiden de hoofden der vergadering: „Voordat wij van elkaar scheiden, moeten wij een mensch slachten, tot een offer aan de goden en tot een herinneringsteeken voor ieder onzer van elken stam, dat wij tot elkaar in betrekking staan als nauwe vrienden, al verwijderen wij ons ook van elkaar".

De bejaarde vrouw Tombarian genaamd, woonde te Toemara'tas; zij had twee zonen, genaamd Porong-Takoi en Porong-Soelin. Hare slavin heette Kaloeli'an, bedreven in de geneeskunde. Toen het door de hoofden der vergadering was beslist dat er een mensch moest worden geslacht, gelastten zij dat het Porong-Takoi zou zijn. Nadat het was beslist geworden, dat Porong-Takoi zou worden geslacht, kwam Tombarian voor de vergadering weenende en zeggende: „Daar door ulieden volstrekt is beslist dat mijn zoon zal geslacht

worden, zoo hebt medelijden met mij en werpt zijne beenderen niet weg, maar laat die alle voor mij worden overgelaten." Haar verzoek werd inderdaad toegestaan. Nadat Porong-Takoi was geslacht geworden, en zij hadden gedaan gelijk zij hadden afgesproken en hun allen een deel was toebedeeld, lieten zij de beenderen achter. Elke troep scheidde zich nu van de andere, zich terstond richtende naar hunne woonplaats, gelijk het was besproken.

Nadat zij allen waren heengegaan, keerde Tombarian herwaarts terug op de plaats waar haar zoon was geslacht, gevolgd door Kaloeli'an en Porong-Soelin. Daar aangekomen, nam Kaloeli'an een pinang-bladscheede, schilde er het dunne vlies van af en spreidde dat uit op den grond. Toen ging Tombarian al de onderscheiden beenderen bijeenvergaderen en ordende die op het op den grond uitgespreide, geheel gelijk aan de gestalte van een menschelijk lichaam die zij te voren (hadden gehad). Nadat zij die in goede orde had gelegd, trok zij zich terug in Noordelijke richting en bleef voortdurend zien naar de in orde gelegde beenderen.

Het duurde niet lang of daar kroop naar de beenderen een zwarte slang en deze belikte ze en bekwijlde ze geruimen tijd, zoodat zij alle aan elkaar vastraakten. Toen die alle goed aan elkaar vastzaten, keerde de zwarte slang terug. Zoodra de zwarte slang was heengegaan, kwam Kaloeli'an in hare plaats en kauwde gember en kĕmiri te zamen en bespoog daarmede die beenderen. Daardoor kwamen al die beenderen omgeven te worden met vleesch. Nadat al die beenderen met vleesch waren omgeven, gelastte Tombarian aan Porong-Soelin: „Ga uit het Zuiden levend water halen, n.l. het Geruisch makende Water." Nu ging Porong-Soelin Zuidwaarts levend water halen en dat bracht hij aan zijne Moeder. Vervolgens werden door Tombarian de van vleesch omgeven beenderen besproeid. Zoodra zij die had besproeid, werd dat lichaam weder levend en stond Porong-Takoi van den grond op, gelijk aan zijne vroegere gedaante. Tot hiertoe.

67. Verhaal van de Slang die vroeger op Pinĕwetengan was, verteld door Joël Luměnta' van Kanonang.

Er was eens eene weduwe, die eene dochter had; zoo was er ook een weduwnaar, die ook eene dochter had. Die beiden hertrouwden, maar zij beiden met elkaar. Zij woonden in het dorp Kajoe-Oewi. De stiefmoeder was buitengewoon kwaad en hard van gemoed en verdrukte steeds hare stiefdochter. Zij liet hare stiefdochter zich half dood werken en zij hield niet op met te schelden. Daar nu dat kind het gedrag harer stiefmoeder jegens haar niet meer kon uithouden, deelde zij aan haren vader mede al haar leed, toen haar vader uit het bosch naar huis terugkeerde. Haar vader zeide tot haar, maar steeds geduldig te zijn en gehoorzaam aan hetgeen door hare moeder werd gelast, hoewel hij zag dat zijne dochter het zeer moeielijk had.

Haar vader echter ging naar het bosch en ging vangen hagedissen, leguanen en onderscheidene slangen. Van deze alle nam hij de lever, hakte die fijn en kookte die in bamboe. Nadat dat alles in bamboe was gekookt tegen den avond, keerde hij naar huis terug en bracht het in bamboe gekookte aan zijne vrouw. Toen hij was aangekomen gaf hij dat aan zijne vrouw en zijne vrouw deed haar maal. Toen het nacht werd, ging zij slapen. Terwijl zij in slaap was, kwam zij veranderd te worden in eene zeer groote slang, zoodat niet meer was te zeggen de vrees der kinderen daar (in huis). Die slang nu was een mannetje. Toen het bijna dag werd, kroop de Slang voort, gaande naar de bedding der rivier van Kajoe Oewi. Terwijl hij daar was, zag hij eene vrouw, iemand van Kajoe Oewi, genaamd Sendoek. Deze vrouw werd door de Slang gepakt en Oostwaarts gebracht in de nabijheid van Pinĕwetengan.

Eens richtte de slang zich zeer hoog op, reikende tot halverwege den hemel en keek vandaar voortdurend neer op den omtrek. Terwijl hij naar beneden keek, liet hij zich in zijne

geheele lengte op den grond vallen; zijn kop reikte Oostwaarts tot den waterval der rivier de Panasĕn. Toen rolde hij den staart Oostwaarts naar den kop, aldus bleef hij daar. Daarom wordt die waterval Sowa genoemd.

Het duurde niet lang of hij kwam te veranderen en werd een man. Toen ging hij Oostwaarts naar Ka'kas en ging daar trouwen met eene vrouw daar in het Oosten. Maar het werd hem geweigerd door die van Ka'kas om die vrouw van daar weg te brengen, dewijl zijn gedrag niet gepast was. Dewijl het aldus was, stopte hij zijne vrouw in een kalkbus, opdat het door die van Ka'kas mocht worden toegestaan dat hij van daar wegging, daar zij niet zagen dat hij met zijne vrouw ging. Zoo nam hij werkelijk zijne vrouw mede naar het Westen, naar den waterval waar hij te voren had verblijf gehouden en zij bleven daar wonen.

68. Verhaal aangaande Sendoek, volgens het verhaal der zegslieden te Tombasian-boven.

Volgens het verhaal der zegslieden te Tombasian-boven, was Sendoek een man wonende te Tombasian-boven. Toen hij vandaar uittrok, ging hij wonen op Tanu-i-Nga'as. Terwijl hij daar was, kwam de Slang, die op Pinĕwetengan woonde, herwaarts. Toen nam de Slang Sendoek mede naar de Nimanga en zij volgden die rivier, totdat zij kwamen aan een ravijn. Vandaar volgden zij dat ravijn, tot aan Pinĕwetengan. Om die reden wordt dat ravijn genoemd: de „Waterleiding van Sendoek."

69. Verhaal betreffende de Verdeeling, verteld door L. Loemanaw van Kiawa.

De lieden in de Minahassa zijn uit allerlei andere landen herwaarts gekomen. Een gedeelte is van den Westkant gekomen en geland te Batoe Kapal; dat schip is steen geworden tot op heden. De lieden op dat schip zijn in dit land gebleven.

Een ander gedeelte is uit het Oosten gekomen en geland te Kema. Dezen kwamen van Timor, uit eene plaats genaamd Pangkei-Mariri. Toen zij te Kema kwamen, kwamen zij zich vestigen te Tombariri. Dat is de reden dat zij het Tombariri noemden, daar zij van Pangkei-Mariri kwamen.

Anderen kwamen van Ambon en kwamen aangedreven te worden te Belang. Dat is de reden dat die plaats den naam Bentenan draagt, omdat zij er zijn komen aangedreven te worden. Maar anderen landden bij hunne komst te Belang, dezen kwamen van Saparoea. Zoo zijn de menschen in dit land gekomen. Al deze lieden hebben in den ouden tijd elkander ontmoet in dit land, degenen die geland waren te Batoe-Kapal en die te Kema en die te Belang waren geland.

Toen zij elkander ontmoetten, spraken zij met elkaar af dat zij zich zouden verzamelen op het gebergte Woeloer Maatoes. Maar eer zij zich verzamelden, hadden zij met elkaar afgesproken, ieder voor zich, dat degene die naar het Zuiden wilde gaan, het aangezicht naar het Zuiden zou wenden, wie naar het Noorden wilde gaan, het gezicht naar het N. zou wenden, wie naar het O. wilde gaan, zich naar 't O. zou wenden. Toen zij dan bijeenvergaderd waren, hebben zij allen uitgesproken waar ieder wenschte heen te gaan. Daarop scheidden zij. Wie naar het Zuiden wilde gaan, die ging naar het Z., wie naar het Noorden wilde gaan, die ging naar het N., wie naar het O. wilde gaan, die ging naar het Oosten. Aldus zijn de lieden voor het eerst gescheiden.

Nadat de lieden reeds langen tijd van elkaar gescheiden waren, vermenigvuldigden zij en zij waren gewoon elkander telkens te ontmoeten. Maar de lieden die Zuidelijk waren gegaan sedert de samenkomst, waren niet meer gewoon ontmoetingen te hebben met degenen die Noordelijk en Oostelijk waren gegaan. Die Noordelijk en die Oostelijk waren gegaan, die waren het die geregeld aanraking met elkaar hadden in dit land. Dezen dan bespraken met elkaar, dat zij zich zouden verzamelen ten Zuiden van Tompaso'. Maar de lieden die

Zuidelijk waren gegaan ten tijde van de bijeenkomst bij Batoe Kapal, kwamen niet meer te zamen met hen; dat waren die van Gorontalo. Zoo zijn degenen die zich hadden verzameld ten tweeden male ten Z. van Tompaso', uiteengegaan en zijn heengegaan waarheen ieders wensch was. Daarom zijn daar de sporen dat het daar door de menschen is beloopen. Maar de anderen, zegt men, werden niet meer aangetroffen op de vergadering. Daarom zijn, te beginnen bij die scheiding, de talen der menschen onderling gaan verschillen.

Daarna is een gedeelte der lieden van Belang weggegaan en zij hebben de Oostkust gevolgd gaande naar het Noorden en zijn geland te Menado. Dit zijn de Bantiks; daarom is de taal der Bantiks en die der Belangers eenigszins met elkaar overeenkomend of gelijk en hun voorkomen (is ook) gelijk.

70. Verklaring omtrent den Oorsprong van den naam Kajoe-Oewi, verteld door K. Wo'kas van Kajoe Oewi.

De rivier Kajoe Oewi is aldus genoemd, omdat die haren oorsprong nam in het Zuiden bij een hoogen boom, die zijn hoofdwortel zeer diep naar beneden had geschoten. Hij is geheel ontworteld, te zamen met de aarde rondom, omdat Lĕmpow Palit de witte mieren heeft gehuurd, om den penwortel en de wortels af te knabbelen, zoodat hij is nedergevallen van het Zuiden met den top naar het Noorden, op de plaats waar thans het dorp Lahendong is.

De oorzaak ervan dat door Lĕmpow Palit de witte mieren zijn gehuurd om den boom te vellen, is omdat zijne vrouw plotseling was verdwenen. Terwijl hij steeds naar haar zocht, werd tot hem gezegd om eerst vruchten van varens te zoeken; als hij varen-vruchten had gevonden, dan eerst zou hij te weten komen of hij zijne vrouw nog zoude zien, dan wel niet meer. Drie dagen lang zocht hij, toen zag hij werkelijk varen-vruchten. Op dat oogenblik donderde het van boven in den hemel af, dat nu was het teeken dat zijne vrouw was verdwenen, opgetrokken naar boven. Toen zeide hij: „Daar van

dezen hoogen boom gewoon zijn hierheen neder te dalen, zij die de menschen plotseling doen verdwijnen, daarom moet deze boom worden geveld." Daarop huurde hij verschillende soorten van dieren, maar er waren geene die dien boom konden vellen. Toen hij de witte mieren huurde, knaagden de witte mieren de wortels en den penwortel af en toen is hij inderdaad omgevallen.

Van toen af hadden de menschen rust, daar er nooit meer iemand plotseling werd weggenomen.

71. Overlevering omtrent de stichting van het dorp Tintjĕp, verteld door N. Ratoe van Koentoeng.

Volgens het gebruik der Ouden moest het, dat wie vermogend was en hoofd van een dorp wilde worden, aan het groote hoofd veel goederen gaf en dan eerst een dorp ging stichten. Zoo was ook de daad van het dorpshoofd dat Tintjĕp stichtte.

Het geschiedde dat zij waren in het vroegere dorp Sondĕr; daar zijnde, kwamen zij Wawa' oprichten. Terwijl zij te Wawa' waren, kregen zij de gedachte om Pinaasu te stichten. Aangaande wat genoemd wordt Pinaasu, dat was het stroompje waaruit door hen water werd gehaald, toen zij daar pas waren aangekomen, daarom zeiden zij: „Wij zijn menschen van Pinaäsoe."

In dat dorp werd Lĕnta' hoofd; hij werd vervangen door Umbororing, en We'mber volgde dezen op, zoodat wanneer men nagaat, dan is het 60 groote jaren geleden sedert zij bij Tintjĕp zich verzamelden. Die van Pinaäsoe hebben Tintjĕp gesticht, want terwijl zij nog daar waren, kwam To'alu herwaarts visch vangen en hij kwam dat water zien en zeide: „Deze rivier is toch mooi om er water te halen." Daarom kwamen To'alu en zijne makkers op eene gedachte en zeiden: „Laat ons toch op deze plaats een dorp stichten, want het is eene goede plaats om er te verblijven." Daarom kwamen zij hier een dorp stichten; To'alu werd dorpshoofd. Maar vóór-

dat zij hierheen kwamen, hebben zij eerst het vogelgeschrei gehoord. Zij hadden dan vogelgeschrei gehoord, honderdmaal den daggeloofsvogel en even dikwijls den nachtgeloofsvogel en zij braken daarvoor telkens een stokje af. Toen dit geeindigd was, maakten zij zich klaar en gingen op weg, daar zij toestemming op (hun voornemen) hadden gekregen. Zij trokken dan uit Pinaäsoe hierheen, medenemende een rooden haan en eene zwarte kip. Toen zij waren aangekomen, plantten zij de Toemotowa in den grond, die zij van te voren hadden gereed gemaakt en de stokjes, die het vogelgeschrei aanduidden, begroeven zij aan den rand, op eenigen afstand van de Toemotowa.

Toen zij deze beide dingen in den grond gezet hadden, haalden zij den haan en lieten hem los in de nabijheid der Toemotowa en zeiden: „Kraai, met het aangezicht naar den Opgang der Zon!" Daarop kraaide de haan, met het aangezicht naar het Oosten. Toen dat gedaan was, zeide To'alu opnieuw: „Klapwiek!" Inderdaad klapwiekte de haan en toen zeide To'alu: „Alle menschen die ons omringen hebt gij geroepen, daar gij hen hebt gewenkt dat zij zich bij ons zullen voegen." Daarop zeide To'alu weder: „Kraai met het aangezicht naar het Noorden!" Opnieuw kraaide de haan, met het aangezicht naar het Noorden. Hierop zeide Tǫ'alu wederom: „Kraai met het aangezicht naar het Westen!" Wederom kraaide de haan met het aangezicht naar het Westen. Zoo heeft de haan de omwonende menschen geroepen.

Toen dit was afgeloopen, zeiden zij: „Wij zijn lieden van Tintjĕp, want wij halen water uit de rivier waarin wij vroeger visch met de hand hebben gevangen."

Naar gissing zijn er tot nu toe 38 jaar verloopen, sedert het dorp Tintjĕp is gesticht.

72. Verhaal omtrent de stichting van het dorp Timboekar, verteld door N. Ratoe, van Kolongan-atas.

Er wordt verhaald dat iemand met name Lombogia en Mawoentoe, Toeloeng, Soewoe en Lapi'an in het dorp Pina-

äsoe woonden. Nu wenschten zij de een dorpshoofd te worden, de anderen het priesterambt en andere ambten te bekleeden, maar hunne dorpsgenooten konden hun die niet meer geven. Toen spraken zij met hun vijven aldus af: „Daar wij onzen zin niet krijgen indien wij maar hier blijven, laat ons daarom een plan maken." Toen bespraken zij heimelijk met elkaar waarheen zij zouden gaan. Zij zeiden: „Wij zullen ons naar het W. begeven."

Zij gingen dan op weg, zij hadden maar gezegd dat zij op wild uitgingen. Maar dat was niet waar, daar zij zochten naar eene plaats om zich te vestigen. Toen vonden zij inderdaad eene goede plaats waar zij konden wonen, en zij zeiden: „Nu, hier zullen wij blijven, laat ons hieraan den naam geven van Timboekar, want er zijn steenen om grafsteden van te maken. Toen beraadslaagden zij weder wie of er dorpshoofd zou worden. De anderen zeiden: „Gij, Lombogia; priesters worden Mawoentoe en Soewoe, en het tweede dorpshoofd is Lapi'an.

Na langen tijd werden zij daar steeds talrijker, daar zij werden vermeerderd door lieden van Kojansow in het W. Tot nu toe zijn het de afstammelingen van Lombogia die doorgaans worden gekozen om het ambt van dorpshoofd te bekleeden in het dorp Timboekar.

73. Overlevering omtrent de stichting van het dorp Lĕilĕm.

Er wordt verhaald dat een zeker iemand met name Toembol hoofd was van de helft van het dorp Kolongan-atas en een zoon had, genaamd Rorimpandei. Daar nu Rorimpandei niet werd geëerd door Ro'mbot, hoofd van de andere helft van Kolongan-atas, werd Rorimpandei door zijn vader uitgezonden om te zoeken een dorp te stichten, en aldus het ambt van hoofd te verkrijgen. Zijn vader gaf hem de aanwijzing, als hij een dorp zou stichten, Noordwaarts te gaan naar de bron Sitjĕpĕn. Daarop ging hij kennis geven aan het districtshoofd van Sondĕr, genaamd Kĕintjĕm. Deze antwoordde als

volgt: „Goed, ik stem er in toe dat gij een dorp sticht, maar gij moogt niet naar het Noorden naar de Sitjĕpĕn gaan; gij moet eene plaats zoeken, waar gij de bewoners van een ander district van hunne plaats verdringt en aan den Gouvernements-weg."

Toen ging Rorimpandei eene plaats zoeken om eene nederzetting te vestigen en hij vond er eene in het Oosten, te Lĕilĕm. Daarop ging hij opnieuw kennis geven aan het districtshoofd en deze stemde er in toe. En aldus gaven zij lijnwaad aan het districtshoofd, zij hebben 10 stukken rood katoen gegeven. Daarop gingen zij naar het Oosten, de eersten van hen die Oostwaarts gingen, waren vier: Rorimpandei, Ponto', Sĕmbor en Timboeleng.

Daarna gebeurde het inderdaad dat het dorp Lĕilĕm werd gesticht; Rorimpandei nu werd dorpshoofd, Ponto' en Sĕmbor werden onderhoofden en Timboeleng werd dorpspriester.

74. Verhaal omtrent het dorp Woewoek, verteld door A. W. Rompas, van Woewoek.

Degene die Woewoek heeft gesticht heette Sage'. De woewoek is een boom welks hars lekker riekt, daarom is men gewoon het te branden om er kleeren of lijnwaden mee welriekend te maken. Die boom werd gevonden in het Zuid-Oosten, de naam van dien boom was woewoek, daarom is daarvan genomen de naam van het dorp Woewoek.

Sage' was een oud man; daarom vroeg hij aan het districtshoofd van Kawangko'an om iemand te zenden om dorpshoofd en priester te worden in het dorp Woewoek. Het districtshoofd zond toen uit Walintoekan en Rompas. Walintoekan bekleedde toen twee ambten, dat van dorpshoofd en dat van priester, genaamd: voorganger of leidsman der priesters. Rompas was het tweede dorpshoofd en de tweede priester, genaamd: opensnijder of ontweier van het varken. De derde priester heette Egetĕn, zijn ambt was dat van masainsang of zendeling der beide priesters, om de gestampte rijst en de kippen en

het brandhout op te halen waarmede zij gewoon waren feest te vieren op het dorpsplein.

Het dus genaamde dorpsplein was een schoongemaakt erf, waarop geen huizen stonden; midden op dat dorpsplein waren de merken van het vogelgeschreeuw begraven, die merken gaven aan het aantal malen dat de geloofsvogel, op gezag van welks kreten het dorp is gesticht, had geschreeuwd. Op de plaats, waar ze waren begraven, hadden zij twee hooge steenen opgericht, den eenen lager (dan den anderen); die beide steenen heeten tumotowa.

De hoofden van het dorp Woewoek, die elkander hebben opgevolgd zijn: Walintoekan, Rompas, de zoon van Rompas n.l. Rotoeloeng, Pangkei, de zoon van Pangkei n.l. Mangin-da'an, Pinitong of Thomas, Walewangko' of Petrus, Jan Loemampow, Thomas Pangkei, Petrus Pangkei, Lukas Rĕmbĕt; Habel Salangka' en Petrus Loemi, het tegenwoordige dorpshoofd. De priesters waren Walintoekan, Roentoewa'ilan, Egetĕn en Wange' of Ibrahim.

In September 1838 is eene Genootschaps-school begonnen geopend te worden in het dorp Woewoek. De eerste onderwijzer heette Hermanus Lintjewas en kwam van Amoerang. De tweede onderwijzer heette Adam Jacob en was geboren te Tanawangko', de derde was weder Hermanus Lintjewas. De vierde was Samuel Walintoekan, de vijfde Albert Roemĕngan.

Den 30sten Augustus van het jaar 1843 zijn er ongeveer 20 menschen gedoopt en Christen geworden. In het jaar 1847 in December is eene vrouw lidmaat der Christelijke gemeente geworden. De eerste keer, dat er bijeenkomst is gehouden ter gedachtenis van het Bloed en Lichaam onzes Heeren in de kerk te Woewoek, was in het jaar 1850, in de maand December.

75. Verhaal hoe de afbranding van Kinilow vooraf is bekend gemaakt, door hetgeen herhaaldelijk elkaar hebben geantwoord de Ki'kis en de Wielewaal, verteld door E. Tengor van Soeloe'oen.

Hetgeen gewoonlijk verteld wordt omtrent deze twee (vogels) luidt aldus: Het gebeurde eens dat een jong meisje te Kinilow naar den tuin zou gaan. Terwijl zij voortging, wilde zij zich naar den rand van het dorp begeven, toen zij de Ki'kis en de Wielewaal hoorde zingen. De Ki'kis zong: „Ki'kis! het land van Kinilow zal geheel worden kaal gebrand." De Wielewaal bevestigde het: „Zeker, zeker, Ki'kis, Kinilow zal weldra kaal gebrand worden." En aldus antwoordden zij elkaar telkens, steeds werd dat door hen herhaald.

Daarop werd het Meisje bevreesd en keerde terug naar huis, zij is niet doorgegaan naar den tuin. Toen zij was teruggekeerd, vertelde zij het aan de menschen, zeggende: „O vreeselijk, wat een schrik voor mij! zoolang ik leef heb ik nog nimmer gehoord zooals ik heb gehoord toen ik naar den tuin wilde gaan en al is men oud geworden, men zal nog nooit zoo iets hebben gehoord." Toen kwamen de Oudsten om aan haar te vragen: „Is het waar dat gij twee vogels hebt gehoord die aan het spreken waren?" Het Meisje antwoordde: „Werkelijk waar, vreeselijk voor ulieden! wie is er die onder ulieden heeft aangetroffen vogels, welke ook, welke gij hebt hooren zeggen, de eene: „Ki'kis, de grond van Kinilow zal geheel kaal gebrand worden", en de andere het bevestigende, door te zeggen: „Zeker, zeker!" Toen zeiden de Oudsten: „Dus kunnen wij daarheen zenden, om dat te gaan onderzoeken en dan hier te komen?" Het Meisje antwoordde: „Dat zou kunnen, als zij nog niet zijn weggevlucht vandaar en nog niet hebben opgehouden met elkaar te antwoorden." De lieden antwoordden: „Komaan, breng ons."

Zoo gingen zij dan heen; zij waren nog niet het randbosch van het dorp binnengegaan, of daar hoorden zij de vogels die

elkaar steeds door antwoordden. Het Meisje hoorde dat hetgeen zij zeiden veranderd en vermeerderd was, want de Ki'kis zeide: „Ki'kis, Kinilow zal vernietigd worden over drie dagen, en ulieder land wordt geheel kaalgebrand door vuur." De Wielewaal antwoordde weder: „Inderdaad, he, he, he, zeer zeker zal het verloren gaan, he, he, he, het zal geheel kaalgebrand worden door vuur, he, he, he, zeer zeker Ki'kis, geheel zal kaalgebrand worden het land van Kinilow." Daarna spraken de Ki'kis en de Wielewaal werkelijk steeds gelijk. Als de Ki'kis zeide: „Kaalgebrand het land Kinilow", dan zeide ook de Wielewaal: „Kaalgebrand, zeer zeker." En dan antwoordde de Ki'kis: „Zeer zeker, kaalgebrand, zeer zeker." Aldus waren zij gelijk in het aldoor verzekeren en aanzeggen dat Kinilow door het vuur zou kaalgebrand worden.

Toen werden de lieden bevreesd en zij keerden terug en beraadslaagden, totdat de een tot den ander zeide: „Indien dit werkelijk aldus is, wat zullen wij er dan nog aan doen, zouden wij het wellicht niet kunnen verhinderen? laat ons dus te voren toch goed opletten, totdat die dag komt." Zoo kwam dan de derde dag en het land van Kinilow brandde af. Tot zoover dit verhaal.

76. Verhaal omtrent den Warĕso, verteld door A. Waloekow van Kolongan-atas.

Het gebeurde eens op zekeren keer dat een echtpaar Oostelijk ging tuinen rondom den steen die den naam Warĕso draagt. De namen der echtgenooten waren, de vrouw Mintjering, de man Moring, het kind Sompo.

Toen zij daar langen tijd hadden getuind, plantten zij allerlei soorten van gewassen; het geplante rondom dien steen was niet anders dan varkens-bataten. Die bataten schoten steeds vele knollen. Op zekeren dag gingen zij naar den tuin. Toen de middag kwam, aten zij. Na het eten ging hun kind bataten-bladeren plukken. Terwijl zij steeds door aan het plukken was, zag zij de knollen boven den grond uitsteken.

Nadat zij de bladeren had geplukt, terwijl meer en meer de avond naderde, ging zij knollen uitgraven. Toen het reeds avond was, ging zij nog niet vandaar weg, daar zij er schik in had voortdurend de knollen uit te graven, totdat zij werd geroepen door hare moeder. Reeds ten tweeden male riep hare Moeder haar, maar het Meisje ging nog niet van de plaats; ten derden male riep hare Moeder met scheldwoorden: „Moogt ge plotseling verdwijnen." De woorden waarmede zij door hare Moeder is verwenscht, hebben het Meisje met weerzin vervuld bij het hooren.

Op dat oogenblik regende het zachtjes, met fijne druppels. Niet lang nu nadat zij door hare Moeder was geroepen, zagen zij het Meisje den steen binnengaan. Zij gingen naar het Meisje kijken, maar het was er niet meer. En hare Moeder weende voortdurend, zeggende: „Open u voor mijn Kind." De Steen antwoordde aldus: „Was u soms gezegd om mij te verwenschen?" Toen hare Moeder dit hoorde, werd haar gemoed steeds meer bezwaard. Op dat oogenblik was het reeds middernacht, toen zij naar de hut terugkeerden. Toen het weder dag werd, ging de Moeder van het Kind voortdurend rondom dien steen loopen, voortdurend het Kind roepende, maar hij opende zich niet meer. Dat Kind nu hebben zij genoemd Oekĕpan, daar het door den steen is omsloten geworden.

76*a*. Gezang aan Warĕso of Airĕsow, gezongen door Kaoendiri Waloekow van Kolongan-atas.

1. He-e-e-e-e!
2. (Toon uw) gelaat, Warĕso, die op vele plaatsen woont (bis).
3. Stel u herwaarts aan den wind bloot,
4. En kom pruimen van de pinangvrucht hunner bezitting.
5. Warĕso, die op vele plaatsen woont.
6. En zie neder op de heilspellende lever van het varken hunner bezitting.
7. Warĕso, die op vele plaatsen woont.

8. En laat achterblijven lang leven en voorspoedigen groei voor hen en hunne spruiten.
9. Warĕso die op vele plaatsen woont.
10. En geef veel rijst en goederen,
11. Warĕso!
12. Dewijl wij hen doen navolgen hunne voorvaderen in wier plaats zij zijn gekomen.
13. Warĕso!
14. En hen doen navolgen hen die hen hebben voortgebracht.
15. Warĕso!
16. En lang leven en rijkdom voor hen.
17. Warĕso!

GROEP VIII.

Verhalen van half-mythischen aard, omtrent Goden, Halfgoden en beroemde Voorouders.

Deze groep bevat 32 verhalen, de N°'s. 77—108. De verhalen, die hier zijn bijeengebracht, vermelden de lotgevallen van beroemde Voorouders, die later tot eene soort van Halfgoden zijn verheven, of van wezens die oorspronkelijk verpersoonlijkte natuurkrachten of stukken natuur zijn geweest, maar wier karakter is gewijzigd, doordat de mythen die verbonden waren aan de plaatsen, waar zij gedacht werden te wonen en te heerschen, van aard veranderden en legenden en sprookjes werden. Zoo is er op 't laatst in het wezen van de verschillende helden dezer verhalen niet veel verschil meer en moet men uit het al of niet aanwezig zijn van mythische trekken in het verhaal of uit den naam en de attributen van den held opmaken of hij een tot halfgod verheven held, of een tot mensch geworden mythisch wezen is.

In al deze verhalen zijn de helden en heldinnen menschen, wel buitengewone menschen, maar toch geheel als menschen levende en handelende. Van sommigen is het zeer duidelijk dat zij oorspronkelijk goden zijn, zoo bv. Manimporok en Kalangi' (N°. 83—88), Lumaluindung (N°. 92), Marĕndor (N°. 97), Lolombulan (N°. 102), Soputan (N°. 98), Maengkong (N°. 105), Muntu-untu (N°. 95); van anderen wordt verteld dat zij menschen waren en tot goden zijn verheven, bv. Mamanua (N°. 91), Warongan (N°. 92), Se'e Wene' (N°. 93, 94), Pamagian (N°. 101), Makarende (N°. 77), Mailĕnsun (N°. 89, 90); anderen weder zijn en blijven beroemde Voorouders en stijgen niet tot den rang van goden, zooals Ramopoli'i (N°. 79—82) en Wuwun-Sewe' (N°. 108). Bij elk dezer verhalen zal dit afzonderlijk worden nagegaan.

N°. 77 en **78** geven het Verhaal van Makarende in twee lezingen, waarvan de laatste de eerste op sommige punten aanvult, hoewel zij minder volledig is. Makerende is volgens N°. 77 van Kema afkomstig. Over de bet. van den naam, zie de Aanteekeningen bij N°. 77. In N°. 78 wordt hij genoemd een familielid van Pangerapan (Inl. Groep XI, N°. 132) en Ramopoli'i, die geen van beiden tot de goden worden gerekend. De omzwervingen van Makarende worden in beide verhalen op gelijke wijze verteld, alleen staat in N°. 78 Pasambangko' in plaats van Belang in N°. 77. Opmerkenswaardig is wat van het medenemen van gedeelten der heilige dorpssteenen (tumotowa) wordt gezegd, vooral in N°. 77. Van Kema neemt Makarende

een stuk tumotowa mede naar Ka'kas en plant het daar in den grond. Als hij nu later is verdwenen, opgenomen in den walantakan-boom in het heilige bosch Lu'uk, en zijn zoon gelast daar te komen wonen en het land te bebouwen, is deze niet gelukkig in den landbouw, eer hij op zijns vaders aanwijzing een stuk van de tumotowa van Ka'kas heeft afgeslagen, naar zijne nieuwe woonplaats medegenomen en daar in den grond geplant heeft. Zie hetgeen over de tumotowa is gezegd Inl. Groep VII, bij N°. 60. Blijkbaar wordt in N°. 77 ondersteld dat het stuk tumotowa van den moedersteen afgeslagen, op eene andere plaats geplant, weder aangroeit.

Het slot der beide verhalen vormt de geschiedenis, die ook reeds in N°. 62 is verhaald, bij de stichting van Pinapalangkow. Makarende wordt daar genoemd: een man van Roemoöng-atas (Rumo'ong an Dangka'). Nu heette tot voor korten tijd de geheele streek waarin de dorpen Lowian, Lansot, Wia'u, La'pi', Talaita'd en vroeger ook Te'ep (vroeger dicht bij Lansot, thans in het distr. Roemoöng) zijn gelegen: Rumo'ong, zoodat men steeds sprak van Rumo'ong-Lowian, Rumo'ong-Lansot, Rumo'ong-Wia'u, enz. en zoo kan iemand uit Te'ep ook genoemd worden een man van Roemoöng-atas. Thans wordt het vroegere dorp Lowian uitsluitend aldus genoemd.

Het opgenomen worden van Makarende in den walantakan-boom, heeft in N°. 77 onder dezelfde omstandigheden plaats als die van Lumaluindung (N°. 91) en Mailĕnsun (N° 89) in den Hemel, n. l. onder nevel en mist. In N°. 78 heeft Makarende gepruimd uit de pinangdoos van de Boomgeest (Paapo'on) en daardoor verbinding met haar aangeknoopt, waarop zij hem ten huwelijk vraagt en hij in hare woning in den boom zijn intrek neemt. Lu'uk is de naam eener plaats in het bosch bij Talaita'd. Het Ts. duuk beteekent „belommeren"; in het Tt. is lu'uk „indringen", vandaar dat een puntig uitloopend en in een ander grondgebied dringend stuk land, of een inham lu'uk wordt genoemd. Ook een indringer of insluiper om te stelen of te doen verdwijnen, heet lu'uk en aan den boozen geest (kasuruan lewo'), die gewoon is menschen te doen verdwijnen, is de naam si Lu'uk gegeven. Misschien heette de bedoelde boschplek vroeger lu'uk in de eerste beteekenis en is zij later in de tweede beteekenis opgevat, toen dit verhaal ontstond. De afleiding van aluk, in N°. 78, is geheel onjuist.

Op deze twee verhalen volgt eene serie van vier nummers (**79—82**) over Ramopoli'i en zijn huwelijk met Uwe Randen of Rintĕk Wa'ang. Ook dit is een voorouder-verhaal, dat geen mythisch, maar een romantisch karakter draagt en waarvan de held reizen maakt, avonturen beleeft en in het algemeen doet zooals de Minahassers vroeger deden. De verhalen zijn zeer verschillend van omvang, maar van denzelfden inhoud.

N°. 79 noemt Ramopoli'i een man van Kema, evenals N°. 77, waar hij woont met zijne zuster Sawulaon, dier zoon Mailengkei en zijne vrouw Tete. Van de twee broeders Makarende en Pangerapan uit N°. 77 is geen sprake. In N°. 81 heet Ramopoli'i's zuster Ransawulaon en haar zoon Maiwangkai of Watu Wangkai. Zij wonen bij kaap Poelisan, dus ten N. van Kema. Ramopoli'i heeft geen vrouw, maar eene verloofde die Tion heet.

In beide verhalen wordt de neef (Mailengkei of Maiwangkai) door zijn oom Ramopoli'i gedood, omdat hij het met diens vrouw (of verloofde) houdt. De wijze, waarop dit in zijn werk gaat, zou men den eenigen nog mythischen trek in dit verhaal kunnen noemen. Vooraf ga een enkel woord over den naam Ramopoli'i. Deze is samengesteld uit ramo en poli'i; de bet. van ramo is „het gelaat toekeeren naar iets, waarbij dan de rest van het lichaam onzichtbaar blijft", zooals bij iemand die uit een venster kijkt; vgl. amo „gelaat" en inamo, Tsaw. indamo, Tb. Ts. Td. ri'amus, Tag. hilamos „'t gelaat wasschen." Waarschijnlijk is dus ramo een oudère vorm van amo; poli'i is hetzelfde als pĕli'i „offerfeest." Of dit woord identisch is met het bekende pali, pĕli „onder godsdienstige verbodsbepalingen staande", dat algemeen is in de Indon. talen, kan hier niet uitgemaakt worden, want de vorm geeft eenige moeielijkheid, hoewel vocaalsplitsing door hamzah geen zeldzaamheid is in het Tt. Wellicht is als stam van pĕli'i te beschouwen li'i, dat evenals Bar. lili, Mak. Boeg. lili', de bet. heeft van „rondgaan, er omheen gaan, er voor uit den weg gaan, vermijden." Voor de vertaling van den naam komt dit intusschen nagenoeg op hetzelfde neer, zoodat de zaak hier niet behoeft te worden uitgemaakt. Ramopoli'i kan dus vertaald worden met „het heilige Aangezicht" en eene benaming zijn van de Zon. In verband daarmede beschouwe men zijn tocht van Kema (het Oosten) naar Mongondou, (het Westen) en zijne beroemdheid als boogschutter, en tevens de bizondere wijze waarop hij den boog hanteert. Hij schiet n. l. in de hoogte en laat den pijl van uit het culminatie-punt, loodrecht op den schuldige nederdalen. [1]) Deze voorziet zich van eene beschutting, zooals Kawulusan in N°. 103 en Mamanua in het Tb. verhaal (Bijdr. Niem. Wilken, bl. III) tegen de zon gebruiken. Mailengkei of Maiwangkai wordt ook juist op zijne kruin getroffen door den pijl van den wreker, die zijn kwaad, in 't verborgen bedre-

---

1) In de Tonsea'-sch-Hollandsche Woordenlijst van den Heer Jan Ten Hove staat op bl. 74 opgegeven: „pamile = pijl van den voorvader Damopolii." De stam van dit woord is de sterke vorm van de stammen wilei Ts. „middagtijd van 1 tot 2 uur", welei Ts. „uitsliepen" (blijkbaar omdat men daarbij het hoofd op zijde houdt), Tt. welei „scheeve hals", elei, een verkorte vorm van welei „zich slechts om één ding bekommeren en naar het andere niet omkijken", (dus: overhellen naar ééne zijde), nimeleitjĕ' in sĕra' an tu'tu' „hij heeft alleen maar het vleesch van de rijst genomen (en de rijst laten liggen)", heeft dus naar het vleesch toe en van de rijst afgeheld; wilei, in nimileio si ĕndo „de zon helt al, is al over het zenith." Vgl. verder Bar. pile „scheef, hellend", bv. tepilemo remo „de zon is al over het hoogtepunt", wile „scheef, hellend, neigend", talingaku da kuwile „ik zal mijn oor neigen, te luisteren leggen." De naam pamile (voor ipamile) „dat waarmede (de zon) helt" is dus eene goede benaming voor de stralen die zij van zich schiet. Uit de beschrijving van de uitwerking van dezen pijl en den donder, die het pijlschot vergezelt, zou men kunnen denken dat de bliksemstraal was bedoeld. Dit strijdt intusschen met het karakter van Ramopoli'i, die geen donder-, of bliksemgod is. Vgl. voorts in No. 93, waar Muntu-untu (de Zon) van den hemel nederdaalt, terwijl het van den hemelpool af dondert.

ven, is te weten gekomen. Later gebruikt Ramopoli'i zijn geduchten boog nog eens tegen de apen van Mongondou.

In N°. 82 is Langkai de broeder van Ramopoli'i, en zijn gezel op reis, doch hij treedt in 't geheel niet op.

Nadat hij zich aldus heeft gewroken, gaat Ramopoli'i op reis, langs de N. en W. kust der Minahassa, zooals N°. 81 aangeeft, om het treurgeschrei der bedroefde Ransawulaon niet meer te hooren. Aan den mond der rivier Rano i Apo' blijft hij voorloopig halt houden en hier heeft het geval plaats met de aangebeten kowal- (Eugenia-soort, Mol. Mal. pakoba) vrucht, die de aanleiding wordt tot het opsporen van Fijntandje (si Rintĕk Wa'ang), die hare tandjes in die vrucht had gezet, welke telkens tegen Ramopoli'i aandreef, terwijl hij met het gezicht stroomopwaarts gekeerd stond te baden. De Rano i Apo' loopt van Z. naar N. maar buigt zich bij hare monding Westelijk om, en hier was het dat R. stond te baden, met het gezicht naar O. gewend. Talrijk zijn de parallellen van dit verhaal in de Indonesische letterkunde. De in Bolaäng-Mongondou bekende overlevering vindt men in de Med. Ned. Zend. Dl. XI (1867), bl. 306 en in het Tijdschr. v. h. Kon. Aardrijksk. Genootschap, Dl. VII (1883), bl. 13 vlgg.; het is ook aangehaald door den Heer Pleyte in zijne Bataksche Vertellingen, bl. 292 en vergeleken met het begin van het Bataksche verhaal Malin Deman. Eene andere Minahassische lezing is te vinden in Meded. N. Z. G. Dl. XXVIII, bl. 107. Ook in de Toradja'sche letterkunde zijn eenige verhalen van dezen aard; meestal is het daar een uitgeknepen citroen, die een badend meisje tot haarwaschmiddel heeft gediend, welke aan een badend man den weg wijst om haar te vinden en tot zijne vrouw te nemen.

De door Ramopoli'i uitgezondenen gaan in Z. lijke richting, stroomopwaarts de rivier volgende. Dat de tocht driemaal herhaald wordt en 3, 7 en 9 dagen duurt, is eene versiering van eene bekende soort. De opdracht, die deze lieden krijgen, om door een hanengevecht het meisje naar buiten te lokken, opdat zij haar te zien krijgen, is ook een trek dien dit verhaal met talrijke Indonesische verhalen gemeen heeft. Hier zijn de hanen zelfs geplukt, om de toeschouwers te doen lachen, zoodat zij hunne tanden toonen en Fijntandje ontdekt wordt.

Behalve dezen naam, draagt het aldus ontdekte meisje nog den naam van si Uwe (N°. 82) d. i. „de Rotan" of si Uwe Randen „de Steunende Rotan", en si Anak im Pondos „het kind der Rotan", en si Tjine'ke', of si Pinapake'ke' „die aan 't lachen is gebracht, die men heeft doen lachen." Uwe is een bekende naam voor rotan, bijv. in het Tb. Ts. Sang. Talautsch, Boeolsch, Tontolisch, Mandarsch, in het Bada'sch en Rongkongsch (Centraalgebergte van Midden-Celebes), Bobongko'sch (Togian-eilanden), Boengkoesch en Lalakisch (O. kust van Midden-Celebes) ue, Bentenansch oi, Ponos. Mong. uwoi „Moena'sch oghue, in de taal der Badjoreezen buai en in het Midden-Maleisch uwi. Het bijgevoegde randen is een bijvorm van landen of landeng (lumandeng, malandeng) „met het uiteinde rusten op iets." Van den rotanstoel, waaruit het Meisje is voortgekomen, wordt n.l. verteld (in een hier niet uitgegeven lezing van dit verhaal), dat zijn uiteinde leunde op de hut van Tiwow en de zijnen en dat telkens als zij van de jacht terug-

kwamen, die Rotanstoel heen en weer schudde, waarop zij dan in hunne hut een ruim maal opgebracht vonden (si pondos iitu nilumandeng a lawi, wo sawo marengo-mai a lawi nimĕlutaw se Tiwow, ja makurese ĕn Uwe, makakĕli niompĕran ĕng kakanĕn a lawi). De naam Uwe Randen beteekent dus „Steunende Rotan." Tot heden toe toont men nog, op de plaats waar vroeger Pontak lag (Pinontakan, gewoonlijk Niĕtakan genoemd), de plaats waar de Uwe Randen heeft gestaan. De bedoelde rotan is de soort die thans apĕntu' of uwe apĕntu' heet; zij is van eene broze hoedanigheid en wordt daarom niet veel gebruikt. De stengels kunnen zoo dik worden als de pols en hebben eene blauwgroene kleur. De plaats ligt een paal of 4 Westelijk van Pontak, stroomop de rivier Tumintjakal, die bij Pontak in de Rano i Apo' valt.

Over den vader van het uit den Rotan-stoel geboren meisje, Tariow, Tiwow of Tiow, geven N°. 81 en 82 vooraf nog inlichtingen. Hij is een echte jager, die hoofd eener jagersbende wordt en zich aan den bovenloop van de Rano i Apo' vestigt; daar wordt hij door de kondschappers van Ramopoli'i ontdekt. In N°. 82 heeft hij eene vrouw, Teteon. Zijn kind wordt echter geboren uit den Steunenden Rotan, bezwangerd door de pis die Tiwow daar iederen dag loosde. In zijn Tb. vorm is dit verhaal reeds vermeld bij Wilken, Animisme, I, 75, Noot 2, met nog een aantal parallellen. Toradja'sche verhalen van dezen aard kan men vinden in Tijdschr. Bat. Gen. Dl. 40, bl. 371 en Meded. Ned. Zend. Gen. 1898, bl. 391. Nadat het kind ontdekt en gevat is, wordt het op zolder opgevoed, met de grootste zorgvuldigheid en voornaamheid; de zon mag haar niet verbranden en zij mag geen handenarbeid verrichten. Verhalen van hoofdendochters of prinsessen, die in een hoog vertrek zijn opgesloten en daar zorgvuldig aan het oog der menigte zijn onttrokken, komen in de letterkunde van vele Indonesische volken voor. In de Toradja'sche verhalen is de „Opgesloten Prinses" (i Datu rasongi) eene zeer gewone figuur. Het verblijf waar zij zit is soms eenvoudig de zolder van het huis, soms een afzonderlijk hoog vertrek, eene kamer op één enkelen hoogen paal steunend, om den toegang te bemoeilijken. Is het Meisje huwbaar geworden, dan verzamelen zich in het dorp talrijke minnaars, die aan den voet van haren duiventil een wedstrijd om hare hand houden, welken zij van uit de hoogte aanziet.

Als Ramopoli'i met Uwe Randen is getrouwd, moet hare Moeder, de Rotan, en moeten hare zusters, de Rotans, allen haar deel van den bruidschat hebben; zij laten het paar niet vertrekken voordat deze schuld is afgedaan. Als de gehuwden worden doorgelaten, reizen zij door naar Mongondou en worden daar de voorvaderen van het thans nog regeerende vorstenhuis.

Op deze verhalen volgt eene serie van 6 nummers (83—88), de vertellingen van Manimporok en Kalangi', die in de twee laatste verhalen (87 en 88) Molo lewo' of Mondo lewo' wordt genoemd. Op verschillende wijzen verteld, bevatten al deze verhalen dezelfde geschiedenis, n.l. de schaking van Manimporok's vrouw door Kalangi'. De vrouw heet in N°. 83 en 86 Kalongkopan, welke naam is afgeleid van longkop, een oud woord voor „opstijgen",

zoodat Kalongkopan „opstijging, waar kan opgestegen worden" beteekent. In N°. 84 en 87 heet zij Kalinowan, welke naam in N°. 87 in verband wordt gebracht met linow, den naam van een zwavelmeer bij Lahendong, ook sasajokan (plaats waar men sajok, eene soort garnalen, vischt) of rano genoemd, daar linow in het Tb. beteekent: „een meer op den top van een berg" en eigenlijk alleen wordt gebruikt van de bergmeren op den Tampusu' en den Masarang (linow un Tampusu', l. u Masarang). Volgens de overlevering te Rĕmbokĕn was Kalinowan de zuster van Maengkom of Maengkong en is zij op geheimzinnige wijze verdwenen (nialuk), toen zij eens door Maengkom werd gezonden om water te halen, naar eene plaats aan den lagen oever van het meer, in het Z. O., Wiwireian genaamd, d. i. „plaats waar men gewoon is op te hangen (wirei)", n.l. kleederen en lijnwaden bij het offeren. Zij werd toen geschaakt door den meergod Rumondor, die haar tot vrouw nam. Deze god is de schepper van het meer Linow (si Rimondor i Linow „die het Meer heeft geschapen"); te Tondangow is zijn naam Rumondor, te Rĕmbokĕn: si Opo' i lour „de Heer van het Meer." Hij is een monster, een reusachtige slang of paling, die de gedaante heeft van een boomstam (wa'tang) en horens als van een buffel op het hoofd draagt, die in groote boomen (wĕ'tĕs) veranderen, wanneer hij aan land komt. Nog andere goden van het Meer Linow zijn: Sumariei, eene godin, die op een der toppen van den Tolangkow zetelt, dus in het N.; Sumirang „de Kloover, Splijter", die de spleet of kloof (sirang) der rivier Rano Raindang heeft gemaakt, waardoor het water van het Meer zich ontlast. Deze rivier komt in het Z.W. uit het Meer en aldaar woont ook Sumirang in een grooten, ouden boom. Eindelijk is er in het Z. nog een steen, de zetel van den god Sĕngĕt (vinnig bijtend of stekend). Toen daar vroeger eens eenige vrouwen zijn verdronken, zeide men dat zij door Sĕngĕt waren gehaald (niendo i Sĕngĕt).

In N°. 85 heet Manimporok's vrouw Kaliwunan „menigte van rijstschuren (liwun)", een naam die wellicht uit Kalinowan verbasterd is. Verhaal N°. 88 is zeer verschillend van de vijf voorgaande; daar is Manimporok de schaker en de vrouw van Mondolewo', die hij schaakt, heet Pingkan Panulu'an. Over dezen naam zie de Aant. bij N°. 88.

Van de kinderen van Manimporok wordt in N°. 83 en 87 niet gesproken, in N°. 84 en 86 worden ze vermeld, maar niet genoemd, in N°. 85 wordt zijn zoon Kawatu genoemd. Wat Kalangi' betreft, hij is een zoon van Lumimu'ut en To'ar en wordt gedacht te wonen in en om de golf van Amoerang. Zijne huisdieren zijn de bruinvisschen en de golf van Amoerang is ontstaan doordat hij gelegenheid wilde maken voor zijne varkens om tot vlak bij zijne woning te komen, zooals N°. 83 vermeldt. Te Langowan wordt eene soort rijst wue i Tjalangi' „zegen van K." genoemd. De stichting der dorpen, die tusschen de monding der Nimanga en die der Rano i Apo' liggen, wordt aan Kalangi' toegeschreven. Een dezer dorpen, Wi'tung (Bitoeng) is eene uitzwerming van Tombasian-Atas, waar Kalangi' volgens N°. 83 zou hebben gewoond. Ook Manimporok wordt in N°. 83 aldaar geplaatst. Wellicht is

dit geschied, omdat Tombasian-atas lang is gebleven, zelfs thans nog min of meer is, een bolwerk van het Heidendom. Daar wordt dan voor sommige goden nog eene laatste verblijfplaats gezocht en vandaar laat men hen verhuizen naar de plaatsen waar zij volgens de aloude legende tehuis behooren. De naam Kalangi', beteekent „mede-hemel, hemelgenoot." Misschien is deze naam oorspronkelijk de aanduiding van den gezichteinder, waar hemel en zee in elkaar vloeien. In N°. 86 toont Kalangi' duidelijk zijne heerschappij over de zee, door een storm te verwekken die hem tegen de vervolging van Manimporok behoedt. In al deze verhalen (behalve het laatste) treedt Kalangi' op als de trouwelooze vriend, die de vrouw van zijn gastheer ontvoert. De naam Mololewo' of Mondolewo' (de Ts. vorm) kan beteekenen „verkeerd opstaan", maar in de persoon van Mololewo' is nauwelijks Kalangi' te herkennen. Het is dus niet zeker dat deze naam ook aan Kalangi' toekomt.

Manimporok is de personificatie van een grooten berg, den Manimporok, in het Z. O. gedeelte van het Sopoetan-gebergte. De naam is een sterke vorm van timporok, dat ook als eigennaam voorkomt en zeker identisch is met tamporok, de gewone naam van den berg Klabat bij de Tb. en Ts. De stam porok is in het Tt. niet bekend [1]), het Tb. kent porog of poroh, Tt. polo' „er van boven afnemen." Volgens de legende is de Klabat getopt (zie beneden, bij N°. 100) en heeft daarvan den naam Tamporok. Waarschijnlijk wordt dus met dezen naam een berg met stompen top aangeduid.

De korte inhoud der zes verhalen is deze, dat aan Manimporok zijne vrouw wordt ontschaakt door Kalangi' en dat M. daarop van sangkiow-hout een beeld maakt, aan zijne geschaakte vrouw gelijk, hetwelk hij aan de kritiek der voorbijgangers blootstelt, zoodat hij het tot volmaaktheid kan brengen. Met dit beeld troost hij zich. Als hij na eenigen tijd telkens zijn eten gekookt vindt, loert hij de kookster op en ontdekt dat het beeld is bezield geworden en zoo heeft hij zijne vrouw terug. Dezen trek hebben deze verhalen met die van Gr. III gemeen. In N°. 85 wordt het beeld niet levend, maar daar ontrooft Manimporok uit wraak aan Kalangi' diens vrouw. N°. 86 heeft dit bizondere, dat uit het sangkiow-hout twee vrouwen te voorschijn komen, Winawai en Sangkiow. De eerste naam is van den stam wawai „verhoogen, verheffen" en kan dus beteekenen „de verhevene", doch de naam kan ook verkort zijn uit Winawai e Kasuruan „gegeven door de goden", zooals dikwijls een kind wordt genoemd dat als eene bizondere gave der goden wordt beschouwd, b. v. als de ouders niet meer hoopten op een kind en hun wordt toch nog een geboren. Zij zegt ook tot Manimporok: kami aiwe'emai masiwo im pakanĕn. De vorm wawai moet dan ook als grondvorm worden beschouwd van wean, awean, wawean, ontstaan uit waian, awaian, wawaian, terwijl we'e, Tb. wehe, te vergelijken is met Soend. bere, Boeg. were (geven). Neemt men een grondvorm wĕrai aan, (Tag. bigai), dan is daaruit bij de talen die de r verliezen een vorm als Bar. wai, Jav. weh ontstaan, bij talen die ze behouden, een vorm als bĕri (Mal.), bĕre

1) Wel puruk „spits, top van een berg, van een boom."

(Karo-Bat.), verder bere (Soend), were (Boeg.), terwijl de Minahassische vormen daar tusschenin staan.

Van Verh. N°. 86 moet nog het slot worden genoemd, omdat daarin de vrouwen van Manimporok bezweringen tegen Kalangi' uitspreken, die daarom vat op hem hebben, omdat hij inderdaad schuldig is. Zulk eene betoovering kan, naar het volksgeloof in de Minahassa, alleen wijken, wanneer de betooveraar den betooverde toespreekt. Zoolang dit nog niet heeft plaats gehad, kan de kracht der betoovering niet wijken. Zoo wordt in dit verhaal dan ook alleen door het verlossende woord van Winawai en Sangkiow de betoovering van Kalangi' weder ontbonden.

In N°. 87 en 88 is deze legende geheel tot eene vertelling omgewerkt. De woonplaatsen der beide helden worden niet genoemd en Mololewo' heeft weinig overeenkomst meer met Kalangi'. Van Manimporok wordt alleen verteld dat hij den Lolomboelan, die in Z. W. richting ongeveer de geheele breedte der Minahassa van den Manimporok afligt, tot zijn jachtterrein had. Op den Lengko'an, die ten O. van Sondĕr ligt, vangt hij een vogel die het hulsel van Kalinowan is. Hij trouwt haar en gaat daardoor dan ook aan het meer Linow wonen. Later blijkt het ook dat Kalinowan over de vogels heerscht, daar zij er een tot boodschapper gebruikt.

In N°. 88 wordt Awuan als woonplaats van Manimporok genoemd; deze berg ligt bij Rĕmbokĕn, op den Oost-oever van het Tondano-meer. De god van dezen berg, Awuan, treedt later in dit verhaal weder als broeder van Manimporok op. In N°. 80 is hij genoemd als zoon van Ramopoli'i en Rintĕk Wa'ang, die zich later te Rĕmbokĕn vestigt, terwijl in N°. 82 Auan een zoon is van Tamuntuan en eene vrouw die ook uit een beeld van Sangkiow-hout is ontstaan. Ook de geschiedenis van de Parkiet is blijkbaar gebrekkig overgeleverd. Van het vrouw worden van dezen vogel weet dit verhaal niets af, ook zijn de rollen van Manimporok en Mondolewo' met elkaar verwisseld, zoodat Mondelewo' gaat jagen en Manimporok zijne vrouw schaakt.

De twee volgende verhalen, N°. 89 en 90, bevatten de geschiedenis van Mailĕnsun, waarvan het eerste weder een voorbeeld geeft van menschen die uit planten (hier een bamboestaak) ontstaan. In No. 90 wordt Mailĕnsun tot god gewijd door twee jonge godinnen, die hem baden en met de hars van den woewoek-boom berooken. De hars van dien zeldzaam voorkomenden boom werd vroeger gebrand om de kleederen in den rook ervan te hangen, opdat ze van den welriekenden geur zouden doortrokken worden; dit geschiedde vooral met kleedingstukken die bij offerfeesten werden gebruikt en met de wapenen bij het offer, dat vóór den strijd werd gebracht. Ook de priesteressen lieten zich berooken met woewoek, eer zij met het mareindeng aanvingen. De rivier Makalu, waar deze wijding heeft plaats gehad, vloeit ten Z. van Bentenan in zee. Mailĕnsun is van Pasambangko' afkomstig, het verhaal speelt dus in het Bentenansche. Ook de woorden waarmede Mailĕnsun wordt ontvangen in Naawuan zijn Bentenansch. Wat deze laatste plaats betreft, deze ligt op de W. lijke helft der Zuidelijke helling van het Sopoetangebergte; de naam beteekent „de met asch bedekte" (ĕn aawuan). De

naam Londokan is van den stam londok „opheffen, opstijgen" en beteekent dus: „plaats van opstijgen, verheffen."

Het verhaal N°. 89 speelt elders en laat Mailĕnsun met zijne beschermsters over Soangan naar Awuan varen. De inham Soangan (van soang, Tb. Ts., ook in het Mk. gebruikelijk, in de bet. „indringen, binnendringen") ligt een weinig N.lijk van Tatĕli, dus in het taalgebied van het Tb.

N°. 91 en **92** zijn dezelfde verhalen als het eerste van de Bijdr. Niemann—Wilken, waarvan de inhoud is medegedeeld in Meded. Ned. Zend. Dl. VII, bl. 326. Mamanua is een sterke vorm van Tb. wanua „dorp"; de bet. is dus „dorpsstichter". Lumaluindung, de regelmatige Tt. vorm van Tb. Lumalungdung (zie Aant. bij Rds. 56) wordt onder de dochters van Lumimu'ut en To'ar gerekend; hier noemt zij zich de dochter van Kumokomba' en Lintjambene', doch deze laatste is ook wel eens de moeder van Kumokomba' en evenzoo nu eens de vrouw, dan weder de moeder van Muntu-untu. In het Tb. verhaal is Mamanua de zoon van Runtuwarow uit Tompaso', dat in het taalgebied van het Tt. ligt; Lumalungdung is aldaar de dochter van Marinoja (ook bij de Tt. bekend) en Sinendeman, die ook bij Riedel, Tb. Panth. bl. 9, als man en vrouw worden opgegeven. Marinoja is bij de Tb. de arts onder de goden; Sinendeman is ook bij de Tt. bekend als dochter van Lumimu'ut, doch niet als moeder van Lumaluindung [1]). N°. 92 is een volledige overlevering, in het Mk., van N°. 91. De hoofdpersonen heeten hier Warongan en Wengkow (speer), hun kind Mandolang, hetwelk in het Tb. verhaal de plaats is waar Mamanua voor het eerst Lumalungdung heeft aangetroffen. De plaats, die dien naam draagt, is een uithoek aan het strand, dicht bij Tatĕli (tusschen Menado en Tanawangko'). Dat Mamanua of Warongan dezelfde is als Manarinsim of Manarinsing, de god van den Z. wind, wordt in de beide Tt. overleveringen medegedeeld, doch in de Tb. lezing niet. Mawati', de vader van Warongan, is een zoon van Lumimu'ut en To'ar.

De naam van den zoon, die in N°. 91 niet wordt genoemd, is in het Tb. Walasĕndow. Dat een man met zijn kind op reis gaat, om het steeds schreiende wicht bij zijne verdwenen moeder te brengen, is ook in eenige Toradja'sche verhalen een motief. Ook het opstijgen naar den Hemel door middel van een vogel, een hoogen boom die zich telkens hooger maakt, een rotan-stengel die steeds naar boven klimt, komt dikwijls voor in de verhalen der Toradja's, evenzoo dat iemand, in den Hemel aangekomen en voor de eene of andere moeilijke keuze gesteld wordende, door een Vlieg (bij de Toradja's gewoonlijk een Vuurvlieg) uit den nood wordt geholpen. De onduidelijke mededeeling in het Tt. verhaal, dat Mamanua „gaande naar de Zon, door haar slechts met blaren werd bedekt", wordt opgehelderd in het Tb. verhaal, waar M. tevergeefs met de Zon gelegenheid zoekt om ten Hemel op te stijgen. Een dergelijke passage is te vinden in verhaal N°. 103.

Hoe M. ten slotte in den Hemel komt, blijkt uit het Tt. verhaal niet; hij

---

1) Zie echter ook wat beneden bij N°. 97 wordt gezegd.

volgt de Glansvlieg, maar met welk vervoermiddel hij hemelwaarts stijgt, wordt niet gezegd. De eigenlijke functie der Glansvlieg is, zooals in het Tb. verhaal, de moeder van het kind onder hare zusters aan te wijzen. In den Tb. tekst stijgt M. met de Maan naar boven. De reden waarom zijne ingewanden door steenen werden vervangen is niet opdat hij slechts weinig zou eten, zooals de Tt. lezing zegt, maar opdat hij, evenals de echte Hemellingen, aan den wasem der gekookte spijzen genoeg zou hebben, zooals de Tb. overlevering juist zegt. Om in den Hemel of bij de gestorven voorouders te komen, moet er met het lichaam van een aardbewoner altijd eenig gewichtig proces plaats hebben. Hij moet van zijn menschenvleesch of van zijn menschenlucht worden ontdaan, zooals bijv. in de Toradja'sche verhalen die op bl. 218 van het Album-Kern zijn vermeld. In een ander Toradja'sch verhaal valt de ten Hemel opgevoerde eerst tweemaal weer naar beneden, zoodat hij in stukken breekt en weder tweemaal moet levend gemaakt worden, waardoor hij zijn menschenlucht voorgoed kwijt raakt. In andere Toradja'sche verhalen wordt de Aardmensch eerst omgesmeed door den Smid onder de Goden, om voorgoed onder hen te kunnen blijven. Vergelijk ook hetgeen met Mailĕnsun gebeurt in N°. 90 en met Pamagian in N°. 101. Het Tt. verhaal is dus eene verminkte overlevering, die door vergelijking moet worden aangevuld om te kunnen begrepen worden.

De verhalen **N°. 93—97** kunnen ook in ééne groep bijeengenomen worden, al zijn zij lang niet dezelfde, omdat in alle vijf eene rol wordt gespeeld door Lintjambene'. De N^os^. **93** en **94** zijn hetzelfde verhaal, de vertelling van Se'e Wene', die het geliefkoosde thema behandelt van een onschuldig verdrukt meisje, dat van hooger hand geholpen wordt en ten slotte een geluk deelachtig wordt, dat hare onderdrukster geheel beschaamd doet staan. De verschillen in de beide verhalen doen N°. 94 als de oudste overlevering kennen, daar hier Lintjambene' zelve komt, om Se'e Wene' voor haren zoon te vragen, aan S. W.'s vader, terwijl zij een grooten bruidschat medebrengt. Terugkeerende naar den Hemel, volgen Lintjambene' en Se'e Wene' den alouden weg, langs een hoogen boom, vgl. N°. 70 en 91. Dat S. W. van hare schoonmoeder een nieuwen naam ontvangt, beteekent dat zij door haar tot dochter wordt aangenomen en dus onder de Hemellingen wordt opgenomen. Wat Niruntunan beteekent, is mij niet bekend[1]). In N°. 93 komt Muntuuntu zelf, in de gedaante eener pythonslang, op de aarde en haalt zijne bruid in een draagstoel af.

N°. 95 en **96** bevatten in hoofdzaken hetzelfde. Het eerste verhaal heeft

---

1) Op sommige plaatsen wordt deze naam Niruntuan uitgesproken. Deze vorm heeft tot stam runtu „pluim" en beteekent dan „van een pluim voorzien geworden, gepluimd." Runtu is van denzelfden wortel als Tb. wuntu „bergtop", Tt. puru' of puruk en waarvan de naam Muntu-untu is afgeleid. Ook de naam Untu komt in het Tt. voor, doch dit is verkorting van Runtu. Of nu Niruntuan een juiste vorm is durf ik niet te beoordeelen; in het Tb. luidt de naam ook Rinuntunan; zie hetgeen nog bij N°. 97 in deze Inleiding is gezegd.

duidelijk de strekking om aan te toonen dat de beide godheden Muntu-untu en Kumokomba' identisch zijn. Zonder twijfel is Kumokomba', de Lotsbeschikker, oorspronkelijk niet anders dan een bijnaam of de aanduiding eener functie van den Oppergod Muntu-untu, wiens naam beteekent „de Allerhoogste, die geheel boven op den top woont, de hoogst gezetene." De stam is untu, bijvorm van Tb. wuntu „bergtop". De tegenhanger van Muntu-untu is Miojo' (Mio-io') „die geheel beneden (io') woont." In verhaal N°. 66 (zie ook Inl. Gr. VII) wordt Muntu-untu ook voorgesteld met een staf (taisi) waarmede hij de figuren op den Watu Pinĕwetengan heeft geteekend, die de beslissing aangaven van de vergadering der goden en hoofden des volks, omtrent de verdeeling der stammen. Doch daar staat god Kopero boven hem en houdt de eindbeslissing aan zich. Waarschijnlijk is de functie, die daar aan dezen god wordt opgedragen, ontstaan door de vertaling van zijn naam, die „Verbieder, Verhinderaar" beteekent en oorspronkelijk de naam is van een berg gelegen tusschen den Rindengan en den Sopoetan, en die deze benaming heeft gekregen, omdat hij den doortocht belet. Daar de vergadering op Pinĕwetengan in de buurt van den Kopero plaats had, moest de god die dezen berg bewoont er vanzelf bij zijn en zijn naam wees hem zijne functie aan. Men behoeft dus uit verhaal N°. 66 nog niet op te maken dat er nog een god boven Muntu-untu stond.

Kumokomba' beteekent „de Voorspeller, Voorzegger (van beroep)". De stam komba' is id. met kĕmba' „openscheuren", dus z. v. a. „onthullen." De taak van dezen god was om het lot van den mensch te bepalen, niet zoozeer zijn levensduur (dat deed Tantumoitow, zie Inl. Gr. IX), maar zijn staat en stand, of hij rijk of arm, voornaam of gering, voorspoedig of ongelukkig zou zijn. Nu is in Verh. 95 Muntu-untu degene die het kumomba' tot zijn ambt heeft en hij wordt dan ook si Tjumokomba' genoemd. De naam van den zoon van Kĕrito en Lintjambene' wordt niet genoemd, want hij krijgt later den zelfden naam te dragen als zijn vader. Door de list, die hij op aanraden zijner moeder Lintjambene' aanwendt, krijgt hij den staf en den naam van zijn vader en wordt hij deelgenoot in diens werk, zoodat beiden voortaan den dubbelen naam Muntu-untu Kumokomba' „de Allerhoogste die het lot beschikt" dragen.

N°. 96 is uitvoeriger. Terwijl N°. 95 in enkele woorden het korstondig huwelijk van Lintjambene' en Kĕrito afhandelt, vermeldt N°. 96 eerst nog het bloedschendig huwelijk tusschen Lintjambene' en haren broeder Muntu-untu. Deze geschiedenis is dezelfde als die in **N°. 97** wordt verhaald, het korte maar belangrijke verhaal van Marĕndor en Lintjambene'. Beiden zijn kinderen van To'ar en Lumimu'ut en blijkbaar eene jongere phase van hunne ouders: Marĕndor, de Zon, van zijn vader To'ar (zie Inl. Gr. IX) en Lintjambene', de Aarde, van hare moeder Limimu'ut. Het is zelfs mogelijk dat Marĕndor een synoniem is van To'ar, indien men aanneemt dat rĕndor hetzelfde woord is als rondor „recht" en to'ar hetzelfde als to'or „oprijzen, rechtop staan." Het middaguur, dat aangeduid wordt met kato'ora si ĕndo, zou men evengoed karondora si ĕndo kunnen

noemen, al is dit geen taalgebruik. Marĕndor woont in het Oosten, daar waar hemel en aarde aan elkaar sluiten, hij is voor de helft god, voor de helft mensch. De eene helft was gewoon te verrotten, totdat zij geheel zacht was geworden, maar die rotte helft werd weder beter, als de andere helft helder werd. Met deze rotte helft van zijn lichaam wordt de nacht bedoeld, want op de lichte helft (de goddelijke) was te zien „alles wat op de aarde en in den hemel is", en de uitdrukking wuruk (rot) wordt ook gebruikt van de maan als zij donker is; kawuruka i Sĕrap „de maan is donker", is eene benaming voor den 4den en den 5den nacht vóór Nieuwe Maan. Als de lichte helft (de dag) verscheen, werd dus de donkere helft (de nacht) terstond beter. Trouwens, aan het slot van het verhaal wordt uitdrukkelijk gezegd dat Marĕndor de Zon is. Lintjambene', zijne zuster, de Aarde, is door zijn schijnsel bezwangerd, eene voorstelling van het voortbrengen der aarde door de werking der zonnestralen. Dat Lintjambene' op een visch wordt vervoerd, is ontleend aan de voorstelling dat de aarde door een visch wordt gedragen. Tialo, hun beider zoon, kan ook, wat zijn naam betreft, eene jongere phase van zijn vader zijn; alo is een oude bijvorm van ĕndo; in het Bare'e staan eo (voor ajo, alo) en ando naast elkaar, als dagelijksche en gewijde taal. Tialo (ook Matialo genoemd) kan dus gelijk zijn aan Sialo, dat is dus si Ĕndo.

In Riedel, Tb. Panth. bl. 9, is Lingkambene' de vrouw van Mainalo, die een soort duplicaat is van Muntu-untu. In den tijd van het rijpen der rijst bevorderde zij de vrije liefde, en daar zij beschermvrouwe der vruchtbaarheid was, werd zij veel door onvruchtbare vrouwen aangeroepen. Zij heeft dus ook in de Tb. legende de trekken van Aardgodin nog niet verloren. Zij had bij Mainalo eene dochter Lumalungdung, in N°. 91 zijn Kumokomba' en Lintjambene' de ouders van Lumaluindung, dus ook hier zijn Muntu-untu, Kumokomba' en Mainalo dezelfden, en wel alle drie de Zon. Riedel geeft Rinuntunan op als vrouw van Muntu-untu, uit N°. 94 blijkt dat het Se'e Wene' is, die de vrouw van Muntu-untu werd, hem door Lintjambene', zijne moeder, zelve toegevoerd.

De opeenvolging van zonnegoden, jongere phasen die de oudere vervangen, is dus: To'ar, Muntu-untu, Kumokomba', Marĕndor, Mainalo, Tialo. De Aarde, die de zuster en de vrouw van de Zon is, en bij het optreden harer jongere phase, waarin zij de Zon als vrouw wordt gegeven, van zelf in de oudere phase zijne moeder wordt, is: Lumimu'ut, Lintjambene', Se'e Wene', Niruntunan.

Terwijl nu in N°. 95 niet blijkt in welke verhouding Muntu-untu en Lintjambene' tot elkaar staan, wordt in N°. 96 het huwelijk van deze twee vermeld. Daaruit wordt een pompoen geboren, waarvan men verder niets meer hoort. Wellicht is dit eene navolging van het verhaal van Tumĕndoring (Inl. Gr. IX), de eerste zoon van Lumimu'ut en den Westenwind, die na zijne geboorte plotseling verdween. Zoo gebeurt hier met de dochter weder iets soortgelijks als met de moeder. Nu volgt de ontmoeting met Kĕrito. Wellicht is deze vorm een bijvorm van Kariso, de naam van een vuurgod, de verpersoonlijking van het door wrijving ontstane vuur. [1]) Over dezen god

1) Over Kariso zie beneden, bij Verh. N°. 103.

spreekt ook N°. 95; zijn huis was zeer fraai en werd door talrijke wachters bewaakt. Hij zelf heeft de gedaante van een slang en mag niet door menschen worden gezien. Lintjambene' dringt tot hem door en weet het door eene list zoover te brengen, dat hij haar trouwt. Voor dat hun een kind is geboren, gaat L. naar haren eersten man Muntu-untu terug, zoodat haar kind bij hem aan huis wordt geboren. Deze trek van 't verhaal en ook de list welke de jongen (die in N°. 96 Kumokomba' heet) aanwendt, om door Muntu-untu tot zoon en opvolger te worden aangenomen, geven hetzelfde te kennen: dat hij n.l. hoewel niet de zoon van Muntu-untu, dezen tot zoon wordt opgedrongen. Wie nu Kĕrito is en in welke verhouding hij tot Muntu-untu staat, is met dit alles nog niet duidelijk. Alleen heeft Kĕrito eenige dingen gemeen met Marĕndor. Vooreerst is zijn aangezicht half van steen, half van vleesch; van steen, d. i. oud, onvergankelijk, goddelijk, van vleesch d. i. menschelijk, vergankelijk. Marĕndor had een rottende en eene steeds gave helft aan zijn lichaam. Ten tweede: Lintjambene' doet zoowel naar Kĕrito als naar Marĕndor eene reis en keert spoedig terug, in verband met haar kortstondig huwelijk met hem. Ten derde: de huizen van Kĕrito en Marĕndor worden zorgvuldig bewaakt en ten vierde: zij kunnen geen van beiden in het aangezicht worden gezien. Is Kĕrito dezelfde als Marĕndor, dan behoort hij ook in de reeks der Zonnegoden te worden opgenomen. In N°. 102 wordt hij, met Lolombulan, als zoon van Muntu-untu opgegeven, maar het blijkt daar juist uit de opgegeven bizonderheden dat Kĕrito identisch met Muntu-untu en Kumokomba' is; zie deze Inl. op N°. 102.

Als nu de zoon van Kĕrito bij zijn pleegvader Muntu-untu komt, zit deze te makomba' (N°. 95) of te magirot (N°. 96). Wat het eerste is, is reeds boven gezegd. De stam girot beteekent: bekwaam in het verhalen, vooral omtrent de Voorouders, bedreven in het praten over den ouden tijd, om daaruit dan te besluiten hoe het behoort te gaan, wat de goede oude zeden zijn, hoe de zaken moeten berecht worden. Het heeft dus ook de beteekenis van eene zaak tot in bizonderheden behandelen. In N°. 96 treedt Muntu-untu dus als richter en voorzitter van den godenraad op, in N°. 95 als regelaar van het lot der menschen, dus als gumigirot en als kumokomba'. In deze functiën is hij gezeten op eene plaats die geheel en al vrij is van alle vuil, nacht en dag. Wellicht is hiermede de hemel bedoeld, waar langs zich de zon iederen dag beweegt. Verder heeft zijn huis „negen verblijven der rechtvaardigen (karondoran), negen der onrechtvaardigen (kaengkolan)." Nu is karondoran een der mythische godenverblijven, die in verdiepingen gelegen zijn boven Tu'ur in tana', het eerste en oudste verblijf der vergode voorvaderen, naar de Tb. overlevering, bij Riedel, Tb. Panth. bl. 3. Karondoran bet. ook „woonplaats, plaats waar men geboren en getogen is." Dat daar tegenover een Kaengkolan wordt gesteld, laat zich gemakkelijk begrijpen, wanneer Karondoran wordt opgevat als „het verblijf der rechtvaardigen (rondor)", wat het oorspronkelijk niet was, maar wat het geworden is, toen de voorstelling van Muntu-untu als rechter ontstond, die de goeden beloonde en de boozen strafte en dus voor elk hunner ook een verblijfplaats had. Het

woord kaengkolan, van engkol „krom", is Tb. en ontleend aan een paar versregels, die o. a. in Verh. N°. 60 voorkomen en ook op bl. 61 van Bijdr. Jell.—Waw. Voorts wordt hier verwezen naar de Aanteekeningen op N°. 137, waar de Rereindengĕn, waarmede de walian si Apo' Nimema' in Tana' verheerlijkt, in tekst en vertaling zijn gegeven.

Ten slotte nog een enkel woord over het magirot, waarbij Muntu-untu den staf (taisi) in de hand houdt. De beteekenis van dit woord is boven verklaard; in het Ts. beteekent het „vonnissen, veroordeelen." Verwant met girot zijn: rerot, zich zelf over de hand snijden, met een scherp voorwerp, bijv. rinerotan in tĕtĕwa' „gekerfd met een bamboe-mes", kerot, het scherpe gedeelte van bamboe of rotan afschrappen, karot, streep, schrap, een met lijnen aangegeven bestek, rĕrĕt, streep, inkerving, ook het stuk hout waarin de priester inkervingen maakt, die hem tot geheugenteekens dienen. Men mag dus wel aannemen, dat Muntu-untu met den staf de teekenen maakte, de lijnen trok, het bestek afbakende, die de beslissing moesten aangeven van de zaken die hij behandelde, zooals men bijv. op Midden-Celebes Toradja'sche sprekers stukjes bamboe, hout, sirihvruchten vóór zich ziet nederleggen, om aan te duiden dat een punt van bespreking is uitgemaakt.

N°. 98 is het Verhaal van Soputan, gesteld in het Mk. De held van dit verhaal is de zoon van Marĕndor en Lintjambene', in N°. 109 is hij een zoon van Lumimu'ut en To'ar, en behoort hij tot de goden wien eene plaats op aarde is aangewezen. Zie Inl. Gr. IX, N°. 109. Soputan is de verpersoonlijking, of liever de heer, de eigenaar van den berg Soputan. De naam komt oorspronkelijk aan den berg toe, want soputan beteekent „gepijpt", d. i. voorzien van een soput of pijp, waarmee natuurlijk de kraterpijp is bedoeld. Evenals de Papandajan en andere vulkanen, werd de Sopoetan van ouds als eene smidse beschouwd. De eigenaar, de heer en meester, in dit geval de Smid zelf, heet ook Soputan, hij is de makasoputan, de Sopoetan-eigenaar; de berg is zijn eigendom, zijn koninkrijk, en wie zich daaraan vergrijpt, beleedigt hem. Wat men zoo vaak noemt „de verpersoonlijking" van een stuk natuur, wordt door de animistische volken van Indonesië (althans nu) doorgaans genoemd „de eigenaar ervan." Evenals een Tt. sprekende van „de man zelf, hij zelf" zich kan bedienen van si makaowak „de eigenaar van het lichaam", naast tow in owak(ĕ)na, bijv. tio'o itjua-kua a si sei, ta'an a si makaowak in ĕsa „zeg het aan niemand anders dan aan hem zelven", en zich dus het lichaam bezield, d. i. met een eigenaar voorstelt, zoo is er voor hem ook, wat wij de personificatie van een berg, een boom, eene rivier, eene grot noemen, een eigenaar daarvan, die er over heerscht, er in woont, de krachten en hulpbronnen daar aanwezig gebruikt en binnen dat gebied onbeperkt gezag uitoefent. Zoo is ook Soputan de Smid, die noodzakelijk bij de groote Smidse Soputan behoort en van wien dus alles uitgaat wat door, op en in den Soputan geschiedt [1]).

1) Het spreekt wel van zelf dat dit niet de oudste voorstelling is, maar eene die is ontstaan, toen het de stof bezielende element een persoonlijk wezen op zich zelf werd.

De knecht van Soputan heet Tambanat (Mk.) Tamba'nat (Mt.) of Tampanat (Td.) Hij is een bovenmatig sterke reus, zijne lans (tinontoris) is zoo hoog en groot als een niboeng-palm, zijne vingers zijn zoo dik als een mansarm en zijne voeten zijn zoo groot als een wan. Hij trekt den blaasbalg voor Sopoetan, verzamelt steenen voor hem en werpt ze op zijn bevel weder weg. De naam is af te leiden van het Mong. banat „groot, veel" en dus te vertalen met „grooterd, reus."

Het hier besproken verhaal van Sopoetan is ongeveer geheel eene vertelling geworden, het vermeldt voornamelijk zijn huwelijk met Sawumbene', de dochter van (Ma)karende en Kĕmbu'ambene'. In Riedel, Tb. Panth. 7 is hij gehuwd met Poriwuan.

N°. 99, het verhaal van Moko in Tĕmpai, en N°. 100, het verhaal van Tumilĕng, kunnen worden samengenomen, daar het eerste ook in het tweede is opgenomen. Dit N°. 100 is een merkwaardig verhaal. Het komt ook voor in Bijdr. Jell.—Waw. op bl. 55, N°. V, hetwelk de vertaling is van den door Riedel uitgegeven Tb. tekst N°. IX, bl. 13 van de Aasarĕn wo Raranihan. Dr. Juynboll heeft dezen tekst vertaald in Bijdr. Kon. Inst. 6, I, bl. 319 en de Heer N. Ph. Wilken geeft in Meded. Ned. Zend. VII, bl. 317—320 dit verhaal weder naar een lezing die geheel met het Tt. verhaal N°. 100 overeenkomt, behalve dat Tumilĕng daar Tulĕng (beter zou zijn Tilĕng) heet.

De aanleiding tot het stelen van de rijst uit den Hemel (Karondoran) is hier niet juist verteld. De rijst was toen nog niet bekend in de Minahassa, want men wist nog niet (dit blijkt uit het vervolg van het verhaal) welke offers er moesten gebracht worden gedurende den groeitijd der rijst, om haar te doen gelukken. Vroeger, zoo zegt de overlevering die hier aan het begin had moeten staan, at men nog geen rijst, maar de vruchten der klimplant kĕliat, Gnetum latifolium, een dikke liaan, die soms 50 M. lang wordt. De vruchten, die zoo groot zijn als koffievruchten, doch van ronden vorm en geel van kleur, worden wel eens gebraden gegeten. Het verhaal zegt verder, dat men vroeger slechts naar een dooden arèn-palm ging en daar tegenaan sloeg, dan kwamen er kĕliat's onder uit.

Tumilĕng gaat daarop naar den Hemel, hoe wordt niet verteld. In het Tb. verhaal van Riedel vraagt hij rijst te koop voor eene kip [1]), maar krijgt ze niet. Die rijst wordt daar wene' kĕliat genoemd. Dit is de naam eener hoog opgroeiende rijstsoort met lange bladeren, welker korrels met de kĕliat-vrucht de gele kleur gemeen hebben, maar niet grooter zijn dan gewone rijstkorrels. In het Tb. verhaal is er echter van gemaakt, dat de korrels zoo groot waren als kĕliat-vruchten, in welk geval Tumilĕng ze dus niet zou kunnen verborgen hebben in zijn haarwrong of in een kerf in zijn voetzool. Hij plant de gestolen rijst nu aan den voet van een poporong-boom, een hoog opgroeiende ficus, die waarschijnlijk den weg tusschen hemel en aarde voorstelt,

---

1) Dr. Juynboll's vertaling is hier en daar onnauwkeurig, doordat de vertaler geen voldoende hulpmiddelen had; de onjuistheden worden hier stilzwijgend verbeterd.

en waarlangs de Hemellingen de rijst komen terugeischen. T. weet hen te verdrijven, hoewel hij met zijne lans alleen den vlugste onder hen aan het uiteinde van zijn schaamgordel raakt. Toen de Oude Vrouw, die T.'s rijst bewaakte, zag dat alle voorbijgangers de kĕliat-rijst plukten en die gingen poffen op de drinkplaats (om die bij den palmwijn te eten, zooals men met kĕliat-vruchten doet), nam zij een mes en hakte daarmee de rijst fijn, sommige korrels grof, sommige klein, en die zaaide zij. Toen nu het gezaaide opgroeide, waren de vruchten niet meer zoo groot als vroeger, en tot nu toe zijn er verschillende soorten van rijst; de korrels die groot waren uitgevallen geven groote korrels, die klein waren uitgevallen geven kleine.

Verhaal N°. 100 loopt hiermede parallel, tot aan de vlucht van Tumilĕng, nadat hij de rijst in de spleet zijner voeten had verborgen. Hij keerde op aarde weder door den berg Klabat af te dalen, die toen niet, zooals nu, een stompen top had. De Klabat wordt hier met den bij de Tb. gebruikelijken naam Tutungĕn genoemd, over zijn anderen naam Tamporok is reeds boven gesproken. De stam tutung beteekent in het Tt. „glanzen, schijnen", in het Ts. „in brand steken", doch waarom de berg Tutungĕn heet, is mij niet bekend. De broeder van Tumilĕng, die van den top van den Klabat twee stukken afbreekt, die nu den tweelingberg Dua Sudara vormen, heet hier Sumanti; volgens Riedel, Tb. Panth. bl. 7, is deze een zoon van Totokai en Tombariạn, broeder van Porong-Takoi en Porong-Suling en een eerste koppensneller, zooals ook zijn naam aanwijst, die van santi (Ts. Bar.) „zwaard" is afgeleid.

Volgens de legende te Kanonang gebruikte Tumilĕng als weg naar Karondoran een wonderboom, welks top was een la'indong-boom en welks takken en bladeren weder elk van eene bizondere soort van boom waren. Dit is dezelfde boom als de in Verh. N°. 70 genoemde, zie Inl. Gr. VII, die aldaar Kaju Uwi wordt genoemd en waarvan wordt verteld dat god Lĕmpow Palit hem door de witte mieren liet vellen, omdat de Hemellingen misbruik maakten van de gelegenheid, om op de aarde te komen, door telkens menschen weg te rooven. Toen eindelijk ook L. P.'s vrouw aldus verdween, liet hij den boom vellen. Van den trek dat die boom aan zijn top een la'indong was, is in N°. 70 gemaakt dat hij met zijn top tot het dorp Lahendong reikte, toen hij was gevallen. Doch in de legende van Kanonang wordt verteld dat Tumilĕng zich niet veilig achtte in het bezit der gestolen rijst, zoolang de weg tusschen Hemel en Aarde nog bestond. Daarom liet hij den boom door de witte mieren vellen, op voorwaarde, dat voortaan het hout van alle boomen door de witte mieren zou mogen gegeten worden. De boom viel met het boveneind naar het N. en daar die top een la'indong was, heet het dorp dat later is gesticht waar de boomtop neerkwam, Lahendong. De overige bladeren en takken van den boom werden door het geheele land verstrooid en zoo ontstonden de onderscheidene boomen en gewassen. De plaats, waar de boom heeft gestaan, heet nu nog Kinaalidan of Kinaaliran en ligt op den berg Sĕmpo'. Zie Inl. Gr. VII, N°. 70. In de Tb. overlevering wordt een poporong-boom genoemd, omdat men gaarne bij zulk een boom zijne tuin-

hut aanlegde en zijne rijst plantte, zooals beneden nog zal gezegd worden, waar het offer mamu'mbur ter sprake komt.

Verhaal N°. 100 vervolgt nu met het verhaal van Mokointĕmpai, dat ook in N°. 99 is vermeld. Het dient mede om den hemelschen oorsprong der rijst te bevestigen en de talrijke offers, die den groei van het kostbare voedsel moeten bevorderen, als bovenaardsche instellingen te karakteriseeren, die tegelijk met de rijst uit den Hemel zijn gekomen. Mokointĕmpai is de naam van een god, die in de legende te Langowan Moringot heet, hetwelk eene verbastering kan zijn van Mogirot, vooral ook omdat deze god te Kawangko'an Pandei Girot „knap in de Oude Geschiedenis" wordt genoemd. Over Mamarimbing zie men hetgeen in de Inleiding op Gr. IX bij N°. 109 is gezegd. Bij N°. 99 is nog een verhaal aangelascht over de ontdekking van het meer Linow, waarover men het boven bij N°. 87 gezegde kan nazien. De namen der slaven van Mokointĕmpai die het meer Linow hebben ontdekt, worden in N°. 105 als broeders van Maengkong opgegeven. Zie ook nog het boven bij N°. 79, 81 en 82 aangeteekende omtrent Mailengkai, Maiwangkai, en Langkai, die in de Ramopoli'i-verhalen eene rol spelen. Degenen die bij het meer Linow zijn geplaatst om de wacht te houden, de goden van het meer Linow dus, zijn reeds boven bij N°. 87 besproken.

Thans volgt in N°. 100 eene beschrijving der tuinoffers. Ook in N°. 56 wordt daarover gesproken; de inhoud van dit verhaal zal hier met N°. 100 worden samengenomen.

De reeks van offers hier beschreven, is het lumoang of iloang, ook wel loloang genoemd; het is de eerste offerreeks in het groote plantjaar (ta'um bangko'). De beteekenis van den stam loang is: „eene werkzaamheid aanvangen, door met zekere plechtigheid die in te wijden", vgl. Ts. doang „wijd, ruim; naar buiten gaan, sluiten der doodenfeesten, (den rouw afleggen)." Deze groep is aldus genoemd, omdat alle offers daarvan de bedoeling hebben om de landbouw-werkzaamheden plechtig aan te vangen, in te wijden; lumoang-ange an sĕndi zegt men bv. van menschen die na een sterfgeval voor het eerst weer uit het dorp gaan en dit inwijden, door zich even naar de buitenzijde van het dorp te begeven. De plaats waarheen zij zich dan begeven heet loangan. Wanneer een jager zijne honden voor het eerst wil gebruiken, ze ter jacht wil wijden, verricht hij met hen het lumoang se asu (zie Wdbk).

Het lumoang begint met het offer mangĕnow en eindigt bij het maja' of mange ang kaju, waarmede de tweede groep begint. Mangĕnow is een sterke vorm van ĕnow „vleien, paaien"; het dient om de geloofsvogels te vleien, opdat zij geen ongunstig geluid mogen geven (mĕnow se wara', en tia' sera ra'itja tumenge in sama'). Onder het huis van den tona'as masainsang komt de walian in uma (de tuinpriesteres) om het mareindeng te verrichten. Zij begint met de namen der goden op te zingen, tot dien van den kasuruan Mamarimbing, den oorspronkelijken eigenaar der geloofsvogels (si makawara') en gaat dan over tot het zingen over die vogels (mareindeng se wara'). De priesteres is dan bezield door den geest van Mamarimbing en zijne vogels, zij spreekt niet meer, maar fluit, knort,

schreeuwt, geheel als de wara'. Als zij nu in dezen toestand verkeert, beginnen de priesters haar te vleien (maĕnow), opdat zij (d. w. z. Mamarimbing en zijne vogels) hun al de verschillende kreten moge geven die zij noodig hebben voor het welslagen der rijst en het welzijn van het dorp gedurende het plantjaar. Niet altijd zijn Mamarimbing en zijne vogels zeer gewillig, de priesters moeten soms lang en dikwijls vleien. Het mangĕnow kan dus soms spoedig zijn afgeloopen, maar ook wel eens uren aanhouden. Het heeft plaats op den voormiddag van den eersten dag, die ook wordt genoemd kĕsosor i ni'u „het in huis brengen der wan", n. l. de wan die de priesteres voor zich heeft staan, op een sangkor.[1]) Als zij n. l. bezield is, wordt zij in het huis van den tona'as gebracht; alle priesters en priesteressen komen dan samen en tevens alle vrouwen, jonge en oude, om daar de pinang te kauwen die op de wan gereed ligt en door de priesteres wordt aangeboden. Op den tweeden dag wordt er gerust. Zulke rustdagen heeten wukuna, naar den knoop van de bamboe, waar zich een tusschenschot bevindt dat de geledingen scheidt; alzoo scheidt een rustdag twee afdeelingen van een offerfeest.

Den derden dag worden de lieden, die den tona'as tot boden of helpers (paru'ndu'an) dienen, uitgezonden door den tona'as wangko' of tona'as wawara'an (opperpriester of priester van het vogelgeschreeuw). Hun aantal is niet bepaald, maar hangt af van het aantal gezinnen in het dorp; het behoeft ook niet steeds een oneven aantal te zijn. Eén hunner heet kumukungkung, hij is de bekwaamste en de leider der anderen; hij bedekt zijn hoofd geheel (kumungkung) met een stuk geklopten boombast (la'indong) en bootst in het bosch het geluid na van den vogel kungkung, den getrouwen makker van den wara' ĕndo of daggeloofsvogel; aldus lokt hij den kungkung tot zich en komt tevens de wara' ĕndo in zijne nabijheid, om de vereischte geluiden te geven. De kumukungkung wordt ook wel genoemd si tjumukuru, omdat hij steeds met het hoofd gebukt moet loopen, zitten of staan. Gewoonlijk kiest men den kleinsten en lichtsten der paru'ndu'an tot kumukuru en wel omdat hij niet nat mag worden, en dikwijls door zijne makkers moet gedragen worden, bijv. bij het overtrekken van een stroom of een modderplas. Met zijn la'indong bedekt, mag hij niet rondkijken en ook den te hooren vogel niet zien, doch des te aandachtiger moet hij naar alle geluiden luisteren. Door het gedurig nabootsen van het geluid van den kungkung krijgt hij antwoord van dezen en komt aldus van zelf te weten waar zich de wara' ĕndo ophoudt. In onderscheiding van den kumukuru, worden de andere paru'ndu'an genoemd: se kumakanat, omdat zij moeten opkijken (kumanat), om te zien of de vogel zich in de vereischte omstandigheden bevindt. Zij hebben te letten op de volgende kenmerken: de vogel moet met gladde veeren zijn, hij mag zijne veeren niet opzetten, niet klapwieken, niet op insecten azen, niet op een drogen tak zijn gezeten, niet in een boom zitten die jeuk verwekt bij aanraking, niet in een boom die over het

1) Over het mareindeng zie het opstel „Ethnographica uit de Minahassa", in het Intern. Archiv. f. Ethnographie, 1906.

water hangt (lumoindong in dano), niet van hoogere takken op lagere springen en niet zitten op een tak die afbreekt. Bij de hier genoemde gelegenheid van het mangĕnow krijgen zij nog de bizondere opdracht om alleen voor gunstig aan te nemen de kreten die komen van een wara' ĕndo die op den top van een la'indong is gezeten. De la'indong is n.l. een der oude wegen tusschen hemel en aarde en een vogel die op den top van zulk een boom zit, komt dus regelrecht van de goden. Neemt men tòch het geluid van een vogel aan, al gaat het gepaard met de genoemde ongunstige omstandigheden, dan zal men geen voorspoed hebben, maar met ziekten en anderen tegenspoed worden geplaagd.

Bij het mangĕnow laat nu de tona'as eerst viermaal lowas en éénmaal ke'ke' beluisteren. Van den wara' ĕndo kent men vier soorten van geroep: lowas, ke'ke' (of in de taal der priesters: toja'ang), kĕte (bij de priesters tĕnga' wowos) en mangolo'. Als men de drie eerste geluiden viermaal achtereen hoort, zoo is dit een goed voorteeken, dat een voordeelig jaar voor menschen, dieren en planten voorspelt. Van den wara' wĕngi kent men ook vier soorten van geluid: manguni (overeenkomende met lowas), imbuang (overeenk. m. ke'ke' of toja'ang), paapian (overeenk. met kĕte) en kitj (overeenk. met mangolo'). Om nu de vereischte geluiden te verkrijgen, doet men ze na, wat genoemd wordt: mangilĕk in tengena „verzoeken om het geluid", of: mangílĕk ke'ke', mangilĕk imbuang, enz. Om de geluiden van den wara' wĕngi te verkrijgen, gebruikt de vogelhoorder het bamboefluitje sosoring, waarop hij blaast (sumoring), om den vogel tot antwoorden te lokken. Zie hierover nog de Inl. op Groep VII, N°. 57. Bij het hooren naar den wara' ĕndo fluit men alleen met den mond (sumiwitj), daar het geluid van dezen vogel zachter is dan dat van den nachtvogel. Dan krijgt men tot antwoord het geluid lowas. Door twee bamboes of de lemmets van twee wapens over elkaar te wrijven (ngumiri of ngumero) krijgt men het geluid ke'ke' en om het geluid kĕte te verkrijgen, blaast men in een tu'is-blad (sumĕrek), wat een gebroken geluid geeft, dat zich terstond verspreidt en niet ver draagt.

Hebben de paru'ndu'an het vereischte aantal vogelkreten erlangd, dan wordt dit geboodschapt aan den tona'as en de paru'ndu'an kappen dan stukken la'indong-, of taiapu-hout en steken aan het uiteinde daarvan een varenblad (van de paku pasende'en) of een araw-blad; het aantal dier stukken hout moet even groot zijn als het aantal mannen en vrouwen, dat aan de offers deelneemt. De stokken worden aan den tona'as gebracht, die met al de deelnemers de paru'ndu'an tegemoet gaat tot buiten het dorp. Daarna ondervraagt hij den kumukungkung, die in eene voor hem afgeschoten plaats nederhurkt, naar het vernomen vogelgeluid. Daarop plaatsen de paru'ndu'an die stokken langs den weg en elk der mannen en vrouwen neemt zulk een stok mede. Door de kraaiende overwinningskreten (kumeret) komt men in het dorp te weten dat de paru'ndu'an het vereischte getal vogelkreten hebben gehoord, en kunnen de tona'as en de andere dorpelingen hun tegemoet gaan, naar de plaats waar de paru'ndu'an op hen wachten. Bij de

ontmoeting spreken de laatsten: Sapaka kami ja nimělěp im pe' sama', waarop zij vertellen welke geluiden zij hebben gehoord en onder welke omstandigheden. Als de tona'as bij den kumukuru is gekomen, neemt hij diens bedenking weg en zegt: sia'io si wara' aiěnami-mange „dit is het vogelgeluid dat wij komen halen."

De paru'ndu'an genieten eenige voorrechten. Gedurende het plantjaar in hetwelk zij fungeeren, zijn zij vrijgesteld van een aantal gemeentediensten en na den oogst ontvangen zij een gedeelte daarvan.

De wara' ěndo en de wara' wěngi zijn pěli'i (heilig), maar wanneer zij in een strik gevangen raken, mag men ze eten. Alleen de kop moet worden weggeworpen. De wara' ěndo nestelt laag en legt doorgaans niet meer dan twee eieren; het is eene soort koekoek.

Zijn de paru'ndu'an voorspoedig, dan keeren zij reeds in den namiddag terug en heeft dien zelfden derden dag nog plaats het wesaran im bale. Erlangt men echter geen gunstig vogelgeschrei, dan herhalen de paru'ndu'an den volgenden dag hunnen gang naar het bosch en desnoods den daarop volgenden dag weder totdat het verlangde is verkregen. De tona'as masainsang of sumasainsang gaat nu het dorp door en maakt huis aan huis bekend welke vogelkreten zijn vernomen. Naar dit plotseling verschijnen (sainsang) bij de menschen aan huis heeft hij zijnen naam gekregen.

Hierop volgt het wesaran im bale. De bet. van wesar is: „een eigendomsteeken", dus een verbodsteeken, dat bv. iemand maakt aan een boom dien hij wil omkappen. Hij hakt dan een keep in den stam en steekt daarin een stuk hout welke handeling mesar, mawesar heet.

Bij het „afsluiten van het dorp" nu worden aan de uiteinden van het dorp teekenen geplaatst en geen vreemdeling mag dan meer in het dorp komen. Eerst bij het měkan wordt deze verbodstoestand (pěli'i) weder opgeheven. Men beveiligt zich op deze wijze tegen onbekende invloeden van lieden die niet tot het dorp behooren en misschien verkeerd vogelgeschreeuw medebrengen, of op andere wijze schade veroorzaken.

De aankondiging van het wesaran im bale beteekent dat nu het vogelgeschrei van het vorige jaar van geen beteekenis meer is en dat men nu met nieuwe wara'-s is begonnen. Deze nieuwe vogelkreten worden bij vergelijking genoemd ari'i im bale „de palen van het huis."

Als het gunstige geschreeuw daartoe is verkregen, gaat men de pamuitan, pamu'itan of pamoitan oprichten, eene loofhut of een priëel, opgericht aan het uiteinde van het dorp, waarheen bij het offer měkan de gekookte spijzen worden gedragen, van uit het huis van den tona'as, die met de walian in uma en de paru'ndu'an in de pamuitan eten, terwijl het volk in de palmwijnhut (pěngělěpan) of elders buiten het dorp eet. De naam pamuitan is waarschijnlijk af te leiden van den stam uwit (muwit, mauwit) „iets ergens heen dragen", bv. rijst uit den tuin naar huis, spijze van de eene plaats naar de andere dragen. De vorm is echter niet regelmatig, daar men pauwitan of panguwitan zou verwachten; men moet dus aannemen dat het woord is gemaakt van den vorm muwit, wat niet onwaar-

schijnlijk is, daar de naam dezer plechtigheid onveranderd kan zijn gelaten, omdat met muwit niet in 't algemeen „overbrengen", maar „de plechtigheid muwit" wordt aangeduid. Pamuitan staat dan voor pamuwitan, en beteekent „plaats waar men de plechtigheid muwit verricht."

Hoeveel dagen er nu verliepen tot het offer mĕkan, staat niet opgegeven, er wordt in den tekst slechts gezegd kumawu', wat beteekent „eene afscheiding maken", hetgeen hier wil zeggen: eene tusschenpoos nemen, pauze maken. Intusschen, terwijl ieder in het dorp blijft, gaan weder de vogelhoorders er op uit en als zij terugkomen, gaan allen, mannen, vrouwen en kinderen hun tegemoet buiten het dorp, een eind den weg op naar de plek waar de nieuwe tuinen zullen aangelegd worden. Dit heet tumumĕk, ook wordt wel speciaal deze plechtigheid lumoang genoemd, omdat dan allen voor het eerst den weg naar de nieuwe tuinen opgaan. Het versche stuk taiapu-hout met het araw-blad aan het eind, dat de paru'ndu'an voor iederen man medebrengen, neemt ieder naar huis mede, waar hij het aan den Z. W. hoek van het huis tusschen de balken steekt en er zijn sompoi (zak voor sirih-kauwingredienten, enz.) aan ophangt. Dan eerst gaat de man in huis en na eenig wachten haalt hij zijn zak weer weg. Het stuk hout en het araw-blad beteekenen, dat men het gansche jaar overvloed van brandhout en groente zal hebben. [1])

Daarop verrichten de priesters het tumo'tok of hakken, d. i. zij hakken bij beurten een stuk hout af, dat in den grond wordt gestoken aan den weg naar de bron. Het water, waarbij dit tumo'tok plaats heeft, is de heilige bron van het dorp, d. i. het water bij hetwelk de vogels zijn gehoord toen het dorp werd gesticht en waar de menschen in de eerste tijden der stichting van het dorp water hebben gehaald (niasu e tumani'), zooals dat bijv. verhaald is in Verh. N°. 60 (Gr. VII). Naar deze bron gaat men ook later (al heeft men reeds eene andere voor het dagelijksch gebruik), om de kleine kinderen voor het eerst te baden. Men behoeft dan niet tot aan de bron te gaan, maar brengt het kind slechts een eindje den weg op naar de bron en maakt dan de voetjes nat met water, dat men vandaar heeft gehaald of ook van huis heeft medegebracht. Zie beneden bij N°. 103.

Op den dag waarop de pamuitan wordt opgericht, gaan de paru'ndu'an het gebeente der zwarte slang zoeken. Bedoeld is hier het gebeente van de zwarte slang, die men in het vorige plantjaar of in een der vorige plantjaren heeft gevangen en op eene plaats in een arèn-palm heeft opgehangen. Het overblijfsel der zwarte slang wordt nu in een bamboe gedaan en opgehangen

1) Aldus is de verklaring van Minahassische zijde gegeven. Het komt mij echter voor dat deze stukken hout met ingeklemd varen-blad niet anders zijn dan eigendomsteekenen, van de priesters of hunne paru'ndu'an ontvangen, waarmede het aanbrengen of plaatsen van zulke teekenen is ingewijd. Het hangen van de sompoi bij dit stuk hout is mede een teeken van eigendom, daar deze zak een van de lijfsbenoodigdheden der Oude Minahassers was. Bij de Toradja's is het ophangen van de watutu (de Minahassische sompoi) en het zwaard in het slaapkamertje van een meisje het teeken dat de eigenaar daarvan het meisje tot vrouw heeft genomen en haar kamertje voortaan ook het zijne is.

op den reeds met paaltjes gemerkten weg naar het water. Langs dien weg wordt dan nog tawa'ang, lolowĕng en kĕlet geplant, de planten die het erf omheinen van den priester en die dus nu ook de gang naar het water beveiligen. Terugkomende van het water, gaan de paru'ndu'an langs de palen dezer omheining en hakken daarin.

Daarop volgt het mĕkan „gaan eten" [1]), waarbij de afsluiting van het dorp wordt opgeheven. Bij het mĕkan gaat ieder, die eene pĕngĕlĕpan (palmwijn-drinkplaats) heeft, daarhenen, brengt daar een klein offer, kookt daar verder en blijft er eten. Die geen pĕngĕlĕpan hebben, gaan met vrienden mede en verrichten dicht bij dier pĕngĕlĕpan het offer en blijven daar ook eten, anderen doen dit alles eenvoudig op eene plaats buiten het dorp. Sommigen blijven te huis, en verrichten daar het manĕwas (Meded. Ned. Zend. Dl. XLVII, bl. 101—124). Na geofferd en gegeten te hebben, gaat ieder naar huis terug. Bij het eten buiten is men gewoon elkaar van eigen rijst en toespijs te geven. De beteekenis van dit mĕkan is, dat men van nu af aan zal kunnen beginnen met buiten het dorp te koken en te eten. Bij het mĕkan wordt als sumperang (offerstellage) gebruikt eene soort van tafel pĕkanan genaamd, die rust in inkepingen, gemaakt in vier bamboestijlen, welke opgericht worden ten O. der pĕngĕlĕpan. De spijsoffers, die hier worden gebruikt, zijn altijd zeer overvloedig: een bamboe vol offerrijst (pasil) en soms tot vier groote stukken spek.

Van het mĕkan terugkomende, vermaken de mannen en jongens zich met het mĕntĕpian „elkander slaan", met arèn-bladnerven op de beenen, zelfs tot bloedens toe, hetgeen de deelnemers aan dit spel elkander niet kwalijk mogen nemen. Het geschiedt in de dorpsstraat en wel tweemaal in den cyclus der tuinoffers, bij het mĕkan en bij het manende'.

Den dag na het mĕkan verricht men het kumawit i ninono. Ieder hoofd van een gezin dat het mĕkan heeft gevierd, neemt een stuk offerrijst (pasil) bij het mĕkan, doet dat in een nieuwen zak (sompoi) en gaat daarmee op den dag na het mĕkan naar den tuin. Hij offert (melet) in den nieuwen tuin, terwijl hij op een der afgekapte boomtronken de gebruikelijke offeranden, met de offerrijst (pasil) legt en den nieuwen sompoi, met de ingredienten van een pinangpruim daaraan ophangt. Vervolgens gaat hij op een kleinen afstand vandaar zitten, wacht een weinig in diepte stilte, staat dan op, neemt zijn sompoi weder weg en gaat heen. Bij dit offer wordt niet een bepaalde god met name genoemd, hoewel sommigen zeggen dat het bestemd is voor si Nimema' in Tana', zie Inl. Gr. IX.

Nu volgen er weder twee dagen voor het beluisteren der vogels en op den derden dag verrichten de priesters en de paru'ndu'an het offer me'e ĕlĕpĕn of manĕwas i mamoondo. Dit is reeds besproken op bl. 107 van Dl. XLVII

---

1) In overeenstemming met het karakter van het lumoang is hier het voorvoegsel mĕ- in zijne beteekenis van aanduider eener na op handen zijnde toekomst, van een plan of voornemen genomen. Het zou ook kunnen opgevat worden in zijne beteekenis van aanduider eener wederkeerige verhouding, omdat bij dit offer de menschen „bij elkaar eten", doch dit wordt beter uitgedrukt met mĕngkanan.

der Meded. Ned.. Zend. De daarop volgende dag is bestemd voor het vangen eener muis, wat met hetzelfde doel geschiedt als in N°. 44 (Gr. VI) is vermeld. De muis wordt in de geheimspraak der priesters si tjěli wu'uk genoemd. Hierop volgt het měkitumbalan of zoeken naar de zwarte slang. Tumbalan is het handvat van een mes of kapmes; hier dient dit woord om de zwarte slang aan te duiden, die niet bij haren naam mag worden genoemd. Is zij gevangen en goed in arèn-bladeren gewikkeld, dan wordt zij aan een arèn-boom opgehangen en haar gebeente in een volgend plantseizoen begraven.

Over het vangen der zwarte slang is het volgende op te merken, waarbij men ook vergelijke hetgeen in de Inl. op Gr. VI, N°. 44 is gezegd. Wanneer men de zwarte slang vangt, moet deze den kop gewend hebben naar het O. of naar het Z., want dan zal het leven van hem die ze vangt gelukkig zijn, hij zal lang leven en een overvloed van rijst en goederen verwerven. Want als de slang den kop naar 't O. heeft, is zij gekeerd tegen de richting van den loop der rivieren: alles wat men verkrijgt, zal dus in stroomen toevloeien en niets zal weg drijven. De richting naar Z. is gunstig, omdat daar is gelegen de Kuntung i Wa'ilan (de Soputan); N. is dus ongunstig, omdat dan de slang den Sopoetan den rug toekeert, W. evenzeer, omdat dan de voorspoed met de rivieren naar zee zal wegvloeien. Zien nu de vangers eene slang die niet naar O. of Z. is gekeerd, dan zeggen zij tot haar: Sa ulit iitjoo si iwe'e i Worotitjan an itjami, ja makaki'i-tji'ito-mange (indien gij waarlijk door W. aan ons wordt gegeven, neem dan de goede richting). Worotitjan is n.l. de heer der zwarte slangen (si makako'ko' se ula').

Bij het vangen moet men oppassen dat het dier niet beschadigd worde aan de schubben, of geen wond krijge, anders zouden de menschen in dat plantjaar vele wonden krijgen. Zeer voorzichtig doodt men dus het dier, door het op den kop te slaan. Daarna wordt het naar een arèn-palm gebracht, waartoe men een boom kiest die nog jong is en op het punt om bloesems te schieten (kawěruan), dan zal het leven der menschen in duur en kracht toenemen. Men wikkelt daarop de slang in een jong arèn-blad en hangt ze vervolgens aan een tak (iweren am pala'pa in a'kěl) die naar O. of Z. is gekeerd. De tak moet jong zijn en gedurende het plantjaar nog niet droog worden, anders zouden vele menschen sterven. Vervolgens gaat men tu'is-stokken kappen; degene die de slang eigenhandig heeft gedood, neemt een stok van dezelfde lengte als de slang, de volgenden nemen ieder een stok die korter en korter is, daarop loopen allen zoo snel mogelijk naar het dorp en in de buurt van het dorp gekomen, schreeuwen zij: O tawangěn e, sembongěn e! (help ons); zoo blijven zij doorschreeuwen tot aan het dorpsplein.

Wat den volgenden dag geschiedt, heet lumupa, d. i. „vergeten"; men rust dan n. l. van alles uit, ten einde zich zelven te doen vergeten wat men heeft verricht in de vorige dagen; ook dien dag blijven de menschen in het dorp, daar nu de priesters en degenen, die de zwarte slang hebben gezocht, het maněwas verrichten met een zwarten haan. Daarna is de afsluiting van het dorp voor de inwoners opgeheven, doch men mag nog niet buiten het dorp overnachten. Vervolgens worden weder vogels geraadpleegd en nu wor-

den de paru'ndu'an bij hunne terugkomst door den tona'as opgewacht aan het begin van het dorp. Degene die met zijne sorin de vereischte kreten heeft uitgelokt, heeft toen hij het bosch inging, een stuk hout van den boom lana (Laportea costata) medegenomen en een vuurslag. Zoodra hij het verlangde aantal kreten heeft vernomen, slaat hij vuur en steekt het stuk lana aan. Dit hout ontvlamt gemakkelijk en blijft goed vuur houden. Daarmede komt hij het dorp binnen, terwijl zijne volgelingen van af het oogenblik, dat het hout werd aangestoken, niet hebben opgehouden op de schelp (sĕsĕmbungĕn) te blazen, om alle nachtgeloofsvogels weg te jagen, opdat deze niet soms weder een minder gunstigen kreet doen hooren. Aan het vuurhout, dat de masorin medebrengt, steken nu de dorpsbewoners allen een stuk lana aan, nemen dit mee naar huis en maken er hun vuur mee aan.

De masorin en zijn volgelingen gaan nu door naar de lesar, steeds op de schelp blazende en uitroepende dat de gehoorde vogelkreten voorspoed, lang leven en overvloed voorspellen. Op de lesar worden de masorin en de zijnen met rijst bestrooid door den tona'as wangko', daarop loopen zij negenmaal de tumotowa rond, die aan hunne linkerhand latende (zij nemen de rechterzijde der t.), telkens eene vonk vuur latende vallen.

Des avonds laat de tona'as door eenige kinderen in het dorp uitroepen: Tungkeitjei, Tungkeitjei! se wa'at sangatondong, e Tungkeitjei! Deze naam is die van eene der vrouwen van den vuurgod Kariso.

Drie dagen daarna heeft het itowa plaats, bij de tumotowa (zie Inl. Gr. VII, N°. 59), voor het bakken der arèn-vruchten. De beteekenis van dit gebruik is niet geheel duidelijk. Waarschijnlijk hebben de arèn-vruchten oudtijds tot voedsel gediend en wilde men hiermede dit gebruik ook weder voor het nieuwe plantseizoen inwijden. En daarna wijden de priesters het oprichten eener tuinhut in, door dakbedekking, een kookpot en een stampblok voor Spaansche peper naar den tuin te brengen. Hiermede zijn de inwijdings-offers, het lumoang, geëindigd en begint na 5 dagen de tweede groep, met het offerfeest maja' ang kaju.

Het volgende overzicht van het lumoang, ontleend aan de mededeelingen van den oud-tona'as Hanok Ra'uwan te Pinapalangkow en den oud-paru'ndu'an Theophilus Lumintang te Kiawa, vinde hier nog eene plaats:

1e dag: De tona'as sumasainsang of masainsang komt plotseling, onaangediend bij den tona'as wangko' om over het regelen van het lumoang te spreken.

2e dag: Mangĕnow, de priesteres wordt door Mamarimbing bezield (si M. nitumĕkĕn a si walian in uma).

3e dag: Tumĕnga', de pinangschillen die den vorigen dag bij het mangĕnow op den grond zijn geworpen onder het huis van den tona'as, worden weggeveegd.

4e dag: Tuma'ndi i rumu'ndu', de opperpriester maakt een begin met de uitzending der paru'ndu'an om de vogelkreten te hooren. Op dezen dag gaan zij echter nog niet hooren, maar begeven zich slechts even buiten het dorp, om daarna terug te keeren.

5e dag: De paru'ndu'an gaan naar het bosch, om de vogels te hooren (4 maal lowas, 1 maal ke'ke'). Hebben zij de gewensche kreten, dan gaan de priesters hun tegemoet (se paru'ndu'an tumĕkan e tona'as). Afsluiting van het dorp voor doortrekkende of overblijvende vreemdelingen (wesaran of sepĕ'dĕn im bale).

6e dag: Rustdag, niemand mag het dorp verlaten, bekendmaking van de verkregen vogelkreten, door het uitroepen van lowas! lowas! in het dorp. Afsluiting van het dorp opgeheven, tenzij de vogelkreten nog niet zijn vernomen.

7e dag: De paru'ndu'an gaan weder de vogels hooren (1 maal ke'ke'). Bij welslagen gaan hun de oudsten van het dorp, die afzonderlijk, niet met de groote menigte offeren, tegemoet (tumĕkan e makasasa); oprichten der priesterhut (tumo'or im pamoitan).

8e dag: De paru'ndu'an gaan weder naar het bosch om de vogels te hooren. De Ouden die alleen offeren (se makasasa) maken alles gereed voor het manĕwas. Komt het bericht dat de paru'ndu'an met de verlangde kreten terugkeeren, dan verrichten zij haastig het manĕwas en gaan de vogelkreten tegemoet (ĕm bara' tumĕkan e makasasa). Zij ontvangen een stuk la'indong-, of taiapu-hout, met een araw-blad aan het einde erin gestoken.

9e dag: De paru'ndu'an gaan weder de vogels hooren. De groote menigte doet nu wat gisteren de makasasa hebben gedaan (ĕm bara' tumĕkan im baja se tow). Bij het terugkeeren zingt men: e si tjo'ko' i Mamarimbing!

10e dag: Het halen der zwarte slang.

Het mange of maja' ang kaju heeft plaats in de maand Augustus en het daaraan voorafgaande lumoang valt in Juli of Augustus. Om den tijd daartoe te bepalen, raadpleegt men eenige sterrenbeelden. Over de wijze waarop dit geschiedt, vindt men beneden nog het een en ander gezegd.

Het maja' of mange ang kaju duurt één dag. Men offert daarbij in den tuin, er wordt een haan voor geslacht. De offertafel (sumperang) en de verdere offergereedschappen worden gezet onder een boom, liefst onder een poporong, op de plaats waar men de tuinhut zal bouwen, en wel aan den N. O. buitenhoek van het erf der tuinhut. Dit plekje wordt door dit offer gewijd tot de plaats waar van nu af aan de offers in den tuin worden gebracht, van het mange ang kaju af, tot aan het tumumbal toe. Te beginnen bij het tumumbal, offert men elders. De sumperang en verdere offergereedschappen laat men steeds daar staan; bij elk nieuw offer worden er nieuwe gereedschappen aan toegevoegd, die niet mogen weggenomen worden, maar daar moeten blijven, totdat zij geheel vergaan zijn. Het offerplekje wordt verder van eene omheining van bamboe voorzien, en bij de sumperang steekt men een langen staak hout in den grond, om daaraan telkens de offerkip op te hangen. Men bezigt daarvoor liefst ruwiran-hout, omdat dit vrij lang tegen de werking van den grond, den regen en de hitte is bestand. Met dit offer is het vellen van het hout op den tuingrond en het oprichten der tuinhut ingewijd.

Het volgende offer heet mangali tjaka'is en heeft plaats in September. De naam beteekent „een hark halen"; het offer duurt slechts één dag, er wordt

een haan bij geslacht en men harkt met de kaka'is het erf schoon, waarmede zijn ingewijd het verbranden van het gevelde hout (rumitjĕt), het schoonmaken, opstapelen en verbranden van het overgebleven hout (kumombo'), het omspitten van den grond (kumaintjam) met de kakaintjam, een soort schop van arèn-kernbast, thans door de patjol vervangen, en het planten van maïs (musĕw in tande).

In December of Januari heeft het mamu'mbur plaats, ter inwijding van het rijstplanten. De stam wu'mbur, waarvan mamu'mbur de sterke vorm is, beteekent „zaaien, strooien." Bij dit offer, dat ook weder geheel huiselijk toegaat, wordt eene kip geslacht, welker ingewanden worden onderzocht, vooral de galblaas. Het offer wordt gebracht in de hierboven genoemde omheining, daarna wordt het stukje grond daarbinnen schoongemaakt en aldaar des namiddags geplant: wongkai (een knolgewas), to'ngaw (eene peulvrucht), wala'an (komkommer) en wene' (rijst). De to'ngaw plant men tegen het topeinde van den bamboe waarvan de offergereedschappen zijn gekapt (tĕmpok in ta'taw); deze worden steeds in den grond gestoken bij een offer (zie Manĕwas, bl. 112), opdat de to'ngaw zich daarom heen kan slingeren. Met dit offer is het planten van rijst en groente ingewijd en de voorspoed van dit miniatuur-tuintje werkt gunstig op den groei van het in den tuin geplante. De rijst, in dezen tuin gezaaid, wordt het eerst geplukt bij het offer manĕmpo'. Volgens sommigen wordt bij het mamu'mbur een varken geslacht op de lesar; dit wordt door het dorp daarvoor gegeven en als warang (gedeeld offervarken) in de lawi a lesar (de hut op het dorpsplein) opgehangen. Van dit varken ontvangt elk hoofd van een gezin dat meedoet aan het offer. Na het rijstplanten komt als voornaamste tuinwerkzaamheid het mawut of gras wieden.

In Februari volgt het manende', of zooals het in N°. 56 (Gr. VI) wordt genoemd: sumende' in to'ngaw. Hiermede wordt ingewijd het eten van groente uit den tuin. Het rijstplantsoen is dan zoo ver gevorderd, dat het wordt genoemd: kumungkungo in tu'ur i tuama, „de rijst bedekt de tronken der boomen door de mannen omgekapt." Zie ook de Aant. bij N°. 61. De rijst staat dan een $1^1/_2$ voet hoog.

Als het manende' is gehouden, duurt het niet lang meer of men kan de maïs oogsten (suma'pi'), daarna wordt het onkruid tusschen de rijst uitgetrokken (rumambus). Begint de rijst vrucht te zetten, dan houdt men in April het mapawua', doch eerst heeft nog eene andere plechtigheid plaats, die in N°. 56 is genoemd rumintuk se keker, ook: mange-mai se keker „de keker's wegjagen of weghalen." De naam keker wordt gegeven aan eene soort van geesten die zich op de rijstvelden ophouden. Zij hebben krullend hoofdhaar en bezitten het vermogen om zich lang of kort te maken, naar de hoogte der rijsthalmen tusschen welke zij zich ophouden; zij zorgen steeds even hoog te blijven als die halmen, zoodat men hen niet kan zien. De rijstvogels zijn hunne „kippen", die zij op het rijstveld loslaten, zoodat de tona'as met hen ook hunne vogels weghaalt. Hij gaat dan met een knaapje, dat de mand (wĕrias) draagt, waarin het offer (pasil en ei) zijn neergelegd. In die mand, zegt men, stopt de tona'as de keker's weg en brengt ze dan uit den

tuin. In den tuin gekomen, roept hij, op den toon van een omroeper: Wantalĕn se ko'ko'miow „wikkelt uwe kippen goed in." Van het rijstveld terugkeerende, loopt de tona'as zeer snel weg, om niet door de keker's te worden achterhaald, ook laat hij telkens op weg een blad van de araw (varen) vallen, want zoodra een keker zulk een blad ziet, raapt hij het op, om de punten van den rand (rundeng) te tellen, zoodat hij zich ophoudt, en de tona'as een voorsprong krijgt. Ook steekt de tona'as op den terugweg een stuk riet (walana') in den grond, midden op den weg, om te beletten dat de keker's teruggaan naar den tuin, want verder dan de walana' durven zij niet te gaan. Terwijl de tona'as naar den tuin gaat, sluiten alle menschen in het dorp zich in hunne huizen op en blijven daarin, totdat hij is teruggekeerd en zelf een offer heeft verricht. De tona'as sluit zich na zijne tehuiskomst op en zondert zich negen dagen lang af, gedurende welken tijd hij zich onthoudt van bepaalde spijzen, bv. tinaritjĕs (lever, vleesch en bloed van het varken, door elkaar gehakt en in ĕlusan, laitjitj of jong woka-blad gewikkeld en in bamboe gekookt, zonder zout of kruiderij, anders een gewoon eten voor priesters en priesteressen bij offerfeesten), wĕwalen (waarschijnlijk eene benaming voor de muis, van wale „huis", dus „huisdier") en tirĕm, (zie Woordenboek). Met het bereiden dezer spijzen zou men kunnen teweegbrengen, dat de keker's binnen den tuin of binnenshuis bleven en hiervoor is men doodsbenauwd, want de keker's zijn booze geesten, wier toeleg het is den menschen kwaad te doen. Wie een keker tegenkomt, moet sterven. Ouders verbieden hunnen kinderen in de tuinen rond te loopen, opdat hun geen keker schade doe, ook verhindert men de keker's in de tuinhut te komen, wanneer men aan het eten is, door in de deuropening een woka-blad te plaatsen, want daarover durft geen keker heen te stappen. De bet. van keker als subst. is „kras, krabbel, door schuren of wrijven ontstaan", als w. w. „schuren, wrijven." In het Ts. is het woord, behalve dit, ook nog de naam van een klimplant, die zich om de rijsthalmen heen slingert met hare taaie ranken en daardoor het plukken der halmen bemoeilijkt, ook omdat de ranken zich om verschillende halmen slingeren en deze daardoor aan elkaar binden. De stengel zelf heeft grove haren, die bij aanraking blaren op de huid geven. Van deze plant zijn de keker's de personificatie.

Volgens anderen duurt de afzondering van den tona'as wangko' ongeveer eene maand. De hem verboden spijzen zijn de groenten welker bladen of vruchten jeukerig zijn, zooals kapitu (pompoen), kapaja (papaja) en het vleesch van dieren die het plantsoen bederven, zooals peret (vleermuis), peret in tana' (w. t. voor kawok, muis), wio'o (wild zwijn), tu'a (antilope), rintjeng (rijstvogel), wolai (aap) en van de waterdieren: ulang (garnaal), kajong (krab), kosei (paling). Palmwijn mag hij drinken. De rotan met knoopen, voor het berekenen der dagen (pulĕs), het hout met mnemonische teekenen (rĕrĕt), een takoi (kokosdop) om uit te drinken en een loto (aarden schotel van inheemsch maaksel) zijn het gereedschap dat hij gebruikt. Bij het begin en bij het einde zijner afzondering verricht hij het offer manĕwas. Als hij weer buiten komt, gaat hij baden en gebruikt daarbij het

vleesch van kĕmiri-noten (lumĕle' im bia'u). Niemand mag bij hem komen, dan de tona'as mauwa' en de t. masainsang, die dagelijks met hem eten en beraadslagen over het werk. Zijne trap is dan ook steeds omgekeerd en zijn palmwijn wordt hem door het venster toegereikt.

Nu volgt in April het mapawua', wanneer de rijst in het stadium mawutiti' „opgezwollen" is. De scheede is dan reeds ten volle gezwollen, en op het punt van te barsten. Bij deze gelegenheid heeft het manu'ul plaats, voluit: manu'ul i makĕsoto ĕm bene' „het uitspreken, dat de rijst aan het uitkomen is." Terwijl het totnogtoe verboden was om de rijst bij haren naam te noemen, en de uitkomende vrucht werd aangeduid met den naam sakei (gast) en het uitkomen met mai (komen), zoodat men bijv. zeide: mana-ana ĕsao mai se sakei, of ĕsa-ĕsao ambana se sakei „de gasten zijn reeds stuk voor stuk aan het komen", zoo mag men thans de rijst bij haren naam (tu'ul) noemen. Dit wordt op de volgende wijze ingewijd: man en vrouw verrichten het offer manĕwas, daarop gaat de man naar buiten met een klakkebos (kĕkĕsorĕn) in de hand. Aan den voet der trap of bij een der hoeken zijner woning blijft hij staan, met het gelaat gericht naar den rijstakker, schiet den proppeschieter af en roept uit: makĕsoto ĕm bene'. Het is de samenhang tusschen de stammen kĕsor, kĕsur „uitspruiten" en kĕsot „uitkomen", kĕrĕsot „in menigte uitkomen", vgl. Ts. kĕso, kĕsu „braken", kĕrĕsot, kĕrĕsut „uitspuiten", Sang. ĕ'so „uitsnuiten", enz., die tot deze handeling aanleiding heeft gegeven. Hierna is het geoorloofd met de kĕkĕsorĕn te spelen. Alle kinderen en huisgenooten moeten bij het manu'ul tegenwoordig zijn; de volwassen meisjes moeten vooraf zich baden en te huis gekomen, staande, met loshangende haren de rijst bij den naam noemen.

De bet. van mapawua' is „doen uitkomen, helpen uitkomen de vrucht (wua') der rijst". Volgens sommigen werd hierbij een varken geslacht, volgens anderen slechts eene kip. (Zie den tekst van N°. 61). Ook had bij het manende' en bij het mapawua' het mano'or api plaats; zie daarover Inl. Gr. VI, N°. 53—55.

Het offer manĕmpo' is het eigenlijke oogstfeest en het grootste der offerfeesten, dat thans nog onder de Christenen voortleeft in den „dankdag voor den oogst", die kerkelijk wordt gevierd. De eerste rijst wordt daarbij uit den tuin naar het dorp gebracht. Manĕmpo' is een sterke vorm van sĕmpo' (sum., mas.,) „afbreken aan den top, eene vrucht zonder den stengel afbreken", mĕnĕmpo-nĕmpo' „bij het rijstplukken alleen de aren afbreken", vgl. tĕmpok „punt, uiteinde". Dit feest valt in de maand Mei. Op den dag te voren richten de helpers van den priester (se paru'ndu'an i tona'as) ten getale van zes, op het dorpsplein eene hut op, lawi a lesar genoemd, ten W. van de tumotowa, met den ingang naar het O. zoodat die een paar voet ten O. van dien ingang staat. Het dak dezer hut is twee dekstukken breed en zeven of negen lagen van boven naar onder lang.

Op den eersten dag fungeeren vooral drie priesters: 1. de opperpriester (tona'as wangko'), bij deze gelegenheid ook tona'as wawarangan genoemd, omdat het offervarken (warang) in zijn huis moet worden opgehangen;

2. de tona'as mauwa', die het offervarken moet dooden, opensnijden (uwa') en verder naar het ritueel behandelen, te zamen met 3. den tona'as masainsang [1]), die het dier langs de ruggegraat in tweeën moet verdeelen (sainsang), zoodanig dat de linker voor-, en achterpoot en daartusschen al het vleesch en spek er worden afgesneden en dus de rechterzijde met kop, staart en de geheele ribbenkast overblijft. Dit grootste stuk (warang) blijft eerst ongevild.

Behalve deze drie priesters, is de tuinpriesteres (si walian in uma) hoofdpersoon bij het manĕmpo'; hare werkzaamheden zijn bij dit offer met die der priesters verbonden. Op plaatsen, waar slechts één priester is, verricht deze het werk voor alle drie.

In den vroegen morgen reeds wordt door de priesters en de paru'ndu'an het offervarken gevangen, dat door het dorp wordt gegeven; het wordt naar de lawi a lesar gebracht. Andere paru'ndu'an hebben intusschen offergereedschap van bamboe (zie beneden) gehaald en ook dit in de lawi a lesar gebracht. Nadat nu de priesters en de priesteres hebben gegeten, wat zij heden zeer vroeg doen in hunne huizen, terwijl het offergereedschap en het varken onbeheerd zijn achtergebleven, vereenigen zich de priesters en al de priesteressen in de lawi a lesar, en gaan de laatsten mareindeng. De walian in uma zingt voor, de andere priesteressen vallen in met het refrein. Is de walian in uma gekomen tot het gedeelte waarin de naam van den kasuruan Kilomata' [2]) wordt genoemd, dan gaat de tona'as mauwa' het varken dooden (tumupu si wawi), door het met een scherpen bamboe (tutupu) onder den linkervoorpoot te steken. De paru'ndu'an maken nu verder het varken buiten de hut schoon. Daar binnen gaat het mareindeng voort en men zorgt er mee gereed te zijn, wanneer het varken is schoongemaakt. Onderwijl is de tona'as wangko' bezig aan de andere zijde der lawi a lesar met het kappen der offergereedschappen (tuma'taw) van de bamboe-

---

1) Naar dit werk heeft deze tona'as zijn naam gekregen. Intusschen is het ook mogelijk, dat sainsang in den naam van dezen priester moet worden genomen in de bet. van „plotseling, onverwachts, onaangediend ergens verschijnen", hetzij omdat deze priester op bevel van den tona'as wangko' plotseling aan de huizen der menschen verschijnt, om te gaan rondzeggen welke vogelgeluiden zijne helpers hebben gehoord, of om stukken van een geslacht offerdier rond te brengen, hetzij omdat hij op den eersten dag van het lumoang bij den tona'as wangko' komt, om met dezen het lumoang te regelen. Voor deze beide beteekenissen van den Tt. stam sainsang, vgl. Tb. Ts. sangsang, splijten, door midden hakken, Tb. saksak, onverwachts komen, betrappen, doch ook: midden door splijten, Ts. sagsag, openkappen (een weg) en Tt. sa'sak, ingaan tegen, stuiten op, aantreffen.

2) Deze god wordt, te zamen met Maalangen en Repi genoemd bij de beschrijving van het offer mauri bij de Tb., in Meded. Ned. Zend. Dl. VII, bl. 132, als een dappere en wreede voorvechter onder de voorouders, die de menschen rauw opat. De naam Kilomata' is waarschijnlijk een frequentatief van komata' „liefhebber van rauw vleesch", en bet. dan „aartsliefhebber van rauw vleesch." Riedel noemt (Tb. Panth. bl. 8) Repi een goedaardig man, die niet aan den krijg deelnam.

staken die des morgens daartoe zijn gehaald. Ter aanvulling van hetgeen hierover reeds in Meded. Ned. Zend. Dl. XXII, bl. 269—275 en Dl. XLVII, bl. 111 is gezegd, diene het volgende:

Voor een offer in den tuin kapt men een bamboestaak (mindo ta'taw) van 10 geledingen. De 4 onderste geledingen zijn bestemd om er de offerrijst in te koken (nonoan im pasil), om er de kip in te koken (nonoan in tjo'ko') en voor 2 drinkbekers (wowong). Van de overgeschoten 6 geledingen worden gemaakt 5 offerbekers, van onderen aangepunt, zoodat zij in den grond kunnen gestoken worden (vandaar de naam tino'or). Van een anderen bamboestaak van 9 geledingen wordt afgenomen een stuk van 3 geledingen, waarvan wordt gemaakt een sumperang; de bovenste geleding wordt n.l. gespleten, trechtervormig uitgebogen en doorvlochten, zoodat het een korfje wordt, waarin de rijst en het vleesch worden geofferd. Het overige stuk van dezen staak, met de bladeren er aan (tĕmpok in ta'taw) wordt bij de sumperang in den grond gestoken. Van nog een anderen bamboestaak van $1^1/_2$ geleding wordt de bamboekoker gemaakt waarin men den palmwijn overschenkt die later in de wowong wordt geschonken (pawarengan im pe' of pasendo'an).

Voor een offer te huis is een bamboestaak van 12 of 14 geledingen noodig, wijl er dan nog twee kopit (offerbekers die tegen den wand geklemd worden) bijgemaakt worden.

Het gereedmaken der offerbenoodigdheden moet ook zijn afgeloopen tegelijk met het mareindeng en het behandelen van het varken. Zoo zijn dan dus bij de tumotowa geplant: de sumperang met de tĕmpok in ta'taw en zes tino'or. Twee kopit worden gestoken tusschen de dekbladen der hut.

Nadat het varken weder in de hut is gebracht, gaat men het drankoffer plengen (sumendo') bij de sumperang. De tona'as wangko' en zijne vrouw houden elk een wowong in de hand, terwijl de walian in uma de aanroeping (sesendo'on) verricht. De anderen staan daarbij toe te zien. Daarna gaat men weer in de hut en zegt de walian tot den tona'as: sendo'ano-mai si wawi „verricht het plengoffer bij het varken". Deze giet daarop een weinig palmwijn op het varken en zegt: Mai mĕlĕp-ange kamu e Kilomata' „komt drinken, gij K. en de uwen." De tona'as mauwa' neemt nu de lever en de gal uit het offervarken, legt die op een ĕlusan-blad, geeft ze aan de walian in uma en deze onderzoekt ze (milĕk in ate i wawi). Vervolgens deelt de tona'as het varken op de wijze, die reeds boven beschreven is, door en hangt de grootste helft (warang) aan den ingang der hut op, met den kop naar het Zuiden.

Hierna gaan de tona'as en de walian op het plein (lesar) een weinig maengket om de tumotowa, ongeveer een kwartier lang om een teeken te geven (ita'ndiera) aan de menschen dat zij op de lesar moeten komen. Terwijl de priesters en priesteressen met hunne helpers dit alles hebben verricht, is van ieder gezin in het dorp een man uitgegaan om een ta'taw te halen en twee stukken van eene soort riet, walana' genaamd. De vrouwen en andere mannen zijn naar de tuinen gegaan en hebben daar een weinig rijst

geplukt (manĕmpo'), die zij naar huis brengen en voorloopig in de temboan bergen. Deze rijst is meestal geplukt in de omheining waarin bij het mamu'-mbur de eerste rijst is gezaaid. Daarna gaat elk gezin een klein offer brengen, met pasil, een ei en een weinig zout. De helft van de dien morgen geplukte rijst wordt hierbij gegeten, en wel in den vorm van twee gerechten: ru'umĕn en longi'in. De pas gedorschte rijst wordt n. l. eerst boven het vuur geroosterd en daarvan wordt een gedeelte rauw opgeknabbeld (ru'um) en een gedeelte gekookt en haastig gegeten (longi'). Eerst geeft men daarvan aan de kippen, doch daarmee zijn bedoeld de ko'ko' i Mamarimbing n. l. de geloofsvogels (wara'), voor wie wordt gestrooid met de uitnoodiging: mai rumu'um-ange, e Wa'ilan Mamarimbing, en: mai lumongi'-mange, e W. M. Daarna eten de ouders en dan de kinderen van het eerste der beide gerechten, van het laatste alleen de vrouwen. De rijst is naar huis gebracht in eene nieuwe mand (wantam bĕru), die vóór het oogsten (manĕmpo') is gevlochten van bamboe-schil, welke onder leiding van den tona'as is gehaald en toebereid, ook weder door de handeling in te wijden (mana'ut). Bij dit huiselijk offer wordt verder het eene stuk riet (walana') met de drie tino'or's geplant aan den Z. W. hoek van het dak (de huisingang is naar W. gekeerd) en aan elk der drie andere hoeken een tino'or.

Dit offer is afgeloopen als de priesters en de priesteres aan het maengket beginnen (ongev. 3 uur 's middags). De menschen spoeden zich nu naar de lesar, elk gezinshoofd brengt een walana' en een tino'or mede en plant die bij de tumotowa, bij de tino'or's der priesters. In het stuk walana' is een stuk jong woka-blad gestoken.

Nadat de priesters en de priesteres het maengket hebben verricht, gaan zij in de hut eten. Het van het varken afgesneden vleesch is dan door de paru'ndu'an te huis toebereid en gekookt en in de hut gebracht. De priesters en de priesteres nemen nu ook een knaapje, dat zij afzonderlijk in de hut laten zitten, bij eene wan waarop rijst en vleesch zijn gelegd. Dit knaapje heet masil. Zijn de priesters en de priesteres met eten klaar, dan gaan de paru'ndu'an daar eten; alle etenden keeren het gelaat naar het O. Na het eten wordt de warang afgenomen en door de paru'ndu'an gebracht naar het huis van den tona'as wangko', waar het boven de temboan wordt opgehangen, met den kop naar het Zuiden gewend. Hierbij wordt geen wawarangan gebruikt.

Op den tweeden dag wordt des morgens vroeg de warang afgenomen en weder naar de feesthut gebracht, waar wederom alle priesters en priesteressen bijeen zijn. De tona'as masainsang snijdt nu de warang in stukken, het dorpshoofd krijgt een achterpoot, de andere hoofden elk een stuk vleesch, ieder naar zijn rang. De kop is voor de drie priesters en de priesteres. Op den tweeden dag wordt hij door hen gekookt gegeten. De rest wordt in zeer kleine stukjes verdeeld, waarvan aan elk gezin drie worden gebracht. Dit geschiedt des morgens om 9 uur. Eén stukje wordt geroosterd en in een kleinen pot bewaard. Dit brengt men naar den tuin bij het tumumbal; bij die gelegenheid wordt het op den eersten dag in de sumperang geofferd. Het

tweede stukje wordt in een bamboe gedaan en gekookt, om te worden gebruikt bij het manĕwas, waarmede het manĕmpo' wordt besloten, het derde wordt ook in bamboe gekookt en door de vrouw gegeten bij de tot longi'in gekookte nieuwe rijst.

Des middags, omtrent 12 uur, offert de walian in uma rijst (pasil) en vleesch van den kop van het offervarken (warang), doch geen palmwijn. Vervolgens brengt elke priester en priesteres een bamboe met pasil naar de hut, waarvan wordt geofferd, terwijl de rest door de paru'ndu'an wordt opgegeten. De walian in uma neemt in den zak, dien zij steeds bij zich heeft als zij in functie is (patoka), een saroinsong (in dit geval benaming voor een pakje pasil) mede, om daarmee in huis een spijsoffer te brengen (mawelet).

Nu keeren priesters en priesteressen naar huis terug, om zich te kleeden voor het maengket. Tegen 3 uur komen zij daarvoor op de lesar en thans nemen daaraan ook vele andere vrouwen deel; om 6 uur houdt men er mee op.

Den derden dag gaan de priesters en priesteressen eerst des namiddags tegen 3 uur naar de lesar, om daar met vele anderen onder een grooten toeloop van menschen te maengket. Bij deze gelegenheid worden verscheiden priesteressen bezield (katuanan) door den geest van de eene of andere godheid. Zij aan wie dit te beurt valt, houdt onmiddellijk op met maengket, loopt als eene uitzinnige rond onder de dansenden, fluitende, haar lichaam op allerlei wijzen verwringende, gekheid makende en allerlei dwaasheden zeggende, om de omstanders aan het lachen te brengen. Dit duurt zoo lang, totdat iemand haar den mond met de hand toehoudt en haar zoo tot zwijgen brengt. Ook de godin Ma'inturin, dochter van Lumimu'ut en oudste gemalin van god Kumaimboto, openbaart zich steeds bij deze gelegenheid. Toen god Kumaimboto bij zijne gemalin Ma'inturin nog als tweede vrouw Sinorotan nam, was Ma'inturin verdrietig en boos en toonde steeds een ellendig humeur, daar zij voortdurend in onmin leefde met Sinorotan, telkens met haar vocht en niet ophield haar uit jaloerschheid te kwellen, zoodat het onderling krakeelen van broeders en zusters spreekwoordelijk met haren naam wordt genoemd, bv. kua'a itu kamu ma'inturino? „waarom vecht gijlieden onder elkaar?" Wanneer zijne beide vrouwen met elkaar aan het vechten waren, was Kumaimboto gewoon daarbij op de fluit te spelen. Zoodra nu de jongste priesteressen door Ma'inturin en Sinorotan zijn bezield, beginnen zij met elkaar te kijven en te plukharen, elkaar te krabben, te bijten, te knijpen en te stompen, eene voorstelling der huiselijke tooneelen bij god Kumaimboto, tot verlustiging van dansers en toeschouwers. Te Rumo'om bawa' was men gewoon van idjoek een beeld van Kumaimboto te maken en dit aan een hoogen bamboestaak op te hangen en op de lesar te plaatsen.

Ten slotte, tegen den avond, wordt de walian in uma bezield door de Kasuruan si Nimema' in Tana' [1]), die van den berg Soputan af komt.

1) Over den aard en het karakter dezer godin, zie de Inl. op Gr. IX.

Zoodra dit plaats heeft, is het maengket geëindigd. De tona'as wangko' gaat dan over de walian gebukt staan, haar geheimzinnig toefluisterende. Ook de andere priesters en priesteressen komen er bij staan en het volk verdringt zich in menigte om haar heen. Men zorgt er echter voor dat er een doorgang openblijft in Z. richting, naar den Soputan, waarlangs de godin Nimema' in Tana' kan terugkeeren. Wanneer de walian weder bijkomt, strooit zij eene handvol rijst (wene' i Nimema' in Tana') uit, welke de omstanders begeerig oprapen en, in een maïs-dekblad gewikkeld, als een kostbaar bezit in de temboan bewaren. Nadat de walian is bijgekomen, verlaten allen de lesar.

Op sommige plaatsen begint men reeds des morgens vroeg met maengket, van 7 tot 9 uur. Dan gaan de vrouwen naar huis, om longi'in te koken van het tweede gedeelte der op den eersten dag geplukte rijst (van het eerste is ru'umĕn gemaakt, zie boven). Zij doen dit haastig met goed gesloten deuren, zoodat de mannen niet kunnen binnentreden, en eten de rijst met spoed op (lumongi'), met het reeds boven genoemde stukje vleesch van het offervarken. De longi'in voor de priesters en priesteressen wordt door hunne dochters gekookt. Waar alleen des namiddags het maengket geschiedt, gaan de vrouwen steelsgewijze even naar huis voor het lumongi' terwijl de groote menigte op de lesar blijft. Waar des morgens wordt ge-maengket, heeft ook reeds des morgens bij sommigen het bezeten worden plaats.

Des avonds na het maengket wordt in ieder huis het offer manĕwas gebracht, waarvoor des morgens vroeg door de mannen de bamboe (ta'taw) is gehaald. Hierbij wordt een der reeds meergenoemde stukjes varkensvleesch geofferd. Het bij het vorige manĕwas gebruikte gereedschap wordt door nieuw vervangen. Na afloop van dit offer gaan de menschen die er zin aan hebben naar de lesar en beginnen daar met het mawinson, dat van nu aan elken avond wordt gedaan, tot eenige dagen nadat de geheele oogst is afgeloopen.

De vierde dag is een rustdag, waarop de menschen stil te huis blijven en alleen nog het manĕwas verrichten, tot het besluiten van het manĕmpo' (kakaapuan i manĕmpo'). Op dezen dag begint de tona'as de knoopen in de rotan te leggen (mapulĕs) om te berekenen, wanneer het tumumbal moet geschieden. Sommigen beginnen reeds den volgenden dag met dit offer, doch ieder doet dit op den tijd, dien hij zelf geschikt acht om met het oogsten te beginnen.

Het offer tumumbal wordt gevierd met een varken, dat in den tuin wordt geslacht en weder in twee ongelijke helften verdeeld, zooals hij het manĕmpo'. De kleinste helft wordt gegeten en de grootste helft (warang) door één man naar het dorp gebracht, tegen den avond, waar het wordt opgehangen aan een bepaalden balk in het huis (pĕngawerenan im barang of wawarangan). Daar blijft het den nacht over hangen, tot den volgenden morgen (makakandoan). Den eersten dag wordt ook van de pas geplukte rijst gestampt en in een klein potje gekookt, dat wordt toegedekt met ĕlusan-bladeren. Dit wordt bewaard tot den derden dag. Den 2^{den} dag is het kumaret (bijten), dan wordt de kop van het offervarken gegeten. Den 3^{den} dag eet men de op

den eersten dag gekookte koude rijst en spreekt daarbij eene offerspreuk uit (melet ang kan ěměl). Verhaal N°. 56 vermeldt nog een gebruik waarnaar dit offer zijn naam zou hebben. Op den eersten avond brengen drie of vijf jonge meisjes elk uit den tuin een bamboe-koker van één geleding met biraro-boonen naar het dorp en stampen (tumumbal) daarmede op een plank, op het voorste gedeelte van de ruimte onder het huis, onder het zingen van een liedje. De beteekenis van het tumumbal wordt hierdoor verklaard. Het voorste gedeelte van de ruimte onder het huis is van ouds de stampplaats voor de rijst. De bamboe stelt voor het aloude kookgereedschap, daar de rijst oudtijds in bamboe werd gekookt. De biraro-boonen stellen de gezwollen rijstkorrels voor, en moeten aan de te koken rijst tot voorbeeld dienen. Dit alles bewijst dat met het tumumbal het stampen der nieuwe rijst wordt ingewijd.

Met het maněmpo' houdt het spelen met de klakkebos (kěkěsorěn) op, maar begint voor de vrouwen de vrijheid om met kokosdoppen (takoi) te spelen. De tijd voor dit spel duurt eenige maanden lang, tot aan het offer musěw toe. Het spel heet měntakoian, en wordt gespeeld met een kokosdop (takoi) en eene platte ronde schijf van bamboe (tatakoi). Het doel van het spel is om op onderscheiden wijzen de takoi met de tatakoi te raken. De takoi (soms door een steen vervangen) wordt in het midden geplaatst en de speelsters zoeken deze met de tatakoi te treffen. Voor elke twee speelsters wordt één takoi gebruikt. Op de volgende wijzen nu zoekt men die met de tatakoi te treffen:

1. mamintjir: de tatakoi wordt tusschen de hielen genomen en achteruit geschopt, zoodat zij rolt.

2. mangombo': met de tatakoi tusschen de voeten, gaat de speelster springende op de takoi af.

3. mangompěr: de t. wordt boven op den voet gelegd en aldus vooruit geworpen.

4. manu'su': door een stoot met het voorste gedeelte van den voet doet de speelster de t. voortrollen.

5. mangopit: de speelster klemt de t. tusschen de teenen en werpt ze dan voort.

6. mamo'po': de t. wordt geknepen tusschen de knieën en springende vooruit geworpen.

7. mameko': de tatakoi wordt geknepen achter de knie.

8. mangolot: de tatakoi wordt gelegd achter op den nek (kolot), naar de takoi gebracht en dan erop geworpen.

9. maneinteng: de tatakoi wordt boven op het hoofd gelegd, naar de takoi gebracht en dan erop geworpen.

10. mala'us of mangala'us: de tatakoi wordt van af de plaats waar de speelster staat, regelrecht gerold naar de takoi, en moet die direct treffen.

11. maluntu', maměntir (van wěntir „boog") of manolitj: de speelster neemt de tatakoi, buigt zich achterover en werpt de tatakoi naar de takoi, waarbij het is alsof haar lichaam zal breken (lěntu').

12. mamola: de speelster gaat de tatakoi op de takoi werpen met de oogen dicht, dus zich blind (wola) houdende.

In dezen tijd is het spel voor de mannen het tollen. Het tolspel (mĕmbaraian) en het kokosdop-spel (mĕntakoian) mogen vóór dien tijd niet worden gespeeld, omdat er te veel rumoer bij wordt gemaakt, hetgeen vóór den oogst in het algemeen verboden is. Het doel bij het tolspel is: om met den eigen tol dien van den tegenstander (kawarai, kasaru) zoo te raken, dat deze uitgaat (mate), maar de tol van dengene, die geworpen heeft, blijft draaien.

De tijd bestemd voor het tollen heet ipĕngĕwarai, de plaats voor het spel heet pĕngawaraian. Naar hunnen vorm en de daarmee verbonden eigenschappen hebben de verschillende soorten van tollen de volgende namen:

tambuak, een groote tol, zoo groot als een tambuak, d. i. de houten prop waarmee men het doorgestampte gat van een rijstblok stopt.

ririor, een tol die de grootste en de voorste is van eene rij; nirioran, bij het werpen den voorsten tol geraakt hebben.

ate, de middelste tol van eene rij; niatean, bij het werpen den middelsten tol geraakt hebben. Synoniem is unĕr, niunĕran.

kuit, de achterste en tevens kleinste tol van eene rij; kinuitan, bij het werpen den achtersten tol geraakt hebben.

tangĕ'dĕn of tangĕ'ndĕn, een geheel goed gevormde en daardoor goed draaiende tol, die aan alle eischen beantwoordt; nimĕ'dĕno ĕm barai (of nimĕ'ndĕn), de tol staat goed, blijft op ééne plek snel draaiend staan, ook: nimĕntĕngo ĕm barai.

kurentes, in geen enkel opzicht goed gemaakt en daardoor slecht draaiend, warai tjurentes, een slechte tol, ook kurembe'.

pĕrea', te hoog van vorm en daardoor topzwaar en slingerend of zwenkend, van een tol.

kelepu', op zijn kop of zijn midden draaiend, niet op de punt, warai tjelepu'.

kuroitjoi heet een tol die, al draaiend, van de eene plaats naar de andere overspringt; dit heet ook kurombo'.

kurempes, vgl. kurentes, niet evenwichtig gemaakt; een warai tjurempes draait waggelend en blijft niet op zijne plaats.

Bij het tollen spelen de spelers steeds paarsgewijze tegen elkaar. Is hun getal oneven, dan speelt één tegen twee tollen; hij is pakotalaan, de twee anderen zijn makotala, zie Wdbk. op kotala, onder tala. Eenige wijzen van met den tol spelen zijn de volgende:

mĕmpopoan, de tollen beurtelings opzetten en met den zijnen dien van den tegenstander op den kop treffen.

mĕmbangkilan of mĕnta'anan, de tollen beurtelings neerleggen op een der zijden en er met den zijnen tegenaan werpen.

mĕmbĕta'an of mĕmbĕkaran, van een bepaalden afstand beurtelings op elkaars tollen gooien en bij iederen worp dien afstand grooter maken.

mĕndutengan, als boven, doch zonder den afstand grooter te maken.

mĕmĕojaan, mĕojaan, mangoja, allen tegelijk den tol opzetten, om te zien wie het eerst zijn tol moet gaan opzetten.

mĕnsambolaan of mĕoraian, elkander in de war brengen, om te veroorzaken dat de tegenstander zijn worp mist.

mĕnsengke'an, de tollen beide opzetten en ze zoo laten draaien dat zij tegen elkaar tikken. De tol die het langst blijft doordraaien (si warai masali'si') wint het, die welke het eerst uit is (si sinali'si') verliest het.

mĕlĕnganan, beurtelings eenige tollen tegelijk treffen, die op eene rij liggen.

mĕnsende'an.

De tuinoffers die, behalve de hier vermelde, nog worden opgegeven na het tumumbal in verhaal N°. 61, zijn het maso' en het majat. De naam van het eerste is afgeleid van paso' „warm, heet" en beteekent „warm maken, opwarmen", ook in den zin van „vernieuwen, op nieuw bekrachtigen, doen opleven." In den laatsten zin wordt door sommigen de beteekenis van dit offer uitgelegd, alsof daarmede alle plechtigheden, die voor het welslagen der rijst zijn verricht, nog eens werden opgewarmd. Anderen verklaren het offer als inwijding van het heet maken of opwarmen der nieuwe rijst. Het offer wordt gevierd in den tuin, met een kleinen maaltijd en een offer, soms ook met een mareindeng in den tuin, doch dit geschiedt dan in de hut van den paki'itĕn, van dengene die het hoofd is van eene groep lieden wier tuinen op één terrein (sangatatana'an) zijn gelegen. Bij die gelegenheid deelt deze hoofdman pasil uit aan al zijne tuinburen. Bij het mareindeng worden dan o. a. de volgende goden genoemd: se So'so'ambene', se Sampelambene', se Pokalambene', se Lesarambene', se Welarambene', se Makalesar.

Met het maso' is verbonden het majat of majap. Zie hierover de Aanteekeningen bij verhaal N°. 61.

Na het maso' en majat mag men de rijst uit den tuin naar het huis in het dorp brengen (tumango). Sommigen doen dit al spoedig, anderen wachten er nog lang mede. Doch reeds in den tuin is de rijst verdeeld in twee deelen, het kleinste deel wordt geborgen in de lawi papĕli'ian of lawi im bawi, de schuur voor de heilige rijst of de schuur, waaraan het offervarken heeft gehangen, en de lawi papera'an, de schuur voor het eten. In deze laatste benaming is papera'an een w. t. voor pakanan „plaats waar het eten ligt", daar pera' „vischkuit" w. t. is van wene' „rijst". De rijst, die in de eerste bergplaats ligt, is bestemd voor de temboan, de ark voor de heilige rijst, die beschreven is in Meded. Ned. Zend. Dl. XXII, bl. 275—279. Deze ark is zoozeer het palladium van het huis, dat men bij het betrekken eener andere woning de daarin op te richten temboan zooveel mogelijk van de stukken der oude maakt; al is er van de ark in de oude woning nog zoo weinig meer bruikbaar, het wordt toch medegenomen en voor die in de nieuwe woning gebruikt.

Nadat de rijst uit de lawi papĕli'ian in de temboan is geborgen, wordt deze laatste toegedekt (kumungkung an temboan, tumawun an t.),

waarbij een manĕwas-offer wordt gebracht. De temboan moet nu verder gesloten blijven gedurende het gansche „kleine jaar" (ta'un toja'ang), tot aan het musĕw; daarna geschiedt muka' in temboan „openen der t.", waarbij weder een manĕwas wordt gehouden. Dan mag de rijst uit de temboan gebruikt worden, ook voor dagelijksch voedsel, tot het lumoang, dat eenige weken later plaats heeft, waarna de temboan weder met plechtigheid wordt gesloten.

In N°. 56 is ook nog het offer mangusĕw of musĕw genoemd (naast manĕmpo' hoort men ook sumĕmpo'). De tijd van dit offer is niet bepaald, maar het moet, door elke tuinende familie afzonderlijk, zijn gebracht vóór dat de tona'as wangko' de Katĕluan (of volgens anderen se Apo') bij zonsondergang heeft zien opkomen en begint knoopen te leggen (mulĕs) voor het lumoang. Dit is een klein offer, dat in het dorp wordt gebracht. Waaraan het zijn naam ontleent, is in de Aanteekeningen op N°. 56 gezegd. Sommigen leggen den naam uit als aanduidende het „begraven" of „in den grond stoppen" van alles wat het afgeloopen dubbeljaar heeft medegebracht, doch musĕw beteekent nimmer iets anders dan „planten". Daarom komt mij de bij N°. 56 gegeven verklaring voor, de ware te zijn, dat men zich n.l. met dit offer voorbereidt om weder te gaan planten. Met het lumoang wordt n.l. het echte plantjaar ta'um bangko' „groot jaar" of ta'un ailoang „jaar waarvoor het lumoang, het inwijdingsfeest is gevierd" ingewijd. Nadat de oogst van dit jaar is afgeloopen, volgt het kleine, d. i. het onechte jaar, ta'un toja'ang. In dit kleine jaar wordt, althans officieel, geen landbouw gedreven, er worden geen tuinoffers gevierd, de mannen leggen vijvers aan, gaan zout stoken, boschproducten halen, een huis bouwen af wat ook verrichten, de vrouwen weven, vlechten of verrichten anderen arbeid. Ook wordt er wel tersluiks een tuin aangelegd, maar het heet dan, dat die door huurlingen van een anderen stam, bijv. Tb. wordt bewerkt (ipatĕ'tĕk „waarvoor gehuurd wordt"), of de tuin wordt met een anderen naam dan uma genoemd, bijv. kino'atan „schoongemaakte plek." Thans, daar de Christenen de vrees voor landbouw drijven in dit „kleine jaar" afgelegd hebben, noemt men dien tuin uma e sarani of uma e sitjola. Men mag in het „kleine jaar" de tuinhut niet met atap dekken, alleen met andere bladeren; men mag er geen kookpot gebruiken, doch moet de rijst in bamboe koken, vandaar dat het tuinhuis ook pawongosan (waar men in bamboe kookt) wordt genoemd; de daksparren moeten tot op den grond raken, opdat het dak den vorm van een afdak zou hebben, niets mag worden gebonden met idjoektouw of met rotan, men mag slechts repen boombast gebruiken; in 't kort, men moet zooveel mogelijk doen alsof men slechts in een boschhutje woonde, dat voor een paar dagen wordt opgeslagen.

De aloude benaming voor ta'un toja'ang is wawalen, n.l. „tijd van thuisblijven in het dorp of het huis (die beide wale heeten)." De ta'un ailoang en de wawalen samen duren twee jaar, maar niet elk van die twee is juist een jaar lang. Ta'un moet in de Minahassische talen, evenals het Mal. Jav. tahun, oorspr. beteekend hebben „jaargetijde, plantseizoen, de

tijd waarin een gewas van zaad tot rijpe plant wordt." Deze beteekenis hebben bv. nog Bat. taon, Bar. ta'u. De tijd waarin maïs, rijst en groenten werden geplant en offers werden gebracht om dat alles te doen gedijen, werd gevolgd door een rusttijd, een besloten landbouwtijd, die in het Jav. met hapit werd aangeduid, in het Bar. met eua, een woord dat waarsch. „rusttijd" beteekent. [1]) De tijd, waarin de landbouw stilstaat, is vanzelf door het jaargetijde aangewezen, het is de heete tijd, waarin de landbouw op droge velden nagenoeg onmogelijk is. Hoe men nu in de Minahassa aan de weinig rationeele indeeling is gekomen van een zoo lang plantjaar en een zoo langen rusttijd is niet met zekerheid uit te maken. Waarschijnlijk heeft het opdrijven en uitbreiden der tuinoffers van zelf medegebracht, dat zij niet ieder jaar konden gehouden worden, terwijl door de priesters en priesteressen ook nog een aantal particuliere offerfeesten werden noodig gekeurd, die alleen door de rijken alle konden gegeven worden. Daarenboven moest er voor werkzaamheden als smeden, zoutstoken, huizen bouwen, vischvijvers aanleggen voor de mannen; en vlechten, weven en derg. voor de vrouwen ook meer tijd zijn, dan er in het „groote jaar" kon overschieten. De jaargetijden zijn daarbij in de Minahassa weinig scherp onderscheiden en de droge tijd is zeer kort. Nu er ook bevloeide velden zijn, is het zelfs mogelijk het heele jaar door landbouw te beoefenen.

Ten slotte worde nog het een en ander medegedeeld omtrent het bepalen van den tijd voor de offerfeesten, door het waarnemen van eenige sterrenbeelden en het leggen van knoopen in een stuk rotan (mulĕs, mapulĕs) waarover bv. in Verhaal N°. 61 wordt gesproken.

Wanneer de tona'as wangko' het Driegesternte (se Katĕluan, de Gordel van Orion) bij zonsondergang aan den Oostelijken horizont ziet opkomen, maakt hij in het dorp bekend dat de gunstige tijd voor het rijstzaaien nadert. Daarop begint hij de dagen te berekenen door knoopen te leggen (mulĕs) in een stuk rotan (papulĕsan). Hij begint met het mulĕs si siow ngando, d. i. negen dagen achtereen legt hij elken dag een knoop in de papulĕsan. In den namiddag van den 9^{den} dag zoekt hij een jongetje in het dorp dat op de lesar bij de tumotowa de bepaalde woorden moet gaan uitroepen, waarover in de Inl. Gr. VII bij N°. 59 en 60 is gesproken. Dit itowa geschiedt in den namiddag omstreeks 3 uur; het ventje staat daarbij aan de W. zijde van de tumotowa, met de oogen gesloten en het gelaat naar het O. Aan den avond van dien dag, wanneer de menschen van hun werk naar het dorp zijn teruggekeerd, of anders tegen den morgen van den 10^{den} dag, gaat een mindere tona'as in het dorp omroepen het aitulung e matu'a (door de Ouden is vastgesteld) dat niemand dien dag naar den tuin mag gaan, of zoo hij er noodzakelijk heen moet, hij er in geen geval vuur mag aanleggen, dit is pĕli'i. Deze 10de dag heet wukuna (het woord is boven reeds verklaard); op dien dag legt de tona'as geen knoop.

Na dezen dag gaat de tona'as aan het mulĕs si pitu ngando; hij legt

---

1) ĕua, met suff. -a van eu, vgl. Tt. ĕlur, ajur „vrede, orde, rust, opruimen", dus van een vorm die oorspr. aluran kan geluid hebben.

nu 7 dagen achtereen een knoop en op den achtsten dag heeft hetzelfde plaats als op den bovengenoemden 10den dag. Na deze wukuna komt het mulĕs si lima ngando, met den 6den dag als wukuna, daarop mulĕs si tĕlu ngando, met den 4den dag als wukuna. Na dezen dag gaat de tona'as het mamu'mbur houden, waarmede het rijst zaaien is ingewijd (December of Januari). Aldus heeft de tona'as eene volle maan-maand (9 + 1 + 7 + 1 + 5 + 1 + 3 + 1 = 28 dagen) berekend sinds de opkomst der Katĕluan, om den tijd voor het mamu'mbur te bepalen. [1])

Na het mamu'mbur kan men elken dag rijst zaaien, totdat de Katĕluan bij zondersondergang ter hoogte van het makapilo' sengka staan. Van dien dag af is het hoogst ongunstig om rijst te zaaien (sinsim), totdat de Katĕluan bij zonsondergang ter hoogte van het makapilo' porong [2]) staan. Na dien tijd, als de Katĕluan reeds over het zenith zijn, is het weder de goede tijd. Daar echter deze tusschentijd sommigen te lang valt, die vóór het sinsim niet zijn gereed gekomen en nu dat gedeelte van hunne rijst dat later rijpt dan het eerst gezaaide wel grootendeels door de vogels zullen zien opeten, zoo wagen zij het toch maar tijdens de sinsim-periode te zaaien en zeggen dan: sama'oka in itjasama' „het zal toch goed gelukken, als het goede wordt getroffen", d. i. als wij goed geluk hebben. De te laat gezaaide rijst heet pu'pulan of pinu'pulan, voluit: wene' pu'pulan im bene' ririor „rijst die wordt overschaduwd door de vroegere rijst. Doorgaans komt er van deze wene' pu'pulan niet veel terecht en wordt zij, zoo zij al voorspoedig rijp wordt, toch meestal nog door vogels of muizen opgegeten.

N°. 101, het verhaal van Pamagian is reeds vrij uitvoerig in de Aanteekeningen daarop besproken. Het is een van die verhalen waarin een mensch of dier, die vroeger op aarde hebben geleefd, worden verklaard de oorsprong te zijn van eenig hemellichaam of sterrenbeeld, doordat zij ten hemel zijn gevaren en daar zijn gebleven. Het kan wel niet anders, of de namen van sommige sterrenbeelden hebben hiertoe aanleiding gegeven en zoo zou de verklaring van dit verhaal dan ook in den naam van Pamagian moeten gezocht worden. Ongelukkig is de naam etymologisch nog duister. Hem in samenhang te brengen met wagei „bleek" (als kleur der maan) gaat niet aan. Het woord zal wellicht van denzelfden stam zijn als kamagi, de naam van pijpvormige (ronde of veelhoekige) kralen van goud, zilver of goudbrons, bij de Toradja's van zilveren of half zilveren halskettingen en van goudborduursel op baadjes. Ook in den naam van den visch mamagi', die een aantal kleuren heeft, komt wellicht deze stam voor. Indien dit magi een sterke vorm is van wagi, kan dit laatste een bijvorm zijn van ragi (Toradj. talen „kleur"), waarvan de Tb. vorm van den naam, Pandagian, is gevormd.

---

1) In lateren tijd, toen de bevolking heerendienst moest verrichten, moest de tona'as zich soms bepalen tot si pitu ngando of si tĕlu ngando en verliepen er dus soms maar 4 dagen tusschen het opkomen der Katĕluan en het mamu'mbur.

2) makapilo' sengka, en m. porong, twee stadien vóór het zenith, zie Wdbk. op pilo'.

N°. 102 is het Verhaal van Lolombulan. De naam van dezen berg, den hoogsten berg van het gebied aan de overzijde der Rano i Apo', wordt afgeleid van dien van een zoon van Muntu-untu. Aan laatstgenoemden worden twee zoons toegeschreven, Lolombulan en Kĕrito. Wat hier van dezen laatste wordt verteld, dat hij n. l. mededeed met zijn vader in het geven van wijze instellingen en voorschriften aan de menschen, wordt in N°. 95 en 96 van Kumokomba' gezegd. Kĕrito is daar eene eenigszins duistere persoonlijkheid, die in veel op Muntu-untu gelijkt, de vader van Muntu-untu's aangenomen zoon Kumokomba' is, en evenals Muntu-untu, met Lintjambene' gehuwd is. Hier is dus Kĕrito identisch met Kumokomba' en dus ook met Muntu-untu, zijn vader.

Wat in N°. 96 van Lintjambene' en in N°. 114 van Lumimu'ut wordt gezegd, dat zij n. l. op reis gaan, omdat zij in hunne omgeving niet op hunne plaats zijn, wordt hier van Lolombulan gezegd. Hij gaat op reis met Sinonsaian, de personificatie (de eigenaar) van den hoogen en steilen berg die ten Z. W. van den Lolombulan ligt. De naam beteekent „van eene stelling voorzien." De stam sonsai is niet gebruikelijk, wel de frequentatieve vorm salonsai „stelling, stellage", sinalonsaian „van eene stellage voorzien." Kapasanan, de oude naam van den Lolombulan, beteekent „menigte van pasan-boomen (Acalypha stipulacea); de beteekenis van Lolombulan is mij niet bekend.

N°. 103 en **104** kunnen weder samengenomen worden. Het eerste gedeelte van N°. 103, de geschiedenis van Kawulusan en Tengker is hetzelfde verhaal als N°. 104. De Tb. lezing van N°. 103 is in de Bijdr. Niemann—Wilken, bl. XXVII uitgegeven, en in Meded. Ned. Zend. Dl. VII, bl. 323, N°. 4 is de inhoud daarvan verkort in het Nederlandsch weergegeven. Eene vergelijking van den Tb. met den Tt. tekst toont aan dat de laatste een aantal bizonderheden veel zuiverder weergeeft en daardoor van het oorspronkelijk mythisch karakter meer trekken heeft bewaard. De Tt. lezing is dus voor de vergelijking van het verhaal met de parallellen bij de verwante volken veel beter bruikbaar. De parallel bij de Kei-eilanders is reeds in Bijdr. Kon. Inst. 1893, bl. 501, door Prof. Kern besproken, die bij de Toba-Bataks door Dr. Brandes in Stelling VII van zijn Proefschrift. Zie voorts Tijdschr. Bat. Gen. Dl. 40, bl. 366 en Dl. 45, bl. 443. Het verhaal is verder in verschillende vormen bij de Toradja's bekend. Behalve de lezing t. a. p. bekend gemaakt, is er o. a. eene waarin de taal van de bewoners der Onderwereld wordt nagedaan en bespottelijk gemaakt. In eenige andere lezingen heeft het verhaal reeds dezen vorm aangenomen, dat voor het beschadigen van een geleend voorwerp eene boete moet worden betaald, bestaande uit iets dat alleen door eene gevaarlijke reis en een moeilijk te volbrengen proefstuk is te verkrijgen; bijv. een stuk doek met 9 kleuren dat aan den Vorst der Onderwereld toebehoort of een kalkbus die aan een menschenetenden reus moet worden ontfutseld en derg. Er is in die verhalen bijna geen spoor van de oorspronkelijke natuurmythe overgebleven.

Thans worde het Tt. verhaal nog eens op zich zelf nagegaan. Van de namen

der personen beteekent Tengker „bizonder mager, zoodat het gebeente zichtbaar is, schonkig." De figuur van Tengker in dit verhaal verklaart dezen naam niet. Kawulusan is van den stam wulus, die in het Tt. niet voorkomt. De naam kan eene verbastering zijn van Kawĕlĕsan, van den stam wĕlĕs „verlept, verwelkt, verdord", bijv. kinawĕlĕsano ĕm bene'ami „onze rijst is verdord", kamu kawĕlĕsan in tande, „bij ulieden zal de maïs verdorren." Kawulusan is n.l. in nauwe aanraking met de zon geweest en dit kan de beteekenis van zijn naam: „de tot verwelking, verzenging te komene, die kan verwelkt, verzengd worden" verklaren.

Het begin van het verhaal heeft niets eigenaardigs. De wijze, waarop K. in de Onderwereld komt, is in overeenstemming met den aard van 't verhaal, want hij moet een in de zee verzonken hengelhaak zoeken. Het blijkt dat een der bewoners der Onderwereld dit voorwerp in zijn lichaam heeft gekregen en door zich voor geneesheer uit te geven, verkrijgt K. den toegang tot den zieke, wien hij het voorwerp weder uit het lijf haalt. Deze trek is aan alle parallelverhalen gemeen. De wijze waarop de held van 't verhaal in de Onderwereld komt, is in de meeste parallellen een diep gat, waarin hij zich laat zakken. Dit is oorspronkelijk het gat waarin de Zon iederen avond zich laat zakken, om in de Onderwereld te komen. De Toradja's vertellen dat men, in dit gat afdalende, in den top van een hoogen pinangboom terecht komt, langs welks stam men verder tot op den bodem der Onderwereld afdaalt. Deze boom wordt ook in de Makassaarsche parallel genoemd, want daarin komt de man, die het verloren gegane lansijzer gaat zoeken, in den top van een manggaboom terecht, vanwaar hij op den bodem der Onderwereld nederdaalt. Deze voorstelling is ontstaan doordat men zich de verhouding van deze Aarde (de Middenwereld) tot de Onderwereld juist zoo denkt als die van de Bovenwereld tot de Aarde. Daar nu hooge boomen of hoog opgroeiende lianen of ook wel hooge bergen den weg tusschen den Hemel (de Bovenwereld) en de Aarde vormen, of althans het begin (resp. het eind) ervan, zoo komt men van de Aarde naar de Onderwereld nederdalende ook in den top van een boom terecht. Deze is in het Tt. verhaal een „trap met treden" geworden. Dat dit nia'mbangan er bijstaat, kan zijn omdat de raran vroeger een boom is geweest in welks stam treden waren gehakt (zooals bij een kokosboom), anders is de bijvoeging van deze bizonderheid vrij zonderling. In het Tt. verhaal daalt K. in zee af; de Zon nu daalt in een gat in het W. bij volken die ver van de zee wonen, maar volken die aan of bij het zeestrand wonen, zien de Zon des avonds in de zee verdwijnen.

De terugkomst van K. uit de Onderwereld vertoont nog duidelijk de sporen eener natuurmythe. Elken morgen legt de Zon den weg uit de Onderwereld weder naar den Hemel af; daarbij eerst langs, daarna over de Aarde gaande. K. gaat dus met de Zon mede. In het Tb. verhaal is deze trek reeds sterk aan het verbasteren. Om op de Aarde te komen, moet hij nu weder den weg van den Hemel naar de Aarde afleggen, waarvan het laatste eind de afstand van een hoogen boomtop tot den grond is (zie het Tb. verhaal); in het Tt. die van den top van het Mongondousche grensgebergte tot den vlakken grond.

Deze trek is echter verbasterd, want de verteller zegt dat K. op den top van dit gebergte woonde en dus vanaf de Zon regelrecht in zijne woonplaats kwam. Men vergelijke in Verh. N°. 91 de wijze, waarop Mamanua ten hemel stijgt.

In N°. 104 loopt de weg naar de Onderwereld door een draaikolk, die als de aanwijzer van een diep gat wordt genomen. Men vergelijke ook in N°. 39 en 40 den weg van Sangarangan. De bizonderheid, dat de bewoners der Onderwereld varkens zijn, hebben ook de Makassaarsche en Bataksche verhalen. In N°. 104 is er nog aan toegevoegd, dat de katoenen goederen uit de Onderwereld op de Bovenwereld boombladeren worden, en de rijst goud. Verder dan de terugkomst van den held op de Aarde loopt N°. 104 niet.

In N°. 103 wordt vervolgens melding gemaakt van een gebruik dat genoemd wordt: rumojor toja'ang „het kind (voor het eerst) de trap af brengen." Wanneer een kind voor het eerst buitenshuis werd gebracht, droeg men het naar de bron uit welke bij de stichting van het dorp voor het eerst op plechtige wijze water was gehaald. Daar stak men driemalen het kind met de voetjes in het water. Was de bron te ver af, dan bracht men het kind slechts een eind den weg op, en besproeide het de voetjes met water, uit die bron gehaald. De vader had bij deze gelegenheid een brandend stuk hout (kekepe) in de hand, dat bij het water werd achtergelaten, en diende om de booze geesten, die men op weg mocht tegenkomen, van het kind verwijderd te houden. Wanneer het kind een meisje was, ging de vader niet mede; was het een jongen, dan had na deze plechtigheid het tumewo' plaats, dat in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLVI, bl. 113—115 is beschreven. Bij het offer, dat hierop volgde, werd een varken geslacht. Daar bij het gedragen worden naar de bron het kind op den nek der moeder zat, met de beentjes over hare schouders hangende, zoo werd deze plechtigheid ook wel genoemd: teintengĕn si toja'ang. Nadat het kind de trap was afgedragen, had het ngumaran a si toja'ang (ngaranan si toja'ang), de naamgeving aan het kind, plaats. Het voorhoofd van het kind werd dan bestreken met het bloed van het offervarken en bij het geven van den naam trok men aan, en kneep men in de oorlellen, hetwelk alles diende om den voorspoedigen groei van het kind te bevorderen. Bij het gebracht worden naar de bron had het tuma'ndi si toja'ang i maasu plaats, als het kind een meisje was. Door quasi het wicht de bewegingen van het water halen te doen verrichten, werd het symbolisch tot waterhaalster bestemd. Een jongen werd door het ta'ndian i make'et bestemd tot tijferaar, doordat men hem bij den palmwijnboom quasi de bewegingen van het tijferen liet maken.

Een ander gebruik bij de geboorte van een kind is het begraven van de navelstreng (pusĕr) en de nageboorte (karapina), het mange musĕw im pusĕr. Dit moest gedaan worden door den vader en wanneer die er niet was, door den grootvader, oom of een anderen mannelijken verwant of kennis. Het geschiedde op verschillende wijzen en op verschillende plaatsen: bv. te Soeloe'oen aldus: De vader had de navelstreng met de nageboorte in een stuk doek gewikkeld en begroef die bij den middelsten huispaal. Hij hield daarbij zijne beide oogen wijd open en keek steeds vooruit, opdat het kind niet

vreesachtig, maar dapper zou worden. Als hij de navelstreng in den kuil nederliet, zeide hij, steeds vooruit kijkende: E Kasuruan, iwe'e-mai si tjaenet i tjarapina anio' rumiore'-mange a se ari'i im banua „O God, geef dat de aan deze nageboorte verbondene (het kind dus) vooruitstrevend zij (vooruitga), meer dan de steunpilaren van het dorp", (de notabelen, edelen, dapperen).

De wraakneming van K. met het pisangblad is ook in het Bataksche verhaal van Sangmaima en Datu Dalu genoemd. Ook daar komt de regenbui op, door de tooverij van den beleedigde. Maar deze trek wordt daar niet uitgewerkt, zooals in het Tb. en Tt. verhaal. De Tt. redactie laat de pisangs nog uit de Onderwereld stammen. De armband, dien K. in het Tt. verhaal van de Zon krijgt en naar de Aarde medeneemt, is in het Makassaarsche verhaal een gouden keten en in het Tb. het koord waarlangs K. van de Zon op de Aarde is neergelaten. Dit laatste komt weder het naast bij den oorspronkelijken vorm (een vuurstraal of zonnestraal). Op merkwaardige wijze is de herinnering daaraan omgewerkt in het vervolg van het Tt. verhaal, waarmede wij meteen tot verhaal 2 komen. Daarin ontstaat n. l. uit dien armband een knaapje, Kariso geheeten. Deze naam nu wordt terecht in verband gebracht met den stam riso „vuur wrijven, vuur maken door wrijving" (vgl. nog risor „wrijven, schuren", reso „opschuiven", Bar. riso „wrijven, schuren", geso „strijken, wrijven", enz.). Kariso is als god dus waarschijnlijk de verpersoonlijking van het door wrijving ontstane vuur en daarom heeft hij in dit verhaal een attribuut dat oorspr. een zonnestraal of vuurstraal is geweest. Voor „vuur wrijven" wordt ook kumariso, makariso gebruikt en de drie stukken bamboe, die te zamen den toestel vormen, waarmede men oudtijds vuur wreef, heeten kakarisoan. Het kumariso geschiedde op de volgende wijze: men nam twee in de lengte gespleten bamboes; aan den buitenkant van één dezer halve stukken maakte men twee gleufjes, in den vorm van een staand kruis, vervolgens legde men de beide helften weder zoo aan elkaar dat zij een koker vormden en in dien koker deed men droog gras of droge bladeren ter hoogte der gleufjes. Deze koker heet pakarisoan. Nu nam men een ander stuk gespleten bamboe, plantte dat stevig in den grond, in schuine richting; dit stuk heet kakariso of ipakariso. De pakarisoan werd nu gebracht tegen de kakariso, zóó dat een der scherpe randen van de kakariso in het gleufje van de pakarisoan kwam, die in snelle, krachtige, op- en neergaande beweging werd gewreven tegen de kakariso. Spoedig begon dan de pakarisoan te rooken; het koolpoeder in het gleufje gevormd, in brand gestoken door een vonk, viel in de pakarisoan op de daarin gestopte droge brandstof en stak die in brand. Met dit brandende materiaal werd weder een grooter hoop brandstof aangestoken.

Eene andere wijze van kumariso was deze: De pakarisoan werd op den grond, of op een steen gelegd en stevig vastgehouden en daarop (in het gleufje) de kakariso gewreven; door het koolpoeder, dat door het gaatje in de pakarisoan viel, geraakte de inhoud daarvan in brand.

Ook gebruikten de Oude Minahassers de draaiende beweging van een stuk

hout, om zich vuur te verschaffen. De Minahassische swastika heet kakapojaan en de handeling kumapoja, makapoja, van den stam kapoja, 't welk weder de naam is van de Saurauja callithrix, zie Kd. 351. De kakapojaan, het geheele toestel, bestond uit een blok hout, de pakapojaan, dat somtijds zelfs eenigszins netjes was bewerkt en waarin eenige gaatjes waren gemaakt. Een stok of staaf van hout, de kakapoja, een weinig geslepen of gescherpt zooals de punt van een potlood, wordt met de punt in een der gaatjes van de pakapojaan geplaatst, welke laatste met de voeten op den grond wordt vastgehouden, terwijl men met de handen aan de kakapoja eene snelle en krachtige ronddraaiende beweging mededeelt, door die tusschen de beide handen te laten heen en weer rollen. Weldra ziet men rook er uit opstijgen en begint het hout te verkolen, eindelijk ontstaat er een vonk, die het koolpoeder aansteekt, zoodat men het vuur kan aanblazen en van de noodige brandstof voorzien. Deze wijze van vuur maken was bij de priesters in gebruik.

De ontdekking van het vuur wordt in de Minahassische legenden steeds aan Kariso toegeschreven. Te Kajoe Oewi vertelt men dat Kariso met eenige makkers vuur ging zoeken, daar men toen nog niet wist hoe het te maken. Toen niemand het kon vinden, wreef Kariso zijne beide wijsvingers op elkaar en daardoor ontstond het vuur. Kariso heet aldaar dan ook te zijn geboren uit het wrijven van twee droge takken tegen elkaar door den wind. Dit zegt dus kort en goed: Kariso is het vuur. Te Kanonang vertelt men, dat Kariso eens in het bosch twee takken van een kapoja-boom door den wind voortdurend over elkaar zag wrijven. Spoedig steeg er rook uit die takken en geraakten zij in brand. Kariso nam nu twee droge kapoja-takken, wreef die over elkaar, liet het koolpoeder op droge bladeren en droog gras vallen en vond zoo de kunst van vuur maken uit.

Ook Ts. en Td. hebben kariso, kumariso, kĕkarisoan in dezelfde bet. als Tt. Ook daar is de algemeene beteekenis „schuren, wrijven", bijv. makari-karisoanokan se tow „de menschen dringen, schuren, schuiven tegen elkaar aan."

Het zou kunnen zijn, dat kariso met invoegsel -ar- is gevormd van kiso, dat dan id. moet zijn met kisu „wrijven, strijken", Bar. gentju „opschuiven", geso „strijken", vgl. Tt. reso „verschuiven, opschuiven." Trouwens welke ook de juiste afleiding zij, de beteekenis is duidelijk. Het Sang. heeft kahesong „de twee bamboes waarmede men, door wrijving, vuur maakt." Het Sang. heeft ook isu, gisu, kisu „schuiven"; het Talautsch noemt de vuurbamboes a'esonga. Ook deze vormen geven geen beslissing, daar zij geheel identisch zijn met kariso.

De legende van Kariso, die het tweede gedeelte van dit verhaal uitmaakt, is een half-mythisch verhaal, dat evenals het eerste gedeelte, in den vorm van legende geschiedenis wil geven. Het derde gedeelte bevat de historie van Maengkong of Maengkom en zijne broeders en heeft voornamelijk ten doel een aantal plaatsnamen, waarvan de meeste tusschen Sondĕr en Kawangko'an zijn gelegen, te verklaren, geheel op den klank af, zonder eenige nauw-

keurigheid en dus voor de werkelijke verklaring van den naam doorgaans niets waard.

N°. 105 en **106** zijn twee korte verhalen omtrent Maengkong of Maengkom. In de Aanteekeningen op beide verhalen is reeds het noodige omtrent hunne beteekenis gezegd. Voor de **N°. 107** en **108** geldt hetzelfde.

---

77. Verhaal omtrent Makarende.

Makarende was iemand van Kema, zij waren met hun tweeën broeders. Volgens hetgeen beiden gebroeders was beloofd, zou de oudste het eerst tot priester worden opgeleid. Maar men heeft niet aan den oudsten helaas, maar men heeft aan den jongsten het eerst de priesteropleiding gegeven. Toen zeide hij tot hun vader: „Ik, vader, ga thans eens zoeken iets om aan mijn jongeren broeder tot geschenk te geven." Zoo kwam het dan ook te gebeuren. Toen hakte hij een stuk af van hun erfdeel en kwam te Ka'kas, in het Oosten, en hij plantte dien steen aldaar.

Langen tijd daarna ging hij weder Zuidelijk naar Belang. Omdat ook aldaar menschen waren, daarom ging hij Westelijk naar Pontak. Aldaar waren de badplaatsen gescheiden: de rijken baadden voor, de armen achter. Makarende nu behoorde tot het getal der rijken. Daarna baadde hij bij vergissing op de verkeerde badplaats. En hij werd beschaamd, omdat hij werd gerekend een arme te zijn. In zijne beschaamdheid liep hij weg en kwam in het Zuiden, in het dorp Teëp te Roemoöng-atas. Terwijl hij daar was, ging hij jagen op de plaats, waar het tegenwoordige Pinapalangkow is gesticht. Terwijl zij voortliepen, begonnen de honden achterna te jagen, herwaarts volgende de Sapalaloem. Het door de honden nagejaagde was eene antilope. De honden omringden haar aan deze zijde van de samenvloeiing van de Sapalaloem en de Kèkèlor. Degenen die jaagden waren met hun tweeën en zij staken maar op de antilope los. Terwijl zij

aldoor maar met hun tweeën aan het steken waren, staken zij op iets dat reeds steen was geworden.

Toen zeiden zij: „Kom vriend, laat ons maar terug gaan." Zij gingen dan terug en liepen steeds voort, den loop van de Kĕkĕlor volgende en zij gingen Oostelijk naar Loe'oek. Op dat pas kwam er regen, vergezeld van mist, en zij schuilden aldaar. Niet lang daarna zag de makker van Makarende, dat de honden voortdurend huilden en daarbij de koppen opgeheven hielden. Toen zeide zijn makker: „Vriend, zijt gij daar?" Hij antwoordde: „Ja arme vriend, ga gij maar terug, want ik blijf hier. Ga gij zeggen aan mijn zoon, dat hij hier geregeld komt tuinen." Dat is hij dan gaan zeggen, zoodat inderdaad zijn zoon daar is komen tuinen. Toen hij daar is komen tuinen, kreeg hij nimmer rijst. Daarna heeft zijn Vader in den droom tot hem gezegd: „Gij mijn zoon, moet naar het Oosten gaan en den steen halen, dien ik in den grond heb geplant in het Oosten te Ka'kas, een erfstuk van uwe voorvaderen." En hij antwoordde: „Ik zal hem uit het Oosten hierheen halen." Hij ging dan naar het Oosten, maar kon hem niet medenemen. Toen keerden zij terug en begaven zich naar den voet van den boom waarin zijn vader verblijf hield en zeide: „O Vader, ik kan hem niet medenemen." Zijn vader zeide weder in zijn droom: „O mijn zoon, kom hier mijn kapmes halen, ga naar het Oosten, hak er een stuk af en breng het hier." Toen ging hij naar het Oosten en nam het kapmes mede en hakte daar inderdaad een stuk van den steen af en nam het mede hierheen. Van toen aan kreeg hij geregeld rijst.

78. Verhaal omtrent Makarende.

Makarende was verwant met Ramopoli'i, Pangerapan en Mailĕnsoen. Het gebeurde eens, dat Ramopoli'i tot M. zeide: „Wat ons betreft, M. wij kunnen niet steeds hier bijeen blijven maar wij moeten eene woonplaats zoeken, ik ga naar

het Westen, en gij?" M. antwoordde: „Wel, ik ga naar het Zuiden." Daarop ging M. het Zuidelijk bovenland in en kwam aan bij het Meer, aan den Noordelijken hoek en hij hield aldaar verblijf. Aangezien hij aldaar geen voorspoed had, ging hij Zuidwaarts, naar den Zuidelijken hoek van het Meer en daar was hij voorspoedig. Daarop roeide hij het oeverriet uit, en op die schoongemaakte plek plantte hij den heiligen dorpssteen. Langen tijd bleef hij aldaar.

Na langen tijd bleef hij ook daar niet, maar hij liet aldaar lieden achter en daalde bergaf naar Pasambangko'. Ook te Pasambangko' vestigde hij zich metterwoon. Maar toen hij zag, dat de aanplant aldaar niet welig groeide, ging hij ook vandaar weg en liet ook daar volk achter. Daarop ging hij Westelijk naar Pontak. Hij bouwde daar een huis en bleef daar langen tijd en hij maakte eene schutting aan de waterleidingen op de badplaats. De badplaats der rijken was afgescheiden en de badplaats der armen was afgescheiden. Op een keer, dat hij ging baden, heeft hij gebaad op de badplaats der armen. Toen hij naar huis terugkeerde, maakten zijne slaven hem de aanmerking: „Heer, waarom hebt gij gebaad op de badplaats der armen?" M. antwoordde: „Ik dacht, dat dàt de badplaats der rijken was." Nu was M. beschaamd en ging weg van Pontak en keerde Oostwaarts terug en ging Zuidwaarts bergop naar Ĕlas en vestigde zich metterwoon te Teëp.

Daar hield hij veel honden en was gewoon dikwijls te gaan jagen. Op zekeren dag kwam hij jagen op den Tareran. Aan den oorsprong van de Kĕkĕlor gekomen, vervolgden de honden eene antilope, de antilope volgde de rivier geheel stroomafwaarts, terwijl M. haar aldoor steken met de speer gaf. Toen noemde hij de rivier Kĕkĕlor, omdat hij naar de antilope had gestoken als iemand, die rijst poot. Gekomen aan de samenvloeiing van de Kĕkĕlor en de Sapalaloem, werd ook daar de antilope door de honden omringd. Terwijl M. haar met de speer stak, zag hij dat zij steen was geworden. Daarop keerde M. terug, den loop der Sapalaloem volgende. In

het Oosten op den Tareran zag hij een walantakan-boom, waarop een pinangdoos was gelegd en daaruit pruimde hij sirih. Toen hij gepruimd had, riep iemand van uit den top van den walantakan: „He, knappe spreker, kom boven!" Nu zag M. een huis in den top van dien boom. Daarop zeide hij: „Wie zijt gij?" Degene die daar boven zat zeide: „Ik ben de Boomgeest. Wilt gij mijn echtgenoot worden." M. antwoordde: „Ja." Daarop hieven de honden op den grond een luid gehuil aan.

Daar nu reeds voorbij middernacht M. nog niet Oostelijk was teruggekeerd naar het dorp, geraakten de lieden in het Oosten te Teëp in opschudding. Daarop vroegen zij waar hij gewoon was te jagen. Men zeide: „In het Westen op den Tareran." Zij gingen hem dan zoeken in het Westen. De lieden kwamen en zagen de honden rondom den walantakan-boom steeds door huilende. Toen noemden zij dat woud Loe'oek, omdat daar M. door een geest was weggenomen.

79. Verhaal aangaande Ramopoli'i, verteld door A. Sarajar van Soeloe'oen.

Volgens het verhaal der Ouden was Ramopoli'i een man van Kema; hij en Sawoelaon waren broeder en zuster, zijne vrouw heette Tete.

Ramopoli'i was een jager; op een keer liet hij proviand gereed maken en ging jagen in het woud, het duurde lang eer hij terug kwam. Toen hij tehuis kwam, werd hem door zijne dorpsgenooten het volgende bericht: „Mailengkei, uw neef, gedraagt zich onbehoorlijk met uwe vrouw, want iederen nacht zijn zij bij elkaar." Daarop werd R. boos, zoodat hij ging spreken met zijn broeder, om zijn neef te dooden. Vervolgens ging hij weder spreken met zijn neef en zeide: „Maak gij negen gongs gereed en stapel ze op uw hoofd, want op den negenden dag zal ik u met den boog doodschieten, daar gij u onbehoorlijk gedraagt met mijne vrouw." Den negenden

dag schoot hij zijn neef met den boog dood. Hij richtte den pijl in de hoogte, deze viel neder en trof zijn hoofd, zoodat zijn neef Mailengkei stierf.

Daarna vertrok Ramopoli'i van Kema, met eenige lieden als zijne gezellen, hij voer langs de kust ten Noorden der Minahassa en gaf telkens namen aan de verschillende rivieren, die zij waren voorbijgegaan, totdat zij in het Zuiden kwamen aan de Rano i Apo' en daar bleven zij een weinig. Op zekeren dag baadde R. des morgens vroeg in de rivier Rano i Apo', toen er in W. richting eene pakoba-vrucht op hem aandreef, hij raapte die op en wierp haar weg, driemaal wierp hij haar weg, telkens kwam zij weder stroomopwaarts naar hem terug. Toen zag hij, dat er van die vrucht gebeten was en zeide tot zijne gezellen: „Daar heb je hem" en toen vingen zijne gezellen haar op:

Den volgenden morgen vroeg zond R. lieden uit, om de rivier Rano i Apo' langs te gaan en den boom te vinden, waarvan die vrucht afkomstig was. De door R. uitgezondenen kwamen terug en gaven kennis aan hem, zeggende: „Wij hebben den boom, die deze vruchten draagt, niet kunnen vinden, maar wij hebben gezien, dat er een dorp in het Oosten is en daar is een meisje tot hetwelk wij hebben opgekeken naar het dakvenster. Deze heeft fijne tanden." Toen sprak R. en zeide: „Morgen gaan wij allen naar het Oosten en nemen hanen mede, maar waarvan de veeren zijn uitgeplukt."

Des morgens vroeg gingen zij Oostwaarts. In het O. aangekomen, lieten zij de hanen los en die gingen vechten met de hanen der lieden aldaar, zoodat er een toeloop van menschen ontstond en zij een groot rumoer maakten van het lachen, bij het zien van de geplukte hanen, die aan het vechten waren. De makkers van R. zeiden: „Daar boven is Fijntandje, die wij gisteren hebben gezien." R. en zijne gezellen gingen dat huis binnen en zeiden: „Gegroet, heer des huizes, wij hebben iemand hier boven gezien." Tariow, de heer des huizes, antwoordde: „Dat is mijne dochter, die opgesloten is, zij heet

Fijntandje." R. vroeg aan Tariow, zeggende: „Als het u belieft, laat haar beneden komen, dat ik haar eens zie." Hij liet Fijntandje beneden komen en toen zeide R.: „Gij zijt het, die in die pakoba-vrucht hebt gebeten." Fijntandje antwoordde: „Wel neen." R. zeide: „Gij zijt het toch, immers de teekenen der tanden zijn als uwe tanden." Fijntandje hernam: „Misschien ben ik het wel, maar ik heb van morgen eene vrucht gegeten, waarvan ik de pit heb weggegooid." R. zeide: „Gij zijt het zeker; wat die vrucht betreft, die is tegen mij aangedreven terwijl ik aan het baden was. Maar dit wilde ik zeggen: als gij wilt, zal ik u tot mijne rijstkookster nemen." Fijntandje antwoordde en zeide: „Goed, maar vraag het aan Vader." Hij vroeg het aan haren vader Tariow en T. zeide: „Goed, maar maak geschenken voor hare Moeder. De naam harer Moeder is Rotan."

Nu gaf R. vele goederen aan Tariow. R. vroeg naar de Moeder van Fijntandje, zeggende: „Waar is de Moeder van Fijntandje?" Tariow zeide: „Als gijlieden op weg zijt, dan ziet gij haar, die dingen die in uwe kleeren haken, dat is de Moeder van Fijntandje, haar moet gij goederen geven." R. verliet het huis van Tariow met Fijntandje en ging recht door naar het Westen, naar het land Mongondou. Daarom zijn volgens het verhaal, zij die tot vorsten worden genomen in het land Mongondou, afstammelingen van Fijntandje en Ramopoli'i.

80. Verhaal van Fijntandje, medegedeeld door J. Roengkat van Kapoja.

Het gebeurde eens dat Ramopoli'i aan het baden was in de Rano i Apo'. Terwijl hij baadde, kwam er in het Oosten eene Eugenia-vrucht aandrijven en die raakte hem. Hij wilde die Westelijk van zich duwen, maar aan den Westkant draaide zij weder rond en naar hem toe. Toen zeide Ramopoli'i: „Wel, die pakoba!" Hij raapte haar op. Hij zag nu, dat zij was aangebeten en zeide: „Deze vrucht is niet door de vleer-

muizen gebeten, het kan niet anders of er wonen menschen stroomopwaarts."

Toen zond hij zijne lieden uit, zeggende: „Gaat gij in Oostelijke richting en kijkt in het Oosten uit naar Fijntandje. Maar om te voorkomen, dat gij haar niet ziet, zoo neemt twee hanen mee en laat ze in het Oosten vechten, doch plukt hun de veeren uit." Daarop gingen zij, die in het Oosten zouden gaan kijken, op weg. En zij maakten de een met den ander eene afspraak, zeggende: „Om te voorkomen, dat wij haar niet zien, laat een gedeelte van ons rondkijken, wanneer de hanen vechten; niet slechts op den grond, maar ook tevens naar boven moeten zij uitkijken."

Toen zij dan in het Oosten waren aangekomen, hebben zij het huis in het Oosten aangetroffen aan den oever der rivier, in de nabijheid van een pakoba-boom. Zij zeiden: „Laat ons hier eens probeeren en goed uitkijken." Daarop lieten zij de hanen vechten. Nu kwamen de menschen bijeen, zij kwamen om de hanen te zien vechten en zij schaterden van het lachen, terwijl zij de hanen, wier veeren waren uitgeplukt, zagen vechten. De door Ramopoli'i uitgezondenen keken goed uit en opwaarts kijkende, kregen zij een meisje te zien, dat daar boven in het huis zat en de dakbedekking opgelicht hield en hartelijk lachte, terwijl zij neerzag op de vechtende hanen. Toen zeiden degenen, die opwaarts hadden staan te kijken: „Laat ons terugkeeren, want hier is toch haar huis."

Zij gingen terug en vertelden aan Ramopoli'i: „Het huis van Fijntandje is werkelijk daar." Daarop maakte zich Ramopoli'i gereed voor de reis en ging Oostwaarts naar Fijntandje en nam haar tot vrouw. Terugkeerende nam hij Fijntandje mede en zij begaven zich Westwaarts naar Mongondou.

Daarna kregen zij kinderen: Alowong, Jaoewang en Mamoesoeng. Toen die kinderen groot geworden waren, kwam hun vader hier en liet hen achter. Alowong bleef achter te Tomohon, Jaoewang te Rĕmbokĕn en Mamoesoeng te Kawangko'an.

81. Verhaal van de Steunende Rotan, het Kind van een Rotan, verhaald door Thio Gim Soen, van Kawangko'an.

Er wordt verteld, zegt men, dat er twee echtgenooten waren, daar heel in Toemara'tas of Pinĕwetengan; de man heette Kawoeloesan, de vrouw heette Woeangi'. Wat deze lieden betreft, het waren menschen die lang daar in Toemara'tas hebben gewoond en later hebben zij de plaats ontgonnen van het tegenwoordige dorp Kawangko'an.

Kawoeloesan en zijne vrouw hadden tot kinderen vijf zonen en ééne dochter. De namen dier zonen waren: Roemĕngan, Kalangi', Lolomboelan, Asa', Tiwow en hunne zuster was Kere'soeng. Zoo woonden dan Kawoeloesan en zijne vrouw met hunne kinderen aldaar, doch toen later hunne kinderen groot werden, scheidden zij zich af en gingen heen daar waar ieder lust had om te wonen. Roemĕngan ging naar het Noorden en woonde op een berg ten N.O. van het dorp Kinilow. Kalangi' daalde van de bergen naar de kust en stichtte de verschillende dorpen die aan de Westelijke zeekust liggen, tot aan het dorp Poijar toe en daarna keerde hij terug en vestigde zich bij Kaap Batoe Noai tusschen de dorpen Pondang en Lopa'na. Lolomboelan toog naar het Westen en bleef wonen op een berg ten N.W. van het dorp Koemĕlĕmboeaai, zoodat die berg thans steeds de berg Lolomboelan wordt genoemd. Asa' ging Noordwaarts en vestigde zich in de huidige stad Menado. Kere'soeng, hunne zuster, ging Oostwaarts wonen in het huidige dorp Ka'kas. En Tiwow, die zwierf maar steeds rond in het woud, waar hij maar wilde, zoodat hij den naam kreeg, of genoemd is geworden: Tiow (zwerver). Ten laatste daalde hij af naar de kust, naar Amoerang en aan de kust dan ontmoette hij eenige lieden, die ook in de bosschen leefden en hij noodigde hen uit, om hem te volgen en hij werd hun aanvoeder of zooveel als hun voorganger.

Daarop begonnen zij gezamenlijk in de bosschen te leven, Zuidwaarts gaande en zij verhuisden telkens in Zuidelijke rich-

ting en maakten telkens verblijfplaatsen, want zij bleven niet bestendig op ééne verblijfplaats, maar zij verhuisden telkens in Zuidelijke richting. En zij kwamen in het Zuiden, Zuidwaarts van het water of de rivier Rano i Apo', in het vroeger door die van Mongondou bewerkte land, ten O. van het land, dat thans door die van Roemoöng-bawah wordt bebouwd. Daar richtten zij weder hutten of tijdelijke verblijfplaatsen op en daar bleven zij eenigszins lang. Vóór de hut, nu die zij hadden opgericht, was een rotan-stoel en Tiwow was gewoon, om telkens als hij des morgens opstond, terstond te gaan pissen bij dien rotan-stoel. Nog niet zoolang had hij aldus gedaan, of hij zag dat die rotan-stoel opzwol, maar hij wist niet wat de oorzaak was, dat die opzwol. Op zekeren nacht, ongeveer nabij den dageraad, hoorde hij, dat de rotan-stoel vóór hunne hut hevig kraakte, maar hij wist wederom niet wat het was, dat kraakte. Toen het dag geworden of morgen geworden was, ging hij, naar zijne gewoonte, weder regelrecht heen, om te pissen bij dien rotan-stoel en daar zag hij, dat het gezwollen gedeelte van dien rotan-stoel opengebarsten was en hij zocht zooveel mogelijk te weten te komen wat er was uitgekomen uit het gedeelte, dat gezwollen was aan dien stoel, maar hij vond het niet. Zoo gelastte hij dan weder het vleesch op te bergen en de verschillende dingen in de hut, want zij gingen weder het bosch in. En het was hunne gewoonte, als zij naar het bosch gingen, dan mocht er niemand in de hut blijven, maar allen moesten naar het bosch gaan; daarom moesten zij, vóórdat zij gingen, eerst opruimen wat er in de hut was en die goed sluiten en dan pas gingen zij heen. Aldus was hunne gewoonte telkens als zij gingen.

Het gebeurde dan op zekeren keer dat Tiow en zijne volgelingen naar het woud waren gegaan en zij weder waren teruggekeerd, dat Tiow zag, dat er vleesch was afgestolen van zijn aandeel. Daarop trachtte hij uit te maken, wie het was, die het vleesch stal en hij zag of herkende toen, dat er sporen van menschentanden in het vleesch waren en de sporen van

die tanden waren zeer fijn, het eene zoo goed als het andere. Daarna droeg Tiow aan zijne volgelingen het volgende op: „Als gijlieden uitgaat, sluit dan goed de deur, want ik ga loeren op degene die mijn vleesch steelt." Toen dan zijne volgelingen uitgingen, verborg hij zich binnenshuis en liet hen goed de deur sluiten. Er was nog niet veel tijd verloopen, dat de volgelingen van Tiow waren heengegaan, toen het weder kraakte in de rotan of in de boschliaan vóór hunne hut en toen zag Tiow een jong meisje, dat regelrecht de deur opende en zijn vleesch uit elkaar haalde; daarop richtte hij zich op om haar te slaan en zeide: „Zoo, zijt gij het, die mijn vleesch telkens steelt, wacht maar eens op uwe beurt, ik zal u dooden." Maar zoo snel mogelijk riep dat kind uit: „Vader! dood mij niet, ik ben uw kind." Tiow antwoordde: „Hoe komt gij te zeggen, dat gij mijn kind zijt, voor zoover mijne herinnering reikt, ben ik nooit getrouwd geweest, daar ik van mijn beroep slechts woudlooper ben, hoe zegt gij dat gij mijn kind zijt, gij zijt eene bedriegster, ik moet u dooden!" Het kind hernam: „Vader, dood mij niet; ben ik uw kind niet, laat mij het dan vertellen: ik ben ter wereld gebracht door de rotan vóór deze hut, want vanaf dat vader en de zijnen hier wonen, heeft vader iederen morgen gepist bij dezen rotan-stoel, daarom ben ik uw kind bij dien rotan-stoel."

Nadat hij dit had gehoord, erkende hij, dat zij zijn kind was en hij nam dat kind op dien dag tot zich, om bij hem te wonen. Aldus bleef dan dat kind bij haren vader en werd met zorg opgevoed, zoodat haar vader zelfs eene verblijfplaats voor haar maakte boven in hunne hut. En dat kind werd door haren vader genoemd: Steunende Rotan.

Toen nu de lieden, die het bosch ingegaan waren, terugkeerden naar hunne hut, verbaasden zij zich, toen zij zagen, dat daar een jong meisje was, buitenmate schoon, met fijne en fraaie tanden, bij hunnen aanvoerder. Daarop vroegen zij aan Tiwow wie zij wel was, en hij antwoordde: „Zij is mijn kind," en toen vertelde hij over, hoe dat was toegegaan. Nog

niet veel tijd was er verloopen, dat zij daar waren, of zij verhuisden weder en gingen verder, daar heel in de nabijheid van den oorsprong der rivier Rano i Apo', op ongeveer twee derden van de monding opwaarts, waar thans het dorp Pontak is. Daar zijnde, maakten zij geen hut meer, maar zij stichtten een dorp en bouwden huizen en Tiwow werd hun hoofd in dat dorp. Den naam van dat dorp noemden zij Pinontakan, en tot nu toe is dat dorp in stand gebleven. Steunende Rotan werd terstond weder door haren vader op den zolder van zijn huis opgesloten, want dat kind werd buitenmate door hem bemind en geliefd, hij stond nooit toe dat zij werkte.

Er wordt ook verteld, dat er twee gebroeders waren in het Noorden bij kaap Poelisan, een broeder en eene zuster. De broeder heette Ramopolïï, de zuster Ransawoelaon. Deze Ransawoelaon had een zoon, die reeds jongeling was, genaamd Watoe Wangkai of Maiwangkai. Deze Ramopolïï was nog niet getrouwd, maar hij had, met verlof, trouwbeloften gegeven aan een jong meisje daar in het Noorden, genaamd Tion. Op een keer was hij naar het eiland Siaoe gegaan; daar zijnde, wichelde hij omtrent zijne verloofde en zag, dat zijne aanstaande werd onteerd door haren neef Maiwangkai. Daarop deed hij de gelofte: „Dat zal hij eens zien, als ik terugkom." Toen dan Ramopolïï was teruggekomen, ging hij niet regelrecht door naar hun huis, maar bleef aan het strand en zond eenige uitgekozen slaven uit, om tot Maiwangkai te zeggen: „Hij moet gaan zitten op eene rustbank van negen verdiepingen en op zijn hoofd zetten negen gongs boven op elkaar, want ik zal met den boog op hem schieten, daar hij mijne verloofde heeft onteerd." Zoo gingen dan de zendelingen van Ramopolïï en toen zij waren aangekomen, deelden zij mede wat hun heer had gezegd. Maiwangkai antwoordde: „Goed." Nu keerden zij terug en deelden de boodschap van zijnen neef mede. Toen Ramopolïï dit had gehoord, zond hij nog weder lieden uit, om tot zijn neef te zeggen: „Voeg er nog negen uitgeklopte sago-boomen boven op elkaar aan toe en

als gij donder hoort aan den hemelpool en ik tref hem, dan heb ik geen ongelijk, maar als het niet dondert aan den hemelpool, dan heb ik ongelijk, daar hij niet is geraakt."

Toen gingen dan weder de slaven van Ramopolïï heen naar zijnen neef en daar aangekomen, brachten zij de boodschap van hunnen heer over. Maiwangkai antwoordde weder aldus: „Ga zeggen aan Oom, dat hij maar schiete; ik heb al alles op het hoofd gezet wat hij mij heeft laten zeggen; ik ben niet bang hier bij mijne moeder, daar ik denk: „Verbeeld je, die boog, dat hij mij zou treffen!" Nu gingen zijne slaven heen en zij zeiden tot hem: „'t Is gereed, hij heeft alles gedaan." Daarop schoot hij met zijnen boog, hij richtte hem opwaarts. Terwijl hij zijn boog afschoot, donderde het hevig aan den hemelpool en niet lang daarna dan ook hoorde hij Ransawoelaon weenen, de hoofdkruin van Maiwangkai was door en door geschoten door den pijl en deze was tot den grond doorgedrongen. Daar Ramopolïï nu zijne zuster hoorde weenen, zoo voer hij verder en vluchtte vandaar.

Toen hij te Menado Toea kwam, hoorde hij steeds in het Noorden het geween zijner zuster, daar Ransawoelaon zeer bedroefd was, door den dood haren zoon verloren te hebben en ook door haren broeder verlaten te zijn; daarom was zij zeer bedroefd. Dit was ook de reden, dat Ramopolïï vandaar wegvoer. Ook toen hij te Mandolang kwam, kon hij nog gedurig duidelijk hooren in het Noorden het geween zijner zuster, daarom voer hij ook vandaar weg. Gekomen ten N. van de Rano i Apo', te Woejoengon legde hij daar aan en vertoefde er een korten tijd. Op een keer, dat hij daar was, ging hij baden in de rivier Rano i Apo' en terwijl hij aan het baden was, kwam er eene kowal-vrucht uit het Oosten op hem aandrijven en kwam aan de Westzijde bij hem, doch hij sloeg er geen acht op en weder niet lang daarna keerde de kowal-vrucht Oostwaarts vóór hem terug, daarom wierp hij die kowal-vrucht naar het Westen weg, maar hij zag dat zij weder Oostwaarts vóór hem terugkeerde. Daarop nam hij

haar dan op en zag, dat er sporen van menschentanden in stonden en hij zeide: „Wel, er staan sporen van menschentanden in deze kowal-vrucht! dit zijn geen vleermuizentanden, het zijn menschentanden. Er zijn dus menschen in het bovenland." Toen zeide hij weder tot zijne slaven, die hem volgden: „Gijlieden moet morgen teerkost gereed maken, uw voedsel gedurende drie dagen en drie nachten, want ik zal ulieden uitzenden, om Oostwaarts deze rivier te volgen, daar er daarginds aan den bovenloop dezer rivier menschen zijn, zooals ik hier zie aan het spoor van tanden in deze kowal-vrucht; daarom moeten er menschen zijn daarginds in het bovenland."

Zij keerden dan weder Noordwaarts terug naar hunne verblijfplaats en hij liet teerkost gereed maken, om als proviand te dienen voor zijne slaven, die hij zou uitzenden, om te zoeken waar de woonplaats was van degene van wier tanden de teekenen stonden in die kowal-vrucht, want den volgenden dag moesten zij op weg gaan. Toen dan de slaven, die door hem waren aangewezen om te gaan, zich op weg begaven, liet hij hen ieder een grooten haan medenemen, want Ramopolïï had bedacht, dat degene van wier tanden de teekenen stonden in die kowal-vrucht niet kon worden gevonden onder de andere menschen, maar dat zij wellicht het kind van vermogende menschen was, dat was opgesloten op den zolder van het huis, daarom zeide hij tot zijne slaven: „Gijlieden moet op weg gaan en als gijlieden een dorp hebt gezien, plukt dan den hanen de veeren uit, zonder dat iemand het ziet en pakt ze goed in, opdat niemand ze zie en eerst dan kunt gijlieden het dorp binnengaan. Als gijlieden het dorp zijt binnengegaan, kijkt dan uit naar het huis van vermoedelijk vermogende lieden, daar moet gijlieden binnengaan en op het erf van dat huis de hanen met elkaar laten vechten, maar als gijlieden de hanen laat vechten, kijkt dan op naar het huis, of naar het bovengedeelte, wie er glimlacht of lacht; kijkt dan naar degene wier tanden zoo fijn zijn als die, welke

in deze vrucht staan, als zij daaraan gelijk zijn, dan is die het wier tanden dit zijn, daarom neemt deze kowal-vrucht mede. En als gij haar hebt gevonden, dan is zij het, die ik tot mijne vrouw zal nemen, zij zal uwe meesteres worden, daarom gaat gijlieden henen."

Zoo gingen dan de lieden van Ramopolïï, de rivier volgende, maar aan het eind van drie dagen en drie nachten keerden zij terug, zij hadden niet gevonden waar de woonplaats van dat meisje was. Daarop zeide Ramopolïï weder: „Daar gijlieden haar nog niet hebt gevonden, moet gijlieden nog verder gaan, maakt gijlieden proviand klaar, om zeven dagen en zeven nachten van te eten." Nadat zij hun proviand hadden gereed gemaakt, gingen zij dan weder op weg, maar nadat weder zeven dagen en nachten waren vervuld, keerden zij weder terug, zij hadden haar niet gevonden. Ramopolïï zeide weder: „Gijlieden hebt drie dagen en drie nachten geloopen en zeven dagen en zeven nachten en hebt haar nog niet gevonden, daarom moet gijlieden weder reisvoorraad gereed maken, uw voedsel gedurende negen dagen en negen nachten, want ik zal ulieden weder uitzenden, om nog verder te gaan."

Zij gingen dan heen, voor dien derden keer, en op den negenden dag van af dat zij waren op weg gegaan, zagen zij een dorp, maar voordat zij dat dorp binnen gingen, plukten zij de veeren uit de hanen en toen eerst gingen zij naar het dorp. Toen zij het dorp binnengingen, volgden zij de opdracht van hunnen heer, dat zij moesten uitkiezen of uitkijken naar het huis van, naar schatting, vermogende menschen, en zij vonden in dat dorp slechts één groot huis, dat fraaier was dan de huizen in dat dorp. Zoo gingen zij dan bij dat huis aan en lieten daar de hanen vechten. Toen de hanen aan het vechten waren, verzamelden zich daar de menschen, die kwamen kijken naar de hanen zonder veeren die aan het vechten waren, zoodat er als 't ware rumoer ontstond op die plaats en het gelach der menschen was niet meer te zeggen. Terwijl de menschen zich

daar verzamelden, maakten niet lang daarna de dakblaren daar boven een krakend geluid en zagen zij daar een jong meisje van buitengewone schoonheid naar de hanen neerkijken en zij zagen, dat hare tanden overeenkwamen met de teekenen der tanden in de kowal-vrucht, die zij hadden medegebracht.

Daarop dan gingen zij terug naar hunnen heer te Woejoengon, met groote blijdschap, die niet meer te zeggen was en gingen zeggen aan hunnen heer hoe hunne reis was geweest, totdat zij het dorp hadden gezien en het meisje hadden gevonden, van welker tanden de teekenen stonden in de kowal-vrucht, die hun heer had gevonden, toen hij eens in de rivier Rano i Apo' baadde, en zij zeiden hem ook, dat het een meisje was van buitengewone schoonheid, er was niemand die haar voorkomen kon overtreffen. Toen Ramopolïï dit hoorde, verheugde hij zich zeer en gebood al zijne slaven, dat zij met hem mede moesten gaan en goederen dragen en hij droeg aan lieden het werk op van op het vaartuig te blijven passen. Nadat Ramopolïï alles had klaar gemaakt, ging hij op weg, gevolgd door een groot aantal slaven, met zware draagvrachten. Toen hij dan aan het huis van Tiwow was gekomen, zeide hij tot hem, dat hij kwam, om de dochter van Tiwow, Fijntandje, te vragen om zijne vrouw te worden, en vertelde hem hoe hij kennis van haar had gekregen, toen hij de kowalvrucht had opgeraapt, tot aan dien dag toe. Doch Tiwow antwoordde niets, totdat Ramopolïï zelf sprak tot den vader van Steunende Rotan, zeggende: „Wees niet bezorgd dat ik u slechts weinig zal geven; aldus zal ik doen: ik zal de goederen, die ik u zal geven, tot eene hoogte gelijk met de hare opstapelen." Daarop antwoordde hij: „Als het zoo is, is het goed."

Toen de beraadslaging was afgeloopen en al de goederen waren gegeven, vroeg Ramopolïï, dat Steunende Rotan, als het kon, zou worden te voorschijn gebracht, aangezien zij zouden heengaan. Op dit woord van Ramopolïï bracht Tiwow zijne dochter te voorschijn en gaf haar over in handen van

Ramopoliï en zij gingen heen, doch de vader van Steunende Rotan ging niet mede. Toen zij in het bosch kwamen, waar Steunende Rotan was geboren, werden zij toen zij den rotan-stoel, die hare moeder was, wilden voorbijgaan, door de rotan aangehaakt en Steunende Rotan verdween aldaar; zij zochten naar haar, maar konden haar niet vinden. Daarop keerde Ramopoliï weder terug naar zijn schoonvader Tiwow en ging hem vragen of zijne dochter naar hem was teruggekeerd en vertelde, waar zij was verloren gegaan en wat er met hem op den weg was gebeurd. Terwijl hij nog aan het vertellen was, antwoordde hem zijn schoonvader: „O, dat is mijne schuld, ik heb niet aan u gezegd dat zij het kind eener rotan is; ga huwelijksgeschenken geven aan dien rotan-stoel."

Daarop vervolgde hij zijn weg en toen hij aan den rotan-stoel kwam, zette hij goederen bij den rotan-stoel neder en terstond daarop zag hij zijne vrouw staan bij dien rotan-stoel, lachende. Zoo riep hij haar dan en zij gingen voort en aan alle rotan-stoelen, die zij voorbij kwamen, gaven zij huwelijks-geschenken, totdat zij aan hun vaartuig kwamen. Nog geen lange tijd was verloopen dat zij daar waren, of Ramopoliï vervolgde zijne zeereis in Westelijke richting, zoekende naar een land dat goed was om er te wonen, maar terwijl hij nog aan het varen was, haakten steeds alle rotans, die langs de zeekust groeiden, vast aan het vaartuig midden in zee, tot aan het land waar zij gingen wonen. Al deze rotans werden door hem van huwelijksgeschenken voorzien.

Toen zij gekomen waren aan het land Bolaäng, hielden zij daar op. Aan alle kapen, eilanden, rivieren en ankerplaat-sen, van af kaap Poelisan en verder Westelijk tot aan het land Mongondou, gaf Ramopoliï een naam. Op den dag dat zij dat land binnenkwamen, waren er lieden die daar woonden; toen nu de lieden daar Ramopoliï zagen, kwamen zij allen naar hem toe en zeiden tot hem: „Beoorloog de apen op dat eiland daarginds, want die apen eten menschen; wanneer zij hier beneden komen, brengt elk hunner een knuppel mede,

waarmede zij de menschen komen slaan, daarom kunnen wij niet vermenigvuldigen en de stad verfraaien. Als gij al die apen kunt bevechten, dan wordt gij onze koning." Het verzoek dier lieden werd door Ramopolïï toegestaan. Toen het dag was geworden, nam hij zijnen boog, waarmede hij op Maiwangkai, zijnen overleden neef, had geschoten, en begon hij te schieten. In één dag waren, op weinige na, al de apen daar verdelgd en den tweeden dag voltooide hij het. Nadat hij de apen had bestreden, werd hij door de lieden aldaar met groote eer verheven en werd hij hun koning. Zoo is hij koning geworden in dat land.

Eenige jaren nadat hij koning was geworden in dat land, kwam hij door wichelen te weten, dat zijne zuster Ransawoelaon in 't Noorden op Poelisan in zware ziekte lag, en daarom zond hij zijne slaven naar het Noorden om vandaar zijne zuster te halen en hij droeg zijnen slaven het volgende op: „Zegt aan mijne zuster, dat ik haar laat halen want wie zal nog voor haar zorgen? Haar zoon is gestorven, daarom moet zij bij mij gebracht worden en dan zal ik voor haar zorgen als er iets gebeurt." Zoo voeren dan zijne slaven heen en zij kwamen in het Noorden bij Ransawoelaon en zeiden haar wat hun heer haar liet zeggen. Toen Ransawoelaon de boodschap hoorde, die haar broeder had opgedragen aan degenen die hij tot haar had gezonden, stemde zij terstond toe en volgde hen gaarne. Zij voeren dan heen en voeren over de zee in het Oosten, doch toen zij Zuidelijk aan de rivier Molompar kwamen, blies de zuster huns heeren daar den laatsten adem uit. Zoo snel mogelijk nu haastten zich die slaven om daarvan te gaan kennis geven aan hun heer, nadat zij lieden hadden achtergelaten om het vaartuig te bewaken. Nadat zij bij hun heer waren gekomen, zeiden zij hem dat zijne zuster was gestorven, dat zij den laatsten adem had uitgeblazen aan den mond der rivier Molompar. Toen Ramopolïï had gehoord dat zijne zuster dood was, zond hij honderd man van zijne slaven om zijne zuster te gaan begraven en hij liet hen daar een

huis oprichten, daar zij niet meer terugkeerden, maar het graf zijner zuster bleven bewaken. Het dorp, dat zij hebben opgericht, noemden zij Moentoi en naderhand zijn zij verhuisd naar Belang. Daarom zijn de voorvaderen van die van Belang nakomelingen van de slaven van Ramopolïï.

82. Verhaal betreffende Loemimoe'oet en hare Nakomelingen, verteld door Mentang Mĕnajang, van Sondĕr.

1. Er was eens een steen, die boven den grond uitstak en die steen stond naar het Oosten, tegenover de plaats waar de zon opgaat. Toen de zon was opgegaan, werd de steen heet, daar hij door de zon werd beschenen en toen zweette hij en het schuim hoopte zich op. Ten slotte barstte het schuim open. Toen het barstte, kwam er een mensch uit. Die mensch was Lumimu'ut.

Loemimoe'oet baarde Moentoe-oentoe of Koemokomba'. Moentoe-oentoe werd tot man genomen door Lintjambene'. Zij beiden gewonnen éénmaal negen jongens en éénmaal negen meisjes. Hunne namen waren Pĕli'ian, Kumaimboto, Ma'inturin en de anderen. De man van Wujalaka was Kasueian. Toen Woejalaka en Kasoeeian bij elkander zaten, zagen zij een meisje en dat was Pĕliïan en dat voedden zij op. Zij gaven haar den naam Sueiwene', zij was het kind van Moentoe-oentoe, maar zij is grootgebracht door Woejalaka en Kasoeeian. Degene die Soeeiwene' trouwde, was Kariso. Soeeiwene' en Kariso gewonnen Tamuntuan, Maengkong, Sumpa', Suling (Mawĕris), Mararai, Mamĕntas en Teterambun; hij is het, die den berg Kalabat heeft afgetopt.

Tamoentoean bevond zich op den Lengko'an, daar hij zich van zijne broeders had afgescheiden, en daar bearbeidde hij een stuk Evodia-hout en maakte er eene vrouw van en zij beiden huwden met elkaar. Zij gewonnen Auan en Alowong. Aoean gewon Runtuwarow, die Tiwow tot zoon

had. De vrouw van Tiwow was Teteon. Eens ging Tiwow het bosch in en maakte eene hut. Iederen morgen ging hij wateren bij een rotan-stoel in het Noorden. Iederen dag nu ging hij het bosch in, maar telkens als hij des avonds terugkeerde, was er gekookte rijst. Toen ging hij op de loer liggen, om te weten te komen wie geregeld die rijst kookte. Toen zag hij een meisje en zeide: „Gij zijt het, die aldoor de rijst kookt." Het meisje antwoordde: „Ja, want ik ben uw kind, zijt gij niet gewoon bij den rotan-stoel in het Noorden te gaan staan?" Toen antwoordde Tiwow: „Inderdaad, gij zijt mijn kind." Nu geleidde Tiwow het Rotan-meisje naar hun huis en bracht haar regelrecht naar den zolder. Hun dorp was Pontak.

2. Ramopolïï en zijn broeder Langkai waren lieden van Kema. Ramopolïï ging scheep en voer Noordelijk langs Salimboeroeng en Westelijk langs Likoepang en Westelijk langs Tinanĕman en Menado-toea, Zuidelijk langs Mandolang en Z.lijk langs Rona' en Z.lijk langs Koemoe, langs Rarakan en Z.lijk langs Sondakĕn, Soeripĕn, Toelap en Oostelijk langs Popareng en O.lijk langs de Nimanga en Z.lijk langs de Rano-toea'na, Sosongian en Z.lijk langs Pĕntoe', Z.lijk langs Ranomea' en Z.lijk naar de Rano i Apo'. Daar was het, dat hij eene hut heeft gemaakt. Op zekeren dag ging Ramopolïï baden; terwijl hij aan het baden was, dreef er eene Eugenia-vrucht in het Oosten op hem af en die duwde hij in Westelijke richting achter zich. Hij zag dat zij Oostelijk weder aan zijne voorzijde terugkwam. Dewijl die Eugenia-vrucht maar steeds aan zijne voorzijde terugkwam, pakte hij haar. Hij zag dat zij aangebeten was, maar de tanden waren zeer fijn, doch het waren geen vleermuizen(tanden), daarom zeide hij: „Degene van wie deze tanden zijn, moet een mensch wezen." Toen zond hij zijne slaven uit, om de rivier te volgen en in Zuidelijke richting te zoeken naar de eigenares der tanden, die in de Eugenia-vrucht hadden gebeten. Daarop gingen zij heen; in het Zuiden zagen zij een dorp en zij trachtten steeds

om Fijntandje te onderkennen, maar konden haar niet vinden. Daarop keerden zij terug. Teruggekeerd, vertelden zij aan hunnen heer, dat zij een dorp hadden gezien, maar het meisje met de fijne tanden niet hadden kunnen vinden. Toen zeide Ramopolïï: „Gijlieden moet een vechthaan medenemen, maar hij moet goed kaalgeplukt worden. En als gijlieden de hanen laat vechten, dan kijken de anderen naar boven." Zij gingen dan inderdaad naar het Zuiden en volgden die opdracht. Met veel rumoer kwamen de menschen kijken naar de vechtende hanen en daar zagen zij een meisje, dat daarboven was opgesloten of verstopt, en naar beneden keek. Zij zagen dat zij fijne tanden had.

Daarna gingen zij terug, Noordwaarts naar de hut van hunnen heer. Toen vertelden zij wat zij hadden gezien. Daarop zeide Ramopolïï: „Brengt mij er heen en neemt goederen mede voor den bruidschat." Toen zij in het Zuiden waren aangekomen, zond R. lieden heen om te vragen aan den heer des huizes of hij boven mocht komen. De heer des huizes antwoordde: „'t Is goed." R. ging dan heen en begaf zich regelrecht naar de voorgalerij. De huisheer zeide hem te gaan zitten. Tiwow vroeg aan R.: „Vanwaar komt gij?" R. antwoordde: „Ik kom van Kema in het Oosten." „En wat komt gij doen?" R. antwoordde: „Ik heb nog geen etenskookster en daarom is 'mijne bedoeling met hier te komen, om de dochter van den heer des huizes ten huwelijk te vragen." T. antwoordde: „Vraag het aan hare moeder." Hij vroeg het aan Teteon en deze zeide: „Vraag het aan het meisje." Hij vroeg het aan het meisje en zij wilde wel. Daarop vroeg hem de huisheer, zeggende: „Treed het binnenhuis in."

Toen zij dan in het binnenhuis waren, spraken zij over den bruidschat. Tiwow zeide: „Indien het oprecht gemeend is, moet gij alles wat ik zal vragen als bruidschat ook goedvinden." Dit alles werd door Ramopolïï goedgevonden. Toen dat alles goed was afgeloopen, zeide Ramopolïï: „Wij zullen hier niet blijven." Tiwow zeide: „Waar dan wel?" R. ant-

woordde: „Ergens ten Westen van hier kunnen wij verblijven." Toen gingen zij heen. Tiwow gaf de volgende opdracht aan R.: „Als gijlieden op reis gaat, houdt dan lijnwaden gereed, want als gijlieden door rotan wordt gepakt, geeft dan die lijnwaden, want die rotans zijn hare zusters." Zij gingen dan op weg en het gebeurde aldus. Steeds voortgaande, kwamen zij Westelijk aan de monding der Lombagi. Toen hij daarvan geproefd had, zeide hij: „Dit is onze rivier, want dit is eene goudbron." Zoo is hij het dan, die eene plaats gevonden heeft, waar tot op heden toe goud te halen is. Ramopolïï is later gestorven in het Westen, in Mongondou.

83. Verhaal van god Kalangi' en god Manimporok, verteld door K. Loemënta' van Kolongan-atas.

Volgens het verhaal der zegslieden, woonden god Kalangi' en god Manimporok in het binnenland, te Tombasian-atas. Zij beiden waren met elkaar bevriend, zij bezochten elkaar dikwijls.

Later daalde Kalangi' naar de zeekust af en ging de dorpen stichten van af het gebergte Tareran en verder Westelijk, tot aan het dorp Poijar en vandaar keerde hij weder in Westelijke richting terug en bleef wonen te Watoe No'ai, in de vlakte, die gelegen is tusschen de dorpen Pondang en Lopa'na. Zoo heeft hij daar een groot huis opgericht, dewijl hij daar vast verbleef. Ten tijde dat hij daar woonde, was de oever der zee nog niet daar, maar nog Westelijk van het eiland Tatapaän. Maar omdat hij de bruinvisschen als zijne varkens onderhield, en daar hij het al te lastig vond om telkens heen en weer naar het Westen te gaan en zijne varkens te voederen, zoo riep hij zijne varkens tot zich en terstond drong de zee van 't Westen het land binnen en kwam tot aan den rand van zijn huis. Van toen af te beginnen, had hij het gemakkelijk met zijne varkens te voederen.

Daarna kreeg Kalangi' verlangen en wenschte zijn vriend Manimporok te zien; zoo begaf hij zich dan naar het Oosten,

naar zijn vriend, die woonde op den berg, welke thans den naam Manimporok draagt. Maar toen hij in het Oosten aankwam, was Manimporok niet in zijn huis, daar hij het bosch was ingegaan; alleen zijne vrouw Kalongkopan was daar. Deze Kalongkopan was eene zeer schoone vrouw. Toen Kalangi' zag dat alleen Kalongkopan te huis was, kwam er een booze lust in zijn hart. Daarop verleidde hij die vrouw, en zeide: „Wel Kalongkopan, ga toch met mij mede, ik ben een rijk man. Let gij eens op mijn rijkdom: ik bezit de zee, het groote woud en een groot en fraai huis. Maar uw man heeft alleen slechts het bosch; daarom, volg mij toch!" Toen nu Kalongkopan die woorden hoorde, is zij terstond met Kalangi' medegegaan.

Het was nog niet lang geleden dat zij vertrokken waren, of Manimporok kwam terug en de stakker zocht overal zijne vrouw, met geween en kommer, die niet meer te zeggen is. Daar hij, steeds zijne vrouw zoekende, haar niet meer kon vinden, zoo hakte hij een sangkiow-boom om en bekapte hem tot een beeld, hij maakte het naar de gedaante van Kalongkopan. Toen hij het had afgewerkt, ging hij het oprichten op den weg aan het uiteinde van het dorp en verborg zich ter zijde van den weg. Nog niet lang had hij zich verborgen, of er kwamen menschen daar voorbij en zij zeiden: „Wel, dat beeld daar gelijkt bepaald op Kalongkopan, maar er is toch iets dat niet goed is gemaakt." Toen die lieden voorbij waren, kwam Manimporok voor den dag en sneed hetgeen niet goed was af en ging zich opnieuw verbergen. Weder had het niet lang geduurd, of er kwamen opnieuw lieden voorbij en zij zeiden: „Wel, als het niet door dat daar was bedorven, dan was het inderdaad gelijk aan de gedaante van Kalongkopan." Toen zij voorbij gegaan waren, kwam hij weder voor den dag en sneed het verkeerde ervan weg en ging zich weder verbergen. Alweder niet lang, waren er opnieuw voorbijgangers en dezen zeiden: „Wel verbazend! dat daar is werkelijk als de gedaante van Kalongkopan! Er is waarlijk niets dat van haar

verschilt." Toen nam dan Manimporok het beeld en bracht het naar zijn huis en ging het oprichten aan den grooten voorstijl van zijn huis.

Daarna ging hij zijn eten koken en zeide: „Ach, ik moet eerst nog koken, wie zal er anders koken, helaas!" Toen hij gereed was met koken, zeide hij weder: „Eerst eten, want ik ga weder op 't pad, als ik weder terugkom, dan ga ik weder koken." Toen hij klaar was met eten, ging hij weder heen en begaf zich naar 't bosch. Toen het donker was geworden, kwam hij in zijn huis terug. Thuis gekomen, zag hij dat het eten gereed stond op den etensbak. Hij zeide: „Wel verbazend! wie heeft dit toch gekookt? Ik zal maar eerst eten, wellicht is de een of ander zoo vriendelijk geweest om te komen koken." Den volgenden morgen ging hij weder heen, het bosch in. Toen hij terugkwam, was er weder voor hem gekookt; toen kreeg hij vermoeden en zeide bij zich zelven: „Misschien is het wel het beeld, dat ik heb gemaakt, dat mijn eten kookt en gereed maakt; wacht maar, morgen vroeg zal ik het wel bespieden."

Toen de dag zou aanbreken, zeide hij: „Kom, eerst gaan tijferen, want ik heb haast om te koken." Daarop deed hij alsof hij de deur sloot en de trap ter zijde schoof, en verborg zich ter zijde van het huis. Niet lang daarna zag hij, dat het beeld opstond en kwam koken. Toen klom Manimporok de huistrap op en maakte (dat beeld) aan het schrikken, zeggende: „Wel verbazend, zijt gij hier gekomen, gij zijt het dus, die voor mij eten kookt en gereed maakt. Ge hebt niets gezegd, anders hadt gij hier kunnen komen en te zamen met mij eten." Sangkiow zeide: „Genoeg, waarvoor toch zou ik voor u eten koken en gereed maken, als het niet was opdat ik uwe vrouw zou worden?" Zoo werden zij dan man en vrouw. Zoo is het.

84. Verhaal aangaande Manimporok, verteld door W. Regar van Kapoja.

Manimporok was bevriend met Kalangi' en zij bezochten elkaar dikwijls. Op een keer was Kalangi' Manimporok een bezoek gaan maken; hij was des nachts gegaan. Den volgenden morgen zeide Manimporok tot zijne vrouw, genaamd Kalinowan: „Kook eten voor mij, dan ga ik palmwijn halen." Daarop ging hij heen.

Toen hij terugkwam, was Kalangi' met Kalinowan op den loop gegaan. Daarop vroeg Manimporok aan zijne dochter, zeggende: „Waar is ulieder Moeder?" Het kind antwoordde: „Terwijl ik bezig was met vlechten, is Kalangi' met Moeder weggeloopen." Daarop kwam nog een andere dochter van hen, die op varkensvoer was uitgegaan en deze zeide: „Wel, ik ben op varkensvoer uitgeweest en toen ik terugkwam, had Moeder zich reeds van mij verwijderd, die lieve Moeder!" Toen kwam ook hun zoon terug en zeide: „Ik was naar het Westen gegaan en had palmwijn getapt, en toen ik terugkwam, had Moeder zich reeds van mij verwijderd, helaas."

Niet veel dagen verliepen, of Manimporok zeide tot zijne kinderen: „Ik ga maar eens naar de drinkplaats, het is al te verdrietig maar steeds thuis te blijven." Hij ging heen. Al voortloopende, zag hij een sangkiow-boom. Hij zeide: „Ik zal dat hout eens bewerken naar de gedaante van Kalinowan, dan zal het zijn alsof ik haar vóór mij zie." Toen bewerkte hij het. Toen hij het afgewerkt had, ging hij het nederzetten aan den rand van den weg en verborg zich. Het duurde niet lang of daar kwam iemand voorbij, die zeide: „Och-arm! als misschien het gelaat aan de eene zijde nog wat bekapt was, dan zou het zeker wel zijn als dat van Kalinowan, die door Kalangi' is geschaakt." Dit hoorde Manimporok. Toen de wandelaar was voorbijgegaan, nam hij het en bekapte het gelaat aan de eene zijde, zooals de wandelaar had gezegd en toen ging hij het weder daar neerzetten, keerde

terug en verborg zich weder. Spoedig kwamen er weder voorbijgangers. Zij zeiden: „Wel verbazend! wie heeft dat hout toch wel bewerkt? Het is inderdaad als Kalinowan, het scheelt niets meer met haar." Toen zij voorbij waren, nam M. het mee en bracht het naar zijne drinkplaats. Daar gekomen, legde hij het op de vliering en ging terug naar huis. Den derden dag ging hij naar de drinkplaats. Daarheen gaande, zag hij, dat er eten was gekookt en hij verbaasde zich en zeide: „Wie toch wel heeft dit gekookt?" Toen at hij. Na gegeten te hebben, keerde hij naar huis terug.

Den volgenden morgen ging hij weder naar de drinkplaats. Hij zag wederom, dat er voor hem gekookt was en hij at. Na gegeten te hebben zeide hij: „Kom, ik ga weer naar huis terug." Dit gaf hij als zijn voornemen te kennen. Maar hij deed het niet, want hij wilde op de loer gaan zitten, om te bespieden wie het toch wel was die kookte. En hij verborg zich. Niet lang had hij zich verborgen, of hij zag dat inderdaad het beeld op de vliering naar beneden kwam. Toen zeide hij tot haar: „Wel verbazend, het is het houten beeld dat ik gemaakt heb, dat aldoor eten voor mij kookt." Daarop vloog hij op haar toe en hield haar vast. Hij zeide: „Wel verbazend! gij zijt het dus, die aldoor eten voor mij kookt." Zij antwoordde en zeide: „Wat zoudt gij er aan hebben, dat gij mij hebt gemaakt, indien ik niet voor u kookte?" Manimporok zeide: „Ja, hoor eens, laat ons eerst naar huis gaan." Sangkiow antwoordde: „Gij kunt mij zoo maar niet naar huis geleiden, gij moet een bruidschat in goederen voor mij betalen, opdat gij mij niet te schande maakt."

Toen haalde Manimporok lijnwaden en kulintang's en gongs en gaf die aan Sangkiow en geleidde haar daarop naar huis, onder het bespelen van gong en koelintang. Daarom wordt zij aldus bezongen: „Sangkiow was eerst slechts een stuk hout, toen Manimporok haar eene gedaante gaf en zij een mensch werd." Tot dusverre.

85. Verhaal over Manimporok en Kalangi', verteld door J. Roemokoi van Soeloe'oen.

Manimporok en Kalangi' waren vrienden, die steeds zeer naar elkaar verlangden. Maar zij beiden waren geen bewoners van hetzelfde dorp. Manimporok woonde in het binnenland, Kalangi' aan de kust. Indien een van hen den ander verlangde te zien, dan ging hij een bezoek brengen of eene visite maken in het dorp van zijn vriend. Indien Manimporok verlangen had, ging hij naar de kust en bracht versch wildezwijnenvleesch mee voor zijn vriend Kalangi'. Indien Kalangi' verlangen had, dan kwam hij versche visch brengen.

Het gebeurde eens dat Kalangi' bij Manimporok kwam. Maar toen hij kwam, was M. niet te huis, daar hij was gaan jagen. Daar zijn vriend niet te huis was, zoo ging hij op den loop met Kaliwoenan, de echtgenoot van Manimporok. Toen M. te huis terugkwam, vroeg hij aan zijn zoon: „Zeg Kawatoe, he, waar is je Moeder?" Kawatoe antwoordde: „O, Moeder is niet meer hier, uw vriend heeft haar medegenomen." Daarop weende M. en zeide: „Al reis ik de wereld rond, waar zal, o mijn lieveling, waar zal ik een gelaat zien als dat van mijne geliefde!" Toen dacht hij na en nam een stuk sangkiow-hout en maakte daarvan een beeld, naar het voorkomen van Kaliwoenan. Toen hij het had afgemaakt, zette hij het neer ter zijde van den weg, waar de voorbijgangers het telkens konden zien.

De menschen kwamen voorbij en zeiden: „Wel verbazend, dat lijkt zeer op Kaliwoenan. Maar als daar nog een weinig werd weggenomen, dan zou het in het geheel niet meer verschillen van Kaliwoenan." Toen de menschen daar niet meer waren, ging Manimporok afkappen wat degenen, die waren voorbijgegaan, hadden aangewezen, totdat het geheel en al gelijk was aan het voorkomen van Kaliwoenan.

Het gebeurde eens, dat Manimporok zijn vriend bezocht. Aan de kust aangekomen, vroeg hij aan de lieden daar,

omdat zij het onderste gedeelte was van den boom, dien hij had omgehouwen, Sangkiow was de top. Zij beiden waren uitermate blank, zoodat zij des nachts nooit eene lamp gebruikten, daar zij steeds door hare eigen blankheid verlicht werden.

Zij vierden dan feest, een tweetal dagen. Op den derden dag noodigde M. Kalangi' uit om op hun feest te komen. K. kwam dan ook en vroeg aan M.: „Waarom, vriend, viert gijlieden feest met zoovele varkens?" M. antwoordde: „Het is de voltrekking van mijn huwelijk met de nieuwe Moeders der kinderen." K. hernam en zeide: „Als gij wilt, vriend, komt gij allen dan op uwe beurt een bezoek brengen in mijn huis." Maar dit was niet zoo gemeend, hoor, want K. wilde wederom de vrouwen van M. verleiden. Hij wilde opnieuw, zoo mogelijk, de vrouwen van zijn vriend Westelijk naar zijn huis brengen. Maar Winawai antwoordde: „Wij kunnen volstrekt niet uit dit huis wegloopen." Ook Sangkiow zeide: „Wij kunnen niet naar het Westen gaan." Doch Kalangi' wilde niet meer heen, voordat hij die beide vrouwen zou hebben medegenomen. Aangezien K. niet meer wegging en gezegd had dat hij Manimporok zou dooden, zoo sloten zijne vrouwen M. in de kamer op.

Daarop sprak Winawai aldus: „Indien gij, Kalangi', werkelijk van plan zijt om onzen echtgenoot te dooden, zult gij nu van uwe zitplaats naar beneden vallen." K. zat namelijk aan het boveneinde der trap. Het duurde niet lang of K. viel naar beneden, zoodat hij daar bleef liggen. Zij lieten het lang duren eer zij hem toespraken, daar zij hem gestraft hadden, omdat K. inderdaad haren echtgenoot wilde dooden. K. stond nu op, maar hij was weder niet van zin veranderd. Doch hij keerde W.waarts naar zijn huis terug. De volgende dag brak aan en hij kwam weder uit het W. terug en zeide opnieuw tot de vrouwen van Manimporok dat hij haar met zich wilde medenemen. K. had gezegd: „Indien mijn vriend M. hier is, zal ik hem thans dooden." Toen Sangkiow dit had gehoord, sprak zij aldus: „Daar gij hem wilt dooden, zoo zult gij thans

niet meer naar uw huis terugkeeren." Toen K. dit hoorde, deed hij zijn best om M. te zoeken. Nu werden de vrouwen van M. bevreesd en Sangkiow zeide: „Thans zult gij, Kalangi', steeds door over het erf rollen." Daarop kwam dan K. hals over kop naar beneden rollen, zoodat hij om genade smeekte, maar de vrouwen van M. spraken hem niet toe. Eerst toen K. bijna dood was, spraken zij tot hem.

Toen stond K. van den grond op en Winawai sprak tot hem: „Gij moet naar het Westen terugkeeren." Maar K. wilde niet terugkeeren, daar hij maar steeds in gedachten hield, dat hij Sangkiow en Winawai, als het kon, beiden naar het Westen zou willen medenemen. Dewijl K. niet heenging, zoo zeide Winawai tot hem: „Indien gij niet wilt teruggaan, zoo zult gij daar beneden sterven."

Daarop viel dan K. neder, hij was dood. Na langen tijd spraken zij tot hem. Daarop stond hij weder van den grond op. Winawai zeide: „Ga gij naar het W. terug en houd op met hier weder te komen, opdat gij hier niet sterft." K. zeide: „Roep mijn vriend M. hier, opdat ik zijne voeten omvatte en vergeving vrage, daar er niet meer aan behoeft getwijfeld te worden of ik ga naar het Westen, en wij worden broeders en gaan elkander weder telkens bezoeken." Maar deze woorden werden niet meer geloofd door Manimporok en zijne vrouwen, daar hij in het geheel niet deed zooals het behoorde en zeer slecht van aard was. Tot dusverre.

87. Verhaal van Manimporok en Mololewo', verteld door A. J. Najoan, van Ka'kas.

Het gebeurde eens in vroeger tijd, dat er een man was, die woonde in een dorp in Pasan, hij heette Manimporok. Hij was landbouwer en jager.

Op zekeren keer gebeurde het, dat Manimporok het bosch inging, om op wilde zwijnen, antilopen en zoo voorts te jagen. Daartoe liet hij zijne moeder teerkost gereed maken, negen

eieren en negen kluiten of pakjes rijst. Toen dat alles was gereed gemaakt, ging hij het dorp uit en liep bosch in, bosch uit, totdat hij kwam in het Westen, in het bosch waar hij heen wilde, op den berg Lolomboelan. Aldaar begon hij te jagen. Eenige dagen lang was hij daar, doch ook niet één enkel stuk wild maakte hij buit. Daarop maakte hij het plan naar een ander woud te trekken. En zoo ging hij dan op weg.

M. nu liep maar steeds door, aldoor te midden van het groote woud, bergop, bergaf, totdat hij Oostelijk op den Lengko'an kwam. Daar begon M. opnieuw wild te zoeken. Wederom was hij eenige dagen daar en maakte niets buit, zelfs geen muis kreeg hij te zien. Ten laatste slaagde hij erin één vogel te vangen. Toen hij dien vogel had gevangen, sprak deze hem toe en zeide: „O mensch, indien gij wilt, dood mij niet." Daarop ontstelde de man, over de wijze van doen van dien vogel en Manimporok zeide: „Waarom moogt gij niet worden gedood, daar gij toch een vogel zijt?" De vogel antwoordde: „Dood mij niet." Daarop bekeek M. dien vogel goed en zag dat het geen vogel was, maar eene vrouw van de uiterste schoonheid. M. vroeg aan die vrouw: „Wie zijt gij?" Die vrouw antwoordde: „Ik draag den naam van Kalinowan." Op hare beurt vroeg Kalinowan: „En gij, wat is uw naam?" M. noemde haar zijn naam. Daarop nam M. Kalinowan tot zijne vrouw.

De beide echtgenooten nu gingen vandaar weg en begaven zich op reis en kwamen aan een meer of plas, ten Z.O. van Lahendong, en zij namen daar een bad. Daarop gingen zij weder heen en keerden weder terug; zij volgden den weg, dien M. was gegaan toen hij op zijne heenreis was, totdat zij kwamen aan den tuin, bij de plaats waar M.'s vader gewoon was palmwijn te tappen. Daar nu waren vele dorpsgenooten van M. aan het tijferen. Zij werden verheugd, toen zij zagen dat M. was teruggekeerd, temeer nog, omdat hij eene vrouw had, namelijk Kalinowan. Daarop verzochten zij M. en zijne vrouw om met hen mede terug te keeren naar het dorp.

Maar dit hun verzoek werd niet ingewilligd door M., en zoo bleven hij en zijne vrouw dan maar in dien tuin wonen.

Zoo gingen dan die tijferaars naar het dorp terug en vertelden aan de Ouders van M., dat M. daar ginds in den tuin was bij de tijferplaats en dat hij tot echtgenoote had eene schoone vrouw, die haars gelijke niet had in dit dorp. Doch de Ouders van M. verbaasden zich over dit verhaal, want naar hunne meening was hij verdwenen of gestorven in het woud, daar zij reeds zoo langen tijd niets omtrent M. hadden gehoord. In het eerst geloofden zij het dan ook niet. Maar ten slotte begrepen zij, dat het verhaal toch waar was en zoo gingen dan zijne Ouders en een groot aantal lieden, die hen volgden, heen om M. te ontmoeten.

Zij dan ontmoetten elkander met eene onuitsprekelijke blijdschap en zij weenden van zielsverlangen. Daarop spraken zij er van, om naar het dorp terug te keeren. Zoo gingen zij dan, toen er een gunstige dag was gekomen, naar het dorp en zij kwamen daar aan zonder eenige stoornis. M. en zijne vrouw dan bleven daar in voorspoed wonen.

Het gebeurde eens op een keer, dat de lieden van dat dorp een feest vierden, naar de gewoonte die zij volgden, jaar op jaar. Op dien dag nu voerden zij vele spelen uit. Onder degenen die zich vermaakten, waren er die den e n g k e t-dans uitvoerden en daarom kwamen duizenden menschen kijken. Op dien dag was er een schipper, die pas van zijne schuit was gekomen, welke geland was in de nabijheid van dat dorp. Zijn naam was Mololewo'. Deze schipper wilde komen kijken en hij bleef maar aldoor kijken, hoe de lieden van dat dorp zich vermaakten, namelijk de e n g k e t-dansers. Het was een waar genot. Zoo was ook die schipper vervuld van genoegen bij het zien van de dansers. Na niet langen tijd viel zijn blik op eene vrouw, die uitermate schoon was, en daardoor kreeg hij begeerte naar haar. Daarom vroeg hij rond bij de lieden aldaar, wie die vrouw wel was. De menschen zeiden, dat die vrouw Kalinowan was, de echtgenoote van Manimporok.

Het duurde niet lang meer, of de lieden hielden op met feestvieren en gingen uiteen, een ieder naar zijn huis. Zoo gingen ook Manimporok en Kalinowan naar hun huis terug. Mololewo' nu volgde hen na. Zijne bedoeling was, dat hij gast wilde zijn in het huis van Manimporok. Toen zij elkaar ontmoetten, zeide de schipper wat zijn wensch was, temeer nog wilde hij vriendschap sluiten met Manimporok. Zoo hoorden dan Manimporok en zijne vrouw met welwillendheid zijne woorden aan, en gaven aan zijn wensch gevolg en hij werd door hen als gast ontvangen. Mololewo' echter zocht een list, hoe hij wellicht Kalinowan zou kunnen ontvoeren. Maar ongelukkig begreep Manimporok deze bedoeling van hem niet, daarom gevoelde hij zich maar verblijd, omdat hij een vriend had.

Eenige dagen lang was Mololewo' daar, toen hij aldus tot Manimporok sprak: „Wel broeder, ik zou wel eens wilde-zwijnenvleesch willen eten." Dit verzoek van hem werd door Manimporok ingewilligd en op dienzelfden dag ging hij met zijne lieden het bosch in, op de wilde-zwijnenjacht. Toen hij buit gekregen had, keerde hij naar huis terug. Thuis gekomen, liet hij onmiddellijk zijne vrouw het vleesch koken. Niet lang had zij gekookt, of zij gingen te zamen eten met genoegen. Eenige dagen verliepen daarna, toen Mololewo' weder tot Manimporok zeide: „Wel broeder, ik heb er genoeg van om aldoor dat wilde-zwijnenvleesch te eten; daarom, als ge wilt, ga eens versch vleesch zoeken." Op dienzelfden dag nog gingen Manimporok en eenige zijner gezellen weder op weg, het bosch in, om te gaan jagen. Op dien dag kregen zij niets, zoodat zij door den nacht overvallen werden in het bosch en daar dan ook bleven. Dien nacht was Manimporok niet gerust, daar hij aldoor dacht aan zijn tehuis. Daarenboven werd hem alle rust ontroofd, doordat een zijner metgezellen, een priester, aldus tot hem sprak: „Als het kan, moeten wij morgen terwijl het nog heel vroeg is, naar huis terugkeeren, want naar hetgeen ik heb gehoord van de vogels, is er iets gebeurd, dat niet goed is." Daardoor werd M. nog

meer bevreesd en ongerust van binnen. Het was nog geheel nacht, de hanen hadden nog niet gekraaid, toen M. en zijne gezellen uit het woud vertrokken en naar het dorp terugkeerden.

Toen zij in het dorp waren gekomen, vernam M. dat zijne vrouw was ontvoerd door zijn vriend Mololewo', want Mololewo' wist, dat dien nacht Manimporok niet meer thuis kwam, daarom had hij Kalinowan geschaakt. Toen Manimporok dat begreep, werd hij bedroefd, zóózeer, dat het naar zijn gevoelen beter zou zijn te sterven, dan zulk een smart te ondervinden. Van toen af, waar hij ook henen ging, trachtte hij zichzelf te dooden, maar dit kon hij niet volbrengen. Daarop spraken zijne Ouders Manimporok toe met allerlei vriendelijke woorden en vertroostingen, om daarmede zijn kommer te doen verdwijnen, maar daarom gaf hij niets.

Op zekeren keer gebeurde het, dat Manimporok op een arènpalm klom. In den top gekomen, liet hij zichzelf nedervallen, maar hij bekwam niet het minste letsel, zoo ook eenige volgende dagen. Eens op een keer ging M. het bosch in, om vogels te gaan vangen. Hij spande het net en ving allerlei vogels. Ten laatste kwam er een parkiet in het net. Toen hij dien Parkiet had gevangen, sprak deze aldus: „O, Manimporok, dood mij niet, want ik kom van Kalinowan." M. antwoordde: „Wat is het bewijs, dat gij van K. komt?" Daarop haalde de Parkiet den ring van Kalinowan te voorschijn en reikte dien aan M. over en dit bewees, dat hij werkelijk van K. kwam, want dien ring kende M. zeer goed van den tijd dat zij beiden nog samen woonden. Daarop liet M. den Parkiet los en droeg hem op, om over drie dagen weder te komen.

Gedurende eenige dagen wachtte M. op den Parkiet, maar deze kwam niet. Daarop ging hij weder vogels vangen. Terwijl hij aldoor vogels ving, die in het net vlogen, ving hij ook een parkiet. Die Parkiet sprak: „O Manimporok, dood mij niet, daar ik hierheen ben gezonden door Kalinowan."

Daarop reikte de Parkiet aan Manimporok een pinangdoos over. Die pinangdoos werd terstond herkend door M. en toen eerst geloofde hij, dat die Parkiet gezonden was door K. Toen die pinangdoos herkend was door M, zeide de Parkiet tot hem: „Indien gij nog van uwe vrouw Kalinowan wilt weten, luister dan naar hare opdracht aan u, aldus: „Maak gij eene goede schuit gereed, met alles wat daarin behoort. En gij moet wapenen en krijgsgereedschappen klaar maken, maar vooral moet gij bijen vangen, alles wat vinnig is van steek, zooals: kleine bijen, groote bijen, roode bijen, wespen en zoo voorts. En kleed u in boomschors en wrijf uw gelaat in met houtskool. En breng allemaal ijzeren gereedschappen, die slecht geworden zijn mede, zooals: messen, kapmessen, hakmessen, bijlen. Als nu dat alles is gereed gemaakt, volg mij dan en waar ik neerstrijk, daar is de verblijfplaats van Kalinowan. Maar als gij Mololewo' ontmoet, moet gij uzelf gedragen als een arme man, gij moet u voor hem aanstellen als een gering en dom iemand. En als hij u ondervraagt, zeg tot hem dat gij die kapotte gereedschappen wilt laten herstellen."

Aldus was de boodschap van dien vogel. Toen de Parkiet dit alles had verhaald, was Manimporok verheugd en liet eene schuit maken en maakte alles, wat gezegd was, in orde. Zeer spoedig was de schuit afgemaakt en M. gelastte eenige lieden met hem scheep te gaan. Toen dit alles was gereed gemaakt, ging Manimporok dan onder zeil, den Parkiet volgende. Terwijl zij maar steeds doorvoeren, streek die Parkiet neder ter hoogte van een dorp. Daarop ging M. aan land en vroeg telkens aan de lieden van dat dorp, die hij ontmoette: „Welk dorp is dit?" Zij antwoordden: „Dit is het dorp van Mololewo'." Aldus was de list van M. opdat hij niet door de lieden van dat dorp zou worden herkend.

Daarop zocht hij het huis van Mololewo'. Al voortloopende, zag hij in het Westen Mololewo', bezig met ijzer te smeden. Wat Kalinowan betreft, die liet hij niet van zich gaan, hij liet haar steeds op zijn schoot zitten, bang als hij was dat

zij zoude geschaakt of geroofd worden door andere lieden. Maar Kalinowan was één en al wond op haar lichaam, daar zij aldoor werd bespat door gloeiende ijzervonken, wanneer Mololewo' aan het smeden was. Manimporok vertoonde zich dan aan Mololewo' en Kalinowan. Zoodra Kalinowan hem zag, herkende zij hem terstond als Manimporok. Maar Mololewo' herkende hem niet, daar Manimporok werkelijk als een gering en dom iemand daar voor hen was gekomen. Daarop vroeg dan Mololewo' en zeide: „Wat is uw reden om hier te komen?" Manimporok antwoordde: „De reden mijner komst hier is om te vragen, of het misschien ook mogelijk is, dat ik deze bedorven gereedschappen, die ik hier bij mij heb, laat maken." Het duurde niet lang of Kalinowan vroeg aan Mololewo' of zij, als het kon, even mocht worden vrijgelaten, om Westelijk naar den grens van 't erf te gaan. Dat was eene list van Kalinowan. Maar Mololewo' zeide: „Daar vlak voor mij kunt gij wel uwe behoefte doen." Kalinowan antwoordde: „O, daar schaam ik mij voor, daar er iemand is die er naar staat te kijken. Als er eens niemand bij ons is, dan kan het zooals gij zegt."

Zoo dan, omdat er geen eind kwam aan het met aandrang vragen van Kalinowan, gaf Mololewo' er ten laatste zijne toestemming voor. Daarop ging dan Kalinowan van den schoot van Mololewo' af. En zoo snel als nog niet eens met het oog kan worden gewenkt, ging Manimporok heen en greep Kalinowan beet en liep met haar weg in Oostelijke richting, deed haar regelrecht in de schuit klimmen en voer weg, zich richtende naar zijn dorp. Toen Mololewo' dit zag, maakte hij een vaartuig gereed en riep lieden om met hem mede te gaan en zij vervolgden Manimporok. Het duurde niet lang, of zij bereikten hem midden op zee. Aldaar raakten zij slaags; in het begin was er geen die overwon, maar zij bleven elkaar gelijk. Langen tijd waren zij aan het vechten, toen Manimporok zag, dat zijne tegenpartij verflauwde. Daarop begon Manimporok de bijen los te laten, die hij gereed had

gehouden, eerst die welke niet al te vinnig staken. Zoo gingen die bijen die vijanden van hem steken en zij begonnen te wijken. Ten laatste liet hij op hen los alle bijen, die hij bij zich had, en deze staken aldoor hevig zijne vijanden, zoodat hunne oogen verblind werden, terwijl tevens hunne lichamen opzwollen. Daarop begon Mololewo' bang te worden in zijn hart en hij eindigde met om genade te smeeken, maar Manimporok gaf daaraan geen gehoor meer. Ten laatste sneuvelden Mololewo' en zijne makkers midden op zee. Aldus was het uiteinde van Mololewo'.

Van toen af was Manimporok gerustgesteld in zijn gemoed, daar zijn vijand gestorven was. Doch hoewel dit zoo was, toch was er iets, dat kommer aan zijn hart gaf, namelijk dat Kalinowan op haar lichaam vol wonden was, zoodat de menschen er van walgden om het aan te zien. Toen ging Kalinowan baden. Toen zij klaar was met baden, waren plotseling al hare wonden genezen, en haar aangezicht was weder geworden als te voren. Daarop voeren zij verder, naar hun dorp toe, en daar er niets was dat hun beletsel gaf, zoo kwamen zij in het dorp in goeden welstand. Hierna nu woonden Manimporok en Kalinowan als man en vrouw in dat dorp en leefden in rust en vrede. Zoo is het.

88. Verhaal van Manimporok en Mondolewo'.

Deze Manimporok was de kleinzoon van Loemimoe'oet en To'ar. Want T. en L. gewonnen Mamantow-Roring en M. R. gewon Manimporok. De geboorteplaats van Manimporok was op den Awoean en hij bleef aldaar totdat hij groot was geworden.

Toen hij nu al groot was, trok hij zijne geboorteplaats uit en ging eene verblijfplaats zoeken, waar hij goed zou kunnen wonen. Hij nu kwam aan den berg in de nabijheid van Lahendong. Toen hij dan aan dien berg was gekomen, daalde hij af naar de plaats waar thans Lahendong is gelegen. Daar

hield Manimporok eenigen tijd lang verblijf en iederen dag ging hij vogels vangen. Allerlei vogels waren er op den top van den berg, in de nabijheid zijner verblijfplaats. De benaming van dien berg was Tetempangan. Het gebeurde nu op een keer, toen Manimporok aan het vogels vangen was, dat hij een parkiet buit maakte. Dien vogel heeft hij niet terstond gedood, maar terwijl hij op weg naar huis was, zong hij aldus: „O Parkiet, ik zal je kop kraken." De Parkiet antwoordde: „Ach, Manimporok, dood mij niet." Toen ontstelde M., hoorende dat die Parkiet sprak, daarom luisterde hij naar zijn verzoek en willigde het in, zoodat hij dien vogel onderhield. Dit nu is het begin geweest, dat tot nu toe velen parkieten onderhouden.

Langen tijd reeds had Manimporok rondgezworven, steeds zoekende naar eene verblijfplaats en steeds vogels vangende op de toppen der bergen in de nabijheid en in de verte, totdat hij weder terugkeerde naar zijne geboorteplaats, Awoean. Weder op den Awoean zijnde, daalde hij neder naar Parei en maakte daar een groot vaartuig. In negen dagen heeft hij dat vaartuig gemaakt. Terwijl hij bezig was dat vaartuig te maken, ontmoette hij te Parei een man, genaamd Mondolewo', die terdeeg verstand had van ijzer smeden. Manimporok nu en Mondolewo' werden hechte vrienden en ten slotte vroeg Manimporok aan Mondolewo' het volgende: „Broeder, indien gij liefde voor mij hebt, maak dan voor mij wapenen en alle ijzeren werktuigen, die ik kan gebruiken als gereedschap voor het vaartuig, dat ik aan 't maken ben op 't oogenblik." Aan dit verzoek van zijn vriend gaf Mondolewo' gehoor. Toen Mondolewo' klaar was met het maken van alle wapenen en gereedschappen, die Manimporok ook maar wenschte, legde Manimporok die in het ruim der schuit en maakte ze in orde en zij bepaalden te zullen gaan varen, wanneer er goede wind kwam.

Terwijl zij aan het wachten waren op goeden wind, ging Mondolewo' het bosch in om te jagen, terwijl hij zijne echtgenoot, die den naam droeg van Pingkam-Panalu'an achter-

gelaten had aan het strand met zijn vriend. Eenige dagen lang wachtten zij op Mondolewo', maar hij kwam niet terug. Tot zeven dagen toe wachtten zij op hem. Maar toen de zevende dag voorbij was en hij niet terugkeerde, dachten Manimporok en P. P. dat Mondolewo' mogelijk een ongeluk was overkomen op het jachtterrein en hij in het bosch gestorven was. Daarop ging Manimporok varen en P. P. volgde hem.

Twee dagen verliepen nadat zij waren weggevaren, toen Mondolewo' terugkwam aan het strand, om zijne vrouw en zijn vriend op te zoeken, maar hij vond hen niet meer. Mondolewo' nu haastte zich een vaartuig te maken, met de gereedschappen en al de werktuigen. Toen hij dat alles had gereed gemaakt, ging hij varen. Na drie dagen had hij de schuit van Manimporok ingehaald. Daarop raakten zij slaags, onafgebroken dag en nacht, tot zeven dagen lang. Ten laatste gevoelde Manimporok, dat hij het niet langer meer kon volhouden en daarom zond hij den Parkiet uit, om naar zijn broeder, genaamd Awoean te gaan, om te vragen of hij mogelijk zijn broeder Manimporok kon komen helpen. Het duurde niet lang, of Awoean kwam inderdaad aan, om zijn broeder te helpen en hij verbrandde de schuit van Mololewo'. Toen de schuit van Manimporok's vijand was verbrand, had deze rust. Maar die rust duurde niet lang, daar zijn vaartuig gestrand is tusschen Sompini en Poelisan en in steen is veranderd. Die steen is daar nog tot nu toe en men heeft hem den naam gegeven van Pinangka'am batu.

Pingkam-Panulu'an werd nu door Manimporok tot vrouw genomen en zij keerden naar Lahendong terug. Tot zijn dood bleef hij daar. Zoo is het.

89. Verhaal omtrent Mailĕnsoen, verteld door J. Regar van Kapoja.

Deze Mailĕnsoen was de kleinzoon eener weduwe. Degene, die hem heeft opgevoed totdat hij groot was geworden, was zijne grootmoeder.

Op zekeren dag zeide M. tot zijne grootmoeder: „Grootmoeder, kook mij eten, opdat ik het als teerkost gebruike, om te gaan jagen." Toen zeide zijne grootmoeder: „Och, spreek niet zoo, gij zoudt kunnen gaan jagen! waar zijn de honden, die gij ter jacht zoudt voeren?" Hij antwoordde: „Ik ga maar met anderen mede." Zijne grootmoeder antwoordde: „O, dan is het goed, dan zal ik teerkost gereed maken, maar over hoeveel dagen keert gij terug?" „Wacht maar op mij, als ik den negenden dag niet thuis kom, dan keer ik niet meer terug."

Toen ging hij op weg. Den negenden dag kwam hij bij een bamboestoel en hij liep negenmaal daar omheen. Toen zag hij één staak, die tegenover het Oosten stond, en dien hakte hij om; eerst toen hij driemalen had gehakt, viel hij om en met dat hij viel, kwam hij Noordwaarts in het water terecht. Toen de bamboe was gevallen, kwam er plotseling een nevel en hij werd daardoor omringd. In het midden van dien nevel zag hij twee schoone vrouwen, beiden zusters. Daarop spraken zij, zeggende: „Vrees niet, want wij gezusters zullen u tot ons nemen en verzorgen, al zijt gij ook een aardbewoner." M. zeide: „Goed, maar ik heb van niets verstand." Zij zeiden: „Dat komt er niet op aan." Van dien dag af aan dan leefden zij te zamen als man en vrouw.

Negen dagen daarna, zeiden de beide schoone vrouwen: „Wij zullen hier niet blijven, neem dus wasian-hout en maak er een vaartuig van, dan gaan wij onder zeil naar Soangan. Dit werd door M. gedaan. Toen hij de schuit had afgemaakt, gingen zij aan boord en zeilden weg, zich richtende naar het Oosten en zij kwamen Oostelijk te Soangan aan. Maar daar er iemand was aldaar, die boos op hen was, zeilden zij weder heen, naar Awoean. Daar was hun vast verblijf. Toen zeiden de beide schoone vrouwen: „Alle werk der menschen van hier moeten wij verrichten." Daarom, tot nu toe, worden zij genoemd: de goden in het Oosten.

90. Verhaal omtrent God Mailĕnsun, verteld door Thio Gim Sun Abid-el-Mĕseh van Kawangko'an.

Naar het verhaal van den zegsman, was god Mailĕnsun een man uit het dorp Pasam-Bangko', district Pasan.

Het gebeurde eens op een keer dat hij zich zwak van lichaam gevoelde en toen de zon naar het Westen neigde, ging hij bamboe kappen, om dien te gebruiken tot palmwijn-opvanger. Zoo ging hij dan heen en toen hij een geheelen bamboestaak had afgehakt, en die naar het Westen was gevallen, trachtte hij hem voort te trekken, maar het ging niet; terwijl hij nu bezig was dien (bamboe) voort te trekken, donderde en bliksemde het en mistte het op de plaats waar hij zich bevond, zoodat hij niets meer zag, daar hij door mist was omringd.

Plotseling zag hij twee jonge meisjes, te midden van den mist, vóór zich en de meisjes zeiden: „Wel, waar is uwe woonplaats? Wilt gij god worden en onze gelijke? Wij zijn goden, daar ginds in het land Londokan." M. antwoordde: „Gaarne! Ik ben iemand van Pasam-Bangko'." Daarop dan werd hij door die beide jonge godinnen geleid naar de rivier genaamd Makaloe en daar werd hij door hen gebaad en berookt en op die plaats heeft de aarde gebeefd en heeft het gedonderd en gebliksemd en zoo is hij god geworden.

Daarna daalden zij af naar de zeekust en zeilden heen met groot prachtvertoon: er is voor hen op de trom geslagen en de koelintang bespeeld en er zijn voor hen geweerschoten gelost, totdat zij waren aangekomen in het land Londokan. Op dien dag waarop zij in dat land gekomen waren, zeiden de goden aldaar: „Hoe (wilt) gijlieden? hier blijven?" Zij antwoordden: „O neen, wij moeten gaan wonen in het land Naawoean."

Daarop voeren zij verder, met groot prachtvertoon, totdat zij waren aangekomen aan dat land. Toen zij in dat land waren aangekomen, werden zij tegemoet gegaan en ontvangen door de verschillende goden aldaar met groot eerbetoon en

de jonge godinnen, de gelijken van Mailĕnsoen, zeiden: „Kraait, gij hanen, knort gij varkens, blaft gij honden." Daarop kraaiden de hanen en knorden de varkens, en de honden blaften alle. De godinnen, die de gelijken waren van Mailĕnsoen, zeiden weder: „Steeds meer worde verhoogd god Mailĕnsoen, draagt hem op de handen." Mailĕnsoen van zijn kant zeide: „Bezingt, bezingt toch god Mailĕnsoen, hoe weinigen zijn er gelijk ik, prins van Pasam-Bangko'." Ten slotte zijn zij blijven wonen in dat land en Mailĕnsoen is daar god geworden, niet maar een kleine god, maar een groote god, of wel koning der goden in het land Naawoean.

91. Verhaal van Mamanoea, verteld door K. Waloekow van Kolongan-atas.

Het gebeurde eens, dat Mamanoea suikerriet had geplant. Nadat het suikerriet hoog was geworden, zag hij dat er steeds door iemand van gestolen werd. Daarom beloerde hij hem. Na niet langen tijd kwam daar dan ook een witte woudduif van boven aanvliegen, doch toen die was nedergedaald op den grond, veranderde zij in een mensch, eene jonge vrouw.

Daarop ging M. haastig op haar toe, om haar te omvatten en zeide: „O, gij dus inderdaad zijt gewoon mijn suikerriet te stelen, niet waar?" Toen antwoordde die vrouw aldus: „Ach, ik ben het, maar als het kan, heb medelijden met mij." M. zeide: „Goed, maar van waar komt gij?" „Uit den hemel." „Wat is uw naam, en die van uwe moeder en uw vader?" De vrouw antwoordde: „Mijn naam is Loemaloeindoeng, de dochter van Koemokomba' en Lintjambene'." M. zeide: „Goed! en indienne ..... gij mijn vrouw wordt." L. sprak en zeide: „Goed. Maar ik verzoek, dat ik volstrekt niet door u worde geluisd, opdat niet mijn haar breke en mijne moeder en mijn vader het hooren, opdat zij niet omtrent mij komen te weten waar ik ben en zij mij naar boven laten halen, want zoodra zij te weten komen waar ik ben, zullen zij mij naar boven halen."

Vervolgens werden zij echtgenooten. Daarna kregen zij een zoon. Daar nu de luizen van L. vele waren, drong M. er haar toe om haar te luizen. Te midden van het geluisd worden, kwam werkelijk een haar van haar te breken. Zoodra haar haar kwam te breken, kwam oogenblikkelijk een nevel en zij werden door dien nevel omhuld, totdat zij elkaar niet meer zagen. Toen de nevel was voorbijgetrokken, was L. verdwenen. Het kind had zij achtergelaten bij zijn vader. Dewijl helaas! zijne moeder niet meer terugkwam, huilde het kind maar steeds, totdat het niet meer kon gesust worden door zijn vader. Ten leste had M. moeite, omdat hij niet meer kon ophouden met telkens zijn kind te sussen, maar hij het toch niet tot bedaren kon brengen.

Hij bedacht toen, dat het beter was, dat hij met het kind zijne moeder achternaging. En hij zocht inderdaad haar te volgen. Gaande Oostwaarts naar de zon, werd hij door haar slechts met blaren bedekt. Toen zeide hij tot den kokosboom: „Wat u betreft, gij wordt door mij genoemd „Kokosboom", maar als het kan, reik mij opwaarts naar den hemel." De Kokosboom antwoordde: „Welaan, klim op en ik zal beproeven u opwaarts te reiken in den hemel." M. klom werkelijk erin, en zij werden door den Kokosboom steeds hooger gevoerd, maar zoodra zij reeds nabij den hemel waren, is de Kokosboom nedergevallen, daar hij te hoog was geworden. Toen ging hij weder elders heen, naar den la'indongboom, en zeide: „Wat u betreft, gij wordt door mij „La'indong" genoemd, maar als het kan, reik mij opwaarts naar den hemel." Zoodra ook deze den hemel naderde, viel eveneens hij naar beneden. Daarom ging hij voortdurend naar andere boomen en gaf hun telkens namen, maar er was er geen die in staat was M. opwaarts ten hemel te reiken, want telkens als hij al zéér hoog was geworden, kon de stam den top niet meer ophouden, totdat zij maar telkens omvielen.

Daarna zag hij een glansvlieg, en zeide: „Wat u betreft, ik noem u „Heldere", maar als het kan, voer mij opwaarts naar

de moeder van het kind, boven den hemel." De Vlieg antwoordde: „Goed, gij moet mij voortdurend volgen. En als gij water wilt drinken, dat, waarop ik mij niet zal hebben nedergezet, daarvan kan door u gedronken worden. Nog iets: Als wij boven zullen aangekomen zijn, dan is degene op wier voorhoofd ik mij heb nedergezet, de moeder van het kind. Wat betreft haarlieden gezusters, zij zijn tweemaal negen, allen vrouwen, en zij zijn gezeten allen met het gelaat Oostwaarts."

Aldus heeft werkelijk M. alle woorden der Glansvlieg gevolgd. Toen zij boven waren aangekomen, stegen zij Oostwaarts op en zagen Zuidwaarts de tweemaal negen, die zich nedergezet hadden. Zoodra de Vlieg zich op het voorhoofd van L. had gezet, gaf M. haar het kind over. Daarop is M. daar gebleven. Nu werd hem te eten gegeven; zeer veel was het, wat door hem werd gegeten. En dat was de reden waarom zijn buik werd opengesneden en (de inhoud daarvan) werd vervangen door steenen, zoodat hij slechts weinig meer at en een god werd.

Daarna begaf zich M. Oostwaarts naar het Zuiden en werd de god van den Zuidenwind. In het Oosten, daar wordt hij genaamd met (den naam) Manarinsing.

92. Verhaal van Warongan.

Onder de menschen, die woonden in het Zuiden, bij Pinĕwetengan, was een man genaamd Mawati'. Mawati' had tot kinderen Warongan en eenige broeders en zusters van dezen. Toen W. groot werd, zond zijn vader hem uit; zijn vader zeide: „Wel Warongan, ga gij een boom zoeken om te tijferen en waarvan gij mij geregeld den palmwijn kunt brengen."

Toen W. dit had gehoord, stond hij op en ging heen. W. nu richtte zich naar het Noorden terwijl hij ging. Allereerst kwam hij een rivier voorbij en die rivier noemde hij Nimanga. In de tweede plaats kwam hij, Noordwaarts gaande, weder eene rivier voorbij en die rivier gaf hij den naam Munte,

vierden zij beiden feest, omdat zij beiden waren begonnen in echt te leven.

Daarna kregen Warongan en Wĕngkow een zoon. Toen het kind al goed aan 't groeien was, moest Wĕngkow worden geluisd. Daarop zeide Wĕngkow tot Warongan: „Luis mij, maar doe het voorzichtig, als er eens een haar van mij werd uitgetrokken, want al zou er slechts één haar van mij worden uitgetrokken, dan zou het door mijn Vader worden gehoord en dan zal ik door mijn Vader worden geroepen, opdat hij dat haar weder ga inplanten." Zoo werd dan Wĕngkow door Warongan geluisd; terwijl W. aan het luizen was, trok hij met opzet een haar uit, want hij wilde eens weten of het werkelijk waar was wat Wĕngkow had gezegd, of een leugen. Wĕngkow gevoelde inderdaad, dat er een haar bij haar was uitgetrokken, daarom sprak zij aldus: „Daar gij dan een haar van mij hebt uitgetrokken, daarom moet ik terugkeeren tot mijn Vader, daar ik door mijn Vader word geroepen, maar dit kind laat ik bij u achter, pas er goed op."

Toen ging Wĕngkow werkelijk heen, zij nam haren weg naar het Noorden, en klom Noordwaarts op den berg ten Oosten van Tomohon, vandaar vloog zij op naar het huis van haren Vader. Toen zij daar was gekomen, telde haar Vader hare haren, maar hij kon ze niet tellen, daar zij al te veel waren. Op den negenden dag sedert Wĕngkow was teruggekeerd naar haren Vader, deed het kind niets dan weenen, den geheelen nacht en den geheelen dag. Derhalve overlegde W. bij zich zelf, aldus: „Laat ik Noordwaarts naar het Witte-Duivenwater gaan, misschien komt de Moeder van dit Kind weder baden in het Witte-Duivenwater, gelijk tevoren."

W. ging dan naar het Noorden, te zamen met zijn kind. Terwijl de Vader met zijn zoon naar het N. ging, zag hij een Groenen Papegaai. W. zeide: „Wel Papegaai, ik wil u huren." De Papegaai antwoordde: „Wat moet ik doen?" W. antwoordde: „Vlieg met mij en mijn Zoon naar de Moeder

van dit kind." De Papegaai antwoordde: „Wat zult gij mij geven?" W. antwoordde: „Wat ik u wil geven, is de jonge maïs te eten." De Papegaai antwoordde: „Goed." Toen nam dan de Papegaai Vader en Zoon op den rug, maar slechts driemaal draaide de Papegaai rond, toen hij weer beneden op den grond kwam; de Papegaai kon Vader en Zoon niet dragen.

Vervolgens zag W. den Rijstvogel. W. zeide: „Zeg, Rijstvogel, ik wil u huren, vlieg met mij en mijn Zoon naar de Moeder van dit Kind; wat ik u zal geven is, dat gij van de rijst kunt eten." De Rijstvogel antwoordde: „Goed, begeef u op mijn rug." Toen begaven zich dan Vader en Zoon op den rug van den Rijstvogel; driemaal slechts beschreef hij een kring naar boven, toen hij weder naar beneden dwarrelde op den grond.

Daarop zag W. een Groene Vlieg. W. sprak tot die Vlieg: „O Vlieg, ik wil u huren, vlieg met mij en mijn Zoon naar de Moeder van dit Kind; wat ik u zal geven, is de etter op te zuigen van de zweer op mijn rug." De Vlieg antwoordde: „Goed, begeef u met uw Zoon op mijn rug, dan zal ik met u naar boven vliegen." Toen begaven zich W. en zijn Zoon op den rug van de Vlieg; driemaal beschreef de Vlieg een kring en bracht toen regelrecht Vader en Zoon naar boven. Toen zij aan het huis van Mamarimbing waren gekomen, zeide de Vlieg tot Warongan: „Op wier voorhoofd ik mij zal nederzetten, geef aan die het kind over, want die is de Moeder." De Vlieg dan zette zich neder op het voorhoofd van Wĕngkow en aan haar gaf W. het kind over. W. zeide: „Geef het kind de borst, want gij hebt het gebrek aan melk laten lijden." Toen spraken de zusters van Wĕngkow, zeggende: „Bah, bah! het ruikt hier naar menschen." Mamarimbing beknorde haar en zeide: „Roept geen bah! over hem, want hij is werkelijk uw broeder geworden."

Op dat pas kreeg Warongon een naam van Mamarimbing; de naam waarmede hij hem noemde, was Manarinsim. Daarna gaf Mamarimbing een rang aan Warongan en Wĕngkow en

zeide: „Gij man en vrouw wordt bewakers aan den uitgang van den Zuidenwind. De Zuidenwind werd daarom door de Ouden „de Wind van Manarinsing" genoemd. Gelijk de Westenwind, de wind die uit het W. komt, door de Ouden werd genoemd „de Wind van Makaliwe." Het Kind nu, de spruit van Warongan en Wéngkow, werd door Mamarimbing genoemd Mandolang; hij ging Oostwaarts en verbleef aan de kust der zee ten Oosten van het dorp Karor.

93. Verhaal van Se'e-Wene', verteld door S. Welei van Kolongan-atas.

Er wordt verteld, dat Se'e-Wene' het kind was van arme ouders. Toen S. W. nog klein was, stierf hare moeder. Daarna trouwde haar Vader weder met eene weduwe. Toen zij getrouwd waren, voedden zij hunne wederzijdsche stiefkinderen op. Van den aanvang van hun huwelijk af, toonde de stiefmoeder van S. W. aldoor afkeer jegens haar, totdat zij groot werd.

Op zekeren dag, toen zij bijna zouden gaan eten, werd S. W. door hare Stiefmoeder uitgezonden, om varkensvoeder te halen in de nabijheid der palmwijn-drinkplaats. Toen zij gereed was met varkensvoer te halen, ging zij baden in de rivier. Terwijl zij aan het baden was, kwam er van het Oosten een gespleten kokosnoot aandrijven, en zij zeide: „O heerlijk! nu kan ik mijn haar nog reinigen, het zou alleen verkeerd zijn als deze gestolen was." Toen zij gereed was met baden, keerde zij naar huis terug. Toen zij daar was aangekomen, zeide hare Stiefmoeder: „Foei, wat komt gij laat terug, er is dan ook geen rijst meer. Schrap maar (uit den pot) wat ge eten wilt." Terwijl zij aan het eten was, zag hare Stiefmoeder, dat haar haar netjes was opgemaakt, en zij zeide: „O gij verwenschte meid, waarom hebt gij een kokosnoot gestolen, waarmede gij uw haar hebt gewasschen! Hoe is uw haar zoo mooi glad geworden?" Se'e-Wene' hield zich maar stil, daar zij bevreesd was het te vertellen.

Den volgenden morgen, nabij etenstijd, werd zij weder door hare Stiefmoeder gezonden om varkensvoer te halen; de drinkplaats voorbijgaande, zag zij dat rijst, gepakt in een jong woka-blad, daar was opgehangen. Tegen den avond, toen zij palmwijn ging halen en daar voorbij kwam, was er weder rijst. Weder ging zij varkensvoer halen, daar zij gezonden was door hare Stiefmoeder, den volgenden morgen, en daar zag zij, dat daar weder rijst was. Toen zij klaar was met varkensvoer halen, ging zij de rijst halen, en zeide: „Ik zal de rijst maar opeten, daar ik hongerig ben. Als ik naar huis terug ga, kan het zijn, dat er weder geen rijst meer is." Na gegeten te hebben, nam zij het varkensvoer op het hoofd en ging naar huis. Toen zij aankwam, zeide hare Stiefmoeder: „Ach, gij zijt veel te laat gekomen, zoodat er weder geen rijst meer is! Schraap maar weer (den pot) uit." Zoo ging het elken dag: als zij al spoedig zouden eten, werd zij uitgezonden om varkensvoedsel te halen, zoodat er geen rijst meer voor haar over was, maar zij voedde zich geregeld met de rijst, die de een of ander aan de drinkplaats telkens had opgehangen.

Het gebeurde op zekeren dag, terwijl zij bezig was het varkensvoeder bijeen te binden, dat er een python-slang kwam aanritselen door de lianen. Daarop ontstelde Se'e-Wene' en wilde vluchten. De Python zeide: „Ge moet niet wegloopen, S. W., ik zal u niets doen, ik ben het die de kokosnoot heb gegeven, waarmede gij uw haar hebt gewasschen bij het baden en die telkens de rijst heb gegeven, die gij geregeld iederen dag aan de drinkhut hebt opgegeten. Geef het maar hier, dan zal ik het varkensvoer dat gij medeneemt, te zamen binden." Hij bond het bijeen; dat waarmede hij het had gebonden, was een fraaie doek en hij gaf aan S. W. een nieuw baadje en een nieuwe sarong om van kleederen te verwisselen. Toen zij dan naar huis ging, had zij een nieuw baadje en een nieuwe sarong aan. Toen zij aankwam, zeide hare Stiefmoeder: „O gij verwenschte meid! wat is het toch erg met

u, gij hebt gestolen, daar gij er zoo uitziet; waar hebt gij dat vandaan?" S. W. bleef maar zwijgen. Van toen af werd zij terdege door hare Stiefmoeder afgestooten, en zonder eenige verschooning behandeld, dag aan dag.

Op een keer weder was S. W. door hare Stiefmoeder uitgezonden om hout te gaan halen bij de drinkhut, toen het weder al spoedig etenstijd zou zijn. Zij trachtte voordurend takken af te breken, maar zij kon ze niet afbreken, daarom had zij verdriet. Op dat pas kwam weder de Python en zeide: „Laat mij maar de takken afbreken en netjes bijeenvoegen wat ge mee wilt nemen." Toen maakte de Python het hout in orde, de groote stukken spleet hij en kapte ze goed gelijk af en bond ze zeer netjes bijeen. Dat waarmede hij ze vastbond, was weder een stuk doek. Toen hij gereed was met de vracht in orde te brengen, gaf hij S. W. een stel wisselkleeren en een zonnescherm. Daarop gingen zij vaneen en de Python maakte met S. W. de volgende afspraak: „Den negenden dag kom ik aan ulieder huis, want wij zullen gaan trouwen; als gij wilt, dan kom ik u vragen." S. W. antwoordde: „Goed." En zij ging naar huis met een verheugd hart. Thuisgekomen, werd zij weder door hare Stiefmoeder uitgescholden, die zeide: „O gij verwenschte meid, nu hebt gij het nog erger gemaakt! Waar steelt gij die dingen dan toch?" Doch S. W. deed maar steeds niet anders dan zwijgen.

Het geschiedde op den negenden dag, dat S. W. het huis opruimde. Toen hare Stiefmoeder dat zag, zeide zij: „Waarom ruimt die sukkel het huis op? Voor wien maakt gij het toch in orde? Sukkel van een meid!" Niet lang daarna donderde het van den hemelpool af en terstond kwam er een draagstoel vóór het huis neer. Toen de Stiefmoeder van S. W. dien zag en dat de Python er uit kwam en het huis binnenging, zeide zij: „Heb jij stakker, het jawoord gegeven aan den Python? O gek, ach gek!" Daarop gingen zij de kamer binnen. Niet lang daarna kwamen zij beiden er weder uit. Zoodra de Stiefmoeder van S. W. den Prins zag, ontstelde zij en zeide: „O

help! hij is anders geworden, hij is een groote heer!" Daarop smeekte zij hem aldus: „Ach, Heer, mijne dochter is mooier." De Prins antwoordde en zeide: „Indien gij het goedvindt, er is nog (een andere prins), maar maak dan de kamer gereed en doe uwe mooie dochter daar ingaan." Toen ging hare geliefde dochter naar binnen en S. W. met haar man stegen in den draagstoel. Toen zij instegen, vroeg de Stiefmoeder van S. W. „Wat is uw naam, Heer." De Prins antwoordde: „Mijn naam is Moentoe-oentoe."

Langen tijd wachtte men op degenen, die in de kamer waren, maar zij kwamen niet te voorschijn. Toen ging hare Moeder kijken, en haar kind was opgegeten door een Python, den hond van Moentoe-oentoe. Toen dat alles was afgeloopen, stegen M. en S. W. ten hemel. Toen zij zouden gaan, schreeuwde de Stiefmoeder van S. W. terwijl zij huilde en om erbarmen smeekte tot hare stiefdochter, of zij ook vergiffenis kon krijgen en met hare stiefdochter medegaan. Zij trachtte den draagstoel vast te grijpen, het kon niet en haar werd geen vergiffenis geschonken. Zoo werd Se'e-Wene', die door hare Stiefmoeder steeds was onderdrukt, verheven te zamen met de goden in den hemel. Zoo is het.

94. Verhaal van Se'e-Wene'.

De Vader van Se'e-Wene' was onverschrokken en flink in zijn geregeld op jacht gaan. Hare Moeder was gestorven toen S. W. nog jong was. Daarop nu huwde haar Vader opnieuw. Maar de vrouw met wie hij was gehuwd, was geheel liefdeloos voor hare stiefdochter en telkens toornig op haar.

Op een keer, terwijl haar Vader weder was weggegaan om te jagen, werd S. W. door hare Stiefmoeder uitgezonden om varkensvoer te gaan halen. S. W. daalde af in het dal. In dat dal was eene droge rivierbedding en aan den oever dier bedding was de plaats waar S. W. het varkensvoeder verzamelde. Toen zij gereed was met het bijeenbrengen daarvan, maakte zij eene waterpijp aan de plaats waar zij gewoon

was te baden. Toen zij met dat werk gereed was, keerde zij naar huis terug. Niet lang weder daarna, terwijl haar Vader weer was gaan jagen, werd zij weder door hare Stiefmoeder gezonden om voeder voor de varkens te gaan snijden en naar huis te brengen. S. W. daalde af, en toen zij kwam aan de plaats, waar zij gewoon was varkensvoedsel af te snijden, ontstelde zij en werd bevreesd, daar zij zag dat daar een kokosboom was opgegroeid, stikvol met vruchten, heerlijk om te zien en verlokkend om te eten, in de nabijheid der waterleiding, waar zij gewoon was te baden. Toen zij klaar was met het afsnijden van varkensvoeder, ging zij baden aan de waterpijp. Zij zag, dat er kokosnoten gevallen waren ter zijde van de badplaats en zij raapte er een op en spleet die, de eene helft at zij op en met de andere helft baadde zij zich. Toen zij klaar was met baden, schikte zij het varkensvoer, dat zij had gesneden en legde er de overige kokosnoten boven op, ze medenemende uit vriendelijkheid voor hare Stiefmoeder. Maar toen zij te huis kwam, had zij er terstond spijt van, dat zij zich moeite had gegeven om die kokosnoten mede te brengen. Zoodra hare Stiefmoeder haar had gezien, werd zij terstond boos, daar S. W. had gebaad en haar haar netjes glad, en haar baadje opgeknapt was. En wat haar nog boozer maakte, was dat S. W. de kokosnoten overgaf, die zij had medegebracht, zoodat zij hieruit aanleiding nam om zeer boos te zijn op S. W. en zij zeide: „Waar hebt gij die kokosnoten vandaan gehaald?" Toen vertelde S. W. hoe die kokospalm was opgegroeid, dat wonderbare ding, dicht bij de plaats waar zij doorgaans varkensvoeder afsneed. Maar hare Stiefmoeder geloofde haar niet en deed niet anders dan haar uitschelden, zeggende: „O gij verwenschte meid, gij zijt een leugenaarster en eene dievegge!" En zij sloeg S. W. en deze huilde.

Toen eenige dagen daarna verloopen waren, zond de Stiefmoeder van S. W. haar weder uit om voedsel voor de varkens te gaan snijden en thuis te brengen. Zoo ging zij dan weder

naar beneden. Gekomen aan de plaats waar zij gewoon was voedsel voor de varkens af te snijden, zag zij eene vrouw staan in de nabijheid harer badplaats, bij den kokosboom. S. W. dacht, dat zij de eigenares van dien kokosboom was, daarom werd zij bang en zeide bij zichzelve: „Zij zal wel terdege boos op mij zijn, daar ik van de kokosnoten heb weggenomen." Daarop vluchtte zij weg en verborg zich, maar die vrouw riep haar tot zich en wenkte haar toe, dat zij niet moest wegloopen. Toen naderde zij haar, die haar riep. Die Vrouw vroeg haar: „Waarom zijt gij weggeloopen?" S. W. antwoordde: „Ik was bang, omdat ik dacht dat gij boos op mij zoudt zijn." Die Vrouw hernam: „Om welke reden toch wel zou ik boos op u zijn?" S. W. hernam weder: „Omdat ik op een der vorige dagen eenige van de gevallen kokosnoten heb opgeraapt." De vrouw zeide: „Wees niet bevreesd voor mij. Ik ben Lintjambene', de moeder van God Moentoe-oentoe. Die kokosboom is mijn kokosboom, maar slechts gij moogt altijd van de vruchten er van nemen, zooveel als ge wilt. Ik ben van den hemel hierheen nedergedaald, om eene vrouw te komen zoeken voor mijnen zoon Moentoe-oentoe. Ik wensch dat gij zijne vrouw wordt. Wilt gij zijne vrouw worden?" S. W. antwoordde: „Laat ik zijne vrouw worden, wil mij met u medenemen naar den hemel. Ik heb het hier veel te moeilijk, ik verteer mijn eigen binnenste. Maar als ik daarboven ben, dan moet ik wel rust hebben." Lintjambene' antwoordde: „Houd op met bedroefd te zijn, daar ik u naar boven in den hemel zal brengen en gij de echtgenoot van Moentoe-oentoe zult worden. Maar houd u stil, spreek er nog in 't geheel niet over, ik zelf zal naar uwen Vader gaan, om u te gaan vragen."

Eenige dagen daarna dan vervulde Lintjambene' hare belofte. Toen de Vader van S. W. was thuisgekomen van gejaagd te hebben, kwam Lintjambene' het aanzoek doen. De Vader van S. W. stond het verzoek aan L. toe. Toen het verzoek van L. was toegestaan, ging zij terug naar den hemel en

ging allerlei goederen gereed maken om als bruidsgave te schenken aan den Vader van S. W. Toen dat alles gereed was, daalde zij opnieuw op de aarde neder, gevolgd door hemellingen, welke die goederen aandroegen. Toen zij aankwam, gaf zij dat alles aan den Vader van S. W. over. Toen de Vader van S. W. had genomen wat als bruidsgave was gegeven, geleidde Lintjambene' S. W. bij de hand om naar den hemel te gaan, gevolgd door de hemellingen. Zij gingen heen en begaven zich naar Pinĕwetengan. Daar gekomen, klommen zij in een ouden en zeer hoogen l a'i n d o n g-boom. Van den top van dien l a'i n d o n g-boom zijn zij ten hemel opgestegen. In den hemel gekomen, verbergde Lintjambene' S. W. in het rijstvat en dat rijstvat dekte L. toe met eene wan, zoodat niemand kon zien, wie er in dat rijstvat was.

Den derden dag bracht L. haren zoon Moentoe-oentoe naar dat rijstvat. Toen M. daar stond, lichtte L. de wan op, die als deksel op het rijstvat lag en liet haren zoon zien, wie er in dat rijstvat was. Daarop haalde L. Se'e-Wene' er uit en gaf haar aan M. om zijne vrouw te worden. En zij veranderde haren naam, zij werd niet meer Se'e-Wene' genoemd, maar N i r u n t u n a n. Sedert wordt Se'e-Wene' N i r u n t u n a n genoemd. Volgens het verhaal nu van de Ouden te Tombasian-atas, zijn zij gegaan naar het heilige woud in de nabijheid van Kampong Lama. Daar stond een zeer hooge en groote w a s i a n-boom. In dat heilige bosch gekomen, klommen zij in dien w a s i a n-boom. En van zijn top zijn zij ten hemel gestegen. Tot zooverre.

95. Verhaal van Moentoe-oentoe.

Het kwam te gebeuren, dat Lintjambene' op reis ging, de wereld rond, totdat zij aan een zeker land kwam. Aldaar zag haar een man, met name Kĕrito en hij bracht Lintjambene' naar zijn huis. Dat huis nu was zeer fraai en het werd steeds bewaakt door menschen aan den ingang, zoodat er niemand was die kon binnengaan, als hij het niet had gevraagd aan

de bewakers. Naar dat huis nu heeft Kĕrito Lintjambene' geleid en hij nam haar tot vrouw.

Niet lang was Lintjambene' aldaar, of zij ging weder op reis en keerde terug naar het land waar zij geboren was, doch Kĕrito is niet met zijne vrouw medegegaan, maar hij is in zijn huis gebleven. Zoo ging dan L. onder zeil, totdat zij was aangekomen in het land, waar zij was geboren. Niet lang nadat zij was aangekomen, kreeg zij een zoon. Toen dat kind groot was geworden, werd hij door zijne Moeder uitgezonden om op reis te gaan naar Kĕrito. Maar voordat hij onder zeil ging, had zijne Moeder hem aldus toegesproken: „Wanneer gij aldaar zijt aangekomen, ga dan regelrecht door naar zijn huis en wees niet bang voor de bewakers aan den ingang, doch ga regelrecht door naar het huis. En als gij iemand ontwaard hebt, wiens gelaat voor de eene helft steen is en voor de andere helft als een menschengezicht, dan is dat uw Vader Kĕrito. Zeg dan tot hem: „Ik ben de zoon van Lintjambene'."

Toen zijne Moeder dit alles tot hem had gezegd, ging hij dan henen. Toen hij aankwam,. zag hij werkelijk zijn vader en zeide tot hem: „Ik ben de zoon van haar, die den naam draagt van Lintjambene'." Toen Kĕrito dit had gehoord, zeide hij: „Goed, gelukkig dat gij in 't leven zijt gebleven." En hij greep hem bij de hand en omhelsde hem, terwijl hij weende. Niet lang was de jongen daar, of hij vroeg om terug te keeren naar zijne Moeder, zeggende: „Ik zou wel weer naar Moeder willen teruggaan, Vader. Maar voordat ik naar Moeder terugga, vraag ik U, of ik ook eene boodschap kan overbrengen aan Moentoe-oentoe, den Grooten Heere, die de aarde en den hemel heeft gemaakt en als heer wordt erkend door alle goden." Daarop zeide Kĕrito: „Dit zal het beste zijn: als gij zult aangekomen zijn, verneem dan van uwe Moeder, wat gij moet gaan zeggen en wat gij moet verzoeken aan Koemokomba', daar ik eene boodschap aan uwe Moeder zal laten overbrengen."

Zoo ging hij dan naar zijne Moeder terug. Bij zijne Moeder gekomen, vertelde hij haar hoe zijn vader Kĕrito had gesproken. Daarop gaf zijne Moeder hem heimelijk dezen raad: „Gij, mijn jongen, ga naar Koemokomba', want hij is thans weder bezig met het vaststellen van het lot der menschen en daar zijn zeer veel bijzitters. Als gij zult aangekomen zijn, ga dan recht door tot achter den rug van Koemokomba'. Hij zit met het gelaat naar het Oosten, orakels uit te spreken, met den staf in de hand. Ga gij dan achter zijn rug zitten en als hij zijn staf herwaarts beweegt, laat die dan uw oog treffen en dan moet gij heftig weenen. Al trachten zij u tot bedâren te brengen, wees niet stil. Eerst als Koemokomba' u zijn staf heeft gegeven, dan kunt gij u stilhouden, want hij is uw vader." Toen ging de knaap henen en deed zooals zijne Moeder hem had gezegd. Die plaats nu waar de orakels werden uitgesproken, was het erf van het huis van Koemokomba'; daar was niet het minste vuil, maar het was dag en nacht geheel rein. Het huis van Koemokomba' had negen verblijven voor de rechtvaardigen en negen voor de onrechtvaardigen. En in dat huis waren allerlei soorten van menschen: daar waren er die weenden, daar waren er die blijde waren, daar waren er die op de kulintang speelden, daar waren Heidenen en daar waren Christenen. En de ingang van dat huis werd blijvend bewaakt door een python-slang.

Toen de knaap daar dan was aangekomen, zette hij zich neder achter Koemokomba'. Terwijl hij daar was gezeten, bewoog Koemokomba' inderdaad zijn staf herwaarts en trof daarmede zijn oog. Zoo was dan zijn oog door een steek met den staf getroffen, en hij huilde, zoodat men hem trachtte te troosten met allerlei soorten van eten. En men bracht vogels voor hem aan, maar hij hield zich niet stil. Daar hij inderdaad dood zou gaan, zoo zeide iemand: „Houd u stil, jongen, als gij niet stil zijt, dan krijgt gij den staf van Moentoe-oentoe Koemokomba' niet." Daarop hield hij zich dan stil en Moentoe-oentoe Koemokomba' gaf inderdaad zijn

staf aan den jongen. En M. K. nam dien jongen en deed hem zitten aan zijne rechterhand en gaf kennis aan alles wat hemel en aarde bevatten, dat de naam van dien jongen Moentoe-oentoe en ten tweede Koemokomba' was en dat deze Moentoe-oentoe te zamen met zijn vader Moentoe-oentoe Koemokomba' was in al zijn werk. Daarom wordt hij steeds vereerd door alle goden en alle menschen, op gelijke wijze als zijn vader Moentoe-oentoe Koemokomba' wordt vereerd.

96. Verhaal betreffende Lintjambene', verteld door Kaoe'ndiri Waloekow van Kolongan-atas.

Er wordt verhaald, dat Lintjambene' de dochter was van Loemimoe'oet en To'ar; zij broeders en zusters waren tweemaal negen, negen mannen en negen vrouwen. Toen Lintjambene' groot was geworden, werd zij begeerd door haren jongeren broeder Moentoe-oentoe. Daarna bemerkten haar vader en hare moeder, dat Lintjambene' zwanger was. Daarom werd zij door haren vader en hare moeder weggejaagd.

Zoo liep dan L. weg en zeide: „Ik zal maar wegvaren." Daarop rustte zij soldaten uit om haar te begeleiden en zij ging op reis met hare soldaten. Aan den Woeloer Maätoes gekomen, hield zij op en toen werd haar kind geboren, maar het was slechts als een pompoen. Toen L. zag, dat het kind slechts als een pompoen was, stak zij het in een spleet, die zij in een boom had gehakt. Daarop ging zij weder op weg. Daarna liet zij een groot vaartuig maken. Toen dit was afgemaakt, ging zij onder zeil met hare soldaten. Maar L. had slechts mannekleederen aan. Ten langen leste kwamen zij aan een land, dat vol was met aanplantingen en overal was bewaakt door soldaten aan het strand. Daarop legde L. aan en ging aan wal. Op den vasten wal gekomen, kreeg zij honger. En zij zeide tot hare soldaten: „Klimt in de boomen en haalt er iets voor mij uit te eten."

Toen de soldaten, die de wacht hadden aan het strand, dit zagen, zeiden zij: „Waarom steelt gijlieden de vruchten der

aanplantingen van onzen heer?" L. antwoordde en zeide: „Dit zijn evengoed mijne aanplantingen, want zij zijn geplant door mijn Vader en mijne Moeder." Toen vroegen de soldaten, die de wacht hadden aan het strand, en zeiden: „Wie zijt gij wel?" L. antwoordde: „Ik ben de dochter van Haar, die de aarde heeft geschapen." Zoo lieten zij haar dan begaan. Toen L. verzadigd was, ging zij heen. Onderwijl kwam zij bij het huis van den Heer van wien de soldaten waren, die de wacht stonden te doen aan het strand; die Heer droeg den naam van Kĕrito. Zijn huis nu werd steeds maar door lieden bewaakt, aan den voet en het hoofd van de trap, benevens in de deuropening van het huis. Daarop ging L. voort. Toen zij was aangekomen, vroeg zij, zeggende: „Mag ik naar boven gaan?" De wachters antwoordden en zeiden: „Neen, dat kan niet, want de heer des huizes mag niet door anderen worden gezien." Daar echter L. maar steeds bleef aanhouden om naar boven te gaan, zoo stonden de wachters het toe en zeiden: „Goed, maar indien gij binnen gaat, kijk dan niet op naar den heer des huizes, want hij is gezeten in de hoogte en is bekleed met eene slangegedaante." Zoo spraken al de wachters.

Zoo ging dan L. naar binnen en zij keek in 't geheel niet naar boven. Ten laatste bleef zij daar wonen. Toen er voor haar eten zou gekookt worden, zeide L.: „Voor mij is de lekkerste groente spinazie, dus als 't kan, kook dan nu slechts spinazie voor mij, maar pluk de bladeren niet van de stengels." Op die wijze werd er dan voor haar gekookt. Toen het dan zoo ver was, dat zij de spinazie zou eten, pakte zij de takjes groente slechts bij den stengel tusschen de vingers en stak ze zoo in den mond. Telkens nu als zij de groente in den mond stak, keek zij naar boven naar den huisheer Kĕrito. Aldus is het geschied. Niet vele dagen daarna, verzocht L. te gaan baden met Kĕrito; dit vond K. goed. Zij gingen dan baden en toen L. haar baadje uittrok, kwam het te zien, dat zij geen man, maar eene vrouw was. Toen zij gereed waren met baden, keerden zij naar huis terug. Daarop werd L. door K.

gevrijd en zij werd zijne vrouw. Zoo zijn zij man en vrouw geworden. Negen maanden daarna was L. zwanger.

Niet lang daarna, verzocht L. aan K. om te mogen teruggaan naar het land harer geboorte. Dit vond K. goed en hij zeide: „Goed, maar als gij bevallen zijt, dan moet gij het kind een brief geven, als het reeds groot is geworden." Toen keerde Lintjambene' terug en nam een brief mede, dien Kĕrito haar had gegeven. Gekomen aan het land waar zij geboren was, ging zij regelrecht naar Moentoe-oentoe, haren echtgenoot. Niet langen tijd daarna heeft zij een kind gekregen; dat kind nu was een zoon. Zij gaven dat kind den naam Koemokomba'. Zoo brachten zij beiden dat kind groot. Doch toen Koemokomba' was groot geworden, zeide zijne Moeder tot hem: „Moentoe-oentoe is uw echte vader niet, Koemokomba', maar hij die den naam Kĕrito draagt, die is uw vader." Daarop zeide K. tot zijne Moeder: „Waar is het huis van mijn vader, Moeder?" L. antwoordde aldus: „O, het huis van uwen vader is daar ginds in een ander land. Daarom moet gij scheep gaan en naar uwen vader zoeken, maar hier is een brief, dien mij uw vader vroeger heeft gegeven, dien moest ik, zeide hij, aan u geven als gij groot waart geworden. Daarom, als gij uwen vader zoekt, zoo moet gij dien brief medenemen. Maar aldus moet gij doen: indien gij hebt gezien een land, dat overal aan het strand bewaakt wordt door soldaten, dan is dat het land waar uw vader woont. Wat het huis van uwen vader betreft, ook dat wordt overal bewaakt door menschen, aan den voet en aan het hoofd der trap benevens in de deuropening. Als gij nu naar zijn huis gaat, al wordt gij door de wachters ondervraagd, geef niet het minste geluid, ook als zij zeggen, dat zij u zullen doodschieten, zoo ga slechts regelrecht door naar uwen vader. En als gij bij uwen vader zijt gekomen, spreek dan geen woord, en ga regelrecht zijne knieën omvatten. Zelfs al tracht hij u weg te slingeren met de knieën, laat ze niet los. Als hij vermoeid wordt, laat ze dan los en reik uwen vader den brief over."

Toen zijne Moeder uitgesproken had tot K., ging hij onder zeil. Gekomen aan het land, waar zijn vader Kĕrito verblijf hield, ging hij aan land. De soldaten, die de wacht hadden aan het strand, ondervroegen hem, maar hij gaf in 't geheel geen geluid, doch liep slechts regelrecht door, zooals zijne Moeder hem had bevolen. Gekomen aan het huis zijns vaders, werd hij ondervraagd door de bewakers van dat huis, maar weder gaf hij geen geluid; daarop zeiden zij, dat zij hem zouden doodschieten, maar hij ging slechts regelrecht door, volgens de opdracht zijner Moeder aan hem. Vervolgens ging hij het huis binnen en omvatte regelrecht de knieën zijns vaders; en Kĕrito trachtte hem met zijne knieën weg te slingeren, maar Koemokomba' wilde hem niet loslaten. Toen Kĕrito vermoeid was geworden van het telkens trachten hem weg te slingeren, liet Koemokombo' los en gaf den brief aan zijn vader over. Toen zeide zijn vader Kĕrito: „O, gij zijt inderdaad mijn zoon, niet waar?" Koemokomba' antwoordde: „Dat ben ik, Vader." En Kĕrito hernam: „Hoe hebben uw vader en uwe moeder u genoemd?" Koemokomba' zeide: „Mijn vader Moentoe-oentoe en mijne moeder hebben mij Koemokomba' genoemd." Daarop zeide zijn vader Kĕrito: „O, dan hebt gij veel werk, daarenboven hebt gij van alles het lot te bepalen. Derhalve, indien gij verstandig zijt, dan gaat gij van naam verwisselen met uw vader Moentoe-oentoe, dan hebt gij weinig te doen, niets anders dan geslachten op te sommen. Maar ge moet aldus doen: als gij zult zijn teruggekeerd, dan gaat gij klimmen op den rug van uw vader Moentoe-oentoe, als hij bezig is de geslachten op te noemen en dan moet gij met opzet uwe oogen naar omlaag houden op de plaats waar hij zijn staf telkens naar boven steekt en indien gij daarin gestoken zijt, dan moet gij u op den grond werpen en hevig weenen. Indien zij u willen troosten, wees dan niet stil, al is het eten buitengewoon lekker en al zijn de vogels bizonder fraai, waarmede zij u willen sussen. Als zij er over spreken om uwen naam en dien van uwen vader

Moentoe-oentoe te verwisselen, eerst dan kunt gij een weinig stiller worden. Wanneer dan uwe namen door hen zijn omgewisseld, en zij den staf van Moentoe-oentoe aan u hebben gegeven, dan kunt gij werkelijk geheel stil zijn."

Aldus was de opdracht van Kĕrito aan zijn zoon Koemokomba'. Toen dit hem alles geheel was gezegd, keerde hij terug naar zijn vader Moentoe-oentoe en zijne Moeder. Toen hij daar was aangekomen, deed hij naar alles wat Kĕrito hem had aangeraden. Terwijl nu Moentoe-oentoe bezig was met geslachtslijsten op te sommen, klom hem Koemokomba' op den rug. En zijne oogen boog hij met opzet naar beneden, naar de plaats waar zijn vader den staf telkens naar boven stak. Zoo werd dan Koemokomba' in het oog gestoken. Zoodra er in zijn oog was gestoken, liet hij zich op den grond vallen en weende zeer hevig. Degenen die Moentoe-oentoe bijstonden in het opsommen der geslachten, trachtten hem te sussen. Daar Koemokomba' zich niet stilhield, trachtten zij hem te sussen met buitengewoon lekker eten, maar hij wilde nog niet zwijgen. Wederom trachtten zij hem te sussen met allerlei fraaie vogels, maar wederom wilde hij nog niet zwijgen. Nadat hij steeds langen tijd had gehuild en men hem had trachten te troosten met alles waarmede men hem kon troosten, zeide iemand: „Wellicht moeten hij en zijn vader Moentoe-oentoe van namen verwisselen." Toen hij dan dit woord had gehoord, begon hij een weinig stil te zijn. Daarop zeiden zij: „Zie je wel, was het dat toch niet wat hij wilde?" Toen verwisselden zij hunne namen: hij werd Moentoe-oentoe genoemd en zijn vader werd Koemokomba' geheeten. Toen dan deze zaak was beslist, hield hij op met weenen. Zoo werd dan met den naam Moentoe-oentoe zijn zoon Koemokomba' genoemd en zijn staf werd gegeven aan hem, die vroeger Koemokomba' heette. En omgekeerd werd met Koemokomba' genoemd de vroegere Moentoe-oentoe. Zoo waren hunne namen en hunne werkzaamheden onderling verwisseld. Deze Moentoe-oentoe is het, die wordt vereerd door de Heidenen

en door hen die reeds Christenen zijn geworden. Dit is omdat alle menschen, Heidenen en Christenen, in zijne hand zijn.

97. Verhaal van Marĕndor en Lintjambene', verteld door Joël Loemĕnta' van Kanonang.

Marĕndor had zijn verblijf in het Oosten, daar waar de aarde en de hemel aan elkander zijn gesloten. De helft van zijn lichaam was god, de andere helft mensch. Op de eene helft waren te zien alle vormen van hetgeen op aarde en in den hemel is. De andere helft was gewoon te verrotten, totdat zij geheel zacht was geworden, maar als de eene helft helder werd, dan werd zij terstond beter.

Het gebeurde eens, dat Lintjambéne' zwanger was geworden. Toen hare moeder en haar vader nauwkeurig ondervroegen, wie de bedrijver van die daad was, antwoordde Lintjambene' slechts dat zij hem wel zoeken zou. Daarop daalde L. neder en begaf zich naar het strand; terstond heeft zij daar een grooten Visch ontmoet. Daarop besteeg zij dien grooten Visch en de Visch vervoerde haar snel in Oostelijke richting; evenals de snelle vaart van den wind, zoo was de snelheid van dien Visch. Na niet langen tijd kwamen zij in het Oosten op een eiland, maar Marĕndor was daar niet. Toen vloog weder de Visch uit alle macht in Oostelijke richting, totdat hij dan in het Oosten aankwam op het eiland waar aarde en hemel aan elkander sluiten. Zij vroeg of Marĕndor daar was, en men zeide omtrent hem: „Hij is er." Zij hernam weder: „Dien mij bij hem aan, of ik Marĕndor kan ontmoeten." Men bracht haar dan het bescheid: „Gij kunt tot hem gaan, zegt hij."

L. ging dan tot hem. Zij zag dat de grond onder het huis van Marĕndor, tot aan de trap toe vol was met slangen. Zij steeg de trap op en M. vroeg haar: „Waarom komt gij tot mij?" L. antwoordde: „Ik ben zwanger en mijne ouders vragen steeds wie de bedrijver dezer daad is, en ik heb geantwoord, dat ik hem wel zou zoeken, en daarom ben ik hier

gekomen en breng dezen ring mede, want dezen heeft hij mij toegeworpen om te worden tot een teeken." M. antwoordde: „O, dat is mijn ring, maar gij kunt niet dicht tot mij naderen." Toen hij dit zeide, toen begreep pas Lintjambene' dat hij de Zon was en dat hij L. had beschenen en zij daardoor zwanger was geworden. Daarop ging L. naar beneden en zij keerde terug en besteeg weder den Visch. Daarna kreeg L. een kind en dat noemde zij Tialo. Tot dusver.

98. Verhaal aangaande Sopoetan, verteld door W. Mondow, priesteres te Talikoerang, Tompaso'.

Volgens het verhaal der Voorouders, droeg één der kinderen van Loemimoe'oet en To'ar den naam Marĕndor; hij werd genoemd Marĕndor, omdat hij was gezonden door zijne Moeder en zijn Vader om in het Oosten te gaan wonen, bij den opgang der Zon. Daar in het Oosten zijnde, wilde hij trouwen of eene vrouw vragen; de naam der vrouw, die hij heeft gevraagd, was Lintjambene'.

Tijdens hun beider huwelijk hebben zij eenige kinderen gekregen, één heette er Sopoetan, één heette er Moentoe-oentoe en eenige anderen. Toen Sopoetan groot geworden was, zoodat hij al kon trouwen, spraken Marĕndor en Lintjambene' tot Sopoetan, zeggende: „Wel Sopoetan, gij moet trouwen of wel eene vrouw vragen om uwe echtgenoot te worden, maar gij moet niet maar zoo iemand vragen, gij moet uit het Westen gaan halen een jong meisje, de dochter van Karende en Kĕmbu'ambene', die woont in het Westen in den hoek der aarde ten N.; de naam van dat meisje is Sawoembene'." Die woorden werden door Sopoetan aangenomen met een goed en oprecht hart, en hij sprak aldus: „Goed, Moeder en Vader."

Daarna ging hij dan met zijn Vader en zijne Moeder benevens ettelijke lieden den bruidschat brengen. Toen zij allen in het Westen kwamen, sprak Marĕndor tot Karende zeggende: „Wel vriend, het doel onzer komst op heden bij u

en uwe vrouw, is dat wij komen vragen of het wellicht u kan behagen, dat onze zoon genaamd Sopoetan uwe dochter genaamd Sawoembene' vraagt om zijne echtgenoot te worden." Karende antwoordde: „Dat is zeer goed, doch aan Sawoembene' moet ook worden gevraagd of zij wil of niet." Toen vroeg dan Karende aan Sawoembene': „Wel, Sawoembene', wilt gij door Sopoetan gevraagd worden zijne vrouw te worden?" Sawoembene' antwoordde: „Goed Vader, wat mij betreft, ik wil wel worden gevraagd en de vrouw van Sopoetan worden." Karende bracht het aan Marĕndor over en zeide: „Wat Sawoembene' betreft, zij is genegen de vrouw van Sopoetan te worden." Toen Marĕndor dit had gehoord, reikte hij den bruidschat over en met het vieren van een feest huwden de beide ouderparen hunne kinderen met elkaar, naar de gewoonte der menschen.

Toen nu hun feest was geëindigd, riep Sopoetan Sawoembene' en gingen zij met zijne ouders Oostelijk naar hun huis. Doch steeds voortgaande, kwamen zij aan bij een zeer hoogen berg. Terwijl zij daar waren, sprak Marĕndor tot Sopoetan aldus: „Wel Sopoetan, gij en uwe vrouw moet blijven en wonen op den top van dezen berg." Marĕndor noemde dien berg „Sopoetan", naar den naam van Sopoetan. Daarna gingen Marĕndor en Lintjambene' verder en Marĕndor gaf aan Sopoetan deze opdracht: „Sopoetan, gij moet een bedrijf zoeken, dan zult gijlieden niet maar steeds met (afgunstige) oogen uwe kameraden nakijken." Zoo gingen dan Marĕndor en Lintjambene' heen en lieten Sopoetan en zijne vrouw daar achter.

Daarna vond Sopoetan een bedrijf; wat hij wenschte als zijn gewonen arbeid, was ijzer bewerken, smeden. Dit is de reden dat, als Sopoetan ijzer bewerkt of ijzer smeedt, uit den top van dien berg steenen en zand tevoorschijn komen. Als dat zoo was, zeiden de Vaderen: „De God werpt weder uit, laat ze naar het Westen, naar het Westen gaan, o God, o Heere!"

Tot dusverre het verhaal van Sopoetan.

99. Verhaal betreffende Mokointĕmpai.

Er wordt verteld, dat Mokointĕmpai had gehoord, dat Mamarimbing was gestorven. Toen maakte hij een kapmes, naar het model van het kapmes van Mamarimbing, evenzoo een zak en hij maakte een varken gereed, en gestampte rijst en die nam hij mede om te dienen als gastgeschenk wegens het gestorven zijn van zijn Vader.

Toen ging hij heen en is op een berg geklommen. Daarboven aangekomen, loste hij geweerschoten aan het begin van het dorp. Toen verbaasden zich de zonen van Mamarimbing en zij hoorden, dat daarginds iemand was die weende; Mokointĕmpai was namelijk aangekomen aan het huis van Mamarimbing en hij rolde zich over den grond. De kinderen van Mamarimbing zeiden: „Waarom weent gij aldoor?" Hij antwoordde: „Omdat mijn Vader gestorven is." De kinderen van Mamarimbing zeiden: „Maar gij zijt zijn kind niet." Mokointĕmpai zeide: „Opdat gijlieden toch niet zegt, dat ik geen kind van Mamarimbing ben, ziet eens hier het kapmes dat onze Vader aan mij heeft nagelaten, of dat niet gelijk is aan het kapmes van onzen Vader, en kijk ook eens hier naar den zak, of die niet gelijk is aan zijn zak." Zij bezagen ze dan en zij waren inderdaad als het kapmes en de zak van hunnen Vader. De kinderen van Mamarimbing zeiden: „Aan u dan toch heeft onze Vader een kapmes en een zak gegeven."

Toen het er dan toe kwam, dat de kinderen van Mamarimbing van elkander gingen scheiden, zeide Mokointĕmpai: „Nu moeten de goederen van onzen Vader verdeeld worden, daar wij uiteengaan." Het werd dan door hen goedgevonden, dat de goederen van hunnen Vader zouden verdeeld worden. Zij maakten de verdeeling, doch Mokointĕmpai weigerde maar om iets te nemen. Toen zeiden de kinderen van Mamarimbing: „Wat is het toch dat gij wenscht? wilt gij vogels hebben?" Mokointĕmpai zeide: „Ja, geef mij die maar." Toen ging

Mokointĕmpai dan naar zijn huis terug en liet terstond de geloofsvogels los en die geloofsvogels vlogen weg.

Deze Mokointĕmpai had drie slaven en dezen zond hij uit om te jagen, in de richting, waarin de geloofsvogels waren gevlogen. Zij gingen dan heen en maakten wilde zwijnen buit en zij zagen een meer en de wilde zwijnen, die zij hadden buitgemaakt, ontweiden zij daar. Toen zij de ingewanden schoonmaakten, werden deze door de gaboesvisschen aangebeten. Daarop vingen zij die visschen en beproefden ze te eten, zij hebben ze geroosterd. Toen zij ze aten, waren die gaboesvisschen lekkerder dan de wilde zwijnen, die zij hadden buitgemaakt. Zij kwamen terug bij hunnen heer en zeiden: „Wij hebben een meer gezien en daar hebben wij de ingewanden schóongemaakt, maar die werden aldoor opgepikt door zekere dieren. Wij hebben er eenige van gevangen, en beproefd ze te eten en ze zijn lekkerder dan wilde zwijnen." Toen zeide Mokointĕmpai: „Plaats er wachters." De namen nu der slaven van Mokointĕmpai zijn: de eerste Mailangkai, deze was van Sarongsong, de andere Aoewang, van Rĕmbokĕn, de derde Lowang, van Sondĕr. Deze drie slaven zijn het, die het meer Linow hebben ontdekt.

100. Verhaal omtrent de Rijst, verteld door J. Roengkat van Kapoja.

Het gebeurde eens, dat Tumilĕng een huis had opgericht. Het huis, dat hij had opgericht, had eene breedte van negen dekstukken. De menschen zeiden: „Dit huis is fraai, maar als het bezet was met rijstvaten die vol waren met rijst, dan zou het nog veel schooner zijn." Daarop zeide T.: „Ik zal eens naar den Hemel gaan en rijst gaan halen."

Daarop nam hij drie snoeren kostbare halskettingen en riep als makker een zekeren Kaloeasan en zij klommen op (ten hemel). Toen zij waren aangekomen, vroegen zij naar het huis van den priester: „Waar is het huis van den pries-

ter?" De dorpelingen wezen hem: „Dit hier." De naam van dien priester was Pasiowan. Zij gingen daar dan hun intrek nemen. Toen het avond werd, gaf men hun te eten. Na het eten wees men T. eene slaapplaats op de rustbank. Maar hij kon niet slapen, hij woelde zich maar om en om. Daarop vroeg hem Pasiowan, zeggende: „Toemilĕng, waarom slaapt gij niet, maar ligt maar aldoor te woelen?" T. antwoordde: „Ach, ik kan niet slapen, er zijn hier veel wandluizen." Pasiowan zeide: „Ga dan maar boven op het rijstvat liggen."

Toen T. dat hoorde, was hij blijde en zeide: „Daar zal ik heen gaan." Toen hij nederlag, maakte hij zijn haarwrong los en stopte daar rijst in. Toen hij gevoelde dat zijn haar doorvuld was met rijst, draaide hij het in een wrong. Terwijl het nog duister was, stond hij op en wekte Kaloeasan, want zij gingen weg. De rijst nu in dat land, zegt men, werd geteld, omdat de korrels zoo groot waren als kĕliat-vruchten. Toen dan Toemilĕng reeds op weg was, stond Pasiowan op. Hij zag, dat T. er al niet meer was. Hij keek ook naar de plaats waar deze had geslapen en daarvan was de mat opgelicht, die over de rijst was gespreid. Daarop zeide Pasiowan: „He, Toemilĕng is er niet meer, en de rijst is overhoop gehaald, wellicht is er van afgenomen. Loopt Toemilĕng achterna, want het kan niet anders of hij heeft rijst gestolen."

Men vervolgde hem dan, totdat men hem bereikt had. Degenen die hem vervolgd hadden, vroegen: „Hebt gijlieden rijst gestolen?" T. zeide: „Komt maar eens kijken." Daarop bekeken zij alles wat zij bij zich hadden, maar er was niets. Daarop zeiden de door Pasiowan uitgezondenen: „Maak uw haarwrong eens los." Hij maakte die los en daar viel inderdaad de rijst uit. T. zeide: „Dat heb ik werkelijk niet met opzet gedaan, maar het is tusschen mijn haar geraakt, terwijl ik lag te slapen, ik heb er niet meer op gelet toen ik mijn haar opbond. Zeg nu daarginds toch niet, dat ik een dief ben." Daarop keerden zij naar het huis van Pasiowan terug en vertelden wat hij pas had gezegd.

Toen zeide T. bij zich zelf: „Hoe zal ik toch doen om ze te krijgen! Wacht maar!" Hij ging nu rondloopen, net doende alsof hij een marskramer was, en hij ging het dorp aan den zoom daarvan binnen, en maakte kerven in zijne voetzolen. Terwijl zij zich midden in het dorp bevonden, troffen zij lieden aan, die de kippen wegjaagden en hij hielp met hen mede. Daarop zag hij rijst, die in de zon te drogen lag. Terwijl hij tusschen de rijst doorliep, stiet hij er met den voet tegen aan, zoodat de gemaakte inkervingen volgestopt raakten met rijstkorrels. Toen hij gevoelde, dat zij er ingedrongen waren, is hij terstond op de vlucht gegaan. En hij daalde den berg Toetoengën af. Terwijl hij aan het afdalen was, werd het ook bekend, dat er van de rijst, die in de zon lag te drogen, was weggenomen. En wederom zat men hem achterna, maar men heeft hem niet meer kunnen inhalen, daar hij reeds op de helft was met afdalen. Toen hoorde hij de lieden uit den Hemel geruisch maken, terwijl zij zeiden: „Daar hebt ge hem werkelijk, haast u naar hem toe." T. gevoelde, dat hij mogelijk zou worden ingehaald en hij riep zijnen broeder genaamd Soemanti te hulp, zeggende: „Help mij, mijn broeder, breek een stuk van dezen berg af." Daarop zeide Soemanti: „Ga dan uit den weg!" Daarop hakte hij hem door en hij werd aan de Noordzijde afgetopt. Toen hij weder zag dat de Hemelbewoners reeds dicht aandrongen, heeft hij er met één slag nog een stuk afgesneden en dit kwam terecht dicht bij het stuk dat 't eerst was afgesneden, zoodat die afgesneden stukken zijn geworden tot twee kleine bergen.

Toen nu de Hemelbewoners zagen, dat zij den berg niet konden afdalen, keken zij nederwaarts op T. neer en wierpen hem met speren, als een regen waren de speren van dunne, dikke en gewone bamboe. Daar het niet lang meer kon duren of hij zou worden getroffen, zoo volgde hij den loop der rivier Malalajan. Zoo komt het dat daar zooveel bamboe groeit. Ziende, zoo zegt men, dat het weinig scheelde of hij zou door een speer van groote bamboe worden getroffen, zoo kroop

hij onder een steen. Toen hielden de speerwerpers op, zeggende: „O, Toemilĕng is al dood, want hij is er niet meer." Alzoo keerden de lieden terug.

Toen T. zag dat er geen bamboes meer naar beneden kwamen, zoo ging hij op weg en heeft zich regelrecht begeven naar de plaats waar hij en de zijnen woonden, te Tombasian-atas. Tehuis gekomen, zaaide hij de rijst uit op een kweekbed aan den voet van een poporong-boom. En sedert dien tijd vermenigvuldigde zij zich voortdurend. Nu was de rijst veel geworden, maar zij kon niet worden gegeten. Hij zeide: „Hoe zullen wij doen om die te eten, daar er niet van kan gegeten worden als er niet aan geofferd is. Daarop zeide Mokointĕmpai: „Dan zal ik nu eens de geloofsvogels gaan halen." Daarop nam hij eene speer, een geweer en een zak en ging op weg. In dien tusschentijd nu was de eigenaar der geloofsvogels, genaamd Mamarimbing, juist gestorven. Toen hij aan het begin van het dorp kwam, begon hij te schieten en te weenen, terwijl hij zeide: „Vader, ach Vader, nu kan uw kind u niet meer zien, ach Vader, ach Vader!"

Daarop hoorden, zegt men, zijne jongere broeders hem aldoor weenen. Zij zeiden: „Gaat hem tegemoet en vraagt hem wie hij is." Toen men het hem vroeg, zeide hij niet wie hij was, daar hij slechts voortdurend weende. Eerst toen hij was gekomen aan het huis van hen, die door het sterfgeval waren getroffen, hield hij op met weenen. Daarop vroegen hem al zijne jongere broeders wie hij was. Hij antwoordde: „Ik ben de zoon van den priester Mamarimbing. Ik ben de oudste van ons gebroeders, maar gijlieden waart nog klein toen ik door onzen vader ben gebracht naar beneden op de aarde. En opdat gij er niet aan twijfelt, ziet eens hier den zak en de speer, die onze vader mij heeft nagelaten. Haalt den zak en de speer van onzen vader eens voor den dag of zij niet gelijk zijn aan mijn speer en zak." Zij haalden ze voor den dag en zij waren gelijk, er was geen verschil tusschen. Daarop werd het erkend door de kinderen van Ma-

marimbing, terwijl zij zeiden: „O, hij is werkelijk onze broeder." Nu verdeelden zij de erfenis. Zij gaven hem goederen, maar die wilde hij niet. Toen zij vroegen wat hij wilde, zeide hij: „Ach, geeft mij maar van die kippen met lange staarten, geeft mij hanen en hennen en die geel en bruin gevlekte met korte staarten. Doch vertelt mij, hoe zij moeten behandeld worden. Licht mij in omtrent het aanleggen van rijstvelden."

Zij zeiden: „Als men begint met een rijstveld aan te leggen, dan moet men eerst mangĕnow. In dien tusschentijd worden er bij den priester aan huis rereindengĕn's gezongen. En dan gelast hij de knapen, die worden uitgezonden (negen, of zeven, of vijf) en dan worden zij toegesproken door den priester voor de vogelgeluiden; hij zegt: „Daar gij nu heengaat, zoo luistert en brengt hier den geloofsvogelkreet: viermaal lowas en eenmaal ke'ke'. En als de vogel is gaan neerzitten op een la'indong-boom, geheel boven in den top, dan moet ge dien als gunstig aannemen, maar als hij op een anderen boom is neergestreken, of hij heeft een tak afgebroken of het een of ander opgepikt, dan die niet." In dien tusschentijd bezoeken de priesters de huizen, mededeelende de vogelgeluiden, die zijn gehoord door de helpers den vorigen dag, opdat de menschen weten wat de helpers hebben aangebracht.

Den tweeden keer dat de helpers gaan, gaan zij halen vier malen ke'ke' en éénmaal lowas.

Den derden keer brengen zij éénmaal ke'ke', om daarmee de priesterhut op te richten.

Dan is daar een tusschenpoos. Niemand gaat ergens meer heen. Dan zenden de priesters weder de helpers uit, om viermaal lowas en éénmaal ke'ke' te gaan halen, daar zij door alle lieden zullen worden tegemoet gegaan. Vervolgens gaan de priesters naar het water voor het kerven der palen. Want de helpers hebben voor het oprichten der priesterhut het gebeente der zwarte slang gezocht en die in een bamboekoker gedaan en zijn dat gaan ophangen aan den weg naar het water. En dien hebben zij bezoomd met tawa'ang en lolowéng en kélet

en er houten palen langs geslagen. Komen de priesters terug na gebaad te hebben, dan geven zij onderweg houwen in de palen, die in den grond zijn geslagen. Komen zij in het dorp, dan gaan zij niet rechtdoor of regelrecht naar huis, daar zij eerst hun haar laten drogen. Den volgenden morgen hakken alle lieden in de paaltjes. Den volgenden dag is het mĕkan. Zij, die eene drinkhut hebben, gaan feestvieren in de drinkhut. De priesters gaan feestvieren in de priesterhut.

Daarop volgt het met een band over den éénen schouder dragen van de in bamboe gekookte spijs. Den volgenden morgen gaan zij weder halen: viermaal ke'ke' en éénmaal lowas; en den volgenden morgen: éénmaal kĕte. Den dag daarop gaan de menschen niet meer uit, daar de priesters de plechtigheid me'e ĕlĕpĕn of „manĕwas in den vroegen morgen" gaan verrichten. Weder een dag daarna gaan zij een muis vangen. Dan laat de priester tegen den morgen uitroepen: „Uitgaan op (of zoeken naar) eene zwarte slang!" Den volgenden dag is het lumupa, dan gaan de menschen niet meer weg, want dan verrichten zij het me'e ĕlĕpĕn of manĕwas; allen die de zwarte slang hebben gevangen en de priesters offeren eene zwarte kip. Te beginnen met den volgenden dag, kunnen de menschen weer uit het dorp gaan, maar zij mogen nog niet buiten het dorp overnachten.

Daarop volgt dat de priesters weder uitzenden en één priester lokt vogelgeluiden, hij gaat de kreten van den nachtgeloofsvogel lokken. Eerst negenmaal manguni. Als zij dan terugkomen, gaan zij regelrecht door naar het dorpsplein, dewijl zij daar door den priester worden tegemoet gegaan. En daar worden zij door den priester met gepelde rijst bestrooid. En dan blazen zij in den schelphoren en gaan het dorp in, ouden en jongen. Van dan af is het geoorloofd om leven te maken in het midden van het dorp en langs den geheelen weg.

Na verloop van drie dagen heeft het „roepen" plaats; dan roepen de priesters drie kinderen en gaan zij roepen bij de hei-

lige steenen. Wat zij roepen is het uitroepen van het bakken der arènvruchten. Den volgenden morgen mag niemand meer uit het dorp gaan. Terwijl het nog nacht is, laat de priester het volgende uitroepen: „Niemand mag meer uit het dorp gaan, daar het is vastgesteld door de voorouders!" Dan beginnen de priesters dekbladeren naar den tuin te brengen, daar zij eene tuinhut gaan oprichten, en een kookpot en een rijststamper.

Na verloop van weder vijf dagen wordt de plechtigheid: mange ang kaju uitgeroepen. Den volgenden dag vieren allen feest, zij gaan offeren in den tuin en dit heet maja' ang kaju."

101. Verhaal omtrent Pamagian, verteld door E. Tengor van Soeloe'oen.

Het kwam te gebeuren dat deze Pamagian elken avond ging mawinson, daar in die dagen de menschen bezig waren met mawinson. Elken keer dat het mawinson werd gedaan, was P. geregeld de allerlaatste bezig met het mawinson.

Op zekeren dag, toen zij het mawinson voor het laatst hielden, kwam wederom Pamagian het laatst te blijven, gelijk iederen dag. P. herhaalde maar steeds al de zangen. Maar wat het allermeest door haar telkens werd herhaald, dat luidde aldus:

„Laat gij het toch herwaarts nederdalen, o God!"

Toen het reeds nabij het dag worden was, keerde zij terug naar het huis van hare moeder en haren vader. Toen zij daar was aangekomen, hadden dezen de trap reeds op zijde geschoven. Toen riep zij, zeggende: „O Moeder en Vader, laat mij de trap naar beneden." Hare ouders antwoordden: „Ga slapen bij uwen ouderen broeder." Daarop ging zij naar haren ouderen broeder en riep: „O Broeder, laat mij de trap naar beneden." Haar oudere broeder antwoordde: „Ga bij Oom slapen." Daarop ging zij heen en riep weder: „O Oom, laat mij de trap neder." Daarop antwoordde haar oom: „Ga

slapen bij uwe tante." Zij ging weder heen en riep: „O Tante, laat mij de trap neder." Hare tante zeide: „Ga slapen bij uwe grootouders." Toen ging de stakker weer heen en riep, zeggende: „O Grootvader, laat mij de trap naar beneden." Haar grootvader antwoordde: „Ga slapen bij de honden." P. antwoordde: „Dan word ik maar steeds gebeten door de vlooien." Toen zeide haar grootvader weder: „Ga slapen bij de varkens." Zij antwoordde weder: „Dan word ik maar aldoor gebeten door de varkens." Toen zeide haar grootvader weder: „Ga slapen bij de geiten." De arme P. antwoordde weder: „Dan wordt ik maar aldoor gestooten door de geiten."

Dewijl voor die arme Pamagian de trap niet meer werd nedergelaten, zoo keerde zij weder terug naar het dorpsplein en bleef daar weder zingen. Terwijl zij aan het zingen was, toen rammelde herwaarts vóór haar een draagstoel en zij ging daarin zitten. Het was afgeloopen, de ochtendschemering was opgekomen. Toen werd zij door God opgetrokken. Toen hare moeder en hare broeders en zusters en hare ooms en hare tantes zagen, dat zij naar boven werd getrokken, toen weenden zij. Wat betreft Pamagian die werd opgetrokken, zij werd niet door God opeens recht naar boven getrokken, maar in den beginne kon zij nog door de menschen worden bereikt. Hare ouders, broeders en zusters stonden allen naar boven te kijken, al weenende en steeds roepende: „Keer weder, keer weder hierheen, o Pamagian!" Aldus bleven zij allen opkijken naar P., die door God werd naar boven opgetrokken, haar naar boven naar den hemel doende gaan. Zij zeiden weder, roepende: „Keer weder, hierheen, meisjelief, keer weder herwaarts, meisjelief! dan zullen wij een feest houden met negen groote varkens, keer herwaarts terug en eet de lever van het groote varken en de lever van den grooten haan." Daarop antwoordde P. slechts het volgende: „O neen, haal mij op, haal mij vooral op, o Heere God! daar mijne ouders en mijne broeders en zusters en mijn

oom en tante en mijne grootouders mij slechts afkeer hebben betoond. O Heere, trek mij naar boven, trek mij toch naar boven, o Heere!" Daarop spuwde P. naar beneden en zeide: „Dit speeksel geef ik aan ulieden en den grond die daardoor is getroffen, dien moet ge zorgvuldig bewaren, want die slechts is een gedachtenis voor ulieden aan mij." Zij werd werkelijk naar boven in den hemel opgetrokken.

Toen P. was aangekomen, werd zij door God uitgezonden om te baden en toen zij terugkwam, na gebaad te hebben, had God een ei gereed gemaakt, om daarvan de witte kleur tot voorbeeld te nemen en dat werd bij haar vergeleken, maar zij was nog niet zoo wit als het ei. Daarom werd zij nog eens heengezonden. Toen zij weder terugkwam, was zij nog juist zoo en zij werd wederom heengestuurd, tot negen malen toe en de negende maal was zij werkelijk zoo blank als het ei. Toen kapte God laitjitj-bladeren af en spreidde die uit, dat P. daarop zoude slapen. Toen wachtte hij totdat zij in slaap was en hakte haar toen in stukken, zoo fijn totdat zij was als gezift meel. Daarop strooide God haar rond aan den hemel. Hare oogen werden de Zon, haar gelaat werd de Maan. En de overige deeltjes werden alle sterren. Tot dusverre gaat het verhaal van Pamagian.

102. Verhaal betreffende den berg Lolomboelan, verteld door W. Këintjëm.

Wat den naam van dien berg aangaat, die was in het eerst niet Lolomboelan, maar Kapasanan, daarna is hij komen veranderd te worden, zoodat hij thans altijd Lolomboelan wordt genoemd. Dat is aldus geschied:

Er wordt verteld, dat Lolomboelan de naam was van een mensch: een mansnaam. Wat dien Lolomboelan betreft, dat was een god in Holland, de zoon van een grooten god aldaar, genaamd Moentoe-oentoe. Die Moentoe-oentoe woonde in een groot huis met negen kamers; elk van die kamers had een eigen beteekenis. Van elk van die kamers nam hij den eere-

dienst waar, want hij hield negen soorten van eeredienst. Deze Moentoe-oentoe had slechts twee kinderen, de eene was Lolomboelan en de andere heette Kĕrito.

Wat Kĕrito betreft, hem was door zijn vader een ambt gegeven, namelijk hem bij te staan in zijn werk om kennis te onderwijzen aan de menschen aldaar. Doch Lolomboelan had in het geheel geen ambt. Daarom dacht hij er over na, wat hij voor werk zou kunnen doen, want hij zag dat zijn broeder een ambt had. Hij zeide bij zichzelf: „Daar mijn broeder een ambt heeft, zal ik op mijne beurt eene schuit maken, opdat ik op reis kan gaan en een ander land zoeken." Alzoo is geschied. Toen hij die (schuit) had afgemaakt, verzamelde hij teerkost en hij zocht ook iemand om met hem op reis te gaan en hij vond iemand, genaamd Sinonsaian, dezen gaf hij een ambt op zijne schuit, namelijk dat van stuurman; daarop voeren zij heen.

Zij voeren steeds door en kwamen aan de rivier Rano i Apo'. Toen zij daar waren, zeide L. tot zijn makker: „Wij zouden deze rivier wel opvaren, doch het gaat niet, want deze wordt bevaren door onzen Voorvader, daarom zullen wij doorvaren in Westelijke richting." Zij gingen steeds Westwaarts; toen zij vóór de rivier Panapean kwamen, zeide L. tot zijn kameraad: „Wij zullen de schuit hier laten, daar wij gindschen berg zullen beklimmen, want hier is het dichtbij om hierheen te gaan, als wij visch willen gaan vangen hier aan het strand." (Thans heet het: Kaap Batoe Kapal). Daarop gingen zij Westwaarts en kwamen aan de rivier Poijar; toen zeide L.: „Wij zullen deze rivier volgen." Zoo gingen zij heen en volgden steeds die rivier. Toen zij aan de kleine rivier kwamen, weken zij daar af en volgden die, afgaande op den berg Kapasanan. Toen zij aan een anderen berg kwamen, liet hij daar Sinonsaian achter en ging hij regelrecht door naar den berg waar hij heen wilde. Gekomen aan den top van dien berg, zag hij dat dat land goed was om er te wonen, daarom bleef hij daar wonen.

Daar zijnde, ging hij op handelstochten uit, tot aan het Woeloer Maätoes-gebergte. Er wordt verteld, dat het gebeurde dat hij op één keer toen hij ging handeldrijven op dien berg, eene vrouw zag, genaamd Lintjewoelan, dochter van Loemimoe'oet. Met dat hij die vrouw zag, wilde hij met haar trouwen. Daarop ging hij vragen aan hare ouders, of zij wilden dat hij hunne dochter trouwde. Zijn verzoek werd door hen gunstig ontvangen, zoodat zij beiden man en vrouw werden en zij door Lolomboelan werd geleid naar zijne woonplaats op dien berg Kapasanan.

Vervolgens dreef Lolomboelan handel tot Kotawoenan, en daar zag hij weder eene vrouw met een schoon gelaat, genaamd Lengkaram Paser en ook met die vrouw trouwde hij, zoodat hij haar bracht naar den berg, dien hij bewoonde met Lintjewoelan. Zoo had Lolomboelan dus twee vrouwen. Aldus bleven zij wonen op dien berg.

Daarna op den langen duur werd die berg niet meer Kapasanan genoemd, maar hij werd genoemd de berg van Lolomboelan, tot op dezen tijd. En zoo is het dan gebeurd, dat die berg Lolomboelan is genoemd.

103. Verhaal van Tengker en Kawoeloesan, verteld door Servius Rawoeng.

1. Er wordt verhaald van Tengker en Kawoeloesan, dat zij beiden met elkaar bevriend waren. Tengker nu was een rijk man, maar Kawoeloesan, was een arm man. Iederen dag zag K. dat de bezittingen van T. zoovele waren, totdat hij eindelijk verdriet had en moedeloos werd van hart, omdat hij bedacht dat hij zelf zoo zeer arm was.

Te midden van deze zijne bekommering dacht hij na wat hij zou kunnen doen, opdat hij rijk zou worden zooals zijn vriend. Per slot van nadenken vond hij het werk van te gaan hengelen.

Het geschiedde op een keer, daar hij geen haak had, waarmede hij kon visschen, dat hij opstond en een haak ging

leenen bij Tengker, zeggende: „Als gij wilt, geef mij dan een haak te leen, daar ik eens wil gaan hengelen." T. antwoordde aldus: „U zal ik geven mijn haak, waaraan ik zeer gehecht ben, maar als gij dien laat verloren gaan, wordt gij mijn slaaf als gij terugkomt." Aldus gaf hem T. zijn haak.

Daarop vertrok K. en ging naar de zee. Aan het strand gekomen, roeide K. een eindje de zee in en begon te hengelen. Den eersten keer, dat aan den haak werd gebeten, brak terstond het snoer, zoodat de haak verloren ging. Degene, die aan den haak had gebeten, was geen visch, maar het was een Vorst, die uit de Onderwereld kwam.

Toen zette hij een teeken op de plaats waar de hengelhaak was afgerukt geworden en ging terug naar Tengker. Gekomen bij T. zeide hij: „Ach vriend, de haak is verloren geraakt maar indien gij wilt, geef mij tijd, dat ik ga beproeven hem te zoeken, of ik hem misschien kan vinden." T. antwoordde: „Goed, maar als gij hem niet kunt vinden, wordt gij met uw gezin mijne slaven, wanneer gij terugkomt, gelijk ik het met u heb afgesproken."

Zoo keerde dan K. weder terug naar het strand en ging den haak zoeken, daar waar hij was afgerukt of verloren geraakt. Daar gekomen, dook hij onder. Nu, er wordt verteld, dat op ongeveer vijftien vadem diepte, hij een trap zag, van treden voorzien. Toen daalde hij af, die trap volgende naar beneden. Beneden gekomen, volgde hij den grooten weg, die bij die trap begon. Het allereerst kwam hij aan het huis eener weduwe; daar vroeg hem de Weduwe, zeggende: „Wel vriend, waar komt gij vandaan en hoe is uw naam en waar gaat gij thans heen?" K. antwoordde: „Ik ben iemand van de Bovenwereld, mijn naam is Kawoeloesan, maar ik ben een knijpdokter, daarom ben ik hier gekomen." De Weduwe sprak: „Ik ben niet ziek, ga dus maar vragen aan de rijststampsters, die met haar beiden in één gat stampen." Toen ging K. naar de samenstampsters, en zij vroegen hem vanwaar hij kwam en wat hij wilde doen. K. antwoordde:

„Ik ben iemand van de Bovenwereld, en ik ben knijpdokter." De beide samenstampsters antwoordden: „Wij zijn niet ziek, ga vragen aan de drie samenstampsters." Maar de drie samenstampsters waren niet ziek, daarom werd K. door haar gezonden om naar de vier samenstampsters te gaan, maar zij antwoordden hem met het antwoord der drie samenstampsters, daarom ging hij naar de vijf samenstampsters en vervolgens naar de zes, de zeven en de acht samenstampsters, maar zij antwoordden hem telkens niet anders dan aldus. Toen ging K. vragen aan de negen samenstampsters en zij antwoordden hem: „Op het oogenblik is de Vorst hier ziek, en indien gij werkelijk een knijpdokter zijt, ga dan als 't u belieft den Vorst masseeren." Nu ging K. naar het huis van den Vorst; hij vroeg aan een der wachters: „Is de Vorst hier?" De wachter antwoordde: „Hij is hier, maar hij is ziek, daarom ligt hij in het binnenvertrek." K. zeide: „Ik ben een knijpdokter, dus als ge wilt, geleid mij naar den Vorst." Daarop geleidde de wachter K. naar den Vorst en daar gekomen, vroeg hem de Vorst: „Wat voor landsman zijt gij en wat is de reden waarom gij hier komt?" K. antwoordde aldus: „Ik ben een bewoner der Bovenwereld, ik ben gekomen om de zieke menschen hier te masseeren en ik wensch ook den Vorst te masseeren, daarom vraag ik, wat de ziekte van den Vorst is." Toen antwoordde de Vorst: „Wat ziek is aan mijn lichaam, dat is de keel, ik kan er niet door slikken, daarom heb ik het erg te kwaad." Daarop masseerde K. den Vorst en haalde den haak er uit, die in zijn keel was blijven haken. En dat was de haak, dien K. zocht.

Daarna ging K. door het dorp wandelen en terwijl hij daar zoo rondwandelde, zag hij een pisang-boom met goud-pisangs en hij vroeg een van de kleine spruiten en die nam hij mede, terwijl hij den weg zocht om terug te keeren naar de Bovenwereld. Al voortloopende, ontmoette hij de Zon en hij zeide tot de Zon: „Als het kan, draag mij dan op uw rug naar boven op de aarde." De Zon sprak: „Kunt gij mijne hitte

verdragen, zonder dat uw lichaam verbrandt? Maar indien gij er op gesteld zijt om door mij gebracht te worden, dan moet gij nemen negen lagen pisangstammen, die reeds zijn uitgebloeid, om als wand te dienen tusschen ons beiden, opdat gij niet verbrandt, en op den negenden dag zal ik u hier komen afhalen." Op den negenden dag dan was dit alles in orde gemaakt en daarna werd K. door de Zon afgehaald; hij werd door de Zon op den rug gedragen, totdat deze opging over de aarde. Nadat de Zon boven de aarde was opgegaan, zeide hij tot K.: „Wel, K., waar is het dorp, waar gij woont?" K. antwoordde: „Het dorp, waar ik woon, ligt op den top van het „Honderdrichelige Gebergte." De Zon sprak: „Denk er goed aan, Kawoeloesan, als wij juist boven dat gebergte zijn gekomen, zeg het dan, dan zal ik u daar ook laten vallen." Aldus gingen zij voort. Toen zij ongeveer ter hoogte van den top van dat gebergte waren, liet de Zon K. vallen en de Zon gaf hem nog een armband, geborgen in een doos. Toen K. op de aarde was gekomen, zag hij dat de pisang, die hij had medegebracht, spruiten had gekregen. Daarna ging hij naar het Oosten, om die pisang te planten aan den oorsprong der rivier, bij de badplaats van zijn vriend Tengker en hij zeide: „Na drie dagen kom ik naar u zien, dat gij reeds veel bladeren hebt."

Hierna ging K. een bezoek brengen aan T. terwijl hij tevens den haak medebracht en zeide: „Wel, vriend, uw haak, dien ik ben gaan zoeken, heb ik gevonden, dus hier is hij." T. sprak: „Goed, gelukkig voor u, vriend, dat gij den haak, dien gij hadt verloren, weder hebt gevonden en gelukkig voor u, daar gij niet mijn slaaf wordt, gelijk onze afspraak was, maar dat wij weder als vrienden van elkaar worden." Zoo werd K. geen slaaf van T.

Drie dagen daarna verrichtten T. en zijne vrouw de plechtigheid van het voor het eerst buitenshuis brengen van een kind, want zijne vrouw, genaamd Woejalaka, had pas een kind gekregen. Volgens de gewoonte, als een kind

voor het eerst naar beneden werd gebracht, moest men met dat kind naar de bron gaan. Toen naar de berekening van K. Woejalaka en haar kind aan het baden konden zijn, sprak hij aldus: „K. heeft geen zegen, indien er niet nederdaalt een slagregen, van nog zoo hevig!" Het duurde dan ook inderdaad niet lang, of er kwam een slagregen neer van nog zoo hevig, zoodat T. en de zijnen met het kind nat werden. Daar nu T. er mee begaan was, dat zijn kind doornat werd van den regen, zoo hakte hij een pisangblad af van de pisangs van K. en hield dat als regenscherm over moeder en kind en toen keerden zij naar huis terug. Toen T. en de zijnen het huis van K. voorbijgingen, zag hij, dat zij een pisangblad als regenscherm gebruikten. Toen daalde hij uit zijn huis af en liep hen na naar 't Westen. Gekomen aan het huis van T., sprak hij aldus: „O, foei, vriend, hoe mag dat wel wezen, dat gijlieden een blad hebt afgehakt van den pisangstam, die mij zoo lief is. Kijkt gijlieden maar eens rond, welk mensch onder alle bezitters van pisangs op aarde er heeft zooals ik, en daarom moeten gij en de uwen mijne slaven worden." Toen zeide T. tot K.: „Daar gij er zooveel verdriet over hebt, zoo zal ik het naar het Oosten terugbrengen." K. zeide: „Goed, maar indien dat niet zeer nauwkeurig door u wordt gedaan, of het blad niet meer groeit, dan moet gijlieden toch mijne slaven worden." Nu ging T. inderdaad naar het O. het pisangblad terugbrengen en dit stak hij weder vast en hechtte het aan op de plaats, waar hij het had afgehakt. En K. ging weder naar zijn huis terug. Nauwelijks was T. voorbijgegaan naar het W., of K. zeide: „Ik heb geen zegen, indien niet een hevige zonneschijn thans gaat schijnen." Ten gevolge van het gebed van K. duurde het niet lang, of een hevige zonneschijn scheen neer, zoodat de grond spleet. Daarop ging K. naar het O. en zag dat het pisangblad, dat Tengker weder naar het O. had teruggebracht, verwelkt was, daarom rukte hij het af en bracht het bij T. Daar aangekomen, zeide hij: „Kijk eens hier naar dit, vriend, of het

niet droog is geworden. Daar gij dit niet meer hebt kunnen in orde brengen, zoo zijt gij en de uwen van nu aan mijne slaven. Maar daar gijlieden nog een offerfeest moet volbrengen, geef ik u nog negen dagen uitstel en als de negen dagen volbracht zijn, komt gijlieden in mijne hand." Het werd vastgesteld, dat T. met zijn gezin voortaan slaven zouden zijn van K. Nadat de negen dagen om waren, werden T. en de zijnen door K. en de zijnen als slaven gehouden.

2. De naam der echtgenoot van K. was Pinantoela. Eenige dagen daarna, zeide K. tot zijne vrouw en zijne slaven: „Wij zullen eens op een handelstocht gaan, daarom zullen wij Oostelijk opklimmen naar den Pĕlas." Zoo gingen zij dan op weg en de doos, waarin de armband was geborgen, gaf K. aan T. te dragen. Op de helft van den weg gekomen, dien zij naar den Pĕlas aflegden, hoorde K. dat er iets in de doos was, dat weende, maar hij sloeg er geen acht op. Gekomen aan den Ĕlas, zagen zij, dat die berg in hooge mate aan den wind was blootgesteld, zoodat de boombladeren die afvielen niet bleven liggen, maar in eens dóór werden medegevoerd door den wind.

Drie dagen bleven zij daar, maar daar zij de koude niet konden verdragen, vluchtten zij van daar weg en daalden Noordelijk den berg af. In het Noorden kwamen zij aan eene rivier, en hielden daar op en K. opende de doos, waarin de armband was geborgen. Toen zag hij, dat daarin een kleine jongen was. Dat kind had nog geen oogen, het was nog als een jong muisje. Toen haalde K. het er uit en wikkelde het in doek. Hij noemde het kind Kariso, omdat dat kind uit niets anders was ontstaan dan uit het zweet van den armband, die aldoor had heen en weder geschuurd tegen de doos aan. Hij noemde ook den naam dier plaats Winĕrĕnan, omdat aldaar Kariso oogen had gekregen. K. en zijne vrouw en hunne kinderen, benevens hunne slaven bleven daar wonen en maakten daar een vestiging. Kariso nu groeide op; toen hij in staat was te werken, liet hij maken of liet hij

halen een blaasroer om er geregeld mee te schieten. Den eersten keer liet K. een blaasroer van bamboe nemen, den tweeden keer verzocht Kariso aan K. een ijzeren blaasroer te maken.

Kariso dan werd door K. groot gebracht te zamen met zijne werkelijke kinderen, daarom was hij geworden als de jongste zijner kinderen, broeders en zusters. Het aantal kinderen van K. en zijne vrouw, Kariso er bij genomen, was acht jongens en één meisje. De namen der zonen zijn: Maengkong, Pĕra-ta'sitj, Tĕmoe-wa'tang, Tĕmoe-a'kĕl, Tĕmoe-watoe, Kaparang, Kariso en nog een zoon, wiens naam niet bekend is. De naam der dochter was Soempawene'. Het werk der broeders was in het woud zwerven, en de dieren, waarmede zij gewoon waren het wild te vangen, waren roofvogels, en die werden als honden, met welke zij gewoon waren te gaan jagen.

3. Er wordt verhaald, dat op zekeren keer Maengkong en zijne broeders het bosch ingingen en dat zij den priester van die van Manarow ontmoetten, op den top van den berg Lokon. Aldaar werden zij bespot door den Priester, die zeide: „Wat voor nut hebt gij er van steeds in het woud te verkeeren, daar gijlieden in het geheel niets bij u hebt." De Gebroeders antwoordden: „'t Is waar, wij hebben in 't geheel niets bij ons, maar indien gij ons uitdaagt, dan zal u in het Oosten worden getoond wat het is, waarmede wij gewoon zijn het wild te vangen." De Priester sprak: „Als dat zoo is, toont mij dan wat het is, waarmede gijlieden gewoon zijt het wild te vangen." Toen zonden zij de roofvogels, die zij bij zich hadden, er op uit en lieten hen al de honden grijpen, die door den Priester van Manarow werden ter jacht gevoerd. Toen hij zag, dat al zijne honden in de vlucht waren gepakt en alle gedood door de roofvogels, zeide hij tot hen: „Ik vraag zeer veel vergeving aan ulieden, Gebroeders, daar al mijne honden tot den laatsten toe zijn gedood door de roofvogels, die gijlieden ter jacht voert." Verder nog zeide hij tot de Gebroeders: „Indien gijlieden, Gebroeders, wilt, zullen wij eerst

vriendschap sluiten." De Gebroeders antwoordden: „Goed." Toen zeide de Priester: „Op den negenden dag begeeft gij u allen naar het Noorden, naar mijn huis, dan zal ik ulieden het een en ander van mijne goederen geven, om een grondslag voor onze vriendschap te worden."

Nadat al deze woorden waren geëindigd, gingen zij vaneen. Aldus vertrokken op den negenden dag Maengkong en zijne broeders en begaven zich naar het N. om den Priester van Manarow te ontmoeten. Toen zij in het dorp in het N. waren aangekomen, gingen zij regelrecht naar het dorpsplein, zij gingen niet recht door naar het huis van den Priester. Maengkong had als baadje aan het baadje, waarmede hij gewoon was in het bosch te loopen, een baadje van foeja. Het baadje, dat hij had aangehad toen zij dien Priester hadden ontmoet, had hij ten gebruike gegeven aan Pĕra-ta'sitj. Toen de Priester wist, dat de Gebroeders zich op het dorpsplein bevonden, ging hij hen halen. Toen hij hen ging halen, nam de Priester P. T. omdat hij het fraaie baadje aan had, en ieder der overigen werd door den Priester gegeven aan een der inwoners; Maengkong liet hij in het huis gaan van eene weduwe. Daar zijnde, zeide hij tot de Weduwe: „Indien Tante wil, zou ik u gaarne tot moeder aannemen." Maar de Weduwe antwoordde: „Dat kan niet geschieden, want waarvoor zoudt gij mij tot moeder aannemen, daar ik eene weduwe ben." Maengkong antwoordde daarop, zeggende: „Dat doet er niets toe, Tante, als ik maar een plaats heb om mijn intrek te nemen, wanneer ik lust heb hier te komen." Toen stond de Weduwe het verzoek van Maengkong toe. Terwijl zij des avonds aan het eten waren, vroeg Maengkong aan zijne Tante: „Tante, wat is de oorzaak van den rijkdom van den Priester hier, dat hij zoozeer rijk is?" Zijne Tante zeide: „De oorzaak dat hij zoo rijk is, dat is een armband."

Twee dagen daarna liet Maengkong al zijne broeders bijeenkomen en zeide: „Van avond gaan wij baden, maar laat ieder zijn eigen mooi baadje meenemen." Toen het dan avond

was geworden, gingen de Gebroeders naar beneden om te baden en toen zij klaar waren met baden, verkleedden zij zich op hun mooist en keerden een ieder naar zijne verblijfplaats terug. Toen nu Maengkong gekomen was aan het huis zijner Tante, dacht de Weduwe bij zichzelve: „Die gast, die in mijn huis verblijft, kon wel eens een vorst zijn, want waarom draagt hij een harnas?" Maengkong zeide: „O Tante, ik ben het, die bevriend ben met den Priester van Manarow, maar de Priester heeft zich vergist toen hij kwam om mij bij de hand te geleiden op het dorpsplein; toen keek hij slechts naar dengene, die een mooi baadje aanhad, daarom heeft hij P. T. bij de hand genomen." Daarop ging de Weduwe zeggen aan den Priester, dat des Priesters vriend bij haar in huis was te land gekomen. Toen de Priester dit bericht had vernomen, ontstelde hij en hij ging Maengkong halen en geleidde hem naar zijn huis.

Op den derden dag, toen juist de Gebroeders bijeen waren in het huis van den Priester, zeide Maengkong tot zijn vriend: „Wel vriend, wil thans eens laten zien alles wat zal strekken tot teeken van onze wederzijdsche vriendschap." Toen begon de Priester te voorschijn te brengen al zijne have, die hij wilde geven om tot bewijs te strekken van de vriendschap tusschen hem en Maengkong; maar hoewel hij zooveel neerzette, toch schudde Maengkong maar telkens het hoofd en zeide: „Als gij, vriend, te voorschijn brengt den grondslag van uwen rijkdom, dan kunnen wij vanhier gaan." Daar nu de Priester den armband niet gaf, zoo zeide Maengkong tot zijn broeder: „O P. T. probeer eens, of wij nog geluk hebben, doe de zee eens opkomen, totdat dit huis komt te drijven op het water." Toen zeide P. T.: „Indien ik nog geluk heb, dan zal op dit oogenblik de zee opkomen en zullen al deze huizen op het water drijven." Niet lang daarna kwam de zee uit het Westen opzetten, zoodat alle huizen ronddreven. Toen de Priester had gezien, dat zij te gronde gingen, kreeg hij den armband voor den dag en overhandigde dien aan Maengkong.

Daarop deed P. T. den vloed terugkeeren en deed alle huizen weder terugkomen elk op zijne plaats. Na verloop van drie dagen keerden Maengkong en zijne broeders terug naar hun dorp, maar zij namen den weg langs het strand. Toen zij aan de rivier Sariow kwamen, raapte Maengkong een steen op, waarop een gelaat met twee aangezichten was geteekend. Toen zij waren gekomen aan den mond van de rivier Rano Wangko', zeide Maengkong tot den steen, dien hij had opgeraapt: „U laat ik hier achter, om een voorwerp van vereering te worden voor de menschen hier." Toen zag hij, dat die steen van neen schudde.

Daarop gingen zij, steeds het Z. houdende, in de richting van Amoerang. Zij gaven telkens een naam aan de plaatsen waar zij langs kwamen, gaande naar het Zuiden, beginnende bij Sondakĕn, en de daarop volgende namen in Zuidelijke richting. Toen zij te Amoerang kwamen, zeide Maengkong tot den steen met twee gezichten: „U laat ik achter om een voorwerp van vereering te worden voor de menschen alhier." Toen hij zijne woorden had geëindigd, zag hij, dat de steen van neen schudde. Daarop gingen zij het bovenland in, de rivier Rano Wangko' volgende. Toen zij gekomen waren aan de grens van het gebied van Sondĕr en Kawangko'an, hoorden zij aldaar gunstig vogelgeluid, daarom hielden zij daar op en bouwden er een huis; dien steen met twee gezichten nu zetten zij daar op in den grond, om hun voorwerp van vereering te worden, het eene gezicht werd naar het Z. gekeerd, het andere naar het N. naar het gebied van Sondĕr. De naam van deze hunne vestiging was Tombara'an. Toen zij reeds eenige jaren daar waren, stegen zij op naar eene plaats ten Noorden van het dorp Kinali en plantten aldaar varkens-bataten, daar zij hunne varkens aldaar voederden. De plaats nu waar zij varkens-bataten hebben geplant, is tot nu toe door de menschen genoemd Pakaimbawian. Al hun vee, dat niet met hen medeging, is wild geworden. De varkens werden wilde zwijnen, de katten werden boschkatten, de hon-

den werden marters, de runderen werden antilopen. Toen trokken zij vandaar weg en gingen een huis oprichten op Wawona.

Er wordt verhaald, dat toen Maengkong een nieuw huis betrok, hij al zijne broeders uitnoodigde om gezamenlijk te eten in zijn huis, maar er was, zelfs niet een van hen die ging. Daarom zeide Maengkong bij zich zelven: „Daar gijl. zoo doet, zult gijl. het wel eens zien."

De rivier nu, waar zij gewoonlijk hun water haalden op den top van den Lengko'an, heette Rano i Mokei; dat was zeer veel water, dat opwelde tegenover het Westen. Die rivier is aldus genoemd, omdat Maengkong haar had doen ontspringen met een enkel woord, waarop zij was ontsprongen. Het geschiedde op een keer, dat Maengkong die rivier in den grond heeft doen wegzinken, alvorens hij wegliep uit die vroegere vestiging. Toen dat water was verdwenen, nam hij het halve offervarken op zijn schouder en daalde den berg af in Oostelijke richting; vlak bij een gong en eene trom hing hij bij elk daarvan een stuk hout op en telkens sloegen die daar tegenaan, zoodat zijne broeders meenden, dat hij daar zijn verblijf hield, omdat zij gedurig maar hoorden het geluid van de trom en de gong. Toen hij gekomen was aan den oever van het Meer, zag hij dat zijne zuster hem bestendig achterna liep. Daarop zeide hij tot haar: „Gij moet mij niet steeds achterna loopen, maar blijf gij hier." Maar zij antwoordde hem: „Niet aldus, maar het worde mij toegestaan u steeds achterna te loopen." Toen zeide Maengkong tot haar: „Neem mijn armband, dien zal ik u geven, indien gij slechts hier blijft." Zoo bleef zij dan aldaar en zij is het, die tot afstammelingen heeft de bewoners van Rĕmbokĕn. Maengkong nu scheepte zich in op het halve offervarken en roeide weg. Terwijl hij aan het roeien was, zag hij dat het halve varken, waarop hij voer, reeds vol maden was geworden. Toen zeide hij: „Al gij maden, gij wordt alle garnalen." Daarom is het Meer van Tondano de plaats, waar men gewoonlijk garnalen

vandaan haalt. Gekomen aan de plaats waar de zon opgaat, plantte hij daar tawa'ang en fijne gember; dat was het waarmede hij gewoon was te roepen den wind en den regen uit het Zuid-Westen.

Er wordt verteld dat, toen de broeders van Maengkong zagen, dat hij was henengegaan, ook zij van Wawona weggingen en naar het Westen afdaalden. Den naam dier plaats noemden zij Tinajonan, naar hetgeen Maengkong had opgehangen of laten hangen, waarna hij was heengegaan vandaar. Toen kwamen zij in een dal en een der echtgenooten der broeders van Maengkong kreeg daar een dochtertje. Toen hielden zij daar op. Toen dit kind een jong meisje was geworden, gingen zij vandaar en trokken Westwaarts. De plaats waar zij hadden opgehouden, noemden zij Nila'unan, omdat hun kind daar tot maagd was opgegroeid, wijl zij daar zeer lang hadden verblijf gehouden. Niet ver waren zij naar het Westen gegaan, of zij hielden op en bouwden eene hut. Toen de rookvliering met roet was bedekt, gingen zij vandaar en trokken naar het Westen. Zij noemden die plaats in het W. waar zij waren geweest, Ĕrĕngĕn, daar hunne hut nog nauwelijks van binnen met roet was beslagen, of zij gingen reeds vandaar. Zij reisden een weinig nog naar het Westen en hielden toen weder op en besloten een huis te maken. Maar zij hadden in het geheel nog maar twee steenen palen gemaakt, toen zij vandaar gingen, naar het Westen. Die plaats in het W. waar zij waren geweest, noemden zij Ari'i, naar de twee steenen, die zij daar in den grond gezet hadden. Zij liepen maar steeds naar het W. en zagen een kleinen struik en dien namen zij mede om hem te planten. Toen die struik wortels had geschoten, vertrokken zij vandaar en gingen W. waarts. De plaats waar zij dat boompje hadden geplant, noemden zij A'mut, omdat dat boompje, dat zij daar hadden geplant, nog nauwelijks had wortel geschoten, of zij gingen reeds weder vandaar weg. Westwaarts gaande tot daar, waar zij de Nimanga beneden zich zagen, hielden zij op en gebruikten hun

maal, maar zij zochten en zochten naar water, om gezicht en handen te wasschen en dat was er niet, want op die plaats waren louter steenen. Daarom haalden zij den armband, dien zij steeds bij zich hadden, voor den dag en staken dorens daarin en zeiden: „Uit u steen, moet thans water komen." Toen kwam er water uit dien steen en dat water bleef slechts zoolang druppelen, totdat zij allen de handen hadden gewasschen; toen droogde dat sijpelende water op. De plaats waar zij hadden gegeten, noemden zij Niamoan, naar hetgeen aldaar was geschied. Zoo vervolgden zij hunne reis of hunnen weg en bleven steeds Westwaarts gaan, totdat zij op het strand uitkwamen en zij gingen ook in W. richting langs den oever der zee, totdat zij in het Westen een dorp stichtten en de bewoners van Mongondou werden. Zij zijn het, die naar het Zuiden gaande, de verschillende namen hebben gegeven, het geheele strand langs van Menado tot Mongondou. Einde.

104. Verhaal van de Twee Vrienden.

Op zekeren dag was de een naar zijn akker gegaan, aan den zoom van het woud. Aangekomen, ging hij zijnen akker op en zag, dat aan den zoom van den buitenrand de varkens van de maïs hadden genomen. Hij maakte zich bezorgd, omdat de varkens van de maïs hadden genomen, en ging maar eerst terug.

Tehuis gekomen, herinnerde hij zich, dat zijn vriend een speer met weerhaak bezat. Daarom ging hij naar zijn vriend en zeide: „Vriend, geef mij de jachtspeer te leen." Zijn vriend gaf ten antwoord: „Ge kunt haar krijgen, maar maak haar niet weg, want als ge haar weg maakt, hoeveel gij er ook voor in de plaats zoudt geven, ik zou het niet willen hebben, maar gij zoudt mijn slaaf komen te worden."

Toen nam hij dan de jachtspeer mede en hij is niet meer in zijn huis aangegaan, maar regelrecht door naar den akker en daar trof hij de varkens aan, bezig de maïs te rooven. Daarop wierp hij er een met de jachtspeer. Hij ging er naar

kijken, maar het was al weggeloopen. Toen heeft hij den dageraad afgewacht om het achterna te gaan. Toen het dan dag werd, ging hij het achterna. Daar hij reeds ver was voortgegaan, keerde hij naar huis terug en is regelrecht door naar zijn vriend gegaan. Hij vertelde hem aldus: „Van nacht ben ik een varken gaan speren, maar het is weggeloopen en heeft de jachtspeer medegenomen." De eigenaar der jachtspeer zeide: „Al is het er mee op den loop gegaan, ik heb er geen zorg om, want volgens onze afspraak moet gij mijn slaaf worden. Doch ik zal u tijd geven om haar te gaan zoeken. Als gij haar niet meer kunt vinden, keer dan niet meer terug naar uw huis, maar kom regelrecht door naar mij."

Daarop ging hij heen, (het zwijn) achterna, hij vervolgde het maar steeds door, totdat hij aan een draaikolk kwam. Ziende dat het wilde zwijn daarin was gegaan, dacht hij bij zichzelf: „Ik moet mijn best doen om het zwijn te krijgen, door daar in te gaan." Zoo ging hij er dan in en niet lang was hij voortgegaan, of hij kwam een grooten weg te betreden. Steeds voortgaande, zag hij (het teeken), dat die druk beloopen was door de menschen. Toen kreeg hij de gedachte, dat het wel wezen kon, dat het door hem gespeerde dier een mensch was. Al voortgaande, kwam hij aan het huis eener weduwe, en de Weduwe vroeg hem: „Waar komt gij vandaan?" Hij zeide: „Ik kom van de Bovenwereld." De Weduwe hernam: „Wilt gij door mij tot zoon worden aangenomen?" Hij antwoordde: „Gaarne." Dientengevolge heeft hem de Weduwe tot zoon aangenomen.

Terwijl hij zich daar bevond, hoorde hij iemand schreeuwen; hij zeide: „Wie is daar aan het schreeuwen?" Zijne Moeder zeide: „De Dochter van het Hoofd, wie men tracht een doorn uit te trekken." Hij vroeg weder: „Kan ik eens gaan kijken?" Zijne Moeder zeide: „Jawel, maar als zij u vragen, zeg dan, dat gij van de Bovenwereld komt." Daarop ging hij heen; het Hoofd zag hem en vroeg hem: „Waar komt gij vandaan?" Hij zeide: „Ik kom van de Bovenwereld." Het

Hoofd zeide: „Waar komt ge om hier?" Hij antwoordde: „Ik zoek loon te verdienen." Weder vroeg het Hoofd: „Wilt gij door mij gehuurd worden?" Hij zeide: „Gaarne, maar laat ik eerst aan mijne Moeder gaan vragen." Hij ging dan heen en vertelde aan zijne Moeder, dat het Hoofd hem wilde huren. Zijne Moeder zeide: „Als zij u lijnwaad willen geven, neem het dan niet aan, want als dat op de Bovenwereld komt, worden het boombladeren." Daarop ging hij dan heen en het Hoofd vroeg hem weder of hij toch wilde gehuurd worden. Hij antwoordde, dat hij wel wilde. Maar hij zeide: „Wat wil het Hoofd mij geven?" Het Hoofd zeide: „Als gij kunt uittrekken dat wat mijne dochter heeft gestoken, dan zult gij beiden met elkaar trouwen." Zoo ging hij het dan uittrekken. Hij zag, dat het inderdaad de jachtspies was, waarmede hij had geworpen en hij verborg haar. En zoo werden zij beiden man en vrouw.

Na verloop van een jaar kregen zij een kind. Toen het kind reeds op reis kon worden medegenomen, zeiden zij tot hunne broeders en zusters, dat zij een bezoek gingen brengen op de Bovenwereld, om hunne broeders en zusters daar te gaan zien. En zij gelastten twee mannen rijst mede te nemen. Daarop vertrokken zij van beneden en hun kind werd door zijne Moeder op den rug gedragen. Toen zij aan de monding van den draaikolk waren gekomen, gingen die vrouw en de beide mannen, die de rijst droegen, snuiven. Toen het Kind zijne Moeder zag, ging het schreeuwen en spartelen in de draagsarong zijner Moeder, totdat het er uit los kwam. Zij nu waren wilde zwijnen geworden. In zijn verdriet, dat zijn kind en zijne vrouw wilde zwijnen waren geworden, schreeuwde hij hun aldus toe: „Kijkt goed uit als gij loopt; als gij lieden hoort, die schreeuwen, loopt dan naar hen toe, loopt niet daar, waar zij niet schreeuwen, want daar is het net."

De rijst nu, die de beide mannen hadden gedragen, was goud geworden. Hij nam dat goud en begaf zich naar het dorp en ging regelrecht naar zijn vriend, terwijl hij tevens

de jachtspies medenam en het goud, om ermee goed te maken, daar het zoo lang geduurd had. Doch de eigenaar der jachtspeer wilde de speer niet meer aannemen, maar hij wilde zijn slaaf worden, daar de ander rijk was geworden. Dientengevolge is de eigenaar van de jachtspies slaaf geworden, totdat hij is gestorven.

105. Verhaal omtrent Maengkong.

Maengkong had drie broeders. Dezen legden achtereenvolgens een feest aan. Telkenmale werd M. uitgenoodigd om hun feest bij te wonen. M. werd beschaamd, daar hij telkens werd uitgenoodigd op hunne feesten, zoodat hij op zijne beurt een feest aanlegde en zijne broeders uitnoodigde, zijn feest bij te wonen. Maar geen zijner broeders heeft het willen bijwonen. Toen zeide M.: „Daar ik door mijne broeders met weerzin ben komen behandeld te worden, ga ik op mijne beurt heen en onder zeil." Daarop nam hij het offervarken, waarmede hij het offerfeest had willen houden en ging daarin zitten om heen te zeilen. M. nu had zijn huis op den Lengko'an. Hij roeide dan voort naar het Oosten; toen hij in het Oosten te Ka'kas gekomen was, was het feestvarken waarin hij voer, rot geworden en vol wormen geraakt. Daarop vielen de wormen er af en werden tot kleine garnalen, de longen werden steen.

Hij ontmoette Watoe-Wilës en nam zijn intrek in diens huis. Daar het feestvarken geheel verrot was, zoo zeide W. W. tot M.: „Gij moet u van hier weg maken." M. zeide: „Daar gij mij van hier wegjaagt, zoo moet een hevige stortregen nederdalen." Niet lang daarna dan viel de hevige stortregen neder, zoodat het huis van W. W. werd overstroomd. Toen smeekte W. W. om vergeving aan M. en zeide: „Vergeving, Broeder, blijf gij maar hier." Toen hield de regen op en M. bleef aldaar. Zoo is het.

106. Verhaal betreffende den naam, die luidt: „De Weg waarlangs Maengkong heeft gevaren."

Toen Maengkong zijn roeitocht begon, nam hij of gebruikte hij een teeken aan den hemel. Dit teeken, waarnaar hij gewoon was te kijken, dat is het witachtige, dat als eene wolk in de lengte Zuidelijk is uitgestrekt aan den hemelpool, gewoonlijk te zien, als de avond valt. Dit gebruikt hij als teeken, of dit is hij gewoon in het oog te houden op de volgende wijze: als hij het kan onderscheiden, of het weder daarboven kan zien, dan gaat hij varen, maar wanneer het onzichtbaar is geworden, dan houdt hij op met varen. Dit is de reden waarom dat op wolken gelijkende wordt genoemd: „De Weg waarlangs Maengkong heeft gevaren."

107. Verhaal omtrent den god Talimpongo, verteld door W. Piri' van Soeloe'oen.

Het gebeurde eens, dat Talimpongo een rijstveld had bebouwd en veel rijst kreeg. Daar hij zooveel rijst had gekregen, vroeg hij hulp aan een heel dorp vol menschen om zijne rijst (uit den tuin naar huis) te brengen. Negen dagen lang hadden de menschen de rijst gedragen en nog was niet alles naar huis gebracht, zoodat zij, aan wie hij hulp gevraagd had, niet meer wilden. Toen riep Talimpongo de mieren, om hen te huren, hij zou hun een groot mestvarken geven en dan zouden zij zijne rijst naar huis brengen. Toen droegen de mieren de rijst, waarvoor zij gehuurd waren. Na nog negen dagen was alles door hen naar huis gedragen. Toen zij al de rijst hadden naar huis gedragen, gaf Talimpongo het mestvarken aan hen, die door hem gehuurd waren, om door hen te worden gegeten. Nu gingen de mieren aan het eten, maar een deel van hen kon er niets van krijgen. Hun gaf Talimpongo palmwijn, negen bamboe-kokers. Nu gingen zij

aan het drinken, wederom kreeg een gedeelte van hen zijn aandeel niet, toen alles reeds op was. De mieren vroegen nog, maar Talimpongo gaf niets meer. Daar Talimpongo niet aan allen loon heeft gegeven, zijn de mieren zoo boos op hem geworden, dat zij hem hebben opgegeten.

Dit is het, waarvan afkomstig is, dat de menschen, wanneer zij bezig zijn met rijst te verzamelen, op dat gedeelte van het rijstveld, waar geoogst wordt, hard roepen, aldus zeggende: „Voeg er nog rijst bij, o god Talimpongo, want daar zijn reeds de zwijnen, die wij zullen slachten."

108. Verhaal van Woewoen Sewe, verteld door J. Lolowan van Tonĕlét.

Eens liep Woewoen Sewe aan den kant der rivier. Terwijl hij dan liep, zag hij een stoel bamboe, die rechtop stond, voortdrijven op het water. W. S. zeide bij zichzelf: „O vreeselijk, waarom doet deze bamboestoel aldus? Wat zou het toch zijn dat daar is te zien?"

Toen spande hij zich met alle macht in, om dat te zien of te begluren. Hij verwonderde zich, daar hij daarginds gewaar werd, dat die drijvende bamboestoel was opgegroeid op den rug van een krokodil; mogelijk had de een of ander hem vroeger daarmede gestoken en toen was hij opgegroeid. Medelijden kwam op in het hart van W. S., zoodat hij zich met alle kracht inspande en beijverde om dien bamboe uit dien krokodil te trekken. Daarna, dewijl de krokodil gevoelde de weldaad, verricht door W. S. aan hem, beloofde hij aan W. S. zeggende: „Wat betreft u en uwe nakomelingen, van nu af zal voortaan geen van hen meer worden verslonden door de krokodillen. Ik beloof u en uwe nakomelingen aldus: als gij of uwe nakomelingen eene rivier wilt oversteken of gaan visschen, moet gij, alvorens af te dalen in het water, aldus spreken: ik ben een kind van W. S. of: ik ben een nazaat van W. S., kom boven, want ik wil de rivier oversteken."

Volgens het verhaal is dat werkelijk geschied, dat wanneer er kinderen of nakomelingen van W. S. de rivier gingen oversteken, zij aldus spraken gelijk het door den krokodil met W. S. was afgesproken, dat dan de krokodillen zoo spoedig mogelijk kwamen bovendrijven en zij het dan waren, die hunne brug werden.

GROEP IX.

Goden-, en Scheppingsverhalen.

In deze groep zijn elf nummers vereenigd, waarvan 10 het ontstaan der aarde of van de Minahassa, van de eerste menschen, of de eerste bewoners der Minahassa en de geschiedenis van de voorvaderen der huidige Minahassers behandelen. Dit zijn de N°s. 109—118; het laatste, N°. 119, bevat eenige lijsten van godennamen, afkomstig van walian's.

De goden der Oude Minahassers, speciaal die van den stam der Tontemboan, zijn:

1) verpersoonlijkingen van natuurverschijnselen en natuurkrachten, welker geschiedenis is te verklaren uit de verschillende verschijnselen in de natuur: wisseling van dag en nacht, van jaargetijden, verschijnselen van vulkanischen aard, enz.

2) vergode voorouders, wier geschiedenis een mengsel is van bestanddeelen uit het proces der natuurverschijnselen en verhalen uit het leven en de daden der voorouders.

3) in goden omgezette eigenschappen, hoedanigheden of verrichtingen.

Tot de eerste soort behooren o. a. Soputan, de Minahassische Vulcanus, wiens smidse de groote vulkaan Soputan is, Kariso, het Vuur, Lumaluindung, de Nevel, Marĕndor en To'ar, beiden voorstellingen van de Zon, Lumimu'ut, de Aarde; voorts de talrijke wezens waarin het volksgeloof natuurverschijnselen personifieert: de Rorot's, Lolok's, Ngiung's, Mawĕris, Sĕra'-Tow en derg., die wel niet direct tot de godenwereld behooren, maar voor de kennis van den aard van het Heidendom der Oude Minahassers zeker van niet minder gewicht zijn dan het echte godendom.

De naam voor „god" in het algemeen is kasuruan. De stam van dit woord is suru, dat „zaad" beteekent, zoowel „sperma genitale" als „nakomeling, nazaat." Het actief sumuru, masuru (doorgaans van dieren gebruikt) is „genereeren", suruan, het wijfje, „waarbij wordt verwekt", sinuruan, „waarbij is verwekt", kasuruan „tot een geslacht geraken", kinasuruan „tot een geslacht geraakt zijn, nakomelingen verkregen hebben." Kasuruan is dus eene eervolle betiteling van den stamvader van een geslacht als „vader der menigte." En deze naam karakteriseert tevens den aard van het overgroote deel der Minahassische goden. In het stadium, waarin wij den godsdienst der Minahassers nog hebben kunnen waarnemen, werden de goden allen als voorouders beschouwd,

ook die, welke oorspronkelijk tot de eerstgenoemde soort behoorden. Soputan, Kariso, Lumimu'ut zijn in de verhalen en overleveringen, die er omtrent hen bestaan, allen tot voorouders geworden en hunne namen zijn langzamerhand in genealogische volgorde geschikt, waarbij men in het algemeen wel rekening heeft gehouden met den oorspronkelijken aard der godheden, maar toch ook niet zelden willekeurig is te werk gegaan, zoodat eene godin nu eens als moeder, dan als vrouw, dan als zuster, dan als dochter van een zelfden god voorkomt. Maar deze genealogiseering is, om zoo te zeggen, enkel van littéraire waarde. De vertellers, priesters, en priesteressen hadden die voor hunne letterkundige producten noodig, maar het volk in het algemeen wist daar niet van.

Wel heeft er, ook in de volksvoorstelling, steeds een verschil in macht tusschen de verschillende goden bestaan. De godheden, die hunne macht het pijnlijkst deden gevoelen, waren se kasuruan lewo' „de kwade goden" en se sakit „de ziekmakende geesten." Het geloof aan een geest des kwaads, wiens aard boosheid is, een verpersoonlijkt kwaad of boos beginsel, heeft hier nimmer bestaan. In hunne godsdienstige ontwikkeling zijn de Tt. niet gekomen tot de beschouwing van het kwaad als een zedelijk element, persoonlijk gedacht als een geest des kwaads. Evenals de mensch in zichzelf geen kwaad beginsel draagt, maar alleen (en doorgaans slechts met enkele ledematen van zijn lichaam) van tijd tot tijd verbodsbepalingen overtreedt, of door de gewoonte geëischte gebruiken nalaat, waardoor hij bepaalde goden of geesten voor een tijd ontstemt, zoo zijn ook de kasuruan lewo' alleen maar van tijd tot tijd „lastig" (dit is dus wel de beste vertaling van lewo' als attribuut van kasuruan) en kunnen door vleierij en ontzien hunner nukken in goede stemming worden gehouden. Zij werden als het mindere volk onder de goden beschouwd, met beperkte macht, als slaven of onderdanen der welgezinde goden, se kasuruan sama', aan wie eene edeler geaardheid en eene veel grootere macht en hoogere plaats werd toegekend. Slechts één onder dit mindere geestenvolk, si Mawĕris, de personificatie van den stormwind, was uiteraard met groote macht begaafd, die hij tot verwoesten gebruikte. Overal, waar de natuurkrachten dood of onheil veroorzaakten, gaven de Tt. daarvan de schuld aan si Mawĕris.

Het begrip van een „Opperwezen" een „God bij uitnemendheid" is bij de Tt. eerst onder den invloed van het Christendom ontstaan. Onder de voorname goden, die op alle plaatsen en bij elke gelegenheid te midden van vele andere goden door de Tt. werden aangeroepen, is ook si Apo' nimema' in Tana', welke naam thans, zonder twijfel door invloed van het Bijbelsche Scheppingsverhaal, wordt vertaald met „de Heere, die de Aarde heeft geschapen." Het is mij echter nog nimmer gebeurd, dat ik uit den mond van een priester, priesteres of oude van dagen onder de Tt. heb vernomen, dat deze Apo' nimema' in Tana' dezelfde is als „God", die bij de Christenen thans met de namen si Ẽsa „de Eéne", si Tjasuruan „de God bij uitnemendheid, God", si Tjasuruam bangko' „de groote God", si Nimema' itjita „Die ons geschapen heeft", si an Dangka' „Die in den Hooge woont", si Wa'ilan „de Machtige" wordt aangeduid. Wel werden deze uit-

drukkingen in gebeden aangetroffen, naast de zoo vaak herhaalde formule: E wa'ilan kasuruan! iitjo m parioram bo m pasomoian „o machtige God(in), gij zijt het tot wie(n) wij steeds het eerst en het laatst komen (met onze gebeden en offers)", maar dat is meer als een particularisme der bidders te beschouwen, waaruit evenwel de neiging blijkt om zich onder al de goden één voor te stellen, in meerdere of mindere mate losgemaakt van de natuurkrachten en in de plaats daarvan toegerust met geestelijke en zedelijke karaktertrekken. Volgens sommigen is deze si Apo' nimema' in Tana': Lumimu'ut, volgens anderen: Muntu-untu, volgens anderen weder: Mengkę-engke of Tumĕndoring.

De juiste vertaling echter van den naam si Apo' nimema' in Tana' is „de Vrouwe die het Land heeft bebouwd." Deze opvatting wordt ook gevonden in N°. 110. Van Lumimu'ut, de stammoeder van het Minahassische volk, heet het daar, dat haar werk zal zijn: mema' in tana' „het land te bebouwen." Het verhaal vervolgt dan: „zij zal steeds op het land werken en gijlieden zult steeds rijst eten van haar." Hiermede verklaart de verhaler hoe het komt, dat de Minahassers een landbouwend volk zijn; Lumimu'ut nu is, zooals ook op vele andere plaatsen blijkt, si Apo' nimema' in Tana'.

De voorstelling van een Wereldschepper is den Tt. oorspronkelijk vreemd. De verhalen uit deze groep, die met den naam „Scheppingsverhalen" zijn genoemd, verdienen dien strikt genomen niet. In **N°. 109** wordt een groote steen aanwezig verondersteld en ook de zee, die hem bespoelt. Uit dien steen worden een kraai en eene vrouw, Lumimu'ut, geboren. Lumimu'ut ziet de kraai met een tak rondvliegen, die afkomstig is van Taure, een stuk land ter grootte van eene wan, dat van zelf uit zee is opgerezen. Een paar handvollen aarde van dit land, door Lumimu'ut naar alle hemelstreken uitgestrooid, groeien tot het gansche vasteland aan. De naam Taure is met het voorvoegsel ta- van ure „oud, lang geleden" gevormd en is te vertalen met „Oerland." **N°. 110** onderstelt reeds de eerste menschen op aarde aanwezig, en **N°. 111** spreekt van de aarde, de zee en al wat daar op en in is en begint met het ontstaan van den eersten mensch; dit laatste wordt ook verteld in **N°. 112**. Ook **N°. 113** spreekt wel over het ontstaan van Lumimu'ut uit zweet van een steen, maar niet over het ontstaan der wereld, evenmin als **N°. 114, 115, 116**. In **N°. 118** wordt het ontstaan der Minahassa vermeld uit een kokosdop vol aarde van een ander land, waarin de zaden der boomen, struiken en planten waren gelegd en waarop Lumimu'ut de zee indreef. Door de werking van wind en golven dijde die kokosdop met aarde uit tot de huidige Minahassa en de zaden ontkiemden en werden de flora van heden. Nog moet hier genoemd worden het begin van **N°. 137**, den reindeng-zang, die in Groep XII is opgenomen. Daar wordt een chaos of baaierd als het begin der wereld aangenomen, waarin de Apo' nimema' in Tana' orde schept, door de aarde te bebouwen, de woonplaatsen harer kinderen vast te stellen en te bepalen wat hun tot spijze en drank zou dienen.

Over den staf met het beeld der Apo' nimema' in Tana' als knop (sinĕka'dan), gedragen door de priesters, die alle tuin-offers hebben volbracht,

zie Publikat. Dresd. Museum XIV, bl. 246 en de Abhandlungen und Berichte van hetzelfde Museum, N°. 6, Ethnographische Miszellen II, bl. 76, fig. c. en verder „Ethnographica uit de Minahassa", Intern. Archiv für Ethnographie, 1906. In het eerstgenoemde werk wordt de sinĕka'dan in het Tb. tĕtĕlĕs genoemd, wat niet de eigenlijke naam is, en als Tt. staat daar opgegeven sinoledan, een onjuiste wedergave van het Tt. woord sinele'dan „bezeten." Wanneer de walian in dien toestand was, werd de Apo' nimema' in Tana' verondersteld in haar te zijn gevaren en door haren mond te spreken. De beteekenis van de sinĕka'dan hangt zeker samen met die van de staven van Lumimu'ut en To'ar, die op gelijke lengte gesneden waren, toen zij van elkaar gingen en niet meer even lang waren, toen zij elkaar weder ontmoetten. Ik ben niet in staat de beteekenis daarvan thans reeds aan te geven.

De figuur van Lumimu'ut is nog duidelijk genoeg. Het grondwoord van dezen -um-vorm is limu'ut, thans nog het gewone woord voor „zweet" in het Tt. Dit moet weder uit een grondwoord lu'ut zijn ontstaan, vgl. Ts. luĕt „zweet", lumuĕt „gaat zweeten, zal zweeten", limuĕt „heeft gezweet." Of nu Tt. limu'ut geheel hetzelfde is als limuĕt, kan niet worden uitgemaakt. In het huidige Tt. beteekent de vorm lumimu'ut „gaat zweeten, zal zweeten." Op den klank van dezen naam af, is men zich de geboorte van Lumimu'ut uit zweet gaan voorstellen, en wel uit zweet van een steen, die door de Zon werd verhit (N°. 109, 113, 115). De steenen zijn de beenderen der Aarde, hare blijvende en onveranderlijke en dus ook hare oudste deelen; de steenen waren er vóór de Aarde. Uit de steenen zijn de eerste menschen ontstaan in vele mythologische verhalen. N°. 109 vertelt van een grooten steen, waaruit eene kraai ontstaat, door de werking der golven die hem bespoelen; vervolgens zweet de steen en uit dat zweet ontstaat Lumimu'ut. N°. 113 en 115 vertellen enkel van een zweetenden steen, waaruit in N°. 113 Lumimu'ut ontstaat. In N°. 115, dat onder den invloed van het Bijbelsche Scheppingsverhaal is gemaakt, ontstaat Adam (die niet met name wordt genoemd) uit het zweet van een steen. In N°. 116 laat God eenen steen (Karema) den eersten mensch, eene vrouw, uitzweeten. Uit het vervolg van dit verhaal blijkt, dat deze Karema verward is met Lumimu'ut. Oorspronkelijk kan Lumimu'ut niet de eerste mensch zijn geweest. Had zij haren naam te danken aan het uitgezweet zijn door een steen, dan zou zij si Ailimu'ut „de uitgezweete" moeten heeten of eenvoudig si Limu'ut (zweet). Zoowel uit haren bijnaam si Apo' nimema' in Tana', als uit hetgeen van haar en To'ar wordt verhaald, blijkt dat Lumimu'ut de Aarde, daarna de Aardgodin is, en wel de planten en boomen voortbrengende Aarde, die deze hare bekleeding heeft uitgezweet. To'ar, de Zon, wordt later haar man, na eerst door haar te zijn voortgebracht; hij gaat n.l. eerst van haar uit, in het Oosten en later in het Westen gaat hij weder tot haar in (si Ĕndo makĕsot a mitjona, mauntĕp a makona). In dien tijd zijn zij gescheiden geweest en heeft To'ar zijnen rondloop volbracht. Dit is dus weder eene andere voorstelling van dezelfde zaak: Zon en Aarde scheiden van elkaar in het O. en onmoetten elkaar in het W. Toen Lumimu'ut reeds tot „eerste mensch" was geworden, werd het verhaal begrijpelijker wijze

hiermede aangevuld, dat ook Lumimu'ut de Aarde voor de helft was omgeloopen in tegengestelde richting; de eene ging rechts, de andere links. Hieruit is de voorstelling ontstaan die in N°. 110 wordt gegeven, dat de eene naar het Z. de andere naar het N. gaat, immers men keert zich naar het O., en heeft dus Z. rechts, N. links van zich. Het is anders bij de Tt. zeer ongewoon om de richting met kakan of ka'mbiri aan te duiden. Kleine kinderen weten steeds terstond waar O., W., Z. of N. is, maar met links en rechts werkt men nooit. Men zou verwachten den gang van To'ar naar het W. en bij tegenstelling dien van Lumimu'ut naar het O. te zien gericht, zooals dan ook in N°. 114 geschiedt. Alleen in Verhaal N°. 115 wordt gezegd, dat de ontmoeting van Lumimu'ut en To'ar in het W. plaats had. Dat de eene van hen beiden rechts (Zuidelijk) gaat en de andere dus links (Noordelijk) heeft wellicht hierin zijne oorzaak, dat als woonplaats der eerste bewoners der Minahassa vaak het gebergte Wulur Maatus, de Zuidelijke grens der Minahassa, wordt aangewezen. Zie bijv. Riedel's Tb. Panth. en Bijdr. Jell.—Waw. bl. 71 en 85. Men moest dus ook daar Lumimu'ut en To'ar's eerste woonplaats stellen, en als reden daarvoor opgeven, dat zij elkaar daar hadden ontmoet. Het is intusschen vrij onwaarschijnlijk, dat de Wulur Maatus het eerst bewoonde gedeelte der Minahassa is. Thans behoort dit gebergte tot het gebied van Mongondou en is het onbewoond. Wellicht is de Wulur Maatus een oude Minahassische Olympus en daardoor vanzelf in de legende eene woonplaats der voorouders geworden. Zie ook Verh. 103, waar Kawulusan zich op den Wulur Maatus vestigt, als hij uit de Onderwereld terugkomt.

Er is echter nog een ander verhaal omtrent het ontstaan van den eersten mensch, dat het duidelijkst is medegedeeld in N°. 111 en 112. De aarde en de zee bestaan daar reeds met al wat daarop en daarin leeft, behalve de mensch. Een klomp schuim van de zee vormt zich tot een ei, wordt aan land gespoeld en door de zon uitgebroed en daaruit kruipt een mensch, in N°. 111 een klein meisje, in N°. 112 een jongen. Beiden worden Lĕwa' „schuim" genoemd, en kinderen der Zon. In N°. 118 is nog een schakel tusschen de Zon en Lĕwa', n.l. Rarang, de personificatie van den zonnegloed. De stam rarang beteekent „schroeien, blakeren, roosteren", en hangt samen met rara „heet, brandend, scherp" van kruiderijen, vgl. Sang. darang „zich warmen", de verschillende artikelen rara in Kern, Fidjitaal, bl. 164 en voorts rarang, Negr. jarang, Bar. jaja, rara, roro, doro, alle beteekenende „heet, warmen, schroeien, enz." Feitelijk behoort de daar gegeven geslachtslijst van de „Zonen der Zon" aan te vangen met Kaĕndo, woordelijk: „mede-zon, zon-genoot", dus ten slotte weder de Zon zelve. Daarop volgen Rarang, Lĕwa', Range en de 5 anderen, het negental eerste menschen. De geboorte van den eersten mensch uit schuim wordt met het uitkomen van een ei vergeleken, eene overbekende mythologische voorstelling. Het zeeschuim, ontstaan door de werking van zon, wind en zee, wordt als zielestof-houdend (levend) gedacht. Het pasgeboren kind voedt zich met dauw. Evenals zon, wind en water, wordt ook dauw als sterk zielestof-houdend beschouwd. In de Minahassa bestaat de voorstelling, dat de dauwdruppels de laatste verschijningsvorm zijn van de indivi-

dualiteit van een gestorvene (nimu'kur). De nimu'kur ondergaat na het verlaten van het lichaam eene reeks van vormveranderingen, telkens de gedaante van een dier aannemende, daarbij steeds van eene grootere diersoort in eene kleinere overgaande, totdat zij eindelijk een dauwdruppel wordt (nimangelu'o si nimu'kur) en ten slotte zich in den wind oplost (nimarĕgĕso, nimamualio rĕgĕs si nimu'kur). Door velen wordt het dan ook nog voor ongepast gehouden om door den dauw te loopen en op de dauwdruppels te trappen.

Verhaal N°. 82, dat niet in deze groep is opgenomen, omdat het voor de grootste helft tot de vorige groep behoort, vertelt dat de steen zweette, het zweet schuim werd en het schuim openbarstte en Lumimu'ut deed ontstaan. Ook in N°. 111 en 112 zijn de beide verhalen, dat van Lĕwa' en dat van Lumimu'ut, in elkander gewerkt. Nadat Lĕwa' zichzelf heeft grootgebracht gaat zij (111) of hij (112) naar de monding eener rivier en vindt daar een jongen (111) of een meisje (112), dat uitgezweet was door één van de twee steenen, die zich telkens tegen elkaar aanwreven. Dit kind wordt in beide verhalen Lumimu'ut genoemd, doch daar het in N°. 111 een jongen moet wezen, wordt daar zijn naam veranderd in To'ar „omdat Lĕwa' hem had opgericht (to'or)." In N°. 112 wordt zij, behalve Lumimu'ut, ook Kariso genoemd, om het zich tegen elkaar wrijven (risor) van de twee steenen, uit welke zij was geboren. Men vergelijke over Kariso de verhalen N°. 55 en 103 en de Inleidingen op de Groepen VI en VIII. Het tegen elkaar wrijven der steenen is waarschijnlijk het uitoefenen van den coitus. Het zijn denkelijk ook wel deze steenen, die naar de latere meening voorgesteld werden door de tumotowa, zie verhaal N°. 59 en Inl. Gr. VII.

Het zwanger worden van Lumimu'ut, doordat zij tegenover den Westenwind ging staan, kan op verschillende wijzen worden verklaard. In de hier volgende verhalen wordt het zwanger (wa'at) worden toegeschreven aan den Westenwind (awa'at) en die beide woorden worden met elkaar in verband gebracht, hoewel zij in 't geheel niet samenhangen, daar wa'at „zwaar" bet. en id. is met Mal. bĕrat, Tag. bigat, Bat. borat, terwijl awa'at het Tag. Bis. habagat, Malg. awaratra, Mal. Daj. barat is. Deze geheele trek berust dan op wat wij eene woordspeling zouden noemen, maar wat voor de Tt. de aanduiding eener werkelijke gelijkheid in wezen is. Vervolgens kan het verhaal als natuurmythe worden opgevat, daar de Westenwind vocht brengt, regens die de Aarde bevruchten. Ook kan men in 't algemeen den Wind, die sterk zielestof-houdend is, als bevruchtend beschouwen. In N°. 116 is ook alleen sprake van si Rĕgĕs (de Wind) als bevruchter van Lumimu'ut. In de Toradja'sche legende is den eersten menschen leven ingeblazen door den Wind [1]) en van een Toradja'sch meisje, dat buiten echt zwanger is geworden, heet het nawui-wui ngoju pai nakatiana „de wind heeft haar bewaaid, zoodat zij zwanger is geworden."

In de legende te Ratahan wordt Lumimu'ut genoemd si Lumimu'ut in

1) Bijdr. K. I. 6. X, 213.

tana', hetwelk men vertaalt met „die het zweet der aarde afdroogt." Zij zou n.l. op aanwijzing van den god Tousukonoan door Karema, de aarde, die moerassig was, met gestampte djarak-pitten hebben besmeerd, zoodat zij droog en bewoonbaar werd. De naam kan echter niet anders worden vertaald dan „die aarde gaat zweeten." De beteekenis daarvan is evenwel niet duidelijk.

To'ar is, zooals reeds boven is gezegd, de Zon. Dit is vooreerst waarschijnlijk door den naam, die id. kan zijn met to'or „staan, opstaan", vgl. ook Bar. toa „rechtop." Het middaguur wordt aangeduid met kato'ora si ĕndo. Ook zijn er onder zijne zonen eenige, die namen dragen, welke blijkbaar zonnenamen zijn, zooals Muntu-untu „de Allerhoogste" en Marĕndor. Van dezen laatste wordt in N°. 97 verteld, dat hij zijne zuster Lintjambene' bezwangerde en dat hij de Zon is. Lintjambene' nu is eene jongere phase van hare moeder Lumimu'ut, gelijk Marĕndor van To'ar. Beider zoon Tialo heeft ook weder een naam, die de zon aanduidt. Zie verder Inl. Gr. VIII, en het hier boven over Lumimu'ut gezegde.

To'ar is ook de god der zoutbranders (mangasin). Hunne bede tot hem luidt: Rumuso wo rumangkang, e To'ar! „Maak (het zout) als klipsteen (zoo vast) en doe het uitdijen." Voor hun werk hebben de zoutstokers droog weder noodig, zij bidden dus zeker ook wel tot To'ar als tot den gever van zonneschijn, d. i. tot de zon.

Er is echter ook nog eene andere verklaring mogelijk van den naam To'ar, dan de hier boven gegevene. Het Tt. kent een woord linto'ar (dat ook lintoa' wordt uitgesproken) en dat beteekent: „ongelijk van hoogte" gezegd van vele stukken, b.v. van palen die op eene rij staan, doch steeds van meer dan twee. De beteekenis van het voorvoegsel li- met volg. nas. is niet met zekerheid aan te geven, daar dit prefix thans is verouderd en er geen woorden meer mede gevormd worden. In het Sang. duidt het aan „evenals, gelijkende op het g.w." Wanneer men woorden als linto'or „rechtop doen staan, eene richting recht naar boven geven, recht in de hoogte gooien", vergelijkt met to'or „rechtop staan", linganga „verward, niet goed bij 't hoofd", met nganga' „gek", lintuwung „dof geluid, zooals ontstaat bij het loopen op een hollen grond of het slaan op een zacht stuk hout", met tuwung „groote trom, blaas", dan mag men linto'ar ongeveer met to'ar gelijkstellen. Dezen naam kan de zon hebben gekregen naar de verschillende hoogten, waarop zij telkens staat, en die elk haren naam hebben, naar hare stappen of trappen door het luchtruim, zooals de Hindoes zouden zeggen. En uit de beschouwing, waaruit de naam To'ar voor de zon is voortgekomen, kan tevens het verhaal van de in lengte verschillende tu'is-stokken zijn ontstaan, die To'ar en Lumimu'ut bij hunne wandeling om de aarde in de hand droegen.

In N°. 116 wordt Lumimu'ut met den naam Karema genoemd en deze vergissing is begrijpelijk, daar Karema de eerste mensch is in sommige overleveringen en later Lumimu'ut tot eerste mensch is gemaakt. Volgens N°. 55 was zij de schoonmoeder van Kariso, die hare dochter Untaiwene' of Wuntuambene' uit den hemel haalde. Volgens sommigen is zij de vrouw van Kalangi', volgens anderen zijne dochter. Doorgaans wordt zij als dochter

van Lumimu'ut en To'ar voorgesteld. Evenals hare zuster Maroaja, was zij walian en de schutsvrouwe van allen, die dit ambt na haar hebben uitgeoefend. In Bijdr. Jell.—Waw., bl. 59 en 85 zijn Karema en Lumimu'ut als twee afzonderlijke personen voorgesteld, die tegelijker tijd uit de nog weeke aarde opstegen en van wie Karema de oudste was. De Tb. tekst van Riedel, waarnaar dit stuk is gevolgd, spreekt niet van Karema. Vertaling en Aanteekeningen bij dit stuk van Dr. H. H. Juynboll zijn te vinden Bijdr. Kon. Inst. 6, I, bl. 326—328.

Volgens de legende te Langowan is Karema (si Wine'bet) de oudere zuster van Kekean. Zij woonde met deze en hare broeders Mangĕntes, Selendu' en Lumambot in het bosch bij de rivier No'ongan, Z.O. van Langowan, niet ver van daar, dicht bij den huidigen weg naar Atĕp. Eens keerde K. van den tuin naar hare woning terug. Aan de No'ongan gekomen, waschte zij hare voeten en terwijl zij hare hielen schoon wreef op een steen aan den oever der rivier, voortdurend met de linkerhand zich een woka-blad boven het hoofd houdend, zag zij eene kĕmbĕs-vrucht (wua'na in tjĕmbĕs) dicht boven zich zweven. Begeerig die te hebben, greep zij met de rechterhand daarnaar, maar telkens als zij haar wilde vatten, werd de vrucht een weinig opgetrokken. Karema strekte haren arm telkens een weinig verder naar boven uit en werd op die wijze ongemerkt langzaam van den grond naar boven getrokken, totdat zij geheel van de aarde verdween. Daarom is zij later ook steeds aangeduid met den naam si Wine'bet „de naar boven getrokkene." De steen, waarop zij hare hielen wreef, heet Wine'betan tot nu toe en was indertijd kapĕli'ian. Thans is daar het water opgestuwd, omdat men aan de Panamberongan sawah's heeft aangelegd en daardoor is die plaats onder het water geraakt.

Wellicht is de naam Karema een bijvorm van Kalema' van den stam lema', Tb. „deelgenoot in het pinangkauwen, die mede uit dezelfde sirih-doos pruimt", ook een naam waarmede verloofden elkaar noemen.

Vgl. Sang. kadadĕmahĕ „morgenster", Bent. kararuma, Ts. kadema „de eerste mensch."

Thans volge de bespreking der afzonderlijke verhalen.

N°. 109, afkomstig van Tompaso', is in Mk. dialect gesteld. In dit verhaal treedt Lumimu'ut min of meer op als degene, die de aarde maakt, hoewel zij de grondstof reeds aanwezig vindt. Ook het ontstaan van boomen en planten geschiedt door haar werk. De bevruchting van Lumimu'ut heeft plaats op de Wulur Maatus. De afspraak, die L. met To'ar maakt, is in dit verhaal eenigszins anders dan in de andere verhalen. Hier neemt To'ar een tu'is- (Mol. Mal. goloba, Amomum album) stok mede, die gemeten is op de lengte van Lumimu'ut's gestalte. Als hij haar later tegenkomt, is zijn stok langer dan zijne moeder, omdat de tu'is-stengel van boven was uitgeloopen. Hier gaat het dus niet, zooals in de andere verhalen, waar elk een stok medeneemt van dezelfde lengte en die twee stokken, bij de ontmoeting met elkaar gemeten worden.

De driemaal negen kinderen van L. en To'ar worden vervolgens opgenoemd.

Waarschijnlijk beteekent de uitdrukking driemaal negen, dat 9 van hen goden der Bovenwereld, 9 goden dezer Middenwereld, 9 goden der Benedenwereld waren. In dit verhaal worden er 12 genoemd als Boven-goden van af het punt waar de hemel en de aarde scheiden (de gezichteinder) tot aan de nok van het hemeldak wonende. De laatstgenoemde Ritjekean, wordt genoemd als huizende in de Onderwereld, de 14 overige wonen op de Aarde. In den tekst zijn zij opgenoemd in de volgorde waarin zij worden gezegd te wonen, terwijl de nummering de orde aanwijst waarin de auteur ze oorspronkelijk heeft opgenoemd. In verhaal 114 wordt van tweemaal negen kinderen gesproken, n.l. negen zonen en negen dochteren. N°. 113 geeft op negenmaal negen, nog eens negen en nog eens zevenmaal negen, en N°. 117 negenmaal negen, zevenmaal zeven, vijfmaal vijf en driemaal drie. Riedel noemt in Tb. Panth. bl. 3, tweemaal negen en driemaal zeven. In Bijdr. Jell.—Waw. bl. 86, worden ook tweemaal negen en driemaal zeven genoemd en daarna nog eens se pahasiouwan tĕlu, dat echter niet met „de negenmaal drieën" kan worden vertaald. Zij worden door den heer Waworoentoe als benamingen der verschillende standen aangeduid, op welken grond blijkt niet. Hier althans kan dit niet juist zijn, want de ontbinding dier getallen in factoren moet met de omineuze beteekenis dier factoren samenhangen.

Over Kumokomba', Marĕndor en Lintjambene', zie Inl. op Gr. VIII.

Tantumoitow beteekent „liefhebber van beelden te makęn, te vormen, van een teeken, merk of insnijding te voorzien." Het woord is met het voorvoegsel ta- gemaakt van den -um-vorm van toitow, dat weder eene gepalataliseerde reduplicatie is van tow „mensch" en de beteekenis „beeld" heeft. Tumoitow beteekent „een beeld maken, vormen; een kerf, teeken of merk geven", bijv. in een stok of een boom, door daarin een lichten hak te maken. Waarschijnlijk is een betere vorm van dezen naam: Tantumointok, van tointok „kerven, hakken", Mk., waarvoor Mt. to'tok zegt, daar het ambt van dezen god was, om door een kerf in een stuk hout den levensduur van ieder mensch te bepalen, vandaar dat hij ook wel eens met Kumokomba', den voorspeller, wordt verward. Een gebed tot Tantumoitow luidt: Tantumoitow, mangepe' itoitow-ange ang kalowiran wo ang kasija'an, e Apo' pasawĕlan „T., wil het merk (voor onzen levensduur) geven op (de plaats van uwen kerfstok die) lang leven (aanduidt) en rijkdom, o Voorvader, in wiens plaats wij thans treden (wien wij thans vervangen, d. i. wiens nazaten wij zijn)." Dit gebed is tevens gericht tot Tamatular en tot Miojo'. Zie N°. 135 in Groep XII.

Ook in N°. 113 wordt Tantumoitow genoemd als zoon van To'ar en Lumimu'ut.

Maroaja of Maruaja en hare zuster Karęma, reęds hierboven besproken, zijn de eerste walian's of priesteressen geweest. Van haar zijn dus afkomstig alle gezangen, gebruiken, voorschriften omtrent kleeding, spijze, belooning, enz. door de walian's van lateren tijd gevolgd. De naam Maruaja beteekent „maagd, jong meisje" en is ontstaan uit een gereduplicеerden vorm van dara of rara vgl. Tb. raraha, Tag. dalaga, Gor. dulahu, Bar. lundara, Bo-

bongko'sch dolago, enz. dus: rarara, raraja, rawaja, roaja, ruaja. Men vergelijke nog de volgende vormen: Talautsch maruala, Bent. waruaja, Sang. mahuala, Bantiksch mahuaja „maagd, jong meisje." Maruaja is dus de maagdelijke godin. Eene lofprijzing en gebed (weweletĕn) tot Maruaja luidt aldus: Maruaja niindo walian e tona'as wo walian im posam bangko'! Ra'itja wana tow lumawag ang kawa'ilanu, am pa'pa'an iitjo nirumeindeng in tana' „M. is genomen tot priesteres door de priesters en priesteressen van het groote feest! Er is niemand, die uwe heerlijkheid wederstreeft, want gij zijt het, die de aarde met reindeng-zang hebt volmaakt." En een gewoon gezegde der Ouden omtrent deze Aarde was: Sa ra'itja nireindeng i Maruaja, ja n tana' nimara'itjĕ' „indien de Aarde niet door M. was ge-reindengd, zoude zij mislukt zijn." Met rumeindeng in tana' is hier bedoeld: „reindeng-zangen zingen tot welzijn, volmaking der aarde." In verhaal 110 gelast Lumimu'ut, ziende dat de aarde nog niet af is, Maruaja tot volmaking der aarde reindeng-zangen te zingen; tot belooning daarvoor zou zij een vol priesteressen-ornaat ontvangen. M. volbrengt den last, doch de zaak gelukt haar niet volkomen, zoodat de smid Rumĕngan ten slotte hare taak afmaakt.

Behalve in N°. 109, wordt M. ook in N°. 110, 113 en 114 eene dochter van Lumimu'ut en To'ar genoemd en in N°. 136 het 18e kind der Apo' nimema' in Tana'.

Mawati'; deze naam is afgeleid van wati' „voorspellen, voorzeggen" en zijn naam duidt ook zijn werk aan.

Makaoro is gevormd van oro met het voorvoegsel maka-. De stam oro is waarsch. dezelfde als roro „begeerig, de begeerte opwekkend", ook de naam van een gedeelte der ingewanden van een slachtdier, die den eetlust opwekken, daar ze als lekkerij worden beschouwd. Makaroro kan dan beteekenen: „wien de rorona (de ingewanden van het offerdier) toekomen." Over de taak van den tona'as masainsang, zie Inl. op Groep VII en VIII.

Mamarimbing is volgens dit verhaal de opperpriester der goden en de leermeester, van wien alle latere priesters hunne wetenschap afkomstig achtten. In verhaal 99 wordt verteld, dat hij gestorven is en dat tot zijne nalatenschap de omineuze vogels (wara') behooren, die Mokointĕmpai aan zijne erfgenamen afhandig maakt, door zich als zoon van Mamarimbing voor te doen. Hetzelfde wordt verhaald in N°. 100. In N°. 92 noemt Wĕngkow, de door Warongan geschaakte hemellinge, haren vader Mamarimbing hoogepriester in den hemel. Hij is dus eene vaste figuur onder de goden. De naam Mamarimbing is een sterke vorm met ma- van den stam warimbing, waarmede worden aangeduid de lange halsvederen van een haan en ook de lange, fijne bladeren die de tabaksplant uitschiet, nadat de bladeren gedund zijn. Wanneer deze bladeren komen, zegt men: mamarimbingoka ĕn towaku'. Of de naam der halsvederen van den haan in verband staat met de omineuze vogels waarvan Mamarimbing de heer is (si makawara'), kan hier niet worden uitgemaakt.

In de „Abhandlungen und Berichte des Kön. Zoologischen und Anthropo-

logisch-Ethnographischen Museums zu Dresden 1892/93, N°. 6" is uitgegeven de Hd. vertaling van een handschrift van Dr. J. G. F. Riedel, getiteld: „Das Toumbuluh'sche Pantheon." Dit opstel bevat eenige korte mededeelingen omtrent ongeveer 40 goden en godinnen van het Tb. volk. Een aantal daarvan zijn ook bij de Tt. bekend. Hier zal dit opstel worden aangehaald met: Riedel Tb. Panth. Van Mamarimbing zegt Riedel l. c. bl. 9, dat hij geen ĕmpung (Tt. kasuruan), maar een gewoon mensch was, zeer ervaren in het vogels hooren en daarom als walian (Tt. tona'as) mĕnalilinga bij het aanleggen van nieuwe dorpen en tuinen optrad.

In het voorbijgaan zij hier opgemerkt, dat het al of niet „echte god" zijn, eene zaak is waarover verschillende Tb.'s verschillend denken. Er zijn er ook, die Mamarimbing voor een echten ĕmpung houden.

Mangantes is een sterke vorm van den stam kantes. Men offert aan dezen god wanneer de rijstoogst aanstaande is en de tuinhut voor de te plukken rijst in gereedheid is gekomen. Vóór dien tijd is het een geruime poos verboden tomaten (komantes) te gebruiken, daar deze tusschen de rijst groeien en men dus bij het plukken allicht de rijst zou beschadigen. Na dit offer is het weder geoorloofd tomaten in de rijst te doen, en de kinderen zingen dan: manganteso re'e „men mag al tomaten in de rijst doen." Zij koken dan rijst met tomaten in rĕwo' (eene rietsoort, die dan de plaats van bamboe inneemt). Ook de groote menschen eten dan rijstepap met tomaten. Toch blijft het twijfelachtig of het woord komantes van kantes is afgeleid. De tomaten (Lycopersicum esculentum) zijn uit Amerika ingevoerd door de Portugeezen, die tevens den naam tomate hebben verbreid, waarvan (n l. van van den meervoudsvorm tomates) het Tt. Tb. Td. komantes regelrecht moet afstammen. Het Mol. Mal. zegt tamate, waarvan het Ts. tamantes zal afkomstig zijn. Wel wordt komantes soms tot antes afgekort, waarvan mangantes kan afgeleid zijn, 't welk in het genoemde kindergezang beteekent „tomaten in de rijst koken", doch het is waarschijnlijk, dat wèl om boven gezegde reden een verbodsbepaling aan het gebruik der tomaten is verbonden geworden en dat deze ook met eene kleine plechtigheid weder wordt opgeheven, maar dat de naam van den god Mangantes ten onrechte daarmede is verbonden geworden. Den stam kantes gebruikt men dan ook niet in andere afleidingen. Komantes wordt als een grondwoord beschouwd, bv. komantesano ĕn dajak „de rijstepap kan weder met tomaten worden gemengd", kinomantesan de'e ĕn dajak „de rijstepap is gemengd met tomaten."

Manembo en Manalinga zijn twee goden, die min of meer een zedelijk karakter dragen. De naam van den eersten beteekent: „die uit de hoogte nederziet", die van den tweeden beteekent: „hoorder." Zij zijn het, die alles zien en alles hooren. Ook in N°. 113 worden zij genoemd; daar is de gedachte nog verder uitgebreid, daar er een Mapatitj „opschrijver" aan is toegevoegd, die al het goed en kwaad, dat de anderen zien en hooren, opschrijft. Ook is daar nog een god genoemd, die nog hooger zit dan Manembo en Manalinga, n.l. Makarawis, welke naam beteekent „het uiteinde, den top bereiken, klimmen tot den top (rawis)." Deze zit dus nog hooger dan de eerstgenoem-

den, welke verblijven op Kawuwungan „daar waar het tot een nok (wuwungan) is geworden." Het godenverblijf is n.l. in de ruimte tusschen hemel en aarde en de nok van hun verblijf reikt tot den hemel. Daar is de plaats van Manembo en Manalinga. Ook in N°. 116 wordt Manembo-nembo genoemd als zoon van Karema en To'ar, en wel in gezelschap van zijne broeders Lolombulan, Soputan en Rumĕngan, die ook in Verhaal 109 volgen. Deze namen zijn alle vier bergnamen. Het gebergte Manembo-nembo ligt geheel in het W. op het schiereiland tusschen de golven van Tanawangko' en Amoerang; zijn uitlooper in zee is Tandj. Pasir putih. De Lolomboelan ligt ten Westen van de rivier Rano i Apo', de Sopoetan ongeveer in het midden der afdeeling Amoerang en de Rumĕngan met zijn tweelingberg Mahawoe, ligt N.O. van Tomohon. De genoemde goden zijn dus de personificaties der aldus genoemde bergen. Over Rumĕngan zie beneden, over Soputan en Lolombulan, Inl. Groep VIII bij N°. 98 en 102. Evenals dus Mapatitj is ontstaan naast Manembo en Manalinga, zoo is ook Manalinga ontstaan naast Manembo en deze is de verpersoonlijking van het genoemde gebergte, dat om begrijpelijke redenen den naam draagt van „steeds neerziende van uit de hoogte", of „op alles neerziende uit de hoogte." Ook in N°. 136 worden Manembo en Manalinga genoemd, als zonen van de Nimema' in Tana', daar is er een Matimbang „overdenker, overweger" aan toegevoegd.

Tineintĕman of Tineintenan is eene godin, welker naam is afgeleid van tĕintĕm „verbrand rijstkaf": als w.w. stam beteekent het „onzichtbaar voortvreten van smeulend vuur", bijv. onder kaf, dat in brand is gestoken. De naam is dus te vertalen met „(kaf) waaronder vuur heeft gesmeuld." De naam Rampa'wene', in het Mt. Rompa'wene', kan vertaald worden met „gulzig t. o. van rijst", indien n.l. rampa' id. is met rompa' „gulzig." Beiden zijn de schutsgodinnen (ipĕ'bale, Mt. ipĕwale) van Tombasian-atas en hare verblijfplaats is een groote boom (mo'mo') tusschen Wale-ure en Kaunĕdan te Tombasian-atas. Zie verder Inl. Gr. VII, op N°. 59.

Mandei is de -um-vorm van pandei „knap, vernuftig"; de naam beteekent „met verstand, overleg, list handelen." Bij de Mk. heet deze god Kandei, een bijvorm van Pandei. Bij de Tb. werd Kandei in ieder dorp vereerd. Hij is de gezel van Rumĕngan op den berg van dien naam. Pandei beteekent in de meeste Indon. talen „smid"; ook Rumĕngan wordt in N°. 110 als smid voorgesteld. De naam Rumĕngan beteekent „van gelijken ouderdom met, gelijk geboren met, tegelijker tijd ontstaan." Deze twee goden zijn dus zeker wel oorspronkelijk identisch. In Riedel Tb. Panth. 5, 6 is Mandei de welsprekende, wijze, goeden-raadgevende beschermheer van den landbouw. Hier is pandei dus in de beteekenis van „welsprekend" genomen. Rumĕngan is ook bij de Tb. smid, en wel de sterke, vreedzame smeder van landbouwwerktuigen.

Lumalĕnei is eene godin. Haar naam is waarschijnlijk af te leiden van den stam lanei, Tb. „glad, van iets hards" bijv. een steen; de vorm lumalanei zou dan beteekenen „wier werk het is om iets glad te maken"; laneiĕn um pisow „het kapmes worde glad gemaakt." Waarschijnlijk ziet deze bena-

ming ook op een gedeelte van het smidswerk, daar Lumalĕnei de gezellin van Mandei en Rumĕngan is.

Manarinsing, wiens woonplaats ten O. van Langowan is, wordt in Verh. N°. 91 gezegd dezelfde te zijn als Mamanua, die in den hemel was getrouwd met Lumaluindung, de door hem gevangen hemelnimf. In Verhaal N°. 109 wordt hij ten O. van Langowan geplaatst en in N°. 114 wordt hij mede genoemd als zoon van Lumimu'ut en To'ar. De naam is een sterke vorm van sarinsing of sarinsin, een frequentatief van den herhaalden wortel sin en beteekent „het sijpelen van veel water door de spleet van een steen, van boven naar beneden, terwijl het water zich in wegstuivende kleine stofjes of deeltjes verspreidt." Evenals Makaliwe de god is van den W. wind, zoo is Manarinsin[-sim of -sing] de god van den Z. wind. Zoo zeggen de verhalen 91 en 92. In dit laatste verhaal, dat overigens gelijk is aan N°. 91, is zijn eerste naam Warongan en heet zijn hemelsche vrouw Wĕngkow. In de gebeden wordt Manarinsing meestal samen genoemd met Lumambukow en Lumaluindung; bijv. in deze weweletĕn a si Manarinsing an timu: Mai tjuman-ange si Manarinsing, Lumambukow wo Lumaluindung „Komt eten, M., L. en L."

Watu Wilĕs, die hier te zamen met Manarinsing wordt genoemd, en eveneens ten O. van Langowan wordt geplaatst, is een god; zijne vrouw heet Wilĕs am bene'. De stam wilĕs beteekent „omgewoeld, omgeroerd, uit de voegen gelicht, ontwricht." In N°. 105, het verhaal van Maengkong, komt W. W. ook voor. Maengkong komt van Ka'kas af in zijn huis, maar daar hij een verrot varken bij zich heeft, wil W. W. hem wegzenden. M. laat zich dit niet doen en dwingt W. W. tot toegeven, door het opwekken van een hevigen stortvloed, die het huis van Watu Wilĕs doet overstroomen.

Makaliwe is de god van den W. wind, zooals ook in N°. 92 wordt gezegd. De naam beteekent „die in staat is den aanplant te knakken." Ook in 114 wordt deze god genoemd onder de zonen van Lumimu'ut en To'ar en Riedel, Tb. Panth. bl. 6 noemt hem een kleinen man van nietig voorkomen, die zich met zijne zonen vooral aan den rijstbouw wijdde. Een lofprijzing en gebed tot Makaliwe luidt: O Makaliwe! ko niindo-mai i Tjasuruam bangko' pakĕsotan in dĕgĕs, sa wuka'anu, isua-suat, oreka ng kakanĕn e tow mara'itja kaapa mapira. „O M ! gij zijt door het Opperwezen gemaakt tot dengene van wien de wind uitgaat; als gij dien uitlaat, doe het met mate, opdat niet het voedsel der menschen vernietigd of weinig worde."

Manopo, een sterke vorm van topo, is de benaming van een offerfeest bij de Tb., gehouden door iemand die een kop had gesneld. Deze stam komt ook voor in den naam Topowene', N°. 53. Wellicht is topo id. met tupu „steken." Hier wordt hij met Makaliwe, god van den W. wind genoemd.

Over Kalangi' zie Inl. Gr. VIII bij de Manimporok en Kalangi'-verhalen, over Lolombulan, ibid. bij Verh. N°. 102, over Kopero, Verh. N°. 66 en Inl. Gr. VIII, blz. 240.

Pangemanan, een sterke locaal-passieve vorm van den stam eman „geloof, vertrouwen", die te vertalen is met „op wien steeds te vertrouwen is."

Ritjekean, een vrouwennaam, van ritjeke „leven, rumoer", te vertalen met „tegen wie veel rumoer wordt gemaakt."

Verhaal **N°. 110** bestaat uit vier stukken. Het eerste is eene poging om het ontstaan der vier volken te verklaren, waarbij de verhaalster, eene oude walian uit Lĕilĕm, de bewoners der aarde verdeelt in: de Hollanders, de Chineezen, de Negers of Papoea's (voor haar hetzelfde volk) en de Minahassers. De voorvaderen der drie eersten zijn eenvoudig „heroes eponymi" van de volken, die hunne namen dragen; de aloude stammoeder der Minahassers, Lumimu'ut, is behouden gebleven. Daar de vertelster reeds genoeg Christin was om alle menschen van Adam en Eva te laten afstammen, zoo maakt zij de drie bovengenoemde heroën tot zoons en Lumimu'ut tot dochter van het eerste menschenpaar. Vervolgens laat zij het verhaal van Noach's dronkenschap (Genesis IX, 20, vlgg.) met Adam gebeuren en verklaart hieruit de verhouding waarin de volken der aarde, voor zoover die haar bekend zijn, tot elkaar staan.

Het tweede gedeelte is het verhaal van Lumimu'ut, die door den awa'at (Westenwind) zwanger (wa'at) wordt, To'ar baart en met hem huwt en kinderen krijgt. Men vindt hier ook weder, wat reeds in N°. 91 en 92 is aangetroffen, het bezweren van wezens, die te hulp geroepen worden, door hun een naam te beloven. Zie Inl. Gr. VIII. Vooraf wordt nog in een paar zinnen iets verteld, dat in geen der andere verhalen voorkomt, n.l. van negen menschen, ontstaan uit beelden, door Lumimu'ut uit klei gevormd.

Het derde is een verhaal, dat niet te begrijpen zou zijn, indien het niet in N°. 109 beter ware medegedeeld. Het is eene wedergave van de geschiedenis van Lumimu'ut, die de aarde grooter maakt door aarde uit Oer-land (Taure) in de rondte te strooien. Hier is het de Kraai zelf, die de aarde in het rond strooit. De hanglantaarn, waarbij de mensch zich ophield, moet wellicht aanduiden, dat de aarde destijds nog niet door zon en maan werd verlicht. De op zichzelf niet zeer duidelijke figuur van de Kraai (kokoak) is wellicht te verklaren uit den naam van den god Tongkoakĕn, een kasuruan die nog hooger is dan si Tjasuruam bangko', dezen zelfs heeft geschapen. Hij wordt ook Tongkoak genoemd. Slechts bij groote offerplechtigheden mocht zijn naam in de rereindengĕn worden genoemd en dan altijd met den grootsten eerbied. Hij is het, die alles omvat, alles in zijne macht heeft. Waarschijnlijk door den naam in verband te brengen met mĕngoa-ngoak „aldoor schreeuwen als de kraaien, kletsen, rammelen zonder iets van belang te zeggen", is men er toe gekomen om van dezen god te zeggen, dat hij de gewoonte heeft om altijd door te zwatelen.

Het vierde Verh. is reeds boven besproken bij den naam Maroaja, Verh. N°. 109.

N°. 111 en **112** zijn van éénzelfden zegsman. De hoofdinhoud dezer verhalen is reeds boven besproken. Merkwaardig van naïeveteit is de ontdekking van het vuur en van de bereiding van visch door het vuur, naar de voorstelling, die deze oude tona'as er van geeft. In N°. 111 laat hij de navelstreng van het kind met een woka-bladsteel doorsnijden, in 112 met een gescherpt bamboe-mes, dat nog bij vele Indonesische volken in gebruik is voor het afsnijden van den navelstreng, eveneens ook nu nog bij de Minahassers, zooals

de verhaler ook niet nalaat op te merken. Voor de mededeeling in N°. 111 is dus eigenlijk geen reden. Ook de verwarring van Lĕwa', Lumimu'ut en To'ar in N°. 111 en van Kariso en Lumimu'ut in N°. 112 zou niet doen denken, dat men verhalen van één auteur voor zich had. In 111 aan het slot viert de verteller nog eens den teugel aan zijn lust om zich het begin der dingen voor te stellen, door mede te deelen hoe de menschen vroeger hout bewerkten, nog voordat zij ijzeren werktuigen hadden.

N°. 113 heeft, vergeleken met de voorgaande Lumimu'ut- en To'ar-verhalen, wel iets opmerkelijks, al is het kort en weinig inhoudrijk. De staven, die L. en T. in de hand houden, worden hier slechts als herkenningsteekenen gebruikt, niet tegen elkaar gemeten. Omtrent Tumĕndoring geeft het iets meer dan de andere overleveringen en ook omtrent de 9 eerste kinderen van L. en T., van wie in geen der andere lezingen sprake is. Het verhaal van Kawangkalan en zijne broeders geeft opnieuw de bekende typische onderscheiding tusschen de natuur der goden en die der menschen aan.

Tumĕndoring, is met infix -um- gevormd van tĕndoring, stam roring, een woord, dat nog alleen in eigennamen voorkomt en waarvan de beteekenis is: „volkomen, geheel en al, waaraan niets ontbreekt." Behalve den eigennaam Roring heeft men nog Rorimpandei „volkomen knap, geheel meester in zijn ambacht", Rorintulus „die weet volkomen aaneen te hechten", Rorinse'pang „die door allerlei omwegen en zijdelingsche vragen eene zaak tot volkomen helderheid weet te brengen." Door de Ouden werd Tumĕndoring gehouden voor een geest, in wien volkomen waren al de eigenschappen, die bij de andere kinderen van L. en T. slechts verdeeld werden aangetroffen. Vandaar dan ook, dat hij volgens dit verhaal steeds onzichtbaar is gebleven en dat hij voor den waren wereldschepper wordt gehouden.

De namen der eerste negen kinderen van L. en T. worden elders weer anders opgegeven dan in dit verhaal, zie bijv. N°. 118. De bet. der hier opgegeven namen is de volgende: Tu'ur „stam", Kalat „wortelblad", A'mut „wortel." Deze namen zijn ontstaan omdat men To'ar, zooals bijv. in Verh. N°. 116, gelijkstelde met tu'ur, en daar To'ar de eerstgeborene van Lumimu'ut was, kwam men er licht toe om den eerstgeborene van Lumimu'ut en To'ar eveneens Tu'ur te noemen. Dat men dan zijne jongere broeders Kalat en A'mut noemt, is licht te begrijpen. De naam Kawangkalan beteekent „bij wien veel (zegen) wordt opgehoopt." Wangkal, Mk. woimbon, Mt. bet. „de stukken hout in den tuin op één hoop stapelen om ze te verbranden." Limbawa is „regenboog." Van Simbawa is de beteekenis niet bekend; wellicht is het slechts eene variatie van Limbawa. Pongilatan of Pangilatan beteekent „plaats waar het vaak bliksemt"; het is de sterke vorm van pakilatan „plaats waar het bliksemt." Van denzelfden stam kilat „weerlicht, bliksem", is de vorm kila-kilatan „plaats waar het veel weerlicht"; sawo ro'na kila-kilatane'-mai „zoo het kan, doe het veel weerlichten" is het gebed van een wandelaar, die licht wenscht op zijn donkeren weg, of ook een bede om geluk en voorspoed, die ons zoo snel en gemakkelijk als de bliksem moge bereiken.

Mapatitj en Makarawis „die den top heeft bereikt" (deze god werd n.l. naar boven geworpen) zijn reeds boven besproken.

Pasiowan „waar negen (zegen, overvloed) wordt." Zie Aant. Verh. N°. 100.

N°. 114 is in het begin geheel fantasie; deze inleiding behoort in het geheel niet bij de mythe van Lumimu'ut en To'ar. De auteur laat de stammoeder der Minahassers uit China stammen en in haar eentje vandaar over Ambon en Ternate in de Minahassa komen. Waarschijnlijk heeft hem de weg, waarlangs de Spanjaarden en na hen de Hollanders in de Minahassa zijn gekomen, voor den geest gestaan. Niemand zoeke hierin eene overlevering der Minahassers, die op hunne afstamming van Chineezen of Japanners zou wijzen; authentieke legenden, die dit zouden vermelden, bestaan in de Minahassa niet. Dat de Minahassers in vroegere tijden meer Noordelijk hebben gewoond dan thans, wordt o. a. hierdoor waarschijnlijk gemaakt, dat zij als verblijfplaats van de zielen der afgestorvenen steeds het Noorden aanwijzen. Verder zijn de Minahassische talen de Zuidelijkste van de taalgroep waartoe zij behooren.

De vader van Lumimu'ut wordt in dit verhaal Ramon-atas genoemd. Zie over dezen naam de Inl. op Gr. VIII. De namen der kinderen van Lumimu'ut en To'ar in dit verhaal, voor zoover die nog niet bij Gr. VIII of hierboven zijn besproken, zijn de volgende:

Rugian, van het Mal. rugi „schade", beteekent „om wien schade is te lijden", doelende op den bruidschat, dien de ouders later moeten geven, om eene vrouw voor hem te krijgen.

Pinonto'an, van den stam Ponto', die evenals Ponto'an, ook als ml. eigennaam voorkomt. Dit ponto' is waarschijnlijk eene vervorming van potot „kort", vgl. Ts. potot, poto'. In dit geval staat het voor Pinoto'an en beteekent „die te kort gekomen is, wien een kort stuk is toebedeeld geworden." In Riedels Panth. bl. 5 wordt Pinonto'an beschreven als een bedaarde, degelijke man, die vooral wapenen en landbouwgereedschap smeedde. De negen eerste namen zijn alle godennamen. Bij Lintjambene' beginnen de namen der godinnen, eveneens negen.

Rumintuwu' is de naam eener godin. Ook de stam Rintuwu' is een vr. eigennaam, waarvan Lintuwu' weder een bijvorm is. Tuwu' is het jonge woka-blad, waarvan de oorai (de bladeren-kwast, dien de walian bij het mangorai-zingen in de hand houdt) wordt gemaakt. In het Sang. heeft het met nasaal tusschenzetsel aangevoegde prefix lĕ-, li-, lu- de beteekenis: „gelijkende op, als", bijv. liwatu „rondachtig en hard als een steen (batu)"; lintuwu „een soort riet, dat op suikerriet (tuwu) gelijkt", enz. Zie Sprkk. bl. 131. Het Tt. kent ook een woord lintuwung „doffe, holle klank, veroorzaakt door het loopen of vallen op eene plek gronds, die van onderen hol is."

Panulu'an, van den sterken vorm van sulu' „maneschijn, flambouw", beteekent dus „voortdurend door maneschijn of flambouwen verlicht."

Ginaringan „met ivoor versierd", van garing, Mal. gading „ivoor."

Kirai „niet passend, te kort of te lang en daardoor buiten de maat"; de godin Kirai droeg n.l. hare sarong zeer kort, slechts tot op de knieën, van-

daar haar naam. Zij was de beschermgodin der moordenaars en koppensnellers, daar zij met hare korte kleeding zich vlug kon bewegen.

Wujalaka of Wulajaka, van wujang (sarong) en laka (rood katoen), dus „die een roode sarong draagt."

Sinendeman „versierd met sendem"; dit laatste is een versiersel van den hoed der priesteressen (tindung), bestaande uit kralen, die zoo zijn aangeregen, dat er geen twee van dezelfde kleur naast elkaar komen. Volgens sommigen heeft Sinendeman de aarde droog en vast gemaakt, toen die nog nattig was, hetzelfde wat van Maroaja wordt gezegd. Volgens den naam is Sinendeman dan ook niets anders dan eene verpersoonlijkte kwalificatie eener walian.

Tamatular, naam eener godin, gevormd van den stam tular, welke onder de Tb. een ml. eigennaam is en waarschijnlijk hetzelfde als tula' „overgeven aan de voorouders", door bij den doode, vóórdat het lijk het huis wordt uitgedragen ter begrafenis, de namen zijner voorouders op te noemen, beginnende van Lumimu'ut en To'ar tot op den overledene toe. Dit mahatula' se opo' geschiedde door den lele'en; tumula'-mei se opo' „noem de namen der voorvaderen op", makatula' se opo' „de namen der voorouders tot den laatsten opnoemen." Si lele'en mahatula' si We'nas wia se opo' (passief: si We'nas ipatula' ni lele'en wia se opo') „de priester geeft W. over aan de voorouders." Bij de Tb. is Tumatular volgens Riedels Tb. Panth. bl. 9, een woestè reus, een eerste voorvechter, die tot de voornaamste helden der Tb. behoorde. Onder de Tt. is Tular een vr. eigennaam.

N°. 115 is eene poging om het Bijbelsche verhaal van Gen. II, 24 in overeenstemming te brengen met de Minahassische overlevering. Er worden dan ook geen namen opgegeven van de eerste menschen. Het eenige bizondere, dat dit verhaal geeft, is dat de ontmoeting der beide menschen na hun omgang om de aarde (die in het verband van dit verhaal geheel ongemotiveerd is) in het W. plaats heeft, 't welk opnieuw bewijst, dat de dagelijksche loop der zon om de aarde is bedoeld. Ook is hier, evenals in N°. 116 gezegd, dat de man met opzet een stuk van zijn rietstok afhakt.

De meening, dat de man eene rib minder heeft dan de vrouw, is ook bij de Toradja's te vinden. De vrouw, zeggen zij, heeft aan elke zijde negen ribben, de man slechts acht; daarom is bij de vrouw, als zij sterft, na negen dagen het lijkvocht opgedroogd, bij den man reeds na acht dagen.

N°. 116. Ook in dit verhaal wordt To'ar's naam tot Tu'ur vervormd, evenals in N°. 113. Karema neemt de plaats van Lumimu'ut in; als zij gehuwd zijn, gaan zij wonen op den Wulur Maatus. De plaats op dat gebergte, die als de woonplaats der eerste menschen wordt aangewezen, heeft den naam van Tu'ur in Tana', wat met ons „Het Oer-land" zou zijn weer te geven. Hier is de geboorteplaats der zonen en dochteren van Lumimu'ut en To'ar en vandaar zijn zij uitgezwermd naar allerlei legendarische landstreken, die met de namen Kalawakan, Kasĕndukan, Karondoran, Kasosoran worden aangeduid. Het in dit verhaal genoemde Tumara'tak, van welken naam daarin tevens eene verklaring wordt gegeven, is ook nu nog

spreekwoordelijk bekend als eene der woonplaatsen van de Voorouders. De uitdrukking: a n T u m a r a't a k(ĕ)p e'-w o beteekent z. v. a. „uit de oude doos, uit de Arke Noachs." Het daar ook genoemde P i n a l i n is een dorp, dat oorspronkelijk tot T o m p a s o' behoorde; het ligt ten O. van Amoerang. Over T u m a r a't a s als een der oudste plaatsen der Tt. gelegen ten Z. van T o m p a s o', op de O. helling van het S o p o e t a n-gebergte, zie Tijdschrift B. G. Deel XLVI, bl. 115.

Welke plaats met L i n u k u t a n i Ĕ n d o (plaats waar de zon heeft gezeten) wordt bedoeld, is mij niet bekend.

P a n a'a r a n is hier een vrouwennaam, bet. „aan wie gewoonlijk wordt opgedragen, beloofd." In Riedels Tb. Panth. bl. 9, is P a n a'a r a n een stil, ijverig man, die in K a s ĕ n d u k a n woonde en daar nauwkeurig de tijden voor de landbouw-werkzaamheden in acht nam. Hij werd daarom bij landbouwfeesten aangeroepen.

P a ĕ m p u n g ĕ n, een godinnennaam, beteekent „die als ĕ m p u n g (god, godin, heer, vrouwe) wordt aangebeden, beschouwd." Hare woonplaats K i n i l o w is een Tb. dorp, ten N. van Tomohon, aan den grooten weg naar Menado gelegen.

De bizonderheid omtrent den rietstok, dien K a r e m a aan Tu'ur geeft, s a r a w s a n g a r ĕ p a „een rietstok van een vadem lang", welke vadem wel die van Ka'reṁa zelve, dus de lengte van haar lichaam zal zijn geweest, komt overeen met die in N°. 109, waar L u m i m u'u t aan To'ar een rietstok van hare eigen lengte geeft.

N°. 117 komt in het begin overeen met dat van N°. 114, in zooverre als in beide wordt medegedeeld, dat L u m i m u'u t de dochter is van lieden uit een ver land en dat zij over zee in de Minahassa is gekomen, in eene schuit vol met plantestekken. Met N°. 109 komt het overeen in de voorstelling, dat de Minahassa is geschapen uit aarde van een ander land, die van zelve is aangegroeid. Verder is To'ar hier met T u m ĕ n d o r i n g verwisseld. Zie over hem bij N°. 113. P ĕ l i'i a n wordt ook in N°. 82 genoemd als zoon van M u n t u u n t u en L i n t j a m b e n e'. De beteekenis van den naam is „aan wien, of waar geofferd wordt, het slachtoffer, dat waarmede geofferd wordt"; m a p ĕ l i'i a m b a w i „een varken offeren, een varken slachten bij een offerfeest"; s i w a w i a n i o' ĕ m p ĕ l i'i a n t a p e' „met dit varken zullen wij een offerfeest vieren."

N°. 118 geeft de geslachtslijst van den verhaler, Adriaan Wokas van Kajoe Oewi, uit wiens mond dit verhaal in Augustus 1894 is opgeteekend. Voordat hij Christen werd, heette hij K a l a n g i'. Hierboven is reeds opgemerkt, dat de lijst met K a ĕ n d o moest aanvangen. Met W ĕ r o s eindigt de rij der negen eerste menschen, waarvan de drie eerste op wonderbare wijze zijn geboren. Van af M a j u n geeft de verteller zijne eigen voorvaderen op.

De naam R a n g e is met w u a j a „dapper" vertaald. De vertaling is onjuist; wel is het waar, dat de spreekwijze, waaruit deze beteekenis wordt afgeleid, eene bedreiging inhoudt en dus eene uitdrukking van „dapperen" is, doch de vertaling, in den tekst gegeven, is niet zeker. Waarschijnlijk is S a r u r a n g e fout voor S a r u r a n g e n, een eigennaam, en wel die van een god, die de koppensnellers beschermde. R a n g e n beteekent „veel", s a r u „vóórzijde, aangezichts-

zijde", als werkw. „zich met het aangezicht wenden naar, front maken naar." Sarurangen kan dus worden vertaald met „die het tegen velen opneemt", een naam dus voor een strijdbaren held. Mata' „rauw, versch, onrijp", is hier vertaald met „levend, in levenden lijve", naar eene beteekenis, die uit het gewone gebruik van mata', ook in de verwante talen, kan worden afgeleid.

Siow wean „negen vaten waarin iets gedaan zal worden, of: om iets in te doen" of ook „aan wien negen is te geven", maar in geen geval „die veel geeft", zooals de vertaling wil.

Sosowela „die zeer begeerig (soso) is naar zegen", of „die gaarne zegent." De eerste vertaling, die ook wel de juiste zal wezen, is die van den tekst.

Kila'pong, ook watu in tjilat of tulus in tjilat beteekent „dondersteen (belemnitis)", volgens het volksgeloof een versteende bliksemstraal, of een tand van het monster, dat door zijn gebrul den donder veroorzaakt. Het woord kila'pong moet id. zijn met Bar. kilowu, Mak. kulau, Boeg. ulawu, waarmede een bezoarsteen wordt aangeduid, het hooggeschatte middel om krachtig van binnen te worden, daar het, in 't lichaam van planten en dieren aangetroffen, voor geconcentreerde kracht wordt gehouden. Een Toradja zal een bangen makker bespotten met: „je hebt zelfs niet ter grootte van een mosterdzaadje kilowu (d. i. dus hier zooveel als „vastigheid, flinkheid") in je", en van een kind, dat zijn wil steeds krachtig weet te doen gelden, heet het „hij heeft een kilowu in zich", dus een sterk binnenste. Bezoarsteenen heeten in het Tt. tulus en daarom is tulus in tjilat ook weer synoniem met kila'pong.

Tombuku „liefhebber van knokkels", bijv. iemand die gaarne kneukels van dieren of knoopen van suikerriet eet", doch hier opgevat als „die gaarne knoopen in een touw of een rotanreep legt, om de verbodsdagen aan te duiden."

Wĕros is een bijvorm van Wĕrot „in een rij schikken, opstellen", vandaar „bestellen, beschikken", si Wĕros „de Lotsbeschikker."

N°. 119 eindelijk bevat eenige lijsten van Goden-, en Godinnennamen. Deze zijn afkomstig van walian's. Ook de godennamen uit het eerste gedeelte van N°. 82 zijn hierbij behandeld, daar dit minder op zijne plaats was in de Inleiding op Groep VIII. De aanteekeningen bij die namen zijn er achter gevoegd, om de bizonderheden, die er van te zeggen vallen, terstond te kunnen bijeenvoegen.

---

109. Verhaal van Loemimoe'oet en To'ar, verteld door W. Mondow.

Volgens het verhaal van de vertellers, was er een harde steen in het midden der zee; die harde steen was zoo groot als een groot huis. Die harde steen werd door de golven bespoeld en werd een vogel, genaamd kraai. Die harde steen zweette en het zweet van dien harden steen werd een mensch.

De naam van dien mensch was Loemimoe'oet, omdat zij slechts uit zweet van den steen was geboren. Loemimoe'oet nu ging staan boven op dien harden steen. Terwijl zij op dien steen stond, zag zij de kraai aldoor rondvliegen met een drogen tak bij zich. Toen vroeg L. aan de Kraai, zeggende: „Zeg Kraai, waar hebt gij dien drogen tak vandaan gehaald?" De Kraai antwoordde, zeggende: „Dien heb ik ginds op Taoere gehaald."

Toen L. dat had gehoord, sprak zij, zeggende: „Indien gij wilt, geleid mij naar dat land." De Kraai antwoordde: „Welnu, volg mij dan."

Toen gingen zij beiden naar een stuk land; de grootte van dat land was als eene wan, dat land was opgerezen in het midden der zee. Toen zij beiden daar waren, sprak de Kraai tot L. zeggende: „Dit is het land, vanwaar ik den drogen tak heb gehaald, dien ik bij mij had; de naam van dit land is Taoere." Toen de Kraai had gesproken, vloog zij weg en liet L. daar achter.

Daarna schepte L. in de beide handen aarde op en ging heen en keerde terug naar den harden steen, waaruit zij was ontstaan. Daar aangekomen zijnde, liet zij de aarde los, die zij met de beide handen had opgeschept. Toen zij nauwkeurig zag naar de plaats waar zij die aarde had losgelaten, was die ongeveer tien vierkante vadem groot. Den volgenden morgen was de grootte van dat land nog toegenomen. En den daarop volgenden morgen was nog verre toegenomen de grootte van dat land, en dat nam steeds door in grootte toe. Na volle negen dagen hield dat land op met grooter te worden, daar dat land dicht genaderd was, in het Westen, Noorden, Zuiden en Oosten, aan den hemel. L. nu bemerkte, dat heel het oppervlak der aarde nog kaal was, daarom keerde zij terug naar het land, vanwaar zij die aarde met de handen had geschept. Daar heen gegaan, schepte zij nog weder de handen vol aarde op en die aarde strooide zij over de geheele oppervlakte van dat land. Dat wat zij had uitgestrooid kwam op en dat waren alle boomen en alles wat te zien is

op de oppervlakte der aarde. Toen L. dat alles zag, maakte zij een berg in het Zuiden, aan den oorsprong van de Rano i Apo', genaamd Woeloer Maätoes. L. nu beklom dien berg en ging staan op den top van dien berg. Daar zijnde, wendde zij zich met het aangezicht naar het Westen, naar den wind, die uit het Westen komt en L. gevoelde, dat haar lichaam in gezegende omstandigheden kwam, of zwanger werd. Daarom wordt de wind, die uit het Westen komt, a w a'a t genoemd, omdat die wind L. heeft zwanger gemaakt.

Daarna baarde L. een zoon en L. noemde dat kind To'ar. To'ar nu groeide zeer snel op. Toen To'ar reeds groot was geworden, sprak zijne Moeder hem aldus aan: „Wel To'ar, gij moet eene vrouw gaan zoeken." Daarop gehoorzaamde To'ar aan L. en ging op reis, de aarde rond. To'ar keerde terug naar zijne Moeder en sprak: „Moeder, ik heb geene vrouw kunnen vinden." L. antwoordde: „To'ar, hak die goloba af en snijd het benedengedeelte en het bovengedeelte recht af en meet de lengte van die goloba af aan mij en ga weder de aarde rond; ga gij naar rechts, dan zal ik naar links gaan. Indien gij eene vrouw ontmoet, wier uiterlijk is als het mijne, meet haar dan met die goloba; indien gij haar meet en die goloba is langer, dan ben ik het niet en dan is zij het, die uwe vrouw moet worden." Toen gingen zij beiden dan op weg of wel, zij gingen vaneen; L. begaf zich naar links, T. naar rechts, en zij gingen de aarde rond. To'ar liep maar steeds door en ontmoette eene vrouw; hij zag, dat die vrouw van uiterlijk was als zijne moeder. Doch hij mat haar met de goloba, die hij bij zich had, en de goloba was langer dan die vrouw. Die vrouw nu was L. maar die goloba was langer dan zij, daar die goloba weder aan den top was uitgeloopen, hoewel zij goed gelijk was afgesneden. Toen To'ar die vrouw had gemeten, zeide To'ar: „Gij zijt inderdaad de vrouw, die mijne moeder heeft gezegd, dat ik tot vrouw moest nemen, daar deze goloba-stengel langer is dan gij."

Op dien dag dan werden zij beiden man en vrouw, of wel,

het W. aan den rand der aarde. Zij beiden veroorzaken den wind, die uit het Westen komt.

23. Lolomboelan woonde op een berg; die berg heette Lolomboelan, naar den naam van Lolomboelan.

22. Kalangi' woonde benedenwaarts aan den oever der zee ten Noorden van Pondang. Kalangi', zegt men, onderhoudt de zeevarkens.

23. Kopero woonde te Pinë'betengan.

26. Pangemanan ging in het Oosten wonen te Kema.

27. Ritjekean ging naar beneden wonen onder den grond, of beneden de aarde.

110. Verhaal van Loemimoe'oet, verteld door Winoewoes Toembol van Lëilëm.

1. Adam en Eva waren de eerste menschen; zij hadden vier kinderen, drie zoons en ééne dochter. De zoons waren: Tombalanda, Tonsina, Tompapoea en de dochter Loemimoe'oet. Op zekeren dag gingen Adam en zijne drie zoons naar de tijferplaats. Zij gingen heen en kwamen aan de drinkplaats, daarop gelastte hij den tijferaars hun werk te doen. Adam zette zich neder en bleef wachten op hen, die waren gaan tijferen. Toen zij kwamen, begonnen zij te drinken. Zij dronken maar steeds door, zoodat Adam dronken werd. Toen zij naar huis zouden terugkeeren, wilde Adam niet loopen, doch hij wilde maar gedragen worden door zijne zoons. Daarop bespraken de gebroeders met elkaar, hoe zij met hun vader zouden doen. Tompapoea zeide: „Ik zal hem wel eerst op den rug nemen." Zijne broeders antwoordden: „Goed." Toen nam hij zijn vader op den rug en beproefde te loopen. Hij wilde loopen, maar kwam niet vooruit, daar het zwaar was. Daar hij er niet toe in staat was, zeide hij: „Nu gijlieden eens." Tonsina antwoordde: „Laat ik maar eens probeeren." Hij nam hem op zijn rug en liep voort. Maar hij was nog niet ver gegaan, of hij hield reeds op en zette hun vader neder. Toen Tombalanda zag, dat Tonsina hun vader Adam

had losgelaten, zeide hij: „Ga uit den weg, dan zal ik eens." Hij nam Adam op den rug en liep voort, hij bleef hem steeds op den rug dragen, totdat hij in huis was gekomen.

Toen Adam was tehuis gekomen met al zijne zoons, nam Adam een boek en opende het. Toen hij het had gelezen, zeide hij tot zijne zoons: „Gij allen behoort te gehoorzamen aan uwen broeder Tombalanda; zooals hij beveelt, moet gijlieden volgen. Het werk van Tonsina is handeldrijven. Maar het werk uwer zuster Loemimoe'oet is het land te bebouwen. Zij zal steeds op het land werken en gijlieden zult maar steeds rijst eten van haar. En evenzoo zal zij slechts van ulieden kleederen krijgen."

2. Daarop begon Loemimoe'oet haar werk. Zij maakte negen beelden van leem en bedekte ze met een overtrek. Die negen beelden nu werden alle menschen. Toen die beelden menschen waren geworden, toen ging L. met het aangezicht naar den wind staan. Eerst wendde zij het aangezicht Zuidelijk, tegenover den Zuidenwind; toen zij gevoeld had, dat zij niet zwanger werd, wendde zij zich Noordwaarts met het aangezicht in den Noordenwind; Noordwaarts gewend, met het gelaat in den Noordenwind, werd zij evenmin zwanger. Daarop wendde zij het gezicht in den Oostenwind, maar het ging ook evenzoo. Daarop wendde zij zich Westelijk met het gelaat in den Westenwind en zeide: „Gij zijt wind, maar ik ga tegenover u staan, indien ik bij u word bevrucht, zal ik u den naam geven van Westenwind." Nadat zij aldus had gesproken, voelde zij, dat zij bevrucht was, zoodat zij zwanger werd. Toen baarde zij een zoon en noemde hem To'ar en zij bracht hem groot, totdat hij groot was geworden.

Toen L. zag dat haar zoon al groot was, nam zij twee Croton-stengels en mat ze, zoodat de lengte gelijk was. Toen zij ze had gemeten, sprak zij tot To'ar aldus: „Neem gij den eenen stengel, ik den anderen, dan gaan wij op weg. Ik ga rechts, gij gaat links." To'ar nam den stengel en begaf zich naar het Noorden. Desgelijks deed L. en ging Zuidwaarts.

Misschien hoe lang wel daarna, ontmoetten zij elkaar weder. En waar zij waren, daar vergeleken zij de Croton-stengels; zij zagen dat de eene langer was (dan de andere). Toen zeide L.: „Gij zijt mijn zoon niet, dus wij behooren met elkaar te trouwen." Dit werd door T. opgevolgd en hij zeide: „Laat ons dat doen." Zij huwden met elkaar en kregen kinderen; de zoons waren: Roemĕngan, Pinonto'an, Tiwatoe, Makaliwe en de dochters: Maroaja, Loemaloeindoeng, Ngaringan en Kekean.

3. Er wordt verhaald, dat de Kraai bezig was in den grond te krabben. Terwijl zij aldoor aan het krabben was, zeide iemand die zich ophield bij een hanglantaarn: „Waarom krabt gij in den grond?" De Kraai antwoordde: „Zijt gij boos, omdat ik den grond omkrab? Ik ben nog wel bezig de aarde te vergrooten, en gij zijt boos. Daar gij dan boos op mij zijt, volg mij en ga ons land eens zien. Waar ik op weg inbuig, daar moet ook gij inbuigen." Zij gingen er dan heen, de Kraai voorop, de Mensch achteraan. Toen zij aangekomen waren, schrok de Mensch en hij zeide: „Wel verbazend, wat is uw land groot!"

4. Ten slotte zag L., dat de aarde nog niet geheel was afgemaakt. Daarom sprak zij, zeggende: „Maroaja moet tot priesteres worden gewijd, opdat zij de aarde bezinge, aldus zal de aarde afgewerkt worden. Maar zij moet worden beloond met alle kleedingstukken, die de priesteressen gewoon zijn te dragen en met de versierselen der priesteressen, zooals de hoed, de halssnoeren, die om den hals gedragen worden en fraaie goederen." Doch toen de aarde door Maroaja reeds ten einde toe was verheerlijkt met haar gezang, zag L., dat zij nog niet af was. Toen sprak L. en zeide: „Zoo moet het gaan: Roemĕngan moet den smidshamer afbrengen en zoo zal de aarde vast worden; want zijn werk zal zijn: al wat hard is als ijzer en alle harde materialen, die gewoonlijk door de smeden worden bewerkt." Zoo is ten slotte de aarde vast geworden. En zoo is Roemĕngan beroemd geworden om zijne smeedkunst en zijn rijkdom. Van vroeger af tot nu toe is er niemand zooals hij.

111. Verhaal aangaande Loemimoe'oet, verteld door Loemanaw, priester te Klawa.

Vroeger was er nog in het geheel niets anders dan de aarde en de boomen en de dieren en de vogels, die vlogen over het land en de zee; en de rivieren en de visschen daarin, die goed zijn om te eten en die niet gegeten worden.

Het gebeurde nu eens op een kèer, dat de zee hevig door den wind werd bewaaid, zoodat zij sterk golfde en schuimde. Vervolgens bezonk het schuim en werd als een kippenei, totdat dit als 't ware was uitgebroed. Toen dit bijna was uitgekomen, golfde de zee krachtig op en werd dat schuim door de golven aan land gespoeld, zoodat het niet meer voor de golven te bereiken was, en daar kwam het ei uit en het rolde daar steeds voort, totdat het zand was uitgegraven. Daarop werd zij als 't ware bedolven, totdat zij in staat was om te kruipen. Daar zij nu aan het kruipen was, zoo kroop zij naar eene plek in de schaduw van een boom. Daar zag zij dauw, die aan het afdruppelen was en dien ving zij aldoor op met haar mond. Die is geworden als melk waarmede zij is groot geworden, totdat zij kon loopen, zich overal aan vasthoudende. De dagen verliepen steeds en hoe langer hoe meer nam zij in grootheid en kracht toe. Daarop ging zij wandelen en zag, dat datgene, waar zij was uitgebroken, schuim was, daarom heeft zij zichzelve schuim (Lĕwa') genoemd. Zij was eene vrouw. Hoewel zij steeds heen en weder liep en langs het strand wandelde, zoo keerde zij toch steeds weder terug naar hare verblijfplaats.

Het gebeurde eens op een keer, dat zij was gegaan naar de monding van een zoet-waterstroom en daar rustte zij uit. Daar zijnde, kreeg zij dorst en zij beproefde te drinken; zij proefde het zeewater en dat was zilt, het zoete water en dat was smakeloos. Zij zeide: „Dit is het, dat steeds kan gedronken worden." Toen bleef zij aldaar. Haar voedsel waren de visschen op de droogloopende zandbanken, zij koos steeds

die malsch waren; ten slotte bleef zij daar. Terwijl zij daar was, kwam de hitte van den Zuidenwind en een berg geraakte in brand en kwam hoe langer hoe nader tot haar. Zij zag, dat een boomstam in brand geraakt was en zij kwam nader daarbij. Toen overlegde zij aldus: „Misschien is het wel lekker de visschen te roosteren en ze dan op te eten." Daarop roosterde zij de visschen en zij proefde, dat zij malscher en smakelijker waren. Sedert roosterde zij de visschen, die zij gewoon was te eten. Terwijl zij daar woonde, liep zij langs het strand der zee en zij zag twee steenen, die zich steeds bewogen, zij werden aldoor bewogen door den golfslag en schuurden tegen elkander en zweetten voortdurend. Daarop zag zij iets, dat aan een steen vastzat, n.l. een mensch, die met de navelstreng aan een steen vastzat en zij nam den steel van een woka-blad en sneed de navelstreng door en bracht het kind bij den boom, waaronder zij te voren was opgegroeid. Het dronk ook van den dauw, die vroeger door Lĕwa' was gedronken, totdat ook hij grooter werd, n.l. Loemimoe'oet, en totdat hij in staat was te loopen. Daar Loemimoe'oet al liep, geleidde Lĕwa' hem naar hare woning aan de monding van den zoet-wàterstroom. Lĕwa' veranderde den naam van Loemimoe'oet in To'ar, daar Lĕwa' hem had opgericht en grootgebracht.

Na verloop van tijd namen zij beiden steeds toe in leeftijd en kracht. Daarop dachten zij na en zeiden: „Wij zullen den loop der rivier volgen." Daarop gingen zij heen. Halverwege den loop der rivier zagen zij eene schoone vlakte en zij bleven aldaar. Aldaar raapten zij voortdurend het aangedreven hout op en sloegen dat met woka-bladstelen en als het week geworden was, dan sneden zij het weder af met sterke woka-bladstelen en van de woka-bladeren maakten zij een hut, waarin zij woonden. Langen tijd hadden zij daar gewoond, toen zij met elkaar spraken, zeggende: „Wij beiden zullen thans man en vrouw worden." Zoo hebben zij dan met elkander geleefd en het menschdom voortgebracht.

112. Verhaal aangaande het Zonnekind of het Schuimkind, verteld door L. Loemanaw van Kiawa.

Er wordt verteld, dat toen God de aarde en den hemel en de zee had geschapen, dat hij toen deed opgroeien alle soorten van boomen en kruiden op het oppervlak der aarde. Het gebeurde op zekeren dag, dat de Zuidenwind opgestoken was en de zee golfde. Ondertusschen kwam er een klomp schuim, die op de zee dreef. Ten langen leste werd die klomp schuim door de golven opgeworpen op het zand aan het strand. Hoe langer hoe meer werd dat schuim door de golven telkens en telkens opgeduwd op den vasten wal. Dag aan dag werd dat schuim door de zon krachtig beschenen. Toen begon dat schuim zich te bewegen en werkte zich voortdurend dieper in het zand. Ten slotte werd uit dien klomp schuim een jongen geboren.

In het begin at dat kind nog in het geheel niets, alleen nog maar dauw was het gewoon te drinken. Wanneer het dus honger of dorst had, dan weende het en legde het zich op den rug en sperde zijn mond open. Dan druppelde de dauw af van de bladeren van een boom in zijne nabijheid en die kwam in zijn mond terecht en hij slikte dien door. Dan was zijn dorst gestild en tevens was hij verzadigd geworden en hij hield op met weenen. Telkens als hij hongerig of dorstig was, dan weende hij en ging op zijn rug liggen en deed zijn mond wijd open en dan druppelde daarin af de dauw van de bladeren van een boom in zijne nabijheid.

Zoo ging hij dan steeds voort met aldus te doen, totdat hij overeind kon staan en sterk genoeg was om te loopen. Onderwijl tengevolge van de zonnehitte, was er een groote boomstam in de nabijheid zijner verblijfplaats in brand geraakt. Toen hij de hitte gevoeld had in de nabijheid van dien in brandgeraakten boomstam, begaf hij zich in de nabijheid daarvan en warmde zich. Eenigen tijd hierna liep de jongen te wandelen langs het strand. Terwijl hij daar heen en weer

A'moet, Kawangkalan, Limbawa, Soemimbawa, Simbawa, Pongilatan en Kila-kilatan. Van deze negen was Kawangkalan de eenige, die mensch is geworden, de anderen zijn allen goden geworden op de aarde en in den hemel. De reden daarvan is aldus: Voor hen allen gebroeders was door hunne ouders eten bereid, hetwelk zij gezamenlijk zouden opeten; al de rijst was opgeschept en ook al de vleeschspijs was opgedragen en het rook lekker. De gebroeders schaarden zich er om, Kawangkalan tastte terstond toe, zijne broeders bleven allen slechts toekijken. Kawangkalan zeide: „Waarom eet gijlieden niet?" Zijne broeders zeiden: „Gij meent, dat wij niet reeds verzadigd zijn?" Kawangkalan hield staande, dat zij niet aten, maar zij werden verzadigd door den geur der rijst. Maar Kawangkalan werd boos en zeide: „Gijlieden hebt mij een valstrik gespannen." Daarop zeide hun vader: „Gij, Kawangkalan, wordt een mensch en zult offers brengen aan uwe broeders, doch beijver u van uwen kant in alles, dan zult gij door uwe broeders worden overstelpt met voorspoed."

Daarop werden dan zijne broeders goden; terwijl Kawangkalan de menschen op de aarde tot nakomelingen had. Daarna kregen op nieuw L. en To'ar negen kinderen: Manembo, Koemokomba', Manalinga, Mapatitj, Moentoe-oentoe, Makarawis, Pasiowan, Tantoemoitow en Maroaja. Nog zevenmaal negen kinderen kregen To'ar en Loemimoe'oet, maar hunne namen zijn niet meer bekend. Onder hen bevinden zich Marĕndor en Lintjambene'.

114. Verhaal omtrent Loemimoe'oet, medegedeeld door A. Mamĕsa, van Sondĕr.

Loemimoe'oet was niet iemand uit dit land, maar iemand uit China. Wat haar betreft, zij was de dochter van Ramonatas; zij waren met hun achten broeders en zusters, zeven zoons, alleen zij was eene dochter. Al hare broeders hadden reeds een bedrijf gevonden, maar zij was overgelaten aan de

zorgen harer ouders. Toen sprak zij tot hare ouders aldus: „Wilt mij een vaartuig maken, daar ik werk wil gaan zoeken." Hare ouders antwoordden en zeiden: „O, dat kan niet, want gij zijt slechts eene vrouw, daarom, waar wij sterven, daar sterft gij." Loemimoe'oet antwoordde weder: „Indien ik door ulieden in mijn zin word gedwarsboomd, dan zult gij niet meer weten, waar ik zal sterven." Toen gaf haar vader haar haren zin. Aldus maakte hij eene schuit.

Daar hij de schuit had afgemaakt, zeide hij het aan Loemimoe'oet en wat zij wel wilde, dat in de schuit zou worden geladen. L. antwoordde: „Er is niets, dat in de schuit is te laden, behalve de aangeplante gewassen." Toen dat alles er was ingeladen, stak zij in zee hierheen.

De eerste plaats, waar zij aankwam, was Ambon; maar toen zij had gezien, dat daar menschen waren, ging zij door naar Ternate. Ook daar legde zij niet aan, dewijl ook daar menschen waren. Daarop ging zij door naar dit land. Zij landde ten Oosten bij den Klabat en besteeg dien den volgenden morgen. Daar zijnde, bekeek zij de oppervlakte van dit land; zij zag, dat er nog nergens rook te voorschijn kwam, een teeken, dat er nog geen menschen waren. Van den berg afdalende, voer zij Noordwestelijk om. Daarop kwam zij in het Westen aan op Menado Toea en voer daar omheen. Zij zag, dat het te klein was voor haar, om er te wonen. Daarom voer zij maar weer verder en kwam Zuidelijk te Tanawangko'. Aldaar loste zij al wat in die schuit was en plantte alle gewassen, die zij had medegebracht. Toen zij gezien had, dat er al verschillende soorten van gewassen waren, dacht zij na en zeide: „Er moet wel iemand zijn, die dit alles heeft gemaakt."

Daarop zeide zij: „Indien er werkelijk iemand is, hooger dan ik, die dit alles heeft gemaakt, dan geve hij mij een echtgenoot. Maar dit is mijne bede, geef mij, dat het in mij geschieden moge en doe mij droomen, waarheen ik mijn aangezicht zal wenden." Daarop droomde zij, dat zij het aangezicht Westelijk moest keeren tegen den wind. Daarom noemen wij

den Westenwind a w a'a t. Dat nu werd inderdaad door haar opgevolgd en zij gevoelde, dat zij inderdaad zwanger was geworden. Zij baarde een zoon. Zij gaf hem den naam To'ar. Daarop werd hij door zijne moeder grootgebracht op Menado Toea. Toen hij groot geworden was, verhuisden zij weder naar Tanawangko'. Terwijl zij daar waren, nam L. twee rietstokken, elk stuk van 9 geledingen, en zeide tot haren zoon: „Neem gij dezen eenen in de hand, dan gaan wij het land rond, maar als gij loopt, stoot dan telkens den rietstok op den grond. Ga gij naar het Westen, ik ga naar het Oosten; als gij iemand ontmoet, meet dan den rietstok, dien gij als staf gebruikt, met den haren; indien zij niet aan elkaar gelijk zijn, dan is het eene vreemde, maar als zij aan elkaar gelijk zijn, dan ben ik het."

Daarop gingen zij op weg. De plaats, waar zij elkaar hebben ontmoet, was in het Westen op den Woeloer Maätoes. Toen zij elkaar ontmoetten, mat To'ar zijn staf en die was niet even lang als die van de vrouw, welke hij had ontmoet. Toen zeide To'ar: „O gij zijt het, die mijne moeder heeft gezegd, dat mijne etenskookster moet worden." L. antwoordde: „Dat is goed. Maar waar zullen wij gaan wonen?" To'ar zeide: „Wij zullen niet gaan wonen in de hitte, maar wij zullen gaan naar de koelte." Daarop bestegen zij het gebergte Woeloer Maätoes. Daarop gewonnen zij beiden tweemaal negen kinderen, negen zonen en negen dochters. Hunne namen zijn:

1. Sopoetan.	7. Roemĕngan.	13. Panoeloe'an.
2. Roegian.	8. Pinonto'an.	14. Ginaringan.
3. Manarinsin.	9. Kariso.	15. Kirai.
4. Makaliwe.	10. Lintjambene'.	16. Woejalaka.
5. Lolomboelan.	11. Maroaja.	17. Sinendeman.
6. Kalangi'.	12. Roemintoewoe'.	18. Toematoelar.

Toen zij groot waren geworden, verhuisden zij herwaarts, naar het Sopoetan-gebergte in het Zuiden. Toen zij daar waren, lieten To'ar en L. negen waterleidingen maken en daar

gingen zij baden, twee aan twee. Degenen nu, die met elkaar hadden gebaad, die werden man en vrouw.

Daarop maakten zij eene verdeeling. Sopoetan en zijne vrouw bleven op dien berg, Manarinsin en zijne vrouw gingen naar het Zuiden, Kalangi', Lolomboelan en Makaliwe gingen naar het Westen met hunne echtgenooten, Roemëngan en Pinonto'an met hunne vrouwen gingen naar het Noorden, Kariso en zijne vrouw naar het Oosten, To'ar en zijne vrouw keerden terug in N. richting naar Tanawangko'. Daarna bewerkten zij voortdurend het land en dachten na, maar zij wisten niet wien zij moesten vereeren en toen zijn de offerfeesten begonnen, iedere troep volgens hunne eigene gedachten. Vandaar dat er gesproken wordt van negen verschillende leeringen, die naast elkaar staan.

115. Verhaal van den Mensch, uitgezweet door een Steen, dat Mandei van Kiawa gewoon was aan zijne kleinkinderen te vertellen.

Het kwam eens te gebeuren, dat een Steen een mensch had uitgezweet. Deze was een man. Overdag liep hij rond, overal heen en nam alles in oogenschouw; als het duister was geworden, hield hij op en ging slapen. Op een zekeren keer, dat het wederom dag was geworden en hij was opgestaan, zag hij eene vrouw staan in zijne nabijheid. Niet lang daarna gevoelde hij, dat van zijne ribben aan de ééne zijde er ééne was uitgetrokken. Daarop dacht hij daarover na en zeide bij zichzelven: „Die vrouw is wellicht uit mijne rib gemaakt." Hij sprak dan met die Vrouw en zeide: „Waar komt gij vandaan?" Die Vrouw zeide: „Ik ben u tot gezellin gegeven." De Man antwoordde: „Als dat zoo is, hoe zullen wij dan doen?" De vrouw zeide: „Dit is het beste: wij moeten elk een stuk riet nemen en dat gelijk van lengte maken. Dan gaan wij vaneen en loopen de aarde rond. Indien wij elkaar ontmoeten, dan zullen wij op de plaats, waar wij elkaar hebben ontmoet, aldaar trouwen en blijven wonen."

Toen namen zij een stuk riet, waarvan zij de lengte hadden gelijk gemaakt en zij gingen vaneen, om de aarde rond te loopen. De Man ging naar rechts, de Vrouw naar links. Onderweg sneed de Man een stuk van zijn rietstok af en zij gingen elkaar ontmoeten in het Westen. Toen zij elkaar ontmoetten, vergeleken zij hunne rietstokken met elkaar en zagen, dat die niet meer gelijk waren. Toen zeiden zij: „Al zijn wij beiden niet met elkaar verloofd geweest, toch moeten wij man en vrouw worden." En zij bleven daar wonen. Zoo is het dan gebeurd, dat hij, die door een steen was uitgezweet, is vereenigd geworden met de Vrouw, die uit zijne rib was gemaakt.

116. Verhaal betreffende Karema.

Er wordt verhaald, dat in den beginne er nog geen menschen waren op aarde. Op zekeren dag deed de Heere eenen steen eene vrouw uitzweeten. Haar naam was Karema. Karema was de eerste, die de Heere heeft geschapen.

Karema nu kreeg een zoon bij den Wind, n.l. Toe'oer of Toe'd of To'ar. Daarna gingen deze beiden vaneen. Toe'oer kreeg van Karema een rietstok van een vadem lang en hij ging heen in rechtsche richting. Karema ging naar links. Toen zij van elkaar gingen, zeide Karema: „Indien ik iemand tegenkom, die een rietstok bij zich heeft, welke korter is dan een vadem, dan is hij niet mijn zoon." Alzoo gingen zij dan vaneen. Terwijl Toe'oer op weg was, brak hij een stuk af van zijn stok. Daarop kwamen zij inderdaad elkaar tegen bij den Woeloer Maätoes en maten den staf van Toe'oer, en die was korter dan een vadem. Nu zeide Karema: „O, gij zijt mijn zoon niet! Wij tweeën moeten bepaald man en vrouw worden." Dit geschiedde dan ook en zij bleven wonen op den Woeloer Maätoes.

Zij beiden kregen kinderen en brachten de menschen voort. Zij vermenigvuldigden zich en daarom wilden zij eene andere verblijfplaats gaan zoeken. Daarop gingen zij op weg. Zij liepen steeds voort en kwamen aan eene groote vlakte, waar

dicht opeen groeiden kowal-, en woka-boomen. Toen zij daar waren aangekomen, kraakten de woka-bladeren, als zij getroffen werden door eene kowal-vrucht, die afviel. En daarom noemden zij die plaats Tumara'tak. Terwijl zij daar waren, gingen zij er telkens op uit, om boschproducten te halen, strikken te zetten en netten te spannen.

Steeds namen zij toe in aantal. Daarop zonden zij kondschappers uit, om eene andere woonplaats te zoeken. Zij gingen naar Pinalin en regelrecht door naar het Sopoetan-gebergte en kwamen aan te Karondoran. Zij noemden het daar Kalawakan, want het was in de nabijheid van halfweg den Sopoetan. Daar op Kalawakan was de verblijfplaats der goden, die den naam dragen van Kalawakan. Deze Kalawakan's zijn het, die alles geven, wat de menschen op aarde najagen. Degenen die toen met elkander waren, dat waren Lolomboelan, Sopoetan, Manembo-nembo en Roemĕngan.

Nadat zij langen tijd daar waren gebleven, verhuisden zij naar Toemara'tas, naar eene plaats, waar eveneens veel kowalboomen waren en neervallend zand. Vandaar verhuisden zij naar de plaats Linukutan i Ĕndo (waar de zon zich heeft nedergezet). Daarna verdeelden zij zich: Panaäran is te Toemara'tas gebleven, Paĕmpoengĕn is Noordelijk gegaan naar Kinilow, Lintjambene' is Noordoostelijk gegaan naar Kema.

117. Verhaal betreffende het ontstaan van het land Minahassa, gelijk het is verhaald door Pangkei Ra'oe, opperpriester te Soeloe'oen.

Naar het verhaal van den zegsman, hadden de eerste menschen drie kinderen. Eén van hen drieën was genaamd Loemimoe'oet. Op een keer, terwijl zij aan het spelen was, nam zij een kokosdop en deed daarin aarde, totdat hij was vol geworden. In die aarde plantten hare Moeder en haar Vader allerlei zaden van planten, zooals rijst, maïs, groenten, en de vruchten van groote boomen. Toen zij dat alles in die aarde hadden

geplant, zetten zij hun kind in den kokosdop en lieten haar afdrijven naar zee. Langen tijd dreef die kokosdop op de zee, steeds heen en weer geschud door den wind en telkens overspoeld door de golven.

Door de werking van wind en golven nu zwol de kokosdop op en werd hoe langer hoe grooter, hoe forscher en hoe zwaarder, totdat hij niet meer dreef op de oppervlakte van het water, maar slechts bleef liggen zooals hij was en niet meer van zijne plaats kwam. En hij werd hoe langer hoe grooter, totdat hij een stuk land was geworden en dat land was de Minahassa.

Nadat nu dit land was voltooid, verwijderde zich L. van de kust van het land en zij begaf zich hooger op, om te zoeken naar eene verblijfplaats in een gezonde streek, totdat zij zich ging vestigen op den Woeloer Maätoes. Daar zijnde, droomde zij, dat zij zich Westelijk aan den Wind blootstelde; zoo dan, toen zij was wakker geworden, liet zij haar lichaam door den wind bewaaien, naar hetgeen zij had gedroomd. Dit is de oorzaak geworden, dat zij een zoon kreeg, dien zij Toemëndorin heeft genoemd. Deze beiden nu werden man en vrouw en zij brachten de bevolking des lands voort.

Degenen die door hen zijn voortgebracht, dat zijn in de eerste plaats de negenmaal negen en daarna brachten zij de zevenmaal zeven voort en vervolgens de vijfmaal vijf. De daarop volgenden zijn de driemaal drie en de laatste, dat is Pëli'ian. Deze nu is het, die de regeling der feesten aan de Voorouders heeft gegeven.

118. Verhaal omtrent de kinderen der Zon, verteld door K. Wokas van Kajoe Oewi.

Die dit verhaal hebben verteld, zijn de volgende overleveraars: Momongan en Tajoe' te Sondër; te Kawangko'an: Wowor en Mondoringin, en te Kajoe Oewi: Noea. Volgens hetgeen zij steeds verhaald hebben ten opzichte der kinderen van de Zon, is het aldus:

Wat betreft de eerste menschen op de aarde, hun ontstaan is niet geweest naar de gewoonte der menschen, maar zij zijn allen ontstaan door de werking van wonderkracht, naar hetgeen is gedaan door de zon, namelijk:

Rarang (zonnegloed); deze is de eerste mensch en hij is aldus genoemd, omdat hij geboren is door geblakerd te zijn door de zon.

Rarang gewon Lĕwa' (schuim). Deze is aldus genoemd, omdat hij slechts uit schuim der zee geboren werd, dat door Rarang (zonnegloed) was geblakerd.

Lĕwa' gewon Range; de beteekenis van dien naam is „dapper"; eene spreekwijze van dapperen is aldus: „Sarurange in levenden lijve"; als zij zoo spreken, dan dreigen zij de tegenpartij. Van af Range nu en verder ontstonden de menschen niet meer door het uitoefenen van wonderkracht, maar zooals thans de menschen plegen geboren te worden.

Range nu gewon Siow-wean; deze is het, die gewoon is veel te geven.

Siow-wean gewon Sosowela; deze is het, die zeer begeerig is naar zegen, zeer begeerig naar dapperheid en zeer begeerig naar voedsel, hij is met alles gezegend.

Sosowela gewon Kila'pong; deze is de moordenaar en de menschenvreter.

Kila'pong gewon Tombuku; deze is het, die de knoopen legt, om de offerdagen aan te duiden (om er een dag tusschen te voegen).

Tomboekoe gewon Wĕros.
Wĕros gewon Majun.
Majoen gewon Molampai.
Molampai gewon Ĕrungan.
Ĕroengan gewon Sambow.
Sambow gewon Koro'.
Koro' gewon Runtu.
Roentoe gewon Impurung.
Impoeroeng gewon Pa'atĕran.

Pa'atĕran gewon Tende-liwun.
Tende-liwoen gewon Tinawĕng.
Tinawĕng gewon Kalangi' en deze is Adriaan Wokas.

119. Lijsten van Goden-, en Godinnennamen volgens verschillende Walian's.

De hier volgende lijsten van kasuruan-namen zijn gegeven, zooals de zegslieden die hebben opgegeven. Alleen in in N°. I zijn de namen alfabetisch gerangschikt. N°. V en VI zijn uit Verh. N°. 82 en 136 getrokken. De bijgevoegde verwijzingen geven de plaatsen aan, waar iets over die godheid is gezegd, zoowel in de verhalen van deze verzameling als in Riedels opstel „Das Tombuluhsche Pantheon", in de „Abhandlungen und Berichte des Kön. Zoologischen u. Anthropologisch-Ethnographischen Museums zu Dresden", N°. 6.

I. Lijst van Kasuruan-namen van de walian Rumĕr te Tonĕlĕt (Sondĕr), overleden 24 Januari 1901, ongeveer 80 jaren oud.

1. Ĕra-ĕrasan, m. Zie Riedel's Tb. Panth., bl. 8, op Sumendap.
2. Kaluli'an, vr. Inl. Gr. VII, N°. 66.
3. Karema, vr. Inl. Gr. IX, N°. 116; Verh. 55, 109.
4. Karimĕnga.
5. Kawusakan.
6. Kĕrirundam, m. „medicijn snijdend (van wortels)", Riedel, Tb. P. 9, zoon v. Marinoja en Sinindengan, en evenals zijn vader, arts.
7. Kinĕtar, vr.
8. Kirai, vr. Inl. Gr. IX, N°. 114, Verh. 136.
9. Kumambong, m. Zie Wdbk. op Kambong en Riedel, Tb. Panth. 7.
10. Lajawambene', vr. (Lajaw am bene'), d. van Lumimu'ut, vgl. Lijst VI, 15.

11. Lawiwene', vr. „rijstschuur".
12. Limpĕnĕtan.
13. Lintjambene', vr. Inl. Gr. VIII, N°. 96, 97, Riedel, Tb. Panth. 9.
14. Lumengkun.
15. Lumintjewas, m.
16. Mainaroi (se Mainaroi).
17. Makala'ag.
18. Makaloindong.
19. Makaluat.
20. Makaluntas.
21. Makaoro, m. Inl. Gr. IX, N°, 109.
22. Makararang si Ĕndo, m. „die de Zon kan doen schijnen", vgl. Rarang, Inl. Gr. IX, blz. 375 en Verh. N°. 118.
23. Makarawung, m. Riedel, Tb. Panth. bl. 8.
24. Makaroja, m., z. v. Lumimu'ut; II, 3; III, 8. Deze naam is afgeleid van roja, Tb. „vreugderumoer", se mĕroja-roja „de luidruchtig feestvierenden." Het woord is ontstaan uit roga, Tt. rĕga „rumoer". Vgl. den naam Marinoja en voor de beteekenis Ritjekean.
25. Makaweroi.
26. Makawole.
27. Makawotur, Verh. 136.
28. Malieiwene'.
29. Malilinow.
30. Malilintjei.
31. Malintoiwulur.
32. Mama'it.
33. Mamarimbing, m. Inl. Gr. VIII, blz. 246, 260, Inl. Gr. IX, N°. 109; Verh. 136; Riedel Tb. P. 9.
34. Mamarongan.
35. Mamĕlar-wene'.
36. Mamĕtot.
37. Mamulawan.

38. Mandangi'.
39. Mangaleilei.
40. Manginda'an.
41. Mangontoiliwun.
42. Maroaja, vr. Inl. Gr. IX, N°. 109; Verh. 136.
43. Masengke'.
44. Matetewulur.
45. Mintalangi.
46. Mintjelungan.
47. Miojo', m. Inl. Inl. Gr. VIII, N°. 95; Verh. N°. 136. Ried. Tb. P. 9.
48. Miruan.
49. Mokalu'.
50. Mondoringin, m. Riedel Tb. Panth. bl. 8.
51. Muntu-untu, Inl. Gr. VIII, N°. 95, 96, Verh. 136, Ried. Tb. P. 9.
52. Najoan.
53. Nileileian.
54. Niruntunan, vr. Inl. Gr. VIII, N°. 94, Ried. Tb. P. 9.
55. Niwulan.
56. Ontombene' (Untaimbene'), vr. Inl. Gr. VI, N°. 55.
57. Pa'inakan.
58. Pana'aran, m. Inl. Gr. IX, N°. 116, Ried. Tb. P. 9.
59. Panambunan.
60. Pandeirepi.
61. Pandeisorongan.
62. Pangasaran.
63. Panguluran.
64. Panulu'an.
65. Parutundam.
66. Pasangkil.
67. Pasiowan, Verh. 100, 136.
68. Pinangka'an.
69. Rangimbene'.
70. Rauntenden.

71. Rawentenden.
72. Ri'isambene'.
73. Rindembene'.
74. Roringsumajow.
75. Rumangimbulan.
76. Rumĕrwene'.
77. Rumintuwu', Inl. Gr. IX, N°. 114.
78. Rumiriei.
79. Runtulalo.
80. Sĕmpo'undam, m. Riedel Tb. P. 9, z. v. Marinoja en Sinendeman, arts.
81. Sĕpiambatok.
82. Sinendeman, vr. 1e vr. van Marinoja, Ried. Tb. P. 9, Inl. Gr. VIII, N°. 91.
83. Sinindengan, m.; ook de 2e vrouw van Marinoja, Ried. Tb. P. 6 en 9. Vgl. den naam Masinindeng, zijn broeder.
84. Sinorotan, Inl. Gr. VIII, blz. 261.
85. Sumapewuat.
86. Tamatular, vr., Tb. m. Inl. Gr. IX, N°. 114.
87. Tampasitjirai.
88. Tampĕnangkil.
89. Tantumoitow, m. Inl. Gr. VIII, N°. 95, Verh. 136.
90. Tendeulu.
91. Tendewene', vr. Ried. Tb. P. 9, vrouw van Miojo'.
92. Tĕnĕmundam, m., z. v. Marinoja en Sinendeman, Ried. Tb. P. 9.
93. Tinoitalan, vr. Ried. Tb. P. 9, vrouw van Mamarimbing.
94. Tinawĕng, Verh. N°. 118.
95. Tinimbang.
96. Tinindungan.
97. Toitowene', vr. getr. met Tantumoitow, deed hetzelfde als hij.
98. Tombilimbene'.
99. Tontoriei.
100. Tumetesanti.

101. Tumiwa', m. de god bij wien men zwoer, nl. den tiwa'-eed. Verh. 136.
102. Tumorongkang.
103. Tututimběga.
104. Watuparěki.
105. Wawonsingal.
106. Winěrungan.
107. Wireiangkau'.
108. Wurekora.

II. De kinderen van Lumimu'ut en To'ar, volgens Paulina Pomantow te Kolongan-atas.

1. Kumokomba', m. Inl. Gr. VIII, N°. 95, 96; Verh. 136.
2. Lintjambene', vr., zie I, 13.
3. Makaroja, m., zie I, 24.
4. Sinendeman, I, 82.
5. Tamatular, I, 86.
6. Rumiriei, I, 78.
7. Tendewene', I, 91.
8. Tantumoitow, I, 89.
9. Toitowene', I, 97.
10. Pasiowan, I, 67.
11. Lawiwene', I, 11.
12. Lampasejow, Verh. 136.
13. Rumĕrwene'.
14. Tumiwa', I, 101.
15. Pa'inakan.
16. Muntu-untu, I, 51.
17. Niruntuan, I, 54.
18. Miojo', I, 47.

III. De kinderen van Lumimu'ut en To'ar, volgens Tombe'e Kumowal te Kolongan-atas.

1. Pinonto'an, Verh. 110; Ried. Tb. P. 5.
2. Rumĕngan, Verh. 81; Ried. Tb. P. 6.

3. Makaliwe, Verh. N°. 92, 136; Inl. Gr. IX, blz. 383; Ried. Tb. P. 6.
4. Kalangi', Inl. Gr. VIII; N°. 83—88; Verh. 81, 136.
5. Lolumbulan, Inl. Gr. VIII, blz. 296; Verh. 102.
6. Soputan, Inl. Gr. VIII, N°. 98; Ried. Tb. P. 7.
7. Makawalang, Ried. Tb. P. 6, 7. Zie Wdbk. op Toporundeng.
8. Makaroja, m. I, 24; II, 3.
9. Lumolengkei.
10. Lintjambene', I, 13.
11. Maroaja, I, 42.
12. Kirai, I, 8.
13. Pariwuatan of Poriwuatan.
14. Roroinde of Inde.

IV. De „Tweemaal Negen" kinderen van Lumimu'ut en To'ar, volgens de overlevering te Kapoja.

1. Ritjekean, Verh. 109.
2. Mengke, Verh. 136.
3. Tumombol in Tana'.
4. Tumintjal in Tana'.
5. Makaliwe, III, 3.
6. Lintjewulan, Verh. 102.
7. Porongkau'.
8. Tinindungan.
9. Soputan, III, 6.
10. Ma'inturin, Inl. Gr. VIII, blz. 261, Verh. 136.
11. Sendowene', Ried. Tb. P. 8.
12. Lintjambene'. I, 13.
13. Karema, I, 3.
14. Lumaluindung, Inl. Gr. VIII, N°. 91; Verh. 136; Ried. Tb. P. 9.
15. Lumambukow, Inl. Gr. IX, N°. 109; Verh. 136.
16. Inaringan, of Sinaringan.

17. Rumĕngan, III, 2.
18. Pinonto'an, III, 1.

V. De kinderen en kleinkinderen van Lumimu'ut en To'ar, volgens Verhaal N°. 82.

Zoon: Muntu-untu of Kumokomba' gehuwd met Lintjambene'. Kleinkinderen: tweemaal negen, n.l. 9 kleinzoons en 9 kleindochters, n.l. Pĕli'ian, Kumaimboto', Ma'-inturin, Sueiwene', enz. Deze laatste en haar man Kariso gewonnen:

1. Tamuntuan, m., huwt Sangkiow, die hij eerst van hout heeft gemaakt.
2. Maengkong, Inl. Gr. VIII, Verh. 105, 106, 136.
3. Sumpa', Verh. 82.
4. Suling (Mawĕris), Ried. Tb. P. 7.
5. Mararai, Verh. 82.
6. Maměntas, Verh. 82.
7. Teterambun, Verh. 82.

De kinderen van Tamuntuan en Sangkiow zijn:

1. Auan.
2. Alowong.

De zoon van Auan is Runtuwarow, diens zoon Tiwow, gehuwd met Teteon. Bij een Rotan werd hem eene dochter, Uwe, geboren, die huwde met Ramopoli'i.

VI. De kinderen der Apo' nimema' in Tana', volgens Verh. N°. 137.

1. Kumokomba', II, 1.
2. Kopero, Inl. Gr. VIII, blz. 240, Verh. N°. 66.
3. Matimbang.
4. Manalinja.
5. Manembo, Inl. Gr. IX, N°. 109.
6. Magirot.

7. Mawangker.
8. Talimpongo, Verh. 107.
9. Makawulur, zie I, 44.
10. Panambunan, I, 59.
11. Wawonsingal, I, 105.
12. Tinawĕng, I, 94.
13. Tombilimbene', I, 98.
14. Tontoriei, I, 99.
15. Lajawambene', vr., I, 10.
16. Tendembulan.
17. Laiwene', I, 11 (Lawiwene').
18. Maroaja, I, 42.

GROEP X.

Vermakelijke Verhalen.

Deze groep bestaat uit 10 verhalen, de N°s. 120—129. De 9 eerste zijn grappige vertelseltjes of anecdoten, het laatste, N°. 129, is eene verzameling van Uilespiegel-streken.

De algemeene naam van zulke verhalen is poke'kė' of poarui, twee vormen met het prefix po-, hetwelk de beteekenis heeft van „middel om te verkrijgen wat het gr.w. aanduidt." De stam ke'ke' beteekent „lachen", poke'ke' is dus „lachwekkend, lachverwekker"; arui beduidt „troost, opwekking, genoegen, tevredenheid"; poarui is dus „wat genoegen geeft, genoegelijk." Het Mk. zegt ajur; indien dit de oorspronkelijke vorm is, dan is het woord waarschijnlijk verwant met ĕlur „vrede, kalmte, rust, orde."

N°. 120, 121 en **122** zijn feitelijk dezelfde verhalen: twee visschers hebben drie visschen gevangen, doch zijn niet snugger genoeg, die gelijkelijk onder elkaar te verdeelen. Na langen tijd komt een derde, die de moeielijkheid oplost, door zelf den derden visch te nemen, wat de domme visschers eene zeer vernuftige oplossing vinden. N°. 120 is het kortste verhaal. N°. 121 is iets meer uitgewerkt en N°. 122 is zeer uitvoerig verteld en vermeldt ook de bizonderheid, dat de beide domooren Ambonneezen waren. Dit is niet zonder beteekenis. In de verhalen bij de Indonesische volken, die in karakter met onze Kamperstukjes overeenkomen, worden de dwaasheden gesteld in de eerste plaats op rekening van naburige stammen, die door de groote overeenkomst in taal en gewoonten den indruk maken van overigens gewone verstandige menschen te zijn, maar in een aantal kleine verschillen in spraak en zeden aanleiding geven om bespot te worden, wegens geheel ongemotiveerde afwijking van de overigens normale levenswijze. Verder worden zulke verhalen verteld van veraf wonende volken, van wie men niet veel weet en dus veel durft te vertellen. En ten derde verhaalt men domheden van de voorouders, die nog in 't binnenland, in de bergen en in de bosschen leefden, ver van de beschaafde zeekust en die, als zij eens met de beschaving in aanraking kwamen, op de naïefste wijze hunne achterlijkheid lieten blijken. Deze verhalen geven den vertellers meestal de voor hunne hoorders zeer streelende toepassing in den mond: dien toestand zijn wij al lang te boven.

Als vreemde natie is in N°. 122 het volk van Ambon vermeld; in N°. 126

worden eenige anecdoten verteld ten koste van den stam der Tombulu', die grenst aan de Tontemboan, en bij deze laatsten voor ruw en grof doorgaat. Als domme voorouders gelden bij de Tt., die het Mt. spreken, die van Tompaso', daar dit dorp, en vooral het daarbij gelegen Tumara'tas voor zeer oude vestigingen doorgaan, en waarschijnlijk ook wel, omdat zij het Tt. met Mk. dialect spreken.

N°. 123 is een verhaaltje van jagers, die de huid verdeelen eer de beer geschoten is; in dit geval: spreken over hetgeen zij voor hun jachtbuit zullen koopen en elkaar prijzen om het behaalde voordeel, terwijl het dood gewaande wilde zwijn nog geheel ongedeerd is en juist ontsnapt, als de opsnijder aan het eind zijner rede is. Dit verhaal en de beide volgende (N°. 124 en 125) geven voorbeelden van het gebruik van jachttermen, waarover in de Inleiding op Groep XII bij N°. 140 uitvoerig is gesproken.

N°. 124 en **125** vertellen gevallen van één van een troep jagers, die de jachttermen niet verstaat, daardoor geheel averechts te werk gaat, zichzelf in ongelegenheid brengt en den jachtbuit doet te loor gaan. In N°. 124 verstaat de oningewijde jachtgezel den term mětitj niet. Als um-vorm van pětitj beteekent het „een knip met den vinger geven, den wijsvinger veerkrachtig naar voren laten springen, na hem eerst achter den duim te hebben gehaakt", zooals men wel doet om iemand te doen opschrikken. In die beteekenis wordt het woord dan ook door den dommen jager opgevat. Doch het moest worden verstaan als um-vorm van wětitj „openbarsten van de bloesems van den arèn-palm", doch als jachtterm: „met groote omzichtigheid en zich verscholen houdende, gaan luisteren of gluren." De aardigheid in N°. 125 is dat pěndam (měndam, mapěndam) „voelen, bevoelen, betasten", in deze zijne gewone beteekenis wordt genomen door den jachtgenoot, die het woord, als jachtterm in de beteekenis van „luisteren, hooren", niet kent. Ook in de Toradja'sche talen zijn de woorden voor „gevoelen" en „hooren" synoniem, bijv. Bar. donge „hooren", doch in de taal der koppensnellers inepe „gehoord, opgemerkt", van den stam epe „voelen, proeven", vgl. Ts. ěpe „gekookt vleesch of visch", Parigisch epe „hooren". Het Napoesch heeft voor „voelen" en „hooren" beide hadi.

Tot beter verstand dezer jachtverhalen diene nog het volgende:

De vruchten van den arènpalm, n.l. de pulintja' (de zoogenaamde vrouwelijke vruchten), die zoo groot zijn als groote aardappelen en in zeer groote trossen aan den boom hangen, zijn zeer jeukverwekkend bij aanraking. Daar zij een geliefkoosd voedsel der wilde zwijnen zijn, zoo maken de jagers rondom den boom een stuk grond schoon en als daarop de rijpe arèn-vruchten zijn gevallen, komen des nachts de wilde zwijnen daarop af. Eén der jagers gaat nu luisteren; zijn de zwijnen aan het knabbelen, dan spannen zij het net van zwart idjoek-touw, één houdt met eene speer de wacht daarbij, de anderen jagen het wild naar het net en als het er in loopt, steekt de bewaker van het net het dier dood. Deze laatste heeft den moeilijksten post, daar alles in het duister geschiedt; hij krijgt dan ook het grootste aandeel van den buit.

N°. 126 is eene verzameling van vijf anecdoten, de eerste van een ook bij

ons bekend genre, de 2de en 3de van lieden, die geen Maleisch verstaan en met Chineezen en Hollanders in aanraking komen. In N°. 2 hoort de Oude Man een Chinees over totol (Chineesche uitspraak van tolor, Mol. Mal. voor tělor) „eieren" spreken en nu denkt hij, dat men naar zijne vrouw, die Olor heet, vraagt. Daarom beschouwt hij den Chinees als een bekende, gaat zijn huis binnen en haalt alles overhoop. N°. 3 geeft ook eenige misverstanden; zoo wordt bijv. nike „jong vischbroed, dat op geregelde tijden de riviermondingen opzwemt" verstaan als rintjeng „rijstvogel". N°. 4 en 5 zijn anecdoten van Tomboeloe's waarvan de eene koekjes voor zaad aanziet en ze plant, de tweede een bekenden zeevisch met rooden bek en roode vinnen en schubben beschuldigt, zijne sirih te hebben opgepruimd.

N°. 127 en **128** zijn verhalen van jongelieden, die samen tijferen en jagen, waarbij de een zonder opzet den ander beleedigt, zoodat zij twist krijgen, die met vechten eindigt, tot wederzijdsche schade.

N°. 129 geeft de verhalen, die omtrent Towo, den bedrieger, den Minahassischen Uilespiegel, in omloop zijn. In dit nummer worden 12 Uilespiegel-streken verteld, terwijl de aanvang zijne geboorte vermeldt, die door een list veroorzaakt is, hetwelk zijn listig karakter tengevolge heeft gehad.

Zijne ouders woonden in eene plaats genaamd Rinondoran. Deze naam is afgeleid van rondor „recht" en beteekent „waar recht is gemaakt, bij of aan wien recht is gemaakt, het reeds plaats gehad hebbende rechtmaken." Deze naam wordt dikwijls gebruikt, om iemands geboorteplaats aan te duiden, althans de plaats, waar hij van kind af heeft gewoond en waaraan hij zijn leven lang gehecht blijft. In de versjes, die in N°. 138 te vinden zijn, zal men dit woord herhaaldelijk in die beteekenis aantreffen. Het moet dan worden verstaan als „plaats waar iemands verstand recht is geworden, waar hij tot de jaren des onderscheids is gekomen."

De naam van zijn Vader Londa beteekent „onhebbelijk, ongegeneerd" zooals bijv. iemand, die in het bijzijn van anderen zijn gevoeg doet. Blijkbaar heet hij in dit verhaal zoo, omdat hij zijne vrouw door zijne broeder laat bevruchten. Zijne Moeder heeft den naam Pa'ut, 't welk beteekent „gebrek aan iets", 't geen duidelijk op hare kinderloosheid doelt. De beteekenis van Lonto', den naam van den jongeren broeder van Londa, weet ik niet.

Het plan van man en vrouw, die geen kinderen hebben en afspreken, dat de vrouw zich zal overgeven aan haren zwager, om bij hem een kind te krijgen, wordt met veel vroom gepraat voorgedragen, waarbij sprake is van si Apo' wa'ilan Kasuruan, van si Tjasuruan en van Muntu-untu, karuru i Tjasuruan. Uit dit laatste moet worden opgemaakt, dat met si Tjasuruan bedoeld is Kumokomba', over wien men de Inleiding op Groep VIII zie. De beteekenis van den naam Towo „leugen, leugenachtig" is reeds besproken in Deel XLVI van het Tijdschr. Bat. Gen. bl. 310. Het verhaal vermeldt verder nog, dat hij zijn naam kreeg bij het afsnijden der navelstreng.

De eerste streek, die van Towo wordt verteld, het ontrooven van een mondharp aan een zijner makkers en het daarna te hulp roepen van den Koning, heeft weinig te beteekenen; dit wordt dan ook slechts als een schelmstuk zijner

jeugd verteld. In N°. 3 wedt hij met de dochters des Konings om de hand van ééne harer, dat hij in het baadje van den Koning gekleed, zich in het openbaar zal gaan vertoonen en van de straf zal vrijkomen. Dit gelukt hem, doch de wijze, waarop hij dit doet, is in 't minst niet geestig. In N°. 4 weet hij zelfs den Koning in de benauwdheid te brengen en hem daardoor tot allerlei te dwingen, nadat deze zich onnoozel genoeg had getoond om zich, bij wijze van proef, in het blok te willen doen opsluiten.

De volgende Uilespiegel-streken zijn alle reeds vermeld in het bovengenoemde opstel in Tijdschr. Bat. Gen. Deel XLVI, bl. 310—317. Daar is ook over de parallellen in de verwante talen en over de figuren van den Kolano en van den Kipu gesproken. De Koning is feitelijk geen andere dan die der overige Tt. verhalen, al treedt hij in deze Uilespiegel-verhalen bizonder op den voorgrond, daar hij, de machtige, tirannieke, van zijne goede en kwade luimen geheel afhankelijke, de ware portuur is voor den slimmen, onbeschaamden Towo, die het al gewonnen heeft als hij den Kolano aan het lachen heeft gebracht. In N°. 6 treedt de Smid (Kipu) op, overigens in deze gansche verzameling teksten niet aangetroffen. Hier is hij niet anders dan een boeman. De gewone naam voor den smid is marentek van rentek „smeden". Daar in de Minahassa geen ijzer wordt gevonden, is het smeden er nimmer een bizonder gewichtig handwerk geweest; het is daarom zeer goed mogelijk, dat kipu een vreemd woord is. Vgl. Mal. kipu „kunstenaar, werkman", Galel. kipu, Sang. kipung „smid" en de opmerkingen van Prof. Kern, in de Acten van het 6e Orient. Congres, IV, Sectie 5, bl. 246, i. v. kipu.

Behalve de parallellen, opgegeven in Tijdschr. Bat. Gen. Dl. XLVI in het opstel „Toradja'sche Uilespiegel-verhalen" (bl. 118—127) en „Voorloopige Mededeelingen omtrent Minahassische Uilespiegel-verhalen" (bl. 310—317) en de aldaar aangehaalde plaatsen, zijn er thans ook nog parallellen aan te wijzen, die kort geleden in de „Bijdragen K. I." zijn bekend gemaakt. In 7, II, 245—289 heeft Dr. Jonker Uilespiegel-verhalen gepubliceerd van de Kleine Soendaeilanden beoosten Lombok. Het op bl. 277 medegedeelde Bimaneesche verhaal van La Kalai „de Zonderling", die bewerkt dat een ander in zijne plaats wordt gedood en zich zelf later voordoet als uit het doodenrijk te zijn teruggekeerd, waardoor hij hen, die hem uit den weg wilden ruimen, zelf den dood doet vinden, is een parallel van de N°s. 8 en 9 uit het Tt. Towo-verhaal. Zie Dr. Jonkers opstel op bl. 280—282. Ook uit eene Sawoesche vertelling haalt Dr. Jonker een gelijkluidend gedeelte aan. Zie t. a. p. bl. 287—289. Verder heeft de heer M. J. van Baarda ons in Bijdr. K. I. 7, II, bl. 488—493 Lodasche Uilespiegel-verhalen (uit Halmahera) medegedeeld. Op bl. 489 en 490 wordt een verhaal verteld, dat zoo goed als geheel overeenkomt met hetgeen in N°. 8 van Towo is gezegd en op bl. 492 en 493 een, dat van hetzelfde karakter is als N°. 7 van Towo. Ongetwijfeld zullen er later nog wel meer Uilespiegel-verhalen worden bekend gemaakt, ook uit de Minahassa, daar deze soort van verhalen, waar zij eenmaal bestaat, zich gemakkelijk vermeerdert.

De streek, die in N°. 12 van Towo wordt verteld, is ook te vinden in het Maleische schoolboekje „Boenga Rampai", van den heer J. Habbema, en wel

op bl. 43 en 44. Het verhaal is niet geheel hetzelfde, maar het Tt. verhaal kan hier navolging zijn van het Maleische, vooral omdat er een karbouw in voorkomt, een in de Minahassa niet voorkomend dier.

---

120. Vermakelijk of lachwekkend verhaal van twee lieden, die garnalen hadden gevangen, verteld door R. Roemokoi van Sondër.

Het gebeurde eens, dat er twee vrienden waren, die garnalenfuiken hadden uitgezet en drie groote garnalen hadden gevangen. Nu gingen zij ze verdeelen, maar zij kregen ze niet verdeeld, dien heelen dag lang, daar er steeds nog één overschoot. Op dien dag verdeelden zij ze eerst en deden ze dan weer door elkaar, en zoo deden ze het telkens over, dien geheelen dag lang, maar zij kregen ze niet verdeeld.

Toen het avond werd, kwam zich iemand bij hen voegen en zeide: „Wat tracht gijlieden aldoor te verdeelen?" Zij zeiden: „Garnalen, maar wij krijgen ze niet verdeeld. Misschien kunt gij ons helpen." Hij antwoordde hun: „Ik weet het niet, misschien op deze wijze: gij deze, hij deze en ik deze." De beide vrienden zeiden: „Wel, als gij eerder waart gekomen, zouden wij al lang naar huis zijn gegaan."

De les daarvan is: Zoo zijn domme lieden gemakkelijk te bedriegen.

121. Vermakelijke historie van de Twee Hengelaars, verteld door La'o.

Het gebeurde eens, dat twee jongelieden gingen visschen met den hengel aan den oever der Nimanga. Zij vingen met hengelen drie visschen, alle t u n t u r a n g's. De zon was reeds hoog, zoodat zij wenschten naar huis te gaan; toen het middag was, hadden zij reeds een grooten afstand afgelegd, daarom rustten zij en wilden hunne vangst verdeelen. Toen ging de eerste aan het deelen en zeide: „Ik één, gij één, wie krijgt

den anderen?" Toen zeide de andere: „Ik zal wel eens verdeelen." Nu ging hij aan het deelen, maar het was juist zoo als bij den eerste. Dewijl zij misschien wel hoeveel malen hadden getracht ze te verdeelen en het niet anders werd dan bij de vroegere verdeeling, zoo zeiden zij: „Hoe zullen wij doen met dien eenen? Zullen wij dien wegwerpen?"

Niet lang daarna kwam er een man uit het bosch. Toen hij er uitkwam, zeiden zij: „Kom gij eens die visschen verdeelen, wij kunnen ze volstrekt niet verdeelen." Hij antwoordde en zeide: „Brengt ze hier, dan zal ik ze verdeelen." Toen deelde hij, zeggende: „Die voor u, maar die voor u, voor mij deze." Nu waren de jongelieden verbaasd, daar hij er zoo snel in geslaagd was te verdeelen.

Aldus keerden zij terug naar huis, ieder gelijkelijk een tunturang medenemende.

122. Verhaal van de twee lieden, die gevischt hadden, verteld door J. Regar, van Kapoja.

Volgens het verhaal der zegslieden, waren die beiden Ambonneezen. Op zekeren nacht nu staken zij beiden in zee en vischten met den hengel. Maar tot aan den morgen toe hadden zij slechts drie visschen gevangen. Toen het nu dag was geworden, keerden zij terug, landden aan het strand en trokken de schuit op. Toen zij de schuit hadden opgetrokken, namen zij de visschen er uit, daar zij gingen deelen. Toen zeide de Eene: „Voor u deze, voor mij deze, en voor wien is nu die?" De Andere zeide: „Doe ze nog eens door elkaar en deel nog eens over." „Goed" antwoordde de Eene. Toen verdeelde hij weder en zeide: „Voor u deze, voor mij deze, voor wien is nu weder die? Ach, hoe zullen wij ze toch verdeelen, want zoo schiet er maar steeds een over." Daarop zeide de Andere: „Ik zal dan maar eens verdeelen." Hij verdeelde dan, doch er was weder een over. Toen zeiden zij: „Doe ze weder door elkaar en verdeel opnieuw." Zoo gingen zij maar

steeds door, totdat de zon reeds ging dalen. Niet lang daarna voegde zich een man bij hen, die langs het strand liep. Toen hij bij hen kwam, vroeg hij aldus: „Wel, wat zijt gijlieden aan 't doen?" Zij beiden antwoordden, zeggende: „Wij trachten van heden morgen af deze visschen te verdeelen, maar het is niet in orde, want één komt niet met het aantal personen overeen." Toen glimlachte hij, die zich bij hen had gevoegd en zeide: „Het is niet moeielijk ze te verdeelen." De twee zeiden: „Nu, doe het dan, dan zullen wij eens zien hoe gij verdeelt." Daarop nam hij de visschen en verdeelde ze, zeggende: „Aldus moet het gaan: deze voor u, deze voor u, deze voor mij." Daarop schaterden zij het uit van het lachen en die twee zeiden: „Och, ik ook! als gij eerder waart gekomen, zouden wij reeds lang zijn teruggekeerd." De man, die zich bij hen had gevoegd, zeide: „Natuurlijk; daarom gaat maar mee, opdat die visch niet rotter worde." En hij ging heen, aldoor zachtjes lachende, daar hij dacht aan het voordeel, dat hij had gehad. Aldus is de afloop van dit verhaal.

123. Verhaal van de drie Vrienden.

Er wordt verhaald, dat deze drie vrienden zijn gaan wacht houden bij (afgevallen) arèn-vruchten, waaraan de wilde zwijnen kwamen knabbelen. Op het een of ander tijdstip van den nacht kwam er een wild zwijn en ging knabbelen. Nadat gehoord was door dengene, die de wacht hield, dat er reeds een wild zwijn aan het knabbelen was, ging hij de beide anderen wekken, daar zij het net zouden gaan stellen. Nadat zij het net hadden gesteld, fluisterden zij, zeggende: „Laat er één bij het net blijven en laten de twee anderen gaan opjagen, maar als ons buit is beschoren, laat dien dan niet glippen." Toen zij dan goed hadden afgesproken, gingen dan die beiden heen. Toen zij de plaats, waar het varken aan het knabbelen was, reeds van zich af hadden gelaten, gingen zij schreeuwen; terwijl zij schreeuwden, vluchtte het wilde zwijn

heen, ging regelrecht af op de plaats, waar het net was uitgespannen en liep er tegen aan. Toen het wilde zwijn tegen het net was aangeloopen, kwam het juist in een kuil terecht en viel er terstond in, zoodat het zich niet meer bewoog. Daarop kwam hij, die bij het net oppaste, en stak terstond met de lans, maar wat hij met de lans raakte was niet het wilde zwijn, hij stak slechts in den grond. Daarop kwamen zij, die gejaagd hadden, en vroegen: „Wel, hoe is het?" Degene die bij het net was gebleven, antwoordde: „Goed geluk gehad, hij was nog maar één keer gestoken en toen gaf hij al geen kik meer." De beide anderen vroegen weder: „Wel, is hij groot?" De eene antwoordde: „Natuurlijk, zooals de alleenloopende evers plegen te zijn." Daarop gingen zij op den grond zitten en lachten van de pret en de eene zeide: „Wel, wel, wat hebben wij drieën een geluk, hé? Slechts wij drieën van ons geheele dorp hebben een zichtbaar voordeel van onze inspanning, want de een van ons heeft nu al een paard en de ander heeft al een geit en ik heb negen mestvarkens, met gladde ruggen; maar zóó zullen wij doen: laat ons de taak verdeelen, daar wij vleesch in bamboe gaan koken; de een gaat bamboe halen, de ander vuur wrijven, de ander hout voor een rak halen." Terwijl zij nog aldus aan het praten waren, stond plotseling het varken op, ontsnapte ineens uit het net en nam de vlucht. Nu hadden zij alle drie het land, er was niemand meer, die een woord sprak en zij vouwden het net op; terwijl zij het net aan het opvouwen waren, spraken zij aldus: „O foei, wij zijn ongelukkig, wij zijn voor niets begeerig gemaakt naar wilde-zwijnenvleesch! het was dus helaas niet waar wat gij verzekerdet, dat het in één steek was afgemaakt." Zoo spraken zij beiden en keerden naar huis terug met een onuitsprekelijke landerigheid.

124. Verhaal van Wilde-zwijnenvangers, welke de wacht hielden bij de maïs, die door de wilde zwijnen werd geroofd, verteld door A. Têwoetow.

Er was eens een domme man, die niet het minste begrip had van het vangen van wilde zwijnen met het net, en deze was uitgenoodigd door netten-stellers om met hen mede te gaan passen op de maïs, die gedurig door de wilde zwijnen werd geroofd.

Volgens de gewoonte, verdeelen degenen, die gaan loeren op wild, het werk onder elkaar. En hunne wijze van spreken is alleen maar in dieventaal en om die reden is het, dat als de netten-stellers iemand zenden om te gaan luisteren naar de wilde varkens, zij spreken van „gaan voelen", of „gaan schuifelen". Zoo gebeurde het den dommen man, dat hij door hen werd gezonden om te gaan loeren. Zoo ging hij dan en hij had verstaan, dat degenen, die de leiding hadden, gezegd hadden, dat hij moest gaan er tegenaan knippen met de vingers. Zoo ging hij dan de maïs met den vinger knippen, de eene plant na de andere, zonder er ééne over te slaan, op de plaats waar de wilde varkens gewoon waren die te rooven, zoodat de wilde zwijnen niet meer kwamen eten, omdat hij er aldoor doorheen liep, terwijl hij tegen de maïs knipte. Toen hij genoeg had van het maïs beknippen, kwam hij aan een steen. Daarop keerde hij terug naar de tuinhut, waar zij verblijf hielden en wekte hen die de leiding hadden, zeggende: „Komt staat op, staat op, want ik ben al klaar met ze te knippen." Toen stonden de leiders op, al fluisterende, opdat zij niet door de wilde zwijnen zouden gehoord worden. Nu brachten zij het net in orde, daar zij het net gingen stellen. Maar voordat zij het net gingen opstellen, gingen zij nog een weinig liggen. Daarop stonden zij op, zeggende: „Sta op, sta op, het wordt al dag." Dit zeiden zij om het ongunstige gevolg voor zich (te keeren). Nu stonden zij op, namen het net en gingen het opstellen.

Toen zij gereed waren met opstellen, zonden zij den Domme er op uit, om het wilde zwijn te gaan opjagen. Daarop ging hij een stuk hout zoeken om daarmede den steen, dien hij reeds gezien had, uit te graven. Toen hij den steen had uitgegraven, riep hij luide: „O, daar is hij gegaan." Nu hoorden degenen, die bij het net oppasten, een gedruisch van iets dat tegen het net aankwam en er in geraakte. Toen het er in was geraakt, kwamen degenen, die bij het net oppasten, bijeen om te steken, maar hunne speren bogen door en het wilde zwijn gaf vuur af, terwijl het gestoken werd. Tevens zagen zij, dat het wilde zwijn zich niet bewoog van de plaats, waar het gestoken werd. Nu keken zij allen goed toe en ontwaarden dat het slechts een steen was. Daarom hielden zij op met steken, maar al hunne speren waren al bedorven.

Hij nu, die het wilde zwijn was gaan opjagen, kwam niet meer terug bij zijne gezellen.

§125. Van Wilde-zwijnenjagers, verteld door J. Regar, van Kapoja.

Op een keer gingen eenige lieden de wacht houden bij de arèn-vruchten, waaraan de wilde zwijnen kwamen knagen. Toen zij allen aan de hut waren gekomen, zeide de aanvoerder: „Wij zullen de beurten verdeelen om te gaan voelen (luisteren). Laat er dus één heengaan, want wellicht zijn zij reeds naderbij gekomen. Als gij slaap krijgt, kom ons dan wekken, om de beurt over te nemen." Zoo ging dan een van hen heen en begaf zich regelrecht naar den arèn-boom, die trosvruchten droeg. Toen hij aangekomen was, begon hij de trosvruchten op den grond te bevoelen en het duurde niet lang, of zijne handen gingen jeuken, zoodat, toen daarbij nog kwam, dat hij gestoken werd door de vliegen op zijn rug en zijne voeten en hij met de vlakke hand zich op den rug en de voeten sloeg, hij ten slotte over zijn geheele lichaam begon te jeuken. Daar hij het niet meer kon uithouden van het jeuken, zoo liep hij hard naar de hut, naar de slaapplaats

zijner makkers. Toen hij daar was aangekomen, zeide hij: „O wee, ik kan het niet meer uithouden, het is al wond geworden wat gekrabd wordt." Toen schrokken de slapenden op en zeiden: „Welnu, knabbelen ze al?" Hij antwoordde: „Praat jelie nog, terwijl ik het zoo te kwaad heb?" Een van de anderen zeide: „Wat is er dan met je?" Hij antwoordde: „Kijkt maar eens hier, mijne handen komen niet meer tot rust, want mijn geheele lichaam jeukt." Zijne makkers zeiden weder: „Hoe komt het, dat uw geheele lichaam jeukt?" Hij antwoordde weder: „Het is jeukend gemaakt door de arèn-vruchten." Zijne makkers hernamen: „Wat zijt gij dan met de arèn-vruchten gaan doen?" „Hij zeide: „Ik heb ze betast, gijlieden hebt gezegd, dat ik de arèn-vruchten moest gaan voelen." Toen schaterden degenen, die in de hut waren, het uit en zeiden: „Ach gij arme stakker, er is je niet gezegd om de arèn-vruchten te gaan betasten, maar om te gaan luisteren of de wilde zwijnen al aan het knabbelen waren." Hij antwoordde weder: „Jelie hebt je niet in rechte taal uitgedrukt, als ik dat had geweten, dan was ik mij niet tusschen de arèn-vruchten gaan begeven."

126. Van eenige Domooren, verteld door J. Regar, van Kapoja.

Er wordt verteld, dat er een man was, die er op uit was gegaan om bamboe te kappen. Toen hij aan den bamboestoel was gekomen, keek hij naar boven (om te zien) welke bamboe hij zou afkappen. Toen hij dan gezien had welke goed waren om af te kappen, ging hij aan het kappen. Nadat hij ettelijke staken had afgekapt, wilde hij ze voortsleepen. Toen hij ging sleepen, stak hij zijn kapmes tusschen zijn gordel, maar hij schoof het geheel en al naar achteren. Daarop sleepte hij de bamboe, die hij had omgekapt, voort. Nadat hij die had weggesleept, wilde hij er het buitenvlies afschillen en de bamboe afkappen. Nu wilde hij naar zijn kapmes zoeken, hij gevoelde niet meer, dat dat kapmes op

zijn rug was, daarom zocht hij maar steeds het kapmes in den omtrek van den bamboe-stoel. Steeds maar zocht hij in den omtrek, doch hij vond het mes niet en hij ging de rij af met te tasten in alle tusschenruimten van den bamboe-stoel, doch hij vond het kapmes niet. Daarop ging hij het gras uittrekken in den omtrek van den bamboe-stoel, of hij misschien ook het mes tusschen het gras had gelegd, maar toen hij zag, dat hij het daar niet kon vinden, zoo volgde hij den ganschen weg, dien hij had afgelegd. Op deze wijze nu ging hij steeds verder terug, totdat de zon in het toppunt stond en hij was door en door bezweet. Daar hij nu vermoeid was, zoo ging hij op den grond zitten. Toen hij zich op den grond zette, stiet hem het handvat van het kapmes in den rug. Daarop zeide hij: „Wat is het, dat mij in den rug heeft gestooten?" Nu voelde hij, dat het het handvat van het kapmes was. Daarop greep hij het vast en trok er uit wat hij tusschen zijn gordel had gestoken. Uit boosheid nu greep hij het kapmes en deed het neerkomen, om een hak te geven in een steen, zeggende: „Daar, dat hebt gij er van: gij hebt mij doodmoe gemaakt, zoodat ik nu geene kracht meer heb, door u aldoor te zoeken en ge waart op mijn rug!" Dat kapmes nu, daarvan werd de snede als de rug. Dus keerde hij naar huis terug, zonder bamboe mede te brengen, want hij had niets om ze mee af te kappen, zoodat, toen hij te huis kwam, de huisgenooten de bamboe bij hem zochten, die hij was gaan halen. Hij antwoorde: „Zegt gijlieden maar niet veel; ik ben moede, daar ik geheel ben uitgeput door dat hakmes. Daarom heb ik dat ding maar weggegooid."

2. Er was eens een man, die naar Menado was gegaan om zout te koopen. Nadat hij en zijne makkers zout hadden gekocht, gingen zij langs de huizen van de Chineezen. Den zak nu, waarin zij hun proviand hadden gedaan, droeg hij aan de hand. Toen de Chinees dat zag, zeide hij: „Zeg, oude heer, wat is dat, eieren?" De Oude Man zeide: „Wel, die Chinees kent uwe tante tehuis! kijk, hij vraagt naar ulieder tante" (die

Olor heette). De Oude Man zeide: „Komt neven, dan gaan wij daar eens aan." Zoo gingen zij dan het huis van den Chinees binnen en de Chinees zeide: „Wat verlangt gij, oude heer?" De Oude Man antwoordde: „Het gaat heel goed met ulieder tante tehuis." Daarop betastte de Oude Man alle stukken goed, die over lijnen waren gehangen om ze te verkoopen. Toen hij die maar aldoor betastte, werd de Chinees boos en zeide: „Die lamme oudė kerel maakt de goederen vuil, die beroerling!" Daarop zeide de Oude Man: „Nu, ik heb zooeven al gezegd, dat het goed ging met jelie tante." De Chinees hernam: „Wat praat die oude vent, ik begrijp het niet." Daar de Chinees boos werd, ging hij den Ouden Man stompen. Toen de Chinees hem stompte, zeide hij: „O, wat heeft die neef van mij een liefde voor mij, ik ben al murw van gestompt te worden, zoo is hij van verlangen bevangen." Ten laatste werden zij door den Chinees weggejaagd en maakten zij zich uit de voeten.

3. Er was een Hollander, die het dorp Toempaän voorbij ging en aanging in het huis van het Dorpshoofd. Het huis van het Dorpshoofd nu, was nog nieuw en fraai van bouw. De Hollander en het Dorpshoofd nu praatten met elkaar en de Hollander zeide: „Nu, Hoekoem toea, dit huis is mooi, zeker zal het erg mooi zijn, als er in dit huis drie lampen hangen in de voorgalerij en evenzoo in de binnengalerij." Het Dorpshoofd antwoordde: „Zeker Mijnheer, al het hout van dit huis is allemaal goed, er is tongke'-hout bij, er is makurung-hout bij, alles is uit het Westen van Sondakĕn gehaald."

Dit alles nu was gehoord door de Vrouw van het Dorpshoofd en zij hoorde, dat hetgeen de Hollander zeide en het Dorpshoofd antwoordde, niet overeenkwam, want de Vrouw van het Dorpshoofd kende Maleisch, daar zij vroeger anakpiara was geweest. Zij zeide daarop tot het Dorpshoofd: „Gij hebt het mis, dat is het niet wat Mijnheer tot u zegt." Daarop zeide het Dorpshoofd: „Kom jij hier niet praten, je weet er niets van, voort, ga naar de keuken, daar is je werk!" Zoo ging

dan de arme Vrouw van het Dorpshoofd weer naar beneden.

Nu begon de Hollander weer over iets anders te praten en vroeg aan het Dorpshoofd: „Hoekoem toea, hoeveel paal is het van hier naar Amoerang?" Het Dorpshoofd antwoordde weder: „Het is heelemaal vlak Mijnheer, heelemaal gelijk, alleen ten Zuiden van de Pĕntoe' gaat het een beetje bergop." De Hollander vroeg weder: „Hoekom toea, is hier veel jong vischbroed?" Het Dorpshoofd dacht nu, dat de Hollander naar rijstvogels vroeg, daarom zeide hij weder: „O, in menigte, Mijnheer, het is alsof ze bedekt zijn met een groote mat op de rijstvelden daar in het Zuiden." Daarop riep het Dorpshoofd een van zijne bedienden en zeide: „Mĕrentek, neem het net en ga daarmee eens rijstvogels vangen in het Zuiden, want Mijnheer zegt, dat hij rijstvogels wil eten."

Daarop kwam weder de Vrouw van het Dorpshoofd aan en zeide: „O foei, ge hebt het maar aldoor mis, Mijnheer spreekt niet over rijstvogels, maar vraagt naar het jonge vischbroed." Daarop snauwde het Dorpshoofd weder zijne arme vrouw af, zeggende: „Dat wijf gehoorzaamt weer heelemaal niet, ik heb gezegd, om je niet hier te komen bemoeien met het gesprek van Mijnheer en mij en nu komt ge toch, want ge hebt veel praats, weet jij soms meer dan ik, hè? laat dat wijf naar den drommel loopen!" De Vrouw van het Dorpshoofd hernam: „Voor mijn part, hoor, daar gij er toch het rechte van weet, zoo drijft ge maar den spot met mij."

4. Er was eens, zegt men, een man van Tomohon, die naar Menado was gegaan, om olie te koopen, en hij zag een kind, dat eene mand op het hoofd droeg, waarin bolletjes waren. Daarop werd hij voor den mal gehouden door een zijner gezellen, die zeide: „Zeg, oom, die dingen zijn zeer goed om te planten." Toen de Oude Man dat hoorde, kocht hij ze en pakte ze in. Nadat hij ze had ingepakt, zeide weder zijn gezel: „Als gij ze inpakt, bind ze dan niet te stijf toe, opdat de zaden niet bederven, dan komen ze niet op, laat ze vooral niet beschadigd worden." Toen hij nu in het dorp was gekomen,

ging hij ze terstond planten in den tuin. Na verloop van eenige dagen, ging hij kijken of ze ook waren opgekomen en toen zag hij, dat het geheele stuk, dat hij met bolletjes had beplant, een mierennest was geworden. Hij groef het om en zocht maar steeds, maar de zaden, die hij had geplant, waren er niet meer. Daarop ging de Oude Man naar dien vroegeren gezel van hem op de reis naar Menado en zeide: „Ik heb niets dan tegenspoed gehad met het planten van de zaden, die ik te Menado heb gekocht, want toen ik er naar ging kijken, was het heele stuk, dat ik er mee had beplant, een mierennest geworden." Daarop schaterde degene, die den Ouden Man had bedrogen, het uit en zeide: „Die zijn ook niet om te planten, maar dat zijn koekjes, want dat is meel, dat het omhulsel van suiker is, en bovenop is er nog eens geraspte kokosnoot om heen gelegd; dat alles nu is heerlijk eten voor mieren." Daarop antwoordde de Oude Man zeggende: „Heb medelijden met mij want gij hebt mij beet genomen, doch zeg het niet aan niemand, opdat ik niet aldoor worde geplaagd daarmee door de menschen."

5. Er was nog eens een man, die naar Menado was gegaan en inkoopen had gedaan. Hij zag gerookte visch en kocht er van, maar hij kocht een van de visschen met een rooden bek. Toen zij weder terug gingen, deed hij den visch in zijn sirih-zak, maar hij had niet gezien, dat er in dien sirih-zak een gat was, zoodat, toen zij op den terugweg waren, hij niet wist, dat de pinang en de sirih er uitvielen. Toen zij boven op den Ĕmpoeng waren gekomen, rustten zij uit. Allen gezeten zijnde om uit te rusten, nam de Oude Man den sirih-zak. Hij tastte in den zak en voelde, dat er geen pinang meer in was, evenmin sirih. Daarop verwonderde zich de Oude Man en zeide: „Wel verbazend! er is niets meer in, geen pinang meer en evenmin sirih." Daarop schudde hij den visch er uit en zag, dat het was alsof er bloed zat aan den bek van den visch. Daarop zeide hij: „Wel vreeselijk, die visch heeft alles opgepruimd, kijk maar want de bek van dien visch is geheel met sirih-spog bedekt."

Daarop, in boosheid omdat er niets meer was om te pruimen, wierp hij den visch in het bosch, met de volgende woorden: „Daar lig je, gij zijt het, die hebt opgemaakt wat ik zou pruimen." Toen nu zijne gezellen den sirih-zak zagen, zeiden zij: „Oom, er is een gat in den sirih-zak, daar is dus de pinang en de sirih uitgekomen, maar Oom heeft dat niet goed gezien. En kijk, den visch heeft Oom weggegooid; daarom is hij al door de honden opgegeten. Op Oom komt maar alles neer, omdat hij het niet heeft gezien, want Oom krijgt geen sirih te pruimen en ook geen visch te eten."

127. Lachwekkend verhaal van twee lieden, die naar wilde zwijnen wilden gaan luisteren, verteld door A. Tĕwoetow van Lĕilĕm.

Het gebeurde eens, dat er eenige lieden op wilde zwijnen zouden gaan jagen met het net. Zij hadden het werk zoo verdeeld, dat twee van hen gingen luisteren. Toen zij werden uitgezonden, gingen zij regelrecht door naar een arèn-palm, waarvan palmwijn werd getapt, en zij klommen de ladder op. Toen zij naar boven klommen, gingen zij achter elkaar de boomladder op. Toen zij halverwege waren gekomen, liet de bovenste een wind, maar niet met een hard geluid, slechts aldus: „pĕs!" Toen de benedenste dit hoorde, keek hij op naar den ander, vragende: „Wat is dat?" Maar de gevraagd wordende gaf geen kik. Intusschen was hij te ruiken geworden van boven af voor dengene, die de vraag had gedaan en deze zeide: „Bah! ge hebt een wind gelaten."

Daarop kregen zij beiden twist op de ladder, doordat de de onderste boos was geworden, daar de andere een wind tegen hem had gelaten, totdat de wilde zwijnen wegvluchtten en zoo keerden zij terug, zonder dat zij eenig voordeel hadden gehad. Tot hiertoe.

128. Vermakelijke historie van de twee Jongelingen, die met elkaar bevriend waren.

Deze twee jongelingen waren makkers bij het tijferen. Het gebeurde eens op een keer, dat zij te zamen spraken, en de eene zeide tot zijn vriend: „Vriend, als gij wilt, laat ons dan in den namiddag op de jacht gaan met het net." Zijn vriend antwoordde: „Goed, laat dat zoo geschieden."

Toen het namiddag was, gingen zij tijferen. Na getijferd te hebben, gingen zij drinken. Toen zij gedaan hadden met drinken, hoorden zij, dat de wilde zwijnen reeds bezig waren met te knabbelen aan de arènpalm-vruchten. Toen zeide de een: „Laat ons gaan, ginds zijn de wilde zwijnen reeds bezig met eten." Zoo gingen zij dan heen om het net te spannen. Nadat zij het net hadden gespannen, zeide de een: „Gij gaat het wild opdrijven hierheen, ik blijf op het net passen." Zoo ging hij dan en schreeuwde tegen het wild en het wilde zwijn liep tegen het net in en zij vingen het. Toen het door hen in 't net gevangen zwijn dood was, bonden zij het in een mand, van een arèn-tak gemaakt en keerden terug naar hunne drinkplaats. Daar zijnde, zeide de een tot zijn makker met blijdschap: „Wij hebben toch werkelijk geluk gehad." Maar hij sprak aldus tot zijn makker, hem tevens een por in de zijde gevende en hem knijpende. Toen hernam de andere: „Ja, dat is inderdaad zoo." Maar ook hij deed het aan zijn kameraad terug, doch harder. En zij porden elkaar aldoor en knepen elkaar herhaaldelijk, totdat zij boos werden en met elkaar gingen vechten en elkaar gedurig bij de haren trokken, totdat zij aldaar door het daglicht overvallen werden.

Daar het reeds diep in den nacht was en zij nog niet naar huis waren teruggekeerd, werden hunne ouders bevreesd, zoodat zij elkaar bij herhaling vroegen, waar toch wel de kinderen waren. Daarom hebben des morgens nog zeer vroeg hunne vaders hen gevolgd. Toen dezen aan de drinkplaats gekomen waren, zagen zij hen beiden nog bezig met elkaar

te vechten en zij hadden reeds geen haar meer, zij waren geheel kaal geworden. Toen zij dat gezien hadden, zeiden zij: „Waarom vecht gijlieden met elkaar?" Toen antwoordde de een zijnen vader: „Welle..... hij gaf mij aldoor porren in de zijde." De ander antwoordde op zijne beurt: „Hij heeft mij ook aldoor gepord en geknepen, zoodat mijn geheele lichaam pijn deed." Toen hielden zij met vechten op en zij sneden het wilde zwijn open en verdeelden het. Toen zij gereed waren met het verdeelen, wikkelde ieder zijn deel (in bladeren) en de makkers bij het varkens vangen, die kaal geworden waren, keerden terug met hunne vaders en werden voortdurend uitgelachen door de lieden, welke zij voorbijgingen.

129. Verhaal van den Bedrieger (Towo), verteld door T. Dien en H. Mangowal, van Talikoeran, Sondër.

1. Er wordt verteld, dat in de stad Rinondoran een echtpaar woonde, de man heette Londa, de vrouw Pa'oet.

Langen tijd reeds waren zij getrouwd, doch zij hadden geen nakomeling. Daarop overlegden zij minnelijk met elkaar, zeggende: „Hoe zullen wij handelen en wat kunnen wij er aan doen, dat wij een kind kunnen krijgen, dat ons genoegen geeft en ons oppast, als het ons wordt gegeven oud te worden?" Londa sprak en zeide: „O mijn lieve Pa'oet, als ge het goed vindt, dan aldus: als onze jongere broeder Lonto' wil en gij het ook goed vindt, laat hij dan komen slapen bij u. Als gij daarin toestemt, dan zal ik er aan deelnemen met bidden; als het ons door de gunst van den machtigen Oppergod ten deel valt, dat wij worden gezegend met een kind, dat wij dan als het kan er om liegen, dat hij een eigen kind is van ons beiden. Als wij het geluk hebben door dien God te worden gezegend, dan zullen wij het kind, dat gijlieden samen krijgt, „Bedrieger" [Towo] noemen." Pa'oet antwoordde: „O mijn beminde Londa, zoo zijn wij menschenkinderen; als gij vast besloten hebt daaromtrent, dan kan het geschieden naar uw

verlangen." Londa zeide: „O mijn lieveling, het voornemen van mijn hart is voortgekomen door de leiding van den God, die de aarde en den hemel gemaakt heeft. Hij heeft mijn hart geopend, mijne lippen gescheiden en mijne tong bewogen, zoodat ik heb gezegd wat gij hebt gehoord en goed gevonden."

Hun plan werd dan voor Lonto' gebracht. Lonto' antwoordde en zeide: „Goed, maar laat dat geen val voor mij zijn, dat ik gedood worde door mijn ouderen broeder Londa." Londa antwoordde: „Moentoe-oentoe, bijzitter van den Oppergod, wees met ons bij dit alles, maak ons niet beschaamd en maak ons niet te schande. Vervul mijne bede, opdat wij worden gezegend door God."

Daarop begon Lonto' het verzoek van zijn broeder te vervullen. Gedurende die dagen bad Londa onafgebroken tot den Oppergod. Waar hij telkens op terugkwam in zijn gebed, was of Pa'oet, als het kon, mocht gezegend worden met een zoon. De dag kwam, dat Pa'oet een kind kreeg. Londa was verheugd omdat verhoord was, wat hij aldoor had gebeden en daarom nog te meer, het kind dat Paöet had ter wereld gebracht was een jongen. Toen de navelstreng van het kind werd afgesneden, zeide Londa: „Uw naam, mijn jongen, is Towo."

Towo werd hoe langer hoe dikker en grooter en hij begon al te praten. Niet lang daarna was er niets meer te leeren ten opzichte van het spreken, aan dat kind. Nu begon de ondeugendheid en de stoutheid van Towo. Hij hield er al niet meer mee op, zoowel te huis als bij het spelen met zijne medekinderen.

2. Het gebeurde eens op zekeren dag, terwijl Towo speelde met zijne medekinderen, dat hij de mondharp roofde van een zijner makkers, en er mee weg liep, zoodat de eigenaar van de mondharp hevig weende en naar zijne ouders toeliep. Zij vroegen hem: „Waarom weent gij?" Het kind antwoordde: „Towo heeft mijne mondharp gestolen." Toen zijn Vader dit had gehoord, ontvlamde zijn hart en hij nam een knuppel en

zeide: „Ik zal aanstonds Towo een pak slaag geven." Daarop snelde hij naar het huis van Londa en Pa'oet. Daar aangekomen, zag hij, dat inderdaad Towo op de mondharp speelde. Towo dreigende, zeide hij: „Nu zal ik je dooden. Hoe hebt gij het speeltuig van mijn kind kunnen stelen!" Met vrees keek deze in het rond en alsof het er om gedaan was, zag hij den Koning aankomen, die voor hun huis kwam aangeloopen. Toen hij den Koning zag, riep hij om hulp en zeide: „O Heer, men wil mij dooden." Zoo spoedig mogelijk ging de Koning daar aan. Intusschen hield de Vader van het kind, welks mondharp door Towo was gestolen, nog niet op met het bedreigen van Towo. Daarop zeide de Koning tot de wachters, die hem volgden: „Grijpt dien booswicht en brengt hem naar mijn huis." Terstond werd hij gevat. De Koning vroeg Towo, zeggende: „Ventje, waar zijn uwe ouders?" Towo antwoordde: „Zij zijn niet hier, zij zijn naar het veld gegaan." Nu suste de Koning Towo, en zeide: „Ventje, wees stil, houd op met weenen, dan zal ik je naar mijn huis brengen en ik zal je vleesch, rijst, kleeren en een prachtige mondharp geven." Nu hield Towo zich stil en volgde den Koning. Gekomen aan het huis, zeide de Koning tot eene der Prinsessen: „Vraag om eten voor dit kind bij de kookster." Toen hij had gegeten, gaf de Koning hem kleeren. Nadat hij zich had verkleed, zeide de Koning: „Ga met mij mede, ventje, dan gaan wij naar het gindsche huis." Dat huis was het rechthuis. Daarheen was ook gebracht de Vader van het kind, welks mondharp door Towo was gestolen.

Toen de Koning met Towo aan dat huis was gekomen, vroeg de Koning aan den Vader van het kind, van hetwelk de mondharp was, zeggende: „Wat is de reden, dat gij Towo hebt bang gemaakt?" Hij antwoordde: „Dat is gekomen van de mondharp, die hij aan mijn kind heeft ontstolen." De Koning zeide: „Gij zijt de slechtste van alle menschen, mag men iemand dooden om eene mondharp? Daarenboven: Towo is nog jong en gij zijt een groot mensch; kan een groot

mensch de portuur zijn van een kind? Gij moet in het blok worden gesloten, negen dagen." Alsof hij gehaald was, kwam daar de Vader van Towo aan, om zijn kind te zoeken. De Koning zeide tot hem: „Waar gaat gij heen?" Hij antwoordde: „Ik ben mijn kind aan het zoeken." De Koning zeide: „Hier is hij." Nu vertelde de Koning hem, wat er was gebeurd met zijn zoon en daarenboven gaf de Koning aan den Vader van Towo eene vermaning, zeggende: „Pas op uw kind, laat hem niet aan zijn lot over, want het is een ondeugende jongen." Daarop bracht zijn Vader Towo terug naar huis.

3. Steeds nam Towo toe in grootte en ondeugd en stoutheid, zijne ouders konden er niets meer aan doen; hij was bedorven, doordat de Koning hem rijst, vleesch, kleeren en eene mondharp had gegeven, daarom ging hij niet meer weg uit het huis van den Koning, zoodat hij de liefde en de genegenheid had gewonnen van den Koning en al de lieden daar; zij hielden van Towo, omdat hij niet bedeesd was, spraakzaam en vragende naar alles, wat hij nog niet wist. Op den duur werd Towo als één van de lieden des Konings, zij onderrichtten hem in den arbeid en het spreken; zoo was Towo voor niets meer verlegen. Op zekeren dag waren Towo en de Koningsdochters met elkaar aan het redekavelen en de Koningsdochters zeiden: „Wel, Towo, als de Koning werkelijk iets om je geeft, ga gij dan eens het baadje van den Koning aantrekken en loop dan den weg op." Towo zeide: „Goed, maar ge moet iets bepalen, waarom ge met mij wedt." De Koningsdochters zeiden: „Gij zult met Woelangkaoe', de dochter van den Koning trouwen, zoo inderdaad de Koning niet boos is op u, dat gij zijn baadje draagt." Towo antwoordde: „Goed, maar als het tusschen mij en Woelangkaoe' niet doorgaat, dan zal ik u allemaal de beenderen stuk slaan." De Koningsdochters zeiden: „Goed." Daarop ging Towo de trap op, het huis in, heel zachtjes, en ging het baadje halen, dat door den Koning was opgehangen, daar de Koning sliep. Hij trok het aan en wandelde er mee den weg op, zoodat

hij werd omringd door een onnoemelijk groot aantal lieden. Die lieden maakten onzegbaar veel leven; sommigen schreeuwden, anderen lachten en zeiden: „Wel, kijk die Towo eens, hij heeft het baadje van den Koning aan!" Doordat er zooveel leven was, verschrikte de Koning op de slaapstede en zeide: „Waarom maken de menschen leven?" De Koning kwam naar buiten op de galerij en zag daar, dat Towo zijn baadje aan had en op den weg heen en weer liep. De Koning riep Towo en zeide: „Kom eens hier, Towo!" Daarop kwam Towo boven. De Koning zeide tot hem: „Hoe komt gij zoo brutaal, om mijn baadje aan te trekken en te loopen pronken op den weg?" Towo antwoordde: „Dat zou niet zoo zijn, Heer, als het niet door de Prinsessen was veroorzaakt." De Koning zeide: „Om welke reden?" Towo vertelde, hoe het was gekomen, dat hij aldus had gehandeld. De Koning zeide: „Als zij u hadden gelast te stelen of te moorden, zoudt gij het dan doen? gij moet in het blok gesloten worden." Towo antwoordde: „Goed, Heer, maar hoe moet men de voeten in het blok steken, daar de gaten zoo klein zijn?" De Koning zeide: „Alsof ik je dat niet zou leeren." Towo antwoordde: „Goed, Heer, als gij het mij wilt leeren, maar ik vraag hoeveel dagen ik in het blok zal worden gesloten." De Koning antwoordde: „Negen dagen."

4. Daarop nam de Koning een staf en een zwaard en zeide: „Vooruit, Towo, want ik ga je in het blok sluiten." Daarop gingen zij heen; toen zij aankwamen, zeide Towo: „Hoe wordt dat gedaan, dat zoogenaamd in het blok gesloten worden, daar Mijnheer heeft gezegd het mij te zullen leeren?" De Koning zeide: „Kijk dan hier naar het openen en het sluiten en het blokken van de voeten." Towo zeide: „Doe het eens voor, Heer." De Koning zeide: „Zóó moet men doen." Daarop sloot Towo het blok dicht en zeide: „Wel, het moet zóó worden nagedaan, niet waar Heer?" De Koning zeide: „Natuurlijk." Nu loog Towo hem voor en zeide: „Als Mijnheer de Koning het goed vindt, dan kom ik over een oogenblik

hier, maar ik ga gauw even naar achteren." De Koning zeide: „Laat mij er eerst uit en ga gij dan naar achteren." Maar dat deed Towo niet; hoe luider de Koning sprak, hoe harder hij liep. Hij nam den staf des Konings en diens kapmes, en ging weder het baadje van den Koning aantrekken en bleef stilstaan in de deur van het gevangenhuis. De Koning bleef hem maar steeds roepen: „Waar zijt gij, Towo? kom hier, laat mij er uit!" Towo antwoordde maar aldoor: „Hier ben ik Koning, waarom wilt gij er uitgelaten worden? Mijnheer is mij aan het leeren, nu voelt Mijnheer eens hoe aangenaam het is in het blok gesloten te zitten."

Dewijl het duister was geworden, werd de Koning door zijne vrouw gezocht. Degenen, die het gevangenhuis voorbijgingen, zeiden: „Daar hebt ge den Koning, hij staat geleund in de deuropening van de gevangenis." Daarop ging de vrouw van den koning heen. Zij was nog ver, toen zij den Koning om hulp hoorde roepen. Zij werd bang en zeide bij zichzelve: „Hoe is dat zoo, dat de Koning aldus spreekt." Toen zij de deuropening zag, verheugde zij zich en zeide: „O, het is niet de Koning, die aan het schreeuwen is, de Koning is maar in de deuropening gaan staan." Toen zij bij hem was gekomen, nam zij dengene, die in de deur stond, goed op en zeide: „Het baadje is het baadje van den Koning, maar het uiterlijk is dat van Towo." Toen zij bemerkte, dat het Towo was, vroeg de Vrouw des Konings: „Waar is de Koning, Towo?" Towo antwoordde: „Ach, de Koning heeft het heel moeielijk met mij te leeren hoe het gaat, als men iemand in het blok sluit." Nu ging de Vrouw des Konings er naar kijken. De voeten des Konings waren reeds opgezwollen. Daarom sprak de Vrouw des Konings al weenende aldus: „Wanneer de Koning het goed vindt, moest gij Towo eens bepraten, opdat hij u losmake." Daarop riep de Koning Towo tot zich en zeide: „Waar zijt gij, Towo?" Towo antwoordde: „Hier, Heer." De Koning zeide: „Wat gij maar wilt, dat zal ik u geven, indien gij mij maar bevrijdt." Towo antwoordde: „Er is niets

anders wat ik wensch dan dit: dat de Prinsessen in uwe plaats negen dagen in het blok worden gesloten, want zij zijn het, die mij hebben verleid, dat ik het baadje van Mijnheer zou aantrekken en op den weg gaan loopen. Daarenboven moet het gebeuren, waarom de Prinsessen hebben gewed, dat Woelangkaoe' mijne echtgenoote wordt." De Koning antwoordde en zeide: „Zoo is het goed, al de Prinsessen zullen in mijne plaats in het blok komen, negen dagen lang en Woelangkaoe' moet gij tot vrouw hebben, indien gij op de hoogte zijt van het werk van hen, die tot den vorstenstand behooren." Towo zeide: „Dan moet ik door u worden onderwezen in alles wat goed is." De Koning zeide: „Goed, als ik maar word verlost." Daarop verloste Towo den Koning. Maar al de Prinsessen vervingen den Koning en werden in het blok gesloten.

---

5. In een zeker dorp woonde een jonge man, genaamd Towo, het kind van eene weduwe. Die jonge man was zeer slim, zoodat er niemand was onder zijne speelmakkers, die het ooit van hem kon winnen.

Het gebeurde eens op een keer, dat Towo door zijne speelmakkers werd geprest met woorden, terwijl zij zeiden: „Zeg, Towo, wij zullen met je wedden; ga gij eens tegen den Koning je achterste oplichten; als hij inderdaad niet boos is, dan zullen wij je duizend geven." Towo zeide: „Goed, als dat zoo is." Daarop ging hij heen, om door zijne Moeder een baadje en eene broek te laten naaien. Gekomen bij zijne Moeder, zeide hij tot haar: „Moeder, als gij wilt, naai dan een baadje en eene broek voor mij, maar die aan elkaar vastzitten en zet van boven naar beneden, langs de ruggegraat eene rij knoopen er aan, en zet op de billen een zeer grooten knoop, he?" Zijne Moeder zeide: „Wel, waarom wilt gij zoo iets; ach foei! ge brengt ons tot ongewone dingen, doe dat niet, opdat ge ons niet te schande maakt." Maar hij zeide: „Toe

maar, Moeder, het heeft zijn nut." Daarop zeide zijne Moeder: „'t Is goed, mijn jongen, als het zijn nut heeft."

Toen naaide zijne Moeder een baadje en broek zooals hij had gezegd. Toen zijne Moeder het had afgenaaid, nam hij het en trok het aan en ging heen en weer loopen voor het huis van den Koning. Terwijl hij voor het huis van den Koning heen en weer liep, werd hij gezien door den Koning. Daarop werd hij door hem geroepen. Toen hij aankwam, zeide de Koning: „Wel Towo, wie heeft uw baadje genaaid, dat met zulke fraaie knoopen is bezet?" Hij zeide: „Ik, Heer, maar er is nog iets mooiers aan, doch ik schaam mij het u te laten zien." Toen zeide de Koning: „Wees niet verlegen en wees niet bang, ik zal niet boos op u zijn." Daarop bukte hij zich en stak zijne billen in de hoogte voor den Koning zeggende: „Daar hebt gij het, Heer."

De makkers, met wie hij de weddenschap had aangegaan, stonden hiernaar te kijken. Nadat hij dit alles aan den Koning had laten zien, zond de Koning hem terug; hij nu ging regelrecht terug naar zijne makkers, met wie hij gewed had en vroeg om het geld, waarom zij hadden gewed.

6. Op een anderen keer wedden zij weder met Towo en zeiden: „Wel, Towo, daar gij zoo brutaal zijt, loop eens op in het huis van den Smid, want niemand mag bij hem aan huis oploopen, alleen de Koning kan daar boven komen, zonder dat hij boos op hem wordt. Indien gij toch zijn huis ingaat, dan zullen wij u geld geven." Daarop zeide Towo: „Goed." Zoo ging hij dan heen. Toen hij aankwam, zeide hij tot den Smid: „Heer, ik heb iets aan u te zeggen: hebt gij zin, om een stuk goud van mij te koopen, dat zoo groot is als eene kokosnoot?" De Smid zeide: „Gaarne, maar kom eerst binnen, dan zullen wij eerst eten en drinken." Zoo gingen zij dan eten en drinken. Nadat zij hadden gegeten, zeide de Smid: „Haal nu eens het stuk goud waarvan gij gezegd hebt, dat het zoo groot is als een kokosnoot." Towo zeide: „O, ik wilde straks vragen of Mijnheer de Smid een stuk

goud had, zoo groot als een kokosnoot om te verkoopen." Daarop joeg de Smid hem de trap af. Zoo ging hij dan weder het geld vragen, waarom zij met hem hadden gewed.

7. Eenige dagen daarna verliepen, toen Towo stal, zoodat hij voor den Koning werd gebracht. De Koning bepaalde als zijne straf, dat hij zou gebonden worden aan een boomstam, waar hij steeds kon worden gezien door de voorbijgangers. Toen hij daar was vastgebonden, kwam er een Bultenaar voorbij en deze vroeg aan Towo aldus: „Wel, zijt gij daar vastgebonden, wat hebt gij wel uitgevoerd, zeg?" Towo zeide: „O, wat mij betreft, ik was vroeger gebocheld, zooals gij, maar omdat er niemand was, die mij kon behandelen of genezen, heb ik mijzelf hier laten vastbinden, en kijk nu eens, mijn bochel is recht geworden; daarom, zoo gij wilt, maak mij los, dan zullen wij u eens recht maken." De Bultenaar zeide: „Is dat werkelijk waar?" Towo zeide: „Het is werkelijk waar; zou ik u daarmee willen bedriegen?" De Bochel zeide: „Nu, goed." Daarop maakte de Bultenaar Towo los; nadat hij hem had losgemaakt, zeide Towo: „Komaan, nu zal ik u eens binden." Nadat de Bochel nu goed was vastgebonden, ging hij aldoor schreeuwen en zeide: „O, maak mij maar los, ik kan het niet verdragen, ik kan het niet uithouden." Maar Towo zeide: „Schreeuw toch niet, anders wordt gij niet recht." Nadat hij den Bultenaar goed had vastgebonden, liep hij weg. Doch daar de Bultenaar aldoor bleef schreeuwen, kwamen de menschen in grooten getale bijeen en zeiden: „Zeg, Bochel, waarom zijt gij daar gebonden?" Hij zeide: „Ik ben gebonden door den man, die hier te voren gebonden was, want hij heeft tot mij gezegd, dat hij vroeger gebocheld was, zooals ik, maar dat hij recht was geworden, omdat hij aan dezen boom was vastgebonden, en dat heb ik helaas, geloofd, maar hij heeft mij, stakker, bedrogen."

8. Daarop zochten zij Towo, totdat zij hem hadden gevonden. Toen zij hem gevonden hadden, brachten zij hem weder voor den Koning en de Koning veroordeelde hem, om midden in

zee te worden geworpen. Daarop liet de Koning lieden zich gereed maken, die hem moesten gaan werpen in de zee. Toen zij alles hadden gereed gemaakt, zetten zij Towo in de schuit. Toen hij in de schuit was, zeide Towo tot hen: „Laat ons zingen, he? maar ik zet in, daarom ga ik in de nabijheid van het roer zitten. Als wij nu zingen, moet gij allen invallen, hoor! Aldus zal de wijze van zingen zijn:

„Ach, Towo wordt er in gegooid, er in gegooid!"

Zoo roeiden zij dan op. Zij hadden nog geen tien vadem uit den wal geroeid, toen Towo er in sprong en wegvluchtte naar den wal. Daarop zeide de Stuurman: „O, Towo is er in gesprongen." Doch zijne makkers zongen maar na: „O, Towo is er in gesprongen, er in gesprongen." Op die wijze nu gingen zij maar steeds door, tot in het midden der zee. Toen zij daar waren, hielden zij allen op, daar zij Towo over boord zouden werpen. Maar de Stuurman zeide: „Welnu, hoe is het dan toch wel met jelie, ik zeide zooeven tot jelie, dat Towo er in was gesprongen." Daarop beraadslaagden zij, hoe zij doen zouden met het aan den Koning te gaan zeggen. Toen beslisten zij aldus: „Zóó zullen wij doen, wij zullen terugkeeren, maar als de Koning bij ons navraag doet, laat ons dan aan hem zeggen, dat hij er in geworpen is, opdat de Koning niet boos op ons zij." Zoo keerden zij dan terug; toen zij aankwamen, vroeg de Koning hun aldus: „Wel, hebt gijlieden Towo over boord gegooid?" Zij zeiden: „O, wij hebben hem midden in zee gegooid, zoodat hij al heelemaal door de visschen kan zijn opgegeten." Zoo meende de Koning, dat Towo reeds was verdronken.

9. Doch Towo was maar in het huis zijner Moeder. Nu dacht Towo na, en zeide: „Hoe zal ik het aanleggen, om uit te gaan, dat ik niet door den Koning gezien worde? O, aldus: ik zal eens aan Moeder vragen, of zij misschien ook het baadje kent van den Vader des Konings, die overleden is." Zoo vroeg hij dan aan zijne Moeder, zeggende: „Moeder, weet gij ook wat de Vader des Konings voor baadje aanhad,

toen hij gestorven was?" Zijne Moeder zeide: „Jawel, wij zijn het, die het indertijd hebben genaaid." Daarop zeide Towo: „Wil voor mij ook zulk een baadje naaien, Moeder." Zijne Moeder zeide: „Hoe nu, waarom wilt gij zulk een baadje bezitten?" Hij zeide: „Toe dan maar, Moeder, gij zult later wel begrijpen wat het doel daarvan is." Daarop zeide zijne Moeder: „Goed." En toen naaide zij het voor hem. Nadat zijne Moeder dat baadje had afgenaaid, trok Towo het aan en ging heen en weer loopen voor het huis des Konings. Terwijl hij daar aan het heen en weder loopen was, zag hem de Koning, zoodat de Koning zich verbaasde hem te zien en hem riep, zeggende: „Wel, Towo, hoe zijt gij zoo daar, zijt gij soms teruggekeerd?" Hij zeide: „Zóó is het geschied, Koning: toen ik, naar schatting, ongeveer tien vadem diep was gevallen, zag ik een grooten weg en toen ik daarop voortliep, zag ik eene zeer groote en fraaie stad. Terwijl ik midden door die stad liep, zag mij de Koning daar en ondervroeg mij, zeggende: Vanwaar komt gij?" Ik zeide: „Ik ben iemand, die uit de Bovenwereld komt." Daarop vroeg hij mij: „Gaat het goed met den Koning op de Bovenwereld?" Ik zeide: „Ja, goed." Daarop zeide hij weder tot mij: „Ga zeggen aan hem, dat ik een feest zal geven en nu wensch ik, dat hij en de hoofden en al de voornamen des lands met hunne vrouwen allen hier komen om mijn feest te vieren, want de Koning op de Bovenwereld is mijn zoon. En opdat hij u niet wantrouwe, hier is mijn baadje, trek het aan en ga het hem toonen." En nu ben ik hier, Koning, en heb het baadje van uwen Vader aangetrokken."

Toen nu de Koning het verhaal van Towo geheel had gehoord, zeide hij: „Goed, ik moet gaan naar het feest van mijn Vader, met de hoofden en de grooten des lands, benevens hunne vrouwen." Nadat allen waren bijeengekomen, werd hun door den Koning bekend gemaakt, zeggende: „Luistert toe, gij allen, mijn Vader is weder Koning geworden onder de aarde; hij nu zal thans een feest vieren, maar hij

wenscht, zegt hij, dat wij allen naar dat feest toegaan. Daarom moeten wij allen zooveel mogelijk gaan, opdat hij niet verstoord op ons zij, wanneer wij niet gaan."

Nadat de Koning dit alles tegen hen had gezegd, zeide hij weder tot de hoofden: „Gijlieden moet allen veel vaartuigen gereed maken, waarin wij zullen scheepgaan om ons te gaan laten vallen in het midden der zee." Zij maakten ze dan gereed. Toen zij ze alle gereed hadden, zeide de Koning: „Laat ons aan boord gaan." Zoo gingen zij allen in de schuiten en gingen zich laten vallen in het midden der zee. Nadat zij er allen in gevallen waren, zeide Towo: „Nu ben ik dan op mijne beurt koning, want de Koning en de hoofden en de grooten des lands en zij, die bevelen kunnen geven, zijn allen verdronken." Zoo is Towo koning geworden.

Wie slim en geslepen is of kan nadenken, die verkrijgt gemakkelijk een ambt.

---

10. Wat dezen Towo betreft, hij was uitermate slim, zelfs den Koning placht hij te bedriegen. Daar de Koning wist, dat hij reeds ettelijke malen door Towo was bedrogen, begon de Koning van zijn kant ook een middel te zoeken, waarmede hij Towo zou kunnen vangen of dooden. Daarom zond de Koning eenige lieden uit en beval hun het volgende: „Ik heb ulieden uitgekozen, om mijne verspieders te worden bij Towo. Ik wensch, dat zoo mogelijk van af heden, gijlieden nauwkeurig toeziet op Towo, wat gij ook maar van hem ziet of wat hij doet, dat moet mij bekend gemaakt worden." Zoo is dan ook geschied.

Eenige dagen daarna werd Towo verkouden; hij had heel erg dat, wat men verkoudheid noemt. Dit werd aan den Koning bekend gemaakt. De Koning liet Towo roepen. Towo verscheen dan voor den Koning, en zie, het snot van Towo vloeide aldoor nederwaarts over zijn mond. Derhalve snoof Towo onophoudelijk zijn snot op. Toen zeide de Koning:

„Zeg, Towo, gij weet nog niet hoe gij moet verschijnen voor voorname lieden. Daarom moet gij worden gestraft. Drie dagen lang moogt gij niet snuiten of uw snot opsnuiven. Eerst als gij u daaraan houdt, zal ik u loslaten, maar als gij tegenstreeft, dan zal ik u dooden." Towo beantwoordde de woorden des Konings en zeide: „Goed, Koning." Nog niet lang zat hij vlak tegenover den Koning, of hij had moeite om adem te halen, omdat zijn neus verstopt was van vloeibare snot. Towo zeide bij zich zelven: „Hoe zal ik het aanleggen dat ik snuiven kan?" Nadat hij had nagedacht, zeide hij bij zich zelven: „Wacht eens, ik zal den Koning een verhaal doen." Daarop zeide hij tot den Koning: „Wenscht de Koning een verhaal te hooren?" De Koning zeide: „Zeer gaarne." Towo zeide: „Luister dan: eergisteren ben ik gaan schieten. Nog niet lang had ik geloopen, toen ik een hert zag. Ik nam mijn geweer en mikte op het hert." Terwijl hij nu aan het nadoen was hoe hij het hert had geschoten, legde hij zijn neus op zijn benedenarm, en met dat hij den knal van het geweer ging nadoen, snoof hij tegelijk op zijn arm zijn snot op. Daarop hield Towo op. Nadat Towo had uitverteld, schudde de Koning het hoofd, daar hij weder door Towo was beetgenomen. De Koning zeide tot Towo: „Ga naar huis, Towo, de straf, die ik voor u heb bepaald, is afgeloopen."

11. Op een keer zat de Koning op de voorgalerij van zijn huis. Terwijl hij daar zat, dacht hij aan niets anders, dan alleen aan Towo. Hij zeide bij zichzelven: „Hoe word ik toch steeds zoo door Towo behandeld!" Daar de Koning genoeg had van het wangedrag van Towo jegens hem, zoo liet hij Towo weder roepen, daar de Koning hem weder wilde straffen. Towo verscheen voor den Koning. De Koning zeide: „Gij zijt een booswicht, zelfs mij bedriegt gij, hoeveel te meer uwe gelijken. Daarom zal ik u weder eens straffen. Drie dagen en drie nachten moogt gij niet slapen, of sta ik u niet toe te slapen. Als gij niet gehoorzaamt, dan moet gij gedood worden." Opdat Towo niet zou slapen, liet de Koning hem

bewaken. Daar hij reeds een dag en een nacht niet had geslapen, zoo begon hij den volgenden dag vaak te krijgen, zoodat hij in slaap viel. Zoodra de Koning zag, dat Towo knikkebolde van den slaap, had de Koning schik en zeide: „Nu zult gij gedood worden, Towo!" Towo antwoordde: „Hoe nu, waarom zal ik gedood worden?" De Koning antwoordde: „Omdat gij ongehoorzaam zijt geweest. Ik heb gezegd: drie dagen moogt gij niet slapen. En zie, het is pas de tweede dag en gij hebt reeds geslapen." Towo zeide: „Als de Koning wil, luister dan eerst eens naar mijn woord. Ik heb niet geslapen, maar ik boog mijn hoofd, nadenkende over den drek der geiten; reeds lang denk ik er over na hoe daarvan toch wel de wording is, maar tot nu toe begrijp ik het niet recht. Ik weet niet wat de reden is, dat hun drek geheel anders is dan die van andere dieren, want als het door hen wordt uitgepoept, is het alsof ze mooi zijn gemaakt, allemaal rond, allerliefst." Nadat hij dit had verteld, lachte de Koning om de slimheid van Towo. Daarop liet de Koning Towo teruggaan, hij is weder niet kunnen gedood worden.

12. Er wordt verteld, dat weder op een keer terwijl Towo werd gestraft, hij in het verblijf der gestraften bij zich nam een buffel, die pas had gejongd. Op een keer ging het buffelkalf slapen bij de paarden des Konings. De Koning zeide tot zijne lieden: „Past op, dat het buffelkalf niet wegloopt, want dat is mijn buffel." Toch wist de Koning wel, dat het de buffel van Towo was. De Koning wilde weder eens hooren wat Towo wel zou zeggen, als de Koning zeide, dat het zijn buffel was. Terwijl dan het buffelkalf zich ophield bij de paarden des Konings en de lieden des Konings niet meer toestonden, dat het terugging, ging Towo voor den Koning staan en sprak aldus: „Dat buffelkalf is een buffel van mij, maar het heeft zich gemengd onder de paarden des Konings. Daarom, als de Koning het goed vindt, laat het dan vrij om naar zijne moeder te gaan." De Koning antwoordde Towo: „Wel, uw buffel, dat hebt ge mis. Dat is een jong van een

paard van mij." Daarom was Towo neerslachtig gestemd. Op dien dag nu zou de Koning op reis gaan voor zijne zaken, naar een ander dorp. Dit nu wist Towo. Daarom vroeg hij aan den Koning aldus: „Als de Koning het goed vindt, doe ik een verzoek, vraag ik een gunst, om als het kan, voor vandaag eens naar huis terug te keeren." De Koning zeide: „Goed." Toen hij toestemming had gekregen, ging hij de trap af, begaf zich naar huis en haalde een baadje om te wasschen. Daarop ging hij wasschen in eene rivier, die de Koning moest voorbijgaan, als hij naar zijn werk ging. Terwijl hij aan het wasschen was, kwam de Koning voor den dag. Toen de Koning Towo zag, was hij verbaasd en zeide: „Hebt gij daarom gevraagd naar huis terug te gaan?" Towo zeide: „Ja, Koning. Het is, dat ik gisteren eene boodschap heb ontvangen door iemand, die is komen kennis geven, dat mijn vader bevallen is van een zoon." De Koning verbaasde zich en zeide: „Je bent gek Towo! een man bevallen? Dat kan niet gebeuren." Towo zeide: „'t Is waar wat de Koning zegt, evenals ook een paard geen buffel kan jongen." Toen Towo had uitgesproken, zeide de Koning: „Haast u en ga uwen buffel halen. Ik heb u maar eens op de proef willen stellen." Zoo heeft hij zijn buffel wedergekregen.

13. Op een keer stond Towo te kijken naar lieden, die een varken slachtten. Towo zeide: „Als gijlieden wilt, weest dan zoo goed mij den staart te geven." Daarop sneden zij den staart af en gaven hem aan Towo. Towo ging terug en toen hij tehuis was gekomen, nam hij den staart van het varken en bond dien vast met een dun touwtje. Nadat hij hem had vastgebonden, stak hij hem tusschen (de omwanding van) hun varkenshok op eene hoogte, die men kon denken dat die van een mestvarken was. Den varkensstaart, waarom hij had gevraagd, liet hij buiten de omwanding van het hok uitsteken. En het touw, waarmede hij hem had vastgebonden, verlengde hij tot aan het huis toe. En hij gaf aan de lieden in huis deze opdracht: „Ik ga eens lieden zoeken, die varkens opkoopen.

Als ik hier kom en ik breng iemand mede, denkt er dan om, dat gij steeds aan dit touw trekt." Daarop ging hij varkenskoopers zoeken. Niet lang had hij geloopen, of hij had er reeds gevonden. Zij gingen naar het huis van Towo. Terwijl zij voortliepen, spraken zij over den prijs van het varken. Nog ver van huis zijnde, gaf Towo een teeken aan de lieden in hun huis om, als 't kon, aan het touw te trekken. Zij trokken er dan ook aan. Toen zij nog ver waren, stiet Towo dengene, die het varken wilde koopen, aan en wees hem daarginds den staart, zeggende: „Nu, gelooft ge niet, dat het een mestvarken is, dat ik u wil verkoopen? Daar hebt ge den staart, zie eens hoe hoog de plaats is, waar hij er uitsteekt. Daarom, geef er twintig gulden voor." Daarop gaf de kooper het geld. Nadat de kooper het geld had gegeven, zeide Towo: „Pak hem nu maar bij een poot, want ik moet haastig ergens naar toe." Daarop liep Towo weg. Toen de kooper het varken bij een poot wilde grijpen, zag hij dat er niets in het hok was dan een staart. Zoo had hij dan het land, omdat hij weder door Towo was bedrogen.

GROEP XI.

Vertellingen.

Aan de vier verhalen, die hier volgen, de N°s. 130—133, is geen bepaalde naam te geven, het zijn eenvoudig vertellingen. De eerste, **N°. 130**, die in twee lezingen, *a* en *b* is gegeven, vertelt van een arm meisje, dat zich als man verkleedt en als soldaat dienst neemt, om aan den kost te komen. Deze trek is ook in de Toradja'sche verhalen te vinden, hoewel hij daar anders wordt uitgewerkt. Daar is het doorgaans een meisje, dat eene schuld moet voldoen of eene boete betalen, en daarom zich als man verkleedt en de reis onderneemt naar het oord, waar zij het noodige kan vinden tot delging harer schuld. In het vreemde land (soms de Onderwereld) vermoedt men wel dat zij vrouw is, maar zij weet zich telkens te redden als er pogingen worden gedaan om het geheim te onthullen. Als zij dan teruggaat, volgt haar het hoofd of de zoon van het hoofd van het land, waar zij heeft gekregen wat zij noodig had, en als hij dan ziet, dat zij zich spoedig weder van hare vermomming als man ontdoet, vraagt hij haar ten huwelijk. In het Tt. verhaal wordt zij als man begeerd door de Prinses, maar als het bedrog uitkomt, wordt het gewone middel te baat genomen: de meisjes-soldaat wordt op een gevaarlijken tocht uitgezonden, hetzelfde als in eenige verhalen van Groep IV en V wordt vermeld: het halen van geld en Levend Water (*a*) of van het Gouden Rijstblok (*b*) bij de Menscheneters aan den Opgang der Zon. Op den terugtocht maken zij zich aan diefstal schuldig, zoodat de vervloeking van de bestolene uitwerking op hen heeft; daardoor wordt de meisjes-soldaat in een man veranderd en komt alles in orde.

De tweede lezing is alleen veel korter en onvolledíger dan de eerste, maar van geheel denzelfden inhoud.

N°. 131 vertelt een Salomo's Oordeel over eene kwestie, die is veroorzaakt doordat een geest de gedaante van een man heeft aangenomen en zich alzoo bij diens vrouw heeft ingedrongen. Als de ware man daarna voor zijne rechten opkomt, is er niemand, die de zaak kan uitmaken, totdat een kleine jongen door zijn vernuft den geest er toe brengt zich te verraden. Hij veroordeelt n.l. beide partijen in eene flesch te kruipen, hetgeen natuurlijk alleen den geest gelukt, doch wat tevens bewijst dat hij de bedrieger is. De flesch wordt dichtgepropt en de geest is een gevangen man.

Eene parallel van dit verhaal geeft de heer C. M. Pleyte Wzn. in zijne „Bataksche Vertellingen", bl. 99—101, Manggarang-guring begu, het kinderen

stelende Spook. Op bl. 286—290 worden vervolgens nog parallellen uit het Atjehsch, Niassisch, Dairisch en Sangireesch aangehaald en vermoedens geuit t. o. van den Indischen oorsprong van dit verhaal. Verder dient hier er nog op te worden gewezen, dat het uitspreken van een wijs oordeel door een knaap, waar geoefende rechters geen beslissing kunnen vinden, ook voorkomt in N°. XL der „Sangireesche Teksten", Bijdr. K. I. 5, IX, 166.

N°. 132 is het verhaal van Pangerapan, die in het dorp Wangkai een meisje Ourensina ziet, een armelui's kind, waarop hij verliefd wordt, zoodat hij haar ten huwelijk vraagt. In Riedel's Tb. Panth. staat op bl. 8 Pangerapan onder de goden der Tb. vermeld. Er wordt daar van hem gezegd, dat hij zich vooral met handeldrijven bezig hield en daarom de patroon der handelaars was; voorts dat hij een schoon man was en daarom zeer in trek bij de vrouwen, doch bij de andere goden was hij gehaat. Hij had twee vrouwen: Kouresina en Siwimpili, doch geen kinderen. Eerst woonde hij bij kaap Pulisan, te zamen met god Pontomandolang, die als strijdbaar held en welwillend bondgenoot zeer in eere stond. Deze had twee vrouwen: Rameipatola en Raumpatola, doch geen kinderen. Van deze vrouwen werd de eerste door Pangerapan geschaakt. Waarschijnlijk is het deze, op welke in het Tt. verhaal aan het eind wordt gedoeld. Kouresina, in het Tt. Ourensina, was, volgens Riedel, t. a. p. bl. 6 de dochter van Rumĕngan en Katiwei. Bij de Tb. behoort Pangerapan tot de makatĕlu pitu de „driemaal zeven" kinderen van Lumimu'ut en To'ar, in dit Tt. verhaal is hij een rijke handelaar en Ourensina een arm meisje. Dit verhaal kon daarom niet in Groep VIII worden opgenomen.

N°. 133 is het verhaal van Angkol en Wala, twee Sondĕreezen, die elkaar wederzijds bedriegen; de eerste wordt door het booze opzet van zijn kameraad alleen in eene grot achtergelaten, doch hij weet zich een uitgang te graven en wreekt zich later, door te veroorzaken, dat zijn makker van een boomladder valt en omkomt. Het verhaal, dat als een stukje historie wordt gegeven en behoudens eenige overdrijving, wel ongeveer zoo kan zijn voorgevallen, heeft geen verdere bespreking noodig.

130*a*. Verhaal van de Vrouw, die Man is geworden en daarna Koning werd, verteld door S. Rawoeng.

Het gebeurde op een keer, dat er een arme man was, die eene vrouw had getrouwd, die eveneens zeer arm was. Eenige maanden nu daarna kreeg die vrouw een dochtertje, maar niet vele dagen na de geboorte van het kind, stierf de man, de echtgenoot dier vrouw. Toen dat kind groot was geworden, zag het, dat hare moeder eene arme vrouw was. Toen

zeide het Kind tot hare Moeder: „Hoe zijn wij toch maar zoo arm? Al hebben wij eten, het is toch haast niet meer uit te houden iederen dag."

Hare Moeder gaf ten antwoord: „Zoo heeft uwe Moeder het vanouds gehad, van den aanvang af tot nu toe." Het Kind hernam: „Als gij wilt, koop mij dan stof voor een baadje." Hare Moeder antwoordde: „Goed." Daarop ging zij stof koopen voor twee kleedingstukken, van zwart goed en dat gaf zij haar. Het Meisje paste ze af en heeft daarbij het model gevolgd van de kleeding der soldaten, dus een broek en een buis. Daarop zeide het Meisje weder tot hare Moeder: „Indien gij wilt, knip mij dan mijn haar af." Hare Moeder antwoordde: „Wat is het nut daarvan? Het zou zijn alsof ge een Hollandsch kind waart, daar uw haar is afgesneden." Daarop zeide het Meisje opnieuw: „Snijd mijn haar af, als 't u belieft." Daar nu hare Moeder er genoeg van had om telkens het herhaald verzoek van haar kind aan te hooren, zoo heeft zij daaraan toegegeven.

Daarop trok het Meisje de kleeren aan, die zij had genaaid en zij begaf zich naar den Koning. Toen zij nu aan het huis van den Koning was gekomen, zeide zij vragende: „Indien de Koning het goedvindt, dan wil ik soldaat bij u worden." De Koning gaf ten antwoord: „Goed, als gij wilt, word dan soldaat bij mij." Nu had die Koning eene dochter, die buitengemeen schoon was, zoodat veel mannen haar wenschten te trouwen, maar er was niemand, dien zij wilde. Nu geschiedde het op een keer, nog zeer vroeg in den morgen, dat de soldaten uitgingen en men hen deed marcheeren vóór het huis des Konings. Terwijl zij nu aan het marcheeren waren, kreeg de Prinses dien nieuwen soldaat te zien. Daarop zeide zij tot den Koning: „Vader, thans wensch ik te trouwen, maar niemand anders mag met mij trouwen, dan die daar ginds." En meteen wees zij op den nieuwen soldaat.

Toen de Koning dat had gehoord, zeide hij terstond tot den nieuwen soldaat, dat hij moest trouwen met de Prinses,

volgens den wensch van den Koning en meer nog volgens den wensch der Prinses zelve. Toen zij nu trouwden, verhief de Koning zijnen schoonzoon, den nieuwen soldaat, tot bevelhebber. Toen eenige maanden daarna waren verloopen, ging die Prinses naar het huis des Konings en ging vertellen wat er was gebeurd in hun beider huwelijk, zeggende tot den Koning en zijne vrouw: „Dat ik nu de vrouw ben van den soldaat, die mij heeft gehuwd, dat is heerlijk, maar nog geen enkelen keer zelfs hebben wij elkaar de liefde van echtgenooten bewezen."

Daarop maakte zich de Koning bezorgd en daarom zocht hij naar een middel, hoe hij het huwelijk zijner kinderen zou kunnen vernietigen. De Koning nu bedacht zich, dat in het Oosten, aan den Opgang der Zon, eene stad was van menscheneters, zoodat ieder die zich Oostelijk daarheen begaf, op geenerlei wijze meer kon terugkeeren. Zoo zond dan de Koning den man zijner dochter uit met eenige soldaten, om uit het Oosten te gaan halen geld en eene flesch vol levend water aan den Opgang der Zon.

Aldus vertrokken zij naar het Oosten. Na verloop van eenige dagen kwamen zij in het Oosten aan. Toen zij aankwamen aan het huis van den koning daar in het Oosten, heeft men hem niet gevangen genomen, maar men heeft hem aldoor slechts met eer behandeld, omdat hij koninklijke kleederen droeg. Toen dan hij en zijne gezellen hadden gegeten en hetgeen zij zouden medenemen hadden gereed gemaakt, gingen zij heen en keerden terug naar den Koning. Nu gebeurde het ter helft van den weg, dat zij aan het eind van hunnen teerkost waren gekomen. Daarop zeide de schoonzoon des Konings: „Wij zullen den weg, dien wij in het gaan hebben gevolgd niet weder volgen, maar wij zullen het ontgonnen land ingaan." Terwijl zij steeds doorgingen, kwamen zij aan de tuinhut eener Weduwe, maar die Weduwe was niet in de hut, maar aan het groenten halen midden in den tuin. Daarom bleven zij in de hut wachten. Daar zijnde, zagen zij de rijst,

die door de Weduwe bij het vuur was gezet om gaar te worden. Dewijl nu de eigenares der tuinhut daar niet was, zoo stalen zij die (rijst) en aten ze haastig op. Nadat zij gegeten hadden, gingen zij zoo spoedig mogelijk op de vlucht, hunnen weg vervolgende. Toen zij aan den rand van den tuin kwamen, hoorden zij de Weduwe schreeuwen. Toen die Weduwe schreeuwde, vervloekte zij aldoor de dieven, zeggende terwijl zij schreeuwde: „Vloek moge treffen hen, die de rijst hebben opgegeten, welke ik heb gekookt; als zij mannen zijn, moeten zij vrouwen worden, en als het vrouwen zijn, moeten zij mannen worden." Daarop werden de soldaten bang, omdat zij het geschreeuw der Weduwe hoorden. Daarom bekeken zij zich zelven en zij zagen en bemerkten, dat de vervloeking van hen door de Weduwe doel had getroffen, omdat alle soldaten in vrouwen waren veranderd en evenzoo hun bevelhebber een man was geworden. Onder gelach en verbazing vervolgden zij hunne reis.

Toen zij aan het huis van den Koning waren gekomen, gaven zij den Koning het geld en de flesch met levend water over, die zij uit het Oosten waren gaan halen aan den Opgang der Zon. Daarop verbaasde zich de Koning, daar hij zag dat van al degenen, die hij had uitgezonden, er niet één was die er niet was. Eenige dagen daarna ging weder de Prinses naar het huis van den Koning en vertelde weder aan den Koning en zijne vrouw, dat er in hun beider huwelijk geluk en liefde was, omdat haar echtgenoot nu werkelijk een man was geworden. Daarop verblijdde zich de Koning, zoodat hij aan haren man nog een hoogen rang gaf. Toen het gebeurde, dat de Koning oud werd, legde hij zijn ambt neer en verhief den man zijner dochter tot koning in die stad in zijne plaats. Zoo is de Dochter der Weduwe man geworden en koning. Zoo is het.

130b. Verhaal van de Vrouw, die Man is geworden.

Er wordt verteld, dat die Vrouw de dochter was eener Weduwe. Zij nu ging dienst nemen als soldaat. Doch voordat zij soldaat ging worden, naaide zij een baadje en eene broek, zooals eene broek en een baadje van mannen zijn. Nu ging zij heen en werd aangenomen. Daarop gaf men haar soldatenkleederen.

Op een keer, dat alle soldaten aan het exerceeren waren, werden zij geïnspecteerd door den Koning en eene zijner dochters. Toen zeide de Koningsdochter, wijzende naar één der soldaten: „Die daar, die is het, die mijn man moet worden." Die soldaat nu was de Dochter der Weduwe. Zoo werden zij dan man en vrouw. Na verloop van eenige maanden kwam de Dochter des Konings bij haren Vader en zeide: „Hoe is dat, is mijn man niet anders dan eene vrouw misschien? want reeds zoo lange tijd is er verloopen en wij hebben nog geen kind gekregen. Daar hij zoo bedriegelijk handelt, moet hij worden uitgezonden om te gaan vragen om het gouden rijstblok van den Koning van het land waar het is." Zoo werd hij dan door den Koning uitgezonden om het gouden rijstblok te gaan halen. Toen hij ging, werd hem een slaaf gegeven om met hem mede te gaan. Toen zij aan dat dorp waren gekomen, gingen zij tot den Koning. Toen zij tot hem gingen, vroeg de Koning: „Waarheen gaat gijlieden?" Zij antwoordden: „Wij zijn uitgezonden door onzen Koning, om het gouden rijstblok te halen." De Koning zeide: „Daar hebt gij het, neemt het maar mee."

Daarop keerden zij terug. Terwijl zij voortliepen, zagen zij de tuinhut eener weduwe en zij gingen de hut binnen; er was niemand aanwezig. Zij zagen, dat daar rijst was en die aten zij op. Nadat zij die hadden opgegeten, namen zij de vlucht. Nu kwam de eigenares der hut en zag, dat de rijst gestolen was. Daarop riep zij luide aldus: „Wie de rijst heeft gestolen, als het een man is, dan worde hij vrouw, als het

eene vrouw is, dan worde zij man!" Toen de slaaf hoorde wat er werd geschreeuwd, vroeg hij aan den soldaat: „Zijt gij vrouw geworden?" De soldaat antwoordde: „Neen." Maar de slaaf wist niet van hem, dat hij te voren vrouw was geweest. Zoo werd dan hij, die te voren man was tot vrouw, en die te voren vrouw was werd man.

Daarna keerden zij terug. Nu liet de gewezen soldaat zien, dat hij man was geworden. Daarop leefde hij weder samen met de dochter des Konings. En nog niet vele maanden waren verloopen, of zij kregen een kind.

131. Verhaal van den pas getrouwden Man, die uit visschen was gegaan, verteld door J. Rintjap van Kinali.

Er was eens een dorp aan den oever der zeekust, waar een echtpaar woonde, dat eerst kort was gehuwd. Het gebeurde eens op een keer, dat de Vrouw visch wilde eten, daarom zeide zij tot haren man: „Zeg eens, ik zou wel eens visch willen eten, maar gij zijt niet als de andere mannen in dit dorp, wier dagelijksch werk slechts is te gaan visschen; maar al is dit zoo, ge moest voor mij eens visch gaan zoeken om te eten." Dit had de Man gehoord en daarom maakte hij zich gereed en ging heen, met de visschers mede.

Nog niet lang was hij heengegaan, of daar kwam een man voor den dag, die er juist zoo uitzag als hij en niet van hem verschilde, die visch medebracht. Dientengevolge, toen hij aan het huis was gekomen en die Vrouw hem zag, zeide zij tot hem: „Wel verbazend, wat zijt gij spoedig teruggekomen van het visschen." Toen antwoordde hij en zeide: „Moet het dan lang duren, dat ik visch vang, al ben ik geen visscher zooals de andere mannen." Nadat zij aldus hadden gesproken, kookten zij de visschen en aten ze op.

Drie dagen lang had die Man met die Vrouw samengewoond, toen haar werkelijke echtgenoot voor den dag kwam, eveneens visch medebrengende, zooals de Man, die het eerst

was gekomen. Toen zij dien Man zag, werd zij onbeschrijfelijk verbaasd en zeide: „O vreeselijk, wie van u beiden is nu mijn man, want uw voorkomen is hetzelfde, en verschilt niet van elkaar en ook hebt gij gelijkelijk visch aan mij gebracht." Toen de ware man der vrouw dit had gehoord, smeet hij de visschen neer en ging zoo snel mogelijk naar den Koning in het dorp hunner inwoning. Toen hij aan het huis van den Koning was gekomen, vroeg hem de Koning waarvoor hij kwam. Hij gaf ten antwoord aan den Koning: „Met den grootst mogelijken eerbied voor den Koning geef ik te kennen, dat ik drie dagen geleden door mijne vrouw ben uitgezonden om te visschen, daar zij zeide trek te hebben om visch te eten. Na verloop van drie dagen ben ik teruggekomen. Toen ik thuis kwam, zag mijne vrouw mij met ware ontsteltenis aan en zeide tot mij: „O vreeselijk, van wien van u beiden ben ik nu de vrouw, daar gij gelijk van voorkomen zijt en eveneens gelijkelijk visch aan mij hebt gebracht." Daarom ben ik bij den Koning gekomen en verzoek vriendelijk, als het kan, of de Koning daarin wil beslissen." Daarop zeide de Koning tot den Man: „Goed, morgen komt gij drieën bij mij hier, gij en die Vrouw en die Man daar ginds."

Den volgenden morgen liet de Koning de rechters in dat dorp halen. Toen al de rechters aanwezig waren, kwamen de gedaagden voor. Toen zij met hun drieën ter rechtszitting waren gekomen, zouden de rechters uitspraak over hen doen, maar op dien dag konden zij geen beslissende uitspraak doen, omdat de rechters niet konden zeggen wie van hen beiden de echtgenoot dier Vrouw was, daar hun beider voorkomen gelijk was. Te meer nog omdat zelfs die Vrouw haren man niet meer kende. Daarop lieten de rechters hen naar huis gaan en zeiden: „Gaat gijlieden maar eerst terug, morgen zullen wij weder zitting houden." Aldus is geschied, den volgenden morgen kwamen de gedaagden weder, maar op dien dag kon er weder geen beslissing worden genomen, zoodat het aldus maar voortging, ettelijke dagen lang. Reeds

bijna eene maand lang werd er over hunne zaak zitting gehouden en nog kon ze in het geheel niet beslist worden, zoodat zij dikwijls niet eens meer naar huis terugkeerden en dikwijls niet eens meer aten, zij bleven maar steeds zoo trachten de zaak te berechten. De zaak nu dezer drie gedaagden werd berucht in het geheele dorp.

Het gebeurde eens op een keer, dat de Koning een bediende uitzond om naar de markt te gaan. Terwijl hij daar was, vroeg hem een Jongen, de zoon eener arme Weduwe: „Is de zaak der gedaagden reeds beslist?" Hij gaf ten antwoord: „Nog niet, er is niemand die ze kan beslissen, het is nu al lang." Toen die Jongen dit had gehoord, ging hij naar zijne medemakkers en zeide tot hen, zoodat de bediende het hoorde: „O, als ik hunne zaak moest beslissen, dan zou het niet eens zoo lang duren als dat een pinangpruim fijngekauwd is." Toen hij dat hoorde, haastte hij zich naar den Koning terug te gaan en hij gaf kennis aan den Koning, zeggende: „Ik heb op de markt een Jongen aldus hooren spreken: „Als ik hunne zaak moest beslissen, zou het niet eens zoo lang duren als dat een pinangpruim is fijngekauwd." Daarom kom ik u zeggen om, als het kan, dien Jongen te laten roepen, misschien kan hij hunne zaak beslissen."

Toen de Koning dat had gehoord, liet hij zoo spoedig mogelijk dien Jongen roepen. Het duurde niet lang of de Jongen was aan het huis van den Koning, doch hij bleef slechts aan de trap staan. De Koning gebood hem naar boven te gaan, maar hij wilde niet. Daar hij langen tijd telkens door den Koning werd geboden om op te klimmen en hij niet wilde, zoo vleide deze hem en zeide: „Kom boven, mijn jongen, dan krijg je een mooi baadje." Maar hij wilde niet de trap opgaan. Daar hij wederom niet wilde, zoo sprak de Koning: „Kom boven, mijn jongen, dan zult ge veel geld krijgen." Wederom wilde hij niet, totdat ten slotte de Koning zeide: „Indien gij boven komt en hunne zaak uitmaakt, dan zal ik u tot oudsten zoon aannemen en als ik mijn ambt heb

neergelegd, dan zult gij mij vervangen." Toen de Jongen dit had gehoord, zeide hij tot den Koning: „Goed, daaraan houden wij ons, maar dat er eerst eenige woorden worden opgeschreven, getuigende dat ik den Koning zal opvolgen, en de hoofden, die onder den Koning staan, moeten hunne namen daaronder teekenen."

Nadat alle grooten er hunne namen onder geschreven hadden, ging die Jongen naar boven en zeide: „Brengt eene flesch hier en doet er eene naald in." Spoedig werd eene flesch gebracht en aan hem gegeven. Hij nam die en zette haar neer vóór den Koning, de rechters en de gedaagden. Toen zeide hij tot de twee gedaagde mannen: „Wie binnen deze flesch kan kruipen en de naald er uithaalt, die is de man van deze vrouw." Hij nu, die werkelijk de man der vrouw was, werd steeds meer en meer bedroefd en zeide: „Och, zelfs mijn vinger kan niet in den hals der flesch binnengaan, hoeveel te minder nog mijn geheele lichaam." Maar de man, die niet werkelijk de echtgenoot der vrouw was, kroop binnen in de flesch. Toen hij er in was gekropen, zeide de Jongen: „Doe snel een prop er op en ga hem in zee werpen, want hij is geen mensch, maar een booze geest, die de gedaante heeft aangenomen van den man dezer vrouw; hij heeft de woorden dezer vrouw gehoord, terwijl zij haren man uitzond om te visschen. Want een mensch kan zich niet stoppen in iets, dat zulk eene nauwe opening heeft als eene flesch, maar geesten kunnen het. Ga maar heen, gij man, neem uwe vrouw mede, want gij zijt haar echtgenoot."

Toen hij de zaak had beslist, verbaasden zich al de rechters om de slimheid van dien Jongen. Daarop gaf de Koning hem kleederen en een ring en geleidde hem het dorp rond, gevolgd door de grooten. Dien heelen dag door nu werd er geschoten, totdat men niets meer hooren kon en de lieden in die stad waren zeer verbaasd.

Daar zijne Moeder er nog niets van wist, zoo was op dien dag de Moeder van dien Jongen hem aan het zoeken, daar

zij dacht, dat hij wellicht in het gedrang was van de zoo groote volksmenigte die op de been was, om den nieuwen zoon des Konings te zien.

Terwijl zij dan aan het zoeken was, zeiden de menschen tot haar: „Het is uw zoon, die in het dorp wordt rondgeleid, en voor wien men schiet, want hij is door den Koning tot oudsten zoon aangenomen en zal den Koning opvolgen." Zoo is het.

132. Verhaal van Pangerapan, verteld door S. Rondonoewoe' van Kolongan-atas.

Pangerapan was een rijk man. Het gebeurde eens, dat hij ging handeldrijven. Toen scheepte hij zich in en ging voor anker bij het dorp Mopolo'. Daar zijnde, ging hij op weg en kwam aan het dorp Wangkai en hij heeft zich regelrecht begeven naar het huis van ..... Daar gezeten, zag hij een meisje genaamd Ourensina, dat ..... op het hoofd droeg. Daarop vroeg hij aan den huisheer: „Wiens dochter is dat?" De huisheer antwoordde: „O, dat meisje is een armelui's kind." Maar P. sprak tot zijn slaaf aldus: „Zeg, Kaloeasan, ga gij haar eens vragen of zij het goed vindt, dat zij door mij getrouwd wordt."

De slaaf ging heen en vroeg wat zijn heer hem had gelast. Ourensina antwoordde: „O, dat niet! Ik een kind van arme lieden, die maar in een hoekje van het dorp Wangkai wonen, om mij zou worden aanzoek gedaan door Pangerapan, een groot heer!" Daarop keerde de slaaf terug en ging zeggen tot Pangerapan: „Ik heb de boodschap overgebracht, maar zij zeide slechts, dat dat niet kon geschieden, daar zij beschaamd was, omdat zij een armelui's kind is." P. antwoordde: „O, dat kan mij niet schelen, ga gij maar terug en zeg haar, dat ik naar het Noorden ga."

De slaaf ging heen, gevolgd door Pangerapan. Gekomen aan het huis van den vader en de moeder van Ourensina,

zeide hij tot hen waarom hij was gekomen. Toen de onderhandelingen waren afgeloopen, zeide P. tot hen: „Daar ik weer op reis ga, zoo maakt gij uw huis en de huizen uwer dorpsgenooten in orde, daar ik regelrecht den bruidschat hierheen zal brengen." Daarop zeilde P. heen naar zijn dorp. Toen hij nu was aangekomen, zeide hij tot zijne vrouw: „Ruim het huis, want uwe mede-vrouw komt regelrecht hierheen."

133. Verhaal van twee menschen uit den ouden tijd, Angkol en Wala.

In vroeger tijd waren er twee bewoners van Sondĕr, die met elkaar bevriend waren. Hun beider bedrijf was op wild jagen, op wilde varkens en op vleermuizen. Het gebeurde eens op zekeren dag, dat zij beiden Zuidwaarts gingen, naar Kasoeroean, en zij daalden af naar het stroomdal der Nimanga en zij zagen eene grot in den steilen bergwand, waarin vleermuizen gewoon waren te gaan. Toen zij zagen, dat er zeer veel vleermuizen ingingen, zeiden zij: „Wie zal deze grot binnengaan om de vleermuizen te vangen?" De eene, namelijk Angkol, zeide: „Ik." Wala zeide: „Goed." Maar voordat Angkol die grot binnenging, kapten zij rotan, omdat het de gewoonte is van hen, die in een grot gaan, om het middel te ombinden met rotan, om te voorkomen dat men niet meer zou weten den weg om hierheen terug te keeren.

Zoo ging dan Angkol naar binnen, maar hij is bedrogen door dengene, die buiten was, namelijk Wala; deze heeft de rotanlijnen niet telkens aangeknoopt. Hij, die naar binnen was gegaan, wist ongelukkig niet, dat de ander ze niet had aangeknoopt. Deze had die slechts losgelaten. Angkol meende, dat Wala die niet had losgelaten, daarom ging hij maar steeds voort en inderdaad kwam hij aan een groot hol of gat, waarin vleermuizen hun verblijfplaats hadden. En die vleermuizen nu ving hij. Nadat hij al de vleermuizen daar had gevangen, wilde hij aan de rotan schudden. Hij wilde,

dat de ander de rotan, die om zijn middel was gebonden, strak zou trekken of die zou aantrekken, maar zij werd niet meer aangetrokken. Daarop zocht hij op allerlei wijzen naar een uitgang, maar hij zag niet meer den weg, langs welken hij naar binnen was gegaan. Toen tastte hij op allerlei wijzen naar een weg om te gaan en kreeg te voelen den wortel van een boom, en hij dacht: „Daar ik den weg, dien ik hierheen ben gegaan, niet meer kan vinden, zal ik maar dezen wortel volgen. Het zou wel bizonder zijn, als die niet van een stam van boven den grond afkomstig was." Zoo volgde hij dan dien wortel. En hij groef den grond uit, de vleermuizen had hij aan de rotan geregen en hij volgde voortdurend dien wortel, dien aldoor uitgravende met het kapmes, totdat de wortel van den boom steeds grooter werd. Hij groef steeds vlijtiger voort, want hij dacht: „Mogelijk zal ik nog in het leven blijven." Daarom groef hij steeds ijveriger voort en de wortel werd steeds grooter, totdat hij werkelijk kwam aan den stam van den boom en hij kroop door een gat naar boven op de aarde.

Hij is uitgekomen te Talaita'd, op het vroegere dorpsplein aldaar, zoodat zij, die op het plein aan het mawinson waren, zich verstrooid of verspreid hebben, daar zij bevreesd en verbaasd werden bij het zien van een mensch, die van onder de aarde uit was gekomen. Zij dachten dat hij een god was, daar die man wit was geworden. Toen zij zagen, dat hij niet vandaar wegging, van de plaats waar hij uitgekropen was, naderden zij hem om te vragen en zij vroegen: „Waar komt gij vandaan?" Angkol gaf ten antwoord: „Ik ben van Sondër, maar ik ben bedrogen door mijn makker bij het vleermuizen zoeken. Ik ben de grot ingegaan, maar mijn kameraad heeft de rotan die om mijn middel was gebonden, maar losgelaten, zoodat ik den weg, dien ik was afgegaan, niet meer heb kunnen vinden, en ik van beneden naar hier den wortel van dezen boom heb gevolgd." Die van Talaita'd vroegen: „Is het reeds lang geleden, dat gij de grot zijt ingegaan?" Hij zeide: „Terwijl

men bezig was maïs te planten, op de plaats van de rijststoppels." Angkol vroeg daarop weder: „En thans?" Die van Talaita'd zeiden: „Men is aan het oogsten. Het is dus een vol jaar, dat gij onder den grond waart." Angkol zeide: „Ja waarlijk, zoo is het."

Zoo was hij dus inderdaad een geheel jaar onder de aarde geweest, toen hij te Talaita'd uit den grond kwam. Hij werd gebracht naar het hoofd en het hoofd liet rijstepap koken, onvermengde pap, zeer waterig. Hij slorpte bij kleine beetjes, slechts driemalen slikte hij, daarop ging hij slapen. Na verloop van twee dagen kon hij reeds meer eten. Eenige dagen daarna voelde hij, dat zijn lichaam reeds sterker werd en hij vroeg aan het hoofd om terug te keeren naar het dorp, naar Sondĕr. Zoo vond dan het hoofd het goed, dat hij herwaarts terugkeerde; hier gekomen, zag hij dat zijne vrouw was ten huwelijk genomen door dengene, die hem in de grot had bedrogen.

Toen Angkol zag, dat zijne vrouw door Wala was ten huwelijk genomen, zeide hij: „Blijft gij beiden maar te zamen, indien gij toch reeds een kind hebt. Dat toch was uw oogmerk, toen gij mij hebt bedrogen in de grot, omdat gij het er volstrekt op toelegdet om mijne vrouw te rooven. Maar blijft gij beiden maar te zamen. Wij evenwel blijven toch bevriend gelijk vroeger, toen gij mij nog niet hadt bedrogen, ik ben daarom niet boos." Wala zeide: „Goed, vriend!" Aldus bleven zij maar bevriend.

Op zekeren dag zeide Angkol: „Kom, vriend, laat ons samen gaan tijferen." Wala zeide: „Goed." De boomen nu, waarvan zij tapten, waren twee arèn-palmen. Daar nu bedroog Angkol op zijne beurt Wala. Op zekeren dag, toen de zon reeds naar het Westen neigde, terwijl zij te zamen palmwijn zouden tappen, ging Angkol henen en sneed al de touwen door van de stelling voor het tijferen van Wala. En zoo keerde Angkol terug naar de hut en kwam Wala roepen: „Vriend, laat ons gaan tijferen." Wala zeide: „Ja, laat on

gaan, vriend." Gekomen ter plaatse, waar zij palmwijn tapten, zeide Angkol: „Gij, vriend, gaat naar gindschen palmboom, ik naar dezen." Wala wist echter niet, dat de touwen der tijferstelling, waarop Wala zou tijferen, waren doorgekapt. Toen nu Wala de ladder was opgeklommen, trad hij benedenwaarts op de stelling, maar de touwen zijn toen nog niet doorgebroken, daar bij het doorkappen Angkol een weinig had heel gelaten, opdat niet Wala zou komen te vallen nog voordat hij den palmwijn had overgestort. Nu wikkelde Wala het touw van den opvangkoker los en maakte het dekblad open en toen hij den opvangkoker van beneden optilde, braken de bindsels en viel hij neder op den grond en was terstond dood. Toen zeide Angkol: „Zoo, zijt gij het, die het gewonnen hebt? Welnu, ben ik soms gestorven in de grot? Dat is de vergelding van God aan u, dat gij mij hebt bedrogen in de grot en mijne vrouw hebt geroofd."

GROEP XII.

Gezangen, gebeden, godsdienstplechtigheden, raadsels en wisseltermen.

De inhoud van deze groep is te zeer van gemengden aard, dan dat er eene algemeene Inleiding op zou kunnen gegeven worden. Hetgeen over elk der acht nummers (134—141) van deze Groep in het bizonder is te zeggen, kan men in de Aanteekeningen van elk nummer vinden. Hier volgt dus slechts eene korte opgave van den inhoud.

N°. 134 is een klaagzang van eene Dochter over haar gestorven Moeder. De Dochter zelve is ook reeds getrouwd en moeder en gedenkt hare Moeder als de verzorgster harer kinderjaren, als hare beste vriendin, nadat zij was groot geworden, als de liefhebbende grootmoeder harer eigene kinderen.

N°. 135 bevat een groot aantal offergebeden, uitnoodigingen aan Goden en Voorouders, om het voor hen afgezonderde deel van den offermaaltijd te komen genieten en de offeraars te zegenen.

N°. 136 geeft een aantal bizonderheden omtrent de rechten en plichten der priesters en priesteressen.

N°. 137 sluit zich aan bij de Verhalen van Groep IX. Het is reindeng-gezang waarin Lumimu'ut als Apo' Nimema' in Tana', met hare nakomelingen wordt bezongen.

N°. 138 geeft poëzie van eene 17-jarige Tontemboansche. De bizonderheden over deze zangregels vindt men in de Aanteekeningen.

N°. 139 is eene verzameling van 111 Raadsels. Behalve op zich zelf genomen, zijn deze producten der Tt. letterkunde ook voor de taal in hooge mate belangrijk.

N°. 140 geeft eene lijst van Wisseltermen. Deze verzameling zou nog aanzienlijk kunnen uitgebreid worden, daar de gelegenheden, waarbij verbloemde taal wordt gesproken, nog talrijk zijn; thans echter wordt zij gewoonlijk nog alleen gebruikt om te schertsen.

N°. 141 is eene mededeeling over de Besnijdenis. De inhoud van dit opstel is reeds bekend gemaakt in de Meded. Ned. Zend. Dl. XLVII (1903), bl. 97—100, in het opstel „De Besnijdenis bij de Tontemboan", door J. Alb. T. Schwarz.

134. Klaagzang over een doode, verteld door J. Regar, van Kapoja.

Ach Moeder, o Moeder, o Moeder!

1. Zoo het nog mocht zijn als in vroegere dagen! o Moeder, o Moeder!
2. M. wil toch spreken tot uw kind, M.
3. M. het zal niet lang meer zijn, dat ik nog eene moeder heb, M.
4. M. het is nog niet thans, dat ik smart gevoel, M.
5. M. indien ik zie hen, die nog eene moeder hebben, M.
6. M. dan helaas, zal ik smart gevoelen, M.
   Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
7. M. de wijze waarop ik door Moeder werd verzorgd, M.
8. M. dat mijne Moeder mij heeft groot gebracht, M.
9. M. dit alles is de oorzaak der droefheid van uw kind. M.
10. M. ik kan het niet vergelden, M.
11. M. ik kan nimmer vergelden de wijze waarop mijne Moeder mij heeft groot gebracht, M.
12. M. al zou ik misschien ook steeds arm blijven, M.
13. M. als ik toch maar steeds mijne Moeder zou kunnen zien. M.
14. M. ach jammer, de God, van Moeder. M.
15. M. ik wil Hem niet verloochenen, M.
16. M. maar dat zij toch nog een weinig op aarde ware gelaten, M.
17. M. waarlijk mijne arme Moeder, M.
18. M. mijne Moeder heeft slechts ten deele haar leven volbracht, M.
19. M. weggerukt van uwe kinderen, M.
20. M. waar zal ik waarlijk nog naar Moeder zoeken, M.
21. M. waar zal ik rondgaan op aard, M.
22. M. opdat ik Moeder nog zal vinden, M.
    Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
23. M. wil mij toch leiden op den weg, dien gij zijt gegaan, M.

24. M. het is nog niet nu, dat ik smart heb, M.
25. M. wanneer ik, stakker, dan naar den tuin ga zien, M.
26. M. wanneer ik dan ga zien het door mijne Moeder geplante, M.
27. M. waaraan niets ontbreekt, M.
28. M. den tuin, waarin mijne Moeder haar genoegen had, M.
29. M. indien ik den weg eens volg, M.
30. M. wil toch tot uw kind spreken, M.
    Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
31. M. wanneer wij samen gelijkelijk tehuis waren, M.
32. M. dan zeide Moeder, M.
33. M. wij zullen samen gaan eten! M.
    Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
34. M. wie zal dan nog aldus jegens mij handelen? M.
35. M. hoe zwaar is de kastijding van mijn God jegens mij! M.
36. M. ach! de God mijner Moeder! M.
37. M. indien gij uw kleinkind ziet o Moeder, K.
    Ach mijn kind! o mijn kind! ach mijn kind!
38. M. wend uw gelaat niet af van mijn kind. M.
39. M. ik ben het, aan wie leed overkomt, M.
40. M. ik ben er slecht aan toe, daar gij mij hebt verlaten, M.
41. M. hoe ijverig was mijne Moeder, M.
42. M. ik zie al de onderscheiden dingen, door mijne Moeder gemaakt, M.
43. M. ik zie opwaarts naar het dakgebinte, M.
44. M. waar Moeders mat is opgehangen, M.
45. M. te zien den draagkorf van Moeder, M.
    Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
46. M. die niet meer zelfs een klein deel heeft gehad van de rijst, waaraan zij zooveel werk heeft besteed, M.
47. M. totdat Moeder, M.
48. M. Moeder ziek werd, M.
49. M. bleef mijne Moeder maar voortdurend werken, M.
    Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
50. M. toen deze ziekte u dwong te gaan liggen, M.

51. M. toen heeft Moeder niet meer gewerkt, M.
52. M. voortdurend riep ik Moeder, M.
53. M. Moeder antwoordde mij niet meer, M.
54. M. ik zoek nog steeds naar Moeder, M.
55. M. wellicht is Moeder weder aan den Zuidkant van het huis, M.
Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
56. M. wellicht is Moeder weder naar het Zuiden gegaan, naar Oom en Tante, M.
57. M. is Moeder ook daar? M.
58. M. het is toch niet meer als het iederen dag was, M.
59. M. ik, stakker, ga maar heen, M.
60. M. gij zijt reeds werkelijk verborgen voor uwe kinderen, M.
Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
61. M. ik zoek overal naar mijne Moeder, M.
62. M. waar zal ik nog naar mijne Moeder zoeken, M.
63. M. waar zal ik rondgaan op aarde, M.
64. M. opdat ik mijne Moeder moge vinden? M.
Ach Moeder!!! o Moeder!! o Moeder!
65. M. de nalatenschap mijner Moeder, M.
66. M. hoe zou ik mijne Moeder vergeten! M.
67. M. terwijl ik voortdurend zie op de nalatenschap mijner Moeder, M.
68. M. wil mij met u doen gaan, M.
69. M. opdat ik moge gaan zien mijn kind, dat mijn lieveling was, M.
70. M. wellicht is mijn kind er lief gaan uitzien, o Moeder, o mijn kind!
71. M. ach mijn kind! mijn kind is daar boven bij uwe Grootmoeder gevoegd geworden, Moeders jongen, K.
72. M. wees niet ondeugend tegen uwe Grootmoeder, o Moeders ventje, Moeders lieveling!
73. M. wil mijn kind toch steeds beminnen daarboven, M.
Ach mijn kind!!! o mijn kind!! o mijn kind!

74. M. hij is het, die den palmwijn voor Moeder tapt, M.
75. M. bij wien nog zal ik mijne kinderen achterlaten, M.
76. M. was het nog maar zooals in vroegere dagen, M.
77. M. als ik naar den tuin ging, M.
78. M. dan droeg ik geen zorg met mij om, bij het denken, M.
79. M. terwijl ik aan mijn werk bezig was, M.
80. M. had mijne Moeder maar niets dan last van mijn kind, M.
81. M. wie zal er nog zóó met mij doen? M.
O Moeder!!! ach Moeder!! ach Moeder!
82. M. thans gevoel ik de smart nog niet, M.
83. M. maar indien ik op allerlei wijzen geplaagd word door hen, die u tot Grootmoeder hebben, M.
84. M. dan zal ik te beklagen zijn, M.
85. M. dan wordt weder mijn verlangen naar mijne Moeder opgewekt, M.
86. M. dan helaas, heb ik verdriet, M.
87. M. ware het nog als op iederen dag, M.
88. M. dat wij weder te zamen konden gaan, den weg volgend, M.
89. M. doch thans ben ik het maar alleen, M.
90. M. ik zal dan maar alleen beginnen, M.
91. M. ik alleen zal den weg gaan, M.
92. M. uw kind zal dan alles één voor één zich voor den geest roepen, M.
93. M. de plaats waar Moeder en ik gewoon waren uit te rusten, M.
94. M. het is alsof ik het hier voor mij zie, M.
O Moeder!!! ach Moeder!! ach Moeder!
95. M. als het nog ware zooals tijdens uw leven, M.
96. M. dan zouden Moeder en ik hier uitrusten, M.
97. M. dit alles geeft verdriet aan uw kind, M.
98. M. laat ons verder gaan, M.
99. M. daar bereiken wij reeds den tuin, M.

100. M. wij zijn reeds gekomen juist aan den tuin van uw kind, M.
101. M. ik sprak, zeggende tot mijne Moeder, M.
102. M. laat ons eerst in onze tuinhut aangaan, M.
103. M. laat ons eerst in de tuinhut aangaan, om te drinken, M.
104. M. en dan gingen wij naar de tuinhut, M.
105. M. en dan zeide ik, M.
106. M. ge moogt nog niet drinken, M.
107. M. ik zal eerst wat drinkspijs voor Moeder en mij koken, M.
108. M. en dan dronken Moeder en ik, M.
109. M. en als Moeder dan had gedronken, M.
O Moeder!!! ach Moeder!! ach Moeder!
110. M. dan zeide Moeder, M.
111. M. ik ga naar het Oosten (naar huis), meisjelief, M.
112. M. en dan sprak ik, zeggende, M.
113. M. daar gij reeds naar het Oosten gaat, M.
114. M. als het namiddag wordt, M.
115. M. terwijl de zon nog hoog staat, kom dan uit het Oosten hierheen, M.
116. M. en loop hier aan, M.
117. M. en kom dan hier drinken, M.
118. M. dan gaan wij samen heen, M.
119. M. aldus heeft Moeder dan gedaan, M.
120. M. en nadat Moeder en ik hadden gedronken, M.
121. M. nadat wij dan hadden gedronken, M.
122. M. gingen wij te zamen heen, M.
123. M. indien ik mij dat alles één voor één voor den geest roep, M.
124. M. dan weent uw kind voortdurend, M.
125. M. indien gij niet steeds zoo mijn wensch hadt gevolgd, M.
126. M. zou mijn verdriet zeker niet zoo hevig zijn als nu, M.
127. M. de herinneringen mijns harten, M.

128. M. indien ik mij die achtereenvolgens voor den geest breng, M.
129. M. van alles waarin Moeder steeds mijn wensch volgde, M.
O Moeder!!! ach Moeder!! ach Moeder!
130. M. niet zoo smartelijk als nu zouden de herinneringen van uw kind zijn, M.
131. M. hoe moet het thans met mij gaan? M.
132. M. dat vermeerdert nog de smart van uw kind, M.
133. M. als het nog was gelijk vroeger iederen dag, M.
134. M. als ik tehuis kwam gelijk op dit uur, M.
135. M. dan zocht ik naar Moeder, M.
O Moeder!!! ach Moeder!! ach Moeder!
136. M. was het nog maar als vroeger iederen dag, M.
137. M. hoe zeer zijt gij verborgen voor uw kind, M.
138. M. ik verwacht voortdurend van Moeder te droomen, M.
139. M. dan zou het zijn alsof ik nog mijne Moeder had, M.
140. M. als gij mij toch van u laat droomen, M.
141. M. opdat het mij nog zij alsof ik mijne Moeder had, M.

135. Offergebeden.

1. Komt eten, o machtige Goden! Vrouwe die de aarde heeft bebouwd, maakt het leven nog langer en doet goederen in ons huis komen van andere lieden, zonder dat het ons moeite kost.
2. Komt eten, o machtige Goden! maakt het leven nog langer en het lichaam nog gezonder en laat (den akker) nog dichter begroeien met rijst, dat deze steeds meer zich onderscheide van die der naburige en niet-naburige akkers.
3. Komt eten, o machtige Goden! maakt nog gezonder ons lichaam en dat onzer kinderen, kippen en varkens.
4. Komt eten, o machtigen! geeft een gezond lichaam aan hen, die op reis zijn, en geeft zegen op den weg, die wordt afgelegd.

5. Komt eten, o machtige Goden! Vrouwe die de aarde heeft bebouwd, laat de rijst toch maar lang duren, daarop wordt slechts gewacht door de lever van het mestvarken tehuis.
6. Komt eten, o machtige Goden, Tenteres en Lĕngkokan!
7. Daar, eet vleesch, Goden, Rorot en Boschgoden, laat het zoo met ons voortgaan.
8. O machtigen! geeft mij geluk bij het loopen in het bosch of in het dorp, waar ik heen zal gaan.
9. Eet vleesch daar, Rorot, laat het ons voortdurend zoo gaan.
10. Daar is uw deel, Rorot, laat het (verkregen vleesch) lang duren en vang ook nog verder zulk wild voor ons en geef ons nog (wilde zwijnen), die vet zijn.
11. Daar is ulieder deel, het is gelijkelijk verdeeld.
12. Eet vleesch daar, gijlieden, die er recht op hebt, doet den palmwijnkolf nog meer druppelen, opdat de tijferaar er als 't ware voortdurend aangekleefd zij.
13. Drinkt, Goden! vermeerdert nog dezen palmwijn.
14. Drinkt machtige Goden! maakt ons lichaam steeds gezond, en wilt ons leven nog langer maken.
15. Laat (het opengekapte veld) nog schooner worden, o machtige Goden, en laat het kapmes nog scherper worden.
16. O machtige Goden! laat de rijst lang duren, bij éénmaal plukken slechts zij de hand reeds vol.
17. O machtige Goden! laat ze lang duren!
18. O machtige Goden! laat (de geoogste rijst) lang duren; moge het ons gaan, alsof wij daarmee slechts het vruchtschaaltje eener pinangnoot vullen.
19. O machtige Goden! geeft ons voorspoed, het ga ons alsof wij slechts halen van een bewaarden voorraad.
20. O machtige Goden, To'ar en Ramangasin! maakt (het zout) nog steeds harder.
21. Seleng, als het (hout) gevallen is, breng het dan hier naar het dorp, maar als er een huis van gemaakt wordt,

moge dan hij, die het heeft aangebracht, van af dien dag niet meer van huis gaan.

22. Wel verbazend, wat is die gal gunstig! van nu af aan zal er lang leven en rijkdom zijn, brengt de goederen in huis van hen, die ze bezitten, zonder de moeite van het koopen.

23. O machtige Goden! komt haastig hier, om tegen te houden en doet dezen dam goed in den grond wortelen, dat hij tot in lengte van tijd niet doorbreke.

24. Brengt steeds goederen aan en bidt daarbij tot de Goden, dan kan het zijn dat gij er vele krijgt.

25. O machtige Goden! verlengt het leven van onzen kleinzoon.

26. O machtige Goden! geeft mij in alle opzichten voorspoed, dat door degenen, bij wie ik mijne koopwaar rondvent, deze worde aangezien als lansat-vruchten.

27. O mijn kind, mijn kind! geeft een lang leven aan ons vader en kind, moeder en kind, en verlengt het boven dat van onze tijdgenooten en niet-tijdgenooten, o machtige Goden!

28. O Machtigen! doet wegstroomen naar de grenzen van een onbekend land de ziekmakende geesten.

29. O Machtigen! doet wegstroomen naar de grenzen des lands de ziekte en geeft in de plaats daarvan een gezond lichaam.

30. O Machtigen! doet wegstroomen naar de grenzen des lands de ziekte-geesten en de bedriegelijke beloften en als iemand achter mijn rug van mij lastert, moge hij zich dan verslikken.

31. O Machtigen! indien er nog leven wordt gegeven, verlicht dan de ziekte, indien het al het stervensuur is, neemt dan pas den adem weg.

32. O Machtigen! verlicht de ziekte, daar is het offer als hij beter wordt.

33. Wat zullen wij nog met u doen? gij zijt al aan het

eind van uw leven. Hebben wij nog maar weinig liefde? Maar wat te doen? te wederstreven, die ons geschapen heeft?

34. Ach mij, of: ach ik, stakker!
35. Worde uitgeschud wat is gespreid en worde het goed uitgespreid.

136. Over de werkzaamheden van de Tuinpriesteres en den Opperpriester.

Het werk der Tuinpriesteres is, ten eerste: het mareindeng te verrichten in den tuin van den Opperpriester, en in diens huis en op het dorpsplein en ook in de tuinen en in de huizen bij de andere menschen. Vervolgens de tuinen gaan bekijken, te zamen met den Priester.

Voorts de tot priesteres te wijden vrouwen in te wijden; de jongelieden bij de plechtigheid mĕsende', de kinderen bij het rumojor, de jonggehuwden bij het mə'e wuat en bij het rumojor in derentek naar het water te geleiden. Den levensgeest der zieken te roepen, en tweemaal het mano'or api longi'na verrichten; het „manĕwas bij nacht" verrichten als de zwarte slang is gehaald; weder een offergebed uitspreken, als degenen, die de zwarte slang hebben gehaald, uiteengegaan (gescheiden) zijn. Steeds om kracht en gezondheid voor alle menschen bidden en om voorspoedigen wasdom van al het voedsel der menschen, dat op de aarde groeit. Mededeelen wat gezegd wordt door Soputan, als hij komt in degenen, die het maengket verrichten.

Wat aangaat hetgeen door haar als belooning of loon wordt genomen voor haar werk, dat is een halve gantang rijst, kopjes, schotels en een bamboe (met gekookt vleesch), die aan een touw over den schouder wordt gedragen, en één, die in de hand wordt gedragen, en versch vleesch, zooveel als de feestgever wil geven.

De Tuinpriesteres verricht het mareindeng: ten eerste

onder het huis van den Opperpriester op den dag van het musĕw. Indien de Tona'as niet iemand is, die reeds alle offers heeft volbracht, moet de Priesteres buiten de onderbalken het mareindeng verrichten.

Ten tweede: het mareindeng verrichten in het huis van den Opperpriester op den dag van het mangĕnow.

Ten derde: het mareindeng gaan verrichten in den tuin van den Opperpriester, als deze naar het mange ang kaju gaat.

Ten vierde: het mareindeng gaan verrichten op het dorpsplein op den dag van het mapawua'. Dit geschiedt aldus: vooreerst vieren de priesters feest op het dorpsplein, den volgenden dag vieren zij opnieuw feest in hunne huizen. Den daaropvolgenden dag, den derden dag van (het feestvieren van) den priester, verricht het volk het mapawua'. Ook dan gaat de Tuinpriesteres het mareindeng verrichten in den tuin van den Opperpriester en gaat daarna over naar de andere menschen.

Vervolgens op den dag van het manĕmpo' gaan de priesters feestvieren op het dorpsplein, op dien dag gaat ook de Tuinpriesteres aldaar het mareindeng verrichten.

Wat aangaat het baadje van de Tuinpriesteres, als zij het mareindeng verricht, dat moet rood zijn, maar de sarong is òf van wit gebloemd katoen òf van rood katoen. Als zij het maengket verricht, trekt zij slechts een lijfje aan en doet een gordel aan van dikke roode stof en zijde; aan de armen draagt zij bovenarm-ringen en belletjes. De sarong is geplooid en omgord met zijde en passement. De halskettingen zijn van paku'-kralen, kelana-snoeren en wijd uiteengevlochten snoeren. Het hoofd is omwonden met kelana-snoeren en in den haarwrong is een pluim van den paradijs-vogel gestoken en een halvemaanvormige kam.

Datgene wat zij steeds bij zich moet hebben als teeken harer waardigheid, is een groote hoed, een tasch, amuletsteenen, kralen en tawa'ang. Wat de Tuinpriesteres in de hand

houdt als gereedschap voor hare bewegingen is de tawa'ang. Op den dag van het musĕw vangt zij een ei op in hare slendang en ook als de feestvierders het offer hebben gebracht. Als zij iemand tot priesteres wijdt, vangt zij een steen op in de slendang, die gevraagd is aan Kumendong in den hemel; het ei is gevraagd aan Moko'ndeng te Kolongan.

Wat den Opperpriester betreft, den kernstok hebben de Priester of de Hulppriester nimmer bij zich, aangezien die slechts in den grond moet gestoken worden naast den weg naar het water, dat gehaald wordt op den dag, dat men de zwarte slang gaat halen, in de schaduw van den boom, waarin die is gelegd. Wat dien kernstok betreft, daaraan is niets gemaakt noch iets gedaan, hij is slechts in den grond gestoken naast den weg naar het water, dat gehaald wordt.

De offerspreuk van den Opperpriester op den dag van het uitzenden dergenen, die gezonden worden, om vogelgeluid te halen, die is aldus:

„Een bedrieger is de vogel van Mamarimbing, als hij geen lang leven voor de menschen en al het vee voorspelt, en rijst en goederen voorspelt en alle heil voor de bewoners van Kolongan."

Als de uitgezondenen terugkeeren, verkregen hebbende de vogelgeluiden, waar zij op uitgegaan waren, dan wordt er aldus gebeden:

„Zoo is dan weder kracht en lang leven geschonken en alle heil aan dit dorp en daarbij rijst en goederen; werkelijk worden wij dan ook steeds bezocht door lieden, die rijst en goederen koopen."

Het offergebed op den dag van het mangĕnow is aldus:

„Ten gehoore van God Mamarimbing vragen wij gunstig antwoord uwer vogels op ons gebed om lang leven voor de menschen en alle beesten en de gebeden voor alles, voor de rijst en het plengoffer."

Tot den Oppergod:

„Kom eten, o machtige God, Heere die den hemel en de

aarde heeft gemaakt en alle menschen. Van u kunnen wij afsmeeken kracht en gezondheid voor alle menschen en kinderen en kleinkinderen."

Aan Koemokomba' in den hemel:

„O. Koemokomba'! voorspel lang leven en grooten zegen en doe ons daarmee voorbijstreven onze tijdgenooten en niet-tijdgenooten. Wij volgen niet op eigen gezag de gebruiken van de offers aan u, o God, die onze voorvaderen ons hebben geleerd."

Aan Tamatoelar, Miojo' en Tantoemoitow, aldus:

„Tantoemoitow, geef gij de inkerving op lang leven en rijkdom, o voorvader, dien wij vervangen."

Aan Pasiowan:

„Pasiowan, de priester der voorspellingen, heeft onderwijs gegeven aan de priesters der aardbewoners."

Aan Lampasejow:

„Lampasejow, de hulppriester van Pasiowan, heeft de hulppriesters onderwezen."

Aan Toemiwa':

„Toemiwa', die hen beschermt, welke den reinheidseed doen, o T., weinigen zijn er als gij, die de afleggers van den reinheidseed op aarde verzorgen. En die een zeer groot plein bezit, waarop dag en nacht geen vuil is te vinden."

Aan Moentoe-oentoe:

„Moentoe-oentoe, aangebeden door goden en menschen, kom eten van de offerrijst en geef kracht en gezondheid aan ons in dit dorp."

Aan Loemintang, Masinambow, Toemila'ar en Taloemĕpa':

„Gijlieden hebt het deel der slaven verkregen, gijlieden diendet onze voorvaderen, als zij groote offerfeesten vierden."

Aan Makawotoer:

„Gij hebt een groot offerfeest verkregen, gij diendet onze voorvaderen, als zij groote offerfeesten vierden."

Aan Maroaja:

„Maroaja is door de priesters gekozen tot priesteres van

het groote feest. Niemand wederstaat uwe heerlijkheid, want gij hebt de aarde volmaakt met het mareindeng te verrichten."

Aan Kirai te Keleian:

„Heere Kirai, gij zijt genomen tot verlosser der menschen. Ik ben geheeten de Schepper der menschen; als zij op weg zijn, worden zij niet door versperringen verhinderd, niet door beletselen tegengehouden; mijn vastgesteld ambt is dat van menschenverlosser."

Aan Kalangi' te Talitjoeran:

„Kom eten, Kalangi', gij zijt het die begonnen zijt met de plechtigheden voor de rijst en die hebt gij aan onze voorvaderen geleerd; er is niets te kort gedaan aan hetgeen is onderwezen aan onze moeders en vaders."

Aan Makarende te Loe'oek:

„Eet, Makarende, wiens dieren de muizen zijn."

Te Kinaaliran:

„Komt eten, gij Goden te Kinaaliran, die den la'indongboom met stam en wortels hebt uitgeroeid."

Aan Manarinsing in het Zuiden:

„Komt eten, gij Manarinsing, Loemamboekow en Loemaloeindoeng!"

Aan Maengkong te Rĕmbokĕn:

„Kom eten, gij Maengkong, en wil uwe dieren niet overal heen verspreiden, opdat zij niet alle aanplantingen der menschen bederven."

Aan Worotitjan:

„Kom eten, gij Worotitjan, gij die de zwarte slangen tot dieren hebt."

Aan Toporoendeng onder de aarde:

„Kom eten, gij Toporoendeng onder de aarde, en gij Mengke, kom eten! en indien gij de aarde doet op en neder gaan, verschuif dan niet haren stutpaal van de plaats; aan u behoort het zwijn, dat zich telkens schuurt tegen den stutpaal der aarde."

Aan Makaliwe, op de plaats, waar de Westenwind uitkomt:

„O Makaliwe, gij zijt genomen door den Oppergod tot dengene, van wien de wind uitgaat, indien gij hem laat uitgaan, doe het dan in overeenstemming met onze draagkracht, opdat niet het voedsel der menschen vernietigd worde of weinig worde."

Aan Koemaimboto en Ma'intoerin:

„Gijlieden zijt besteld, om de Pinĕwetengan te bewaken; alle menschen op aarde zijn daar in het Zuiden verdeeld."

Aan Kawatoe:

„Kom eten, gij Kawatoe, gij die de dieven (die van Tondano) als gasten hebt ontvangen."

Aan Rorinse'pang:

„Gij Rorinse'pang, gij hebt tot staf een gaffel, waarmede gij hebt onthaald degenen, die streven al de offers te volbrengen en hen, die feesten hebben gegeven, de kooplieden, de richters en de vrouwen, o Heere!"

Aan Leleko te Rĕmbokĕn:

„Leleko is de god van die van Rĕmbokĕn."

Aan Loemangka' te Tondano:

„Kom eten, gij Loemangka', aan de monding der Menadorivier."

En op den dag, dat het in bamboe gekookte vleesch over den schouder wordt gedragen:

„Komt eten, gij Goden, ons zijn door Mamarimbing gunstige vogelgeluiden gegeven, doet de maïs en de rijst omvallen van zwaarte en mogen de varkens lang leven en alle huisdieren zich steeds vermenigvuldigen."

En op den dag van het „mange ang kaju" zijn de offergebeden als op den dag van het mangĕnow.

Wat betreft het vuur, dat de menschen haalden aan het huis van den Opperpriester, dat werd gebrand in de nieuwe tuinhut in den nieuwen tuin, of wanneer iemand vuur aanstak in een nieuw huis, dan moest hij vuur halen bij den Opperpriester, dat gehaald was met al de vogelkreten. Derhalve werd bij den Priester het begin gemaakt met alle zaken.

Het vuur nu, dat gehaald was uit het huis van den Opperpriester, moest gebracht worden naar de nieuwe tuinhut of het nieuwe huis. Als de menschen vuur aanlegden in de nieuwe hut of in het nieuwe huis, haalden de lieden daarvoor vuur uit het huis van den Opperpriester.

Voorts, wat de betaling of het loon voor zijn werk betreft, dat was $1^1/_2$ gantang rijst, en alles wat zijne boodschappers medenamen, als hij de tuinen ging bezien; en driemaal per jaar kwamen de menschen bij hem werken: éénmaal kwamen zij bij het zaaien, éénmaal bij het wieden en éénmaal bij het oogsten.

Wat als loon werd genomen door den Hulppriester, dat was een halve gantang rijst (evenveel als de Slachtpriester en de Tuinpriesteres) en alles wat zijne boodschappers medenamen, als de Priesters de tuinen der lieden gingen bezien. De menschen moesten gaan werken in den tuin van den Opperpriester. Dat de lieden gingen werken in den tuin van den Priester, dat was éénmaal bij het zaaien, bij het wieden éénmaal en bij het oogsten éénmaal; elken keer als zij gingen, was het één dag, alle lieden, met het districtshoofd en de dorpshoofden. De lieden gingen geen rijst, ongebolsterd of gebolsterd, halen bij den Opperpriester, alleen als de boodschappers terugkeerden van het uitgaan op vogelkreten, en gunstig vogelgeluid hadden verkregen, dan moesten zij door den Priester met gepelde rijst worden bestrooid, en ook als degenen die de zwarte slang hadden gehaald, teruggekeerd waren, werden zij bestrooid.

Dat de Priester werd opgesloten, het duurde negen dagen.

De vogels, die gezegd worden door de menschen, dat zij worden losgelaten, dat zijn de tangkuitj, de tuwil en de sonsoliat. De sonsoliat wordt losgelaten, als de rijstoogst is afgeloopen, de tangkuitj wordt losgelaten, wanneer het zaaien nadert en de tuwil wordt losgelaten, wanneer de menschen het onkruid tusschen de rijst wieden. De muizen is men niet gewoon op te vangen.

137. Gezangen der Priesteressen aan de Godin, die de aarde heeft bebouwd, zooals die gewoonlijk gezongen werden door Roesoeng, Priesteres te Kawangko'an.

De aarde was nog onvast, de hemel was nog niet één geheel, de zee bewoog zich nog met kleine schokken.

De kinderen der Godin, die de aarde heeft bebouwd, waren tweemaal negen.

En hun werden hunne plaatsen aangewezen, op de knobbels der aarde, op de spitsen des hemels.

En zij verdeelde alle soorten van voedsel: duizend eetbare en duizend oneetbare.

Desgelijks ook de vleeschspijzen: duizend eetbare en duizend oneetbare.

En desgelijks ook alle soorten van groenten: duizend eetbare en duizend oneetbare.

En desgelijks ook alle soorten van brandhout: duizend bruikbaar als brandhout, duizend niet.

En zij gaf namen aan alles, wat zij gemaakt had.

En haar huis had negen plaatsen van rechtheid en negen plaatsen van kromheid.

Het mocht niet gesloten worden en de trap mocht niet omgekeerd worden.

Dag en nacht werd het bestegen door hen, die zich telkens gingen laten waarzeggen.

Want dat huis was in onderscheiden vertrekken verdeeld.

Die in het eene vertrek bespeelden de koelintang, die in een ander sloegen de trom.

Die in een ander bliezen de trompet, die in een ander sloegen de trom.

Die in een ander zongen reindeng-zangen, die in een ander zongen orai-zangen.

Die in een ander zaten te werken, die in een ander smolten goud en zilver.

Die in een ander maakten halssnoeren, die in een ander bewerkten hout.

Die in een ander dreven handel, die in een ander zongen.

Die in een ander lazen, die in een ander hanteerden den smidshamer.

De namen der kinderen der Landbouw-godin waren: [volgen 18 namen].

138. Tontemboansche versjes, gezongen door Martina Rompas van Woewoek.

1. De zon is steeds de plaats, waar onze oogen elkaar ontmoeten.
2. De gewone ontmoetingsplaats onzer oogen, als wij hartzeer hebben.
3. Op welken dag zal ik worden weggenomen van de aarde?
4. Als ik zal sterven, Liefje, dan ben ik vergeten.
5. Hoe mag mijn broeder (zuster) het wel hebben in de plaats zijner (harer) geboorte?
6. Ja helaas! broeder (zuster), ik heb verdriet in den vreemde.
7. Geen ander verdriet dan dit, aan ulieden te denken.
8. Het geeft verdriet, als broeders en zusters verre van elkaar zijn gegaan.
9. Het verdriet is, dat gij mij herinneringen (aan u) hebt gegeven.
10. Gij hebt mij herinneringen gegeven, zoodat ik u niet kan vergeten.
11. Wij hebben nog den troost, dat wij nog op de aarde zijn.
12. Zal men de vreugde gaan terughalen, als zij reeds is voorbijgegaan?
13. Denkt ge, Zusje, dat ik verdriet heb, omdat ge boos op mij zijt?
14. Volg mij met de oogen, of ik verdriet heb omdat ge boos op mij zijt.
15. Slechts weinig genoegen heeft hij er van, die de kunst verstaat (mij) telkens verdriet te doen.
16. Zij geven slechts voortdurend verdriet, die boos zijn op het dorp hunner geboorte.

17. Ik heb er in 't geheel geen verdriet van, dat gij boos op mij zijt geworden.
18. Mijn hart voelt er zich zeer aangenaam onder, dat gij boos op mij zijt geworden.
19. Op welken dag zullen mijn broeder en ik elkaar weer zien?
20. Als het naar mijn zin gaat, Liefje, zien wij elkaar nooit meer terug.
21. Liefje denkt, dat ik nog haar zakdoek in de hand draag.
22. Maar het is de zakdoek van het nieuwe Liefje, dien ik steeds in de hand draag.
23. Ik geef meer om een naald, dan ik om u geef.
24. Gij denkt, dat ik er leed van heb, dat gij al naar eene andere zijt overgegaan.
25. Maar ik heb nu eerst recht genoegen, daar gij naar eene andere zijt overgegaan.
26. Mijn genoegen is grooter geworden, daar ik maar voor-eerst ophoud met vrijen.
27. Ga gij maar aan haar zeggen, dat wij elkaar in het geheel niet meer zullen zien.
28. Misschien zullen wij elkaar zien, als wij elkaar ontmoeten op den grooten weg.
29. Ik zou mij schamen, als ik mij iets aantrok van ulieder vriendschap.
30. Als gij bijvoorbeeld heimwee hebt, kijk dan naar dit gedachtenisgeschenk.
31. Zoo ook bekijk ik het herinneringsgeschenk.
32. Komaan, Zusje, loop voort en kijk goed uit.
33. Loop voorzichtig op den slechten weg.
34. Als Zusje wil, licht dan mijn gang bij.
35. Licht mijn gang bij, opdat ik niet door de duisternis worde gehinderd.

Tontemboansche Raadsels.

INLEIDING.

Voor zoover mij bekend is, is het opgeven van raadsels bij de Tontemboan nimmer met eenig bijgeloof verbonden geweest. Bij de Toradja's is het „doen uitkomen" van de oplossing van een raadsel eene sympathetische handeling, verricht in den tuin, tijdens het vrucht zetten der rijst, om deze voorspoediger te „doen uitkomen". De voorvaderen der huidige Tontemboan kenden dit gebruik niet. Bij hen was het raadsels opgeven eenvoudig een vermaak, dat met andere spelletjes diende om den tijd te korten en den slaap te verdrijven. De gelegenheden waarbij men elkaar met raadsels opgeven pleegt te vermaken, zijn gewoonlijk:

De bijeenkomsten na de begrafenis in de sterfhuizen (pinatean of wale tinĕna in susa), in de pĕngĕlĕpan (de hut waar men na het tijferen blijft drinken); wanneer men in het bosch bezig is met het buitgemaakte wild te rooken, of des nachts in de boschhut uitrust; bij het houtkappen, zoutbranden of het werken aan bruggen en wegen; op weg naar den tuin en in den tuin bij het maando (gemeenschappelijk tuinwerk); en vroeger ook de vrouwen bij het mawujang „weven". Thans is het ook bij deze gelegenheden in onbruik geraakt, en wordt het raadsels opgeven geheel op dezelfde wijze als bij ons, te hooi en te gras als een spelletje door menschen en kinderen gedaan.

„Raadsel" is in het Tt. iintjo' of iintjo'on, een werktuignaam, dus met reduplicatie en al of niet met het passief-aanduidende achtervoegsel -ĕn gevormd van den stam intjo', Tb. ingko[1]). Ts. id. „raadsel", Bar. engko „grap, streek, malligheid, frats." Het woord hangt verder samen met Mal. bengkok en de andere vormingen in de zustertalen van den wortel kok, kong, kor, die „krom" beduiden. Van den stam intjo' wordt in het Tt. verder gevormd: mintjo', maintjo' „in verwarring brengen, beetnemen, om den tuin leiden, de beteekenis van een woord of van eene zaak duister maken, een raadsel opgeven."

1) Dit woord heeft inderdaad in het Tb. geen hamzah als sluiter, maar men kan dit niet opmaken uit de uitgave der raadsels, in de spelling, gebruikt door wijlen den Heer N. Ph. Wilken in zijne „Bijdragen tot de kennis der Alfoersche taal in de Minahassa", daar in dit werkje nergens van het voorkomen der hamzah wordt melding gemaakt, en zij in geen der talrijke woorden, waarin zij voorkomt, is aangeduid. Dit vermindert de waarde dezer uitgave zeer en maakt haar voor de taalvergelijking onbetrouwbaar.

ipaintjo' „wat tot onderwerp van een raadsel wordt gemaakt, waarop men een raadsel maakt", aipaintjo'ku si tjo'ko', „ik heb een raadsel gemaakt op de kip."

mĕintjo'an „elkaar raadsels opgeven", mĕmĕintjo'an „elkaar bij herhaling raadsels opgeven."

makaiintjo', makaiintjo'on, „de persoon wiens raadsel het is, de partij die het raadsel opgeeft."

kaintjo' „de tegenpartij bij het raadsels opgeven, de partij die raden moet."

Deze stam intjo' is in het Mt. dialect gebruikelijk; in het Mk. van Tompaso' en Tombasian zegt men tĕtĕlangĕn, op dezelfde wijze als iintjo'on van intjo', gevormd van den stam tĕlang, die „geheim, verborgen" aanduidt, bijv. mindo in tĕlang „in het geheim wegnemen", maindo re'en in tĕlang ko „gij zijt gewoon in 't verborgen weg te nemen."

In het Mk. van Langowan heet een raadsel tuturu'un, van den stam turu', tumuru' „aanwijzen"; tuturu' „wijsvinger"; tuturu'un is dus: „dat waarmede aangewezen wordt", wij zouden zeggen „vingerwijzing", 't welk ook mede bij ons de bet. heeft van „bedekte toespeling, gedeeltelijke of verbloemde aanduiding van iets."

De oplossing van een raadsel heet in het Mt. tutulapĕn, gevormd van tulap, hetwelk beteekent „een gat dat aan beide kanten open is, een hol waar men geheel door kan kijken, van het eene einde tot het andere zichtbaar, zooals bijv. een natuurlijke tunnel, of een ondergrondsche gang in een berg, in welke men van het eene uiteinde naar het andere kan gaan, zonder eenig beletsel." De naam Tulap is dan ook aan onderscheidene plaatsen gegeven, in welker nabijheid zulk een doorgang wordt gevonden.

Van dezen stam is afgeleid: tumulap, matulap „doordringen door iets hols, zoodat men aan de andere zijde of opening er van uitkomt, bijv. door met een stok (tutulap) te steken of te wroeten in struikgewas of aardhoopen, wanneer men naar muizenholen zoekt." Verder beteekent het: tasten in de duisternis, naar iets zoekende; een nog onbekenden weg volgen, zoeken, raden naar iets dat verborgen is, raden naar een raadsel.

In het dialect van Tombasian-atas (eene soort Mk.) heet de oplossing van een raadsel tĕtĕron. De stam van dit woord is tĕro, Mk. tĕdo; het daarvan afgeleide ma'tĕro (Mk. ma'tĕdo) bet. „doorbreken van een zweer", tumĕro (tumĕdo) „doorsteken, een zweer", bijv. aima'tĕroo ĕng kupĕs-(ĕ)ku „mijn zweer is doorgebroken"; tĕron-ange ĕng kupĕs „steek de zweer (bij hem) door."

De raadsels beginnen doorgaans met: kaintjo-intjo'ongku-mange si tow isia (sommige beginnen met: intjo-intjo'ongku-mange of met intjo-intjo'onu-mange) hetwelk woordelijk beteekent: „op de eene of andere wijze is door mij komen verdraaid te worden voor u deze persoon." Het raadsel wordt n.l. vergeleken met een persoon, wiens naam men heeft verdraaid, opdat de ander moeite zou hebben om den waren naam te vinden. Het enclitisch aangevoegde mange duidt steeds eene richting aan, die van den spreker afgekeerd is; bevindt zich een ander tegenover hem (zooals bij het raadsels-opgeven

wordt ondersteld), dan beteekent het vanzelf: naar den ander toe. De eigenlijke beteekenis is „opwaarts".

---

139. Eenige Raadsels, gekozen uit die, welke de Tontemboan gewoon zijn op te geven.

1. Op de eene of andere wijze is door mij komen verdraaid te worden deze persoon: de Boschbewoner gaat trouwen met de Moerasbewoonster.

Oplossing: Dat zijn de rotan en de atap, want met de rotan wordt de atap geregen.

2. Op de eene of andere enz., hij loopt slechts met zijn rug.

Opl. Eene schuit, want van de schuit is de opening boven, en de kiel in het water.

3. R. Hoewel hij te Amoerang slechts fluistert, wat hij zegt wordt gehoord door die te Kema zijn.

O. Een brief, want een brief wordt zeer stilletjes te Amoerang geschreven, naar Kema gezonden en gelezen door die van Kema.

4. R. Iemand wiens lever buiten is.

O. De Anacardium occidentale, want zijn pit is aan de buitenzijde.

5. R. Iemand wiens lichaam is van aardewerk, wiens vleesch is van zilver, met Chineesch papier omwikkeld, wiens ingewand van goud is.

O. Een ei, want de schaal van een ei is aan aardewerk gelijk, het wit is omwikkeld met het vlies, en het binnenste is de dooier.

6. R. Iemand wiens buik op zijn rug is.

O. De tetelewan, want haar buik is slechts onder de deksels harer vleugels.

7. R. Iemand, als hij geluid geeft, dan is het in den buik.
O. De rie-rie, want de plaats waar de rie-rie geluid geeft, is in den buik.

8. R. Er is iemand, wiens oogen drie zijn.
O. De kokosnoot, want die heeft drie teekenen voor kiemgaten of wel: drie oogen.

9. R. Als men hem gaat dooden, kust men hem.
O. Een vledermuis, want als men eene vledermuis vangt, wordt zij aan den kop slechts gebeten, als zij gedood wordt.

10. R. Iemand die dik wordt, wanneer het regentijd is, wanneer het de warme tijd is, worden zijne beenderen zichtbaar.
O. Eene rivier, want in eene rivier is het hoog water, wanneer het regent, wanneer het droog weder is, zijn de steenen te zien.

11. R. Als hem te eten wordt gegeven, doet hij niets dan steeds hard schreeuwen.
O. Een rasp, want als men daarmede kokosnoten raspt, dan maakt zij aldoor een raspend geluid.

12. R. Er zijn zeven gebroeders, de eene is zeer door hen geliefd, want indien hij gekust wordt, dan wordt door de andere zes steeds hard geschreeuwd.
O. Eene fluit, want eene fluit heeft zeven gaten, blaas in het eene en de andere zes geven geluid.

13. R. Iemand die niet kan gekauwd, maar wel kan ingeslikt worden.
O. Water, want water kan niet gekauwd, maar wel ingeslikt worden.

14. R. Iemand wiens ingewanden slechts op zijn hoofd zijn.
O. Een garnaal, want de garnalen dragen hunne ingewanden op den kop.

15. R. Telkens als hij een weinig geloopen heeft, doet hij de deur dicht.

O. De bamboe, want als die aan het groeien is, vormt hij tusschenschotten.

16. R. Hij wordt onder aan den boom afgestooten en valt aan den top af.

O. Eene neet, want men kan haar niet vangen, indien zij niet van den haarwortel wordt gehaald en tot aan het uiteinde van het haar wordt afgestroopt.

17. R. Telkens als hij een weinig is voortgegaan, omgordt hij zich.

O. De bamboe, omdat de bamboe bij elke geleding een omhulsel voortbrengt

18. R. Wanneer hij gekust wordt door zijn heer, roept hij om hulp.

O. Een schelp, omdat telkens wanneer daar op geblazen wordt, dan roept zij de menschen.

19. R. Zijne darmen sleept hij maar voort.

O. Eene naald, want indien daarmede genaaid wordt, sleept zij voortdurend haren draad voort.

20. R. Wanneer de moeder door haar kind wordt geslagen, dan roept de moeder voort om hulp.

O. Eene klok, want als de klok door den klepel wordt geslagen, dan geeft zij geluid.

21. R. Iemand die begraven werd in een levend graf, maar op den derden dag braakte het hem uit.

O. Jona, want de visch heeft hem heelhuids ingeslikt, maar op den derden dag heeft hij hem weer uitgebraakt.

22. R. Iemand die zeer kwaadaardig is, maar toch maar steeds gewild.

O. Spaansche peper, zij is heet, maar daarmede worden de spijzen of het eten smakelijk gemaakt.

23. R. Een zeker vaartuig, welks roer van voren is.

O. Een paard, want slechts van voren is het toestel aan-

gebracht ter besturing van het paard terwijl het loopt, namelijk de toom, als die in zijn bek geplaatst is en hij wordt naar het Zuiden getrokken, dan gaat het paard naar het Zuiden.

24. R. Een groot huis en dat huis heeft zeer veel vertrekken en in ieder dier vertrekken bevinden zich duizend Negers.
O. Sesam, want die heeft zeer veel afdeelingen en iedere afdeeling is vol sesam-pitten.

25. R. Er zijn tien gebroeders en onder deze tien zijn twee moordenaars.
O. De vingers, want de twee duimen hebben den naam van moordenaars gekregen, omdat men met die slechts de luizen kan dooddrukken.

26. R. Iets dat wel verplaatst, maar niet opgelicht kan worden.
O. Een weg; een weg kan niet opgelicht worden, maar hij kan wel verplaatst worden.

27. R. Een woud, waar tien menschen gewoon zijn een tuin te maken.
O. Het hoofd, want de tien vingers krabben de luizen op het hoofd uiteen.

28. R. Twee gebroeders, die tegelijk geboren zijn, maar zij zien elkaar in het geheel niet, daar zij zijn gescheiden door een berg.
O. De oogen, want de oogen van een mensch kunnen elkaar niet zien, zij zijn gescheiden door den neus.

29. R. Indien hij geslagen wordt met iets hards, dan schreeuwt hij niet, indien hij geslagen wordt met iets zachts, dan roept hij voortdurend om hulp.
O. Een gong, want wanneer de gong wordt geslagen met een naakt stuk hout (met iets hards), dan klinkt zij niet, maar indien zij wordt geslagen met een stuk hout, dat omwikkeld is met doek (met iets zachts), dan geeft zij geluid.

30. R. Met hun vieren gebroeders gaan zij de vesting binnen, komen zij er uit, dan is er maar één.

O. Een sirih-pruim, want die bestaat uit vier deelen, die vier zijn: pinang, sirih, kalk en tabak. Indien die worden gekauwd en uitgespuwd, zijn zij slechts één.

31. R. Hij is zeer boos, toch lacht hij maar voortdurend.

O. Een hond, want de hond, als hij vecht, laat steeds zijne tanden zien.

32. R. Er is een geheel dorp, alle inwoners, jong en oud, dragen hoeden; wanneer de koning komt, nemen zij allen den hoed af.

O. De waterlelie, want indien de wind daar tegen waait, openen zich alle bladeren en drukken op het water.

33. R. Zeer spoedig wordt zijn groei lang en zeer spoedig kan hij kort worden.

O. De menschen, die de idjoek tot touw draaien; niet lang duurt het of de idjoek wordt lang, niet lang wederom of zij wordt opgerold.

34. R. Een groote boom, indien hij wortel schiet, brengt hij geene bladeren voort, indien hij bladeren voortbrengt, schiet hij geen wortel.

O. Een schip, want wanneer een schip het anker laat vallen, worden de zeilen opgevouwen en wanneer het anker wordt gelicht, worden de zeilen opengemaakt.

35. R. Al wordt hij duizenden malen gehakt, hij kan niet gewond worden.

O. Het water, want al wordt het water gehakt, het kan geen wond krijgen.

36. R. Olie die, zij het ook duizend jaar lang, in het geheel niet opraakt.

O. De maan, want de maan blijft tot in eeuwigheid in denzelfden toestand, zoo licht of zoo helder.

37. R. Zij allen gebroeders zijn louter Hollanders, er is niet één die zwart is, zij zijn meer dan alle menschen onder den hemel.

O. De sterren, want de sterren zijn alle louter licht, er is niets dat hare menigte overtreft.

38. R. Iemand die te Amoerang is gaan slapen en opstaat te Kema.

O. De zon, want de zon gaat onder in het W. en gaat op in het O.

39. R. Hij is buitengewoon dapper, niet te genaken, maar zoodra hij zijn vijand ziet, gaat hij schreien, totdat hij gestorven is.

O. Het vuur, want het vuur kan niet aangevat worden, maar als het met water besprenkeld wordt, sist het maar voort, totdat het uit is.

40. R. Hij heeft twee bezems en één stamper.

O. Een kip, want de kippen hebben twee krabbers en één pikker, of wel: de twee pooten, daar krabben zij mede en dan pikken zij het op met den snavel.

41. R. Wanneer hij aankomt, ziet hij er uit als eene vrouw, keert hij zich om, dan is hij een man.

O. Een kapoen, want de kapoenen hebben een kleinen kam, gelijk de hennen, maar hun staart is gelijk die van hanen.

42. R. Zoodra hij zijn heer ziet, groet hij aldoor met de vlag.

O. De hond, want als de honden hunne heeren zien, kwispelstaarten zij maar aldoor.

43. R. Elken morgen en elken avond heeft hij een witten hoofddoek op.

O. Palmwijn, want elken morgen en avond schuimt die, of: schuimt het aan den mond van den bamboe-koker.

44. R. Hij heeft twee hoofden.

O. De slang wĕwĕngkalĕn, want die is stomp aan beide

einden en heeft geen staart, indien zij geslagen wordt op den kop, dan loopt zij met den achtersten kop vooruit.

45. R. Drie zagen staan naast elkaar op zijn rug.
O. Een krokodil, want de krokodillen hebben drie naast elkaar staande kartels in de lengterichting op den rug.

46. R. Iemand die op den eenen tijd zijn geheele lichaam laat zien, op den anderen tijd laat hij slechts de helft zien.
O. De maan, want de maan, indien zij vol is, is geheel zichtbaar, maar wanneer zij nieuw is, is zij slechts te zien in den vorm van een gebogen kam.

47. R. Als hij opstaat, gaan zich de menschen verspreiden.
O. De zon, want als deze is opgegaan, gaan de menschen zich verspreiden, om een ieder hun werk te gaan doen.

47*a*. R. Wanneer hij de oogen opent, verspreiden zich de menschen, wanneer hij de oogen sluit, komen de menschen bijeen.
O. De zon, want als het dag is, verspreiden zich de menschen, maar als het nacht is, komen de menschen bijeen.

48. R. Indien hij gesneden wordt, leeft hij, indien hij niet meer wordt gesneden, sterft hij.
O. De bloemkolf van den arèn-palm, want als daarvan afgesneden wordt, komt er vocht uit, maar zoo daarvan niet meer wordt afgesneden, wordt hij droog.

49. R. Indien men hem laat roepen, komt hij eerder aan dan die hem heeft afgehaald.
O. Een kokosnoot, want indien men een kokosnoot wil halen, moet men er om klimmen; terwijl de man nog boven is, laat hij de kokosnoot naar beneden vallen.

50. R. Op den eenen tijd wordt hij op allerlei wijzen vertrapt, op den anderen tijd wordt hij hartelijk bemind door zijn heer.
O. Rijst, want wanneer de rijst wordt gedorscht, wordt zij op allerlei wijzen vertrapt, als zij geheel uitgetrapt is, wordt

zij met de handen opgenomen en in eene mand gedaan en goed bewaard.

51. R. Er is niets van hem, dat wordt weggeworpen.

O. De arèn-palm, want van zijne wortels af, tot zijne bladeren toe, heeft alles zijn nut.

Het nut der wortels is, dat zij worden genomen om er hoeden van te maken; de harde bast wordt genomen voor schoppen en graafhouten en schuine stijlen en posten en werpspiesen en stokken; zijn merg wordt gebruikt voor sagomeel en zijn top, zoo die nog jong is, wordt gebruikt als palmiet en zijne jonge bladeren worden gebruikt als dekblad, voor cigaretten, en om rijst in te koken en als versiering; zijne oude bladeren worden gebruikt voor afdakjes en manden en zijne witte bladnerven worden genomen voor bezems, en zijne zwarte pennen worden gebruikt voor fuiken en tot fakkels gemaakt en worden gewoonlijk gebruikt tot pijlen en tot merken bij het tellen der vogelkreten, en zijne takken worden gebruikt tot dwarsbinten van heiningen, en van den bast der takken worden kippennesten gemaakt en mondharpjes, en de bloemkolf wordt geklopt en daarvan wordt palmwijn verkregen; en de vruchten, indien ze nog jong zijn, strekken tot voedsel, indien zij oud geworden zijn, tot voedsel van wilde en tamme varkens en met den tonder wordt vuur gemaakt en die wordt gebezigd om de gaten in prauwen te stoppen, en van den voet der takken wordt koord voor strikken genomen en de idjoek. Wat de idjoek betreft, die wordt gedraaid tot touw, waarvan netten worden gemaakt, tot touw voor paarden en om kleederen aan op te hangen; zij wordt gebezigd tot bedekking van de nok van huizen en tuinhutten en tot omwikkeling van planten, die verplant worden met de aarde er om heen, tot dakbedekking en tot het naaien van dekblad en er worden huisbezems van gemaakt en voetvegers aan het benedeneinde der trap en daarmede worden bekleed de bewaarplaatsen voor rijst.

52. Ra-ra wat is dat: een vijver, waarop de wind niet blaast.

O. Een kokosnoot, want het water van de kokosnoot is als een vijver, waarop de wind niet blaast, omdat het is omgeven door de bastvezels en de schaal.

53. Ra-ra wat is dat: 't heeft geen voeten, 't heeft geen vleugels, maar het gaat de wereld om.

O. Eene wolk, want die heeft voeten noch vleugels, maar indien die door den wind wordt voortgedreven, zoo kan zij rondom de wereld gaan.

54. Ra-ra wat is dat: er wordt iemand op aarde geboren en met dat hij geboren wordt, vraagt hij aan zijne moeder: „Ach, moeder, begraaf mij maar!" Zijne moeder antwoordt: „Wel, waarom zoudt gij niet begraven worden?"

O. De batata, want als de batata knollen schiet, dan gaat de knol slechts in den grond, of: wanneer zij wortel schiet, dan dringt haar knol slechts in den grond.

55. R. Telkens als hij een eindje verder is gegaan, poept hij.

O. De varkensvoer-batata, want wanneer deze geplant is, kruipt zij voort en schiet knollen.

56. Ra-ra wat is dat: De doode is nuttiger dan de levende.

O. Een hengel waaraan een doode gaboes-visch als aas hangt, maar wordt daarnaar gehapt door een levenden gaboes, dan wordt de visch, die gehapt heeft, gevangen door den hengel.

57. R. Ik geef u te raden (den naam van) dezen mensch: telkens als hij een berg overtrekt, geeft hij een kreet. Vorscht gijlieden eens uit wat dat is.

O. Water in een bamboe-koker, want als het water wordt uitgegoten of uitgeschonken, klokt het water, telkens als het een tusschenschot overgaat.

58. Kijkt allen hierheen, gij mede-kinderen, dan zal ik u eens een raadsel opgeven: twee menschen ondersteunen een zwakke, maar als de vijanden komen, overwint de zwakke. Wat is dat?

Een vleermuizen-net.

Wie gezegd heeft een vleermuizen-net, die heeft het geraden (die is het, die het heeft geraden).

59. Een berg, begroeid met riet. Wat is dat?
Een hoofd, begroeid met haar.

60. Als hij nu op zijn hoofd wordt geslagen, wordt hij den volgenden morgen levend.
Kruiderij.

61. Als hij nog klein is, is hij een bijter, als hij al oud is geworden, bijt hij niet meer. Wat is dat?
De brandnetelboom.

62. Als hij nog klein is, heeft hij veel bloed, is hij al oud, dan heeft hij slechts weinig bloed. Wat is dat?
Een jonge kokosnoot.

63. Als hij nog klein is, krijgt hij nog geen framboesia-wonden, maar als hij al wat ouder wordt, krijgt hij framboesia-wonden. Wat is dat?
De wĕlĕsi'-boom.

64. R. Des morgens wordt hij geboren, des avonds wordt hij begraven.
O. De zon, want als zij opkomt des morgens, is het alsof zij wordt geboren, als zij ondergaat des avonds, is het alsof zij wordt begraven.

65. R. Door menschen vermag zijn gelaat niet gezien te worden; wanneer de menschen naar hem zien, worden zij duizelig.
O. De zon, waht wanneer de menschen naar haar kijken, worden zij steeds duizelig.

66. R. Als hij nog niet heeft gezien alles wat op aarde is, wil hij nog niet gaan slapen.
O. De zon, want als al wat op aarde is nog niet door haar is voorbijgegaan en verlicht en verwarmd, gaat zij nog niet onder.

66*a*. Eerst wanneer hij gezien heeft alles wat op aarde is, wil hij pas gaan slapen.

O. De zon, want eerst als alles wat op aarde is door haar is gezien, gaat zij onder.

67. R. Als hij wordt begraven, gaan alle menschen slapen, maar als hij geboren wordt, staan alle menschen op.

O. De zon, want als zij ondergaat, gaan alle menschen liggen en slapen, als zij opgaat, staan alle menschen op.

68. R. Een boom, die uit den grond wordt gehaald te Kema en wordt geplant te Amoerang.

O. De zon, want zij komt altijd op in het Oosten, te Kema en gaat steeds onder in het Westen, te Amoerang.

69. R. Hij is geboren te Kema en begraven te Amoerang.

O. Dezelfde als N°. 68.

70. R. Een halve kokosnoot, die tusschen de dekblaren van het dak is ingestoken.

O. De maan, immers de maan is als een halve kokosnoot, gezien aan den hemel.

71. R. Het is een koning, als hij uitgaat, moeten zijne soldaten uitgaan, hem omringende.

O. De maan, want als deze wordt gezien, wordt ze omringd door de sterren.

72. R. Hij wordt dikwijls krom en daarna weder rond.

O. De maan, want wanneer zij pas opkomt, of wanneer zij bijna ten einde is, is zij krom als een kam, wanneer het Volle Maan is, is zij rond.

73. R. Als het dag is, verbergen zij zich, maar als het nacht is, vertoonen zij zich.

O. De sterren, want de sterren zijn slechts gewoon gezien te worden als het nacht is, maar bij dag wordt hun licht steeds bedekt door den glans der zon.

74. R. Het is een ter dege snelle looper, men heeft de oogen nog niet voor hem toegeknipt, of hij is er al niet meer.

O. Een vallende ster, want de vallende sterren zijn ter dege snelle loopers.

75. R. Het zijn drie gebroeders, niet op elkaar gelijkend en niet van elkaar gescheiden. Als het hard regent of de zon zeer steekt, willen zij zich niet laten zien; eerst wanneer er regen met zonneschijn is, dan laten zij zich menigmaal zien.

O. De regenboog, want de regenboog heeft drie kleuren, n.l. wit, groen en rood, steeds te zamen gaande, en hij is slechts gewoon gezien te worden, wanneer het regent bij zonneschijn.

76. R. Zoo dikwijls als hij gaat wandelen, wordt hij voorafgegaan door eene fakkel.

O. De donder, want zoo dikwijls als het dondert, gaat de bliksem vooraf.

77. R. Zoo dikwijls als hij om hulp roept, wordt eerst de lamp aangestoken.

O. De donder, want zoo dikwijls als het dondert, bliksemt het vooraf.

78. R. Telkens als hij gaat schieten, wordt het vooraf bekend gemaakt door zijn jongeren, blanken broeder.

O. De donder, want telkens als het dondert, is de bliksem voorafgegaan.

79. R. Het zijn twee gebroeders, niet gewoon zich van elkaar te verwijderen; wanneer zij op weg zijn, gaat de eene, die de fakkel houdt, vóór en de andere, die volgt, komt achteraan, al schietende.

O. Bliksem en donder, want zoo dikwijls als het bliksemt, dondert het; de bliksem gaat vooraf, als met een lichthout zwaaiende, daar hij flikkert; achteraan wordt hij gevolgd door den donder, en die is als iemand, die aldoor schiet.

80. R. Als hij op weg is, sluiten alle menschen de oogen, daar men hem niet kan aanzien.

O. De bliksem, want telkens als het bliksemt, sluiten alle menschen de oogen.

81. R. Telkens als hij op weg gaat, wordt achter hem er bij geschoten.

O. De bliksem, want zoo dikwijls als het bliksemt, wordt het gevolgd door den donder.

82. R. Hij is een zeer blanke Europeaan, dien men niet kan aanzien, hij gaat ontzettend snel, zoodat als men slechts éénmaal met de oogen knipt, hij voorbij is gegaan.

O. De bliksem, want de bliksem is wit en kan niet worden aangezien, ook is men nog niet gereed met de oogen te knippen, of hij is reeds voorbijgegaan.

83. R. Het is een kapmes en toch geen kapmes, vuur en toch geen vuur, maar als zij er door getroffen worden, breken van alle suikerpalmen de toppen af en verbranden van alle de zwarte vezels.

O. De bliksem, want als de bliksem een suikerpalm treft, dan breekt van dien palm de top af en de zwarte vezels verbranden.

84. R. Het is een lamp, als die wordt aangestoken, doen alle menschen de oogen dicht.

O. De bliksem, want als het bliksemt, wordt het licht, maar alle menschen doen de oogen dicht.

85. R. Als hij beweegt, dan beweegt zich alles wat op aarde is.

O. Aardbeving, want als er aardbeving is, dan beweegt zich ook alles wat op aarde is.

86. R. Als hij aankomt, moeten alle menschen ophouden.

O. De nacht, want als het nacht is, gaan alle menschen rusten.

87. R. Er zijn twee kippen, een zwarte en een witte; de zwarte is gewoon hare kinderen te vergaderen, maar de witte is gewoon hare kinderen te verstrooien.

O. Nacht en dag, want de nacht is gewoon de menschen samen te brengen en de dag is gewoon de menschen te verstrooien.

88. R. Er is een huis, daarbinnen is de verblijfplaats der gasten, maar daarbuiten is de huisheer.

O. Een spiegel, want als iemand daarin kijkt, is zijn gezicht daarbinnen te zien, maar de kijker staat er buiten.

89. R. Het zijn Hollanders, maar als zij uit hun huis komen, dan zijn zij van gemengd voorkomen: er zijn Negers, er zijn Chineezen, en er zijn ook weder Hollanders.

O. Een ei, want eieren zijn wit, maar als zij zijn opengebroken, dan komen de kuikens er uit: er zijn zwarte en er zijn gele en er zijn ook witte.

90. R. Als men de deur voor hem openzet, dan wil hij er niet uitkomen, maar als hij wordt opgesloten, dan eerst kan hij er uit komen.

O. Speeksel, want men kan niet spuwen, als de mond geheel geopend blijft, maar als men spuwt, sluit men den mond.

91. R. Het zijn drie gebroeders: één is wit, de anderen zijn groen en later worden zij tot één, ook nog rood.

O. Kalk, pinang en sirih, want als die gepruimd zijn, dan worden zij tot één en ook nog rood.

92. R. Het wordt gezien, maar kan niet worden gegrepen.

O. Rook, want de rook is wel te zien, maar kan niet worden gegrepen.

93. R. Als hij reeds heeft gegeten, kan hij niet meer gaan.

O. De python-slang, want hunne gewone wijze van vreten is, dat zij het slechts doorslikken, al is het ook zeer groot; daarom, zoolang het door hen ingeslikte nog niet is verteerd, kunnen zij nog niet gaan.

94. R. Eenmaal laat men hem rondloopen en eenmaal laat men hem op de armen dragen.

O. De schaamgordel, want als men den schaamgordel aandoet, wordt eerst het eene uiteinde van dien schaamgordel om de lendenen gewonden en het andere uiteinde wordt benedenwaarts langs de billen geleid en eerst daarna wordt het andere uiteinde om de lendenen gewonden en van achteren vastgeknoopt.

95. R. De ondersten naaien, de bovensten schudden met de oorai.

O. Alang[2], want van de alang[2] strekken de wortels zich ver uit, en de bladeren schudden heen en weder.

96. R. Hij kan niet loopen, als hij geen stok heeft en hij niet naar rechts loopt.

O. De biraro, dewijl de biraro zich niet kan winden, indien zij niet naar rechts wordt gericht en niet van een staak is voorzien.

97. R. Als hij bewogen wordt, weent hij.

O. De papaja, want als die wordt bewogen of geworpen, komt er sap uit.

98. R. Terwijl hij nog klein is, is hij een roa-visch, wanneer hij is groot geworden, is hij een rogvisch.

O. Een woka-blad, want wanneer het nog niet open is, is het een opgerold blad, gelijkende op den roa-visch, rond en langwerpig, maar wanneer het is opengegaan, dan is het een ontloken woka-blad, gelijkende op den rogvisch, plat en cirkelrond.

99. R. Hij heeft een grooţen mond en rondom hem zijn slechts oogen.

O. Een kippenmand, want de mond daarvan, de opening waardoor de kippen in de mand worden gedaan, is van gelijke lengte als de lengte der kippenmand en de geheele kippenmand is met oogen gemaakt.

100. R. Hij wordt „zeven" genoemd en toch is het maar één (of: het aantal is slechts één).

O. Een pompoen, want hoewel die „zeven" (kapitu) wordt genoemd, zoo zijn het toch geen zeven, maar is het er slechts één.

101. R. Er zijn vier gebroeders, die steeds een mand op het hoofd dragen. Wat is dat?

O. Eene tafel, want zij heeft vier pooten, met eene plank er boven op gelegd.

102. R. Er is een vijver, in dien vijver is een paling, als het nacht is, likt die maar steeds, den volgenden morgen ziet men, dat er water ontbreekt of minder is in den vijver. Wat is dat?

O. Eene lamp, want als het donker is, wordt de lamp aangestoken en brandt steeds door, den volgenden morgen ziet men, dat de olie weinig is geworden.

103. R. Trek het gat uit, dan blijft de paal.

O. Een ring, want een ring is een gat, wordt de ring uitgetrokken, dan blijft de vinger.

104. R. De Hollanders gaan naar rechts, de Arabieren naar links, de Chineezen breken het maar aldoor af.

O. Dit (is gezegd) met het oog op de wijze van schrijven, de Hollanders gaan naar rechts, de Arabieren naar links, maar de Chineezen, die beginnen er mee van boven en gaan er mee naar beneden.

105. R. Er is een huis, dat louter vensters heeft.

O. Dat is een kippenmand, want de kippenmand heeft louter gaten.

106. R. Er is een woud, waar zich van tijd tot tijd de vogels verzamelen, sommige vogels brengen voedsel mede, andere komen slechts pikken en gaan terug.

O. Eene markt, want dat is de plaats waar vele menschen

elkaar telkens ontmoeten, sommigen brengen koopwaar mede, anderen komen koopen en gaan terug.

107. R. Touw en toch geen touw, paal en toch geen paal.
O. Regen, want die ziet er uit als touwen, of als palen van het een of ander en toch is het niet zoo.

108. R. Dikwijls slaat hij de trom, tegelijk met dat van achteren de vlag zich heen en weer beweegt.
O. Een hond, want als hij blaft, terwijl zijn staart zich heen en weer beweegt, dan is het alsof hij de trom slaat en de vlag zwaait.

109. R. Als hij loopt, loopt hij steeds achteruit, den rug naar voren, den buik naar achteren.
O. De kuit, want het achterste gedeelte is als een buik, het voorste als een rug.

110. R. Als hij eet, houdt hij den mond gesloten, als hij niet eet, houdt hij den mond open.
O. Eene tang, want als die wordt toegeknepen, sluit zij zich, als zij niet wordt toegeknepen, houdt zij den mond open.

111. R. Het touw loopt weg, het paard blijft op zijne plaats. Wat is dat?
O. Dat is een pompoen, want de stengel kruipt steeds voort, de vrucht blijft op hare plaats.

140. Wisseltermen.

I. Wisseltermen bij godsdienstige plechtigheden.

1. In het spoedig komende jaar.
   Morgen.
2. Zoęken naar den bloemkolf van den arèn-palm.
   Zoeken naar de zwarte slang.
3. De muis gevangen hebben.
   De zwarte slang gekregen hebben.
4. De veelharige.
   De muis.

5. De kip der buren.
   Ons varken.
6. Zwaar zijn dę overwegingen.
   Een varken (varkens) voor het offer slachten.
7. Neem de witte kip (den witten haan).
   Neem een ei.
8. Bonte wĕris eten.
   Het mareindeng-gezang uitvoeren of laten uitvoeren.
9. Wij willen sagoe-bladeren gaan kappen.
   Wij zullen het offer manĕwas verrichten.
10. Spek.
    Zout.

II. Wisseltermen bij het jagen op wilde zwijnen met het vangnet. (Jachttermen).

1. Zoeken naar het versche.
   Zoeken naar versche sporen (van wild).
2. De weinigen.
   De velen (de kudde, de troep).
3. Haal drank.
   Draagkorf.
4. Keer het den rug toe.
   Draag het op den rug.
5. Neem hetgeen hij gegeten heeft.
   Neem de ingewanden.
6. Neem dat, waarvan (een stukje) wordt weggegooid.
   Neem de lever.
7. Neem zijn water.
   Neem zijn vet.
8. Neem de palmwijn-tapplaats.
   Neem het hart.
9. Stamp het fijn.
   Snijd het in stukken.
10. Haal een klopplank.
    Haal een hakbord.

11. Maak er brokken van.
    Verdeel het.
12. Neem de tengkor.
    Neem de ribben.
13. Het brok der mede-dooders.
    Het aandeel der honden.
14. De dauw er van (in onze jachttaal „het zweet").
    Het bloed (van het wild).
15. De prater (van het wild).
    De tong.
16. De krabbers.
    De pooten.
17. Het harde gedeelte.
    De kop.
18. De grond-wegsmijter.
    De snoet.
19. Het rotte ding halen.
    Het net halen.
20. Dat, waarop men stut.
    De lans.
21. De mede-dooders.
    De honden.

III. Wisseltermen der jagers met het net.

1. Ga ze zachtjes besluipen.
   Ga ze beluisteren.
2. Knip er maar een oogje bij toe.
   Blijf wakker.
3. Stop de ooren.
   Luister goed.
4. Zuig uit.
   Eet.
5. Tegenspoed, ongeluk.
   Dageraad.

IV. Wisseltermen der zoutstokers.

1. Naar 't Westen gaan om zeewater te drinken.
   Gaan zout stoken.
2. Er is iemand hier.
   De dag-geloofsvogel heeft hier een kreet gegeven.
3. Spelende kinderen.
   De lach-kreet van den geloofsvogel.
4. Rijpe pinangnoot.
   De harde schreeuw van den geloofsvogel.
5. Ga wat halen om iets in te rollen.
   Ga een jong woka-blad halen.
6. Laat het geen eelt krijgen.
   Laat het niet scheuren.
7. Maak een kippennest.
   Maak een offerkorf.
8. Maak een kookpot.
   Maak een bak voor het zeewater.
9. Het is al aangekomen.
   Het (zout) is al droog.
10. Front maken.
    Naar huis gaan.

V. Wisseltermen bij het visschen met vergift.

1. Haal medicijn, die moet worden uitgeknepen.
   Haal visschengif.
2. Bind de uit te knijpen medicijn te zamen.
   Bind het vischvergift te zamen.
3. Beijver u, want er is veel gras.
   Wees ijverig, want er is veel visch.
4. Er zijn bladeren van de bete-plant.
   Er zijn rogvisschen.
5. Kijk goed toe, er zijn gesnorden.
   Kijk goed toe, er is ikan sĕmbilan.

VI. Wisseltermen bij het oogsten.

1. De man van Tompaso'.
   De leider, voorganger.
2. Snijd brandhout af.
   Snijd rijst af om naar huis te brengen.
3. Daar is je brandhout.
   Daar is de rijst, die ge naar huis moet brengen.
4. Laat ons de halmen ter zijde buigen.
   Laat ons heengaan.
5. Doe het er niet bij.
   Werp het niet weg.
6. Vischkuit.
   Rijst (ongebolsterd of gekookt).
7. Laat ons kuit eten.
   Laat ons eten.
8. Bijvoegsel.
   Water.
9. Ga voor ons opscheppen.
   Ga voor ons tijferen.
10. Ga voedsel voor ons afschillen.
    Ga rijst voor ons stampen.
11. Oogst flink door.
    Maak voort.

VII. Verbloemde spreekwijzen.

1. Wat tusschen de tang wordt gevat.
   Antilopenvleesch.
2. Ga de fuik in 't water gooien.
   Ga de fuik stellen.
3. Ga de fuik tusschensteken.
   Ga de fuik stellen.
4. De kookpot komt niet gesloten te worden.
   Onafgebroken komen er gasten.

5. Lang van hand.
   Diefachtig.
6. Lang van tong.
   Praatziek.
7. Slechts verfraaid door het spint.
   Slechts verfraaid door het uiterlijk.
8. Alsof hij in een mierennest heeft getrapt.
   Iemand die niet tot rust komt, niet tot stilstaan kan gebracht worden.
9. Ga uit den weg, want er zijn hier mieren.
   Ga heen, want hier klinkt ongunstig vogelgeluid.
10. Ga er in den namiddag op uit.
    Ga in den namiddag den palmwijn-opvangkoker ophangen (onder den bloemkolf).
11. Gij zijt aan het sterren plukken.
    Gij kunt dat toch niet meer krijgen.
12. Al kwaamt ge met uw hoofd op den grond te staan en met uwe beenen naar boven, zoodat ge niet meer rechtop stondt, ge kunt toch den hemel niet bereiken en niet bij uwen elleboog komen.
    Ik wil niet meer, het helpt niets, het is geheel en al uit, ik heb er genoeg van.
13. Ge doet als een loe-visch.
    Ge gebruikt ineens al uwe kracht op.
14. Flink in het ter hand nemen van drinknap of beker, traag in het bewerken van den bloemkolf.
    IJverig in het ter hand nemen van het drinkvat, lui in het bekloppen van den bloemkolf.
15. Steekt ge het voorhoofd vooruit, druk dan den buik naar binnen.
    Bijvoorbeeld, als wij het voorhoofd meer vooruitsteken dan den buik.
16. Een verschuivende brug.
    Als iemand zijne belofte aan ons niet heeft gehouden.
17. Ga ons zwijn wegwerpen.

Ga ons zwijn lubben.

18. Haal (ons) langstelen.
Haal (ons) postelein.

19. Haal hooge spinazie.
Haal papaja-bladeren.

20. Langdurige hitte.
Regen.

21. Zou het zijn als Spaansche peper, daar zij alleen maar op hetzelfde oogenblik heet smaakt?
De vergelding van alle verkeerde daden des menschen komt niet terstond.

22. Het zijn zeker Mongondouers, he?
Het is familie.

23. De grenzen bederven.

24. Haal de witte gekookte rijst.
Haal het sagomeel.

25. Droog hout, dorre boom.
Slaaf.

26. Die door een dorren boom is beschaduwd.
Afstammeling van slaven.

27. Die door een woudreus is beschaduwd.
Familielid van hoofden.

28. Ga recht hout halen.
Ga droog hout halen.

29. Verkouden zijn.
Druppelen.

30. Als gij de schuit ziet, spreek dan niet.
Als gij de maan ziet, noem haar dan niet bij den naam.

31. Haal bijvoegsel.
Haal vuur.

32. Indien men de stakkers het vogelgeluid kitj hoort roe-roepen, dan mag men schreeuwen.
Indien men de honden hoort blaffen, dan mag men schreeuwen.

33. De helper is krachtig.

De wind is krachtig.

34. „Het vette tot rook hebben", gezegd van een rijk of verstandig of knap man.
35. „Een gat tot zak hebben", gezegd van een armen, dommen of steeds ongelukkigen man.
36. „Rood tot hoofddoek hebben", gezegd van een dapper of driftig man.
37. De mieren loopen er over als over een brug, de mieren komen niet meer op den grond.
38. Waar muizen zijn, daar zijn ook slangen.
39. Ge doet als een hagedis.
40. Slap in het grijpen naar den opvangkoker, flink in het grijpen naar den drinknap.
41. Schil den bloemkolf, die bewerkt wordt.
    Besnijd hem.
42. De bloemkolf, die bewerkt wordt, is reeds geschild.
    Hij is al besneden.
43. Een apehand.
44. De marter is er bij geweest.
    De palmwijn is gestolen.
45. Hij heeft het spoor gevolgd, is het gebaande pad gegaan.
46. Het is beter palmwijn te tappen zonder mes, dan eene fuik te stellen zonder aas.
47. De dronkaard zal nimmer van dorst sterven, indien hij past op den palmwijn in den koker.
48. Wanneer de palmwijnboom geheel is uitgedruppeld, beginnen de vruchten reeds af te vallen.
49. Versmaad door den palmwijn, begeerd door de groente.
50. Er is geen stank, die geen lucht van zich geeft.
51. Die kastanjes heeft geplant, plukt zeer vaak de vruchten er niet van.
52. Muis en kat zullen nimmer elkaars slaapgenooten zijn.
53. Indien er geen wind is, bewegen de bladeren der boomen zich niet.
54. Als de morgenster is opgegaan, worden de dieven bevreesd.

55. De onverschillige is nadenkend, de hebzuchtige is onverschillig.
56. De garnalen hebben het graag, dat er vuil op hunne koppen zit.
57. Het is beter groentepap te eten van een pisangblad, dan uit een aarden schotel.
58. Indien men gunstig vogelgeluid hoort, ga dan af op de wilde zwijnen, die bezig zijn de maïs te rooven.

141. Over de Besnijdenis (incisie), medegedeeld door L. Loemanaw van Kiawa en M. Piring van Kolongan-atas.

In vroeger tijd werden gewoonlijk alle mannen besneden. Dat was niet, omdat het verbonden was met den godsdienst, maar dat geschiedde slechts met betrekking tot den oorlog, want het besneden worden maakt de menschen dapper in den krijg, en het werd ook gewoonlijk verricht door de Ouden als reinheidsmaatregel voor de mannen. Degenen die besneden werden, waren geen kinderen meer, maar zulken die reeds gewoon waren te tijferen, die reeds konden gaan in den krijg, die reeds konden in het huwelijk treden.

Derhalve, wanneer een jongeling ontmoet werd door oude lieden, werd hem aldus gevraagd: „Zijt gij reeds besneden?" Indien daarop door hem geantwoord werd van nog niet, zeide de oude man: „Er is krijg waarheen wij zullen gaan, derhalve morgen ochtend gaat gij naar mijne drinkplaats, opdat gij daar door mij besneden wordt." Antwoordde hij: „Het zal aldus gebeuren", dan werd door den oude hem gelast, zeggende: „Maar zoo gij gaat en het vogelgeschrei wĕwĕra'an e toja'ang hoort, ga dan eerst niet door, wacht tot overmorgen. Maar zoo gij gaat, doe het water (de badplaats) aan, en baad u daar flink."

De jongeling nu werd gewaarschuwd, om eerst nog niet door te gaan, dewijl ingeval hij was komen overvallen te wor-

den door het vogelgeschrei wĕwĕra'an e toja'ang, en hij toch was doorgegaan en besneden was geworden, de wond dan slechts moeilijk genezen zou.

Wanneer nu de jongeling daar op de drinkplaats was aangekomen, nam de oude man een houtje en dat maakte hij goed vierhoekig, ook maakte hij een bamboe-mes gereed. Nadat hij het bamboe-mes had gereed gemaakt, of het mes had geslepen, ging hij water halen en medicijn zoeken. Dat gedaan zijnde, werd in de punt van den penis het vierhoekig gemaakt houtje gestoken, en de voorhuid werd door hem uitgerekt en voortdurend bestreken en tevens gedurig met water bedruppeld, totdat zij dun en bloedeloos was geworden. Dan werd de voorhuid, welke op het daarin gestoken houtje was gelegd, door hem gespleten (in de lengte doorgesneden). Nadat de oude de incisie had verricht, sprak hij tot den door hem besnedene, zeggende: „(Dappere) kerel! al gaat gij ook in den krijg, voor u is niets meer te vreezen, want gij zijt slechts het overgelatene door het kapmes."

Die de besnijdenis had verricht, was het ook die de wond medicineerde totdat die genas, en op die wijze kromp de voorhuid telkens meer in, totdat de eikel voortdurend zichtbaar werd. Den besnedene nu werd verboden om palmwijn te drinken, dewijl, indien hij palmwijn dronk, de wond veel pijn zou doen; en ook met opzicht tot de spijs mocht de besnedene geen vleeschspijzen eten, waarin tomaten waren gedaan, daar indien hij eenige vleeschspijs at, waarin tomaten waren gedaan, de wond zich openen zou.

Nadat de wond gemedicineerd was geworden, werd den jongeling een schaamgordel omgedaan door dengene, die de besnijdenis had verricht; voordat hij nog besneden was geworden, werd hem nimmer een schaamgordel omgedaan. Wanneer nu gezien werd, dat hem een schaamgordel was omgedaan, dan werd door de dorpsgenooten begrepen, dat die jongeling reeds besneden was.

Tijdens de oorlog der Tondaneezen nu, is dat nog gedaan

geworden. Daarna zijn er niet meer geweest, die gewoon waren om te worden besneden, dewijl tot heden toe het oorlogvoeren is opgehouden.

Volgens het overgeleverde ook door de ouden van vroeger, werd die gewoonte gehouden door de ouden ook als reinheidsmaatregel voor de mannen, dewijl door de vrouwen volstrekt afkeer werd gevoeld jegens niet besneden mannen. Daarom, in de periode dat een jongeling huwbaar werd, werd hij eerst besneden; zoolang hij nog niet besneden was, mocht hij nog niet huwen.

Daarenboven, indien de besnedene in het huwelijk treedt en kinderen krijgt, dan hebben al de kinderen een lang leven.

AANVULLINGEN EN VERBETERINGEN.

bl. 24, r. 15 v. o. staat: angko, lees: angko'.
„ „ r. 14 v. o. „ : Tb, „ : Tt.
bl. 36, r. 5 „ : genoemde witte, lees: genoemde, de witte.
bl. 37, r. 11. In plaats van dezen regel, het volgende te lezen: is de parallel in het Tb. verhaal (Bijdr. Niemann—Wilken, bl. XIV en XVII) de boom Rumensĕn. De pinangnoot had dus tot een boom moeten opgroeien.
„ „ r. 10 v. o. staat: meeste, lees: meest.
bl. 38, r. 11, staat: vooral, lees: overal.
bl. 51, r. 13 v. o. staat: Den derden dag, lees: Drie dagen lang.
bl. 59, r. 9 „ : de Bok, lees: den Bok.
bl. 75, r. 9 v. o. „ : N°. 43, „ : N°. 42.
bl. 92, r. 9 „ : „Is er mogelijk iemand, lees: „Is er mogelijk niet iemand meer.
bl. 108, r. 4 staat: (de steen), lees: de steen.
bl. 117, r. 4 v. o. staat: 1905, „ : 1906.
bl. 126, r. 19 staat: De rijst... de maïs... de varkens, lees: die rijst... die maïs... die varkens.
bl. 133, r. 13 staat: plaats waar, lees: wijze waarop.
bl. 194, r. 8 v. o. staat: zout, lees: hout.
bl. 232, r. 9 v. o. (noot) staat: remo, lees: reme.
bl. 235, r. 18 v. o. staat: (i Sĕngĕt), lees: (ni Sĕngĕt).
bl. 236, r. 18 staat: poroh, lees: porok.
bl. 240, r. 5 v. o. staat: Limimu'ut, lees: Lumimu'ut.
bl. 249, r. 4 staat: bedenking, lees: bedekking.
bl. 366, r. 18 „ : op reis kon worden medegenomen, lees: aan zichzelf kon worden overgelaten.
bl. 380, r. 19 v. o. staat: lekkerij, lees: lekkernij.
bl. 420, r. 3 staat: totol, lees: tolol.
bl. 441, r. 10 v. o. staat: duizend, lees: duizend gulden.
bl. 476, r. 9 v. o. „ : bovenarm-ringen, lees: benedenarm-ringen.
bl. 507, r. 8 v. o. „ : Wat tusschen de tang wordt gevat, lees: Hetgeen voorzien is van eene tang.
„ „ r. 7 v. o. staat: Antilopenvleesch, lees: De antilope.
bl. 512, r. 1 v. o. „ : de oorlog, lees: den oorlog.